დავით ძამუკაშვილი

ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი - 2012

უაკ. (UDC) 347.78(479.22)
ბ-217

წინამდებარე მონოგრაფია ადრინდელი წიგნის „ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი“ მესამე გამოცემის ძირეული გადამუშავების საფუძველზეა შექმნილი, რაც გამოიწვია ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის სფეროში 2010 წლის ცვლილებებმა. გადამუშევების ერთ-ერთი მიზეზი ისიც იყო, რომ ავტორმა მიზნად დაისახა რაც შეიძლება მეტად მიესედაგებინა წიგნის შინაარსი უნივერსიტეტების სასწავლო მიზნებისათვის. მასში ინტელექტუალური უფლებები და ურთიერთობები განხილულია ზოგადი არსიდან მოყოლებით. გამიზნულია რა უმაღლესი სასწავლებლებისათვის სახელმძღვანელოდ, ეს წიგნი გაუადვილებს საგნის შესწავლით დაინტერესებულ პირებს ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლისათვის დამახასიათებელ საფუძვლებში გარკვევას. წიგნი განკუთვნილია სტუდენტებისათვის, მეცნიერთათვის, მოსამართლეთათვის, სხვა პრაქტიკოს-იურისტთსათვის და შემოქმედებითი საქმიანობით დასაქმებულ და დაინტერესბულ, აგრეთვე, მოცემულ სფეროში დახელოვნების მსურველ ნებისმიერ პირთათვის.

© სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი
2012 წ.

ISBN 978-9941-10-568-5

ᲕᲣᲫᲦᲕᲜᲘ ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲨᲘ ᲘᲜᲢᲔᲚᲔᲥᲢᲣᲠ ᲣᲤᲚᲔᲑᲐᲗᲐ ᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲡᲘᲡᲢᲔᲛᲘᲡ ᲐᲛᲝᲥᲛᲔᲓᲔᲑᲘᲡ 20 ᲬᲚᲘᲡᲗᲐᲕᲡ

გულწრფელ მადლობას გადმოვცემ ილიას, შეგობრებისა და ახლობლების მიმართ, ოჯახის წევრების მხარდაჭერის, ვისთანაც მუდმივი, პროდუქტიული და სხვადასხვა თემებზე მსჯელობა მასაც აძლევდა და მასაც აძლევს ინტელექტუალურ ზრდას. განსაკუთრებულ მადლობას ვუხდი ნინო ცინცაძეს, რომელმაც ხელი შემიწყო ამ წიგნის შექმნისას.

დავით მამულაშვილი

სულხან საბა ორბელიანის სასწავლო უნივერსიტეტი დაარსების დღიდან დიდ ყურადღებას აქცევს თეოლოგიის, ფილოსოფიის, ისტორიისა და კულტურის სფეროში სამეცნიერო ლიტერატურის გამოცემას. ბოლო წლების განმავლობაში გამოიცა მრავალი სახელმძღვანელო თუ ნათარგმნი ლიტერატურა, განსაკუთრებით თეოლოგიისა და ფილოსოფიის განხრით.

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს უნივერსიტეტის პირველ გამოცემას სამართლის სფეროდან და მსგავსი ლიტერატურის გამოცემა მომავალშიც გაგრძელდება. უნივერსიტეტი დაინტერესებულია აკადემიური საზოგადოებისათვის ხელმისაწდომი გახადოს არა მხოლოდ თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურა ქართულ ენაზე, არამედ, აგრეთვე, ხელი შეუწყოს უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლებს საკუთარი სამეცნიერო ნაშრომების გამოცემასა თუ მთარგმნელობით მუშაობაში.

პროფესორ დავით ძამუკაშვილის ნაშრომი, რომელიც მრავალწლიანი პრაქტიკული და პედაგოგიური გამოცდილების შედეგია, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ქართული სამართლის განვითარების თვალსაზრისით, რადგან XXI საუკუნეში ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის საკითხები თანდათან უფრო მზარდ ყურადღებას იმსახურებს. აღსანიშნავია, რომ ადამიანის შემოქმედების სათანადო დაფასება პიროვნების თავისუფალი განვითარებისა და კეთილდღეობის საწინდარია. ამასთანავე, საზოგადოების კულტურული, მეცნიერული თუ ეკონომიკური პროგრესის ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორს სწორედ ინტელექტუალური საკუთრებისა და სამართლებრივი წესრიგის დაცვა წარმოადგენს, რომლის წარმატებულ განხორციელებაში ბატონი დავითის წიგნიც შეიტანს თავის წვლილს.

ვაჟა ვარდიძე
რექტორი, თეოლოგიის მეცნერებათა დოქტორი

სარჩევი

შესავალი 11

კარი პირველი
ინტელექტუალურ უფლებათა მატერიალური სამართალი

განყოფილება I. ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტები 48-165
თავი 1. შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტები 48
§ 1.1. საავტორო უფლებების ობიექტები 49
§ 1.2. საპატენტო დაცვის ობიექტები 59
§ 1.3. დიზაინუფლებების ობიექტები 76
§ 1.4. ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის ობიექტი 88
§ 1.5. სელექციონერთა უფლებების ობიექტები 90
თავი 2. სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები 92
§ 2.1 ნაწარმოების მომიჯნავე უფლებათა ობიექტები 94
§ 2.1.1. შესრულება 95
§ 2.1.2 გადაცემა 97
§ 2.1.3 ჩანაწერი 99
§ 2.2 გამოგონებასთან და დიზაინთან დაკავშირებული ობიექტები 100
§ 2.2.1 სასაქონლო ნიშანი, მომსახურების ნიშანი 102
თავი 3 სხვა ობიექტები 117
§ 3.1 გეოგრაფიული აღნიშვნები 117
§ 3.1.1 საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა 118
§ 3.1.2 საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება 121
§ 3.1.3 გეოგრაფიული აღნიშვნა 124
§ 3.1.4 საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შედარება საქართველოს კანონმდებლობის მაგალითზე 126
§ 3.2 სავაჭრო კაზმულობა 128
§ 3.3 საფირმო სახელწოდება (საწარმოს სახელწოდება) 132
§ 3.4 კომერციული დასახელება 141
§ 3.5 არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა 144
§ 3.6 საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება (ნოუ-ჰაუ) 154
§ 3.7 დომეინი 161
§ 3.8 გუდვილი 164
განყოფილება II. ინტელექტუალურ უფლებათა მფლობელები ..166-184
თავი 4 ავტორი 167

თავი 5. გამომგონებელი 172
თავი 6. დიზაინერი 173
თავი 7. სელექციონერი და ტოპოლოგიის შემქმნელი 174
თავი 8. საავტორო უფლების სხვა სუბიექტები 175
თავი 9. მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტები 177
§ 9.1 შემსრულებელი 177
§ 9.2 ჩამწერები 178
§ 9.3 მაუწყებლობის ორგანიზაცია 180
თავი 10. სამრეწველო საკუთრების მეწარმე სუბიექტები. 182
§ 10.1 სასაქონლო ნიშნის უფლების მფლობელი სუბიექტები 182
§ 10.2 საფირმო სახელწოდების უფლების მფლობელი სუბიექტები 183
განყოფილება III. ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტების დაცვისუნარიანობა 185-225
თავი 11. ნაწარმოების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 186
თავი 12. გამოგონების, სასარგებლო მოდელის დაცვისუნარიანობის (პატენტუნარიანობის) კრიტერიუმები 192
§ 12.1 სიახლე 193
§ 12.2 სამრეწველო გამოყენებადობა 200
§ 12.3 საგამომგონებლო დონე 201
თავი 13. დიზაინის დაცვისუნარიანობს კრიტერიუმები 206
§ 13.1 სიახლე 206
§ 13.2 ინდივიდუალობა 207
თავი 14. მცენარისა და ცხოველის ჯიშების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 208
თავი 15. ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 210
თავი 16. სასაქონლო ნიშნის დაცვითუნარიანობა 212
§ 16.1 აბსოლუტური ხასიათის კრიტერიუმები 213
§ 16.2 ფარდობითი (შედარებითი) ხასიათის კრიტერიუმები 220
თავი 17. გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 223
თავი 18. ნოუ-ჰაუს დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 225
თავი 19. დომეინის დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები 225
განყოფილება IV ინტელექტუალური უფლებები 226-285
თავი 20. საავტორო პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებები 234

§ 20.1 ავტორობის უფლება 235
§ 20.2 სახელის უფლება 238
§ 20.3 ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლება 239
§ 20.4 ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება (უფლება ნაწარმოების მთლიანობაზე) 240
§ 20.5 ნაწარმოების გამოხმობის უფლება 241
§ 20.6 დაშვების უფლება 242
თავი 21. მომიჯნავე პირადი არაქონებრივი უფლებები 243
თავი 22. საპატენტო პირადი არაქონებრივი უფლებები 244
თავი 23. ქონებრივი (განსაკუთრებული) უფლებები 246
§ 23.1 საავტორო განსაკუთრებული უფლებები 249
§ 23.1.1 რეპროდუცირების უფლება 251
§ 23.1.2 გავრცელების უფლება 255
§ 23.1.3 ნაწარმოების თარგმნის უფლება 258
§ 23.1.4 ნაწარმოების გადამუშავების უფლება 260
§ 23.1.5 კრებულის შემდგენლის უფლებები 261
§ 23.1.6 გამომცემლის განსაკუთრებული უფლებები 261
§ 23.1.7 აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ავტორთა განსაკუთრებული უფლებები 263
§ 23.1.8 გაქირავების უფლება 268
§ 23.1.9 არქიტექტურული პროექტების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება 269
§ 23.1.10 საზვითი ხელოვნების ნაწარმოების ავტორის უფლება შემდგომი გაყიდვის შემთხვევაში ჰონორარის მიღებაზე 270
§ 23.2 მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებები 271
§ 23.3 საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები 273
§ 23.4 სასაქონლო ნიშნების სამართლისეული განსაკუთრებული უფლებები 275
თავი 24. ინტელექტუალური უფლებების მოქმედება სივრცესა და დროში 277
§ 24.1 პირადი არაქონებრივი უფლებების მოქმედება 277
§ 24.2 განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება 278
§ 24.2.1 საავტორო სამართლისეული განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები 280
§ 24.2.2 სამრეწველო საკუთრებითი განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება 281

§ 24.2.2.1 საპატენტო უფლებების მოქმედების ვადა 283
§ 24.2.2.2. დიზაინზე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა 284
§ 24.2.23 სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციიდან გამომდინარე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა 285
განყოფილება V ინტელექტუალური უფლებებით სარგებლობა და გადაცემა 286-308
თავი 25. ინტელექტუალური პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობა 286
თავი 26. განსაკუთრებული უფლებებით სარგებლობა 289
§ 26.1 განსაკუთრებული უფლებების დროებითი გადაცემა 292
§ 26.2 ღია ლიცენზია 297
თავი 27. სამსახურებრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებული უფლებათა გადაცემა 297
თავი 28. ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ობიექტის შექმნის ხელშეკრულება 306
განყოფილება VI განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების შეზღუდვები 309-325
თავი 29. განსაკუთრებული უფლებების საერთო შეზღუდვები 310
თავი 30. საავტორო განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები 312
§ 30.1 საავტორო უფლებათა შეზღუდვები გასამრჯელოს გადახდის გარეშე 313
§ 30.2 საავტორო უფლებათა შეზღუდვები გასამრჯელოს გადახდით 319
თავი 31. მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები 321
თავი 32. საპატენტო განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები 323
განყოფილება VII ინტელექტუალური უფლებების დარღვევა და დაცვა 326-345
თავი 33. ინტელექტუალური უფლებების დარღვევისა და დაცვის ზოგადი საკითხები 326
თავი 34. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დარღვევა და დაცვა 331
თავი 35. საპატენტო უფლებების დარღვევა და დაცვა 335
თავი 36. სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლებების დარღვევა და დაცვა 338
თავი 37. პასუხისმგებლობა ინტელექტუალურ უფლებათა დარღვევისათვის 343

კარი მეორე
ინტელექტუალური უფლებების მოპოვება და სარგებლობა

განყოფილება VIII. ინტელექტუალური უფლებების მოპოვების პროცედურები 347-423

თავი 38. საპატენტო უფლებების (პატენტის) მოპოვების პროცედურა 347

§ 38.1 საპატენტო განაცხადის მიწოდება 350

§ 38.2 ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა 351

§ 38.3 საგანაცხადო მასალები 353

§ 38.4 არსობრივი ექსპერტიზა 359

§ 38.5 სასარგებლო მოდელის ექსპერტიზა 364

§ 38.6 სამრეწველო გამოყენებადობის შემოწმება 366

§ 38.7 სიახლის შემოწმება 367

§ 38.8 საგამომგონებლო დონის შემოწმება 368

თავი 39. ხელახალი ექსპერტიზა 371

თავი 40. საპატენტო უფლებების მოპოვება საერთაშორისო პროცედურით 373

თავი 41. განმცხადებელთა უფლება-მოვალეობანი 376

§ 41.1 ობიექტის შექმნით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები 377

§ 41.2 განაცხადის მიწოდებით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები 378

§ 41.3 განაცხადის გამოქვეყნებიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობები 382

თავი 42. სასაქონლო ნიშნებზე უფლებების მოპოვება 384

თავი 43. სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაციის პროცედურა 397

§ 43.1 განაცხადი სასაქონლო ნიშანზე 397

§ 43.2 ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა 399

§ 43.3 არსობრივი ექსპერტიზა 402

თავი 44. სააპელაციო საჩივრების (აპელაციების) განხილვა 415

თავი 45. ინტელექტუალური უფლებების გამოყენება და მართვა 417

§ 45.1 საავტორო განსაკუთრებული უფლებების კოლექტიური მართვა 420

კარი მესამე
ინტელექტუალურ უფლებათა საერთაშორისო სამართალი

თავი 46. ზოგადი დებულებები 425
განყოფილება IX კონვენციები და ხელშეკრულებები, რომელთა მონაწილე საქართველოა 428-576
თავი 47. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი კონვენცია 428
თავი 48. ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია 432
თავი 49. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია .. 460
თავი 50. შემსრულებლების, ფონოგრამების დამამზადებლებისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (რომის კონვენცია) 493
თავი 51. მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია 507
თავი 52. ისმოს ხელშეკრულება საავტორო უფლებების შესახებ. 511
თავი 53. ისმოს ხელშეკრულება შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ 516
თავი 54. საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება (PCT) 522
თავი 55. ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის შეთანხმების ოქმი 531
თავი 56. წარმოშობის ადგილის დასახელებათა დაცვისა და მათი საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ ლისაბონის ხელშეკრულება 538
თავი 57. დიზაინების საერთაშორისო დეპონირების შესახებ ჰააგის შეთანხმება და ჟენევის აქტი 545
თავი 58. საპატენტო პროცედურის მიზნებისათვის მიკროორგანიზმების დეპონირების საერთაშორისო აღიარების ბუდაპეშტის ხელშეკრულება 552
თავი 59. ნიშნების რეგისტრაციისათვის განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების საერთაშორისო კლასიფიკაციის შესახებ ნიცის ხელშეკრულება 556
თავი 60. ხელშეკრულება ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ვაჭრობის თანხვედრი უფლებების შესახებ, კონტრაფაქციული საქონლით ვაჭრობის ჩათვლით (TRIPS) 557
ლიტერატურა
ავტორის მიერ გამოქვეყნებული წიგნები

შესავალი

ინტელექტუალური საკუთრების სამართალის ზოგადი დებულებანი

ინტელექტუალური საკუთრების სამართალს გამორჩეული ადგილი უკავია თანამედროვე ცხოვრებაში. მისი ნორმათა ერთობლიობა და სამართლებრივად განმტკიცებული წესრიგის დაცვა თანაბრად მნიშვნელოვანია ზესახელმწიფოებისათვისაც და ნაკლებად განვითარებული სახელმწიფოსათვისაც. ასეთი ვითარება აიხსნება სამართლის ამ ინსტიტუტის მოწესრიგების საგნების ბუნებით, რომელთა არსობრივი და სამართლებრივი თავისებურებანი განპირობებულია იმით, თუ რა საფუძველი უდევს მათზე უფლებების წარმოშობას. ამ კუთხით ინტელექტუალურ უფლებათა საგანების ორი ჯგუფის გამოყოფა შეგვიძლია, რომელთაგან ერთი მკვეთრად განსხვავდება სანივთო სამართლის საგნებისაგან, ხოლო მეორე უახლოვდება მათ.

ინტელექტუალური საკუთრების საგანი, უპირველეს ყოვლისა, აღიქმება როგორც ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგი, ამასთან, ინტელექტუალური შემოქმედება, ერთ შემთხვევაში, აქამდე არარსებული რაიმე ხელოვნების, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების არეს მიკუთვნებული ქმნილების შექმნით ხასიათდება (ასეთ შემოქმედებას „ინტელექტუალურ შემქმნელობით შემოქმედებას“ ვუწოდებთ, სიმარტივისათვის შემოკლებულად „შემქმნელობით შემოქმედებად“ მოვიხსენიებთ). ამგვარი შემოქმედება სულიერ-გონებრივი შრომის ნიშნით გამოირჩევა და, გასაგებია, რომ შემქმნელი ქმნილებაში საკუთარ „სულიერ ნაწილს აქსოვს“. ეს ვითარება განაპირობებს ისეთი უფლებების წარმოქმნას, რომლებიც შემქმნელის პიროვნებასთან უწყვეტ კავშირშია და, რომლებსაც სამოქალაქო სამართლიდან „პირად არაქონებრივ უფლებებად“ ვიცნობთ. ამ უფლებებთან ერთად წარმოიშობა ინტელექტუალურ სამართლებრივი ქონებრივი უფლებები, რომლებიც „განსაკუთრებულ უფლებებადაა“ ცნობილი. მეორე შემთხვევაში შემოქმედება მხოლოდ არსებული ქმნილების სამეწარმეო ურთიერთობებში ჩართვისაკენაა მიმართული და პირველისაგან განსხვავებით ზემოთ მითითებულის მსგავს პიროვნებასთან უწყვეტი კავშირით არ ხასიათდება. შესაბამისად, უფლებები მხო-

ლოდ ქონებრივი ხასიათისაა. ამ სახის შემოქმედებას „სამეწარმეო შემოქმედებას“ ვუწოდებთ და მასთან, უმთავრესად, ვაკავშირებთ სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართული სიკეთეების, მათ შორის, ქმნილებების ეკონომიკურად წარმატებული მიმოქცევისათვის განკუთვნილ განმასხვავებელ აღნიშვნებს[1].

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ქმნილებასთან და მისით სარგებლობასთან დაკავშირებულ ინტელექტუალურ უფლებებთან გვაქვს საქმე, რომლებიც განსხვავებულია თავისი სუბიექტური და არსობრივ-სამართლებრივი შემადგენლობით. კერძოდ, პირველ შემთხვევაში უფლებათა თავდაპირველი მფლობელი შეიძლება მხოლოდ მისი შემქმნელი იყოს, რადგან მისი შემოქმედების წყალობით იბადება „აქამდე მატერიალურ თუ სულიერ სამყაროში უცნობი ქმნილება“. შესაბამისად, ამ პირველმფლობელ შემქმნელს წარმოეშობა ყველა სახის ინტელექტუალური უფლება ამ ქმნილებაზე, რომლებიც ორი სახისაა: „პირადი არაქონებრივი“ და „ქონებრივი“. ასეთი ქმნილება, მისთვის დამახასიათებელი პირადი არაქონებრივი უფლებების დროით შეუზღუდავი თვისების გამო უპატრონო ნივთად ვერასოდეს ვერ იქცევა, შესაბამისად, დაუფლებითა და ხანდაზმულობითი ფლობით მასზე სანივთო ხასიათის აბსოლუტური უფლებები ვერ წარმოიშობა. წარმოშობილ უფლებათა ნაწილი – ქონებრივი, რომლებსაც „განსაკუთრებული“ ეწოდება ნორმატიულ თუ მეცნიერულ ლიტერატურაში, შეიძლება სხვა პირს გადაეცეს მხოლოდ გარიგებით ან საკანონმდებლო დანაწესით. ასეთი ვითარება ქმნის ორგვარ მდგომარეობას:

ა) ქონებრივი, ანუ ქმნილებით სარგებლობის უფლება (განსაკუთრებული უფლება) მიმოქცევის – სანივთო სამართლებრივ წესრიგს სრულად ექვემდებარება, რადგან ხასიათდება სამართლის ამ ინსტიტუტის პრინციპით: „ნივთი პიროვნულობას მოკლებული საგანია“. ნივთად აქ განსაკუთრებული უფლება გვევლინება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლის მნიშვნელობით.

ბ) პირადი არაქონებრივი უფლებები ქმნილებას შემქნელთან

---

1 ინტელექტუალური უფლებების ობიექტების არსობრივი და სამართლებრივი თავისებურებები, მათი კავშირი სანივთო-სამართლებრივ ფასეულობებთან დაწვრილებით გვაქვს გაშუქებული 2006 წელს გამოცემულ ნაშრომში „ინტელექტუალური უფლებები“.

უწყვეტად აკავშირებს და ამ მხრივ სანივთო-სამართლებრივ წესრიგ აშორებს.

სამეწარმეო შემოქმედების საგანი შეიძლება ნებისმიერი, ახალი თუ კარგად ცნობილი ქმნილება ან ჩვეულებრივ მეტყველებაში გამოყენებული სიტყვები თუ ბგერები იყოს. მთავარია, არჩეული სიტყვა, გამოსახულება, ბგერა ან მათი ერთობლიობა (კომბინაცია) წარმატებულად ემსახუროს საქონელბრუნვას, მყიდველის მიზიდვით. ამგვარ ობიექტზე უფლებების წარმოშობა და მოპოვება სრულად ეხმიანება ჩვეულ სანივთო-სამართლებრივ წესრიგს და მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს მესამე პირთა უფლებების პატივისცემის ვალდებულება.

მაშ ასე, ინტელექტუალური უფლებები, ერთი მხრივ, მკვეთრად განსხვავებულია სანივთო-სამართლებრივისაგან, ხოლო, მეორე მხრივ, მათთან სრულ მსგავსებას ავლენს.

ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება“ საქართველოში სამართლებრივად დამკვიდრებულია. საქართველოს კონსტიტუცია მას სპეციალურ მუხლს უთმობს და, როგორც უფლებას, ჩვეულებრივი გაგებით გაცნობიერებული საკუთრებისათვის დამახასიათებელი იურიდიული შინაარსითა და მნიშვნელობით უდგება. კერძოდ, ჩვეულებრივსაც და ინტელექტუალურსაც ხელშეუვალ უფლებებად აღიარებს. თუმცა გარკვეულ სხვაობასაც ამჩნევს და, ამიტომ მათ ორი დამოუკიდებელი მუხლით აწესრიგებს. აქედან გამომდინარე, კონსტიტუცია საკუთრების ორ სახეს განამტკიცებს საქართველოს იურიდიულ სივრცეში: ჩვეულებრივ საკუთრებას (სანივთო სამართლისეულს) და მისგან ცალკე მდგომ ინტელექტუალურ საკუთრებას. თუ მხედველობაში მივიღებთ ზემოთ ნათქვამს, კონსტიტუცია ინტელექტუალურ საკუთრებას ინტელექტუალურ უფლებებთან არ აიგივებს. ამგვარი მიდგომა გამოწვეულია იმით, რომ ინტელექტუალური უფლებები უფრო ფართო შემადგენლობისაა, ხოლო მათ წიაღში საკუთარი ადგილი მოეძებნება ინტელექტუალურ პირად არაქონებრივ უფლებებსაც და ინტელექტუალურ ქონებრივ უფლებებსაც (განსაკუთრებით უფლებებს, ანუ საკუთრივ ინტელექტუალურ საკუთრებას) და სწორედ ეს უფლებები შეადგენს ინტელექტუალური საკუთრების იურიდიულ არსს. მეცნიერებისა და სპეციალი-

სტებისათვის ეს მდგომარეობა კარგადაა ცნობილი. საყოველთაოდაა აღიარებული, რომ ცნება „ინტელექტუალური საკუთრება“ პირობითი, მეცნიერულ ლიტერატურაში გამოსაყენებელი ცნებაა, ხოლო იურიდიულად ის მიუღებელია. მიუხედავად აღნიშნულისა, მრავალი ქვეყნის სამართლებრივ ტერმინოლოგიაში ნორმატიულად მაინც განმტკიცდა ეს ტერმინი (საერთაშორისო ნორმატიულ ტერმინადაც კი იქცა 1967 წლის შემდეგ, როდესაც მიიღეს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი კონვენცია, ამ ორგანიზაციას შემდგომ შემოკლებით „ისმო“ მოვიხსენიებთ). პრობლემა თავად ტერმინში კი არ არის, არამედ მის დატვირთვაშია იმ უფლებებით, რომლებიც საკუთრებას არ შეესაბამება. ჩვენ ამ შეუსაბამობას იმაში ვხედავთ, რომ, ნორმატიული ცნებაში მოექცა საკუთრებისათვის უცხო — „პირადი არაქონებრივი უფლებები“. ამ ვითარებას საქართველოს სამართლებრივ სისტემაშიც აქვს ადგილი. ის, რომ ინტელექტუალური უფლებები კერძო სამართალს ეკუთვნის, დავა არ არსებობს. შესაბამისად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა რომ საკუთარ ნორმატიულ სივრცეში შესაბამისი ადგილი მიუჩინა მათ, გასაკვირი არ არის. სამოქალაქო კოდექსის მეოთხე წიგნს „ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი“ ეწოდა. ამ ვითარებაში წინააღმდეგობრივი ის არის, რომ იმ უფლებებს შორის, რომლებიც ინტელექტუალურ საკუთრებას შეადგენს, ინტელექტუალური პირადი არაქონებრივიც არის შესული პირდაპირაც და იგულისხმება კიდეც. უხერხულობას მოცემული წიგნის მეორე კარი „სამრეწველო საკუთრება“ ქმნის ყველაზე მეტად, რომლის 1100-ე მუხლის მე-3 ნაწილი იუწყება, მაგალითად, რომ გამომგონებლად აღიარების უფლება „განუსხვისებელი და უვადო უფლებაა“. უხერხულობას ადგილი საერთოდ არ ექნებოდა მეოთხე წიგნისათვის რომ გვეწოდებინა „ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი“. ინტელექტუალურ უფლებებში რომ ჩვეულებრივი სამოქალაქო პირადი არაქონებრივი უფლებებისაგან განსხვავებული, ინტელექტუალური პირადი არაქონებრივი უფლებების შეტანა მართებულია, ეჭვი არავის არ შეეპარებოდა.

აღსანიშნავია, რომ აღწერილი უხერხულობის გამოსწორებას დიდი ძალისხმევა არ სჭირდება — საკმარისია კერძო სამართლის

მოცემულ ინსტიტუტს საკუთარი შინაარსის შესაფერისი სახელი „ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი“ ეწოდოს და სამოქალაქო კოდექსში ეს ცვლილება შევიდეს.

ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი ისევე, როგორც მთლიანად სამოქალაქო სამართალი, არსებითად ქონებრივი ურთიერთობების მოწესრიგების სამართალია. მის ნორმათა ერთობლიობაში უმეტესი ადგილი უკავია ინტელექტუალურ ქონებრივ უფლებებს (განსაკუთრებულს), რომლებიც ინტელექტუალურ საკუთრებად არის მიჩნეული. როგორც აღინიშნა, საქართველოს კონსტიტუცია საკუთრების ორ სახეს განასხვავებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსიც კონსტიტუციის შესაბამისად აიგო და ორი სახის საკუთრება „სანივთო სამართლისეული“ და „ინტელექტუალურ-სამართლებრივი“ ორი სხვადასხვა წიგნის ნორმათა ერთობლიობით მოაწესრიგა. ამით საკუთრების ორი კერძო-სამართლებრივი ინსტიტუტი განმტკიცდა საქართველოს სამართლებრივ სინამდვილეში. ამ ორი ინსტიტუტის საკუთრებების იურიდიული უფლებამოსილებების შედარება გვიჩვენებს, რომ ინტელექტუალური საკუთრება პოზიტიური უფლებამოსილებით (საკუთარი შეხედულებით სარგებლობის უფლებით) არ განისაზღვრება, მოქმედებიის ძალა კი ნეგატიური უფლებამოსილებით — უფლებათა დარღვევის აღკვეთის შესაძლებლობითაა გამოხატული. ამ კუთხით ინტელექტუალური საკუთრება სანივთო-სამართლებრივი საკუთრებისათვის დამახასიათებელი აბსოლუტურობით წარმოდგება.

აღნიშნული მდგომარეობა სხვანაირი არც შეიძლება ყოფილიყო, რადგან სანივთო სამართლის უზოგადესი ნორმები, რომლებიც ქონებრივ უფლებათა ობიექტებს ასახელებს (მუხლები 147-ე და 152-ე) და ქონებას განსაზღვრავს, არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეთა რიცხვში, უფლებებისა და მოთხოვნების ფარგლებში, ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგსაც, მათ შორის, ქმნილებებს მოიაზრებს. ამ ნორმების ასეთ შინაარსს ქართველი ცივილისტები თავის ნაშრომებში ყოველთვის უსვამდნენ და უსვამენ ხაზს (პროფესორები სერგო ჯორბენაძე, ზურაბ აბვლედიანი, ბესარიონ ზოიძე, ლადო ჭანტურია და სხვანი), ხოლო პრაქტიკა, მათ შორის სამოსამართლო ამ გაგებას სრულად ადასტურებს.

ინტელექტუალური საკუთრება და მისი ობიექტები არამატერიალურ ქონებადაა აღიარებული, ანუ უსხეულო ნივთადაა მიჩნეული. სწორედ ამიტომ, ინტელექტუალური ქმნილებანი სანივთო სამართლის უზოგადესი ნორმების ქვემდებარეა. ამასთანავე, განსხვავებული არსობრივი თავისებურებებიდან გამომდინარე, ჩვენშიაც და უცხოეთშიაც, ინტელექტუალური საკუთრება სანივთო-სამართლებრივი ნორმებისაგან განცალკევებით, სპეციალური კანონებით წესრიგდება.

მეცნიერები ერთ-ერთ ასეთ თავისებურებად ინტელექტუალური ქმნილების ფლობის შეუძლებლობას ასახელებენ. შესაბამისად, საკუთრებითი უფლებამოსილებების განხორციელების სირთულეებზე ამახვილებენ ყურადღებას, რის გამოც ინტელექტუალურ საკუთრებას პირობითად მიიჩნევენ საკუთრებად. ამ მხრივ პრობლემა მართლაც არსებობს. ინტელექტუალური საკუთრების იმ ობიექტების მიმართ, რომლებიც სამრეწველო საკუთრებას ეკუთვნის, აღნიშნული უხერხულობის მოგვარების გზები კარგა ხანია ნაპოვნია. ამ ქმნილებებს უძრავი ნივთების მსგავს რეჟიმს უქვემდებარებენ და უფლების წარმოშობას სპეციალურ საჯარო რეესტრში შეტანასა და გამოქვეყნებას უკავშირებენ. შესაბამისად, ნამდვილი მფლობელის ვინაობის გამორკვევა სირთულეს არ წარმოადგენს.

უფლებების მოპოვების მხრივ ხელოვნებას მიკუთვნებული ქმნილებები მოძრავი ნივთების სამართლებრივ რეჟიმის მსგავს წესრიგსაა დაქვემდებარებული. მათი ნამდვილი მფლობელის ვინაობა თავად ქმნილებაზე სახელის მითითებით ვლინდება. დაწესებულია კანონისმიერი ვარაუდი (პრეზუმფცია), რომ უფლებების მფლობელი ქმნილებაზე (მაგალითად, წიგნზე) მითითებული პირია.

თუ ზემოთ მითითებული მიმართულებით ვიმსჯელებთ, ხოლო ქმნილებებს ნივთად განვიხილავთ (რის საფუძველსაც ქონების განმსაზღვრელი უზოგადესი ნორმები იძლევა), დავინახავთ, რომ ისინი უძრავსაც და მოძრავ ნივთებსაც წარმოადგენს. ანუ, მიუხედავად 149-ე მუხლისა, რომელიც ყველა იმ ნივთს, რომელიც უძრავი არ არის, მოძრავ ნივთად აცხადებს, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები ცალსახად ამ წესს ვერ ექვემდებარება და ზოგი მოძრავად უნდა ჩავთვალოთ, ხოლო ზოგი უძრავად. ამასთან, ქმნილებებთან დაკავშირებული უფლებები ერთგვაროვანი ქონე-

ბრივი ხასიათისაა. სანივთო-სამართლებრივი საკუთრება ნეგატიური (აკრძალვითი) უფლებამოსილებით დიდად არ განსხვავდება ინტელექტუალური საკუთრებისაგან და, პირიქით. უბრალოდ, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის სოციალური, კულტურული, ეკონომიკური და მეცნიერული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, თითქმის ყველა ობიექტი მრავალი შეზღუდვით იმოსება. სანივთო საკუთრება კი, როგორც უფლება, მხოლოდ უძრავ ნივთებთან დაკავშირებით იზღუდება. ეს ერთგვარი სხვაობაა.

უძრავ ნივთებთან მსგავსებას ისეთ თვისებებთან დაკავშირებითაც შევნიშნავთ, რომლებიც მთავარი უფლებისაგან შეზღუდული უფლებების წარმოებასა და თავად მთავარი უფლების შეზღუდვას ეხება. ამ მხრივ საპატენტო კანონით გათვალისწინებული წინათსარგებლობის (სერვიტუტისა და აღნაგობის ერთგვარი ჯამური უფლებამოსილებით გამოხატული) უფლება შეიძლება გამოვყოთ. ასევე, სასყიდლიანი თუ უსასყიდლო იძულებითი ლიცენზია შეიძლება დავასახელოთ და ა.შ. მოკლედ, მსგავსება მრავალია, მაგრამ სხვაობაც იმდენია, რომ სანივთო სამართლის სამართლებრივ წესრიგს ინტელექტუალურ საკუთრებას არც ერთი სამართლებრივი ოჯახი არ უქვემდებარებს.

შემოვიფარგლებით გამოთქმულით და აღვნიშნავთ, რომ სანივთო-სამართლებრივი ობიექტებისაგან – ნივთებისაგან ინტელექტუალური სამართლის ობიექტის, აგრეთვე, მთავარი სანივთო უფლების – საკუთრების და ინტელექტუალური საკუთრების უფლების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა კიდევ უფრო დაწვრილებით გააზრებას ჯერ კიდევ მოითხოვს და იმედია, ეს საკითხი მეცნიერთა ყურადღების მიღმა არ დარჩება.

ინტელექტუალური საკუთრებისა და ინტელექტუალური სამართლის ნორმატიული ცნებები არ არსებობს, მაგრამ ეს გარემოება ხელს არ უშლის მათი მეცნიერული ცნების ჩამოყალიბებას. „ინტელექტუალური სამართალი“ როგორც ნორმატიული ცნება ვერც იარსებებდა, რადგან ეს ტერმინი ნორმატიულ აქტებში საერთოდ არ გვხვდება. ჩვენი გაგებით, უფრო სრულყოფილი იქნებოდა გამოვიყენოთ ტერმინი „ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი“, რადგან მიგვაჩნია, რომ იგი თავისუფალია „ინტელექტუალური სამარ-

თლისათვის“ დამახასიათებელი ხარვეზებისაგან, რომელთაგანაც უმთავრესი ჟარგონულობაა, რის გამოც ვერ ერგება ვერც ნორმატიულს და ვერც მეცნიერულ მოთხოვნებს.

ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი და სრულიად გასაგებია, რომ ამ უკანასკნელს მოიცავს. ამ ცნების არსი იმდენად ფართოა, რომ შეგვიძლია მას „შემოქმედ პირთა კერძო სამართალიც კი ვუწოდოთ“. ამის თქმას იმიტომ ვბედავთ, რომ ჩვეულებრივი სამოქალაქო უფლებების მსგავსად, ინტელექტუალური უფლებებიც ორგვარია — ქონებრივი და პირადი არაქონებრივი. შესაბამისად აღნიშნულისა, ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის მოქმედების სფეროც სწორედ ამ უფლებებით გამოწვეული ქონებრივი და პირადი ურთიერთობები უნდა მივიჩნიოთ. აღნიშნულის გათვალისწინებით შეიძლება ჩამოყალიბდეს სამართლის ამ ინსტიტუტის ცნება: *ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი არის სამოქალაქო-სამართლებრივ იმ ნორმათა ერთობლიობა, რომლებიც აწესრიგებს ინტელექტუალური (შემოქმედებითი და სამეწარმეო) შემოქმედების შედეგად წარმოქმნილ ქონებრივ და პირად არაქონებრივი ურთიერთობებს.* რადგან ეს ინსტიტუტი კერძო სამართალს ეკუთვნის, უნდა გვახსოვდეს, რომ ყველა სახის ურთიერთობას, განსაკუთრებით ქონებრიეს, განყენებულად აღებული ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი ვერ მოაწესრიგებს და ზოგ შემთხვევაში უნდა გამოვიყენოთ სამოქალაქო სამართლის უზოგადესი ნორმები, რომლებიც ვრცელდება სპეციალური ნორმებით მოუწესრიგებელ ყველა სახის ურთიერთობაზე.

განხილულის შემდეგ აღარ გაჭირდება უფრო ვიწრო „ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის“ ცნების ჩამოყალიბება: *„ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი წარმოადგენს სამოქალაქო-სამართლებრივ ნორმათა იმ ერთობლიობას, რომლებიც შეადგენს ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ნაწილს და რომელიც აწესრიგებს ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად წარმოქმნილ ქონებრივ ურთიერთობებს“.*

ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის სისტემატიზაციაზე ვიმსჯელებთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში წარმოდგე-

ნილი IV წიგნის „ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის“ მიხედვით, რომელმაც საქართველოში პირველად შემოიღო სანივთო სამართლისეული ქონების ზოგადი ცნებით მოცული „არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეების (უსხეულო ნივთების)“ სამოქალაქო ბრუნვასთან დაკავშირებული ურთიერთობების მომწესრიგებელი ინსტიტუტი. ამ წიგნის აგებულება განსხვავდება სანივთო სამართლისადმი მიძღვნილი II წიგნისაგან. როგორც ცნობილია, ქართული სანივთო სამართლის სისტემა განიხილება როგორც ლოგიკურად შეკრული, ერთიანი ორგანიზმი, რომელშიც ჯერ გამორკვეულია ქონების რაობა, შემდეგ ამ სიკეთეთა მფლობელობის მდგომარეობა, აგრეთვე, მფლობელობაში ნავარაუდევი ძირითადი უფლება – საკუთრება და სხვა სანივთო უფლებები, ბოლოს საჯარო რეესტრის როლი სანივთო სამართალში. ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სისტემას ასეთ შეკრულ ორგანიზმად ვერ წარმოვიდგენთ, თუ ვიმსჯელებთ სამოქალაქო კოდექსის IV წიგნის მიხედვით. აქ სხვაგვარ სისტემატიზაციას აქვს ადგილი – ინტელექტუალურ უფლებათა ერთიანი არსობრივი ორგანიზმი კი არაა წარმოდგენილი, არამედ ამ ორგანიზმის სავარაუდო ერთიანობაზეა მინიშნებები მითითებებითი ნორმების მეშვეობით, რომელთა მიხედვითაც შეგვიძლია გამოვყოთ მისი შემადგენელი ინსტიტუტები. ასეთი ვითარება იმითაა გამოწვეული, რომ დღემდე მსოფლიოში არ არსებობს ინტელექტუალურ უფლებათა არსობრივ-სამართლებრივი (მატერიალურ-სამართლებრივი) ნორმატიული სისტემატიზაცია და ყოველი ინსტიტუტი საკუთრივ მისთვის დამახასიათებელი ურთიერთობების მომწესრიგებელი კანონებითაა წარმოდგენილი.[1] საქართველოც ეროვნული ინტელექტუალური უფლებების სამართ-

1 რუსეთი ამ მხრივ გამონაკლისია, იქ დიდი მეცნიერული და სხვაგვარი უთანხმოებების დაძლევის შემდეგ მიიღეს სამოქალაქო კოდექსის IV ნაწილი „ინტელექტუალური საკუთრების კოდექსი“, რომელიც ერთგვარ მატერიალურ-სამართლებრივი სისტემატიზაციით არის აგებული, მაგრამ სრულყოფილებით ვერ იქნება გამორჩეული. თუმცა არსებობს რომანული ქვეყნების ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის კოდექსებიც, მაგალითად, საფრანგეთის, ესპანეთის, პორტუგალიის, მაგრამ ისინი უფრო კანონთა ანაკრებებია, ვიდრე კოდიფიცირებული ნორმების ერთობლიობა. ამიტომ ვამბობთ, რომ ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ერთიანი, ნორმატიულად შეკრული სისტემატიზებული ორგანიზმი ჯერ არ არსებობს.

ლის შემოღებისას ნაცად გზას გაჰყვა და ცალკეული ინსტიტუტი ცალკეული კანონით განამტკიცა. ამასთან, ზოგადი ნორმები სამოქალაქო კოდექსის IV წიგნში მაინც დააწესა მითითებითი ხასიათის ნორმებთან ერთად.

სამოქალაო კოდექსის ამჟამინდელი IV წიგნი ინტელექტუალურ უფლებათა მეცნიერულ სისტემატიზაციას მისდევს. იგი დაყოფილია ორ მსხვილ ინსტიტუტად, რომელთა შესაბამისი ორი კარია მოცემული: **„საავტორო სამართალი“ და „სამრეწველო საკუთრება“**. მაშასადამე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სამოქალაქო კოდექსში უფლებათა ინსტიტუციონალური სისტემატიზაციაა ასახული.

პირველი კარი აწესებს საავტორო სამართლის ინსტიტუტის არსებობას საქართველოში ერთადერთი 1017-ე შემდეგი შინაარსის ნორმით: „საავტორო სამართლით მოწესრიგებული საავტორო ქონებრივი და პირადი არაქონებრივი უფლებების, აგრეთვე ზოგიერთი მათი მომიჯნავე უფლების დაცვა ხორციელდება „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად“[1]. 1999 წლამდე საავტორო სამართლის ყველა შემადგენელი ნორმა ამავე კარში იყო მოცემული და ამ ინსტიტუტის სისტემაც შეგვეძლო აქედანვე გამოგვერკვია. ამჟამად კი მხოლოდ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის გააზრების შემდეგ შეგვიძლია გამოვარკვიოთ თუ როგორია ამ ინსტიტუტის სიტემატიზებული სახე. სამოქალაქო კოდექსის 1017-ე მუხლიდან, სისტემატიზაციის კუთხით, მნიშვნელოვანია ის, რომ **საავტორო უფლებათა გარდა საავტორო სამართლის ნორმატიულ სხეულს „ზოგიერთი მომიჯნავე უფლებები“ შეადგენს**. მეტი დასკვნების გამოტანა შეუძლებელია, ამასთან, არც ცნებაა მოცემული, თუმცა მუხლის დასახელება „საავტორო სამართლის ცნება“ საპირისპიროდ განგვაწყობს.

სამოქალაქო კოდექსის IV წიგნის მეორე კარი აწესებს ტერმინს „სამრეწველო საკუთრება“, თუმცა ცნებას არც ამ შემთხვევაში არ იძლევა. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ კარით მოცული ყველა ინსტიტუტი საქართველოს სამრეწველო საკუთრების სამართალს

---

1 1999 წლამდე ეს კარი სრულიად მოიცავდა საავტორო სამართლის ნორმებს და შედგებოდა 1017-ე – 1099-ე მუხლებისაგან. 1999 წელს სპეციალური კანონის მიღებასთან ერთად 1017-ე მუხლიღა დაგერჩა მითითებითი არსით, დანარჩენი გაუქმდა.

შეადგენს. განსაზილველი კარი შედგება 1100-ე–1105-ე მუხლებისაგან, რომელთაგან თითოეული დამოუკიდებელი კანონით განმტკიცებული ინსტიტუტის არსებობაზე მიუთითებს. შესაბამისად, საქართველოში სამრეწველო საკუთრების სამართლის შემადგენელ ამ ინსტიტუტების სფეროს ეკუთვნის: უფლებები გამოგონებაზე, სასარგებლო მოდელზე და სამრეწველო ნიმუშზე 1105-ე მუხლი (2010 წლის შემდეგ „სამრეწველო ნიმუშის“ ნაცვლად შემოღებულია ტერმინი „დიზაინი“, რომელიც დამკვიდრდა საპატენტო კანონის ცვლილებასთან დაკავშირებით, მისგან გამოცალკევებული სამრეწველო ნიმუშის დასაცავად ამოქმედდა ახალი დამოუკიდებელი კანონი დიზაინის შესახებ. ცვლილება სათანადოდ უნდა ასახულიყო სამოქალაქო კოდექსში, მაგრამ ეს არ გაკეთებულა და ერთი და იგივე ობიექტის აღსანიშნავად ორი ნორმატიული ტერმინი გვაქვს ამჟამად: სამრეწველო ნიმუში სამოქალაქო კოდექსში, ხოლო დიზაინი კანონში დიზაინის შესახებ). ამასთან, გამოგონებასთან და სასარგებლო მოდელთან დაკავშირებული ურთიერთობები, ამ მუხლის მიხედვით, წესრიგდება საქართველოს საპატენტო კანონით, ხოლო დიზაინთან დაკავშირებული ამ ზოგადი მუხლისაგან განსხვავებით, წესრიგდება ახალი — დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონით. სპეციალურ კანონებზე მითითების გარდა ამ მუხლის მნიშვნელობა, სისტემური შემადგენლობის თვალსაზრისითაა ხაზგასასმელი, რადგან იგი საპატენტო და დიზაინის სამართლის ინსტიტუტების არსებობასთან ერთად მათ „ნორმატიულ სხეულში“ პირად არაქონებრივ უფლებებს – გამოგონების, სასარგებლო მოდელისა და დიზაინის ავტორობის[1] უფლებას, აგრეთვე, განსაკუთრებულ უფლებებს მოიაზრებს.

სამრეწველო სამართლის კარის შემდეგი 1101-ლი მუხლი აწესებს საქართველოში სასელექციო უფლებების დაცვის აუცილებლობას დამოუკიდებელი კანონის საფუძველზე, რომელსაც არ

---

1 ცვლილების შემდეგ საპატენტო კანონში და დიზაინის შესახებ კანონში გამოგონებისა და დიზაინის შემქმნელები ავტორად აღარ მოიხსენიებიან, მათთვის ტერმინები „გამომგონებელი“ და „დიზაინერი“ გამოიყენება. ამ გარემოების გათვალისწინებით, სამოქალაქო კოდექსში დარჩენილი ტერმინი „ავტორობის უფლება“ შეუსაბამოა დღევანდელობისათვის, უნდა იყოს – „გამომგონებლად ან დიზაინერად აღიარების უფლება“.

ასახელებს. ამ ნორმით საქართველოს სამართლებრივ სივრცეში შემოტანილია სასელექციო უფლებების სამართლის ახალი ინსტიტუტი, რომელიც მოიცავს საქართველოს კანონს მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ. არც თავად უფლებისა და არც სამართლის ამ ინსტიტუტის ცნებას კოდექსი კვლავ არ იძლევა, იგი მხოლოდ უთითებს, რომ მცენარეთა და ცხოველთა ახალ ჯიშებთან დაკავშირებით უნდა იყოს დაცული განსაკუთრებული, ანუ ქონებრივი უფლებები. სელექციონერთა პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვაზე ეს ნორმა არ უთითებს. გარდა აღნიშნულისა, სელექციონერთა უფლებები სამრეწველო საკუთრების სამართლისადმია მიკუთვნებული, რაც საერთაშორისო მიდგომებს სცილდება თეორიულადაც და პრაქტიკულადაც. მცენარის ან ცხოველის ჯიშის ჩამოყალიბებას ადამიანის შემოქმედებაზე მეტად ბიოლოგიური კანონზომიერებით წარმართული პროცესებით გამართლება სჭირდება. ეს ფაქტი დარგობრივი ლიტერატურიდანაა ცნობილი. ბუნების მხრიდან ხელშეწყობის გარეშე ჯიში ვერ გამოიყვანება, რაოდენ გენიალურადაც არ უნდა მოეჩვენოს სელექციონერს საკუთარი განზრახვა. ამიტომ ახალი ჯიში ადამიანის ნებას დაქვემდებარებულ ინტელექტუალურ ქმნილებად არ განიხილება. შესაბამისად, სამრეწველო წესით ახალი ჯიშის მიღებაზე საუბარიც კი უხერხულია. ამიტომაცაა, რომ სელექციონერთა უფლებებს სამრეწველო საკუთრების სამართლის ფარგლებს გარეთ უჩენენ ადგილს მეცნიერები.

სამრეწველო საკუთრების კარის შემდეგი სამი მუხლი ისევ ცნების გარეშე კომერციული აღნიშვნების სამართლის ინსტიტუტს აწესებს, რომელიც, თავის მხრივ, სამი განშტოებისაა, სახეზე ქვემოთ აღწერილი ვითარება გვაქვს.

1102-ე მუხლი შესაბამისი კანონით სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლებების დაცვის აუცილებლობაზე უთითებს. აქ მნიშვნელოვანია, რომ სასაქონლო ნიშნების სამართლის ინსტიტუტის დაცვის სფერო შემოფარგლულია განსაკუთრებული (ქონებრივი) უფლებებით, რასაც მუხლის დასახელება ცალსახად გამოკვეთს იმაზე მითითებით, რომ სასაქონლო ნიშანზე უფლებების მფლობელი მეწარმე უნდა იყოს. ნორმა, ალბათ, სამრეწველო საკუთრების სამართალთან სასაქონლო ნიშნის განუყრელ კავშირეზეც

ამახვილებს ყურადღებას, რაც სრულად ესადაგება საერთაშორისო სტანდარტებით დამკვიდრებულ ვითარებას.

1103-ე მუხლი კომერციული აღნიშვნების სამართლის კიდევ ორ ინსტიტუტს გამოყოფს, რომლებიც ეხება საქონლის (მომსახურების) ადგილწარმოშობის დასახელებასთან და წარმოშობის გეოგრაფიულ აღნიშვნებთან დაკავშირებული უფლებების მოწესრიგებას, რომელთა სახეც აღარ არის დაზუსტებული.

1104-ე მუხლი კომერციული აღნიშვნების კიდევ ერთი ინსტიტუტის არსებობაზე მიუთითებს და იუწყება, რომ საფირმო სახელწოდებაზე განსაკუთრებული უფლებების დაცვა ეკისრება მეწარმეთა შესახებ კანონს, სამრეწველო საკუთრების დაცვის სხვა საკანონმდებლო აქტებს და სამოქალაქო კოდექსს. ამ მუხლის მნიშვნელობა, განსახილველი კუთხით, დიდია იმ გაგებით, რომ საფირმო სახელწოდება სამრეწველო საკუთრებასაა მიკუთვნებული და ამით კი ინტელექტუალურ საკუთრებას. ამგვარი ნორმის გარეშე შეიძლება საკამათო ყოფილიყო საფირმო სახელწოდებასთან დაკავშირებული ურთიერთობების მოწესრიგების მართებულება ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ნორმებით.

IV წიგნის ბოლო 1105-ე მუხლი პირდაპირი მოქმედების მატერიალურ-სამართლებრივი არსისაა და იმავდროულად ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის კიდევ ერთ ინსტიტუტს აყალიბებს საქართველოში – საწარმოო – კომერციული საიდუმლოს (ნოუ-ჰაუს) დაცვის სამართალს. წინა მუხლებისაგან განსხვავებით, იგი პირველი ნაწილით იძლევა ნოუ-ჰაუს ზოგად, ნორმატიულ ცნებას. მისი მე-2 ნაწილი კი იუწყება, რომ ნოუ-ჰაუზე განსაკუთრებული უფლებების დაცვა სამოქალაქო კოდექსისა და სამრეწველო საკუთრების დაცვის სხვა საკანონმდებლო აქტების საქმეა. ამ მხრივ 2006 წელს ძალზე საზიანო ცვლილება განიცადა საქართველოს სამართალმა, როდესაც გაუქმდა მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ საქართველოს კანონი, რომელიც ნოუ-ჰაუს დაცვას პირდაპირი ნორმით ითვალისწინებდა. ამ ცვლილების შემდეგ, ფაქტობრივად, ნოუ-ჰაუს დაცვა შეუძლებელი გახდა ისევე, როგორც ინტელექტუალური უფლებების იმ ობიექტებისა, რომელთა დაცვაც მხოლოდ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის საწინა-

ალმდეგო ნორმებით მიიღწევა — სწორედ ეს ნორმები აღარ არსებობს საქართველოში. აქვე ვიტყვით, რომ აღნიშნული ვითარების გამო საქართველოში სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებული არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა ვერ მოხერხდება სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციით დაწესებულ ფარგლებში.

წარმოდგენილი ანალიზის შემდეგ ისღა დაგვრჩენია შევაჯამოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისი ინტელექტუალური უფლებების სამართლის სისტემის შესახებ გამოთქმული მოსაზრებები. კოდექსი ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალს აკუთვნებს შემდეგ ორ მსხვილ ინსტიტუტს: საავტორო და სამრეწველო საკუთრების სამართალს. დასახელებულია ამ ინსტიტუტების შემადგენელი ინსტიტუტებიც. ამასთან, ორივე ინსტიტუტის შემადგენლობაში მოქცეულია ჯერ შემქმნელობით შემოქმედებასთან დაკავშირებული ქმნილებების შემქმნელთა უფლებების მოწესრიგების ნორმები, ხოლო შემდგომ მათ დამხმარე უფლებებთან დაკავშირებული ურთიერთობების მოწესრიგების ნორმები (საავტორო სამართალში დამხმარე უფლებები „მომიჯნავე უფლებებია“, ხოლო სამრეწველო საკუთრების სამართალში უფლებები კომერციული აღნიშვნებზე).

სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, საავტორო სამართალი ორი ინსტიტუტითაა წარმოდგენილი და მოიცავს:

1. საავტორო უფლებებთან დაკავშირებულ ნორმებს; და
2. მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებულ ნორმებს;

სამრეწველო საკუთრების სამართალიც ინსტიტუტებად დაყოფითაა წარმოდგენილი და მოიცავს:

1. საპატენტო სამართალს;
2. დიზაინის სამართალს;
3. სელექციონერთა უფლებების დაცვის სამართალს;
4. სასაქონლო ნიშნების სამართალს;
5. საქონლის ადგილწარმოშობის სამართალს;
6. საქონლის გეოგრაფიული დასახელების სამართალს;
7. საფირმო სახელწოდების სამართალს;
8. საწარმოო-კომერციული საიდუმლოს დაცვის სამართალს.

ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ინსტიტუტების

წარმოდგენის შემდეგ შეიძლება შემდეგი სახით ჩამოვაყალიბოთ ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ქართული სისტემის ცნება: ინტელექტუალური უფლებების სამართლის სისტემას შეადგენს ხელოვნებას ან ტექნოლოგიებს მიკუთვნებული ქმნილებების შემქმნელ-შემოქმედთა უფლებებთან, აგრეთვე, მათ დამხმარე უფლებებთან დაკავშირებული ურთიერთობების მომწესრიგებელი სამოქალაქო კოდექსის, სპეციალური კანონებისა და მათში მოცემული სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობა. სისტემის არსობრივ შემადგენელს — უფლებებს სამოქალაქო კოდექსი ასახელებს, რომლებიც ქონებრიებთან ერთად პირადი არაქონებრივი ხასიათისაა, რაც შესაბამისი კანონებითაა განმტკიცებული. კომერციული აღნიშვნების სამართლის ინსტიტუტები მხოლოდ ქონებრივ უფლებებს მოიცავს.

ამავე სისტემის შემადგენელია აგრეთვე, საწარმოო-კომერციული საიდუმლოს დაცვის ინსტიტუტი, რომელიც ასევე მხოლოდ ქონებრივ უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს ეხება და შეიძლება ინტელექტუალური უფლებების ნებისმიერ სფეროს ეკუთვნოდეს, მიუხედავად მისთვის სამრეწველო საკუთრებისადმი ადგილის მიჩენისა.

ინტელექტუალური უფლებების სამართლის სისტემას მისაკუთვნებელ ზოგიერთ ინსტიტუტს სამოქალაქო კოდექსი არ ასახელებს. ასეთია ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ საქართველოს კანონით განმტკიცებული ინსტიტუტი, რომლის მოწესრიგების საგანიც ინტელექტუალური შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგია და სამრეწველო საკუთრების ნაწილია. ასევე, სისტემის ნაწილს წარმოადგენს ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული ამ ღონისძიებათა გამოყენების სამართლებრივი ინსტიტუტი.

ინტელექტუალური უფლებების სამართლის შემადგენელი ინსტუტების ობიექტების, სუბიექტების, უფლებების, მოვალეობების არსის, აგრეთვე, უფლებების წარმოშობასა და დაცვასთან დაკავშირებული სპეციალური რეესტრების როლი უნდა გაირკვეს შესაბამისი კანონების საფუძველზე, რასაც ამ ნაშრომის შესაბამისი ნაწილები ეძღვნება.

ინტელექტუალური სამართლის ცნება ვერ იქნება გაგებული, თუ ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტებს არ დავასახელებთ.

ზემოთ განხილული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმები არ ასახელებს ყველა ობიექტს. ამიტომ უპრიანი იქნება ეს ობიექტები წარმოვადგინოთ საერთაშორისო შეთანხმების ნორმის მიხედვით, რომელსაც მსოფლიოს თითქმის ყველა სახელმწიფოა მიერთებული. ეს შეთანხმებაა ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის (შემდგომ „ისმო“) დამფუძნებელი კონვენცია და მისი ნორმატიული ძალით ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტების არსობრივი გაგება და საგნობრივი ფარგლები აღარ არის დამოკიდებული სამართლებრივი ოჯახების თავისებურებებზე. ისტორიულად არსებული განსხვავებების თავიდან აცილების მიზნით მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული ინტელექტუალური საკუთრებისა და მისი ობიექტების საერთაშორისო ნორმით განმტკიცება. 1967 წელს მიღებული ისმო-ს დამფუძნებელი კონვენციის მე-2(VIII) მუხლი იძლევა ობიექტების შემდეგ ჩამონათვალს:

1. ლიტერატურას, ხელოვნებასა და მეცნიერებას მიკუთვნებული ნაწარმოებები;

2. მსახიობთა შესრულებები, ხმის ჩაწერა, რადიო და ტელეგადაცემები;

3. გამოგონებები, ადამიანის საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში;

4. სამეცნიერო აღმოჩენები;

5. სამრეწველო ნიმუშებში;

6. სასაქონლო და მომსახურების ნიშნები, საფირმო სახელწოდებები და სხვა კომერციული აღნიშვნები;

7. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან დაცვა, და სხვა, რაც კი მრეწველობის, მეცნიერების, ლიტერატურის ან ხელოვნების სფეროში ინტელექტუალური საქმიანობის შედეგია.

მოცემული საერთაშორისო ნორმა ინტელექტუალური საკუთრების წარმოშობას ადამიანის ინტელექტუალურ შემოქმედებას უკავშირებს და პირდაპირ უთითებს, რომ დასაცავი ობიექტი შეიძლება იყოს ადამიანის მიერ შექმნილი ნებისმიერი ქმნილება, რომელიც არის *ინტელექტუალური (გონებრივ-შემოქმედებითი) საქმიანობის შედეგი. ქმნილების გარდა ინტელექტუალურ საკუთრებას მიკუთვნებულია ობიექტები, რომლებიც შემქმნელობით შემოქმედებას არ მოითხოვს (მაგალითად, კომერციული აღნიშვნები).* ფაქტობრივად ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების ორი კატეგორიაა მოცემული ის-

მოს ჩამონათვალში — ობიექტები, რომლებიც პირველად იქმნება და მოითხოვს შემქმნელობით (საავტორო, საგამომგონებლო, სადიზაინერო და ა.შ) შემოქმედებას (ქმნილებები — ნაწარმოები, გამოგონება, დიზაინი, მეცნიერული აღმოჩენა და ა.შ) და ობიექტები, რომლებიც დასაცავია იმის გამო, რომ მათი კონკრეტული მიზნით სარგებლობა დაკავშირებულია სამეწარმეო-გამოყენებითი ხასიათის შემოქმედებასთან და უმეტეს შემთხვევაში პირველი კატეგორიის ობიექტების ეკონომიკურ სარგებლობას უწყობს ხელს (ნაწარმოების შესრულება, ფონოგრამა, სამაუწყებლო გადაცემა, სასაქონლო და მომსახურების ნიშანი, საფირმო სახელწოდება, სხვა კომერციული აღნიშვნები).

ინტელექტუალური უფლებები კერძო სამართალს რომ ეკუთვნის და ეს ფაქტი რომ დავას არ იწვევს, უკვე აღვნიშნეთ. ამ უფლებათა ქონებრივი გამოხატულება — ინტელექტუალური საკუთრებაც კერძო-სამართლებრივია. იგი სანივთო-სამართლებრივ საკუთრებასთან მნიშვნელოვან მსგავსებას ავლენს. საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში (ასევე ნებისმიერი ქვეყნის სამართლებრივ სისტემაში) ეს ვითარება განუხრელადაა დაცული.

ჩვენი ქვეყნის კონსტიტუციით ინტელექტუალური საკუთრება დაკავშირებულია პიროვნულ შემოქმედებასთან და ხელშეუვალ უფლებად არის აღიარებული (23-ე მუხლი). ამასთან, კონსტიტუციის ამ მუხლით გამოყენებული ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება“ სამოქალაქო კოდექსთან დაკავშირებით აღნიშნულ იურიდიულ უზუსტობას არ ქმნის, რადგან მის შემადგენელ უფლებებზე არ ამახვილებს ყურადღებას. ხოლო მუხლის აგებულებიდან გამომდინარე უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ერთ ნაწილში ინტელექტუალური საკუთრება პირადი არაქონებრივი უფლებებისაგან დამოუკიდებლადაა მოხსენიებული, მეორე ნაწილში კი, რომელშიც პიროვნების შემოქმედებითი დამოუკიდებლობაა გამოცხადებული, პირადი არაქონებრივი უფლებების განუხრელი დაცვის აუცილებლობაზეა მითითებული. ქონებრივი უფლებებისაგან პირადი არაქონებრივი უფლებების დამოუკიდებლობა ასახულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსსა და სპეციალურ კანონებში (მაგალითად, კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, საპატენტო კანონი).

წარმოვადგინეთ რა ინტელექტუალური უფლებების ზოგადი

გაგება, უპრიანი იქნება მოკლედ დავახასიათოთ ამ უფლებათა ზოგადი თავისებურებანი და ობიექტები.

საავტორო-სამართლებრივი უფლებების დაცვის საგანია ნაწარმოები, შესრულება, ფონოგრამა და სამაუწყებლო გადაცემა. ამ ობიექტების უმრავლესი ნაწილი ექვემდებარება ასლის კეთებას (კოპირებას), ამიტომ ქონებრივი უფლება ასლების უნებართვო კეთებისა და ეკონომიკურ ბრუნვაში ჩართვის საწინააღმდეგო უფლებაა. ზოგი ობიექტი, მაგალითად, გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოები, კერძოდ, სამკაულები, აგრეთვე, არქიტექტურული პროექტები ნაწარმოების მიხედვით მატერიალურ ობიექტად დამზადებას ექვემდებარება. ამ მხრივ, საავტორო ქონებრივი უფლება ქმნილების უნებართვო დამზადებისა და ეკონომიკურ ბრუნვაში ჩართვის საწინააღმდეგო უფლებაცაა. უფლების ამ ორი გამოვლინებიდან საავტორო ქონებრივი უფლებები შეიძლება იყოს განხილული სამრეწველო და/ან კომერციული ხასიათის საკუთრებით უფლებებად.

აღნიშნული თავისებურება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ინტელექტუალური საკუთრება თავისი მოქმედებით შემოიფარგლება მხოლოდ მრეწველობითა და კომერციით. ამ გარემოებას ცხადს ხდის ის მრავალრიცხოვანი შეზღუდვები, რომლებიც ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებებისათვის დაწესებულია ყოველი ობიექტის მიმართ. საავტორო-შემოქმედებითი ქმნილების მაგალითზე განხილული ეს თვისება საერთოა ნებისმიერი ინტელექტუალური უფლების ობიექტისათვის.

საავტორო-სამართლებრივი უფლების გარდა ინტელექტუალურ საკუთრებას სამრეწველო საკუთრება შეადგენს. სამრეწველო საკუთრების ობიექტები, გამოგონებები (პატენტები), სასარგებლო მოდელები, დიზაინები და კომერციული აღნიშვნებია.

გამოგონება და სასარგებლო მოდელი ტექნიკური ქმნილებებია, შესაბამისად, მათთან დაკავშირებული უფლება უპირველესად მიმართულია სამრეწველო წესით მათი უნებართვო დამზადების საწინააღმდეგოდ. ამ კუთხით, აღნიშნული უფლება სამრეწველო (ინდუსტრიული) ურთიერთობებში მოქმედი უფლებაა. ერთდროულად, სამრეწველო საკუთრება მისი ობიექტების ეკონომიკურ ბრუნვაში უნებართვო ჩართვის საწინააღმდეგო უფლებაა. დიზაინიც სრულად

ხასიათდება ამ თავისებურებებით, ოღონდ უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში, რომ მხატვრულ-ტექნიკური შემოქმედების შედეგად შექმნილი ქმნილებაა და მას საავტორო-სამართლებრივი ობიექტების თავისებურებებიც ახასიათებს.

კომერციული აღნიშვნების შემადგენელ ობიექტებთან დაკავშირებული უფლება მოქმედებას, მხოლოდ ამ ობიექტების პირდაპირი ან მათი მსგავსი აღნიშვნების კომერციულ ურთიერთობებში უნებართვოდ სარგებლობის საწინააღმდეგოდ. ამიტომ ამ ობიეტქებთან დაკავშირებული ქონებრივი უფლებები არ ვრცელდება ინდუსტრიულ ურთიერთობებზე და სამრეწველო საკუთრების მხოლოდ მეორე შემადგენელს — კომერციულ საკუთრებას წარმოადგენს.

ისიც გვინდა აქვე აღვნიშნოთ, რომ საავტორო-სამართლებრივი ქმნილება წარმოშობითვე წარმოქმნის ყველა საავტორო უფლებას და ამ უფლებების მოპოვებისათვის არანაირი ადმინისტრაციული პროცედურების ან სხვა ფორმალობების განხორციელება საჭირო არ არის. საპირისპიროდ ამისა, სამრეწველო-საკუთრებითი ობიექტები აუცილებლად ან უპირატესად მოითხოვს ფორმალობების შესრულებას — პატენტის მიღებას, კომერციული აღნიშვნის ან დიზაინის რეგისტრაციას უფლებამოსილ ორგანოში. კომერციულ აღნიშვნებსა და დიზაინზე უფლება შეიძლება გამოყენების გზითაც იყოს მოპოვებული, თუმცა უფლების ამ გზით მოპოვებას ხანგრძლივი დრო სჭირდება, ხოლო უფლების გამოყენებისათვის აუცილებელია ძნელად წარმოსაჩენი ან ძვირად მოსაპოვებელი მტკიცებულებების წარმოდგენა.

ინტელექტუალურ უფლებებთან დაკავშირებული ურთიერთობების მომწესრიგებელ სამართლის წყაროთაგან შეიძლება გამოიყოს უშუალოდ სამართლის ამ ინსტიტუტის შემადგენელი და სხვა კანონები თუ კანონქვემდებარე აქტები, რომელთა ნორმებიც შეიძლება პირდაპირ ან ირიბად იყოს გამოყენებული. ჩამოვთვლით მხოლოდ პირველად დასახელებულ სამართლებრივ აქტებს, ცალცალკე წარმოვადგენთ ეროვნულსა და საერთაშორისო აქტებს.

I. ეროვნული სამართლებრივი აქტები

1. საქართველოს კონსტიტუცია;
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი;

3. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ;

4. საქართველოს საპატენტო კანონი;

5. საქართველოს კანონი დიზაინის შესახებ;

6. საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ;

7. საქართველოს კანონი საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ;

8. საქართველოს კანონი ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ;

9. საქართველოს კანონი ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ;

10. საქართველოს კანონი მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ;

11. საქართველოს კანონი მეწარმეთა შესახებ;

12. საქართველოს კანონი არქიტექტურული საქმიანობის შესახებ.

კანონქვემდებარე აქტები

1. ინსტრუქცია სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაციისა და ექსპერტიზის შესახებ;

2. ინსტრუქცია დიზაინის რეგისტრაციის შესახებ.

3. ინსტრუქცია გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის განაცხადის გაფორმების, წარდგენისა და პატენტის გაცემასთან დაკავშირებული პროცედურების შესახებ.

4. „ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების დაპატენტებასთან, რეგისტრაციასთან და დეპონირებასთან დაკავშირებული მომსახურების საფასურების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 3 ივლისის №182 დადგენილება

II. საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტები

1. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის (ისმო) დამფუძნებელი კონვენცია;

2. ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია;

3. ისმოს ხელშეკრულება საავტორო უფლებების შესახებ;

4. შემსრულებლების, ფონოგრამის დამამზადებლებისა და მაუ-

წყებლობის ორგანიზაციების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (რომის კონვენცია);

5. ისმოს ხელშეკრულება შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ;

6. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია;

7. შეთანხმება ვაჭრობის თანხვედრი ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებების შესახებ (TRIPS);

8. საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება (PCT);

9. ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულების პროტოკოლი;

10. საპატენტო პროცედურებისათვის მიკროორგანიზმების დეპონირების საერთაშორისო აღიარების შესახებ ბუდაპეშტის ხელშეკრულება;

11. სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო დეპონირების ჰააგის შეთანხმება და მისი ჟენევის აქტი;

12. წარმოშობის ადგილის დასახელებათა დაცვისა და მათი საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ ლისაბონის ხელშეკრულება (ლისაბონის ხელშეკრულება);

13. ნიშნების რეგისტრაციისათვის განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების საერთაშორისო კლასიფიკაციის შესახებ ნიცის ხელშეკრულება;

14. მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (UPOV).

ამ ნაწილში მიმოვიხილავთ საქართველოში ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ჩამოყალიბების ისტორიას. ჯერ მოკლედ შევეხებით სხვა ქვეყნების ინტელექტუალურ უფლებათა განვითარების ისტორიას, რადგან მეტი სისრულით ადრინდელ ნაშრომებში გვაქვს გაშუქებული[1], ხოლო შემდეგ დაწვრილებით აღვწერთ საქართველოსთან დაკავშირებულ ვითარებას.

ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლებრივი წესრიგი სამართლის უძველესი ძეგლებიდან ცნობილი არ არის, თუმცა ძველ საბერძნეთშიცა და რომის იმპერიაშიც პატივს მიაგებდნენ შემო-

1 დავით ძამუკაშვილი, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, თბ., „ინტელექტი", 2006.

ქმედთა უფლებებს. ეს ვითარება გასაკვირი არ უნდა იყოს, რადგან ქმნილებაზე საკუთრების უფლება სანივთო სამართლიდან ცნობილი საკუთრების უფლების მსგავსად ადამიანისათვის ბუნებრივი მოვლენა არ არის. ამ აზრს ის ამტკიცებს, რომ ინტელექტუალური უფლებების სამართალი ხელოვნურად დამკვიდრდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ნათელი გახდა, რომ ნაწარმოების გავრცელება და გამოგონების გამოყენება შემოსავლის წყარო გახდა. ეს ქვეყნების ტექნიკური დონისა და ეკონომიკური განვითარებით გამოწვეული მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების ხანის დადგომას დაემთხვა. კერძოდ, საავტორო სამართლის განვითარება საბეჭდი დაზგის გამოგონებამ და გამომცემელთა ფენის ჩამოყალიბებამ გამოიწვია. საპატენტო სამართლის განვითარება კი ტექნიკური რევოლუციის შედეგი გახდა, რაც კაპიტალისტური ეპოქის დამახასიათებელი მოვლენა იყო.

მიუხედავად შემზადებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური და ტექნიკური მდგომარეობისა, ინტელექტუალურ-სამართლებრივი ნორმების შემოღებას თეორიული დასაბუთება ესაჭიროებოდა. გამოჩნდა ინტელექტუალურ უფლებათა ბუნებასთან და არსთან დაკავშირებული ფილოსოფიური მოძღვრებანი, რომლებიც ერთმანეთს ხშირად არ ემთხვეოდა. მაგალითად, გადასაწყვეტი იყო საკითხი თუ რა სახის უფლებები უნდა ყოფილიყო ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლით დაცული – მხოლოდ ქონებრივი (საკუთრებითი) თუ პირადი არაქონებრივიც. ამ მხრივ ორგვარი მიდგომა დამკვიდრდა მსოფლიოში.

ინგლისურ-ამერიკული სამართალი მხოლოდ ქონებრივ უფლებებს ცნობს სამართლის ამ დარგის დაცვის საგნად, ხოლო რომანულ-გერმანული სამართლებრივი ოჯახი კი თვლის, რომ პირადი არაქონებრივი ინტელექტუალური უფლებების წარმოშობა აუცილებლად სდევს თან ინტელექტუალურ შემოქმედებას და ამიტომ მათი დაცვაც ინტელექტუალური უფლებების განუყრელი საგანი უნდა იყოს. ამ მიმართულებით თანხმობა მიღწეული დღესაც არ არის, ანგლოამერიკული სამართლის ქვეყნები პირად არაქონებრივ უფლებებს საერთო სამართლის დაცვის საგნად მიიჩნევენ და შესაბამისად, ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალს მხოლოდ ქონებრივ

უფლებათა სამართლად მიიჩნევენ. შესაბამისად მათთვის ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი“ ნორმატიული გაგებითაც და მეცნიერულადაც უნაკლო არსისაა.

კონტინენტური ევროპის სამართალი საპირისპირო შეხედულებას მისდევს და ინტელექტუალურ უფლებებს ქონებრივი და პირადი არაქონებრივი ინტელექტუალური უფლებების ერთობლიობად თვლის, რომელთაგანაც პირადი არაქონებრივი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ქმნილებას (მაგალითად, ნაწარმოებს) შემქმნელთან (სამართალსუბიექტთან) სამუდამოდ აკავშირებს და აქედან გამომდინარე, კეთდება დასკვნა, რომ ეს უფლებები ყველაზე სუბიექტური (კერძო) უფლებებია ყველა დანარჩენ უფლებათა შორის. ამ შეხედულებაზე დაყრდნობით გერმანიაში მიჩნეულია, რომ ნაწარმოებზე უფლებების გასხვისება შეუძლებელია (პირადი არაქონებრივი უფლებების გამო, მაგალითად, ავტორობის უფლებისა). ეს შეხედულება მონისტურ თეორიას ეფუძნება, რომლის მიხედვითაც ინტელექტუალური უფლებები ერთმანეთისაგან განუყრელი უფლებებია. განსხვავებულად უდგება ამ საკითხს საფრანგეთი, რომელიც მისდევს ინტელექტუალურ უფლებათა დუალისტურ თეორიას, რომლის მიხედვითაც პირადი არაქონებრივი უფლებები ქონებრივისაგან დამოუკიდებელია და ამ დამოუკიდებლობის გამო დასაშვებადაა მიჩნეული ქონებრივი უფლებების მოწყვეტა მათგან და გასხვისება. ეს ვითარება ამ ქვეყნების სამართლებრივ ნორმებში აისახა და გერმანიაში განმტკიცებულია მხოლოდ ნაწარმოების დროებითი სარგებლობისათვის გადაცემის უფლება, ხოლო საფრანგეთში კი, დროებითი სარგებლობისათვის გადაცემაცაა განმტკიცებული და გასხვისებაც. უკვე ამ ვითარების გამო კონტინენტური ევროპის სამართლის პრინციპების გამავრცელებელი ამ ორი წამყვანი ქვეყნისათვის ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება“ სამართლებრივად უხერხული შინაარსისაა, რაზეც ადრე უკვე გამახვილდა ყურადღება.

საერთოდ, ინტელექტუალური უფლებების საკუთრების სამართლებრივ წესრიგში მოქცევის საკითხი გადაწყდა მას შემდეგ, რაც წარმოიქმნა ზემოთ აღნიშნული სახელმწიფოთა განვითარების დონესთან დაკავშირებული წინაპირობები და წარმოიშვა შესაბამისი თეორიული საფუძვლები. კერძოდ, როგორც კი ნათელი გახდა, რომ

ქმნილებების ჩართვა სამოქალაქო ბრუნვაში შესაძლებელია, ნათელი გახდა მათი მფლობელების უფლებების დაცვის აუცილებლობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში უსაფუძვლო გამდიდრების მსურველები უფრო ადვილად და მეტად გამდიდრდებოდნენ, ვიდრე ნამდვილი მფლობელები. ამ დროიდან მოყოლებული ინტელექტუალური უფლებების სამართლებრივ აღიარებას ჯერ პრივილეგიების ბოძებით ცდილობდნენ, რაც მხოლოდ სუვერენის ნების გამოვლენაზე იყო დამოკიდებული და მხოლოდ დროთა ვითარების შეცვლის შემდეგ ინგლისმა დაუდო სათავე წერილობითი საკანონმდებლო ნორმებით ამ უფლებების აღიარებას სამართლებრივ სივრცეში. ამასთან, ჩამოყალიბდა თეორია, რომელსაც საბელშეკრულებო დაერქვა და მის თანახმად ქმნილების მფლობელის უფლებები დაიცვება მისი საზოგადოებისათვის საყოველთაო ხელმისაწვდომად გახდომის სანაცვლოდ. ეს ვითარება კარგად გამოიყურება ტექნიკურ გამოგონებებთან დაკავშირებით: გამომგონებელმა რომ საპატენტო უფლებები მოიპოვოს, მან საზოგადოებას უნდა გაუხსნას თავისი მიგნების არსი. თუ შევადარებთ უფლებათა დაცვის ამ წინაპირობას სანივთო სამართლისეულ საკუთრებისას, აღმოვაჩენთ, რომ ნივთის მესაკუთრის უფლებები დაცულია ყოველგვარი წინაპირობის გარეშე, რადგან საკუთრების უფლება, ამ შემთხვევაში, ადამიანის ბუნებრივი უფლებაა და სამართალი მხოლოდ წერილობით განამტკიცებს ბუნებრივ ამ ვითარებას. ინტელექტუალურთან დაკავშირებით, ბუნებრივია, ადამიანის შემოქმედების უფლება და მას ყველა ქვეყნის კონსტიტუციასთან ერთად ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაც მიაგებს პატივს. რაც შეეხება ქმნილებაზე სანივთო საკუთრების უფლების გავრცელების საკითხს, კაცობრიობა ამ მიმართულებით არც კი ფიქრობდა კაპიტალისტური ურთიერთობების წინა ხაზზე გამოსვლამდე. და ეს გასაგებიცაა, ადამიანებს სჩვევიათ საკუთარი შემოქმედების შესახებ ერთმანეთისათვის გაზიარება, განა ნაწარმოები, მაგალითად, ლექსი, სიმღერა ან ნახატი იმისათვის არ იქმნება, რომ ირგვლივმყოფების სამსჯავროზე იყოს გამოტანილი და ამით მათმა შემქმნელებმა განსაკუთრებული სულიერი კმაყოფილება მიიღონ? ბუნებრივია, ეს მხარე დღესაც არ არის უარყოფილი, მიუხედავად ქონებრივი ინტერესის წინ წამოწევისა.

გარდა აღნიშნულისა, ინტელექტუალური უფლებების დაცვის აუცილებლობას ეკონომიკური ხასიათის თეორიებითაც ასაბუთებენ. მაგალითად, ერთ-ერთი თეორიის მიხედვით, ნებისმიერი ქმნილების წარმოშობა დაკავშირებულია ადამიანის შრომასთან და შრომის ყოველი ნაყოფი მისივე საკუთრებად უნდა იყოს განხილული. მეცნიერები ამჟამად ყველაზე მეტად შემოქმედების წახალისების თეორიაზე ამახვილებენ ყურადღებას. ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა აუცილებელ საჭიროებას იმიტომ უკავშირდება, რომ, თუ შემოქმედის ძალისხმევა არ იქნება სათანადოდ უზრუნველყოფილი ქონებრივი უფლებებით, მაშინ იგი ვერ შეძლებს მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას და დაკარგავს ახალი ქმნილებების შექმნის ხალისს, შესაბამისად, ეს ვითარება საზოგადოების განვითარების შემაფერხებელ მდგომარეობამდე მიგვიყვანს.

აღნიშნული წინაპირობები დაედო საფუძვლად ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ჩამოყალიბებასა და განვითარებას დღევანდელ დონემდე მას შემდეგ, რაც პირველად ინგლისმა შემოიღო ასლების უნებართვო კეთების საწინააღმდეგო სამართალი 1710 წელს (Copyright) და გამოგონების დაცვისათვის ამავე ქვეყნის მიერ 1628 წელს შემოღებული საპატენტო სამართლებრივი ნორმები. თუმცა, მეცნიერთა ერთი ჯგუფი თვლის, რომ პირველ საპატენტო-სამართლებრივ ნორმებად ვენეციის რესპუბლიკის 1474 წლის კანონი უნდა ჩაითვალოს, რომლის მიხედვითაც ახალი მოწყობილობის გამომგონებელი აღიჭურვებოდა მისი მოწყობილობის სხვის მიერ უნებართვოდ აგების საწინააღმდეგო უფლებით, რომელიც 10 წელს მოქმედებდა.

ზემოთ აღნიშნულის გააზრების შემდეგ რთული აღარ იქნება შევიცნოთ, თუ სამართლის ამ დარგის განვითარება იმგვარად რატომ წარიმართა, რომ დღემდე ერთიანი ნორმატიული ზუსტი ცნება და ტერმინიც კი ვერ დამკვიდრდა. როგორც ადრე უკვე ითქვა, გავრცელებული და მიღებულია ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება“, რომელიც ხარვეზიანია და ამ ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელი უფლებების გამოსახატავად გამოსადეგი არ არის. მიუხედავად ამისა, სამართლის ეს დარგი ისე ვითარდებოდა ისტორიულად, რომ ცნება „ინტელექტუალური საკუთრება“ გახდა საერ-

თაშორისოდ გავრცელებული. მეცნიერები ამ ვითარების გამოსასწორებლად უთითებენ, რომ ტერმინი პირობითია და ამიტომ ეგუებიან მის შემადგენლობაში ქონებრივთან ერთად პირადი არაქონებრივი ინტელექტუალური უფლებების მოაზრებას, რაც მეცნიერული განსჯისათვის მათ ხელს არ უშლის. როგორც ვიცით, ამ ვითარებამდე რომანულ-გერმანული და ანგლოამერიკული სამართლის ოჯახების ქვეყნების ინტელექტუალური უფლებების სამართლის დარგის ჩამოყალიბებისა და განვითარების განსხვავებულმა ტრადიციამ მიგვიყვანა.

ინტელექტუალური უფლებების სამართალი ვითარდებოდა მისი შემადგენელი ინსტიტუტების ცალ-ცალკე ჩამოყალიბების გზით – საავტორო სამართალი საპატენტო სამართლისაგან და კომერციული აღნიშვნების სამართლისაგან ცალკე ყალიბდებოდა, ამასთან, ყოველი ქვეყანა საკუთარ პრაქტიკასა და მეცნიერულ წანამძღვრებს უწევდა ანგარიშს და სულაც არ ცდილობდა სხვა ქვეყნებთან ერთგვაროვანი წესრიგისათვის მიეღწია: როგორც დავინახეთ, ინგლისი თავის გზას ადგა, საფრანგეთი კი თავისას.

სანამ საქართველოში სამართლის ამ დარგის ჩამოყალიბება-განვითარებას შევეხებოდეთ, გვსურს ძალზე მოკლედ პირველი აქტების წარმოშობას მივუძღვნათ რამდენიმე სიტყვა. ინგლისში საავტორო და საპატენტო სამართლის ჩამოყალიბების გამომხატველი განვითარებული მოვლენები წინ უსწრებდა სხვა ქვეყნებს – პირველი წერილობითი-სამართლებრივი აქტები სწორედ იქ გაჩნდა. კერძოდ, საავტორო-სამართლებრივი პირველი აქტი დედოფალ ანას სტატუტი იყო, რომელიც წიგნის გამომცემელთა ინტერესების დასაცავად იყო შემოღებული 1710 წელს. იგი, როგორც ცნობილია, გამოცემლებს აღჭურავდა მათი წიგნების უნებართვო ასლების კეთების საწინააღმდეგო უფლებით, რომელსაც „Copyright“ ეწოდა. ბუნებრივია, გამომცემელს ქონებრივი უფლებები აწუხებდა (იგი ხომ არ იყო ავტორი) და არანაირი უკმაყოფილების გამოხატვის საბაბი არ ჰქონდა. მას სრულიად აკმაყოფილებდა, რომ კანონით გათვალისწინებული ასლების უნებართვო კეთების საწინააღმდეგო უფლება საკუთრების მსგავს ქონებრივ უფლებას წარმოადგენდა. ფაქტობრივად, ინგლისში ასლების უნებართვო კეთების საწინააღმდეგო

სამართალი ჩამოყალიბდა და არა საავტორო უფლებათა სამართალი, როგორც ეს საფრანგეთში ბურჟუაზიული რევოლუციის შემდეგ მოხდა. გერმანიაშიც მსგავსად განვითარდა ვითარება და ინგლისისაგან განსხვავებული ავტორთა უფლებების დაცვის სამართალი ჩამოყალიბდა. ამ ორმა ქვეყანამ მსოფლიოში ფართოდ გაავრცელა საავტორო უფლებების დაცვის ფილოსოფია და არა მხოლოდ ასლების კეთების საწინააღმდეგო უფლებებისა. შესაბამისად, ამჟამად მსოფლიოში განასხვავებენ „Copyright"-ის (ინგლისი, ამერიკა და მათი მიმდევარი ქვეყნები) „Droit d'auteur" და „Urheberrecht" (საფრანგეთი, გერმანია და მათი მიმდევარი ქვეყნები) სისტემებს. ძირეული განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ საფრანგეთმა და გერმანიამ, ზემოთ ნახსენები თეორიების საფუძველზე, ავტორთა უფლებების დაცვა განავითარეს, რაც იმას გულისხმობს, რომ დაცულია ავტორთა პირადი არაქონებრივი უფლებებიცა და ქონებრივიც საავტორო სამართლის ნორმებით, განსხვავებით ინგლისური ასლების კეთების საწინააღმდეგო სამართლისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ ფრანგულ-გერმანული მიმართულება მსოფლიოში გაცილებით მეტმა ქვეყანამ გაიზიარა, (საერთაშორისო ასპარეზზე ინგლისურმა ტერმინმა „Copyright" უფრო მოიკიდა ფეხი, რომელსაც ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება" შეესატყვისება არსობრივად. ეს არა მარტო ინგლისური ენის მეტი გავრცელებით აიხსნება, არამედ იმითიც, რომ კომერციულ ურთიერთობებში ქონებრივი უფლებების დაცვას უპირატესობა აქვს. ყურადღება საკუთრების მსგავსი უფლებების დაცვაზეა უფრო მეტად გადატანილი. სწორედ ამან შეუწყო ხელი ტერმინის „ინტელექტუალური საკუთრება" წარმოქმნას.

საპატენტო სამართლის განვითარებაც დაახლოებით ამგვარად მიმდინარეობდა. სამართლის ამ ინსტიტუტისათვის რომანული ჯგუფის ქვეყნებშიც კი ქონებრივ უფლებებს აქვს უმთავრესი მნიშვნელობა, რამდენადაც პატენტი მაშინაც და დღესაც საპატენტო უფლების აღმნიშვნელ ტერმინად უფრო გაიგება, ვიდრე გამომგონებელთა პირად არაქონებრივ და ქონებრივ უფლებათა გამომხატველად. საპატენტო უფლებათა მიმართ ტერმინი „ინტელექტუალური საკუთრება" არ გამოიყენებოდა, სანამ არ ამოქმედდა თანმედროვე მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებები, როგორიცაა ინ-

ტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი კონვენცია და ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ვაჭრობის თანხვედრი უფლებების შესახებ შეთანხმება (TRIPS). ამ ხელშეკრულებების ძალით დღეს უკვე დამკვიდრებულია ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში საავტორო, საპატენტო, კომერციული აღნიშვნების სამართლისა და ინტელექტულურ უფლებათა სამართლის სხვა ინსტიტუტების ჩართვა, თუმცა, ამავდროულად, ეს საერთაშორისო აქტები არ აწესებენ ინტელექტუალური საკუთრებასადმი პირადი არაქონებრივი უფლებების მიკუთვნების ვალდებულებას.

საქართველომ საკუთარი ეროვნული ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ჩამოყალიბება იმ დროს დაიწყო, როდესაც მსოფლიოში ბატონობდა საერთაშორისოდ აღიარებული შეხედულებები, რომლებიც საერთაშორისო ხელშეკრულებებისადმი მიერთების წინაპირობებსაც შეადგენს. იმის გათვალისწინებით, რომ ინტელექტუალური უფლებების დაცვის სპეციალური ნორმები საქართველოს სამართლისათვის არ ყოფილა დამახასიათებელი სახელმწიფოებრივი განვითარების არც ერთ ხანაში (თუ არ ჩავთვლით რუსეთის იმპერიისა და საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში ყოფნის ისტორიულ მონაკვეთს, როდესაც რუსული და არა ეროვნული კანონები მოქმედებდა საქართველოში), ეროვნული სამართლის ჩამოყალიბება უკვე არსებული შეხედულებების გათვალისწინებით რაიმე ტრადიციული ნორმების გადახედვასთან არ იყო დაკავშირებული და ყველაზე სწორ გზად იქნა მიჩნეული. ამასთან, ისე აეწყო, რომ ჯერ სამრეწველო საკუთრების შემადგენელი სამართლებრივი ინსტიტუტების ჩამოყალიბება მოხდა, ხოლო შემდეგ საავტორო სამართლისა.

საქართველოში ეროვნული ინტელექტუალური უფლებების სისტემის ჩამოყალიბება ხდებოდა საბჭოთა კავშირის ეპოქის დასრულებასთან ერთად. შეიძლება ითქვას, რომ 1992 წლის მარტში მაშინდელ მინისტრთა კაბინეტის მიერ მიღებულმა სამთავრობო დებულებებმა „გამოგონების შესახებ“, „სამრეწველო ნიმუშების შესახებ“ და „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ დაუდო დასაბამი კერძო სამართლის ამ უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტის ჩამოყალიბებას.

საბჭოთა კავშირის არსებობამდე საქართველოში მოქმედება რუსეთის იმპერიის კანონები, მათ შორის, ინტელექტუალური უფლებების სფეროში. უნდა ითქვას, რომ XX საუკუნის დასაწყისისათვის რუსეთის იმპერიის კანონები იმ დროისათვის აღიარებულ პრინციპებს ემყარებოდა. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში აღმოჩენამდე, საქართველოში მოქმედი სამართალი თითქმის არ შეიცავდა ნაწარმოებების ან ინტელექტუალური საკუთრების სხვა ობიექტების დაცვასთან დაკავშირებულ ნორმებს. შეიძლება გაჩნდეს კითხვა: რატომ არ ექვემდებარებოდა დაცვას საავტორო და სხვა სახის ქმნილებანი ქართული სამართლის ნორმებით. პასუხი უნდა ვეძიოთ თავად ამ ობიექტების დაცვასთან დაკავშირებულ ისტორიულ ტენდენციებში. უბრალოდ, ამ ობიექტების, როგორც ქონების დაცვის საჭიროება საქართველოში არ დამდგარა. ვითარება რომ სხვაგვარი ყოფილიყო, დარწმუნებული ვართ, ქართული სამართალი შესაფერის ნორმებს შეიმუშავებდა. საქართველოში მოქმედი სამართლის სისტემა იურიდიული აზროვნების განვითარების მხრივ მაშინდელი მოწინავე ქვეყნების სჯულმდებლობას არ ჩამორჩებოდა. რუსეთის იმპერიამდელ საქართველოში ნაწარმოები, ისევე როგორც სხვა ნებისმიერი ქმნილება ქონებრივი ურთიერთობების საგნად არ განიხილებოდა. შემდგომ – რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში ყოფნისას მოქმედებდა იმპერიული ნორმები და საქართველოში ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა შესაძლებელი იყო იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიც იცავდა მათ რუსეთის იმპერიის სამართლის სისტემა.

საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში, ცხადია, საქართველოში, როგორც მისი ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის ტერიტორიაზე, მოქმედებდა სოციალისტურ იდეოლოგიასა და პრინციპებზე აგებული საბჭოური სამართლის სისტემა. გასაგებია, რომ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში თანამედროვე ინტელექტუალური უფლებების სამართლის ეროვნული სისტემის არსებობა (მეტადრე, როგორც კერძო სამართლის ინსტიტუტისა) წარმოუდგენელი იყო. ცენტრიდან მართვადი საბჭოური იდეოლოგიისათვის და ეკონომიკისათვის ქონებრივი ინტელექტუალური უფლებების დაცვისადმი არანაირი მოთხოვნილება არ არსებობდა. მხოლოდ ავტორებსა და

გამომგონებლებს გააჩნდათ გასაგები ინტერესი თავიანთი მკაცრად განწესებული გასამრჯელოს მიღების კუთხით. იურიდიული მეცნიერება და პრაქტიკა ვითარდებოდა სოციალისტური იდეოლოგიით განსაზღვრული გზით. შესაბამისად, არც სრულფასოვანი სწავლა მიმდინარეობდა უმაღლეს სასწავლებლებში, მათ შორის, იურიდიულ ფაკულტეტებზე. ასეთი ვითარების შეცვლის საჭიროება დღის წესრიგში იდგა და მკვეთრად გამოაშკარავდა უკვე გასული საუკუნის 90-იან წლებში. ეს ის დრო იყო, როდესაც დაიწყო „პერესტროიკის“ პროცესი. საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებს მიეცათ საკუთარი განვითარების გზების მოძებნის საშუალება.

საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკების მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადებასთან ერთად დაიწყო ეროვნული-სამართლებრივი სისტემების ჩამოყალიბებისა და კანონების შემუშავებისა და მიღების ხანა. როგორც ვიცით, ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი თავისუფლება ადამიანის ძირითად უფლებებად იყო მიჩნეული და რადგან ასეთი შემოქმედების შედეგების სამართლებრივი დაცვა აღიარებული იყო საყოველთაოდ, მისი უზრუნველყოფა „პერესტროიკის“ დროინდელი საბჭოთა კავშირის ზრუნვის საგნადაც იქცა. საბჭოთა კავშირი შეეცადა არსებული სამართლებრივი სისტემა გარდაექმნა და გაეძლიერებინა სამოქალაქო სამართლის სფერო იმდენად, რამდენადაც ეს დააკმაყოფილებდა საერთაშორისო ურთიერთობებში მონაწილეობის მოთხოვნებს. ახალი კანონების შემუშავებას წინ უსწრებდა მრავალი მეცნიერულ-პრაქტიკული ღონისძიებების ჩატარება. კერძოდ, საბჭოთა კავშირში გაიმართა არაერთი კონფერენცია და სიმპოზიუმი, რომლებზეც პრობლემატური საკითხების გაშუქებისადმი მიძღვნილი მრავალი საინტერესო მოხსენება გაკეთდა. ასეთ კონფერენციებზე საქართველოს სპეციალისტებმაც მიიღეს მონაწილეობა და მოხსენებებით წარდგნენ, მათ რიცხვში ამ ნაშრომის ავტორიც იყო. კონფერენცია-სემინარებზე ნათლად წარმოჩნდა საბჭოთა კავშირის კანონმდებლობის ძირეული რეფორმის აუცილებლობა და ისახებოდა ინტელექტუალური საკუთრების მომწესრიგებელი კანონმდებლობის განვითარების გზები. შედეგად, 1991 წელს დამტკიცდა საბჭოთა კავშირის ახალი სამოქალაქო სამართლის საფუძვლები, რომელშიც აისახა ცნება „ინტელექტუა-

ლური საკუთრება“. დადგინდა, რომ გამომგონებელთა უფლებები პატენტით უნდა ყოფილიყო დაცული, საავტორო მოწმობის ნაცვლად. ამავე წელს საბჭოთა კავშირმა მიიღო კანონები გამოგონებებისა და სასაქონლო ნიშნების შესახებ, მაგრამ ამ სამართლებრივ აქტებს ძალაში შესვლა აღარ ეწერა.

საბჭოთა კავშირში განვითარებული ამ მოვლენების პარალელურად ზოგიერთ რესპუბლიკაში მიმდინარეობდა ეროვნული კანონების შექმნისაკენ მიმართული საქმიანობა. საქართველომ ამ ვითარებაში სწრაფად გამოძებნა საკუთარი გზა. 1989 წელს დაიწყო საპატენტო დაცვის ეროვნული სისტემის საკუთარი კონცეფციის შემუშავება. ინიციატივა საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციისა და ტექნიკურ-ეკონომიკურ გამოკვლევათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის „ტექინფორმის“ საპატენტო ინფორმაციის განყოფილებამ გამოიჩინა, რასაც მხარი ამ ორგანიზაციის დირექტორმა ოლეგ შატბერაშვილმა დაუჭირა. შესწავლილ იქნა მსგავსი კონცეფციების შექმნის მაშინდელი გამოცდილება პრიბალტიკის ქვეყნების მაგალითზე. ინსტიტუტის თანამშრომლების მიერ კონცეფციის ძირითადი მონახაზის მომზადების შემდეგ „ტექინფორმის“ ხელმძღვანელობამ ჩამოაყალიბა მუშა ჯგუფი, რომელშიც ტექინფორმის მუშაკთა გარდა მონაწილეობის სურვილი გამოთქვეს საქართველოში მოღვაწე სპეციალისტებმა, საბოლოოდ ჯგუფი შემდეგი შემადგელობით შედგა: ტექინფორმის საპატენტო განყოფილების უფროსი გიორგი იორხი, ამავე განყოფილების სექტორის უფროსი დავით ძამუკაშვილი (ჯგუფის მდივანი), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საპატენტო განყოფილების გამგე სანდრო მიქაძე, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საპატენტო განყოფილების გამგე გივი სიბაშვილი, მეტალურგიის ინსტიტუტის საპატენტო განყოფილების უფროსი ნოდარ ხუციშვილი, ზუსტი ხელსაწყოთმშენებლობის საკონსტრუქტორო ბიუროს საპატენტო განყოფილების უფროსი ალიმ ტენიშევი და საქართველოს გამომგონებელთა და რაციონალიზატორთა მაშინდელი საზოგადოების ხელმძღვანელი თამაზ შილაკაძე. ამ ჯგუფმა შეიმუშავა კონცეფციის საბოლოო ტექსტი.

კონცეფციით განისაზღვრა შესაქმნელი საპატენტო სისტემის

ძირითადი პრინციპები, რაც მოიწონეს გამოჩენილმა ქართველმა ცივილისტმა, პროფესორმა სერგო ჯორბენაძემ და საერთაშორისო სამართლის სფეროში მოღვაწე გამოჩენილმა ქართველმა მეცნიერმა ლევან ალექსიძემ.

კონცეფცია გასაცნობად და საკუთარი აზრის გამოსათქმელად მიეწოდა, აგრეთვე, სხვადასხვა საწარმოსა და დაწესებულებაში მომუშავე პატენტთმცოდნე სპეციალისტებს, რომელთა შენიშვნები და მოსაზრებები შემდგომი საქმიანობისათვისაც სასარგებლო აღმოჩნდა.

ყოველივე აღნიშნულის შემდეგ კვლავ ტექინფორმის მიერ ჩამოყალიბდა მუშა ჯგუფი კანონპროექტის შესამუშავებლად. კანონშემოქმედებითი ხელმძღვანელობა იტვირთა ჩვენი ქვეყნის სასიქადულო ცივილისტმა, პროფესორმა სერგო ჯორბენაძემ. ჯგუფში ასევე შევიდნენ პროფესორი ზურაბ ახვლედიანი და პატენტთმცოდნე სპეციალისტები: კონცეფციაში მონაწილე სპეციალისტებს დაემატა კიბერნეტიკის ინსტიტუტის საპატენტო განყოფილების უფროსი შალვა გვარამაძე. ჯგუფი მუშაობას შეუდგა 1990 წლის დამლევს. ძირითადი მუშაობა მიმდინარეობდა თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის სამოქალაქო სამართლის კათედრაზე.

1991 წელს საქართველოს მეცნიერებისა და ტექნიკის სამინისტრო დაინტერესდა საქართველოში საპატენტო სისტემის ჩამოყალიბებით. აღნიშნული ჯგუფის საქმიანობის კურატორობა დაეკისრა მაშინდელი მინისტრის მოადგილეს დავით გაბუნიას, რომელსაც მოგვიანებით 2010 წლის დასაწყისამდე მოუწია საპატენტო უწყების ნიადაგზე დაფუძნებული ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტის“ ხელმძღვანელობა. 1991 წლის შემოდგომისათვის მუშა ჯგუფმა შეიმუშავა საპატენტო, სამრეწველო ნიმუშებისა და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონპროექტები, რომლებიც გამოქვეყნდა გაზეთის „საქართველოს რესპუბლიკა“ 21 დეკემბრის ნომერში. აღნიშნული აქტები 1992 წლის მარტში დაამტკიცა მაშინდელმა მინისტრთა კაბინეტმა დებულებების სახით და სამოქმედოდ შემოიღო 1992 წლის 1 მაისიდან. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა კავშირის ყოფილ რესპუბლიკათა შორის საქართველომ პირველმა აამოქმედა ეროვნული კანონმდებლობა ინტელექ-

ტუალური უფლებების სამართლის სისტემის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი — სამრეწველო საკუთრების სამართლის სისტემა.

მნიშვნელოვანი იყო ეროვნული საპატენტო სამსახურის „საქპატენტის“ ამოქმედება, რომლის არსებობაც გაითვალისწინა დებულებამ გამოგონების შესახებ. ამ ორგანოს შექმნა რომ არ ჩამორჩენოდა მიმდინარე საქმიანობას, საქართველოს მეცნიერებისა და ტექნიკის მაშინდელმა მინისტრმა, აკადემიკოსმა ირაკლი ჟორდანიამ პირად კონტროლზე აიყვანა დასახული ამოცანის შესრულება და წინსწრები ნაბიჯები გადადგა. 1991 წელს მისი ბრძანებით შეიქმნა საქართველოს საპატენტო ექსპერტიზის ცენტრი „პატენტცენტრი“, რომლის დირექტორადაც ამ ნაშრომის ავტორი დაინიშნა, მას დაევალა კანონქვემდებარე აქტების შემუშავებასთან ერთად მომავალი საპატენტო უწყების დაკომპლექტება სპეციალისტებით და მათი საპატენტო ექსპერტიზის პრაქტიკული განხორციელებისათვის მომზადება, რისი გამოცდილებაც საქართველოში არ არსებობდა. როგორც დრომ ცხადყო, ეს ამოცანა წარმატებით შესრულდა, 1992 წლის პირველი მაისიდან „პატენტცენტრმა“ მიიღო პირველი განაცხადები. შეიძლება ითქვას, რომ ამ დროიდან დაარსდა სამრეწველო საკუთრების ეროვნული სისტემა, რომლის კონტურებმაც დასრულებული სახე მიიღო „პატენტცენტრის“ ეროვნულ საპატენტო სამსახურად „საქპატენტად“ გარდაქმნის შემდეგ, რომელიც, თავის მხრივ, ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრად „საქპატენტად“ გადაკეთდა 1999 წლიდან.

ინტელექტუალური უფლებების ეროვნული სისტემის მშენებლობას გარკვეულწილად ჩამორჩა საავტორო სამართლის სისტემის ამოქმედების პროცესი. ეროვნული საავტორო სამართალი მხოლოდ 1997 წელს ამოქმედდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსთან ერთად, მანამ მოქმედებდა საბჭოური პერიოდის კანონმდებლობა. ინტელექტუალური უფლებების სამართლის შემადგენელი ნორმატიული აქტების გადახედვის შემდეგ მომზადდა საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების შესახებ, აგრეთვე, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ახალი კანონპროექტები, რომლებიც ამოქმედდა 1999 წელს. აღნიშნულ კანონებთან ერთად სამოქმედოდ იქნა შემოღებული ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირე-

ბული სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ საქართველოს კანონი. ამ დროიდან ინტელექტუალურ უფლებათა სისტემა, ფაქტობრივად, შეიკრა. საქპატენტი გარდაიქმნა ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრად, რომელსაც ამ სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება დაეკისრა. 2010 წელს კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება მოხდა. საპატენტო კანონი გადამუშავდა ევროპის კანონმდებლობასთან მეტი დაახლოების მიზნით, მისგან გამოიყო სამრეწველო ნიმუშები, რომლთა დაცვაც ახალი დამოუკიდებელი დიზაინის შესახებ კანონით გადაწყდა (სამართლის ამ სფეროში ვითარება დაუბრუნდა 1992 წლის მდგომარეობას, როდესაც სამრეწველო ნიმუშები (იგივე დიზაინები) დამოუკიდებელი აქტით იყო დაცული.

ყურადღების მიღმა არც საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარება დარჩენილა. საქართველო მიუერთდა უმთავრეს მრავალმხრივ ხელშეკრულებებს: 1994 წელს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელ კონვენციას; სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციას, საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულებას; 1995 წელს ლიტერატურასა და ხელოვნებას მიკუთვნებელი ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენციას; 1998 წელს – ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის მადრიდის ხელშეკრულების პროტოკოლს; 2004 წელს სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო დეპონირების ჰააგის შეთანხმებას და ჟენევის აქტს; 1999 წელს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრად გახდომასთან ერთად საქართველო მიუერთდა ამ ორგანიზაციის ეგიდით დადებულ ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ვაჭრობის თანხვედრი უფლებების შესახებ შეთანხმებას. გარდა აღნიშნულისა, საქართველო მონაწილეობდა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის სივრცეში მოქმედ მრავალმხრივ თანამშრომლობაში.

ინტელექტუალურ უფლებათა დაცვისა და უზრუნველყოფის სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი უკავია სასამართლოს. უზენაესი სასამართლოს გარდა მოქმედებს პირველი ინსტანციის (რაიონული და საქალაქო) და მეორე ინსტანციის (სააპელაციო) სასამართლოები, რომლებიც ნელ-ნელა იკრეფენ სამართლის ამ

სფეროში წარმოქმნილი ძალზე სპეციფიკური და რთული დავების განხილვის გამოცდილებას.

გარდა სახელმწიფო და საჯარო-სამართლებრივი სხვა სტრუქტურებისა, შეიქმნა და ფუნქციონირებს გამომგონებელთა და ავტორთა უფლებათა დაცვის ხელშემწყობი საზოგადოება და ასოციაციები. ასეთებია, მაგალითად, ავტორთა და მომიჯნავე უფლებათა მფლობელთა უფლებების კოლექტიურ საფუძვლებზე მართვის ორგანიზაციები.

ფუნქციონირებს, აგრეთვე, სამრეწველო საკუთრების დაცვის საერთაშორისო ასოციაციის (AIPPI) საქართველოს ეროვნული ჯგუფი, რომელსაც 2004 წლიდან ხელმძღვანელობს „საქპატენტში“ რეგისტრირებული პატენტრწმუნებული შალვა გვარამაძე.

სამრეწველო საკუთრების სფეროში მოქმედებს პატენტრწმუნებულთა ინსტიტუტი, რომელმაც თავისი წვლილი შეიტანა სამართლის ამ სფეროს პრაქტიკული ამოქმედების საქმეში. სადღეისოდ საქართველოში საქმიანობს 50 ატესტაციაგავლილი პატენტრწმუნებული.

გვინდა შევეხოთ, აგრეთვე, განათლების ევოლუციას. ინტელექტუალური საკუთრების სწავლების სფეროში განსაკუთრებული როლი თავიდანვე სახელმოხვეჭილმა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტმა იკისრა. ადვილად გასაგებია, რომ სხვაგვარად ვერც იქნებოდა. ამ მიმართებით ძალზე დიდია თსუ-ს პროფესორების, გამოჩენილი ქართველი იურისტ-მეცნიერების გივი ინწკირველის, სერგო ჯორბენაძის, ზურაბ ახვლედიანის, რომან შენგელიასი და სხვათა როლი. „ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი“ იურიდიულ ფაკულტეტზე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ამოქმედებასთან ერთად სავალდებულო სასწავლო დისციპლინა გახდა. სამოქალაქო სამართლის კათედრაზე შეიმუშავდა სავალდებულო სასწავლო პროგრამა. სამწუხაროდ, 2006 წლის შემდეგ ინტელექტუალური უფლებების სამართალი საავტორო უფლებების მაგალითზე ისწავლება როგორც არჩევითი დისციპლინა.

2002 წლიდან თსუ-სა და იუნესკოს შეთანხმებით, სამოქალაქო სამართლის კათედრასთან ფუნქციონირება დაიწყო ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სექციამ, რომელიც მიზნად ისახავდა სასწავლო პროცესის გაუმჯობესების საქმეში წინადადებების შემუშავებას და სტუდენტებისა და დოქტორანტებისათვის დახმარების

ალმოჩენას სემინარების, კონსულტაციებისა და სხვა ღონისძიებების ჩატარებით. სექციამ მოასწრო და იუნესკოს ფინანსური ხელშეწყობით გამოსცა წიგნი „საქართველოს საავტორო სამართალი“ ინგლისურ ენაზე, აგრეთვე, გამოიცა სტუდენტური სადიპლომო შრომების საფუძველზე შექმნილი სტატიების შემცველი ჟურნალი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ შეიქმნა და გამოიცა ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის დისციპლინის შესწავლისათვის განკუთვნილი სახელმძღვანელო ლიტერატურა, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, საპატენტო კანონის, სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მუხლობრივი კომენტარები, აგრეთვე სხვა სახის, მათ შორის, მეცნიერული ლიტერატურა. ქართველ მეცნიერთა და სპეციალისტთა ნაშრომები გამოქვეყნდა უცხო ენებზე, მათ შორის, იუნესკოს ბიულეტენში, ინგლისურ პერიოდიკაში „Patent World“, Trade Mark World“, რუსულენოვან პერიოდიკაში.

ცალკე გამოსაყოფია უზენაესი სასამართლოს მიერ განხილულ საქმეთა კრებულების გამოცემა საავტორო, საპატენტო და სასაქონლო ნიშნებზე უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებით, რომლებიც მოამზადა სამართლის ამ სფეროში მოღვაწე პრაქტიკოსმა, მეცნიერმა და ლექტორმა სანდრო ჯორბენაძემ. მის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე, უნიკალური ორი წიგნი „ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი“ და „საავტორო უფლებები ცხოვრებაში“.

ასეთია ძირითადად ამჟამინდელი მდგომარეობა საქართველოს ინტელექტუალური უფლებების სამართლის სისტემის ფუნქციონირების თვალსაზრისით, რომლის მნიშვნელობა იმდენად ანგარიშგასაწევია, რომ საერთაშორისო ვაჭრობის სპეციალური ყურადღების არეშია მოქცეული, რაც მოსახლეობისა და ბიზნესმენთა ფართო წრის მიერ მისი გათვითცნობიერების დონის ამაღლებისათვის მუდმივ მზრუნველობას მოითხოვს. მისი სრულყოფა ევროპის კავშირთან დაახლოების ერთ-ერთი აუცილებელი ამოცანაა, რასაც, იმედია, ჩვენი ქვეყანა გაართმევს თავს.

კარი პირველი

ინტელექტუალურ უფლებათა მატერიალური სამართალი

განყოფილება I. ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტები

ინტელექტუალური უფლებების წარმოშობა ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგზეა დამოკიდებული. თუ რა არის ეს შედეგი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია შემოქმედების ხასიათზე. როგორც უკვე ვიცით, შემქმნელობით შემოქმედებას მოსდევს ქმნილება, რომელიც შეიძლება იყოს: ნაწარმოები, მეცნიერული აღმოჩენა, გამოგონება, კომპიუტერული პროგრამა, დიზაინი, ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგია, მცენარის ან ცხოველის ახალი ჯიში. სამეწარმეო-გამოყენებით შემოქმედებას უკავშირდება საავტოროს მომიჯნავე უფლებათა ობიექტებად მიჩნეული შესრულება, ფონოგრამა, სამაუწყებლო გადაცემა და კომერციული აღნიშვნები: სასაქონლო და მომსახურების ნიშანი, საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა, საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება, გეოგრაფიული აღნიშვნა და საფირმო სახელწოდება. ამ თანამიმდევრობით დავახასიათებთ აღნიშნულ ობიექტებს.

თავი 1. შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტები

საავტორო სამართლისა და სამრეწველო საკუთრების სამართლის შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტები ერთმანეთისაგან არსობრივად განსხვავდება, რაც თავად შემოქმედების ხასიათითა და მიმართულებით არის განპირობებული.

საავტორო უფლებების ობიექტი ისეთი ქმნილებაა, რომელიც იქმნება ადამიანის სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული შემოქმედებით და იგი ნაწარმოებს წარმოადგენს, რომელიც ლიტერატურას ან ხელოვნებას ეკუთვნის.

სამრეწველო საკუთრების სამართლის ობიექტი ისეთი ქმნილებაა, რომელიც იქმნება ადამიანის მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული ტექნიკური ან მხატვრულ-ტექნიკური ხასიათის შემოქმედებით. პირველ შემთხვევაში გამოგონება და სასარგებლო მოდელი იქმნება, მეორეში კი — დიზაინი.

§ 11. საავტორო უფლებების ობიექტები

საავტორო სამართლის ობიექტები ჩამოთვლილია ლიტერატურულ და ხელოვნებას მიკუთვნებულ ნაწარმოებთა დაცვის ბერნის კონვენციაში (მე-2 მუხლი), რომელსაც შეესაბამება საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი (მე-6 მუხლი). ფორმალური სხვაობა ის არის, რომ ბერნის კონვენცია მეცნიერულ ნაწარმოებს ლიტერატურულ და მხატვრულ (ხელოვნების) ნაწარმოებებთა რიცხვს აკუთვნებს, ოღონდ პირდაპირ კი არა, არამედ განმარტების წყალობით, ჩვენი ქვეყნის კანონის მითითებული მუხლი კი პირდაპირ, სათაურშივე ასახელებს მეცნიერების ნაწარმოებს, რითაც მისი ცალკე კატეგორიად გამოყოფის შთაბეჭდილებას ქმნის. იმის ზუსტი გარკვევა, თუ რა კატეგორიას მიეკუთვნება ნაწარმოები, შესაძლებელია მხოლოდ მოცემული დარგის მოთხოვნებთან შესაბამისობის დადგენის საფუძველზე, მეცნიერებისა და სპეციალისტების აზრის გათვალისწინებით.

ბერნის კონვენციის დასახელებიდანვე იკვეთება ნათელი აზრი, რომ საავტორო უფლებათა ობიექტი ინტელექტუალური (გონებრივი) ნებისმიერი ნაშრომი კი არა, არამედ ისეთი გონებრივი ნაშრომია, რომლის შესაქმნელადაც აუცილებლად საჭიროა აგრეთვე შემოქმედება. ასეთი ნაშრომი ლიტერატურას ან ხელოვნებას მიკუთვნებული ქმნილებაა, რომელსაც საავტორო სამართალი ნაწარმოებად თვლის.

ნაწარმოების სადღეისოდ ცნობილი სახეების სამაგალითო ჩამონათვალი მოცემულია ბერნის კონვენციის მე-2 მუხლით. ამავე მუხლის განმარტებით, **ტერმინი „ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოები" მოიცავს ლიტერატურის, მეცნიერებისა და ხელოვნების ნებისმიერ ნაწარმოებს, რა ფორმითაც არ უნდა იყოს იგი გამოხატული (შექმნილი)**. ეს განმარტება ძალზე ფართოა, სხვაგვარად ვერც იქნებოდა, რადგან, ალბათ, შეუძლებელია არსებული სახეების ამომწურავად ჩამოთვლა, რომ აღარაფერი ვთქვათ მათი ახალი სახის შესაძლო გამოჩენაზე. მაგალითად, ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 80-იანი წლების პერიოდშიც კი ძნელი იყო ინტერნეტ სივრცეში გამოყენებული ქმნილებების ახალი სახეების ფართო და სწრაფი გავრცელების განჭვრეტა.

ბერნის კონვენციის ამ განმარტებას საქართველოს საავტორო სამართლისეულ ნაწარმოებების ჩამონათვალს თუ შევუფარდებთ, მართალია, თვალში საცემ შეუსაბამობებს ვერ შევნიშნავთ, თუმცა განსხვავება მაინც არსებობს და ის ტექნოლოგიების განვითარების თანამედროვე დონემ გამოიწვია. საქართველოს საავტორო სამართალი პირდაპირ ასახელებს კომპიუტერულ პროგრამებსა და მონაცემთა ბაზებს დასაცავ ობიექტთა რიცხვში. ეს იმიტომ, რომ საქართველომ შეასრულა თანამედროვე საერთაშორისო მოთხოვნა, რომელიც ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციაში (შემდგომ „ვმო“) გაწევრიანებისათვის აუცილებელი მოთხოვნაც იყო. კერძოდ, „ვმო“-ს თაოსნობით მიღებული TRIPS-ი მე-10 მუხლით პირდაპირ მიუთითებს, რომ კომპიუტერული პროგრამა თავდაპირველი ან საბოლოოდ დასრულებული სახით დაცვას ექვემდებარება, როგორც ლიტერატურის ნაწარმოები ბერნის – კონვენციის გაგებით. ამავე მუხლის მე-2 პუნქტით მოითხოვება მონაცემთა ბაზების დაცვის უზრუნველყოფა. ბერნის კონვენცია, რომელიც უკვე 125 წელიწადზე მეტს ითვლის, ამ ორ ობიექტს ვერ გაითვალისწინებდა, რადგან ისინი ჩვენი დროების ქმნილებანია. გაერთიანებული ევროპის საბჭოც არ ჩამორჩა თანამედროვეობას და სპეციალური დირექტივა გამოსცა კომპიუტერული პროგრამების დაცვის შესახებ, რომელიც ითხოვს ეროვნული კანონმდებლობების შესაბამისობაში მოყვანას მის მოთხოვნებთან.

რადგან საქართველოს საავტორო სამართლის დაცვის ობიექტების ნუსხა, ისევე როგორც ბერნის კონვენციისა, ამომწურავი არ არის, შესაბამის შემთხვევაში, მოსამართლემ თავად უნდა გადაწყვიტოს განეკუთვნება თუ არა ესა თუ ის ობიექტი საავტორო სამართლით დაცვის სფეროს.

საქართველოში დასაცავთა რიცხვს ეკუთვნის:

– ლიტერატურული ნაწარმოები (წიგნი, ბროშურა, სტატია, კომპიუტერული პროგრამა და სხვ.). კანონი იძლევა კომპიუტერული პროგრამის განმარტებას: „კომპიუტერული პროგრამა – ინსტრუქციათა ერთობლიობა სიტყვების, კოდების, სქემების ან მანქანით წაკითხვადი სხვა ფორმით, რომელიც საშუალებას იძლევა აამოქმედოს კომპიუტერი, განსაზღვრული შედეგების მისაღწევად. ცნება მოიცავს კომპიუტერული პროგრამის დიზაინის მოსამზადებ-

ელ მასალას“;

— დრამატული ან მუსიკალურ-დრამატული, ქორეოგრაფიის ან პანტომიმის და სხვა სასცენო ნაწარმოები;

— მუსიკალური ნაწარმოები ტექსტით ან უტექსტოდ;

— აუდიოვიზუალური ნაწარმოები. კანონით განმარტებულია: **„აუდიოვიზუალური ნაწარმოები“** — ნაწარმოები, რომელიც შედგება თანამიმდევრული გამოსახულებებისაგან ხმის თანხლებით ან/და უამისოდ, ქმნის მოძრაობის შთაბეჭდილებას და შეიძლება აღქმულ იქნეს მხედველობით ან/და სმენით. აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებს მიეკუთვნება კინემატოგრაფიული და სხვა ნაწარმოები, რომლებიც გამოხატულია კინემატოგრაფიის ანალოგიური საშუალებით (ტელე-, ვიდეო-, დიაფილმები და სხვა)“;

— სკულპტურის, ფერწერის, გრაფიკის, ლითოგრაფიის, სახვითი ხელოვნებისა და სხვა მსგავსი ნაწარმოები;

— დეკორატიულ-გამოყენებითი ან მონუმენტური ხელოვნების ნაწარმოები;

— თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების ნაწარმოები;

— არქიტექტურული, ქალაქმშენებლობის ან საბაღე-საპარკო ხელოვნების ნაწარმოები;

— ფოტოგრაფიული ნაწარმოები ან ფოტოგრაფიის ანალოგიური საშუალებით შექმნილი ნაწარმოები. კანონისეული ჩამონათვლის ამავე ადგილას განმარტებულია, რომ აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ცალკეული გამოსახულება არ ითვლება ფოტოგრაფიულ ნაწარმოებად;

— რუკა, გეგმა, ესკიზი, ილუსტრაცია და სხვა მსგავსი ნაწარმოები, რომელიც მიეკუთვნება გეოლოგიას, გეოგრაფიას, კარტოგრაფიას ან სხვა დარგებს;

ლიტერატურას, ხელოვნებასა და მეცნიერებას მიკუთვნებული ნაწარმოებების ჩამოთვლის შემდეგ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-6 მუხლი ნაწარმოებების ჩამონათვალს შემოქმედებითი შექმნის ზოგიერთი ხასიათის მიხედვითაც იძლევა. კანონმდებელმა საჭიროდ ჩათვალა პირდაპირ მიეთითებინა, რომელი ნაწარმოები უნდა ჩაითვალოს გადამუშავებულ და შედგენილ ნაწარმოებებად. აღნიშნული მუხლის მიხედვით:

გადამუშავებული ნაწარმოებია, კერძოდ, თარგმანი, მხატვრული ნაწარმოების პწკარედი, ადაპტაცია, ეკრანიზაცია, მიმოხილვა, ინსცენირება, კომპილაცია, მუსიკალური არანჟირება და მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებთა სხვაგვარი გადამუშავება;

შედგენილი ნაწარმოებია, კერძოდ, კრებული, ენციკლოპედია, ანთოლოგია, მონაცემთა ბაზა და სხვა ნაწარმოები, რომელიც მასალის შერჩევისა და განლაგების მიხედვით ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგს წარმოადგენს. ამ ჩამონათვლიდან მოცემულია მონაცემთა ბაზის განსაზღვრება: „მონაცემთა ბაზა — სისტემური ან მეთოდური წესით განლაგებული ნაწარმოებების ან/და სხვა მონაცემებისა და მასალის კრებული, რომელიც ინდივიდუალურად ხელმისაწვდომია ელექტრონული ან სხვა საშუალებით. ტერმინი არ გულისხმობს კომპიუტერულ პროგრამას, რომელიც გამოიყენება ელექტრონული საშუალებებით ხელმისაწვდომი მონაცემთა ბაზის შექმნისა და გამოყენების დროს".

— სხვა ნაწარმოები;

გადამუშავებულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ მათ რიცხვში თარგმანისა და პწკარედის ჩართვა მცდარია არსობრივი კუთხით. კერძოდ, თარგმნა მიზნად ისახავს ერთი ენიდან მეორეზე ნაწარმოების ზუსტ გადატანას, მისი ყველა დამახასიათებელი ღირსების დაკარგვის გარეშე. მთარგმნელის ამოცანაა დედანი ტექსტის ფორმალური, არსობრივი და სხვაგვარი დაურღვევლობის მიღწევა, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი მიისწრაფვის თარგმნილი და დედანი ნაწარმოებების ერთი და იგივეობისკენ. ისმის კითხვა: განა ასეთ შემთხვევაში ნაწარმოების გადამუშავება ხდება? — ვფიქრობთ, არა, რადგან ნაწარმოები არც შინაარსობრივად,არც ჟანრით და არც სხვაგვარად არ იცვლება. იგივე ითქმის პწკარედზეც, რომელიც წარმოადგენს სტრიქონების მიხედვით რაიმე ტექსტის სიტყვასიტყვით თარგმანს. ისინი წარმოებული ნაწარმოებებია (ინგლისურად ასეც არის — თარგმანი მიკუთვნებულია „Derivative Work"-თა ჯგუფს.[1] სიტყვა „Derivative" ქართულად „წარმოებულს" ნიშნავს).

[1] WIPO Glossary of Terms of the Law of Copyright and Neighboring Rights, No 827 (EFR), Geneva, WIPO, 1981

ბერნის კონვენცია საზღვრავს იმ ობიექტების მინიმალურ რიცხვს, რომელთა დაცვაც უნდა უზრუნველყონ მისმა მხარე ქვეყნებმა, რომლებსაც შეუძლიათ გააფართოონ დასაცავ ნაწარმოებთა ნუსხა და, თუ საქმე ახალი სახის ქმნილებებთან ექნებათ (როგორც თავის დროს კომპიუტერული პროგრამა იყო), მიაკუთვნონ შესაბამის ნაწარმოებთა ჯგუფს. ამიტომაც არის, რომ ნაწარმოებების საქართველოს საავტორო სამართლისეული ჩამონათვალი მთავრდება სიტყვებით „და სხვა“.

ზემოთ მოყვანილი საავტორო სამართლის ობიექტების საკანონმდებლო ჩამონათვალის განხილვასთან ერთად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ზოგიერთს დავამატოთ ლიტერატურიდან ცნობილი ნაირსახეობები, რომლებიც ჩამონათვალში მოცემული არ არის.

ლიტერატურულ ნაწარმოებს განეკუთვნება შემდეგი სახის დაბეჭდილი ან ხელნაწერი, ან სხვაგვარად გამოსახული ნაწარმოებები:

— რომანი, მოთხრობა, ლექსი, პოემა, პიესა, საგაზეთო ან საჟურნალო სტატია, ქადაგება, საჯარო სიტყვა, მეცნიერული ხასიათის ნაშრომი — ვრცელი სტატიის, მონოგრაფიის ან სხვა სახით, რეფერატული ინფორმაცია ან ანოტაცია, ანეკდოტი, შაირი, კალამბური, სცენარი, საინფორმაციო მიმოხილვა დ ა.შ. გარდა ამისა, ამ ჯგუფს ეკუთვნის ისეთი ნაწარმოებები, როგორიცაა: ტრანსპორტის მოძრაობის განრიგი, სავაჭრო კატალოგები, საგამოცდო მასალა, ქუჩების ცნობარი, ფეხბურთის მატჩების ცხრილი, რადიო და ტელემაუწყებლობის პროგრამები და ა.შ.

მუსიკალური ნაწარმოები სხვადასხვა ბგერისაგან შედგენილი ნაწარმოებია, რომლის წაკითხვა შესაძლებელია ნოტური ტექსტის საშუალებით. მისი სახეებია:

— სიმღერა, პოლიფონიურის ჩათვლით, ერთი საკრავისათვის დაწერილი მუსიკა (სოლო), რამდენიმე საკრავისათვის დაწერილი მუსიკა (სონატა, კამერული მუსიკა), მრავალი საკრავისათვის დაწერილი მუსიკა (საორკესტრო ნაწარმოები), ოპერა, ოპერეტა, მიუზიკლი და ა.შ.

ხელოვნების ნაწარმოები შეიძლება იყოს ორი ან სამგანზომილებიანი, მისი სახეებია:

— ნახატი: პორტრეტი, პეიზაჟი, ავანგარდისტული სურათი, კო-

მიქსი, გრაფიკული მოთხრობა, კარიკატურა, აპლიკაცია, პლაკატი, მოზაიკა; ფოტოგრაფია; ქანდაკება და ა.შ.

არქიტექტურული ნაწარმოების სახეებია:

— ქალაქმშენებლობის ესკიზი, სქემა, არქიტექტურული ობიექტის ნახატი, მაკეტი, პროექტი, მათ შორის ცალკეული ობიექტის — შენობის გეგმა, პროექტი-მაკეტი და ა.შ., აგრეთვე, ბაღის ან პარკის გაშენების სქემა, გეგმა, მაკეტი და ა.შ.

დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოების სახეებია:

— საიუველირო ნაწარმი, ფურნიტურა, ავეჯი, სათამაშოები, სასწავლო თამაშობები, ჭურჭელი, ნოხი, ხალიჩა, თეატრალური სამოსი, სასცენო ეფექტისათვის განკუთვნილი ნაწარმოები და სხვ. ასეთი ნაწარმოების დაცვა შეიძლება დიზაინადაც.

მოძრავსურათებიანი ნაწარმოები — კინემატოგრაფიული და აუდიოვიზუალური სხვა ნაწარმოები, საჭიროებს დაცვას მიუხედავად წარმოშობისა, დანიშნულებისა, ხასიათისა, ტექნიკური საშუალებისა (ელექტრონული ვიდეოფირი, ჩვეულებრივი გამჭვირვალე ფირი და ა.შ.). მოძრავსურათებიანი ნაწარმოების სახეებია:

— მხატვრული ფილმი, კომედია, მუსიკალური ფილმი, მულტფილმი (ანიმაციური ფილმი), სამეცნიერო-შემეცნებითი ხასიათის ფილმი, კინოჟურნალი და ა. შ., ანუ მოძრავსურათებიან ნაწარმოებს განეკუთვნება ფირზე ჩაწერილი ნებისმიერი ნაწარმოები.

ცალკე ჯგუფად უნდა განვიხილოთ გეოგრაფიულ-ტექნიკური ხასიათის ისეთი ნაწარმოებები, როგორიცაა გეოგრაფიული რუკა, გლობუსი, ტოპოგრაფიული სქემა ან გეგმა და ნახატი, ტექნიკური ხასიათის ნახაზები, ესკიზები, მოდელები, მაკეტები და სხვ.

იმისათვის, რომ გავარკვიოთ ნაწარმოების რა შემადგენელი ნაწილი წარმოადგენს საავტორო უფლების დამოუკიდებელ საგანს, უნდა ვიცოდეთ ზოგადი და ნაირსახეობების განსაზღვრება. რადგან, საკანონმდებლო განსაზღვრება არ არსებობს და იმის გათვალისწინებით, რომ ქართულ ლიტერატურაში ამ საკითხს ყურადღება უკვე დაეთმო[1], მიზანშეწონილი იქნება მას ამ ნაშრომში მოკლედ

1 საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თბ., „მაცნე", გვ. 43-54; სანდრო ჯორბენაძე, ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., „სამართალი", 1998 წ.

შევეხოთ. უზოგადესი სახით ნაწარმოები შეიძლება განიმარტოს სულხან-საბა ორბელიანის განმარტების მიხედვით, რომელიც ლექსს ეხება. აი, როგორ გამოხატა დიდმა ქართველმა ლექსის არსი: **„სიტყვა სრული და რჩეული, გინა შეწყობილი, ლექსი არს“**. მოკლე და იმდენად ფართო განსაზღვრება მოგვცა სულხან-საბამ, რომ ნებისმიერი სახის ნაწარმოების ნებისმიერი შემადგენელია ნაგულისხმები მისით, რომელიც კი შეიძლება ამოვიკითხოთ დარგობრივი განმარტებებიდან, რომლებიც, როგორც წესი, რთულად გასაგები და ბუნდოვანია. სულხან-საბას განმარტება კი, გენიალური სიმარტივით გამოირჩევა და ამიტომაც ნებისმიერი სახის ნაწარმოების არსს გამოხატავს. რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, ის ლიტერატურული ნაწარმოების არსს გადმოსცემს. **სიტყვის სისრულე** მოიცავს ნაწარმოების იდეის, აზრის, სიუჟეტის, მწყობრ გადმოცემას. **შეწყობილი სიტყვა** კი მოიცავს ყოველივე იმას, რაც კი შეიძლება ამოძრავებდეს შემქმნელს და რაც კი დაკავშირებულია ნაწარმოების ღირსშესანიშნაობასთან, სიტყვათა შეთანწყობას, რითმას, რიტმს, სტილს, შეგრძნებათა გადმოცემას, იდეურ, აზრობრივ და სხვაგვარ შეწყობას. თუ სხვა სახის ნაწარმოებებს განვიხილავთ, ამ გენიალური განმარტების გამოყენებით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ფერწერული ნაწარმოები ფერთა შეწყობაა, მუსიკალური — ჰანგების შეწყობაა, დრამატული — მოქმედებათა შეწყობაა და ა.შ.

სულხან-საბა- ორბელიანის ამ განსაზღვრებას შემოქმედებითი შემადგენელით შევსების კუთხით სისრულეს მატებს კიდევ ერთი დიდი, მსოფლიო პოეტ-მოაზროვნეთა შორის ბუმბერაზი ქართველის, შოთა რუსთაველის სიტყვები:

„აწ ენა მინდა გამოთქმად, გული და ხელოვანება, —
ძალი მომეც და შეწევნა შენგნით მაქვს, მივსცე გონება;“

ეს სიტყვები ნაწარმოების შემადგენლებს პირდაპირ ამატებს შემოქმედის სულიერ ნაწილს. გამოსათქმელი ენა ნიშნას იგივეს, რასაც შესაწყობი სიტყვა, გული, რაღა თქმა უნდა, სულიერი მისწრაფების აღმნიშვნელია, რის გარეშეც ღირებული ნაწარმოები არ იქმნება, ხოლო „ხელოვანება, ძალი და შეწევნა“ ნაწარმოებისათვის გონების მისაცემად ესაჭიროება ხელოვანს. „ნაწარმოების გონება“ კი განისაზღვრება აზრობრივი, იდეური, სტილისტური და ა.შ.

პიროვნულად განსხვავებული გამოხატვით.

სხვაგვარად რომ დავახასიათოთ ნაწარმოები, იმისდა მიხედვით თუ რა სახისაა, ის მოიცავს სათაურს, იდეას, სტილს, პრინციპებს, მეთოდებს, პროცესებს, სისტემებს, საშუალებებს, კონცეფციებს და ა.შ., რომელთაგანაც ცალკეული შეიძლება იყოს ან არა საავტორო უფლების დამოუკიდებელი საგანი. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ცდილობს ნათლად მოაწესრიგოს ეს პრობლემა და შეიცავს ნორმას, რომელიც საავტორო უფლების საგნად არ თვლის ნაწარმოების ცალკეულ შემადგენლებს. კერძოდ, მე-5 მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით. „საავტორო უფლება არ ვრცელდება იდეებზე, მეთოდებზე, პროცესებზე, სისტემებზე, საშუალებებზე, კონცეფციებზე, პრინციპებზე, აღმოჩენებსა და ფაქტებზე, მაშინაც კი, თუ ისინი გამოხატულია, აღწერილია, ახსნილია, ილუსტრირებულია ან ხორცშესხმულია ნაწარმოებში“. საავტორო უფლების დამოუკიდებელ საგნად ჩამოთვლილი შემადგენლები კანონმდებელმა არ მიიჩნია იმის გამო, რომ ისინი თავისთავად (უშუალოდ) აღებული ნაწარმოებს არ წარმოადგენს. მართალია, ჩამოთვლილთა შორის სათაური არ არის მითითებული, მაგრამ, თუ სპეციალური ნორმით არ იქნება დადგენილი, რომ გარკვეული მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემთხვევაში სათაური შეიძლება იყოს საავტორო უფლების საგნად მიჩნეული, ის ასეთად ვერ იქცევა. საქართველოში ამგვარი ნორმა არ არსებობს და, გამომდინარე იქიდან, რომ სათაური ნაწარმოებად ვერ იქნება მიჩნეული, ის საავტორო უფლების საგნად არ შეიძლება იყოს განხილული (მიგვაჩნია, რომ ის შეიძლება იყოს დაცული არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის საწინააღმდეგო კანონმდებლობით, რომელსაც 2006 წლიდან გამოკლებულია სპეციალური კანონი და რომლის ხელახალ ამოქმედებასაც უახლოეს დროს ველით). მუხლის მიზანია საავტორო უფლებათა საგნის არიდან არსობრივი ნაწილების გამორიცხვა და ყურადღების იმაზე გამახვილება, რომ საავტორო უფლებით დასაცავ ნაწარმოებად განიხილება ყოველივე აღნიშნულის გამოხატვის ფორმა და არა გადმოცემული არსი. ისინი (არსობრივი ნაწილები) ინტელექტუალური სამართლის სხვა ინსტიტუტებით, მაგალითად, საპატენტო სამართლით ან ვალდებულებითი

სამართლითა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის სამართლით შეიძლება იყოს დაცული.

საავტორო სამართალი ზოგიერთ შემთხვევაში აწესებს უფლებათა შეზღუდვას, ხოლო ზოგიერთში კი დაცვის სფეროდან გამორიცხვას. ასეთი ობიექტები საავტორო უფლებების არიდან გამორიცხული ობიექტებია. ამგვარი წესები გათვალისწინებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებების ძალითაც და საქართველოს საავტორო სამართლითაც. საავტორო უფლებებით დაუცველი ობიექტები შეიძლება ორ ჯგუფად გაიყოს;

ა. ობიექტები, რომლებიც თავისთავად (უშუალოდ) აღებული ნაწარმოებად არ განიხილება;

ბ. ობიექტები, რომლებიც ნაწარმოებებად განიხილება, მაგრამ კანონის ძალით საავტორო უფლებებით დაცვას არ ექვემდებარება.

ა. ობიექტები, რომლებიც ნაწარმოებად არ განიხილება

საქართველოს საავტორო სამართალით აღიარებულია, რომ საავტორო უფლებები არ ვრცელდება იდეებზე, პროცესებზე, მეთოდებზე, სისტემებზე, საშუალებებზე, კონცეფციებზე, პრინციპებზე, აღმოჩენებსა და ფაქტებზე, მაშინაც კი, როდესაც ისინი გამოხატულია, აღწერილია, ახსნილია, ილუსტრირებულია ან ხორცშესხმულია ნაწარმოებში. ეს ობიექტები თავისთავად აღებული (უშუალოდ აღებული) ნაწარმოებად არ განიხილება და ამიტომაც არ ექვემდებარება მათი დაცვა საავტორო სამართალს, თუმცა თავად ნაწარმოები, რომლებიც მათ მოიცავს, დაცვას ექვემდებარება.

საერთაშორისო ხელშეკრულებებიდან ამგვარი ნორმები გათვალისწინებულია TRIPS-ის მე-9(2) მუხლით, რომელიც აწესებს, რომ საავტორო უფლებით დაცვას არ ექვემდებარება თავის-თავადად (უშუალოდ) იდეები, პროცედურები, მოქმედებათა შესრულების მეთოდები და მათემატიკური კონცეფციები. ბერნის კონვენცია აღნიშნული საკითხის მოწესრიგებას პირდაპირ არ ეხება. მაგრამ მისი შინაარსიდან გამომდინარე, თვალსაჩინოა, რომ იდეა და მეთოდი, პროცესი, აღმოჩენა, ფაქტი და ა.შ. თავისთავად არ შეიძლება ნაწარმოებად განიხილებოდეს, მათი თავისუფალი მიმოქცევა არ შეიძლება აიკრძალოს - ისინი ემსახურება სოციალური, ტექნიკური თუ ეკონომიკური აზრის, დონისა და მდგომარეობის განვი-

თარებას და, შესაბამისად, საავტორო სამართალი მათ ვერ დაიცავს (გარკვეული კრიტერიუმების დაკმაყოფილების შემთხვევაში იდეის ან ტექნოლოგიური პროცესების დაცვა შეიძლება სამრეწველო სამართლით მოგვარდეს). აქედან გამომდინარე, საავტორო სამართლის ნორმებით ვერ აიკრძალება რომელიმე წიგნში ან სხვა ნაწარმოებში აღწერილი რაიმე კონკრეტული ტექნოლოგიის, პროცესის, პროცედურის, მეთოდების და ა.შ. პრაქტიკული განხორციელება.

ბ. საავტორო უფლებებით დაუცველი ნაწარმოებები

საერთაშორისო სამართალი, კერძოდ, ბერნის კონვენცია, ეროვნულ კანონმდებლობას უტოვებს უფლებას თავად განსაზღვროს ოფიციალური ტექსტებისა და მათი თარგმანებისათვის დაცვის მინიჭების საკითხი. აღნიშნული პრობლემები საავტორო სამართლით მთელს მსოფლიოში, მათ შორის საქართველოში, ერთგვაროვნად წესრიგდგება. საკითხის გასაშუქებლად ჩვენი ქვეყნის საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-8 მუხლის ჩამონათვალზე შევაჩერებთ ყურადღებას, რომლის თანახმადაც **საავტორო უფლება არ ვრცელდება შემდეგი სახის ნაწარმოებებზე:**

— ოფიციალურ დოკუმენტებზე (კანონი, სასამართლო გადაწყვეტილებები, ადმინისტრაციული და ნორმატიული ხასიათის სხვა ტექსტები);

— ოფიციალური დოკუმენტების ოფიციალურ თარგმანებზე;

— სახელმწიფოს ოფიციალურ სიმბოლოებზე (დროშა, გერბი, ჰიმნი, ჯილდოები, ფულის ნიშნები, სახელმწიფოს სხვა ოფიციალური ნიშნები და სიმბოლოები);

— მოვლენებისა და ფაქტების შესახებ ინფორმაციებზე.

აღსანიშნავია, რომ მოცემული ჩამონათვალი კანონში ამომწურავად არის გადმოცემული. აღნიშნულ ობიექტებზე დაცვა არ ვრცელდება იმის გამო, რომ კანონმდებლობა საჭიროდ თვლის საჯარო წესრიგის დაცვას, საზოგადოებრივი ინტერესების დაკმაყოფილების გათვალისწინებით. ჩამოთვლილ ობიექტებზე (გარდა კანონებისა და სხვა ოფიციალური აქტებისა) არ იკარგება ავტორის სახელის მითითების მოთხოვნის უფლება.

§ 12. საპატენტო დაცვის ობიექტები

2010 წლის საქართველოს საპატენტო კანონის ცვლილების შემდეგ პატენტი გაიცემა და საპატენტო უფლებებით დაიცვება გამოგონება და სასარგებლო მოდელი. მართალია, ორივე ობიექტი ერთიდაიგივე არსის მატარებელია და ეკუთვნის ტექნოლოგიური შემოქმედების ინტელექტუალურ ქმნილებათა რიცხვს, მაგრამ მათი ცალ-ცალკე განხილვა მაინც მივიჩნიეთ მიზანშეწონილად.

ა. გამოგონება

სამრეწველო საკუთრების მთავარი ობიექტის – გამოგონების შინაარსობრივი გაშუქება იძლევა იმის საშუალებას, რომ მის მაგალითზე დადგინდეს საპატენტო კანონმდებლობის მოქმედების არსობრივ-საგნობრივი ფარგლები.

ცნობილია, რომ გამოგონება შეიძლება მხოლოდ ინტელექტუალური, გონებრივი შემოქმედების შედეგი იყოს. თავისთავად კი შემოქმედებითი შრომის შედეგი „რაღაც უჩინარი" რამაა და მისი განმარტება თავისებურ, ძნელად გადმოსაცემ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. სწორედ ამიტომ, განვითარებული ქვეყნები, მათ შორის საპატენტო-სამართლებრივი სისტემების ფუძემდებლები, ინგლისი, საფრანგეთი, ამერიკის შეერთებული შტატები, გერმანია, არ იძლევიან გამოგონების ნორმატიულ განმარტებას. მათ კანონებში გამოგონება წარმოდგენილია ამჟამად უკვე უნიფიცირებული კრიტერიუმებით, რომლებიც საქართველოს საპატენტო კანონმდებლობაშიც არის მოცემული. წამყვანი ქვეყნებიდან იაპონიის საპატენტო კანონი იძლევა შემდეგი სახის განმარტებას: „გამოგონება, ამ კანონის თანახმად, არის ბუნების კანონების გამოყენების მეშვეობით შექმნილი მაღალპროგრესული ტექნიკური იდეა". ამ განმარტებიდან მისაღებია მხოლოდ გამოგონების წარმოსახვა იდეის მეშვეობით, თუმცა დაზუსტებას მოითხოვს.

საქართველოს კანონმდებლობაც არ განმარტავს გამოგონებას და, შესაბამისად, მოსამართლის გადასაწყვეტია, თუ რა სახის შემოქმედების შედეგი მიაკუთვნოს გამოგონებას. გასაგებია, რომ ყოველი ქვეყნის მოსამართლეს თავისებური, განსხვავებული განმარტება ექნება, რის გამოც სრული არსობრივი ერთგვაროვანება ვერ იქნება მიღწეული. მაგალითად, გერმანიის ფედერალურმა უზენაესმა სა-

სამართლომ 1969 წელს საქმესთან „წითელი მტრედი“ დაკავშირებით გამოგონება განმარტა როგორც „ადამიანის მიერ განსაზღვრული და მის ნებას დაქვემდებარებული ბუნებრივი საშუალებების გამოყენების გეზი“ (a teaching to methodically utilize controllable natural forces to acheave a causal perceivable result). ამ განმარტებას მისდევენ გერმანელი პრაქტიკოსი სპეციალისტები და მეცნიერები და მასზე დაყრდნობით განმარტავენ გამოგონებას როგორც „მითითებებს (ინსტრუქციებს, სწავლებას) თუ როგორ უნდა გადაწყდეს პრობლემები ტექნიკური საშუალებებით“.[1] ვფიქრობთ, გამოგონების არსი არ შეიძლება გამოიხატოს „სწავლებით, ინსტრუქციებით ანდა მითითებებით“, თუმცა პრაქტიკული თვალსაზრისით ძალზე სასარგებლოა საპატენტო ექსპერტებისათვის, რადგან გასაგები ხდება, რომ გამომგონებლისაგან გამოგონების გაშუქება მოითხოვება ისე, რომ ნათელი იყოს ის „ტექნიკური გეზი“, რომელსაც ტექნოლოგიური ობიექტის განხორციელებამდე მივყავართ. თეს მოთხოვნა დაცული არ იქნება, გამოგონება აღწერილად არ მიიჩნევა.

ჩვენი აზრით, გამოგონება შეიძლება განიმარტოს, როგორც ბუნებრივ კანონებზე დაყრდნობით რაიმე ობიექტის წარმომშენი იდეა. ამ განმარტების გაგებისათვის შეგვიძლია გამოვიყენოთ გერმანიის უზენაესი სასამართლოს ზემოთ მოცემული განსაზღვრება, რომლიდანაც ნათელია, რომ გამოგონება უნდა იყოს წარმოდგენილი ობიექტის წარმოჩენის გეზის (სწავლების) გადმოცემის სახით.

საპატენტო-სამართლებრივი მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, მოცემულ განმარტებას უნდა დაემატოს მოთხოვნები, რომლებიც, ერთი მხრივ, შეავიწროებენ ცნებას, ხოლო, მეორე მხრივ, გააადვილებენ გამოგონების პრაქტიკული გამოვლენის საკითხს.

საავტორო-სამართლებრივი ობიექტების გაშუქებისას მივუთითეთ, რომ იდეა დაცვას შეიძლება დაექვემდებაროს საპატენტო სამართლით. გამოგონება სწორედ ის იდეაა, რომელსაც საპატენტო სამართალი დაიცვას. მთავარია, იდეა საგამომგონებლო აღმოჩნდეს. თუ რა სახის იდეა შეიძლება იყოს მიჩნეული ასეთად, შევიცნობთ

1 Joseph Straus „Teaching patents“ in book „Teaching of Intellectual Property. Principles and Methods“, edited by Yo Takagi, Larry Allman, and Mpazi A. Sinjela, Cambridge University Press, NY, 2008, p.14.

საპატენტო კრიტერიუმების, კერძოდ, საგამომგონებლო დონის შესწავლისას.

გამოგონების განმარტებას მეტი სინათლე რომ მოეფინოს, საჭიროა გადმოიცეს იდეის გაგება. ჩვენთვის ყველაზე მისაღებია შემდეგი: **იდეა არის გონებაში წარმოქმნილი გეგმა ან სქემა, ჭეშმარიტების ყოველმხრივი ობიექტური და კონკრეტული ცოდნა, რომელშიც ადამიანი აქსოვს რაიმე ობიექტის წარმოჩენის მიზანს, რომლიდანაც ვლინდება ამ მიზნის მიღწევის გეზი და რომელიც მზადაა გამოყენებისათვის.**

„იდეის" მოყვანილი შინაარსობრივი გაგება, ჩვენი აზრით, ესადაგება ზოგად წარმოდგენას გამოგონების შესახებ საერთოდ და საპატენტო კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებსაც ნაგულისხმევად მოიცავს.

ბ. სასარგებლო მოდელი

სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციის პირველი მუხლის თანახმად, სასარგებლო მოდელი გამოგონებასთან ერთად განეკუთვნება სამრეწველო საკუთრების ობიექტებს. საქართველოს კანონმდებლობის შემუშავებისას გადაწყდა ტერმინის გადმოტანა საერთაშორისო პრაქტიკიდან, კერძოდ, პარიზის კონვენციის ტექსტიდან, რომლის ინგლისური ტერმინი „utility model", ფრანგული „les modeles d'utilite" ქართულად ითარგმნება, როგორც „სასარგებლო მოდელი". გერმანულში გამოიყენება ტერმინი „Gebrauchsmuster" რაც სასარგებლო მოდელს ნიშნავს. იტალიურად „modelli di utilita", იაპონურად „ძიცუე სინან" (სიტყვასიტყვით – ახალი სასარგებლო მოწყობილობანი). პარიზის კონვენციის ტერმინის გადმოტანა გადაწყდა იმიტომაც, რომ თავიდან აცილებულიყო ყოველგვარი გაუგებრობა ამ კუთხით.

როგორც გამოჩენილი პატენტმცოდნე სპეციალისტი, პროფესორი, ისმოს პირველი გენერალური დირექტორი ჰ. ბოდენჰაუზენი განმარტავს პარიზის კონვენციის ობიექტების შინაარსს, სასარგებლო მოდელი განიხილება „მცირე გამოგონებად", ანუ „მეორე კლასის გამოგონებად".

ასევე განიხილებოდა იგი გერმანიის პირველი კანონმდებლობით, საიდანაც საყოველთაოდ გავრცელდა სასარგებლო მოდელის დაცვა მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში. გერმანიის კანონი სასარგებლო

მოდელების დაცვის შესახებ ამოქმედდა 1891 წლის საიმპერიო სასამართლოს მითითების შემდეგ. ამ მითითების თანახმად, კანონით უნდა ყოფილიყო დაცული ისეთი შემოქმედებითი შედეგი, რომელსაც არ ახასიათებს გამოგონების შესაბამისი შემოქმედებითი დონე.

ამჟამად, სასარგებლო მოდელს იცავენ შემდეგი ქვეყნები: გერმანია, იაპონია, იტალია, ჩინეთი, ავსტრია, ბრაზილია, ესპანეთი, პოლონეთი, პორტუგალია, ურუგვაი, მექსიკა, ავსტრალია, სამხრეთ კორეა, ფილიპინები, რუსეთი. ასეთ ქვეყანათა რიცხვი სულ უფრო ფართოვდება. ყოფილი სსრ კავშირისა და სოციალისტური სისტემის ქვეყნებიც ახლად მიღებული კანონებით ითვალისწინებენ სასარგებლო მოდელის დაცვას.

პოსტსაბჭოური ქვეყნებიდან, 1992 წლის დებულებით გამოგონების შესახებ, პირველად საქართველომ შემოიღო სასარგებლო მოდელის დაცვა. 1999 წლის საქართველოს საპატენტო კანონმა არსობრივად არაფერი არ შეცვალა ამ კუთხით და სასარგებლო მოდელისათვის უკვე საკანონმდებლო დაცვა უზრუნველყო. 2010 წელს შეცვლილ საპატენტო კანონში ცვლილებანი სასარგებლო მოდელის არსობრივ მხარესაც შეეხო, რომელთა დადებითი შედეგი ის არის, რომ უფრო ნათლად გამოიკვეთა სასარგებლო მოდელის შემოქმედებითი დონის მოთხოვნა.

თავისი არსით სასარგებლო მოდელი შეიძლება მიეკუთვნოს „ტექნიკურ გაუმჯობესებათა“ რიცხვს. აქედან გამომდინარე, სასარგებლო მოდელი განსხვავდება გამოგონებისაგან იმით, რომ იგი უკვე არსებული ობიექტის მხოლოდ გაუმჯობესებას წარმოადგენს. არ არის აუცილებელი იგი ხასიათდებოდეს გამოგონების დონის საგამომგონებლო იდეით. საკმარისია მცირე ხარისხობრივი გაუმჯობესების გამოვლენა, რათა მივიღოთ სასარგებლო მოდელის პატენტით დაცვის საგანი. ამიტომაც იხმარება ზემოთ აღნიშნული ტერმინი „მცირე გამოგონება“ სასარგებლო მოდელის აღსანიშნავად. ნათქვამიდან გამომდინარე, სასარგებლო მოდელს უფრო დაბალი გონებრივ-შემოქმედებითი დონე ახასიათებს, ვიდრე გამოგონებას. საპატენტო სამართლის ეს ინსტიტუტი შემოღებულია ისეთი ტექნოლოგიური გაუმჯობესებების დაცვისათვის, რომლებიც განსაკუთრებით სასარგებლოა მცირე მეწარმეთათვის.

საქართველოს საპატენტო კანონში სასარგებლო მოდელი ახლებურად განიმარტა, მაგრამ არსი, შეცვლამდე მოქმედი კანონის და ზემოთ მოცემული ზოგადი განმარტების არსობრივ ფარგლებს არ გაცდენია. კერძოდ, კანონის 71[1]-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, „სასარგებლო მოდელი, რომელიც ხასიათდება გამოგონებასთან შედარებით ნაკლები საგამომგონებლო დონით და თავისი არსით არის მცირე გამოგონება, პატენტუნარიანია, თუ...“.

შედარებისათვის მოვიტანთ წინა ქართულ სამართლებრივ აქტებში მოცემულ სასარგებლო მოდელის განსაზღვრებებს. 1999 წლის საპატენტო კანონის მე-13 მუხლის მიხედვით, საპატენტო დაცვას ექვემდებარებოდა ისეთი სასარგებლო მოდელი, რომელიც „წარმოადგენდა გაუნჯობესებულ მოწყობილობას, ნივთიერებას ან ხერხს...“. 1992 წლის გამოგონების შესახებ დებულების 74-ე მუხლის თანახმად, პატენტი გაიცემოდა სასარგებლო მოდელზე, რომელიც „განეკუთვნებოდა მოწყობილობათა, ნივთიერებათა და ხერხების გაუმჯობესებას“.

როგორც ვხედავთ, ქართული სამართლებრივი ნორმებით გადმოცემული არსი სასარგებლო მოდელსაც გაუმჯობესებად, ანუ მცირე გამოგონებად მიიჩნევდა უკვე არსებული მოწყობილობებისა, ნივთიერებებისა ან ხერხებისა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ დანაწესით საქართველომ ერთ-ერთმა პირველმა გაბედა სასარგებლო მოდელად ისეთი ობიექტების დაცვა, რომელებიც მოწყობილობათა გარდა ნივთიერებებისა და ტექნოლოგიური პროცესების გაუმჯობესებას ეხებოდა. ეს ნაბიჯი საქართველოში შედარებით ადვილად იმიტომ გადაიდგა, რომ წინა სამართლებრივი ტრადიციებით არ იყო შებოჭილი, საბჭოთა კავშირისათვისაც ინტელექტუალური საკუთრების ეს ინსტიტუტი უცნობი იყო.

სასარგებლო მოდელების დაცვა გერმანიიდან დაიწყო და მისი შემოღების ძირითადი მიზეზი იყო მხოლოდ ტექნიკური ფუნქციით განპირობებული ნაწარმის სხეულის გარეგნული სახის დაცვის სამართლებრივი უზრუნველყოფა, რაც ვერ თავსდებოდა (დღესაც ეს ვითარება არ შეცვლილა) დიზაინის სამართლის მოთხოვნებთან.

სადღეისოდ უკვე შეიმჩნევა სწრაფვა დაცვის გაფართოებისაკენ. იაპონიაში სასარგებლო მოდელად იცავენ კვების პროდუქტებისა და

სამკურნალო საშუალებების ფორმას, გერმანიაში მოწყობილობების გარდა — ნივთიერებებს. ავსტრიაში სასარგებლო მოდელად კომპიუტერულ პროგრამას იცავენ.

სასარგებლო მოდელების დაცვა აქტუალურ მოვლენად იქცა მსოფლიოში, რადგან ფეხს იკიდებს ის მოსაზრება, რომ ეს ინსტიტუტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საშუალო და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობისათვის, რომელიც მოიცავს ინოვაციური საქმიანობის განსაზღვრულ მიმართულებებს. აღნიშნული მიდგომა გაზიარებულია ევროკავშირის მიერაც, რომელმაც მოამზადა სასარგებლო მოდელის დაცვის ჰარმონიზაციისაკენ მიმართული დირექტივის პროექტი. დირექტივის მიღება წლების განმავლობაში ვერ ხერხდება იმის გამო, რომ ქვეყნები ვერ შეთანხმდნენ არსობრივი მოთხოვნების გაერთგვაროვნებაზე. დირექტივის პროექტს აქტუალობა არ დაუკარგავს, მისი ძირითადი არსი და მოთხოვნები შემდეგია:

— სასარგებლო მოდელი გამოგონებადაა მიჩნეული, ოღონდ ისეთად, რომელიც შემოქმედებითი დონის მოთხოვნას უპასუხებს, თუ ის ამჟღავნებს უკეთესობას (ანუ წარმოადგენს გაუმჯობესებას) და მისი წარმოჩენა არ არის ძალზე თვალსჩინო არსებული ცოდნიდან გამომდინარე;

— გაუმჯობესება უნდა გამოიხატოს ტექნიკური ან პრაქტიკული უპირატესობით;

— სასარგებლო მოდელის ობიექტთა რიცხვიდან გამორიცხული უნდა იყოს ბიოლოგიური მასალა და ქიმიური ან ფარმაცევტული ნივთიერებები და ტექნოლოგიები;

— უფლების მოქმედება უნდა იყოს უფრო ხანმოკლე, ვიდრე გამოგონების პატენტისა;

დანარჩენი პირობები ეხება უფლებათა მოპოვების პროცედურას, რომელიც უნდა გამოირჩეოდეს სიმარტივითა და სწრაფი მსვლელობით, აგრეთვე, უფლებათა განხორციელების ზოგიერთ თავისებურებებს, რომლებიც საპატენტო უფლებების ანალოგიურია. ასევე,აღსანიშნავია, რომ თუ ერთდროულად მოთხოვნილი იქნება მცირე გამოგონების დაცვა სასარგებლო მოდელისა და საპატენტისსამართლებრივი რეჟიმებით, მაშინ სასარგებლო მოდელის რეჟიმი

ძალას კარგავს და უფლება ქარწყლდება, თუ გამოგონების პატენტი იქნება გაცემული.

საქართველოს საპატენტო კანონის მოთხოვნები ბოლომდე არ არის შეთანხმებული ევროპის კავშირის ამ მოთხოვნებთან, კერძოდ, სასარგებლო მოდელად შეიძლება დაცული იყოს ნებისმიერი ობიექტი. დაცვის საგნის გაფართოვება, როგორც წესი, არ იკრძალება საერთაშორისო აქტებით, მაგრამ, თუ დირექტივა იქნება მიღებული, ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობა მოსაყვანი იქნება მასთან თანადობაში. გარდა აღნიშნულისა, ამგვარმა ფართო შესაძლებლობამ შეიძლება მეწარმეებს უბიძგოს გარკვეული არაკეთილსინდისიერი ქმედებისაკენ. ამგვარ შემთხვევას საქართველოში უკვე ჰქონდა ადგილი. ერთ-ერთმა ფარმაცევტულმა კომპანიამ მცირე განსხვავების დამატებით შეეცადა მიეღო სასარგებლო მოდელის პატენტი სამკურნალო საშუალებაზე. დამატება არსებითი არ იყო იმდენად, რომ საგამომგონებლო მცირე შემოქმედებაც კი არ იკვეთებოდა. ამ სამკურნალო საშუალების აქტიურ ნივთიერებაზე გამოგონების პატენტის მფლობელმა, რომლის საზიანოც იქნებოდა სასარგებლო მოდელის პატენტის გაცემა, დადგენილი წესით მიმართა საქპატენტის სააპელაციო პალატას, წარუდგინა არსობრივი მტკიცებულებანი, რომლებიც გაზიარებულა, რასაც შედეგად მოჰყვა პატენტის გაცემის თაობაზე გამოტანილი გადაწყვეტილების გაუქმება (საქპატენტმა ეს გადაწყვეტილება კანონის მოთხოვნათა დაცვით გამოიტანა). პატენტმფლობელს რომ გაეშვა ადმინისტრაციული წესით საქპატენტის გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადა, პატენტი უნდა გაცემულიყო და წარმოიქმნებოდა სამართლებრივი კოლიზია. ვითარების მოსაწესრიგებლად სარჩელის აღძვრა იქნებოდა საჭირო პატენტის გაუქმების მოთხოვნით სამოქალაქო-სამართლებრივი წესით. დავა შეიძლება წლების განმავლობაში გაგრძელებულიყო, რომელთა განმავლობაშიც სასარგებლო მოდელის პატენტის მფლობელი ისარგებლებდა შეცდომით თუ არაკეთილსინდისიერად მოპოვებული უფლებებით და უსაფუძვლო უპირატესობას მოიპოვებდა კონკურენტების წინაშე. ამასობაში გამოგონების პატენტის მოქმედების ვადაც ამოიწურებოდა და სხვა დასკვნების გამოტანა მკითხველისათვის მიგვინდია.

სასარგებლო მოდელების დაცვას უზრუნველყოფს სულ უფრო

მეტი ქვეყანა და მიმართავს სულ უფრო მეტი სუბიექტი. საქართველოში გამოგონების საპატენტო და სასარგებლო მოდელის რეჟიმებით დაცვის სტატისტიკა თითქმის თანაბარწილ სურათს ქმნის.

გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის ობიექტები

საქართველოს საპატენტო კანონი არ ჩამოთვლის იმ ობიექტებს, რომლებიც შეიძლება იყოს გამოგონების პატენტის ან სასარგებლო მოდელის უფლების საგანი. ეს იმას ნიშნავს, რომ საპატენტო კანონით შეიძლება იყოს მოპოვებული უფლებები ნებისმიერ გამოგონებაზე და მცირე გამოგონებაზე, რომლებიც უპასუხებენ საპატენტო კანონითა და ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ზოგად არსობრივ მოთხოვნებს. კერძოდ, ინტელექტუალური უფლებები შეიძლება იყოს მოპოვებული მხოლოდ ისეთ ობიექტზე, რომელიც აქამდე არ არსებობდა და საზოგადოების წევრები მისით არ სარგებლობდნენ.

რადგან საპატენტო კანონი ობიექტებს აღარ ჩამოთვლის, ორივე სახის უფლება შეიძლება გავრცელდეს ნებისმიერ **პროდუქტსა და ტექნოლოგიურ პროცესზე (ხერხზე)**, რომელიც უპასუხებს დადგენილ მოთხოვნებს. პროდუქტად იგულისხმება ნებისმიერი სხეულევანი აგებულების მქონე საგანი (სხეულევანი ნივთი), ხოლო ტექნოლოგიურ პროცესად მიიჩნევა პროდუქტის მიღებისათვის განკუთვნილ ნედლეულზე ფიზიკის, ქიმიის, აგრეთვე ბუნებაში არსებული სხვა კანონზომიერებისა და შესაბამისი პირობების დაცვით შესრულებული თანამიმდევრული მოქმედებანი.

პროდუქტების სამაგალითო ჩამონათვალი შემდეგია: ნებისმიერი მოწყობილობა, მექნიზმი, დანადგარი, სამარჯვი, ელექტრული ან ელექტრონული სქემა და სხეულის მქონე სხვაგვარი ნებისმიერი საგანი; ნივთიერება, მათ შორის, ქიმიური წესით მიღებული, აგრეთვე, შენადნობები, ნარევები და ა.შ; ბიოლოგიური მასალა, მიკრობიოლოგიური შტამების ჩათვლით და სხვ.

ტექნოლოგიურ პროცესებს (ხერხებს) ეკუთვნის, მაგალითად: ნაწარმის ზედაპირზე საღებავის ან სხვა მასალის დატანის ტექნოლოგია; ახალი მასალის მიღების ტექნოლოგია; ნაწარმის გადამუშავების ან ახლებური გამოყენების ხერხი; ნივთიერების სტრუქტურული აგებულების გარდაქმნის ტექნოლოგია; აგროტე-

ქნოლოგიური ხერხები; კვების პროდუქტების მიღების ტექნოლოგიები და ა.შ.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მეტი სისრულით გავაშუქოთ ობიექტების ძირითადი სახეები.

ა. პროდუქტი — მოწყობილობა

მოწყობილობა საპატენტო პრაქტიკაში დაცვის ყველაზე გავრცელებული ობიექტია.

მოწყობილობად მიიჩნევა კონსტრუქციული ელემენტების ერთობლიობიდან შემდგარი ობიექტი, ან თავად კონსტრუქციული ელემენტი, ცალკე აღებული. ამასთან, პირველ შემთხვევაში კონსტრუქციული ელემენტები ერთმანეთთან ფუნქციური და კონსტრუქციული ერთიანობით უნდა იყვნენ წარმოდგენილი. მაგალითად, ერთ მთლიან მოწყობილობად არ შეიძლება ჩაითვალოს ისეთი ობიექტი, რომელიც გამოხატულია ერთმანეთთან ფუნქციური კავშირის გარეშე მოთავსებული ელემენტების სიმრავლით (ასანთის კოლოფში მოთავსებული ღეროების მსგავსად).

მოწყობილობა საპატენტო პრაქტიკაში შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მრავალი სახით:

- მანქანა-მექანიზმები;
- დანადგარები, ნაგებობები;
- ხელსაწყოები;
- იარაღები;
- ელექტროტექნიკური და ელექტრონული სქემები;
- უწყვეტ-ნაკადური ხაზები;
- კომბაინები, აგრეგატები და სხვა.

როგორც ვხედავთ, მოწყობილობა თავისი დანიშნულებით განკუთვნილია სამეწარმეო-ტექნოლოგიური პროცესების შესასრულებლად, ფიზიკურ ან ქიმიურ მოვლენებზე ზემოქმედებისთვის, ან ადამიანის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. მოწყობილობა შეიძლება დაიყოს ორ კატეგორიად: მოწყობილობები, რომლებიც მუშაობისას ერთმანეთში არ არის ფუნქციურ კავშირში, მაგ., საზეინკლო იარაღები, მანქანათა ნაწილები აწყობამდე; მეორე კატეგორია კი პირიქით, ისეთი მოწყობილობებია, რომლებიც იმყოფებიან აუცილებელ ფუნქციურ კავშირში, მაგ., ელექტრო სქემები, მექა-

ნიზმები და ა.შ.

ბ. პროდუქტი — ნივთიერება

ნივთიერებაც, როგორც დაცვის ობიექტი, დამახასიათებელია გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელისათვის. იგი განიმარტება როგორც ხელოვნურად შექმნილი მატერიალური წარმონაქმნი, რომელიც წარმოადგენს ურთიერთდაკავშირებული ელემენტების, ინგრედიენტების, კომპონენტების ერთობლიობას.

ნივთიერებას ეკუთვნის ქიმიური ან არაქიმიური წესით მიღებული ნაერთები, ნარევები, შენადნობები ან სხვაგვარი კომპოზიციები.

ქიმიური წესით მიღებული ნივთიერება არის ქიმიური რეაქციის შედეგად მიღებული პროდუქტი, მათ შორის, მაღალმოლეკულური ნაერთი.

ნარევები და ხსნარები შეიძლება იყოს მექანიკური შერევის შედეგი, მაგ., სასმელები, ან სამშენებლო ხსნარების მიღებისათვის განკუთვნილი, მშრალი ნივთიერებებიდან შემდგარი ნარევი.

შენადნობები, მაგალითად ფოლადი, ისევე როგორც ხსნარები და ნარევები, ფიზიკური ზემოქმედების შედეგს წარმოადგენს და ამიტომ ქიმიური რექციის შედეგად არ მიიღება.

გ. პროდუქტი — ბიოტექნოლოგიური ობიექტები

თანამედროვე საპატენტო პრაქტიკა ცალკე ჯგუფად გამოყოფს ბიოტექნოლოგიურ ობიექტებს. საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად ამ ობიექტებს მიეკუთვნება:

— დადგენილი სტრუქტურის მქონე ბიოტექნოლოგიური ნაერთები, საკვები არეები;

— ტრადიციული მიკროორგანიზმები;

— მცენარეთა და ცხოველთა კულტივირებული სომატური უჯრედები;

— მაკროსკოპური სოკოების სომატური სტრუქტურები;

— მაღალმოლეკულური ანტიბიოტიკები;

— მოლეკულურ-გენეტიკური სტრუქტურები;

— მიკროორგანიზმთა შტამები.

დ. ტექნოლოგიურ პროცესი (ხერხი)

ხერხი, ანუ ურთიერთდაკავშირებულ მოქმედებათა შესრულების პროცესი, რის შედეგადაც მიიღება დასახული ტექნიკური შედეგი,

საპატენტო პრაქტიკაში შეიძლება მოგვევლინოს შემდეგი სახით:

— ნედლეულისა და სხვა მასალათა დამზადებისა და მოპოვების პროცესი;

— ცდების ჩატარების, მათ შორის, მეცნიერული, გაზომვის, კონტროლის, საიმედოობის განსაზღვრის პროცესი;

— ნაკეთობათა აწყობის, მონტაჟის შესრულების პროცესი;

— ავტომატიზებული მართვის და რეგულირების, საავარიო სიტუაციების აცილების, მანქანების, ნაკადური ხაზების ფუნქციონირების, ტექნოლოგიური პროცესების განხორციელება;

— საწარმოო ნარჩენების უტილიზაციის, განადგურების, გარემოს დაბინძურების საწინააღმდეგო პროცესების ან ილეთების განხორციელება;

— ღვარცოფის საწინააღმდეგო, ზღვის სანაპიროს დაცვის, მცენარეთა და ცხოველთა ზრდის სტიმულირების, სელექციისა და ჰიბრიდიზაციისათვის საჭირო ილეთების, პროცესების განხორციელება;

წარმოდგენილი ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი.

ბიოლოგიური პროცესი საპატენტო სამართლის თვალსაზრისით, ხერხად არ მიიჩნევა, რადგან მისი მსვლელობა ადამიანის შემოქმედებით ჩარევაზე დამოკიდებული არ არის და ხორციელდება ბუნების წესების და პირობების მიხედვით და მხოლოდ მათზე დამოკიდებულებით.

ე. ტექნოლოგიური პროცესი — ცნობილი ობიექტების ახალი დანიშნულებით გამოყენება

ცნობილი ობიექტების ახალი დანიშნულებით გამოყენება (შემდგომში „გამოყენება") არის საპატენტო დაცვის ისეთი ობიექტი, რომელიც გამოიხატება ცნობილი მოწყობილობის, ნივთიერების, შტამის გამოყენებით ახალი, უჩვეულო დანიშნულებით, უცნობი ფუნქციის პირველად გამოვლენის საფუძველზე. ასეთივე მიდგომაა ჩამოყალიბებული უცხოეთის ქვეყნების საპატენტო პრაქტიკაში, რაც განმტკიცებულია სპეციალურ ლიტერატურაში არსებული შეხედულებებით. ფართოდაა გავრცელებული შეხედულება, რომ ასეთი სახის გამოგონების არსი საგნის უჩინარი, „დამალული" თვისებების აღმოჩენას და შემდგომ ამ საგნის ახალ თვისებრივ ურთიერთობებ-

ში გამომგონებლის მიერ გამოვლენილი (აღმოჩენილი) ფუნქციით, ან არატრადიციულ პირობებში გამოყენებას ეფუძნება. გარდა ამისა, არის კიდევ ერთი ძირითადი პირობა, ობიექტი არ უნდა განიცდიდეს რაიმე არსებით სტრუქტურულ ან სხვაგვარ მექანიკურ ცვლილებას.

თავისი არსით გამოგონებად მიჩნეული „გამოყენება" შეიძლება განხორციელდეს ფუნქციური, გადატანითი, სელექციური წესით.

ფუნქციური „გამოყენება" მაშინ ვლინდება, თუ ცნობილი ობიექტის უჩვეულო გამოყენება დაკავშირებულია მისი უცნობი ფუნქციის აღმოჩენასთან (გამოვლენასთან), მიგნებასთან. მაგალითად, ბენზოლის გამოყენება ფუმიგანტად მცენარეთა დაავადებების საწინააღმდეგოდ.

გადატანითი „გამოყენება" მაშინ გვხვდება, როდესაც ცნობილი ობიექტის ცნობილი თვისებებით სარგებლობა გადააქვთ სხვა, უჩვეულო სფეროში. მაგალითად, მტვერსასრუტის გამოყენება, სითხეების გაფრქვევისათვის.

სელექციური „გამოყენება" მაშინ არის საბეზე, როცა რომელიმე ნივთიერების ან ნივთიერებათა ცნობილი კლასის ჯგუფის გამოყენების შესაძლებლობა დაფუძნებულია გამომგონებლის მიერ ამ ნივთიერებათა გამოვლენილ თვისებებზე. მაგალითად, პრეპარატ „იმიფოს"-ის გამოყენება ერითრემიის სამკურნალოდ.

„გამოყენება", როგორც გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ობიექტი, არ ხასიათდება კონსტრუქციული, ტექნოლოგიური ან ნივთიერების მსგავსი ნიშნებით. ამგვარი გამოგონება მჟღავნდება ცნობილი საგნის ახალი დამოკიდებულებით (ურთიერთობებით) სხვა საგნებთან, რაც იძლევა ცნობილი საგანსი (ნივთის) ახალი დანიშნულებით გამოყენების საშუალებას და უჩვეულო ეფექტის მიღწევას. სწორედ ასეთი უჩვეულო „არაცხადი" ეფექტის (თვისების) გამოვლენა იძლევა საფუძველს, რომ „გამოყენება" დამკვიდრდეს გამოგონების ცალკე „სპეციფიკურ" ობიექტად.

საქართველოს საპატენტო პრაქტიკით გამოიკვეთა, რომ „გამოყენების" პატენტის საგანს, უმეტეს შემთხვევაში, მედიკამენტების მეორეული დანიშნულებით გამოყენება წარმოადგენს.

არსებობს ობიექტები, რომლებიც გამოგონებად ან სასარგებლო მოდელად არ განიხილება.

საქართველოს საპატენტო კანონით დადგენილი წესით მოპოვებული და მისი სამართლებრივი ფარგლების შესაბამისი უფლებები, მიუხედავად პროცედურული წესების განსხვავებისა, გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელისათვის ერთი და იგივე საგნობრივი მოცულობისაა. შესაბამისად, გადმოცემის სიმარტივისათვის შემდგომში მათ საპატენტო უფლებებად მოვიხსენიებთ. ამ განზრახვამდე იმანაც მიგვიყვანა, რომ თავად საპატენტო კანონი მსგავს შეხედულებას ემყარება და 71[1]-ე მუხლის მე-6 პუნქტით გვაუწყებს: „თუ ამ თავით (იგულისხმება კანონის XII თავი „სასარგებლო მოდელი) სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, სასარგებლო მოდელისათვის გამოიყენება ამ კანონით გამოგონების შექმნის, ექსპერტიზის, გამოყენებისა და სამართლებრივი დაცვისათვის დადგენილი ნორმები“.

ამ ნორმის შესაბამისად გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის ობიექტებიც ერთი და იგივე იქნება. ასევე, ის ობიექტები, რომლებიც გამოგონებად არ განიხილება არ შეიძლება იყოს სასარგებლო მოდელად განხილული. ასეთ ობიექტებს ლიტერატურაში არადაცვით ან არაპატენტუნარიან ობიექტებად მოიხსენიებენ.

საქართველოს საპატენტო კანონის მე-16 მუხლი არადაცვითუნარიან ობიექტებს საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით ასახელებს. გამოგონებად და შესაბამისად სასარგებლო მოდელად არ მიიჩნევა:

— აღმოჩენა, სამეცნიერო თეორია, მათემატიკური მეთოდი;

— ალგორითმი, კომპიუტერული პროგრამა;

— მხატვრული ქმნილება;

— საქმიანობისა და ორგანიზების მეთოდი;

— აღზრდის, სწავლების მეთოდი და სისტემა, ენის გრამატიკული სისტემა, გონებრივი ოპერაციების შესრულების მეთოდი;

— თამაშობის, გათამაშების წესები;

— ნაგებობის, შენობის, ტერიტორიის დაგეგმარების პროექტი და სქემა;

— ინფორმაციის წარდგენა.

ჩამოთვლილთაგან თითოეული გამოგონებად არ მიიჩნევა უპირატესად იმიტომ, რომ ტექნოლოგიების არეს არ მიეკუთვნება და მათთან დაკავშირებული იდეით ვერ დამზადდება პროდუქტი (რაიმე სასარგებლო ნივთი) და ვერც მისი დამზადების ტექნოლოგიურ

პროცესად გამოდგება. ამასთან, თუ აღმოჩენა მეცნიერული იქნება, ის, რა თქმა უნდა, შეიძლება ტექნიკურ არეს ეკუთვნოდეს, მაგრამ მეცნიერული თეორიის მსგავსად უშუალოდ აღებული გამოგონების ობიექტად ვერ იქნება განხილული. ზოგიერთი ობიექტი, მაგალითად, ნაგებობა ან შენობა ტექნიკურ დარგს ეკუთვნის, მაგრამ მათი აგების პროექტი არც პროდუქტი და არც ტექნოლოგიაა. ის საავტორო სამართლით არის დაცული როგორც ნაწარმოები.

ინფორმაციისა და მისი წარდგენის შესახებ უნდა ითქვას, რომ ის მაშინ არ განიხილება გამოგონებად, როდესაც თავად ინფორმაცია ან მისი წარდგენის ხერხი იქნება განცხადებული როგორც გამოგონება. კერძოდ, გამოგონებად არ მიიჩნევა საგზაო ნიშნის გამომხატველი აღნიშვნა – ის ხომ უშუალოდ ინფორმაციას წარმოადგენს. სამაგიეროდ საპატენტო უფლებით დაცული იქნება ამ აღნიშვნისათვის გათვალისწინებული მოწყობილობის აგებულება.

მე-16 მუხლის მე-2 პუნქტი ეყრდნობა იმ თეორიულ საფუძველს, რომ ყოველი ჩამოთვლილი ობიექტი შეიძლება იყოს გამოგონების შექმნისათვის, აღწერისათვის, ან დასახული მიზნის მიღწევისათვის მნიშვნელოვანი საშუალება და ტექნიკურ ობიექტთან განუყრელ კავშირში (ერთმთლიანობაში) თუ განვიხილავთ, გამოგონების ნაწილად უნდა იყოს მიჩნეული. სწორედ ამიტომაა, რომ ეს პუნქტი გვაუწყებს: „ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული ობიექტები არ მიიჩნევა პატენტუნარიანად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს ობიექტები უშუალოდ არის განაცხადის (იგულისხმება პატენტის მისაღებად წარდგენილი განაცხადი) საგანი“.

ამ ნორმის მიხედვით, გამოგონებად უნდა იყოს განხილული, მაგალითად, კომპიუტერული პროგრამა, თუ ის გამოგონებად იქნება განცხადებული კომპიუტერთან ერთად და, თუ მისი გამოყენებით შეიძლება განხორციელდეს ან იმართოს ტექნოლოგიური პროცესი. ასეთ შემთხვევაში კომპიუტერული პროგრამა უშუალოდ არ იქნება განცხადებული და დააკმაყოფილებს საპატენტო დაცვის მოთხოვნებს. ასეთი პროგრამები შეიძლება იყოს საავტორო სამართლითაც დაცული ისევე, როგორც მეორე სახის, ტექნოლოგიურ პროცესებთან კავშირს მოწყვეტილი კომპიუტერული პროგრამები.

რაც შეეხება მხატვრულ ქმნილებებს, თუ ისინი ტექნიკურ ხა-

სიათს არ ავლენენ საპატენტო კანონით, ბუნებრივია, დაცული ვერ იქნება, თუმცა მათი დაცვა შეიძლება საავტორო სამართლის ან დიზაინსამართლის ნორმებით.

როგორც ვხედავთ, იდეებზე ამ მუხლში საუბარი არ არის და ეს გასაგებიცაა, რადგან გამოგონება სწორედ რომ იდეად მივიჩნიეთ. მაგრამ, აღსანიშნავი ის არის, რომ გამოგონებად მხოლოდ განხორციელების მზადყოფნამდე მიყვანილი და ამგვარად გამოხატული იდეა მიიჩნევა. სხვა სახის იდეები, რომლებიც შეიძლება მეცნიერულ, ტექნიკურ ან სხვაგვარ პრინციპებს გაუთანაბრდეს, ინტელექტუალური სამართლით და, კერძოდ, საპატენტო სამართლითაც არ იქნება დაცული. მათი თავისუფალი მიმოქცევა აუცილებელია მეცნიერული აზრისა და კაცობრიობის ღირსეული ყოფის განვითარების სხვა მიზნების უზრუნველყოფის საჭიროებიდან გამომდინარე.

საქმიანობისა და ორგანიზების მეთოდი საპატენტო დაცვის არიდან გამორიცხულია კონტინენტური ევროპის სამართლის მიმდევარ ქვეყნებში. მიზეზი კვლავ ის არის, რომ ისინი ტექნიკური ობიექტები არ არის, რასაც ევროპის სივრცეში უნიფიცირებული დაცვისუნარიანობის ერთ-ერთი კრიტერიუმი მოითხოვს. ამერიკის შეერთებული შტატების საპატენტო სამართლის მიმდევარ ქვეყნებში ამ მეთოდების ერთ-ერთი თანამედროვე სახე – ბიზნესმეთოდი დაცვას ექვემდებარება, რადგან მათი კანონმდებლობით დადგენილი კრიტერიუმი უფრო ფართოდ განიმარტება (ამ საკითხებს შევეხებით დაცვისუნარიანობის (პატენტუნარიანობის) კრიტერიუმების გაშუქებისას.

კანონი ითვალისწინებს საპატენტო უფლებებით დაუცველ ობიექტებს

ზოგიერთ ობიექტი, რომლებიც გამოგონებად ან სასარგებლო მოდელად მიიჩნევა და რომლებმაც შეიძლება დააკმაყოფილონ კანონის მოთხოვნები კანონის ძალით საპატენტო უფლების საგნად, მაინც არ არის აღიარებული. მათ რიცხვს განეკუთვნება ისეთი ობიექტები, რომელთა გამოქვეყნებამ ან გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს ან წაახალისოს საჯარო წესრიგის დარღვევა. 2010 წელს შეცვლილი საპატენტო კანონის მე-17 მუხლი ზოგად-სამართლებრივ პრინციპებზე დაყრდნობით საპატენტო უფლებას არ უქვემდებარებს აღნიშნული ხასიათის ობიექტებს, მაგრამ არც განსაზღვრავს და

არც მაგალითს იძლევა რა სახის ობიექტების გამოყენებამ შეიძლება გამოიწვიოს საჯარო წესრიგის დარღვევა. ამ ნორმის გამოყენება შეიძლება ისეთი გამოგონების მიმართ იყოს მართებული, რომელიც თავისი არსით განკუთვნილია, მაგალითად, მასობრივი განადგურების იარაღად, ან ადამიანის წამების საშუალებად. თუ ეს უკანასკნელი გამომგონებელმა ასეთად არ განაცხადა, ძნელი იქნება ამგვარ საშუალებას მიეკუთვნოს, რადგან სხვა დანიშნულებაც ადვილად მოეძებნება, რომელსაც დაასახელებს საპატენტო უფლების მომპოვებელი.

საჯარო წესრიგის დამრღვევ გამოგონებათა რიცხვს შეიძლება მიეკუთვნოს ზოგადსაკაცობრიო პრინციპების საწინააღმდეგო გამოგონებაც. ასეთად შეიძლება იყოს მიჩნეული გამოგონება, რომლის ობიექტიც თანამედროვე ტექნოლოგიების შედეგებთანაა დაკავშირებული და რომლის განვითარებაც კანონმდებლობითაა აკრძალული. მაგალითად, მათ ეკუთვნის ადამიანის კლონირების ხერხები, ადამიანის უჯრედის გენეტიკური ერთობლიობის მოდიფიცირების ხერხი, სამრეწველო და კომერციული მიზნით ადამიანის ემბრიონის გამოყენებისათვის მიმართული გამოგონებანი და ა.შ. უმჯობესია, ასეთი გამოგონებები უშუალოდ საპატენტო კანონმა დაასახელოს. ამ კუთხით საქართველოს საპატენტო კანონი, სასურველია, შეივსოს მით უმეტეს, რომ 1999 წლის კანონის ნორმა უფრო ფართო იყო და იძლეოდა ამგვარი გამოგონებების საპატენტო უფლების არიდან გამორიცხვის საშუალებას, რადგან აკრძალული იყო ისეთი ობიექტების დაპატენტება, რომლებიც ეწინააღმდეგებოდა ჰუმანურობისა და მორალის ზოგად პრინციპებს.

ამჟამინდელი კანონის მე-17 მუხლი კრძალავს პატენტის გაცემას გამოგონებაზე, რომელიც ეხება ადამიანისა და ცხოველებისათვის გათვალისწინებული მკურნალობის ქირურგიულ, თერაპიულ და დიაგნოსტიკურ ხერხებს. ასეთი გამოგონებების გამორიცხვცა საპატენტო დაცვის არიდან გამართლებულია, პირველ ყოვლისა, იმით, რომ ტექნიკის სფეროს არ ეკუთვნის, აგრეთვე იმით, რომ ირღვევა ჰუმანურობის პრინციპი – არ შეიძლება საპატენტო თუ სხვა უფლების ძალით აიკრძალოს მკურნალობის საუკეთესო ხერხის გამოყენება. ამ პრინციპებს არ ეწინააღმდეგება აღნიშნულ ხერხებში გამოსაყენებელი აპარატურასთან ან სხვაგვარ საშუალებებთან და-

კავშირებული გამოგონებანი – ისინი საპატენტო უფლების ობიექტებადაა მიჩნეული.

იმავე პრინციპების დაცვიდან გამომდინარე, აღნიშნული მუხლის თანახმად, პატენტი არ გაიცემა, აგრეთვე, მცენარეთა და ცხოველთა ახალ ჯიშებზე, ან მათი გამოყვანის ბიოლოგიურ ხერხებზე. ეს ობიექტები დაცულია სპეციალური – ახალი ჯიშების სამართლით. სამაგიეროდ საპატენტო დაცვა ვრცელდება მიკრობიოლოგიურ ხერხებსა და მათ მეშვეობით მიღებულ პროდუქტებზე.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ საჯარო წესრიგის დარღვევად არ უნდა იყოს განხილული ისეთი გამოგონების დაპატენტება, რომლის სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვა აკრძალულია. ასეთი წესის დაცვას მოითხოვს საერთაშორისო აქტები, კერძოდ, სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია (შემდგომ „პარიზის კონვენცია“), რომელიც კრძალავს პატენტის გაცემაზე უარის თქმას მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ამის მიხედვით იწარმოება ისეთი პროდუქცია, რომლის გავრცელებაც იკრძალება მოცემულ ქვეყანაში. თუკი იმავდროულად გამოგონება ან საჯარო წესრიგს ეწინააღმდეგება, ან ზნეობის ნორმებს, მაშინ საპატენტო დაცვის გაუვრცელებლობა მართებული იქნება.

ზნეობის საწინააღმდეგო ობიექტებთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ არც საპატენტო და არც საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონი არ შეიცავს მათზე ინტელექტუალური უფლებების გავრცელების ამკრძალავ ნორმებს. მაგრამ, გამომდინარე იქიდან, რომ ინტელექტუალური სამართალი კერძო სამართლის სრულფასოვანი ინსტიტუტია, მის მიერ დადგენილი წესრიგი ექვემდებარება სამოქალაქო სამართლის უზოგადეს პრინციპს, რომლის თანახმადაც საჯარო წესრიგისა და ზნეობის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპის საწინააღმდეგო ქმედებებს ძალა არა აქვს, ხოლო ამ მიმართებით გამოყენებული ობიექტები მართლსაწინააღმდეგოა და დაცვას არ ექვემდებარება.

§ 1.3. დიზაინუფლებების ობიექტები

ზემოთ ცალ-ცალკე განვიხილეთ ადამიანის სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული შემოქმედების შედეგებთან დაკავშირებული უფლებების (საავტორო და საპატენტო უფლებების) ობიექტები, რომლებსაც საერთო აქვთ ის, რომ ორივე კატეგორია შემქმნელობით შემოქმედებას უკავშირდება. ამავე ჯგუფს ეკუთვნის სამომხმარებლო და სამრეწველო დანიშნულების საქონლის გარეგნობის ქმნასთან დაკავშირებული შემოქმედება, რომელიც შეიძლება სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებასაც დაუკავშირდეს და, იმავდროულად ან ცალკე, ტექნიკურსაც. ამგვარი შემოქმედება ქართულ ლიტერატურაში მხატვრულ-კონსტრუქციულად იყო ცნობილი. შემოქმედების ამგვარი ცნების ნაკლი მისი თანამედროვე ვითარებასთან შეუსაბამო სივიწროვეა, თუმცა საქართველოში სამრეწველო საკუთრების სამართლის შემადგენელი კანონმდებლობის შემოღების დროს ის თანადობაში იყო საიმდროო, ეკონომიკურ, ყოფით, ტექნიკურ და სამომხმარებლო გარემოსთან.

საქმე ის არის, რომ ითვლებოდა, რომ მხატვრულ-ტექნიკური შემოქმედების შედეგად იქმნებოდა ნაწარმის გარეგანი სახე, რომელსაც სამრეწველო ნიმუში ეწოდებოდა. იგი წარმოადგენდა ნებისმიერი სხეულევანი ნივთის გარეგანობას. მაგრამ, დროთა ვითარებაში, განსაკუთრებით ციფრული ტექნოლოგიების გავრცელებამ წარმოქმნა ადამიანთა ურთიერთობის ახალი – ციფრულ-ვირტუალური გარემო, რომელშიც უამრავმა ქონებრივმა ურთიერთობამ და მათთან დაკავშირებული ქონებრივი ღირებულების ინტელექტუალური სიკეთეების გავრცელებამ დაიმკვიდრა ადგილი. ამ სიკეთეებს არსობრივად ტერმინი „ნაწარმი“ აღარ მოიცავს, თუმცა საკუთარი გარეგანი სახე აქვს. ამასთანავე, ცხადი გახდა, რომ ციფრულ (კიბერ) სივრცეში მიმოქცევის ობიექტების გარეგანობის ქმნისათვის საჭირო აღარ იყო ერთდროულად მხატვრული და ტექნიკური ხასიათის შემოქმედების გაწევა. ასევე, ჩვეულებრივ სამომხმარებლო ბაზარზე ზედმეტი გახდა მოთხოვნა იმისა, რომ ნაწარმის გარეგნობა (მაგალითად, სამრეწველო დანიშნულებისა) აუცილებლად ყოფილიყო ტექნიკური და მხატვრული შემოქმედების შედეგი. წარმოიქმ-

ნა ვითარება, როდესაც მიმოქცევაში ჩაერთო და მომხმარებელს გაუჩნდა შესაძლებლობა გაეკეთებინა არჩევანი და შეეძინა საქონელი გარეგანობის მიხედვით, რომელიც ან მხატვრული (სულიერი მოთხოვნილების დამაკმაყოფილებელი), ტექნიკური (სამრეწველო მოთხოვნილების დამაკმაყოფილებელი) ან ყოფითი (მატერიალური მოთხოვნილების დამკმაყოფილებელი) დანიშნულების გამომხატველი შემოქმედების შედეგი იქნებოდა. ტექნიკური და ყოფითი დანიშნულების საქონლის გარეგანობის შექმნა დაკავშირებულია ან ერთდროულად სულიერი და მატერიალური, ან მხოლოდ მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული შემოქმედების შედეგთან. მაშასადამე, თანამედროვე პერიოდში საქონელბრუნვაში ჩაერთო ისეთი გარეგანობის მქონე საქონელი, რომელიც შეიძლება იყოს ერთდროულად სულიერი და მატერიალური (სამომხმარებლო-ტექნიკური) მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული შემოქმედების შედეგის გამომხატველი. შესაბამისად, ცნება „სამრეწველო ნიმუში“ მოძველდა, თუნდაც იმიტომ, რომ ციფრულ სივრცეში შექმნილი და საქონებულბრუნვაში ჩართული ქონებრივი სიკეთეები – ამ სივრცის საქონელი, მრეწველობას (ამ ცნების კლასიკური გაგებით) არ უკავშირდება. ყოველივე აღნიშნულმა და სხვა მრავალმა მიზეზმა გამოიწვია ახალ პრინციპებზე დამყარებული დიზაინის სამართლის ჩამოყალიბება, რაც ევროპაში ფართოდ გავრცელდა, რომელმაც ერთიანი კანონმდებლობაც აამოქმედა.

საქართველო არ ჩამორჩა თანამედროვე მოთხოვნებს და 2010 წელს შეცვალა ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, მათ შორის, სწორად სამრეწველო საკუთრების სამართალი. სამართლის ამ ინსტიტუტის შემადგენელ კანონთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება განიცადა საპატენტო სამართალმა, რომელსაც ჩამოშორდა სამრეწველო ნიმუშების დაცვის უზრუნველმყოფი ნორმები. სამაგიეროდ ამოქმედდა ახალი კანონი – დიზაინის შესახებ (უნდა ითქვას, რომ 1992 წელს სამრეწველო ნიმუში, ანუ დიზაინი დაცული იყო დამოუკიდებელი აქტით, რაც, როგორც აღმოჩნდა, სისტემურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით უფრო პასუხობდა თანამედროვე მოთხოვნებს, ვიდრე მოგვიანებით, 1999 წელს 1992 წლის დებულებების ნაცვლად კანონების ამოქმედებით შემოღებული

სამართლებრივი სისტემა, რომლის მიხედვითაც სამრეწველო ნიმუშების დაცვა საპატენტო კანონს დაექვემდებარა). **ამგვარად, კვლავ ამოქმედდა და ფუნქციონირებს სამრეწველო საკუთრების სამართლის ის ინსტიტუტი, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის სულიერი ან მატერიალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისაკენ მიმართული შემოქმედების შედეგის დაცვას, რომლის ობიექტსაც დიზაინი ეწოდა ქართულადაც. სამართლებრივ აქტს, რომელიც ამ ობიექტთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს აწესრიგებს, დიზაინის შესახებ კანონი ეწოდა, ხოლო უფლებას ჩვენ უკვე დიზაინუფლება ვუწოდეთ**[1].

გვინდა მოკლედ შევეხოთ ტერმინოლოგიას. საქართველოში „სამრეწველო ნიმუში" შეიცვალა „დიზაინით", რასაც ჩვენ ვუჭერთ მხარს, რადგან იგი უფრო ესადაგება თანამედროვე ვითარებას, თარგმნის დროსაც უფრო მოსახერხებელია და იძლევა იმის საშუალებას, რომ დიზაინის სამართლის მთავარ სუბიექტს საკუთარი სახელი მოვუძებნოთ – დიზაინერი, რასაც ადრე „ავტორად" მოვიხსენიებდით. სუბიექტისათვის ზუსტი სახელის მოძებნა დიზაინის სამართლის გამიჯვნის საქმეშიც დაგვეხმარება, საავტორო სამართლისაგანც და საპატენტო სამართლისაგანც.

სხვა ქვეყნებში ტერმინოლოგია ანალოგიურად ყალიბდებოდა და გამოყენებული ტერმინები, ტრადიციულად უკავშირდება ხან მრეწველობას, ხან კი არა. ასეთი მიდგომა დიზაინის გაგების ევოლუციას ეფუძნება, რომლის შედეგადაც დამკვიდრდა აზრი, რომ დაცვის ღირსი დიზაინი შეიძლება იყოს გამოხატული როგორც მხატვრული ღირსებების მქონე გარეგანი სახით, ისე ამ ღირსებებს მოკლებული.

ენობრივი და არსობრივი თავისებურებების გათვალისწინებით, ცნებები ერთმანეთისაგან დიდად არ განსხვავდებოდა, ამასთან, დიზაინის აღმნიშვნელი ტერმინები სამართლებრივ ტრადიციებსაც წარმოაჩენს და ტერმინები შემდეგია:

– ინგლისურად Design, Industrial design, ქართულად ეს ორი ტერმინი შეიძლება დიზაინად და სამრეწველო დიზაინად ითარგმნოს.

---

1 ვრცლად ამ და დიზაინსამართლის დანარჩენ საკითხებთან გაცნობა, რომლებსაც ამ ნაშრომში არ შევეხებით, შესაძლებელია ჩვენივე ავტორობით გამოცემულ ნაშრომში „დიზაინის სამართალი", თბ., საქპატენტი, 2011.

– გერმანულად გავრცელებული: muster; modcl; Industriemuster. პირველი ნიმუშს, მოდელს, შაბლონს ნიშნავს. მეორე ტერმინი ასევე ნიმუშის მნიშვნელობის მქონეა, მაგრამ მრეწველობაზე გამიზნული აღარაა, რადგან სხვა სინონიმები ესთეტიკურ ნიმუშზე უთითებს და რაიმე ნაწარმის მოსართავ ნახატს ან სხვაგვარად, მაგალითად, მოქარგვით გამოყვანილ სახეს ნიშნავს. მესამე უშუალოდ მრეწველობას ებმის და სამრეწველო ნიმუშად გადმოიცემა. გამოიყენება ასევე სიტყვა „Geschmacksmuster", რაც სამრეწველო ნიმუშად ითარგმნება..

– ფრანგულად გამოიყენება: modèle, modèle industriel და dessin. პირველი ტერმინის თარგმანს ნიმუშთან, შაბლონთან, მოდელთან მივყავართ, თუმცა ეს სიტყვა ხელოვნებასაც ებმის და ტანსაცმლის მოდების დემონსტრატორთა აღმნიშვნელიცაა. დიზაინის მრეწველობასთან განუყრელობის აღსანიშნავად ფრანგები იყენებენ მეორე ტერმინს, რომელიც ისევ სამრეწველო ნიმუშად (დიზაინად) უნდა ვთარგმნოთ. მესამე ტერმინი ნახატს ნიშნავს, რომლის დანიშნულებაცაა ნაწარმისათვის მშვენების შემძენი გარეგანობის მიცემა.

რომანული ენის ოჯახის მრავალი ქვეყანა განხილულ კონცეფციას მისდევს და დიზაინისათვის მსგავსი ტერმინებით სარგებლობენ. მაგალითად, იტალიურად ტერმინები შემდეგი სიტყვებითაა წარმოდგენილი: Prototipo industriale; Disegno industriale; Model e disegni ornamentali. პირველი და მესამე ტერმინი ამ შემთხვევაშიც სამრეწველო მოდელად (ნიმუშად) ითარგმნება, იმ განსხვავებით, რომ მესამე მორთულობით ხასიათზე ამახვილებს ყურადღებას. მეორე ტერმინი – სამრეწველო ნახატად გადმოიცემა ქართულად. თუმცა გამონაკლისები აქაც გვაქვს და ესპანურად გამოთქმა „სამრეწველო დიზაინი (ნიმუში)" არ გამოიყენება.

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, დიზაინუფლების ობიექტი საქონლის (სხეულევანი ან უსხეულო ქონებრივი სიკეთის) **გარეგნული სახეა, რასაც ჩვენ სიმოკლისათვის გარეგანობას ვუწოდებთ.**

საქონლის სიმრავლე განაპირობებს გარეგანობათა გვაროვნულ ნაირსახეობებს, რომლებიც, თავის მხრივ, დიზაინერთა შემოქმედების წყალობით კიდევ უფრო მეტი სიმრავლით გამოირჩევა და, ფაქტობრივად, გარეგანობის სხვადასხვაობა ვერ შეიზღუდება.

დიზაინის ობიექტები რომ დავახასიათოთ, საჭიროა შევიცნოთ მისი არსობრივი მხარე. რადგან განსაზღვრება მოცემულია დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლით, რომელიც გადმოტანილია და ძირითადად ემთხვევა ევროკავშირის ერთიანი სამართლებრივი აქტის დიზაინის შესახებ დირექტივის (შემდეგ მას „დიზაინდირექტივად" მოვიხსენიებთ) არსობრივ გაგებას. ძირითადად იმიტომ, რომ ქართულ ნორმაში მოცემული დიზაინის წარმომქმნელი ერთ-ერთი ცნება იმდენად მცდარად არის მითითებული, რომ საქმეში ღრმად ჩაუხედავი კაცი ვერანაირად ვერ მიხვდება მის ნამდვილ არსს. კანონისეული განსაზღვრება შემდეგია:

პუნქტი 1. „„დიზაინი არის მთლიანი პროდუქტის ან მისი ნაწილის გამოხატულება, რომელიც გამომდინარეობს თვით პროდუქტის ნიშნებისაგან, მათ შორის, ხაზებისაგან, კონტურებისაგან, ფერებისაგან, ფორმისაგან, ტექსტურისაგან ან/და მასალისაგან, ან პროდუქტის მორთვისაგან".

პუნქტი 2. „პროდუქტი არის ნებისმიერი სამრეწველო ან ხელნაკეთი საგანი, მათ შორის, საფუთავი, გაფორმება[1], გრაფიკული სიმბოლო, სტამბური შრიფტი, შედგენილ პროდუქტში ჩასართავად განკუთვნილი შემადგენელი ნაწილი, კომპიუტერული პროგრამის გარდა".

პუნქტი 3. „შედგენილი პროდუქტი არის პროდუქტი, რომელიც შედგება მრავალი ნაწილისაგან, რომელთა შეცვლა შესაძლებელია პროდუქტის დაშლითა და ხელმეორედ აწყობით".

ამ განსზაღვრებიდან გამომდინარე დიზაინი არის პროდუქტის (ანუ საქონლის, სხეულევანი ან უსხეულო) გამოხატულება (ანუ გარეგნული სახე, გარეგანობა) და მოცემულია ცალკეული საშუალებები, რომლებითაც შეიძლება იყოს მიღებული აღნიშნული გამოხატულება. აქედანვე ცხადია, რომ დიზაინი უმთავრესად არის გარეგანობის თვალით აღსაქმელი გამოხატულება (თუმცა განსაზღვრება იმის შესაძლებლობასაც მოიცავს, რომ დიზაინად სხვაგვარი

---

1 „გაფორმება" კანონში გაჩნდა დიზაინდირექტივის „Get-up" ნაცვლად, თუმცა მის არსს არ ესადაგება. ვფიქრობთ, სწორი იქნებოდა გამოყენებულიყო სიტყვა „ჟაწყობილობა", რომელიც შემოთავაზებული კანონპროექტის ტექსტის შემუშავებისას მსჯელობის საგანი იყო. ეს სიტყვა იმსახურებს არსებობას მისი მსგავსი სიტყვის „მოწყობილობის" დამკვიდრების მაგალითსაც თუ მოვიხმობთ.

შეგრძნებებით აღსაქმელი გარეგანობაც ჩაითვალოს, თუ სამართლის განვითარების ამგვარი გეზი იქნება არჩეული).

იმისათვის, რომ უმართებულოდ არ შეიზღუდოს დასაცავ გარეგანობათა სიმრავლე, განსაზღვრებაში მოცემულია სამაგალითო ჩამონათვალი, რომელიც შეიძლება იყოს გარეგანობით გამოხატული პროდუქტი.

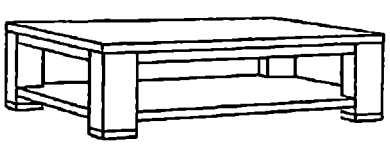
განხილული განსაზღვრებიდან სრულიად ცხადია, რომ გარეგანობათა რაოდენობა უთვალავია, თუნდაც ცალკე რომელიმე ერთი პროდუქტიც კი რომ ავიღოთ, მაგალითად, საფუთავი, გრაფიკული სიმბოლო, მორთულობა...

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მოვიტანოთ გარეგანობის ნაირსახეობების მოკლე დახასიათება და მაგალითები.

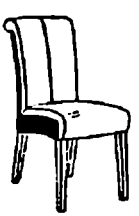
1 პროდუქტის ნიშნებით: ფორმით, კონტურით, ტექსტურითა და მასალით წარმოქმნილი გარეგანობათა მაგალითები.

ა) ფორმით წარმოქმნილი დიზაინი მუდამ მოცულობითია,რადგან დიზაინერი ახალ გარეგანობას ქმნის, რომელიც გარემოხაზულობითი გამოხატულებაა. ასეთი დიზაინი პროდუქტისაგან (საქონლისაგან) ვერ განცალკევდება, ამიტომ დაცვის ფარგლები მასთან განუყრელი კავშირით განისაზღვრება.

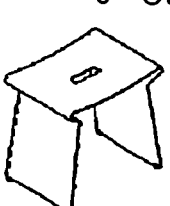
მაგალითი 1.

მაგალითი 2.

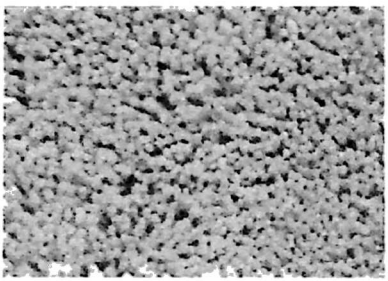

ბ) კონტური — საგნის საერთო გარეგნულ მოხაზულობას ნიშნავს და იგი ფორმის მსგავსად მხოლოდ სამგანზომილებიანი დიზაინის გამომხატველია.

მაგალითი 3.

გ) ტექსტურა – ლათინური წარმოშობისაა და უცხო სიტყვათა ლექსიკონი მას განმარტავს მყარი ნივთიერების აგებულების თავისებურების გამომხატველ ნიშნად. მას განაპირობებს ნივთიერების ნაწილაკების ან სხვა ელემენტების განლაგება, სიმკვრივე და სხვ. ეს ნიშანი პროდუქტის მასალას ეკუთვნის და ისიც პროდუქტთან განუყრელი კავშირით უნდა განვიხილოთ.

მაგალითი 4.

დ) მასალა – ქართულ ცნობიერებაში გაგებულია როგორც რაიმე საგნის დასამზადებლად, საწარმოებლად საჭირო საგნები ან ნივთიერი. ამ ნიშნით წარმოქმნილი დიზაინიც პროდუქტისაგან ვერ განცალკევდება. იგი შეიძლება დახასიათდეს ფერით, ტექსტურითა და აგებულებით. ამასთან, თუ ფერი მხოლოდ თვალით აღიქმება, ტექსტურა, მათ შორის, აგებულება ხელით შეხებითაც აღიქმება. მასალის ეს თავისებურებანი, ზოგ შემთხვევაში, შეიძლება შეუიარაღებელი თვალით ვერც კი იყოს აღქმული მაშინ, როდესაც შეხებით ეს თავისუფლად ხერხდება. განსხვავებული მასალისაგან ხორცშესხმული ერთი და იგივე დიზაინი შეიძლება გამორჩეულად ინდივიდუალური იყოს.

მაგალითი 5.

არის პროდუქტთან დაკავშირებული სხვა ნიშნებიც, რომლებიც შეიძლება ძალზე დიდი, გადამწყვეტი მნიშვნელობისაც კი იყოს ზოგიერთი დიზაინის წარმოქმნისათვის და რომლებიც დიზაინდირექტივის განსაზღვრების ჩამონათვალში არ მოხვდა. კერძოდ, ეს ნიშნებია ზომები (სისქე, სიგანე, სიგრძე), წონა და ფერადობა. სინამდვილეში ამ ნიშნების უგულებელყოფა უსამართლო იქნებოდა.

ე) ზომები, განსაკუთრებით პროდუქტის მთლიან თანაფარდობაში, უდავოდ ახალ გარეგნულ შთაბეჭდილებას ქმნის. ამ მიმართებით, ხელოვნებაში, უხსოვარი დროიდანაა ცნობილი ე.წ. „ოქროს

კვეთა“, რომელიც სილამაზის კლასიკურ თანაფარდობადაა მიჩნეული, რაც მკვეთრად მჟღავნდება, მაგალითად, ქანდაკებებსა და არქიტექტურულ ნაწარმოებებში.

მაგალითი 6.

ვ) წონას მნიშვნელობა აქვს, როდესაც დიზაინი იქმნება ისეთი პროდუქტისათვის, რომლისთვისაც მასიურობა განსხვავებულ შთაბეჭდილებას ქმნის. მაგალითად ერთი და იმავე გარეგანობის ფარდა, მსუბუქი და მძიმე (მკვრივი) ნაჭრისაგან შესრულებული, განსხვავებულად აღიქმება. ასევე შეიძლება ჩუქურთმა დასახელდეს. ამ ნიშნით გამოხატული გარეგანობა ყურადსაღებია თუნდაც იმიტომ, რომ თვალით აღიქმება, მიუხედავად თავად წონის უხილავობისა.

მაგალითი 7.

ზ) დრეკადობა ზოგიერთი პროდუქტის გარეგანობისათვის მნიშვნელოვანი სადიზაინო ნიშანია, მაგალითად, ზამბარისათვის. ზოგ შემთხვევაში ამ ნიშანს დიდი მნიშვნელობა არ იქნება, რადგან ვერც კი შეიგრძნობა, მაგალითად, დიდი ზომების ზამბარისათვის. მცირე და საშუალო ზომის პროდუქტების შემთხვევაში კი დრეკადობამ შეიძლება დიზაინის აღქმით გამოწვეული შთაბეჭდილება სულ სხვაგვარი და ინდივიდუალური გახადოს.

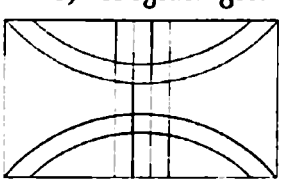
მაგალითი 8.

სხვა, ისეთ ნიშნებს, როგორიცაა ხაზები და ფერები, პროდუქტთან კავშირით არ გამოირჩევა. შეიძლება ითქვას, ისინი წარმოსახვითი ნიშნებია, რადგან ქმნის მხოლოდ ადამიანის შეგრძნებებით წარმოსახულ გარეგანობას, რომელსაც ხელით ვერ შევეხებით. უფრო მეტიც, მაგალითად, ფერები და მათი შეხამება სხვადასხვა ადამიანმა შეიძლება სრულიად სხვადასხვაგვარად აღიქვას. მათი მეშვეობით შექმნილი დიზაინი ყოველთვის გრაფიკული გამოსახულება იქნება, რასაც უამრავი გამოვლინება აქვს. ცხადია, ასეთი ნიშნებით გამოხატული დიზაინი უსხეულოა. თვალით შეგრძნების გარეშე იგი ვერ აღიქმება.

ხაზები, გარდა გამოსახულებისა, ქმნის სიტყვებს (ასოთა გამოსახვის მეშვეობით), რომლებიც შეიძლება რაიმე გამონათქვამის (სლოგანის) ან აღნიშვნის სახით მოგვევლინოს. ასეთი ტიპის (გარკვეული სტილით გამოსახული, მაგალითად, მაისურზე) სიტყვები პასუხობს დიზაინის განსაზღვრებას და დაცვისუნარიანობის მოთხოვნებს. თუმცა, სიტყვები, თავისთავად, დიზაინს ვერ გამოხატავს.

მოვიტათ ამგვარი დიზაინის მაგალითებს.

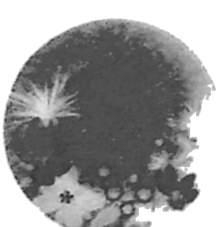
ა) ხაზებით გამოხატული დიზაინი

ამ მაგალითზე ხაზებით წარმოდგენილია სააბაზანე ნოხის დიზაინი

მაგალითი 9.

ბ) ფერით გამოხატული დიზაინი

მაგალითი 10.

გ) სიტყვისაგან შემდგარი დიზაინი
მაგალითი 11.

2. პროდუქტის ნიშნების გარდა გარეგანობა შეიძლება საკუთრივ პროდუქტმა გამოხატოს. ცალკეული სახის პროდუქტების მაგალითები, რომლებიც თავად გამოიხატავს დიზაინს, მოცემულია ქვემოთ.

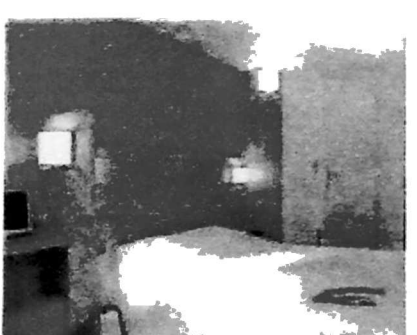
ა) საფუთავი
მაგალითი 12. მაგალითი 13.

ბ) გაფორმება (გაწყობილობა)
მაგალითები 14, 15, 16.

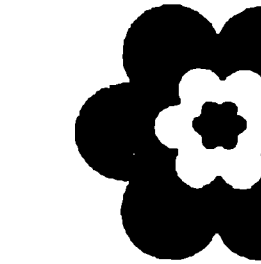

გ) გრაფიკული სიმბოლო
მაგალითები 17, 18, 19.

დიზაინის არსობრივი წარმოდგენის სისრულისათვის წარმოვადგენთ დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონსა და საერთაშორისო აქტებში მოცემული გარეგნული სახის საგნობრივ-სამართლებრივი ფარგლების განმსაზღვრელი ცნების – პროდუქტის ჩვენეულ დახასიათებას დიზაინთან კავშირში. ***პროდუქტი, რომელთანაც ერთად დიზაინი ეკონომიკურ ბრუნვაშია ჩართული, მომხმარებელს წარუდგენს საკუთარ სახეს (გარეგანობას), სწორედ ეს სახეა დიზაინი და არის სამართლებრივი დაცვის საგანი, ხოლო თავად პროდუქტი მისი სურათის მატარებელი არის.*** „პროდუქტი“, რომელმაც შეცვალა ადრინდელი კანონებით ნაგულისხმები ნაწარმი, ერთდროულად ორი მნიშვნელობით უნდა იყოს გაგებული: 1. საქონელი, რომლის გარეშეც დიზაინს აზრი არა აქვს. ამ გაგების პროდუქტების ნაირსახეობების საერთაშორისო კლასიფიკაცია არსებობს, რომელსაც სხვა მრავალ ქვეყანასთან ერთად საქართველო ოფიციალურად იყენებს მას შემდეგ, რაც მიუერთდა საერთაშორისო კლასიფიკაციის დაწესების ლოკარნოს შეთანხმებას (Locarno Agreement Establishing an International Classification for Industrial Designs). 2. ინტელექტუალური ქმნილებანი, რომელიც შეიძლება იყოს დიზაინის ობიექტი, თუნდაც იმ სახით, რა სახის მაგალითებითაცაა წარმოდგენილი.

დიზაინის შემთხვევაშიც პროდუქტი იმავე ინტელეტულურ-საგნობრივი არსისაა, როგორითაც ის გამოგონების ობიექტად შეიძლება დახასიათდეს.

დიზაინუფლებების არიდან გამორიცხული ობიექტები

ობიექტები, რომლებიც არ განიხილება დიზაინად

დიზაინად არ შეიძლება იყოს განხილული ის გარეგანობა, რომელიც არ თავსდება კანონში მოცემული განსაზღვრების არსობრივ ფარგლებში, ან ის გარეგანობა, რომელსაც კანონი პირდაპირ ასახელებს ასეთად, ან ნაგულისხმებია. აქედან გამომდინარე, დიზაინუფლებები ვერ გავრცელდება, თუ არ კმაყოფილდება მე-3, მე-4 და მე-7 მუხლების მოთხოვნები. ასეთებად უნდა ჩაითვალოს:

— კომპიუტერული პროგრამის გამოხატულება, რადგან იგი მე-3 მუხლის თანახმად, სადიზაინო ინტელექტუალურ პროდუქტად არ მიიჩნევა. ეჭვი რომ მოისპოს, ის პირდაპირ არის დასახელებული;

— ინტელექტუალური პროდუქტის ნებისმიერი ისეთი გამოხატულება, რომელიც არ არის წარმოქმნილი და წარმოჩენილი განსაზღვრებაში ჩამოთვლილი ნიშნებით, მაგალითად, სიტყვა ან სიტყვათა წყობა, თავისთავად აღებული;

— გარეგანობა, რომელიც არ არის წარმოდგენილი გამოსახულებით, ანუ თვალით ვერ აღიქმება.

დიზაინუფლებებით დაუცველი ობიექტები

როგორც ვიცით, ზოგიერთი ობიექტი, ფართო გაგებით, შეიძლება დიზაინად იყოს მიჩნეული, მაგრამ კანონის დანაწესის ძალით დიზაინუფლებების დაცვის არიდან არის გამორიცხული. ამგვარ დიზაინთა რიცხვს ეკუთვნის:

— კომპიუტერულ პროგრამას ზემოთ შევეხეთ, თუმცა ფართო გაგებით ის შეიძლება იყოს დიზაინად განხილული. საინტერესოა, რომ მსგავსი სხვა ობიექტებიც არსებობს, მაგრამ კანონი არ ასახელებს მათ და უნდა ვივარაუდოთ, რომ, მაგალითად, იმავე კომპიუტერული პროგრამის ალგორითმის, ამინომჟავების თანამიმდევრობის გამოხატულება, აგრეთვე, სხვა მათი მსგავსი აკმაყოფილებს ჩვენი ქვეყნის კანონის მოთხოვნებს და შეიძლება იყოს დიზაინუფლებებით დაცული.

— მხოლოდ ტექნიკური ფუნქციის მქონე ნიშნებით გამოხატული დიზაინი. ამგვარი გარეგანობა შეიძლება დაცული იყოს გამოგონებად ან მცირე გამოგონებად საპატენტო უფლებებით, აგრეთვე, როგორც ნაწარმოები საავტორო უფლებებით, ან არაკეთილსინდის-

იერი კონკურენციის საწინააღმდეგო ნორმებით. ამავე დროს, კანონი დიზაინუფლებების საგნად მიიჩნევს მხოლოდ ტექნიკური ფუნქციის მქონე ისეთ გამოხატულებებს, რომლებიც შესაძლებელს ხდის საგნის მრავალჯერად აწყობას ან ურთიერთშეცვლადი საგნების მოდულურ სისტემაში შეკავშირებას.

— დიზაინუფლებებით დაცული ვერ იქნება ნებისმიერი გარეგანობა, რომელიც ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს (მე-10 მუხლი). საჯარო წესრიგის დარღვევად უნდა იყოს განხილული საქართველოში მოქმედი ნებისმიერი კონფესიის რელიგიური გრძნობების შემლახველი გარეგანობებიც.

§ 14. ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის ობიექტი

დროთა განმავლობაში ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში ახალ-ახალი დაცვის ობიექტები ჩნდება. ასეთი ვითარება მეცნიერებისა და ტექნიკის სრულიად ახალი მიღწევების შედეგია. ერთ-ერთი ასეთი, საინფორმაციო ტექნოლოგიების სფეროში შექმნილი, სწრაფად ათვისებული და მომხმარებლისათვის მიწოდებული ობიექტი — ინტეგრალური მიკროსქემაა. ამ ობიექტის არსებობა დაკავშირებულია ფულის უდიდეს დაბანდებებთან და უმაღლესი დონის ცოდნის გამოყენებასთან.

ინტეგრალური სქემა განიმარტება ელექტრონული ელემენტების შემცველ და ნახევარგამტარიან კრისტალის ზედაპირზე, ან მის შიგნით განლაგებულ მინიატურულ ელექტრონულ სქემად. ამ განმარტებიდან ჩანს, რომ სამართლებრივი დაცვის საგანს კრისტალის ზედაპირზე განლაგებული სქემა წარმოადგენს. იგი შეიძლება ტოპოგრაფიულ რუკას შედარდეს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოცემული სქემა თავისი აგებულებითა და კავშირებით ხილულია. ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, ინტეგრალური მიკროსქემის აღსანიშნავად ტერმინი „ტოპოგრაფია“ ფართოდ გამოიყენება. ყოფილ საბჭოთა კავშირში გამოიყენებოდა ტერმინი „ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგია“ და ქართულ სამართლებრივ სივრცეში სწორედ ეს ტერმინი გადმოვიდა, რაც, ჩვენი აზრით, მცდარია. ჩვენ ვარჩევთ სიტყვის „ტოპოგრაფია“ გამოყენებას.

წარმოადგენს რა სქემატური ელემენტების შეერთების სამგან-

ზომილებიანი განლაგების წარმომჩენ გამოხატულებას, ტოპოგრაფია შეიძლება იყოს დაცული საავტორო ან დიზაინის სამართლით (როგორც სამგანზომილებიანი ნაწარმოები ან დიზაინი), ანდა არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი ნორმებით. როგორც წესი, ტოპოგრაფია დაცულია სპეციალური, საპატენტოსა და საავტორო სამართლის პრინციპებზე აგებული კანონით. საქართველოშიც ამ გზას მიენიჭა უპირატესობა და ამოქმედდა სპეციალური კანონი, რომელსაც ჰქვია ,,საქართველოს კანონი ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ'' კანონი გამოკვეთს დაცვის ობიექტის არსს, რომლის განსაზღვრებაც მოცემულია განმარტებების შემცველ მე-2 მუხლში. ჯერ განმარტებულია მიკროსქემა და შემდეგ უკვე თავად ტოპოგრაფია. მოვიტანთ ამ მუხლის ა) და ბ) პუნქტების ტექსტებს:

„ა) ინტეგრალური მიკროსქემა (შემდგომში იმს) – ელექტრონული ფუნქციის შემსრულებელი ნაკეთობა დასრულებული ან შუალედური ფორმით, რომლის ელემენტები, რომელთაგან ერთი მაინც აქტიურია, და მათ შორის არსებული ზოგიერთი ან ყველა ურთიერთშეერთება განუყოფელია ფორმირებული ნაკეთობის მასალის მოცულობაში ან/და მის ზედაპირზე";

„ბ) ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგია (შემდგომში ტოპოლოგია) – იმს-ის ელემენტთა, რომელთაგან ერთი მაინც აქტიურია, და მათ შორის არსებული ზოგიერთი ან ყველა ურთიერთშეერთების რაიმე სახის გამოსახული სამგანზომილებიანი განლაგება, ან იმს-ის წარმოებისათვის მომზადებული სამგანზომილებიანი განლაგება".

ნებისმიერი ობიექტი, რომელიც არ აკმაყოფილებს კანონისეულ განმარტებას, დაცვას არ ექვემდებარება და, პირიქით, დაცულია ნებისმიერი ტოპოლოგია, ოღონდ კი ის შეესაბამებოდეს განსაზღვრებას.

კანონი იძლევა ჩამონათვალს იმ ობექტებისა, რომლებიც ტოპოლოგიას არ წარმოადგენს და ამიტომ არ ექვემდებარება განსაკუთრებული უფლებებით დაცვას. მათ რიცხვს მიკუთვნებულია ტოპოგრაფიის განხორციელების იდეა, ტექნოლოგია, სისტემა და კოდირებული ინფორმაცია.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონი არ შეიცავს საჯარო წესრიგის

საწინააღმდეგო ტოპოგრაფიის დაცვის არიდან გამორიცხვას, მაინც, თუ ტოპოგრაფია მიეკუთვნება ისეთთა რიცხვს, რომლის გამოყენებაც ამ წესრიგის, ანდა საქართველოში საყოველთაოდ გავრცელებული ზნეობრივი ნორმების დარღვევის გამომწვევი შეიძლება იყოს, მაშინ ის დაცვას არ უნდა დაექვემდებაროს კერძო-სამართლებრივი უზოგადესი ნორმების საფუძველზე.

§ 1.5. სელექციონერთა უფლებების ობიექტები

შემოქმედებითი უფლებების არეში მოიაზრება სელექციონერთა უფლებებიც, რომლებიც დაკავებულნი არიან მცენარეთა ან ცხოველთა ახალი ჯიშების გამოყვანით.

ჯიში ზოგადად შეიძლება განისაზღვროს როგორც „ორგანიზმების ჯგუფი, რომელიც ავლენს მრავალ შთამომავლობით გადაცემად მახასიათებელს, შეჯვარების შესაძლებლობას და, რომლებიც სხვა ჯიშებისაგან განცალკევებულია (იზოლირებულია) განაყოფიერების შეუძლებლობის დაბრკოლებებით. მაგალითად, ლომისა და ვეფხვის შეჯვარების შედეგად ცხოველი მიიღება, მაგრამ ის ჯიშად ვერ მიიჩნევა, რადგან ნაყოფს აღარ იძლევა.

სელექციონერთა უფლებები საქართველოში უზრუნველყოფილია მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ კანონით. სელექციონერის უფლების ობიექტია ახალი სელექციური შერჩევით გამოყვანილი ჯიში, რომელიც მოიაზრება კანონისეული განსაზღვრებების არეში. კანონის განმარტებითი მუხლები მოიცავს ჯიშების განსაზღვრებებს.

კანონში არ არის გათვალისწინებული არსობრივი გაგებიდან გამომდინარე, ზემოთ განხილული ობიექტების მსგავსი ობიექტების დაცვის არიდან გამომრიცხავი ნორმები, მათ შორის არც საჯარო წესრიგისა და ზნეობის ნორმების გათვალისწინებით. თუმცა, ამ შემთხვევაშიც ძალაში რჩება კერძო-სამართლებრივი უზოგადესი პრინციპების გამოყენების აუცილებლობა, თუ ამის საჭიროება დადგება ახალ ჯიშთან მიმართებით.

სელექციონერთა უფლებების საგნობრივ ფარგლებში მოქცეული ჯიშების ჩამონათვლის მოცემას აზრი არა აქვს, რადგან ნებისმიერი ახალი ჯიში იქნება დაცული, თუ ის დააკმაყოფილებს განსაზღვრე-

ბებს. ერთი რამ ცხადია – ჯიში ან მცენარეს, ან ცხოველს უნდა ეკუთვნოდეს.

ამ ნაშრომის მიზნებიდან გამომდინარე, საკმარისად მიგვაჩნია კანონისეული განსაზღვრებები მოვიტანოთ, რომლებიც მოცემულია მე-2 მუხლში.

მცენარეთა ჯიში ნიშნავს „მცენრეთა ჯგუფს, ცნობილი ბოტანიკური ტაქსონის უდაბლესი საფეხურის ფარგლებში, რომელიც, მიუხედავად იმისა, აკმაყოფილებს თუ არა სრულად სელექციონერის უფლებების მინიჭების პირობებს, შესაძლებელია განისაზღვროს მოცემული გენოტიპით ან გენოტიპთა კომბინაციით განპირობებულ მახასიათებელთა გამომჟღავნებით, განსხვავდება სხვა მცენარეთა ჯგუფისაგან მითითებული განპირობებული მახასიათებლებიდან სულ მცირე ერთის გამომჟღავნებით და შეიძლება განხილულ იქნეს მთლიანად მისი უცვლელად კვლავწარმოებისათვის გამოდგომის თვალსაზრისით“.

ცხოველთა ჯიში ნიშნავს „ცხოველთა ჯგუფს, რომელსაც, დაცვისუნარიანობის მიუხედავად, აქვს გენეტიკურად განპირობებული კონსტიტუციურ-ექსტერიერული ნიშან-თვისებები; ამასთანავე, ზოგი მათგანი სპეციფიკურია და განასხვავებს მას სხვა ცხოველთა ჯგუფებისაგან, ჯიში შეიძლება წარმოდგენილი იყოს მდედრი ან მამრი ინდივიდით, ან სანაშენე მასალით“ ამ მუხლს აქვს მომდევნო განმარტებითი ხასიათის პუნქტი, რომლის მიხედვითაც: „ცხოველების ჯიშის დაცვის კატეგორიებია – ტიპი და ხაზი“.

როგორც ვხედავთ, განსაზღვრებების არსობრივი მხარე ძალზე სპეციფიკურ ცოდნასთანაა დაკავშირებული და ის ობიექტები, რომლებსაც ისინი მოიცავს, შესაბამისი სპეციალისტების დასადგენია. მეორე მხრივ, ეს საკითხი მათ არ უნდა გაუჭირდეთ, რადგან ნაკლებად არის იურიდული ტერმინებით დატვირთული და ვიწრო დარგობრივ ცნებათა ფარგლებშია მოქცეული.

მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ კანონები არ ასახელებს თუ რა არ ჩაითვლება ახალ ჯიშად, ალბათ იმიტომ, რომ მათი მსგავსი ობიექტები ბუნებაში არ მოიძებნება, ხოლო ხელოვნურად, ბიოლოგიური კანონზომიერების ჩარევის გარეშე (სელექციური წესით გამოყვანის გარეშე) შექმნილი ობიექტი ჯიშად არ შეი-

ძლება იყოს განხილული. ნათელია, რომ სელექციონერთა უფლებით დაცული ვერ იქნება ნებისმიერი ობიექტი, რომელიც მცენარისა ან ცხოველის ჯიში არ იქნება, ანუ არ დააკმაყოფილებს კანონისეულ განსაზღვრებებს. მათ რიცხვში, ალბათ, უნდა ვივარაუდოთ ბიოლოგიური რობოტიც კი, თუმცა ის შეიძლება იყოს საპატენტო ან დიზაინსამართლით დაცული. გენეტიკური ინჟინერიით შექმნილი ახალი ობიექტიც ჯიშად ვერ იქნება განხილული ის გამოგონებაა და საპატენტო სამართლით არის დაცული.

თავი 2. სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები

ადამიანი იმითი განირჩევა სხვა ცოცხალი არსებებისაგან, რომ იგი ბუნების უზენაესი ძალით, შემოქმედებითი უნარით და მისი შედეგის უთვალავი სახით გამოხატვის შესაძლებლობით არის დაჯილდოებული. ასეთი შემოქმედება შედეგად ქმნილებას გვაძლევს, რომელთა ზოგადი არსობრივი დახასიათებაც ზემოთ მოვიტანეთ. ამ შემოქმედებას ჩვენ შემქმნელობითს ვუწოდებთ. როდესაც ქმნილება საჯარო ხდება, იგი, უმეტეს შემთხვევაში, სამოქალაქო ბრუნვაში როგორც საქონელი (ნივთი) ებმის. ამ სახით მისი ბრუნვის უზრუნველყოფას მიზნად ქონებრივი კეთილდღეობა აქვს, რომელიც მით უფრო დიდია, რაც უფრო მეტი რაოდენობით და ადვილად მისწვდომი იქნება მომხმარებლისათვის. ამ ამოცანას შემქმნელობითი შემოქმედება აღარ ესჭიროება. აქ უკვე სხვა სახის შემოქმედებაა საჭირო, რომელსაც ჩვენ სამეწარმეოს (კომერციულს) ვუწოდებთ. ის უკვე შექმნილი ქმნილების ქონებრივ ბრუნვაში სარფიანად ჩართვას ემსახურება. ამგვარი შემოქმედების შედეგი კი ქმნილების წარმატებული ქონებრივი ბრუნვის საშუალება იქნება, რომელიც შეიძლება უხსოვარი დროიდან ცნობილი ინტელექტუალურ შემოქმედებასთან დაკავშირებული რაიმე ობიექტებია. მათ საერთო ის აქვთ, რომ ქმნილების ფართოდ გავრცელების საშუალებანია და ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ორივე ნაწილში – საავტორო სამართლისა და სამრეწველო საკუთრების სამართლის არეში ცალ-ცალკე გვხვდება. ***ალნიშნულიდან გამომდინარე, ვაზს ვუსვამთ, რომ სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები ქმნილების ქონებრივი ბრუნვის ხელსაყრელი სახით უზრუნველყოფის საშუალებანია და ისინი***

ან საავტორო სამართლს, ან სამრეწველო საკუთრების სამართალსა მიკუთვნებელი იმისდა მიხედვით, თუ რომელი შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტის ფართო გავრცელებას ემსახურება.

სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტი განსხვავდება შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტისაგან იმითი, რომ ის მოითხოვს ნაკლები დონის ინტელექტუალურ განსჯას და სულაც არ არის აუცილებელი რაიმე ისეთი მიგნების შექმნა, რომელიც ხელოვნებას ან ტექნოლოგიებს შემატებს ახალ ქმნილება. ამ ჯგუფის ობიექტი შეიძლება სამოქალაქო ურთიერთობათა ნებისმიერი პირის კუთვნილება შეიძლება გახდეს მისი პირველი უბრალო გამოყენების შედეგად და უფლებები მას წარმოექმნება სანივთო სამართლიდან ცნობილი დაუფლების შედეგად. ოღონდ ამ შემთხვევაშიც დაუფლება უფლებებს ვერ წარმოშობს, თუ მესამე პირთა უფლებები ირღვევა. აქ ძალზე მნიშვნელოვანია აგრეთვე სამოქალაქო სამართლის უმნიშვნელოვანესი პრინციპის „არაკეთილსინდისიერების დაუშვებლობა" პატივისცემა. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი მის ობიექტებთან დაკავშირებულ „არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთას" ძალზე დიდ ყურადღებას უთმობს, მას საკუთარ სივრცეში დაცვის ცალკე ობიექტადაც მიიჩნევს და საერთაშორისო აქტებით ყველა მხარე სახელმწიფოს იმპერატიულად სთხოვს უზრუნველყონ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა. ასეთია, მაგალითად, სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია, რომელიც არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის შემადგენელ ქმედებებსაც უთითებს, რომლებიც უნდა იყოს აღკვეთილი ყველა ქვეყანაში.

სამეწარმეო შემოქმედება გამიზნულია ქონებრივი სარგებელის მიღებისაკენ. როდესაც მეწარმეს მიზნად დასახული აქვს ქონება ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის გამოყენებით შეიქმნას, ის ამ ობიექტის, კერძოდ, ნაწარმოების, გამოგონების ან დიზაინის დამზადებასა და ბაზარზე გატანის ხელსაყრელი პირობების შექმნას ცდილობს. შესაბამისად, გარდუვალი ხდება დამხმარე საშუალებების გამოყენება, რომელთა მეშვეობითაც ისინი მომხმარებლამდე ადვილად და დასამახსოვრებლად იოლად მიაღწევს. ასეთი საშუალებები განსხვავდება ერთმანეთისაგან იმისდა მიხედვით, თუ რომელი

სფეროს ობიექტის კომერციალიზაცაა მიზნად დასახული. თუ ეს ნაწარმოებია, მაშინ ხელოვნების სფეროში არსებული საშუალებები გამოიყენება. მათ რიცხვიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია შესრულება. მაგრამ თვით შესრულებასაც მიმოქცევის საქმეში დახმარება სჭირდება და ამის საშუალება კი ჩანაწერი იქნება. თუ მეწარმემ სამრეწველო საკუთრების ობიექტი გამოგონება, სასარგებლო მოდელი ან დიზაინი აირჩია, მაშინ კომერციის სფეროში ცნობილი საშუალებების გამოყენება იქნება ყველაზე ქმედითი, რომლებსაც, უპირველეს ყოვლისა, კომერციული აღნიშვნები ეკუთვნის. თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დიზაინი, ზოგ შემთხვევაში, თავად ძალზე წარმატებით ასრულებს კომერციულ აღნიშვნაზე დაკისრებულ ამოცანას.

აღნიშნულიდან ნათელი ხდება, რომ სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები უკავშირდება და ხშირად დამოკიდებულიც კი არის შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტებზე. ამიტომ ამ ჯგუფის ობიექტები შეიძლება დავყოთ საავტორო სამართლისეულ სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების ობიექტებად და სამრეწველო საკუთრებითი შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტებთან დაკავშირებულ სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტებად. ამ ჯგუფებს ქვემოთ განვიხილავთ და მათ წარმოვადგენთ, როგორც: **„ნაწარმოებთან დაკავშირებული სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები“ და „გამოგონებასთან, სასარგებლო მოდელთან, დიზაინთან დაკავშირებული სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები“**.

ვფიქრობთ, ამგვარი დაყოფა კარგად უპასუხებს მათი არსობრივი დაჯგუფების მიზნებს როგორც განზოგადოების, ისე განკერძოების კუთხით.

§ 2.1 ნაწარმოების მომიჯნავე უფლებათა ობიექტები

საავტორო შემქმნელობითი ობიექტი, ნაწარმოები იმ უამრავი სახით შეიძლება არსებობდეს, რომლებიც ამომწურავად არც ერთი სამართლებრივი სისტემის კანონით არ არის ჩამოთვლილი. სამაგიეროდ ამომწურავია ნაწარმოების ქონებრივ ბრუნვასთან დაკავშირებული სამეწარმეო შემოქმედების ობიექტები, ესენია: ***შესრულება, ჩანაწერი, გადაცემა***. ეს ობიექტები ეხმარება ქმნილებათა

ფართო გავრცელებას და შედეგად რაც შეიძლება მეტი ქონებრივი სარგებელის მოპოვებას.

§ 2.1.1. შესრულება

ქმნილებასთან ძალზე ახლო მდგომი ობიექტია შესრულება, რომელიც ასევე ინტელექტუალურ-შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგია, ოღონდ უკვე არსებული ლიტერატურული ან მუსიკალური ნაწარმოების საფუძველზე იქმნება. ამ სახის შემოქმედება ალბათ უფრო მეტი პიროვნულობით ხასიათდება, ვიდრე ნაწარმოების ქმნისათვის საჭირო შემოქმედება. ამასთან, ერთი და იმავე ნაწარმოების, თუნდაც ერთი და იმავე პიროვნების მიერ განმეორებითი შესრულება, ახალ შესრულებას ბადებს, რადგან, ნათელია, რომ ყოველი შესრულება სხვა შესრულებაა. მით უმეტეს განსხვავებულია სხვადასხვა პიროვნების მიერ ერთი და იმავე ნაწარმოების შესრულება. შეიძლება ითქვას, რომ შესრულება პიროვნული შეგრძნებების გადმოცემით გაჟღენთილი ნაწარმოების განსხვავებული სახით გამოხატვაა. ამ გაგებით ის შეიძლება ნაწარმოებადაც კი მივიჩნიოთ, მაგრამ მისგან იმით განირჩევა, რომ ვერასდროს ვერ განმეორდება. ამიტომ, ნაწარმოებისაგან განსხვავებით, სხვის შესრულებას საკუთარ შესრულებად ვერ გამოაცხადებს მავანი. საავტორო სამართლისეულ პლაგიატობას შესრულება არ ექვემდებარება. ამასთან, შესრულება იმ შემოქმედების შედეგს ჰქვია, რომელიც ცოცხლად გამოიხატება. ყველა შემთხვევაში შესრულება ემსახურება ნაწარმოების რაც შეიძლება ფართო წრის მომხმარებელთათვის მიწოდებას. ამ გაგებით ის სამეწარმეო შემოქმედების ელემენტებით არის ფართოდ გაჯერებული, რაც გამოიხატება იმით, რომ შემსრულებელი ეძებს თანამედროვე მომხმარებლის გემოვნებას მიუსადაგოს ის და სწორედ ამ სახით შესთავაზოს მას. ასევე, შემსრულებელი ითვალისწინებს მომხმარებლის სოციალურ კატეგორიას, კულტურულ დონესა და მიდრეკილებას და ა.შ., ის, საბოლოო ჯამში, ყველა აღნიშნული გარემოების შესაფერის შესრულებას ქმნის.

აღნიშნული მოსაზრებებიდან გამომდინარე შესრულება მიკუთვნებულია საავტოროს მომიჯნავე უფლებებისადმი (საავტოროსთან დაკავშირებულ და მათზე დამოკიდებულ უფლებებისადმი) და საა-

ვტორო სამართალი, მათ შორის, საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ მას ადგილს მომიჯნავე უფლებათა ნაწილში მიუჩენს. თუმცა საერთო სამართლის ქვეყნები ასეთ განსხვავებას არ აკეთებენ და ის „copyright"-ის ჩვეულებრივი ობიექტია.

ინტელექტუალური სამართლისათვის და, კერძოდ, საავტორო სამართლისათვის მნიშვნელოვანია ის, რომ შესრულება სამართალურთიერთობებში ერთვის, როდესაც ის საჯაროა. ამიტომაცაა, რომ საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის განმარტებითი მე-4 მუხლი რ) პუნქტით იძლევა საჯარო შესრულების განსაზღვრებას, როგორც სამართლებრივი ობიექტისა და არა მის ზოგად ფილოსოფიურ განმარტებას. აღნიშნული ნორმის მიხედვით, დაცვას ექვემდებარება საჯარო შესრულება, რომელიც არის „ნაწარმოების, შესრულების, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემის წარმოდგენა დეკლამაციის, თამაშობის, სიმღერის, ცეკვის ან სხვა სახით, უშუალოდ („ცოცხალი შესრულება) ან ნებისმიერი მოწყობილობის მეშვეობით, ადგილზე (ადგილებზე), სადაც საჯარო შესრულება შეიძლება აღქმულ იქნეს საჯარო გადაცემის აუცილებლობის გარეშე და სადაც ესწრებიან ან შეიძლება ესწრებოდნენ პირები, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან ოჯახის ახლობელთა წრეს. აუდიოვიზუალური ნაწარმოების შესრულებად ითვლება ნაწარმოების გამოსახულების ჩვენება თანამიმდევრობით"

ამ განსაზღვრებაში ერთმანეთში არეულია სიტყვის „შესრულება" ორგვარი, ქართული და უცხოური, კერძოდ, ინგლისური ენიდან (performance) მოსული გაგება და, ფაქტობრივად, ერთ შემთხვევაში ზემოთ გაშუქებული შემოქმედებითი შესრულება იგულისხმება (რასაც ქართული მნიშვნელობა სრულად ესადაგება), როდესაც ცოცხალ შესრულებას ეხება, ხოლო მეორეში ცოცხალი შესრულების ჩანაწერის ტექნოლოგიური საშუალებების მეშვეობით მსმენელის წინაშე ხელახალი გაჟღერება, მაყურებლის წინაშე თვალით აღქმადი წარდგენა, ანუ სანახაობითი ჩვენება იგულისხმება – უცხოურენოვანი გაგება. ეს ორი მნიშვნელობა გაერთიანებულია სიტყვით „წარმოდგენა", ანუ შესრულება ნაწარმოების წარმოდგენადაა

გადმოცემული, ხოლო „გაჟღერება“ ან „სანახაობითი ჩვენება“ ნაწარმოების ტექნოლოგიური საშუალებების გამოყენებით წარმოდგენადაა მოცემული მომხმარებლის წინაშე. კანონის ციტირებულ მუხლში აშკარა შეცდომაა დაშვებული იმ ნაწილში, რომელშიც მითითებულია, რომ „ფონოგრამისა და ვიდეოგრამის წარმოდგენა დეკლამაციის, თამაშობის, სიმღერის, ცეკვის ან სხვა სახით შესაძლებელია, უშუალოდ, ანუ „ცოცხალი შესრულების“ სახით. ფონოგრამის გაჟღერება ან ვიდეოგრამის ჩვენება ცოცხალ შესრულებად, ვფიქრობთ, არანაირად არ უნდა იყოს წოდებული.

ამ მუხლის სამართლებრივი მნიშვნელობა ის არის, რომ ობიექტი – შესრულება საავტორო სამართლით დაცულია, თუ ის საჯარო წარმოდგენის სახით ეცნობა მომხმარებელს.

დაცვის არიდან მხოლოდ ისეთი შესრულებაა გამორიცხული, რომელიც კერძო-სამართლებრივ პრინციპებს ეწინააღმდეგება, რომლებიც გამოხატულია, მაგალითად, ზნეობისა და საჯარო წესრიგის დაცვის მოთხოვნით, სამოქალაქო კოდექსის ნორმებში[1].

§ 2.1.2 გადაცემა

ეს ობიექტი შესრულების მსგავსად ატარებს შემქმნელობითი და სამეწარმეო შემოქმედებითი ხასიათის ელემენტებს. გადაცემაც შესრულების მსგავსად შეიძლება იყოს ცოცხალი და ჩანაწერიდან გასული. გადაცემა იქმნება ან მზადდება სამაუწყებლო გავრცელებისათვის. იგი მზადდება წინასწარი ჩანაფიქრის შესაბამისად. ამ ჩანაფიქრის ზოგადი გეგმა, რომელიც ითვალისწინებს და გამოხატავს მოსამზადებელი ობიექტის ძირითადი ნიშნების ერთობლიობას, თავად წარმოადგენს ნაწარმოებს და ის დაცულია საავტორო უფლებებით. მაგრამ მის მიხედვით მომზდებული დადგმა გამოსახულებისა და ბგერების ერთობლიობის სახით ვრცელდება

---

1 შესრულების (ასევე ფონოგრამის,გადაცემისა და ვიდეოგრამის) არსობრივი გაგების სხვა მხარეებს მკითხველი გაეცნობა უფრო ადრინდელ ნაშრომებში: 1. დავით ძამუკაშვილი, ინტელექტუალური უფლებები, თბ., 2006 წ., გვ 68-73; 2. დავით ძამუკაშვილი, რომან შენგელია, დავით გაბუნია, ვალერი ხრუსტალი, სანდრო ჯორბენაძე, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, თბ., 2003 წ. (იხ. შესაბამისი მუხლების კომენტარი).

ეთერში ან სადენიანი საშუალებებით. სწორედ ეს გადაცემა წარმოადგენს განსახილველ ობიექტს. ეს გადაცემა უკვე მოკლებულია შემქმნელობითი შემოქმედების ელემენტებს, სამაგიეროდ იბადება სამეწარმეო შემოქმედების წყალობით. ის, შესრულების მსგავსად მომიჯნავე უფლებების ნაწილშია მოთავსებული. ანუ, გადაცემა, რომელიც გავრცელებისათვის მომზადებულ „დადგმას“ – ნაწარმოებს წარმოადგენს (ტელეფილმი, ტელესპექტაკლი, ტელესანახაობა (შოუ) და ა.შ) თავისი არსით ნაწარმოებია და დაცულია საავტორო უფლებებით. სხვაგვარი გადაცემა, მაგალითად, რაგბის პირდაპირი გადაცემა, ველურ ბუნებაში ცხოველთა ყოფის ამსახველი ვითარების გადაცემა, ზემოთ აღნიშნული „დადგმის“ ჩანაწერის გადაცემა საავტორო უფლების დაცვის საგანი ველარ იქნება და მისი დაცვა მინდობილია საავტოროს მსგავსი – მომიჯნავე უფლებებისადმი.

გადაცემის უზოგადეს გაგებად ჩვენ უნდა მივიჩნიოთ შემდეგი: **„გადაცემა ბგერებისა და გამოსახულების სამაუწყებლო ფართო ჩვენებისათვის განკუთვნილი ერთობლიობაა“**. ერთ შემთხვევაში ეს ერთობლიობა ნაწარმოებია, სხვა შემთხვევაში – არა. მომიჯნავე უფლებების დაცვის საგანი ყველა შემთხვევაში მხოლოდ „ბგერებისა და გამოსახულების ერთობლიობაა“. ამ ობიექტისათვის ქართულ საავტორო სამართალში ტერმინის „გადაცემა“, შერჩევა განაპირობა ინგლისურმა საავტორო სამართლისეულმა ტერმინმა „broadcast“, რომელიც სიტყვებისაგან „broad“ და „cast“ შედგება. თუ ორივეს მნიშვნელობას სიტყვასიტყვით განვიხილავთ, მაშინ მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ ეს სიტყვა „ფართოდ გაფრქვეულ“ რაიმეს ნიშნავს, ხოლო როგორც ერთიანი ტერმინი ითარგმნება „ტელე ან რადიო ტრანსლაციად“, „ინფორმაციის ფართოდ გავრცელებად“. სწორედ ამ გაგებითაა შემოტანილი მომიჯნავე უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სამართლით ობიექტი „გადაცემა“.

საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ განმარტებითი მე-4 მუხლის მე-4 პუნქტით იძლევა გადაცემის 4 განსაზღვრებას. ზოგად განსაზღვრებად უნდა ჩაითვალოს მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემა, რომლის თანახმად ის არის „საზოგადოების მიერ მისაღებად განკუთვნილი ხმის ან/და გამოსახულების ერთობლიობა, რომელიც გადაიცემა ეთერში ან

კაბელით“ დანარჩენი განსაზღვრებანი ეხება „კაბელით გადაცემას“, „კაბელით ხელახალ გადაცემას“ და „საეთერო გადაცემას“ ისინი აზუსტებენ მხოლოდ ტექნიკურ მხარეებს და არსობრივად ახალს აღარაფერს აწესებენ, ამდენად, ამ ნაშრომის მიზნებიდან გამომდინარე, მათ ანალიზს აღარ გავაგრძელებთ.

განსაზღვრებიდან გამომდინარე, გადაცემის დაცვის საგანია ხმისა ან გამოსახულებების ერთობლიობა, რომლებიც ერთ შემთხვევაში თვით ნაწარმოები ან მისი შესრულებაა, სხვა შემთხვევაში კი არა, მაგალითად, სპორტული გადაცემა ან ბუნების მოვლენის ამსახველი გადაცემა და ა.შ.

მაშინ, როდესაც გადაცემაში თავად ნაწარმოებია ასახული, მაგალითად, კინოფილმის სამაუწყებლო გადაცემა, დაცვის საგანი საავტორო უფლებების ობიექტია, ხოლო ნაწარმოების შესრულების გადაცემის შემთხვევაში – შესრულებაა დაცული. სხვა შემთხვევაში, ხმისა ან გამოსახულების ერთობლიობაა დაცული იმ სახით რა სახითაც ის გადაიცემა.

გადაცემებს, რომლებიც გამორიცხულია დაცვის არიდან, საავტორო სამართალი არ ჩამოთვლის, ამიტომ ამ მხრივ იგივე ითქმის, რაც შესრულებასთან დაკავშირებით აღვნიშნეთ: დაცულია ნებისმიერი ის გადაცემა, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ზნეობასა და საჯარო წესრიგს.

§ 2.1.3 ჩანაწერი

საავტორო სამართლისეული ეს ობიექტი სხვა ობიექტებთან შედარებითაც კი მკვეთრად განსხვავდება იმით, რომ ინტელექტუალურ, შემოქმედებითი შემოქმედებასთან კავშირი თითქმის არა აქვს. ეს ობიექტი დაცული საავტორო სამართლით მხოლოდ იმის გამო არის, რომ ემსახურება შესრულების ფართო გავრცელებას და ნაწარმოებთან კავშირსაც ინარჩუნებს, ამის გამო. ჩანაწერი შეიძლება იყოს ან ხმოვანი, ან ხილვადი. პირველს მომხმარებელი იცნობს როგორც „ფონოგრამას“, ხოლო მეორეს როგორც „ვიდეოგრამას“. ჩანაწერი მხოლოდ კომერციული შემოქმედების შედეგია და მიზანი მასზე საავტორო უფლებების მსგავსი უფლებების დაცვისა, არის მისი მწარმოებლის მიერ გაწეული ფინანსური რისკის დაცვა მესამე

პირთა არაკეთილსინდისიერი ქმედებებისაგან, რამაც მათი შემოსავლები შეიძლება მკვეთრად შეამციროს.

ფონოგრამა წარმოადგენს საავტორო სამართლისეული მომიჯნავე უფლებების დაცვის საგანს მას შემდეგ, რაც გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან ამოქმედდა შემსრულებელთა, ფონოგრამის მწარმოებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (რომის კონვენცია). ამ კონვენციით დაცულია მხოლოდ ფონოგრამა, ვიდეოგრამა ამგვარ დაცვას მოკლებულია. მიუხედავად აღნიშნულისა, საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ორივე ობიექტს დაცვის საგნად ასახელებს. კანონი განმარტებითი მუხლით განსაზღვრავს ორივე სახის ჩანაწერს: *„ფონოგრამა – შესრულების ხმის, სხვა ხმის ან ხმის გამომშტველი სიგნალის ჩანაწერი, ტერმინი არ გულისხმობს აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებში ჩართულ ხმის ჩანაწერს“; „ვიდეოგრამა – გამოსახულებათა თანამიმდევრობის ჩანაწერი რაიმე ობიექტური ფორმით, ხმის თანხლებით ან უამისოდ“.*

ამ განსაზღვრებებიდან გამომდინარე ისევე, როგორც გადაცემის შემთხვევაში დაცულია ის ობიექტი, რაც ჩაწერილია და დაცვის საგანი შეიძლება საავტორო უფლებათა ობიექტი იყოს, შეიძლება მხოლოდ მომიჯნავე უფლებათა – როდესაც ჩაწერილი ხმები ან გამოსახულება ნაწარმოებს არ წარმოადგენს. ამასთან, ფონოგრამის შემთხვევაში დაცვის საგანს არ წარმოადგენს მასში ჩაწერილი აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებში ჩართული ხმის ჩანაწერი.

ჩანაწერი დაცვის არიდან მხოლოდ მაშინაა გამორიცხული, როდესაც ის ზნეობისა და საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგო საგანს ასახავს, ანუ ამ ვითარების გათვალისწინებით დაცულია ნებისმიერი ხმისა და გამოსახულებების ერთობლიობა, რომელიც ფონოგრამის ან ვიდეოგრამის ჩანაწერია და შესაძლებელი მისი აღქმა-მოსმენა ან ნახვა.

§ 2.2 გამოგონებასთან და დიზაინთან დაკავშირებული ობიექტები

გამოგონებაცა და სასარგებლო მოდელიც (მცირე გამოგონება), აგრეთვე, დიზაინი იქმნება სამოქალაქო ქონებრივ ბრუნვაში ჩართვის მიზნით. რა უდიდესი ხარისხის ტექნიკური უპირატესობების

მქონეც არ უნდა იყოს ისინი, მომხმარებლამდე მისატანდ საჭიროებს შესაბამისი საგამგონებლო იდეის შესაბამისი ნივთის დამზადებას (გარდა ტექნოლოგიური პროცესისა). მაგრამ ამ ნივთს საბაზრო სივრცეში გარკვეული დამხმარე საშუალება სჭირდება, რომელიც უპირატესობას დაამახსოვრებს მომხმარებელს. ასეთი საშუალება, უპირველეს ყოვლისა, განმასხვავებელი აღნიშვნაა.

ზემოთ ჩვენ ნაწარმოებთან დაკავშირებული, ამავე ამოცანის შემსრულებელი საშუალებანი განვიხილეთ და აღვნიშნეთ, რომ ისინი დაკავშირებულია თვით ნაწარმოებთან და მათი გამოყენება ნაწარმოების შესრულებასთანაა დაკავშირებული. გამოგონების, სასარგებლო მოდელისა და დიზაინის შემთხვევაში ეს კავშირი სულაც აღარ არის აუცილებელი, რომ მათი სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვის დამხმარე, სამეწარმეო შემოქმედების შედეგად შექმნილი ობიექტები იყოს დაკავშირებული მათთან. თუ შესრულება ნაწარმოებისაგან ვერ განცალკევდება, განმასხვავებელი აღნიშვნა შეიძლება ნებისმიერი საქონლისათვის იყოს გამოყენებული. შესაბამისად, ეს ობიექტი იქმნება წმინდა სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების შედეგად. კომერციული შემოქმედება კი ბაზარზე გატანის რისკთანაა დაკავშირებული, რაც სულაც არ მოითხოვს ახლის ქმნას, საკმარისია უკვე არსებულს მიაგნო და პირველად გამოიყენო (პირველმა დაეუფლო) ისე, რომ კომერციული რისკი გამართლდეს. თუმცა ამ მიზნისათვის გამოსადეგი ახალი საშუალების შექმნაც არაა გამორიცხული, მაგრამ ამ შემოქმედებისათვისაც მთავარი კომერციული რისკის გამართლების საშუალება უნდა შეიქმნას, რაც არ არის დამოკიდებული არც გამოგონებაზე და არც სასარგებლო მოდელზე. მხოლოდ ზოგიერთი დიზაინი თავად ხდება ასეთ საშუალებად და ის უბრალოდ აღარ საჭიროებს რაიმე სხვა საშუალების დახმარებას სამომხმარებლო ბაზარზე გავრცელებისათვის.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ნათელია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის მოცემული ობიექტებისათვის გამაერთიანებელი მათი შექმნისათვის საჭირო კომერციული შემოქმედებაა. ეს საშუალებანი განმასხვავებელი აღნიშვნებია და ლიტერატურიდან ცნობილია ასევე როგორც „კომერციული აღნიშვნები“

სადღეისოდ ცნობილი კომერციული შემოქმედების ინტელე-

ქტუალური საკუთრების სამართლის ობიექტების ჩამონათვალს მოიცავს სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია, ესენია: ***სასაქონლო ნიშანი, მომსახურების ნიშანი, ფირმის სახელწოდება, წარმოშობის აღნიშვნა, ადგილწარმოშობის დასახელება***. აქ წარმოვადგენთ სასაქონლო და მომსახურების ნიშნების არსობრივ განხილვას, ხოლო დანარჩენ ობიექტებს გავაშუქებთ საამისოდ მიძღვნილ ამ ნაშრომის სპეციალურ ნაწილში.

§ 2.2.1 სასაქონლო ნიშანი, მომსახურების ნიშანი

ეს ორი ობიექტი არსით ერთმანეთისაგან არ განსხვავდება, მათი მთავარი ნიშატია შეასრულონ ერთგვაროვანი საქონლის ან მომსახურების განსხვავება, რომ მომხმარებელმა თავისი არჩევანის მიხედვით მიაგნოს მათ ბაზარზე. ამ ამოცანის შესრულებისათვის შეიძლება ერთი და იგივე აღნიშვნა გამოდგეს. ამიტომ ლიტერატურაში მიღებულია მათი წარმოდგენისათვის ერთი ტერმინის „სასაქონლო ნიშანი“ გამოყენება, რაც სიტყვის „საქონელი“ ფართო ცნებასთან არის დაკავშირებული, რომელიც კომერციული მნიშვნელობით მომსახურებასაც მოიცავს და „გასაყიდი საქონელი“ თვით მომსახურებაა. შემდგომში ჩვენც ამ წესს მივყვებით, თუ მიზნიდან გამომდინარე სხვაგვარად არ მოუხდება საქმეს.

არსის გადმოსაცემად გადამწყვეტ მნიშვნელობას ობიექტის განსაზღვრებას ვანიჭებთ. თავისი ბუნებიდან გამომდინარე, სასაქონლო ნიშნის განსაზღვრება დიდ მეცნიერულ თუ იურიდიულ სირთულეებთან არ არის დაკავშირებული და გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ მრავლად მოიპოვება სასაქონლო ნიშნის, ისევე როგორც სხვა კომერციული აღნიშვნების მეცნიერული, თუ საკანონმდებლო განმარტება. პრაქტიკულად ყოველი ქვეყნის კანონი, ისევე როგორც ზოგი საერთაშორისო შეთანხმება, ნორმატიულად განმარტავს სასაქონლო ნიშანს.

საკითხის გაშუქება უპრიანი იქნება იმ ქვეყნის კანონების მაგალითზე, რომელთა ნორმები სასაქონლო ნიშნების კანონმდებლობის შემდგომი განვითარების საფუძველი გახდა, რომლებიც გაიზიარა მრავალი ქვეყნის ეროვნულმა კანონმა. მხედველობაში გვაქვს საფრანგეთის, გერმანიის, ინგლისისა და ამერიკის შეერთებული

შტატების კანონები. ამ ქვეყნების განსაზღვრებები დაედო საფუძვლად საერთაშორისო აქტების თანამედროვე განსაზღვრებებსაც, მათ შორის გაერთიანებული ევროპის დირექტივებისა და დანაწესების განსაზღვრებებს. ეს უკანასკნელი საერთაშორისო აქტები თანამედროვე ვაჭრობის გლობალიზაციის ეპოქაშია მიღებული და მათ ამოქმედებამ აუცილებელი გახადა ეროვნული სასაქონლო ნიშნების კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია. ეს პროცესი სადღეისოდ უკვე დასრულებულია და ევროპის გაერთიანებაში შემავალმა ყველა ქვეყანამ, მათ შორის საფრანგეთმა, ინგლისმა, გერმანიამ აგრეთვე ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა, რევიზიის შედეგად ან შემოიღეს ახალი კანონები, ან შეიტანეს მათში მნიშვნელოვანი ცვლილებანი. ჰარმონიზაცია, ცხადია, შეეხო სასაქონლო ნიშნის განმარტებასაც. აქედან გამომდინარე, თანამედროვე კანონები ერთგვაროვნად გადმოგვცემენ სასაქონლო ნიშნის შინაარსს. მათ სრულად ეხმიანება საქართველოს კანონიც სასაქონლო ნიშნების შესახებ.

აღნიშნული ყველა განსაზღვრების თანახმად, ნებისმიერი აღნიშვნა, ან მათი კომბინაცია, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია ერთი საწარმოს საქონლის ან მომსახურების განსხვავება, მეორე საწარმოს საქონლის ან მომსახურებისაგან, შეიძლება წარმოადგენდეს სასაქონლო ნიშანს (მომსახურების ნიშანს). ამ განმარტებიდან გამომდინარე, სასაქონლო ნიშნის მთავარი ნიშან-თვისება მისი განმასხვავებელუნარიანობაა.

ევროპის გაერთიანების სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონმდებლობა, რომელთანაც მნიშვნელოვანწილადაა ჰარმონიზებული საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონი, სასაქონლო ნიშნის არსს გადმოსცემს ზემოთ განხილულის მსგავსად. კერძოდ, სასაქონლო ნიშანი განიმარტება, როგორც ნებისმიერი აღნიშვნისაგან შემდგარი ნიშანი, რომელიც უნდა იყოს გრაფიკულად გამოსახვადი. გარდა ამისა, მას უნდა ჰქონდეს ერთი საწარმოს საქონლის ან მომსახურების, მეორე საწარმოს საქონლის ან მომსახურებისაგან გარჩევის უნარი. ამ მოთხოვნებთან ერთად მოცემულია ის ჩამონათვალი, რომელიც განსაზღვრავს, თუ რა სახის აღნიშვნით შეიძლება იყოს წარმოდგენილი და რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშანი.

ზოგადად, სასაქონლო ნიშნად შეიძლება მოიაზრებოდეს ადა-

მიანის შეგრძნებებით აღსაქმელი ნებისმიერი აღნიშვნა. ისეთებიც კი, როგორიცაა სურნელი და ბგერა, შეიძლება გამოდგეს ასეთად. გაერთიანებული ევროპა ავიწროებს სასაქონლო ნიშნად გამოსადეგ აღნიშვნათა წრეს და ავალდებულებს მის წევრ ქვეყნებს გამოსახვადი აღნიშვნები დაიცვან. ამგვარი აღნიშვნები კი თვალით აღსაქმელია. თუმცა, სიტყვები ერთდროულად თვალითაც აღიქმება და სმენითაც. ამ თავისებურებიდან გამომდინარე, სიტყვებისაგან შემდგარი აღნიშვნები ყველაზე მეტად სჭარბობს სასაქონლო ნიშნებს შორის.

მართალია, ზემოთ აღნიშნული სრულად ეხება მომსახურების ნიშნებსაც, მაგრამ სისრულისათვის უფრო დაწვრილებით გავაშუქებთ, თუ რა არის მომსახურების ნიშანი.

თანამედროვე ეკონომიკური განვითარებისა და საერთაშორისო ურთიერთობების გაფართოების პირობებში მომხმარებელს უხდება თავისი არჩევანით განასხვაოს არა მარტო რომელიმე მეწარმის მიერ გამოშვებული პროდუქცია, არამედ ის მომსახურებაც, რასაც მას სთავაზობენ სხვადასხვა მომსახურების გამწევი პირები. მომსახურების ნიშნების სამართლებრივი დაცვა, სასაქონლო ნიშნების დაცვისაგან განსხვავებით, დიდი ხნის გამოცდილებით ვერ დაიკვეხნის. მომსახურების ნიშნების დაცვის ფორმალიზება ერთ-ერთმა პირველთაგანმა ამერიკის შეერთებული შტატების კანონმა შემოიღო. ეს მოხდა 1946 წლის სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონით. ევროპის ქვეყნებში მომსახურების ნიშნების დაცვა დაიწყო გაცილებით უფრო გვიან, 1960 წლიდან (გერმანია). ამ მომენტისათვის მომსახურების ნიშნების დაცვის აუცილებლობა საერთაშორისო მზრუნველობის საგანი გახდა. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია ამ საკითხს 1958 წელს შეეხო ლისაბონის კონფერენციაზე და გაითვალისწინა მომსახურების ნიშნების დამცავი ნორმები. კონვენციას დაემატა მუხლი მე-6^{sexies}, რომელმაც მომსახურების ნიშნების დაცვის ვალდებულება დააწესა ხელშემკვრელი ქვეყნებისათვის. ამავე მუხლის თანახმად, კონვენციის მონაწილე ქვეყნები არ იყვნენ ვალდებული გაეთვალისწინებინათ მათი რეგისტრაცია. ეს წესი დღემდე არ შეცვლილა და ძალაშია.

აღნიშნული მოვლენების შემდეგ ფართოდ დამკვიდრდა სასა-

ქონლო ნიშნებთან ერთად მომსახურების ნიშნების დაცვაც. ამ ვითარებას ამჟამად მხარს ნებისმიერი ქვეყნის კანონმდებლობა უჭერს. საქართველოში პირველივე ეროვნული საკანონმდებლო აქტიდან მოყოლებული, 1992 წლის დებულებით სასაქონლო ნიშნების შესახებ დამკვიდრდა მომსახურების ნიშნების დაცვის შესაძლებლობა. დღეს მოქმედი სასაქონლო ნიშნების კანონის პირველი მუხლი განამტკიცებს აღნიშნულ ვითარებას და გვაუწყებს: „ეს კანონი აწესრიგებს სასაქონლო, მომსახურებისა და კოლექტიური ნიშნების რეგისტრაციასა და დაცვასთან, აგრეთვე, მათ გამოყენებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს“

მომსახურების ნიშნების გამოყენება ყველაზე მეტად გავრცელებულია მომსახურების ისეთი სახეობებისათვის, როგორიცაა, მაგალითად, ტურიზმი, საყოფაცხოვრებო, საადვოკატო მომსახურება, სატრანსპორტო გადაზიდვები და სხვ.

მომსახურების ნიშნის შესატყვისი ტერმინებია ინგლისურად: „SERVICE MARK“; ფრანგულად: „MARQUE DE SERVICE“; გერმანულად: „DIENSTLEISTUNGSMARKE“; ესპანურად: „MARCA DE SERVICIO“; რუსულად: „ЗНАК ОБСЛУЖИВАНИЯ“.

სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნად გამოსადეგი აღნიშვნები, ზოგადი გაგებით, შეიძლება იყოს წარმოდგენილი ნებისმიერი სახის აღნიშვნით (სიმბოლოთი). კერძოდ, თანამედროვე მეცნიერული და სამართლებრივი პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ საქონლის გამოსარჩევად ვარგისია: **ასოები, სიტყვები, ციფრები, რიცხვები, გამოსახულებები, ფერები, ბგერები, სურნელი ან მათი ურთიერთშესამება.**

ქვეყნების მიხედვით სხვადასხვაგვარი საკანონმდებლო მიდგომა არსებობს ისეთი სახის აღნიშვნებისადმი, როგორიცაა: ბგერები, სურნელი. უმეტესი წილი ქვეყნებისა მათ არ მიიჩნევს სასაქონლო ნიშნად.

მისდევს რა ევროპის ერთიანი კანონმდებლობის მოთხოვნებს საქართველოს კანონი, სასაქონლო ნიშნების შესახებ მე-3 მუხლით ადგენს: სასაქონლო ნიშანი არის სიმბოლო, ან სიმბოლოთა ერთობლიობა, რომელიც გამოისახება გრაფიკულად და განასხვავებს ერთი საწარმოს საქონელს ან/და მომსახურებას მეორე საწარმოს საქონლისა ან/და მომსახურებისაგან (შემდგომ – საქონელი). ამ განმარტების შესაბამისად

ამავე მუხლის მე-2 პუნქტი იძლევა იმ სიმბოლოთა (აღნიშვნების) ჩამონათვალს, რომლებიც გამოსადაგი იქნება სასაქონლო ნიშანზე დაკისრებული ამოცანის შესასრულებლად: **„სიმბოლო შეიძლება იყოს: სიტყვა ან სიტყვები, აგრეთვე ადამიანის სახელი; ასოები; ციფრები; ბგერები; გამოსახულება; სამგანზომილებიანი ფიგურა, მათ შორის, საქონლის ფორმა ან შეფუთვის ისევე, როგორც საქონლის სხვა გარეგნული გაფორმება ფერის ან ფერთა კომბინაციის გამოყენებით“**. ცხადია, ჩამონათვალ ამომწურავია, რაც საქართველოს კანონმდებლობისათვის უკვე ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა, რადგან ასეთი მიდგომა ჯერ კიდევ პირველად ამოქმედებული ეროვნული საკანონმდებლო აქტიდან, 1992 წლის დებულებიდან „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“ მომდინარეობს.

დავახასიათოთ ჩამოთვლილი სასაქონლო ნიშნების სახეების თავისებურებები. ვფიქრობთ, აღნიშვნათა კომბინაცია ცალკე დახასიათებას არ საჭიროებს.

ა) სიტყვიერი ნიშნები (სიტყვები)

სიტყვის გამოყენება ქმნის სასაქონლო ნიშნების ყველაზე ფართოდ გავრცელებულ ნიშანთა ჯგუფს. მსოფლიოში მოქმედი სასაქონლო ნიშნების საერთო რაოდენობის 80%-ზე მეტს შეადგენს ნიშანთა ეს ჯგუფი. ეს გასაგებიც არის, რადგან სიტყვა შეიგრძნობა, როგორც თვალით, ასევე სმენით – არა აქვს მნიშვნელობა თავად წავიკითხავთ მოცემულ სიტყვას ხმამაღლა, თუ სხვა წაგვიკითხავს, თუ გავიგონებთ მას სამაუწყებლო გადაცემიდან. ეს შესაძლებლობანი ჩადებულია თავად სიტყვის განმარტებაში. მიღებულია, მაგალითად, სიტყვის შემდეგი განმარტება: „სიტყვა არის ბგერათა შეერთება, რომელსაც ლექსიკური (საგნობრივი) მნიშვნელობა აქვს“. აქვე განმარტებულია, რომ სიტყვა ქართულ ენაში ლაპარაკს, ან საუბარსაც ნიშნავს. გარდა ამისა, ქართული განმარტებითი ლექსიკონის თანახმად, „სიტყვიერი“ ზეპირად თქმულს, ან სიტყვებისაგან შემდგარსაც ნიშნავს. ჩვენი აზრით, სხვა ენების მიდგომა მოცემული საკითხისადმი არ უნდა განსხვავდებოდეს ქართულ ენაში არსებულისაგან, რაც იმითაც დასტურდება, რომ სასაქონლო ნიშნებში სიტყვის გამოყენება ყველაზე ფართოდ არის გავრცელებული ნებისმიერი ქვეყნის პრაქტიკაში. ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე შეიძ-

ლება დავასკვნათ, რომ სიტყვას მისი შინაარსობრივი ბუნების თანახმად სხვასთან შედარებით ყველაზე მეტი ხიბლი, მიმზიდველობა და მოხერხებულობა ახასიათებს სასაქონლო ნიშნად გამოყენებისათვის. აღსანიშნავია, რომ სიტყვას შეიძლება შეადგენდეს, როგორც ორი ასო-ბგერა, ისევე მრავალი. სასაქონლო ნიშნად ვარგისიანობისათვის არა აქვს მნიშვნელობა ექნება ასეთ სიტყვას აზრობრივი (საგნობრივი) დატვირთვა, თუ არა. მაგალითად, ორბგერიანი სიტყვა „ია“ კონკრეტული საგნობრივი დატვირთვის მატარებელია და თავისი მიმზიდველობით შეიძლება ძლიერ და მომხიბვლელ ნიშნად მოგვევლინოს საქონლის რომელიმე ჯგუფისათვის. ასევე მრავალბგერიანი სიტყვა „ცისარტყელა“ მაგრამ არანაკლებ წარმატებულად შეიძლება იყოს გამოყენებული (და გამოიყენებოდა კიდევაც საქართველოში ამ ცოტა ხნის წინ) მოგონილი სიტყვა „სოლანი“, რომელსაც საგნობრივი დატვირთვა არ გააჩნია.

სიტყვიერი ნიშნების ჯგუფი შეიძლება დავყოთ შემდეგ ქვეჯგუფებად:

- ჩვეულებრივი სიტყვა,
- მოგონილი (ფანტაზიური) სიტყვა,
- წინადადება.

1 ჩვეულებრივი სიტყვა

სასაქონლო ნიშანი, რომელიც წარმოდგენილია ჩვეულებრივი სიტყვით, შეიძლება იყოს რეგისტრაციაუნარიანი, ან არა. ეს იმაზეა დამოკიდებული დააკმაყოფილებს თუ არა ეს სიტყვა სასაქონლო ნიშნის კრიტერიუმს — განმასხვავებელუნარიანობას. ჩვეულებრივი სიტყვა ეს ისეთი სიტყვაა, რომელიც გამოიყენება როგორც სასაუბრო, ასევე სალიტერატურო ენაში. მისი მაგალითები ზემოთ აღნიშნული სიტყვები „ია“, „ცისარტყელა“, აგრეთვე „აისი“, „განთიადი“ და სხვა შეიძლება იყოს. ამგვარი სასაქონლო ნიშნების საყოველთაოდ ცნობილი მაგალითებია: „Camel“ — ქართულად „აქლემი“, რომელიც ძირითადად სიგარეტებისთვის გამოიყენება და წლების მანძილზე გამორჩეული სარეკლამო მნიშვნელობის ძალა შეიძინა; „APPLE“ — ქართულად „ვაშლი“, გამოიყენება კომპიუტერული ტექნიკის მოსანიშნად (ეს ნიშანიც მსოფლიოში აღიარებულ ნიშან-

თა შორისაა და ძლიერ ნიშანთა რიცხვში შედის).

ჩვეულებრივ სიტყვათა შორის თავისი ადგილი უკავია მოქალაქეთა სახელებს, საფირმო სახელწოდებებსა და გეოგრაფიულ დასახელებებს. ამ საკითხს დაწვრილებით გავაშუქებთ მათ სასაქონლო ნიშნებთან კავშირში.

ზოგი ქვეყნის კანონმდებლობა ახლო წარსულში კრძალავდა ***სამოქალაქო სახელის*** სასაქონლო ნიშნად გამოყენებას. ამას საფუძვლად სხვადასხვა მიზეზი ედო. ზოგი კი უშვებდა მათ გამოყენებას, მაგრამ განსაკუთრებულ პირობას აწესებდა, მაგალითად, ისეთს, რომელსაც საქართველოს 1992 წ. დებულებით სასაქონლო ნიშნების შესახებ იყო გათვალისწინებული, საჭირო იყო იმ პირის ნებართვის მიღება, ვინც საქართველოში მოცემულ სახელს ატარებდა.

ამჟამად, ვითარება ერთგვაროვანია, პრაქტიკულად მთელს მსოფლიოში საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-5 მუხლის „თ“ პუნქტის თანახმად, სამოქალაქო სახელი შეიძლება სასაქონლო ნიშნად იყოს გამოყენებული, ოღონდ გაერთიანებული ევროპის მოთხოვნათა მსგავსად, ჩვენშიც მოითხოვება თანხმობა მხოლოდ მაშინ, როცა სასაქონლო ნიშნად განცხადებული სახელი ემთხვევა ცნობილი პიროვნების სახელს ან ფსევდონიმს.

ვფიქრობთ, ასეთი ნორმა გარკვეულწილად დისკრიმინაციულია და სრულ თანხმობაში არ არის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის უფლებასთან სახელზე, რომელიც ამ უფლებას იცავს განურჩევლად იმისა, პიროვნება ცნობილია ფართო საზოგადოებისათვის თუ არა. აღნიშნულს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სახელის კომერციული მიზნით გამოყენების ან გამოყენების მცდელობის შემთხვევაში, რაც სასაქონლო ნიშნად რეგისტრირებისას, ან გამოყენებისას ყოველთვის უდავოა. სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მიხედვით, პირს, რომლის სახელიც ემთხვევა რეგისტრირებულ ნიშანს, უფლება აქვს გამოიყენოს საკუთარი სახელი თუნდაც კომერციული მიზნით.

საქართველოში რეგისტრირებულია მრავალი ნიშანი, რომელიც პიროვნებათა სახელებია, მაგალითად: „FORD“ – ავტომობილებისათვის აღიარებული ნიშანი; „GORBATSHOW“ და „შევარდნაძე“ – უალკოჰოლო და სპირტიანი სასმელების აღსანიშნავად.

საფირმო სახელწოდება სასაქონლო ნიშნად ან მის ნაწილად სრულიად ვარგისი ჩვეულებრივად გამოსაყენებელი ან მოგონილი სიტყვით, ან სიტყვათა ერთობლიობით შეიძლება იყოს გამოხატული. საფირმო სახელწოდებას ადამიანის სამოქალაქო სახელთან, ერთი მხრივ, და სასაქონლო ნიშანთან, მეორე მხრივ, ახლო ნათესაობა აკავშირებს. სასაქონლო ნიშანთან კავშირი იმდენად ძლიერია, რომ მოსახლეობის უმეტესობას, მათ შორის, მეწარმეებს, ეს ორი ობიექტი ერთმანეთში ერევა. საფირმო სახელწოდების სასაქონლო ნიშნად დაცვას არც ერთი კანონმდებლობა არ კრძალავს. საქართველოში სასაქონლო ნიშნად რეგისტრირებული საფირმო სახელწოდებების მაგალითებია: „СИБА-ГЕЙГИ“, „ЯВА“, „ყაზბეგი“

გეოგრაფიული დასახელების გამოყენება სასაქონლო ნიშნად ისეთ თავისებურ სამართლებრივ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, რომ ის, ამჟამად, ცალკე გამოყოფილ საკანონმდებლო აქტზე დაყრდნობით ხორციელდება და ახალ ობიექტსაც წარმოადგენს, რომელიც საქონლის წარმოშობის ადგილს ასახელებს. ამიტომ, გეოგრაფიულ დასახელებას ამ ნაწილში მხოლოდ ჩვეულებრივ სიტყვად ვიხილავთ. ის შეიძლება იყოს სასაქონლო ნიშნად გამოყენებული და საკმაოდ წარმატებულადაც.

2 მოგონილი (ფანტაზიური) სიტყვა

თუ, ზოგჯერ ჩვეულებრივი სიტყვა ვერ აკმაყოფილებს დაცვითუნარიანობის საკანონმდებლო მოთხოვნებს (უარყოფის აბსოლუტური საფუძვლები), მოგონილი სიტყვა, როგორც წესი, ყოველთვის აკმაყოფილებს მათ და, ბუნებრივია, მრავლად მოიძებნება ასეთი სიტყვის სასაქონლო ნიშნად გამოყენების მაგალითები. ცნობილია ქართული ნიშანი „აბრეშუმის გზა“, რომელიც ნიშანთა ამ ჯგუფის კარგი მაგალითია. მას საქართველოს ბაზარზე საკმარისად კონკურენტუნარიანი ადგილი ეკავა. მოგონილი სიტყვისაგან შემდგარი ნიშნის მაგალითად გამოდგება სიტყვა „სანტე“, რომელიც რძის ნაწარმის მოსანიშნად გამოიყენება და უკვე მოასწრო კარგი რეპუტაციის შეძენა საქართველოში. უცხოური ნიშნებიდან არ შეგვიძლია არ ვახსენოთ ისეთი აღიარებული ნიშანი, როგორიცაა „KODAK“, რომელიც უმთავრესად ფოტოაპარატურისა და ფოტო-

მასალებისათვის გამოიყენება. ეს ნიშანი იმდენად ძლიერია, რომ მრავალი მისი მიმბაძველი და პირდაპირი „მეკობრე“ არსებობს მსოფლიოს ბაზარზე. მოგონილი სიტყვით შექმნილ ნიშანთა სიძლიერე განსაკუთრებით საყურადღებოა იმით, რომ თავად სიტყვა არ არის ნაწარმის შესახებ რაიმე ინფორმაციის მატარებელი.

ნიშნების ამ ჯგუფს განეკუთვნება აგრეთვე ისეთი ფანტაზიური სიტყვა, რომელიც აუცილებელი არ არის, რომ მოგონილი იყოს. ზემოთ აღნიშნული სიტყვა „APPLE“ ამის მკაფიო მაგალითია. მისი ფანტაზიურობა იმით გამოიხატება, რომ ვაშლს არავითარი კავშირი არ გააჩნია კომპიუტერთან და ამ ნიშნის გამოყენება შემდგომში იწვევს მხოლოდ წარმოსახვითი კავშირის დამყარებას ნაწარმთან. ის, რა თქმა უნდა, უშუალოდ ნაწარმის შესახებ რაიმეს თავისთავად ვერ გვამცნობს. ფანტაზიური ნიშნის კიდევ ერთი მკაფიო მაგალითია „MONTBLAN“ – მონბლანი (დასავლეთი ევროპის ყველაზე მაღალი მწვერვალი), გამოიყენება კალმების აღსანიშნავად და ძალზე კარგი სახელი აქვს. რა თქმა უნდა, ნიშანი ფანტაზიურია კალმის მიმართ, რასაც ვერ ვიტყვით თუ მას გამოიყენებდნენ, მაგალითად, მინერალური წყლის მოსანიშნად.

3 წინადადება

სიტყვიერ ნიშანთა ჯგუფში შეიძლება ვიგულისხმოთ, აგრეთვე, მთელი წინადადება. ასეთად, როგორც წესი, გამოიყენება რაიმე მოწოდება, ან ლოზუნგი, მაგალითად, „ჩვენ ვაადვილებთ ცხოვრებას“ საქართველოს სამრეწველო საკუთრების ოფიციალურ ბიულეტენში ვხვდებით ასეთ მაგალითებს: „DISCOVER CHANNEL PICTURE“ – რადიო და სატელევიზიო პროგრამების მომსახურებისათვის, „шелковая дорога“ – სიგარეტებისათვის„WE TRY HARD“ და სხვ. რაც უფრო ნაკლებსიტყვიანია წინადადება, მით უფრო მეტად შეასრულებს ის სასაქონლო ნიშნის ამოცანებს და, პირიქით.

ბ) ციფრების, ასოებისგან შემდგარი ნიშნები

სასაქონლო ნიშნებში სიტყვების მსგავსად გამოიყენება ციფრები და ასოები. ძნელად მოიძებნება ქვეყანა, რომლის კანონმდებლობა უშვებს ცალკე აღებული ერთი სტანდარტული ასოს ან ციფრის

დაცვის შესაძლებლობას. ამასთან, კარგად არის ცნობილი მაკდონალდსის რესტორნებისა და სასადილოებისათვის რეგისტრირებული ნიშანი შემდგარი ერთი ასოსაგან „M“ მაგრამ, ეს ასო იმდენად თავისებური სტილით არის რეგისტრირებული, რომ მისი დაცვა სწორედ ასეთი სტილით შესრულებულ სასაქონლო (ამ შემთხვევაში მომსახურების) ნიშანზე ვრცელდება. ამდენად, ნებისმიერ პირს შეუძლია თავის სასაქონლო ნიშანში გამოიყენოს ჩვეულებრივი ასო „M“ იგივე ითქმის ციფრებზეც, რომელთა თვალსაჩინო მაგალითია სუნამო – შანელი „№5“ ძველი თაობის საქართველოს მოსახლეობისათვის კარგად არის ცნობილი სუფრის ღვინოების აღსანიშნავი ციფრები: „№8“, ან „№9“

სტანდარტული ასოების თანამიმდევრობა, თუნდაც ორი ასოსაგან შემდგარი, უკვე სიტყვაა და სასაქონლო ნიშნად სრულიად გამოსადეგია, თუ სხვა არსობრივი მოთხოვნები იქნება დაცული. ასევე სიტყვების შემოკლებაც ხშირად გამოიყენება სასაქონლო ნიშნად. იგივე ითქმის სტანდარტულ ციფრებსა და მათ შეხამებაზე ასოსთან ან სხვა სიმბოლოსთან, ან თანამიმდევრობაზე (რიცხვზე). საქართველოშიც მათი დაცვის შემთხვევები საკმარისად გვაქვს.

ასოებისა და ციფრებისაგან შემდგარი სასაქონლო ნიშნების მაგალითებია: „IBM“, „BMW“, „TBS“, „4711“ – პარფიუმერიისათვის და სხვ.

გ) გამოსახულებითი ნიშნები

ნებისმიერი გამოსახულება შეიძლება ვარგისი იყოს, რომ შეასრულოს სასაქონლო ნიშნის ამოცანა. გამოსახულების შერჩევისას მეწარმემ უნდა პატივი სცეს მასზე საავტორო უფლებების მფლობელს. ამ კუთხით სასაქონლო ნიშანზე უფლებების წარმოქმნა და სარგებლობა დამოკიდებული იქნება საავტორო უფლებებზე. გამოსახულება ასევე შეიძლება იყოს დიზაინად რეგისტრირებული, შესაბამისად, საჭიროა დიზაინის მფლობელის უფლებების პატივისცემა. ყველაზე უხიფათოა საკუთარი გამოსახულების შექმნა, რაც საავტორო უფლებების მფლობელობასაც მოუტანს მეწარმეს და მისი აღნიშვნა ისარგებლებს სასაქონლო ნიშნის უფლებითაც და საავტორო უფლებითაც. ჯგუფს იცავს ყველა ქვეყნის კანონმდებლობა.

გამოსახულების დაცვა ნებადართულია ნებისმიერი ქვეყნის კანონითა თუ საერთაშორისო აქტით. ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს ორგანზომილებიანი გამოსახულება (ნახატი) იქნება გამოყენებული სასაქონლო ნიშნად, თუ სამგანზომილებიანი (მოცულობითი). საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ ამ გეზს მისდევს და მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტით უთითებს, რომ სასაქონლო ნიშნის გამომხატველი სიმბოლო შეიძლება იყოს: „... გამოსახულება; სამგანზომილებიანი ფიგურა, მათ შორის საქონლის ფორმა ან შეფუთვა ისევე, როგორც საქონლის სხვა გარეგნული გაფორმება ფერის ან ფერთა კომბინაციის გამოყენებით". ამ განსაზღვრებიდან მნიშვნელოვანი ის არის, რომ ფერის ან ფერთა შეხამებით საქონლის გარეგნული გაფორმება შეიძლება სასაქონლო ნიშნად გამოდგეს და კანონის მოთხოვნები დააკმაყოფილოს.

ნახატები შეიძლება იყოს ნებისმიერი სახის, სტილიზებული, სქემატური ან ნატურალური სახით შესრულებული. ამ ჯგუფს განეკუთვნება ცხოველების, ფრინველების, მცენარეების, გეომეტრიული ფიგურების, ორნამენტებისა და სხვა სახის გამოსახულებები. მათში გამოიყენება სტილიზებული ელემენტები, მაგალითად, მზის, ვარსკვლავების, ბორბლის და ა.შ. სახით, მიზანი ყოველთვის ერთია — შეიქმნას, რაც შეიძლება დასამახსოვრებელი აღნიშვნა. ასეთ მაგალითად გამოდგება ნავთობკომპანია შელ-ის ცნობილი ნახატი სტილიზებული ნიჟარის სახით.

სამგანზომილებიანი — მოცულობითი ნიშნების მაგალითად მოვიტანთ საყოველთაოდ ცნობილი ავტომობილის „მერსედესის" ნიშანს სტილიზებული ბორბლის სახით და კოკა-კოლას ბოთლს, რომლებიც საქართველოშიც რეგისტრირებულია სასაქონლო ნიშნებად.

სასაქონლო ნიშნების შესახებ საქართველოს კანონი ამ ჯგუფის მაგალითებად ასახელებს სამგანზომილებიან ფიგურას, მათ შორის, საქონლის ფორმას, ან შეფუთვას ისევე, როგორც საქონლის სხვა გარეგნულ გაფორმებას ფერის ან ფერთა კომბინაციის გამოყენებით. კანონში გამოყენებული ტერმინი „სამგანზომილებიანი ფიგურა", რომლის შინაარსშიც მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტის ძალით მოქცეულია საქონლის შეფუთვა, სადავოდ გვეჩვენება — „შეფუთვა" სამგანზომილებიანი ფიგურაა?

აღსანიშნავია, რომ ნიშნების ეს ჯგუფი საკმაოდ ახლოს დგას სამრეწველო საკუთრების სხვა ობიექტებთან, განსაკუთრებით სამრეწველო ნიმუშებთან. ამიტომ, ხშირ შემთხვევაში მათი რეგისტრაცია იკრძალებოდა. ეს განსაკუთრებით ეხება სამგანზომილებიან ნიშნებს. მათი რეგისტრაცია პირდაპირ იკრძალებოდა ანგლოამერიკული სამართლით. კოკა-კოლას ბოთლი ინგლისში მხოლოდ არც-თუ დიდი ხნის წინ გატარდა რეგისტრაციაში. ეს მხოლოდ იმის შედეგი იყო, რომ ინგლისი იძულებული გახდა შეესრულებინა ევროპის გაერთიანების 1989 წლის დირექტივა მისი წევრი ქვეყნების მიერ ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის შესახებ, რომელმაც დააწესა მოცულობითი ნიშნების რეგისტრაცია.

ამასთან, იქ, სადაც სამგანზომილებიანი ნიშანი რეგისტრირებულია, მისი მფლობელი, რეკლამისა ან სხვა მიზნებისათვის, მაინც ვალდებულია ორგანზომილებიანი გამოსახულება გამოიყენოს. ამდენად, პრაქტიკაში გასარკვევი ხდება, რა სახის ნიშანია დაცული — ნახატი, თუ მოცულობა.

გამოსახულებითი ნიშნების მაგალითებია:

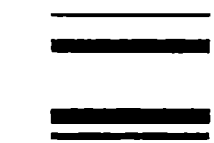
ფერადი ნიშნები

ხშირ შემთხვევაში მეწარმე იყენებს ცალკეულ ერთ ფერს, ან ფერების კომბინაციას (შეხამებას) საქონლის ან მომსახურების მოსანიშნად. ამ შემთხვევაში ცალკე აღებული ფერი კი არ არის სასაქონლო ნიშნის გამომხატველი სიმბოლო, არამედ თავად საქონლის ტანთან ან მის შეფუთვასთან ერთად გამოხატავს მას. ამგვარი

მიდგომითაა ფერთა შეხამება სასაქონლო ნიშნის სიმბოლოდ აღიარებული თანამედროვეობის საკანონმდებლო აქტებში.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოში მოქმედი კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ გარეგნულ გაფორმებასთან ერთად ჩამონათვალში მოიხსენიებს ფერებსა და მათ კომბინაციას იმ ელემენტებად, რომლებმაც შეიძლება შეადგინონ სასაქონლო ნიშნები. ეს იმას ნიშნავს, რომ უშუალოდ აღებული ფერები სასაქონლო ნიშნად გამოსაყენებელ სიმბოლოდ ვერ იქნება გამოსადეგი, კანონის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

ფერადი ნიშნების მაგალითები:

დ) ბგერითი ნიშნები

ბგერებისაგან შემდგარი სიმბოლოს სასაქონლო ნიშნად დაცვის პრაქტიკა საკმაოდ განვითარებულია, თუმცა ქვეყანათა რიცხვი, რომლებიც კანონმდებლობით უზრუნველყოფენ ამას, არც ისე დიდია. ძირითადად, ამგვარი ნიშნები რეგისტრირდება მომსახურებისათვის, მაგალითად, ტელე- ან რადიოგადაცემების სფეროში. მომხმარებელი შეეჩვია, რომ ჩვეულებრივ ტელეგადაცემას თავისი ბგერითი გახმოვანება სდევს თან, მაგალითად, საინფორმაციო გადაცემა, გასართობი პროგრამა და ა.შ. ამგვარი გახმოვანება, როგორც წესი, მელოდიას წარმოადგენს. ეს მელოდია ან სასიამოვნო მოსასმენია, ან სპეციფიკურად ჟღერადი, რომ მსმენელს ან მაყურებელს, სიამოვნებასთან ერთად, მოსმენის ან ნახვის სურვილი გაუძლიეროს. გარდა ამისა, ბგერითი ნიშნები გამოიყენება პოლიციის საპატრულო მანქანების მიერ, სახანძრო რაზმების მიერ, სასწრაფო დახმარების მიერ და ა.შ.

როგორც წესი, კანონმდებლობა, რეგისტრაციისათვის ითხოვს ბგერითი ნიშნის ნოტური ჩანაწერის წარმოდგენას და/ან მასთან ერთად ბგერების ჩანაწერს. ვფიქრობთ, მეორე პირობა აუცილებელია,

რადგან ზოგ შემთხვევაში ბგერების ნოტური ჩაწერა ვერ ხერხდება, მაგალითად, თუ დასარეგისტრირებელი აღნიშვნა მხეცის ღრიალის გამომხატველი ბგერების ან კრუხის კაკანის და ა.შ. გამომხატველი სიმბოლოა.

საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტის ჩამონათვალში სასაქონლო ნიშნად ვარგის სიმბოლოთა შორის ბგერებსაც უთითებს.

ე) სურნელოვანი ნიშნები

აღნიშვნების ეს სახეობა, მათი სასაქონლო ნიშნებად დაცვის პრაქტიკისათვის, სრულიად ახალ ჯგუფს ქმნის. ძირითადად, ამგვარი ნიშნების გამოყენება განკუთვნილია მოსახლეობის გარკვეული კატეგორიისათვის – ქალებისათვის, ცალკეული მამაკაცებისათვის ან, მაგალითად, ისეთი ადამიანებისათვის, ვისაც მხედველობა აქვს დაკარგული. პირველ ორი შემთხვევისათვის გათვალისწინებული ნიშანი საქონლის ნაწილადაც კი იქცევა და მას განსაკუთრებით მიმზიდველს ხდის. მაგალითად, სასიამოვნო სურნელით მოკაზმული ქალის სამოსის ან თეთრეულის ყიდვა ესიამოვნება ნებისმიერ ქალბატონს და შეიძლება შემდგომში მხოლოდ ასეთი სურნელის მქონე საქონელი გახდეს სასურველი საყიდლად.

ტექნიკური თვალსაზრისით. უხილავი ნიშნების დაცვა სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ამიტომ საერთაშორისო ხელშეკრულებები ხელშემკვრელ მხარეებს არ ავალდებულებს მათ დაცვას. ქვეყნები, რომლებიც მისდევს ამგვარი ნიშნების დაცვას, რეგისტრაციისთვის მოითხოვენ სპექტროგრამის წარმოდგენას, რომელიც შემდგომ ქვეყნდება. მაგრამ, ისმის კითხვა, რა არის ამ შემთხვევაში დაცული? – გამოსახულება სპექტროგრამის სახით თუ სხვა რამ? საქართველოს 1992 წ. კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ასეთი ნიშნების დაცვას. დღევანდელი კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ ნიშნად გრაფიკულად გამოსახვად აღნიშვნებს იცავს. რადგან შესაძლებელია სურნელის სპექტროგრამის წარმოდგენა, ითვლება, რომ ის გრაფიკული მისი გამოსახულებაა (მუსიკისათვის ნოტების მსგასად), რაც საკმარისია, რომ დაკმაყოფილდეს კანონის მოთხოვნა (სიმბოლო უნდა იყოს გრაფიკულად გამოსახვადი).

სასაქონლო ნიშნის უფლებების არიდან გამორიცხული აღნიშვნები

საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ არ ასახელებს უშუალოდ იმ აღნიშვნებს, რომლებიც დაცვას არ ექვემდებარება ან, რომლებმაც არ შეიძლება შეადგინოს სასაქონლო ნიშანი. არსობრივი თვალსაზრისით ნებისმიერი აღნიშვნა, რომელიც არ პასუხობს განსაზღვრებას, მოკლებული იქნება დაცვას. ასეთი ობიექტების უფლებათა არიდან გამორიცხვას ემსახურება კანონის მე-4 მუხლი, რომელიც იძლევა აბსოლუტური საფუძვლებით რეგისტრაციაზე უარის თქმის შესაძლებელ გარემოებათა ჩამონათვალს (ამ საკითხს დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმების გაშუქებისას განვიხილავთ).

ამავე მუხლის მიხედვით, აბსოლუტური საფუძვლებითვე დაცვა არ შეიძლება მიენიჭოს აღნიშვნებს, რომლებიც შეურაცხყოფს ან ეწინააღმდეგება ეროვნულ ღირსებებს, რელიგიასა და ტრადიციებს, ზნეობრივ ნორმებს. ყოველ მოცემულ შემთხვევაში ამ პირობით დაუცველი აღნიშვნების დადგენა მოსამართლეზეა მინდობილი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ნებისმიერი აღნიშვნა, რომელიც აკმაყოფილებს აბსოლუტურ მოთხოვნებს, შეიძლება იყოს დაცული სასაქონლო ნიშანით თუ სხვა კრიტერიუმებს დააკმაყოფილებს. როგორც ვხედავთ, სასაქონლო ნიშნებში არა გვაქვს გამოგონებებისათვის დამახასიათებელი ისეთი შემთხვევა, როდესაც აღნიშვნა არსობრივად შეიძლება სასაქონლო ნიშნად განიხილებოდეს, მაგრამ გამორიცხული იყოს მისი სამართლებრივი დაცვა. მაგალითად, ქირურგიული ხერხი შეიძლება არსობრივად გამოგონება იყოს, მაგრამ კანონი პირდაპირ კრძალავს მასზე პატენტის გაცემას.

§ 3.1 გეოგრაფიული აღნიშვნები

გეოგრაფიული აღნიშვნები წმინდა სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების შედეგია და ძირითადად უკავშირდება ეხმარება სასოფლო-სამეურნეო ან სხვა სამრეწველო ტექნოლოგიური წესით დამზადებული პროდუქციის საბაზრო მიმოქცევაში ჩართვას. პროდუქციით უკიდურესად გაჯერებული ბაზრის პირობებში მეწარმეს განსაკუთრებული ნიჭის გამოვლენა უხდება, რომ საქონელი წარმატებით გაასაღოს. მომხმარებელი ამ ვითარებაში განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს საქონლის სპეციფიკურ თვისებებს, მის განსაკუთრებულ ხარისხსა და იმ გარემოს – გეოგრაფიულსა თუ ადამიანურს, რომელსაც უშუალო გავლენა აქვს პროდუქციის თვისებებზე. მეწარმენი ცდილობენ ისეთი სახის აღნიშვნებით მონიშნონ საქონელი, რომლებიც პირდაპირ თუ ირიბად მიუთითებს საქონლის წარმოშობის წყაროსა და სხვა გამორჩეულ გარემოებებზე. როგორც წესი, ასეთი აღნიშვნები პირდაპირ ან ირიბად გვამცნობენ ნატურალურ და გეოგრაფიულ წარმოშობას, ტექნოლოგიურ განასკუთრებულობას. პირდაპირ მიმათითებელი აღნიშვნებია: „Cotton 100%“ (ბამბა 100%); „Pure wool“ (სუფთა მატყლი); „Leather“ (ტყავი); „ბორჯომი“; „საირმე“; „ატენური“; „Pilsen“; „წარმოებულია საქართველოში“; „Swiss made“ (შვეიცარული ნაწარმი).

ირიბად მისათითებელ აღნიშვნებს განეკუთვნება, მაგალითად, ქართლის დედის გამოსახულება (საქართველო), ეიფელის კოშკი (საფრანგეთი), კოლიზეუმი (იტალია), ან თავისუფლების ქანდაკების (აშშ) გამოსახულება და სხვ.

გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია 100 წელიწადზე მეტია, რაც ატარებს სხვადასხვა ღონისძიებას ამ ობიექტების საერთაშორისო დაცვის გაძლიერების მიზნით. პარიზის კონვენცია, 1883 წლის რედაქციიდან მოყოლებული, შეიცავს საქონლის წარმოშობასა და ადგილწარმოშობაზე მითითების დაცვის ნორმებს, ამასთან, მათ მიაკუთვნებს სამრეწველო საკუთრების ობიექტებს.

ტერმინი „გეოგრაფიული აღნიშვნა“ ვაჭრობის თანხვედრი ინ-

ტელექტუალური საკუთრების დაცვის შესახებ TRIPS -ის ხელშეკრულებამ შემოიტანა სამართლებრივ სივრცეში, მანამდე ის მოიხსენიებოდა მხოლოდ სპეციალურ ლიტერატურაში. პარიზის კონვენციისათვისაც ეს ტერმინი ცნობილი არ ყოფილა.

TRIPS -ის შემდგომ პერიოდში თითქმის ყველა ქვეყანა, მათ შორის, განვითარებული, ცვლის კანონმდებლობას მასთან თანადობაში მოყვანის მიზნით. ამგვარი ღონისძიებების განხორციელება სავალდებულოა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციაში გაწევრიანებისათვის. შესაბამისად, არც საქართველო დარჩენილა გულგრილი ამ პროცესისადმი და 1999 წ. მან მიიღო სპეციალური კანონი ,,საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ''

,,გეოგრაფიული აღნიშვნა'' გამოიყენება პარიზის კონვენციით გათვალისწინებული ორი ობიექტის: საქონლის წარმოშობის აღნიშვნისა და საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელების ჯამურ ტერმინად. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმაც გამოიყენა ეს ტერმინი, რომელიც შემდეგნაირად არის გადმოცემული (1103-ე მუხლი): ,,წარმოშობის გეოგრაფიული აღნიშვნისა და ადგილწარმოშობის დასახელების უფლება.

საქონელზე (მომსახურებაზე) ადგილწარმოშობის დასახელებისა და წარმოშობის გეოგრაფიული აღნიშვნის უფლება წესრიგდება შესაბამისი კანონით''

როგორც ვხედავთ, ამ ნორმის თანახმად, ორი სხვადასხვა ობიექტის დაცვასთანა გვაქვს საქმე, ანუ **,,გეოგრაფიული აღნიშვნა'' ჯამურ ტერმინს არ წარმოადგენს**, რაც დაადასტურა კანონმა ,,საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ''

§ 3.11 საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა

თუ რა იგულისხმება ,,წარმოშობის გეოგრაფიულ აღნიშვნად'', არ არის კოდექსში გადმოცემული, **მას კანონი საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ განმარტავს როგორც სახელს, ან სხვა რაიმე სიმბოლოს, რომელიც მიუთითებს გეოგრაფიულ ადგილზე** და გამოყენებულია იმ საქონლის მოსანიშნად,

რომელიც ამ გეოგრაფიულ ადგილიდან არის წარმოშობილი, ან რომლის სპეციფიკური ხარისხი, რეპუტაცია ან სხვა მახასიათებელი დაკავშირებულია ამ გეოგრაფიულ ადგილთან, ან რომლის წარმოება ან ნედლეულის დამზადება, ან დამუშავება ხდება ამ გეოგრაფიული ადგილის საზღვრებში.

პარიზის კონვენციის პირველი მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, „სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტებია: პატენტები, წარმოშობის (წყაროს), ან წარმოშობის ადგილის დასახელების აღნიშვნა და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა“ ამ მუხლიდან გამომდინარეობს, რომ სამრეწველო საკუთრების ობიექტად ან საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა უნდა იყოს, ან ადგილწარმოშობის დასახელება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი კი ორივე ობიექტს ცნობს და თან, პარიზის კონვენციისაგან განსხვავებული ტერმინით: „წარმოშობის გეოგრაფიულ აღნიშვნის“ ნაცვლად „წარმოშობის აღნიშვნა“ კანონი „საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ“ წარმოშობის აღნიშვნას არ ეხება, სამაგიეროდ „გეოგრაფიულ აღნიშვნას“ დაცვის მეორე ობიექტად ასახელებს, რომელიც თავის შინაარსით ახლოს არის „ადგილწარმოშობასთან“ და მოიცავს იგი წარმოშობის აღნიშვნას თუ არა, გასარკვევია.

პარიზის კონვენცია ფართო გაგების ტერმინს იყენებს – „წარმოშობის აღნიშვნა“ ამ ტერმინს იყენებს აგრეთვე, საქონლის ადგილწარმოშობის დაცვისა და მისი საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ ლისაბონის ხელშეკრულება. თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ საქართველოს კანონი „საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ“ გეოგრაფიულ აღნიშვნად დასახელების გარდა სხვა „რაიმე სიმბოლოს“ მიიჩნევს, მაშინ დასაშვებია გაკეთდეს დასკვნა, რომ საქართველოში გეოგრაფიული აღნიშვნა წარმოშობის აღნიშვნად შეიძლება მოგვევლინოს მაშინაც, როდესაც საქონლის მოსანიშნად გეოგრაფიული ადგილის ამოსაცნობი სიმბოლიკა იქნება გამოყენებული.

პარიზის კონვენციისა და ლისაბონის ხელშეკრულებების გათვალისწინებით ისმომ განვითარებადი ქვეყნებისათვის შეიმუშავა სანიმუშო კანონი ადგილწარმოშობის დასახელებისა და წარმოშობის

აღნიშვნის შესახებ (MODEL LAW FOR DEVELOPING COUNTRIES ON APPELLATIONS OF ORIGIN AND INDICATIONS OF SOURCE). ამ კანონისა და ლისაბონის ხელშეკრულების განმარტებები ერთმანეთის თანხვედრია. ისინი არც პარიზის კონვენციის განმარტებას ეწინააღმდეგება. წარმოშობის აღნიშვნად სანიმუშო კანონში იგულისხმება ნებისმიერი სახის სიტყვა ან რაიმე სხვა სიმბოლო, რომელიც საშუალებას იძლევა მომხმარებელმა დაასკვნას, თუ რომელ ქვეყანაში ან სხვა გეოგრაფიულ ადგილზეა წარმოებული მოცემული ნაწარმი. საქონლის წარმოშობის აღნიშვნისათვის გამოიყენება გამოთქმა „წარმოებულია (ქვეყანაში)“, ხოლო სხვაგვარი აღნიშვნა შეიძლება იყოს, მაგალითად, რომელიმე ქვეყნის ეროვნული სიმბოლიკის გამოყენება, როგორც ოფიციალური, ასევე არაოფიციალური. ოფიციალურ სიმბოლოებს განეკუთვნება: დროშები, გერბები და სხვა, ხოლო არაოფიციალურს წარმოადგენს ისეთი გამოსახულება (სიმბოლო), რომელიც მოცემულ ქვეყანასთან გვაკავშირებს (მაგ., კრემლი – რუსეთისათვის, ეიფელის კოშკი – საფრანგეთისთვის).

თუ დავუბრუნდებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსს, შევნიშნავთ, რომ ამგვარი აღნიშვნებისათვის გამოყენებული ტერმინი – „წარმოშობის გეოგრაფიული აღნიშვნა“ უფრო ვიწროა, ვიდრე ამას მოითხოვს საერთაშორისო ნორმები. ასეთივე ვითარება იკვეთება საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ კანონიდან გამომდინარე. სიტყვა „გეოგრაფიული“, რომელიც დაემატა ჩვეულებრივად გამოყენებულს „წარმოშობის აღნიშვნა“, გამორიცხავს გამოსახულებითი სიმბოლოების გამოყენებას. გარდა ამისა, სამოქალაქო კოდექსში მოცემული ფორმულირება მუხლის შინაარსს ტავტოლოგიურს ხდის, რადგან მეორე ცნება „ადგილწარმოშობის დასახელება“, ზუსტად იმავე არსობრივი შინაარსისაა, იგი ასევე გულისხმობს გეოგრაფიული ადგილის მინიშნებას ან დასახელებას.

§ 312 საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება

საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება თავისი მოთხოვნებით გაცილებით უფრო მკაცრია ნაწარმის სპეციფიკურ ხარისხზე მინიშნების თვალსაზრისით, ვიდრე წარმოშობის აღნიშვნა. ეს იმით აიხსნება, რომ წარმოშობის აღნიშვნისათვის არ არის აუცილებელი, რომ ნაწარმის ხარისხი დამოკიდებული იყოს მოცემული გეოგრაფიული ადგილის კლიმატურ, ადამიანურ და სხვა მახასიათებლებთან, მაშინ, როცა ადგილწარმოშობის დასახელება ამას აუცილებლად გულისხმობს.

ადგილწარმოშობის დასახელება განიმარტება, როგორც გეოგრაფიული სახელწოდება ქვეყნისა, რეგიონისა, ან სხვა კონკრეტული ადგილისა, რომელიც უთითებს, რომ ნაწარმი წარმოშობილია ამ ქვეყნიდან, რეგიონიდან ან ადგილიდან და, რომ ნაწარმის ხარისხი დამოკიდებულია ან მხოლოდ, ან ძირითადად კონკრეტული ადგილის გარემოზე (ბუნებრივი პირობების ან ადამიანური ფაქტორების ჩათვლით). ამასთან საკმარისია, რომ სახეზე იყოს ერთ-ერთი — ან ბუნებრივი პირობებით გამოწვეული განსაკუთრებული ხარისხი, ან ადამიანური გავლენით (ამ ადგილზე შემონახული ცოდნის გამოყენებით) განპირობებული ხარისხი.

ზოგ შემთხვევაში, დასახელება შეიძლება არ იყოს გეოგრაფიული სახელწოდება. მაგალითად, „Xtabentin“ — არ არის რაიმე გეოგრაფიული სახელწოდება, მაგრამ ამ სახელით მხოლოდ მექსიკური სასმელია ცნობილი, ქართველი მომხმარებლისათვის უფრო ნათელი გახდება, თუ მაგალითისათვის „ჩურჩხელას“, „სულგუნს“, ან „მაწონს“ მოვიყვანთ. ეს ნაწარმი პირდაპირ უკავშირდება საქართველოს და საჭიროა სახელმწიფოებრივი ზომების მიღება, რომ მრავალსაუკუნოვანი ქართული ტრადიციული ნაწარმის დასახელება არ „გაუბრალოვდეს“ და ჩვეულებრივი გვარეობითი ცნება გახდეს. ამის საშიშროება უკვე იგრძნო საქართველოს მთავრობამ და ცდილობს საერთაშორისო დონეზე მოაგვაროს საკითხი.

კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც ფართოდ განიმარტება ადგილწარმოშობის დასახელება, გაიზიარა ლისაბონის ხელშეკრულების ეგიდით 1970 წელს მოწვეულმა საბჭოს სხდომამ. ფართო გაგება არ ნიშნავს იმას, რომ ადგილწარმოშობის დასახელებად

ქვეყნის ოფიციალური სიმბოლოს გამოყენებაა დასაშვები. ცნება ითხოვს, რომ დასახელებად აუცილებლად უნდა იყოს გამოყენებული გეოგრაფიული სახელწოდება. გამონაკლისის სახით დაშვებულია სხვა სიტყვის გამოყენებაც, რომელიც მრავალჯერადი გამოყენებით, უკვე უნდა იყოს მომხმარებლის თვალში განუყოფელად დაკავშირებული გეოგრაფიულ სახელწოდებებთან, როგორც „ჩურჩხელა" არის გაიგივებული საქართველოდან წარმოშობილ პროდუქტთან.

„საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ" საქართველოს კანონის მიხედვით ცნება ვიწროდაა განმარტებული, რადგან ადგილწარმოშობად იგი მხოლოდ გეოგრაფიული ადგილის, რაიონის, რეგიონის, გამონაკლის შემთხვევებში ქვეყნის თანამედროვე, ან ისტორიულ სახელს მიიჩნევს. ამ განმარტებით სიმბოლო ადგილწარმოშობის დასახელებად ვერ იქნება მიჩნეული, მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეულ ქვეყანასთან, ან სხვა გეოგრაფიულ ადგილთან არის მჭიდროდ დაკავშირებული.

ადგილწარმოშობის დასახელების პირდაპირ მაგალითს წარმოადგენს სახელწოდებები „ბორჯომი", „საირმე", „ხვანჭკარა", „წინანდალი", „გურჯაანი" და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ ზოგ შემთხვევაში, როცა საქმე გვაქვს ისეთ ნაწარმთან, რომელიც ამა თუ იმ გეოგრაფიული ადგილის შემონახულ ცოდნასთან არის დაკავშირებული და მათი ხარისხი ადამიანური შემადგენელით არის განპირობებული, არ არის აუცილებელი მასალაც ამავე რაიონიდან იყოს წარმოშობილი, სადაც ნაწარმი საბოლოო სახეს იღებს. მაგალითად, კახური ქუდის წარმოებისათვის საქართველოს სხვა რაიონიდან წარმოშობილი მასალის გამოყენებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა არა აქვს და გამორჩეულ ხარისხობრივ თვისებებზე გადამწყვეტი გავლენა არა აქვს. ასეთ შემთხვევაში ცნება „ადგილწარმოშობის დასახელება" მოიცავს და მასში ჩადებული მოთხოვნა დაკმაყოფილებული იქნება, თუ სახეზეა ნაწარმის დამზადების გამორჩეულობის კავშირი მოცემულ რაიონში არსებულ შემონახულ ცოდნასთან და ჩვეულებთან. აღნიშნული მართლზომიერია არა მარტო ხალხური ნაწარმის მიმართ, არამედ ხელოვნების ნიმუშების მიმართაც — განსაკუთრებით მოხატულობა, მორთულობა (ორნამენტი), გარეგნული სახე (მაგალითად, გუელის

ჭურჭელი, სვანური ტანსაცმელი და სხვა).

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ საკმარისია ორი ტერმინის ნაცვლად ერთის გამოყენება „საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა“, რადგან თავისი ფართო შინაარსით ტერმინი მოიცავს გეოგრაფიულ სახელწოდებასთან ერთად სხვაგვარი სიმბოლოების გამოყენებასაც.

საფრანგეთის კანონმდებლობის თანახმად, რომელმაც პირველად დაამკვიდრა მსოფლიოში ადგილწარმოშობის დასახელებას დაცვა, იგი წარმოადგენს ქვეყნის, რეგიონის ან სხვა ადგილმდებარეობის სახელწოდებას, რომლითაც აღინიშნება ამ ადგილებიდან წარმოშობილი პროდუქტი, რომლის ხარისხი და თვისებები დამოკიდებულია მოცემულ გეოგრაფიულ გარემოზე, მის ბუნებრივ და ადამიანურ ფაქტორებზე. ამ მოთხოვნიდან გამომდინარე, ადგილწარმოშობის დასახელებით დაცვა ვერ მოხდება იმ პროდუქტისა, რომელიც ორივე პირობას არ დააკმაყოფილებს. ეს არის იმის მიზეზი, რომ საფრანგეთი სასაქონლო ნიშნით იცავს ზოგიერთ პროდუქტს — ყველი იქნება ეს, ღვინო თუ მინერალური წყალი, როდესაც ვერ სრულდება ორივე მოთხოვნა.

ამასთან, ადგილწარმოშობის დასახელების დაცვა ხორციელდება მხოლოდ შესაბამის სახელმწიფო რეესტრში რეგისტრაციის საფუძველზე. ეს რეესტრი, როგორც წესი, საპატენტო უწყებაშია. ზოგ ქვეყანაში სხვა ორგანოებია უფლებამოსილი რეესტრის წარმოებაზე, მაგალითად, სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (იტალია). რეგისტრაციისათვის მიეწოდება სათანადო მოთხოვნების დაცვით გაფორმებული განაცხადი და, თუ ექსპერტიზის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ყველა მოთხოვნა დაკმაყოფილებულია, მიიღება გადაწყვეტილება დასახელების ადგილწარმოშობად რეგისტრაციის თაობაზე.

ადგილწარმოშობის დასახელებას იცავს, აგრეთვე, ევროპის გაერთიანების სპეციალური აქტები (დირექტივები).

საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ საქართველოში 1999 წ. 22 ივნისს მიღებული კანონი ეფუძნება ზემოთ განხილულ სამართლებრივ პრინციპებს.

§ 3.13 გეოგრაფიული აღნიშვნა

ორი ურთიერთშემცველი ტერმინის არსებობა კარგად იყო ცნობილი სპეციალისტებისათვის და ისმოს ძალისხმევით შემოღებულია გამაერთიანებელი — „გეოგრაფიული აღნიშვნა". მიუხედავად ამისა, საქართველოში 1999წ. 22 ივნისს მიღებულმა კანონმა გამოიყენება „გეოგრაფიული აღნიშვნა" როგორც დამოუკიდებელი ობიექტის აღმნიშვნელი ტერმინი. კერძოდ, კანონის სათაური „საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ" გამოთქმულ აზრს ადასტურებს.

ცნება „გეოგრაფიული აღნიშვნა" გამოიყენება, აგრეთვე, საერთაშორისო შეთანხმებებსა და სხვა აქტებში — TRIPS-ის ხელშეკრულების გარდა ევროპის გაერთიანების საბჭოს 1992 წლის №2081/92 დეკრეტში კვების პროდუქტებისა და სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვის შესახებ. ორივე დოკუმენტი ეხება გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვას იმ პროდუქტებისათვის, რომელთა ხარისხი და თვისება დამოუკიდებელია გეოგრაფიულ წარმოშობაზე. ეს აქტები არ ითვალისწინებს უბრალო აღნიშვნებს, რომლებიც მიუთითებს მხოლოდ ნაწარმის წარმოშობის გეოგრაფიულ ადგილს, ანუ „წარმოშობის აღნიშვნას" არ ეხება.

გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვა ეროვნული კანონების დონეზე სხვადასხვა გზით ხორციელდება.

1. როდესაც უფლებათა დაცვის მიზნით გამოიყენება კანონმდებლობის ზოგადი ნორმები ან სამართლებრივი პრინციპები, და არა რაიმე სახელმწიფო ორგანოს გადაწყვეტილებანი.

2. კოლექტიურ ნიშნად რეგისტრაციის გზით, მათ შორის, სასერტიფიკაციო ნიშნად.

3. სპეციალური წესით, რომელიც დამოკიდებულია სახელმწიფო ორგანოს გადაწყვეტილებაზე.

საერთო სამართლის მიმდევარი ქვეყნები იზიარებენ რა ახალ საერთოშორისო მოთხოვნებს სპეციალურ ან ტრადიციულისაგან განსხვავებით, სხვა სამართლებრივ წესებს ამტკიცებენ გეოგრაფიული აღნიშვნების დასაცავად. ჩვეულებრივ, ინგლისში, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და კანადაში ამ ობიექტის დასაცავად გა-

მოიყენება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმები, რომლებიც კრძალავს მოტყუებითი ან ცრუ აღნიშვნების გამოყენებას და სხვისი სახელით (რეპუტაციით) სარგებლობას. ამასთან, რადგან გეოგრაფიული აღნიშვნის უფლება შეიძლება ეკუთვნოდეს მოცემულ გეოგრაფიულ რაიონში მოქმედ მეწარმეებს, ამ ობიექტის სამართლებრივი დაცვა ხორციელდება აგრეთვე კოლექტიური, ან სასერტიფიკაციო ნიშნის გამოყენებით. მაგალითად, ნიშანი „FJ" — გამოიყენება ხილის წვენის აღსანიშნავად და მიუთითებს, რომ წვენი წარმოებულია ფლორიდაში. ამ შტატის ნებისმიერი მეწარმე, რომელიც უშვებს წვენებს და აკმაყოფილებს ამ ნიშნის გამოყენებისათვის დადგენილ მოთხოვნებს, უფლებამოსილია თავისი წვენები აღნიშნოს მოცემული ნიშნით.

აშშ-ში ითვლება, რომ გეოგრაფიული აღნიშვნის ამ სასერთიფიკაციო ნიშნით დაცვა სავსებით მისაღებია და ზედმეტად ითვლება სხვა სპეციალური კანონის არსებობა. ამ მიდგომის მართებულობა იმით აიხსნება, რომ პარიზის კონცენციის თანახმად, კოლექტიური ნიშანი ყველა მონაწილე ქვეყანამ უნდა დაიცვას. ამგვარი დაცვის მოპოვება შეუძლიათ როგორც ადგილობრივ, ისე უცხოელ პირებს. ამ გზით სხვადასხვა ქვეყნის მეწარმენი ფართოდ სარგებლობენ. ერთ-ერთი პირველები ფრანგი ყველის მწარმოებლები იყვნენ, რომლებმაც აშშ-ში დაირეგისტრირეს აღნიშვნა „Roquefort" მათი ასოციაციის სახელზე.

ამ საშუალებით საქართველომაც ისარგებლა და 2012 წელს სასერთიფიკაციო ნიშნად დაარეგისტრირა ღვინის ცნობილი დასახელებები „ქინძმარეული", „ახაშენი", „ხვანჭკარა", „წინანდალი" და სხვები, სულ 12 დასახელება. გასაკვირი ერთი რამ მოხდა — ისინი საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტის" სახელზე დარეგისტრირდა, რომელიც არც ღვინის წარმოებასთან და არც მისი ხარისხის ზედამხედველობასთან არავითარ კავშირში არ არის. შესაბამისად, იგი უფლებამოსილი ვერ იქნება ნება დართოს ან აკრძალოს ამ აღნიშვნების გამოყენება რომელიმე მეწარმის მიერ.

სპეციალური კანონმდებლობით გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვა პირველად შემოიღო საფრანგეთმა — 1919 წლის კანონით

ადგილწარმოშობის დასახელების შესახებ.

გეოგრაფიული აღნიშვნის განსაკუთრებული დაცვა საფრანგეთში კოლექტიური ნიშნის დაცვის პრინციპს ემყარება და გათვალისწინებულია კვების პროდუქტების ან „არა საკვები“ და „არაგადასამუშავებადი“ სოფლის მეურნეობის პროდუქტისათვის (მაგალითად, მარცვლეულის თესლი), რომელიც არ არის „ადგილწარმოშობად“ დაცვადი. ეს დაცვა დაფუძნებულია 1983 წლის დეკრეტზე (1990 წელს გადამოწმდა) სოფლის მეურნეობის ეტიკეტის (იარლიყის) შესახებ, („AGRICULTURAL LABEL“ ინგლისურად, ფრანგულად „LABEL AGRICOLE“). ამგვარი ეტიკეტი შეიძლება იყოს ეროვნული ეტიკეტი, რომელიც თან ახლავს პროდუქტს, რომლის თვისება და ხარისხი აღემატება ასეთივე პროდუქტის ჩვეულებრივ თვისებებსა და ხარისხს. ასეთი ეროვნული ეტიკეტი ცნობილია, როგორც „წითელი ეტიკეტი“ (RED LABEL). აღნიშნული ხასიათის დაცვით ვერ ისარგებლებს პროდუქტი, რომელიც ადგილწარმოშობის დასახელებით არის დაცული, აგრეთვე ზოგიერთი კატეგორიის ღვინო. ეს ეტიკეტი რეგისტრირდება ერთი პირის სახელზე, რომელიც მხოლოდ კონტროლს უწევს პროდუქტს. ამ ეტიკეტით დაცვას შეიძლება მიმართოს უცხოელმაც. მაგალითად, შოტლანდიელმა მეწარმეებმა მოიპოვეს აღნიშნული ფრანგული ეტიკეტი შოტლანდიური ორაგულისათვის. ამგვარი მაგალითი შეიძლება იყოს მიზანშეწონილი საქართველოსთვისაც, თუნდაც განთქმული „ცოცხალის“, „ხრამულის“, „ჭოპორტის პომიდვრის“ და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტის დაცვისათვის, რომელთა სამართლებრივი დაცვა დღემდე არ ხორციელდება.

§ 3.1.4 საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შედარება საქართველოს კანონმდებლობის მაგალითზე

საქართველოს კანონმა საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ გამოჯნა გეოგრაფიული აღნიშვნა საქონლის ადგილწარმოშობისაგან და განმარტა იგი: **„გეოგრაფიული აღნიშვნა არის სახელი,** ან სხვა რაიმე სიმბოლო, რომელიც მიუთითებს გეოგრაფიულ ადგილზე და გამოყენებულია იმ საქონლის მოსანიშნად:

ა) რომელიც წარმოშობილია ამ გეოგრაფიული ადგილიდან;

ბ) რომლის სპეციფიკური ხარისხი, რეპუტაცია ან სხვა მახასიათებელი დაკავშირებულია ამ გეოგრაფიულ ადგილთან;

გ) რომლის წარმოება ან ნედლეულის დამზადება, ან დამუშავება ხდება ამ გეოგრაფიული ადგილის საზღვრებში.“

თავის მხრივ, ადგილწარმოშობის დასახელება შემდეგი სახითაა განმარტებული: „ადგილწარმოშობის დასახელება არის გეოგრაფიული ადგილის, რეგიონის, გამონაკლის შემთხვევაში, ქვეყნის (შემდგომ – გეოგრაფიული ადგილი) თანამედროვე ან ისტორიული სახელი გამოყენებული იმ საქონლის მოსანიშნად:

ა) რომელიც წარმოშობილია ამ გეოგრაფიული ადგილიდან;

ბ) რომლის განსაკუთრებული ხარისხი და თვისებები მთლიანად ან ძირითადად განპირობებულია მხოლოდ ამ გეოგრაფიული ადგილის ბუნებრივი გარემოთი და ადამიანის ფაქტორით;

გ) რომლის წარმოება ან ნედლეულის დამზადება, ან დამუშავება ხდება ამ გეოგრაფიული ადგილის საზღვრებში.“

როგორც ვხედავთ, კანონისეული განმარტებით განსხვავება გეოგრაფიულ აღნიშვნასა და საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებას შორის მცირედია. ამიტომაც დაშვებულია გეოგრაფიული აღნიშვნის დაცვა საქონლის ადგილწარმოშობად იმ შემთხვევაში, თუ ტრადიციული გეოგრაფიული დასახელება მომხმარებელს უქმნის წარმოდგენას მოცემული გეოგრაფიული ადგილიდან საქონლის წარმოშობაზე. გარდა ამისა, გეოგრაფიული და საქონლის ადგილწარმოშობის აღნიშვნა (გეოგრაფიული წარმოშობის აღნიშვნა) შეიძლება დაცულ იქნეს კოლექტიური ნიშნის სახით სასაქონლო ნიშნების შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად.

როგორც ვიცით, საქონლის ადგილწარმოშობისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის დაცვა საქართველოში ხორციელდება მათი „საქპატენტში“ რეგისტრაციის გზით ან საერთაშორისო ხელშეკრულებების ძალით. შესაბამისად, მათი გამოყენების უფლება აქვთ მხოლოდ „საქპატენტში“ უფლებათა მფლობელად რეგისტრირებულ პირებს, ან იმ პირებს, რომლებიც მითითებულია საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, უფლებათა დარღვევის შემთხვევაში მხოლოდ ასეთ პირებს აქვთ მოთხოვნის წაყენების უფლება.

დსთ-ს ფარგლებშიც დაიდო გეოგრაფიული აღნიშვნების დამცველი ხელშეკრულება, ეს საქართველოს ინიციატივით 1999 წელს მოხდა. ხელშეკრულების სათაურია „ყალბი სასაქონლო ნიშნებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების გამოყენების აღკვეთისა და თავიდან აცილების ღონისძიებების შესახებ". მასში სათანადო ადგილი ადგილწარმოშობასა და გეოგრაფიულ აღნიშვნებსაც უჭირავს. ამ აქტმა მნიშვნელობა დაკარგა მას შემდეგ, რაც საქართველო დსთ-დან გამოვიდა.

§ 3.2 სავაჭრო კაზმულობა

კომერციული აღნიშვნების ცალკე ობიექტია საქონლის აღკაზმვა გამორჩეული შეფუთვით, მისი გარეგნული გაფორმებით, პროდუქტის მოსათავსებლად განკუთვნილი მოცულობის, მათ შორის ფლაკონის, კოლოფის და ა.შ. ორიგინალური შესრულებით და სხვ. აღნიშნული ობიექტის სამართლებრივი დაცვის პრობლემებმა იჩინა თავი XX საუკუნის 30-იანი წლების შემდეგ და განსაკუთრებულად აქტუალური თანამედროვე პერიოდში გახდა.

ტერმინოლოგიის განხილვა დავიწყებთ რუსულიდან. ლიტერატურაში ამ ობიექტისათვის გამოიყენება „Внешний вид". ეს ტერმინი შინაარსით ორაზროვანია, რადგან სრულიად ეთანადება ინტელექტუალური საკუთრების სხვა ობიექტის – დიზაინის განსაზღვრებას. შესაბამისად, ვერ გამოხატავს განსახილველი ობიექტის ბუნებას. ყველაზე მისაღები ტერმინი ინგლისური ლიტერატურიდან არის ცნობილი. ვგულისხმობთ „Trade Dress"-ს და „Get-up"-ს.

ტერმინი „Trade Dress" შემოღებულია ამერიკის შეერთებული შტატების პრაქტიკით, ხოლო „Get-up" – კანადის, ინგლისის, ავსტრალიის მიერ.

ამერიკასა და კანადაში ამ ტერმინს აქვს ნაწარმის ან მომსახურების საერთო (მთლიანობაში აღებული) შთაბეჭდილებისა და გარეგნულობის მომცველი მნიშვნელობა. ნაწარმის მოყვანილობა და შეფერილობა (ფერი), ტექსტურა, ასევე ეკუთვნის ამ განსაზღვრებას.

ავსტრალიური განმარტებით „Get-up"-ად მოიაზრება ნაწარმის ან მომსახურების ისეთი სახით წარმოდგენა, რაც სავაჭრო ბუნებაზე

მიუთითებს, კერძოდ, შეფუთვა, ეტიკეტი, პროდუქტის ჩასასხმელად ან მოსათავსებლად განკუთვნილი მოცულობები, ნაწარმის მოყვანილობა და ფორმა, ფერი, ზომები და მათი ნებისმიერი კომბინაცია.

კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნები ამ სახეობას იცავენ ევროპის ეკონომიკური გაერთიანების კანონმდებლობის მიხედვით. დავეყრდნობით ამჟამად მოქმედ კანონმდებლობას, რომელმაც ევროპაში ერთიანი საკანონმდებლო სისტემა ჩამოაყალიბა. სავაჭრო კაზმულობა მოიხსენიება სასაქონლო ნიშნებთან და დიზაინთან დაკავშირებულ ევროპის კანონმდებლობით.

სანამ კონტინენტური ევროპის ნორმებზე დაყრდნობით საკითხს განვიხილავთ, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ინგლისში დიდი ხანია არსებობს სავაჭრო აღკაზმულობის საკანონმდებლო მოწესრიგების პრაქტიკა საერთო სამართლის ნორმებით. ამდენად, ევროპის გაერთიანების მოთხოვნები კანონთა ჰარმონიზაციის თაობაზე ინგლისისათვის შედარებით იოლად შესასრულებელი იყო. ინგლისში „Trade Dress"-ის (Get-up) დაცვა ხორციელდებოდა „passing-off"-ის სხვა მეწარმის საქმიანი სახელის უნებართვო გამოყენების ალმკვეთი ნორმებით, როდესაც სხვისი საქონელი საკუთარი სახელით საღდებოდა. ასეთი ქმედებების აღიკვეთებოდა, რათა არ ყოფილიყო დაშვებული არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია, რისი თვალსაჩინო მაგალითიცაა სხვისი საქმიანი სახელით სარგებლობა და მის ხარჯზე უსაფუძვლო გამდიდრების მცდელობა.

დღევანდელი ინგლისური კანონის პრინციპია, სასაქონლო ნიშნად ნებისმიერი აღნიშვნის დაცვა, რომელიც სამოქალაო ბრუნვისას მოპოვებული კარგი სახელის გამო შეიძლება იყოს სხვათა მიერ გამოყენებისათვის სასურველი და ხელსაყრელი.

ევროპის გაერთიანების კანონმდებლობა და მასში შემავალი ქვეყნების ეროვნული კანონები სავაჭრო აღკაზმულობას არარეგისტრირებულ დიზაინადაც იცავს. სასაქონლო ნიშანებისა და დიაზინის შესახებ საკანონმდებლო ნორმების მიხედვით სასაქონლო ნიშნად და დიზაინად შეიძლება იყოს მიჩნეული ნებისმიერი ხილული გამოსახულება და აღნიშვნა. მათ შორის: „ნაწარმის ფორმა, ან მისი შეფუთვა". როგორც ვხედავთ, ასეთი ფორმულირება არსობრივად უახლოვდება უკვე განხილულს (ამერიკა, კანადა,

ავსტრალია, ინგლისი). ამ ფორმულირებით, თუ ვიგულისხმეთ, რომ სასაქონლო ნიშნების მსგავსად მომსახურების ნაშნების დაცვაც ხორციელდება და არარეგისტრირებული დიზაინებისა, მაშინ მიდგომა თითქმის ერთნაირია.

დაახლოებით, ამგვარივე შინაარსია ჩადებული სამხრეთ ამერიკის ქვეყნების საკანონმდებლო მოთხოვნებშიც. თუ შევავჯამებთ ისეთი ქვეყნების პრაქტიკას, როგორიცაა: არგენტინა, ბრაზილია, პერუ, ჩილე, კოლუმბია, მექსიკა, ვენესუელა და სხვ., შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ „Trade Dress"-ის შინაარსით იგულისხმება „ნაწარმის ან მომსახურების ისეთი შთაბეჭდილება (ზოგადი, მათ შორის წარმოსახვითი სახე), რომელიც შეიცავს განმასხვავებელ მახასიათებლებს: ზომებს, ფორმას, ფერს და ფერების კომბინაციას, ტექსტურას, და ა.შ."

აზიის ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა: ჩინეთი, კორეა, იაპონია, ახალი ზელანდია, მალაიზია, ფილიპინები, ტაივანი, ტაილანდი, ჰონ-კონგი „Trade Dress"-ის განმარტება ან ავსტრალიის იდენტურია, ან ევროპა-ამერიკის განმარტებების შეხამებას წარმოადგენს.

აღსანიშნავია ის, რომ ჯერჯერობით ყველა ქვეყანა არ იცავს „Trade Dress"-ს არარეგისტრირებულ სასაქონლო ნიშნად ან დიზაინად, თუმცა სამართლებრივი დაცვა ყველა შემთხვევაში ხორციელდება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმებით.

ზემოთ აღნიშნულით შევეცადეთ გადმოგვეცა „Trade Dress", „Get-up" შინაარსი, რათა შემოგვეთავაზებინა ქართული შესაბამისი ტერმინი. გამოვდივართ რა სავაჭრო კაზმულობის არსობრივი თანამედროვე გაგებიდან: **„სავაჭრო აღკაზმულობა არის ქონებრივ ურთიერთობებში პროდუქტის წარმომჩენი სახე ზომებისა, მოყვანილობის (ფორმის), ფერის, გარეგნული სახისა და ტესტურა"**, ჩვენი აზრით, შეიძლება დავამკვიდროთ ტერმინები: „სავაჭრო ჩაცმულობა", „სავაჭრო სამოსი", „სავაჭრო მორთულობა", „სავაჭრო კაზმულობა" ალბათ, ყველაზე მისაღებია „სავაჭრო აღკაზმულობაა", მით უმეტეს, რომ პირველი შეთავაზების შემდეგ სხვა ტერმინი ქართულ მეცნიერულ და საკანონმდებლო სივრცეში არ შეგვინიშნავს.

„სავაჭრო კაზმულობა". ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის თანახმად, „კაზმულობა" გადმოცემულია, როგორც „მოხდე-

ნილობა“, „ნატიფობა“, რაც შემოქმედებით ხასიათსა და განმასხვავებელუნარიანობაზე მიუთითებს და, ამდენად, უფრო აახლოებს ამ ობიექტს დიზაინთან და სასაქონლო ნიშანთან და მისი დაცვის მოთხოვნებთან. საქართველოში ამჟამად მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, სავაჭრო კაზმულობა, რომელიც ორგანზომილებიან ან სამგანზომილებიან ალნიშვნას, ან პროდუქტის გარეგნულ სახეს წარმოადგენს, შეიძლება იქნეს დაცული კანონით სასაქონლო ნიშნების შესახებ, დიზაინის შესახებ ან არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმებით, მაგალითად, მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ კანონის მიხედვით (სამწუხაროდ, 2006 წლის შემდეგ საქართველოში ეს კანონი გაუქმებულია, თუმცა ამჟამად, საერთაშორისო თანამეგობრობის დაჟინებული მოთხოვნის შედეგად მიმდინარეობს კანონპროექტის განხილვა და, ალბათ, მალე ვიხილავთ მას უკვე ამოქმედებული სახით). ამასთან, თუ კაზმულობა სასაქონლო ნიშნად ან დიზაინად იქნება რეგისტრირებული, მაშინ ის სასაქონლო ნიშნებისა და დიზაინის შესახებ კანონმდებლობით დაიცვება, ოღონდ რეგისტრირებულ ნიშნად ან დიზაინად. სავაჭრო კაზმულობა დამოუკიდებელ ობიექტად ვერ განიხილება, ის სასაქონლო ნიშანი ან დიზაინი იქნება. სავაჭრო კაზმულობა დამოუკიდებელ ობიექტად მაშინ მოიხსენიება, როცა მის დასაცავად გამოსაყენებელია კერძო-სამართლებრივი ზოგადი წესები და და არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი ნორმები.

სავაჭრო კაზმულობის მაგალითებია:

§ 3.3 საფირმო სახელწოდება (საწარმოს სახელწოდება)

საფირმო სახელწოდება, თავისი შინაარსით, სამოქალაქო სახელის მსგავსია. ცნობილია, რომ სამოქალაქო სახელი უკავშირდება უფლებაუნარიან პირს, რომელიც იმის გარდა, რომ სარგებლობს უფლებით (მას უფლება აქვს იქონიოს სახელი), ვალდებულიცაა საქმიან თუ სხვაგვარ სამოქალაქო ან საზოგადოებრივ ურთიერთობებში გამოვიდეს საკუთარი სახელით. პირის ეს ვალდებულება უპირველესად იქიდან მომდინარეობს, რომ სახელი ის საშუალებაა, რომელიც იძლევა მოცემული კონკრეტული პირის სხვებისგან გარჩევის შესაძლებლობას. ეს თვისება იმდენად მნიშვნელოვანია კერძო სამართლისათვის (და არა მარტო სამართლის ამ დარგისათვის), რომ სამოქალაქო სამართალი მას განსაკუთრებული დაცვის ობიექტად თვლის. აღნიშნული თვისება – გამოარჩიოს მოცემული პირი სხვებისაგან (სახელის უმთავრესი თვისება) საფირმო სახელწოდების ძირითადი თვისებაც არის. პირის ზუსტი გამორჩევა (ამოცნობა) კი, სხვადასხვა პირთა აღრევის თავიდან აცილების საშუალებას იძლევა, მათი საქმიანობის აღრევის თავიდან აცილების ჩათვლით. მსგავსად ცოცხალი ადამიანისა, მეწარმე პირიც ვალდებულია იქონიოს საკუთარი სახელწოდება და ამას ნებისმიერი ქვეყნის კანონმდებლობა ითვალისწინებს. საფირმო სახელწოდებას არც პარიზის კონვენცია უვლის გვერდს და მას სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტების რიცხვში მოიხსენიებს.

თანამედროვე სამოქალაქო სამართალი სამოქალაქო სახელს პირადი არაქონებრივი უფლებების მეშვეობით იცავს და მის გამოყენებას ამავე რიგის ნორმებით აწესრიგებს. ამასთან, დღევანდელი მეცნიერები სახელს ქონებრივ სიკეთედაც მიიჩნევენ, როცა ის კომერციულ ურთიერთობებში ერთვის.

მეცნიერთა გარკვეული წრე თვლის, რომ სახელის უფლება არის როგორც პირადი არაქონებრივი უფლება, წმინდა სახით, ასევე ქონებრივი უფლებაც (საქმიან ურთიერთობებში გამოსაყენებლად). ამგვარად, მეცნიერები სამოქალაქო სახელს ორგვარი ბუნების მქონედ მიიჩნევენ. აღნიშნული ორგვარი ბუნება არც საფირმო სახელწოდებისათვის არის უცხო. ჩვენ გვინდა ხაზი გავუსვათ იმას, რომ საფირმო სახელწოდების მატარებელ პირს (საწარმოს, კავშირს,

ამხანაგობას) თავისი უფლებების დაცვისას შეუძლია მოითხოვოს ღირსების დაცვა (როდესაც მას სახელს უტეხენ), მისი სახელის გამოყენებასთან დაკავშირებით წარმოქმნილი ზიანის ანაზღაურება, ან ორივე ერთად.

საფირმო სახელწოდებას თანამედროვე კერძო სამართალი ერთგვაროვნად განმარტავს და სამოქალაქო სახელს მნიშვნელოვანწილად უკავშირებს. **საქართველოს მეწარმეთა შესახებ კანონის მე-6 მუხლის თანახმად, საფირმო სახელწოდება, ანუ ფირმა, არის სახელი, რომლითაც საქმიანობს საწარმო.** ამ მუხლის თანახმად, ყოველი საწარმო საქმიან ურთიერთობებს ამყარებს საკუთარი სახელწოდებით, რასაც, აგრეთვე, საწარმოს სახელწოდებაც ეწოდება, ამავე მუხლით, ლიტერატურაში საფირმო სახელწოდებას სიტყვით „ფირმაც" იცნობენ.

საფირმო სახელწოდების აღსანიშნავად გამოიყენება შემდეგი ტერმინები:

ინგლისურად – Firm, Trade name;

გერმანულად – Firma, Handelsname;

ფრანგულად – Firme, Maison, Nom Commercial, Raison de commerce, Raison sociale;

ესპანურად – Firma, Casa de Commercio, Razon social, Nombre commercial,

რუსულად - Фирма, Фирменное наименование.

საფირმო სახელწოდების გამოყენებით საქმიან ურთიერთობებში მყოფი სუბიექტები დებენ და ასრულებენ ხელშეკრულებებს, მათ მიერ წარმოებულ საქონელსა და მომსახურებას უწევენ რეკლამას, აწარმოებენ საფინანსო ოპერაციებს, გამოდიან სასამართლოს წინაშე მოსარჩელედ, ან მოპასუხედ და ა.შ.

ქართულ ლიტერატურაში გამოთქმულია აზრი, რომ სამოქალაქო სახელისგან უნდა განვასხვაოთ იურიდიული პირის სახელი, რომელსაც მოქმედი კანონმდებლობა სახელწოდებას (საფირმო სახელწოდებას) უწოდებს, რაც მოწესრიგებულია როგორც სამოქალაქო კოდექსში, ასევე კანონში მეწარმეთა შესახებ. ასევე, აღინიშნება, რომ საფირმო სახელწოდება იურიდიული პირების იდენტიფიკაციის, მათი თავისთავადობის დადგენის საშუალებაა და მისი ტარებაც სა-

ვალდებულოა – შეუძლებელია არსებობდეს იურიდიული პირი საფირმო სახელწოდების გარეშე. ამ გაგებით საფირმო სახელწოდება დაკავშირებულია მხოლოდ იურიდიულ პირთან. კანონი მეწარმეთა შესახებ კი ითხოვს, რომ საფირმო სახელწოდება ინდივიდუალურ მეწარმესაც გააჩნდეს, რომელიც ფიზიკური პირია. იგივე ითქმის ამხანაგობებზე, რომლებსაც ასევე აქვთ უფლება და ალბათ, მოვალენი არიან იქონიონ საფირმო სახელწოდება. ამხანაგობები იურიდიული პირი არ არის. ამდენად, მართებული იქნება საფირმო სახელწოდება დავუკავშიროთ ნებისმიერ ორგანიზებულ წარმონაქმს, რომელიც ურთიერთობებში საკუთარი საფირმო სახელწოდებით გამოვა. სწორედ ამ მიმართულებით განმარტავს თანამედროვე მეცნიერება საფირმო სახელწოდებას. მაგალითად, ელექტრონულ სივრცეში არსებულ ლექსიკონებში შემდეგი განსაზღვრებაა მოცემული: საფირმო სახელწოდება გამოიყენება მოგებაზე მიმართული ან მის გარეშე მოქმედი წარმონაქმნების მიერ, რომლებიც მოქმედებენ მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის, აგრეთვე ვაჭრობის სფეროში.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ საფირმო სახელწოდება სრულად მოწესრიგებული არ არის საქართველოს კანონმდებლობით. კერძოდ, არ არის დადგენილი, თუ რა წესით მოიპოვება უფლება საფირმო სახელწოდებაზე – რეგისტრაციით თუ გამოყენებით. მეწარმეთა შესახებ კანონის თანახმად, უნდა ვივარაუდოთ, რომ უფლება მოიპოვება საწარმოს რეგისტრაციით, რადგან იმავდროულად ხდება ფირმის რეგისტრაციაც. არ იქნება სწორი, რომ ვივარაუდოთ, თითქოს ამგვარად რეგისტრირებული საფირმო სახელწოდების მფლობელი პირი ვერ გამოიყენებს თავის უფლებას მხოლოდ რეგისტრაციის ფაქტიდან გამომდინარე და, რომ ამ უფლების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ საფირმო სახელწოდების რეალურად გამოყენების შემდეგ. ეს შეიძლება მართებული იყოს ცალკეულ შემთხვევებში, მაგრამ სხვა დანარჩენ შემთხვევებში – არა.

ამასთან, რა თქმა უნდა, მართებულია ითქვას, რომ საფირმო სახელწოდებაზე უფლება მოიპოვება გამოყენების გზით, მით უმეტეს, რომ საერთო სამართლის ქვეყნებში საფირმო სახელწოდებაზე უფლებების წარმოქმნა მის ნამდვილ გამოყენებას უკავშირდება და რეგისტრაცია სავალდებულოდ არ მიიჩნევა. საქართველოს სამოქა-

ლაქო კოდექსითაცაა გათვალისწინებული ამგვარი წესი, კერძოდ, ამის მაგალითებია 45-ე მუხლის მიხედვით არარეგისტრირებული კავშირების და 930-ე მუხლის შესაბამისად მსგავსი ორგანიზებული წარმონაქმნის — ამხანაგობის არსებობა. ეს უკანასკნელიც არ საჭიროებს რეგისტრაციას. ორივე წარმონაქმნის არსებობის კანონზომიერებისთვის საკმარისია ხელშეკრულება. შესაბამისად, არ საჭიროებს რეგისტრაციას მათი საფირმო სახელწოდებაც.

საფირმო სახელწოდების სამართლებრივი მოწესრიგება არ არის უნიფიცირებული და ერთგვაროვანი არა მარტო სამართლებრივი სისტემების მიხედვით, არამედ სახელმწიფოების შიგნითაც კი, კერძოდ, ფედერალური მოწყობის სახელმწიფოებში. ასე, მაგალითად, აშშ-ში ამ საკითხს აწესრიგებს შტატების კანონმდებლობა და არა ფედერალური კანონი, ხოლო, როგორც ვიცით, შტატების კანონები ერთმანეთისგან ხშირად მკვეთრად განსხვავდება.

ყველა ქვეყანა სამართლებრივად აწესრიგებს შემდეგ საკითხებს:

ა. რა სახის აღნიშვნები შეიძლება იყოს რეგისტრირებული ან გამოყენებული საფირმო სახელწოდებად;

ბ. რა უფლება-მოვალეობანი გააჩნია ფირმის მფლობელებს;

გ. როგორ დაიცვება უფლება საფირმო სახელწოდებაზე;

დ. როლის წყდება უფლება ფირმაზე;

საერთო სამართლის ქვეყნების კანონმდებლობის მიხედვით (ინგლისი, აშშ, კანადა და სხვები), აგრეთვე იაპონიის კანონმდებლობის თანახმად, საფირმო სახელწოდებად გამოიყენება თავისუფლად შერჩეული აღნიშვნები. ასეთად იგულისხმება ნებისმიერი სიტყვა ან ფრაზა. ეს გასაგებიცაა, რადგან საფირმო სახელწოდებად გამოსახულებითი ხასიათის აღნიშვნა ვერ გამოდგება. მეწარმე თავისუფალია საფირმო სახელწოდების შერჩევაში მაშინაც კი, როდესაც საქმე გვაქვს ინდივიდუალურ საწარმოსთან. მეწარმეთა თავისუფლება შეზღუდულია მხოლოდ ისეთი სახელწოდებების გამოყენების აკრძალვით, რომლებიც, შეურაცხმყოფელ ან ამორალურ სიტყვას წარმოადგენს. არ არის აგრეთვე დაშვებული სიტყვების, „საერთაშორისო“, „ცენტრალური“, „სამეფო“ და სხვათა გამოყენება. კანონმდებლობა აგრეთვე ავალდებულებს მეწარმეებს, რომ საფირმო სახელწოდებაში იყოს მოცემული მეწარმეობის ორგანიზაციულ-

სამართლებრივი ფორმის გამომხატველი აღნიშვნები, როგორიცაა: შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, სააქციო საზოგადოება, სოლიდარული პასუხისმგებლობა და ა. შ.

კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნებში ზემოთ მითითებული მოთხოვნების შესრულება ასევე სავალდებულოა. საერთო სამართლისაგან განსხვავებით კონტინენტური ევროპის სამართალი მეწარმეს არ აძლევს სრულ თავისუფლებას საფირმო სახელწოდების არჩევაში. პირიქით, საფირმო სახელწოდების შერჩევა დამოკიდებულია საწარმოს ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაზე. ინდივიდუალური მეწარმე ვალდებულია, საფირმო სახელწოდებად აირჩიოს საკუთარი სამოქალაქო სახელი. ეს წესი გამომდინარეობს ზოგადი პრინციპიდან — ფირმის ჭეშმარიტების თაობაზე. ამავე პრინციპიდან გამომდინარეობს მოთხოვნა საწარმოს საქმიანობის საგნისა და ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის აღნიშვნის გამოყენებაზე საფირმო სახელწოდების ელემენტად.

მიზანშეწონილია, ეს საკითხი უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ საქართველოს მეწარმეთა შესახებ კანონის მაგალითზე.

ინდივიდუალური მეწარმე ვალდებულია, თავისი სახელით საქმიანობდეს და გამოდიოდეს მესამე პირებთან ურთიერთობებში. რადგან საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, ფიზიკური პირის სრული სახელი შედგება სახელისა და გვარისაგან, ინდივიდუალური მეწარმე ვალდებულია, დაიცვას ეს მოთხოვნა საფირმო სახელწოდებისთვისაც. ამასთან, მას შეუძლია მიანიშნოს საქმიანობის საგანიც. ამდენად, ინდივიდუალური საწარმოს საფირმო სახელწოდება შეიძლება იყოს: „თამაზ ხატიაშვილი“ ან „ელენე ძამუკაშვილის საადვოკატო ბიურო“.

სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების (შემოკლებით სპს) საფირმო სახელწოდება უნდა შეიცავდეს ერთი პარტნიორის სრულ სახელს აუცილებლად, რასაც ემატება ამ საზოგადოების აბრევიატურა „სპს“. დასაშვებია, საფირმო სახელწოდება შედგებოდეს ყველა პარტნიორის სრული სახელისაგან, ამ შემთხვევაში „სპს“-ს დამატება აუცილებელი არ არის.

კომანდიტური საზოგადოების (შემოკლებით „კს“), საფირმო სახელწოდება უნდა შეიცავდეს კომპლემენტარის სრულ სახელს მა-

ინც „კს“-ის დამატებით.

შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება („შპს“), სააქციო საზოგადოებას („სს“) უფლება აქვთ, საფირმო სახელწოდებად აირჩიონ სახელწოდება მათი საქმიანობის საგნის გამოხატვით და აუცილებელი მინიშნებით საწარმოს ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმაზე.

საწარმოთა საფირმო სახელწოდება შეიძლება შედგებოდეს დამფუძნებელთა სრული სახელისგანაც, აგრეთვე, იგი შეიძლება იყოს მოგონილი, ან ჩვეულებრივად გამოყენებული სიტყვა. ყველა შემთხვევაში აუცილებელია ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის აღმნიშვნელი დამატების გამოყენება.

თუ საწარმო შეიძინა სხვა პირმა, მას შეუძლია ადრინდელი სახელწოდება გამოიყენოს ადრინდელ მფლობელთან შეთანხმებით.

გარდა აღნიშნულისა, საქართველოს მეწარმეთა შესახებ კანონი მე-6 მუხლით აწესებს შეზღუდვას საფირმო სახელწოდების მიმართ. საფირმო სახელწოდებად არ შეიძლება გამოყენებული იყოს ისეთი სახელი ან დამატება, რომელმაც შეიძლება მესამე პირი შეაცდინოს, ან გამოიწვიოს აღრევა, მაგ., საწარმოს ფორმისა და საქმიანობის შესახებ, ან საქმიანობის მოცულობის, ანდა პარტნიორთა ურთიერთობების თაობაზე.

ყოველივე აღნიშნულის შემდეგ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გავიმეოროთ ადრე გამოთქმული ჩვენეული მოსაზრებანი საფირმო სახელწოდებასთან დაკავშირებული ურთიერთობების მოწესრიგების გაუმჯობესების მიზნით.

თუ საწარმო ლუდის გამოშვებისათვის არის დაფუძნებული, ხოლო საფირმო სახელწოდებად არჩეულია სიტყვა „აფთიაქი“, ეს შეცდომის გამომწვევი იქნება და რეგისტრაციაში ვერ გატარდება. ასევე — „შპს უალკოჰოლო სასმელების საწარმო“, თუ ის სინამდვილეში ინდივიდუალური საწარმოა და ა. შ. ამგვარი სახელწოდებების ანალიზი მოცემული აკრძალვების ჭრილში სირთულეს არ წარმოადგენს არც დამფუძნებლებისათვის და არც მარეგისტრირებელი ორგანოსათვის. ძნელია რეალურად წარმოვიდგინოთ ვითარება, რომ რომელიმე მხარემ ყურადღება არ მიაქციოს და დაუდევრობით აირჩიოს, ან რეგისტრაციაში გაატაროს ანალოგი-

ური შეცდომის გამომწვევი საფირმო სახელწოდება. სამაგიეროდ, პრაქტიკაში გვაქვს მრავალი შემთხვევა სხვაგვარი შეუსაბამობებისა, განსაკუთრებით, როდესაც გამოიყენება გეოგრაფიული, ისტორიული ან ოფიციალური დასახელებები. მაგალითად, „შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება „საქართველოს ტურიზმის სააგენტო“. სიტყვა „საქართველოს“ გამოყენება უმართებულოა, რადგან ამგვარი შპს მრავალი შეიძლება იყოს, ხოლო ამ დასახელებას სახელმწიფო ორგანოსადმი ცრუ მინიშნებასთან ერთად მისი საქართველოში ერთადერთობის პრეტენზიულობაც გააჩნია. ასეთი სახელწოდების გამოყენება შპს-თვის სახელმწიფოსაგან ნებართვის გარეშე მიუღებლად გვესახება. მიუღებელია, აგრეთვე შემდეგი სახელწოდება: „ცენტრალური სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია „კს“. აქ შეცდომის გამომწვევია სიტყვა „ცენტრალური“. პრაქტიკაში ხშირია, განსაკუთრებით, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებათა შემთხვევაში, სახელწოდებები: „არაგვი“, ან „სამგორი“ და სხვ., როდესაც ეს საწარმოები არავითარ კავშირში არ არიან მოცემულ გეოგრაფიულ ადგილთან. ასეთ სახელწოდებებთან დაკავშირებით უმჯობესი იქნებოდა, პირდაპირი ამკრძალავი ხასიათის ნორმები არსებობდეს. გასარკვევია, აგრეთვე, დასაშვებია თუ არა იმ სახელების გამოყენება ფირმაში, რომლებიც საწარმოს დამფუძნებლების სახელს არ ემთხვევა. მრავალია სხვა მოსაგვარებელი საკითხიც და მიგვაჩნია, რომ საფირმო სახელწოდების სრული მოწესრიგებისათვის საჭიროა სპეციალური საკანონმდებლო აქტის მიღება. მასში უნდა აისახოს აგრეთვე მოთხოვნები არარეგისტრირებული კავშირების, ამხანაგობების, ფონდების და სხვა არაკომერციული გაერთიანებების საფირმო სახელწოდებების მიმართ. ამ საწარმოთა რიგში შეიძლება საჯარო სამართლის იურიდიული პირებიც მოვიხსენიოთ, რადგან მათი რეგისტრაცია სავალდებულო არ არის — საკმარისია შესაბამისი ორგანოს დამფუძნებელი აქტი, რომ ასეთმა პირმა მოქმედება დაიწყოს.

ჩვეულებრივად, საფირმო სახელწოდებაზე უფლება წარმოიშობა საწარმოს დაფუძნებასთან ერთად. ზოგ ქვეყანაში უფლება ფირმაზე წარმოიშობა მისი გამოყენების ფაქტიდან. მაგალითად, არგენტინაში სასამართლომ უარყო რეგისტრაცია სახელწოდებისა

იმ არგუმენტით, რომ სხვა პირს უკვე დაწყებული ჰქონდა საქმიანობა იდენტური ფირმით. ესპანეთში მოქმედი წესის თანახმად, თუ ფირმად გამოყენებულია დამფუძნებლის სახელი, მაშინ უფლების წარმოშობა რეგისტრაციაზე დამოკიდებული არ არის, ხოლო თუ სახელი რაიმე სხვა სიტყვაა, მაშინ საჭიროა მისი რეგისტრაცია. უმეტესი ქვეყნების კანონმდებლობა ფირმაზე უფლების მოპოვებას აკავშირებს მის რეგისტრაციასთან. ამ პრინციპს ემყარება კონტინენტური ევროპის სამართალი. საქართველოს კანონმა მეწარმეთა შესახებ კომერციული მიზნებისათვის (მოგებაზე გამიზნული) შექმნილ საწარმოთათვის დააწესა აღნიშნული პრინციპის შესაბამისი მოთხოვნა. ანუ, კანონით გათვალისწინებულ საწარმოთა საფირმო სახელწოდებაზე უფლების მოპოვება დაკავშირებულია რეგისტრაციაზე, რადგან სავალდებულოდ მოითხოვება საფირმო სახელწოდების რეგისტრაცია. მაგრამ, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არსებობს სხვა სახის სამოქალაქო სამართლის სუბიექტები, რომელთა საქმიანობა, მათ შორის, სამეწარმეო, არ მოითხოვს რეგისტრაციას. შესაბამისად, ეს სუბიექტები საქმიან ურთიერთობებში გამოდიან საფირმო სახელწოდებით, რომელიც არ მოითხოვს სპეციალურ რეგისტრაციას. ეჭვგარეშეა, რომ ასეთ შემთხვევაში უფლება საფირმო სახელწოდებაზე მოიპოვება ფაქტობრივი გამოყენების გზით. თუ გავიზიარებთ ამ დასკვნას, მაშინ შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში ერთ შემთხვევაში საფირმო სახელწოდებაზე უფლება მოიპოვება რეგისტრაციის ფაქტით, ხოლო მეორე შემთხვევაში ფაქტობრივი გამოყენებით. გამოთქმულთან დაკავშირებით ერთ კითხვაზეა გასაცემი პასუხი – როგორია საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობა სამრეწველო საკუთრების დაცვის, პარიზის კონვენციის მოთხოვნასთან.

პარიზის კონვენციის მე-8 მუხლი აცხადებს, რომ საფირმო სახელწოდება უნდა იყოს დაცული მონაწილე ქვეყნებში აუცილებელი რეგისტრაციის გარეშე. ამასთან, არა აქვს მნიშვნელობა, იქნება თუ არა ფირმა სასაქონლო ნიშნად, ან მის ნაწილად დაცული. შეიძლება წარმოიშვას ვითარება (მეწარმეთა შესახებ კანონის მოთხოვნასთან გვინდა გავავლოთ პარალელი), როდესაც უცხოელი ფირმა უპირატესობით ისარგებლებს სამამულო ფირმის მიმართ.

როგორც ვიცით, ფირმის მფლობელს გააჩნია განსაკუთრებული უფლება მის საფირმო სახელწოდებაზე. განსაკუთრებული უფლება ვრცელდება იდენტურ ან მსგავს საფირმო სახელწოდებაზე იმ შემთხვევაში, როდესაც იდენტური ან მსგავსი სახელწოდებით ორი, ან მეტი საწარმო ეწევა ერთგვაროვან საქმიანობას. ამასთან, სივრცით, საფირმო სახელწოდება დაცულია იმ ქვეყნის ფარგლებში, რომელშიც არის რეგისტრირებული მოცემული საწარმო (ან მოიპოვა განსაკუთრებული უფლება გამოყენებით).

როდესაც განსაკუთრებული უფლება მოიპოვება რეგისტრაციის გარეშე, უნდა ვივარაუდოთ, რომ უფლება საფირმო სახელწოდებაზე ვრცელდება საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. თუ ეს აზრი მართებულია, მაშინ გასათვალისწინებელია, რომ საფირმო სახელწოდების დაცვის პრაქტიკაში არ არსებობს იურიდიული ცნება საყოველთაოდ ცნობილობის შესახებ, სასაქონლო ნიშნების დაცვის პრაქტიკისაგან განსხვავებით.

უფლება ფირმაზე არ არის დროით შეზღუდული, მაგრამ თუ საწარმომ საქმიანობა შეწყვიტა, ეს უფლებაც, ცხადია, რომ შეწყდება. როდესაც საწარმო სხვა პირის მფლობელობაში გადადის, საფირმო სახელწოდება ცალკე ფასდება და შეიძლება გადაეცეს ახალ მფლობელს საწარმოსთან ერთად, შეზღუდვის გარეშე, ან დათქმით — გამოყენების ხანგრძლივობის შესახებ. საფირმო სახელწოდების გადაცემა საწარმოს გარეშე არ დაიშვება.

საფირმო სახელწოდებაზე განსაკუთრებული უფლების მფლობელი პირი ვალდებულია გამოიყენოს ფირმა აბრებზე, დოკუმენტებში, ბეჭდებზე, შტამპებზე და ა. შ.

ფირმაზე უფლების დარღვევად ითვლება იდენტური ან მსგავსი სახელწოდების გამოყენება სხვა საწარმოს მიერ, რომელიც ანალოგიურ ან იდენტურ საქმიანობას ეწევა. გარდა ამისა, სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაცია ან გამოყენება, თუ ის ემთხვევა საფირმო სახელწოდებას, ან მისი მსგავსია და, თუ ნიშანი რეგისტრირებულია, ან გამოიყენება საწარმოს მიერ გამოშვებულ იდენტური, ან მსგავსი საქონლისათვის, ასევე უნდა ჩაითვალოს ფირმაზე უფლების დარღვევად. ამდენად, ასეთი ფირმის მფლობელმა შეიძლება მოითხოვოს სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის გაუქმება, ან გამოყენების შეწყ-

ვეტა ზიანის ანაზღაურებასთან ერთად.

უფლება საფირმო სახელწოდებაზე დაიცვება აგრეთვე ადმინისტრაციული წესით. კერძოდ, ადმინისრტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის 158-ე მუხლით გათვალისწინებულია დამრღვევი პირის დასჯა ჯარიმით 500-1000 ლარის ოდენობით და კანონსაწინააღმდეგოდ ნიშანდებული საქონლის და მისი დამზადებისათვის საჭირო მასალებისა და მოწყობილობების კონფისკაციით.

ადმინისტრაციული და სამოქალაქო სამართლის ნორმების გამოყენების გარდა, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობაც შეიძლება დადგეს, თუ აკრძალული ქმედება განზრახ არის ჩადენილი. სისხლის სამართლის კოდექსის 196-ე მუხლი ჯარიმასთან ერთად ორ წლამდე გამასწორებელ სამუშაოებსა და პატიმრობას ითვალისწინებს.

§ 3.4 კომერციული დასახელება

საფირმო სახელწოდების მსგავსად დაცვას ექვემდებარება ე.წ. „კომერციული დასახელება“. დაცვის ეს ობიექტი იმავე მიზანს ემსახურება — გამოიყენება საწარმოს აღსანიშნავად. კომერციული დასახელება წარმოადგენს საწარმოს მეორე სახელს (შეიძლება შევადაროთ „მეტსახელს“). როგორც წესი, კომერციული დასახელება საფირმო სახელწოდების შემოკლებაა, რომელიც არ საჭიროებს მეწარმეთა შესახებ კანონის მიხედვით რეგისტრაციას, ამასთან, მისი გამოყენება უფრო მოსახერხებელია, ვიდრე სრული სახელისა. მაგალითად, საყოველთაოდ ცნობილია დასახელება „IBM“. ეს დასახელება საფირმო სახელწოდებად არ არის რეგისტრირებული, იგი რეგისტრირებულია სასაქონლო ნიშნად. საწარმოს საფირმო სახელწოდება, რომელსაც ეკუთვნის „IBM“ ნიშანი, არის „INTERNATIONAL BUSINESS MASHINES“. ქართული პრაქტიკიდან ყველაზე თვალსაჩინოდ გვესახება „TBC“ დასახელების გამოყენება საბანკო საქმიანობის სექტორში მოქმედი საწარმოს მიერ.

რადგან კომერციული დასახელება შემოკლებულ სახელწოდებას წარმოადგენს, დასაშვებია აბრევიატურის გამოყენება. ასეთი წესი არ უნდა ვრცელდებოდეს საფირმო სახელწოდებაზე. მხედველობაში გვაქვს საქართველოს კანონმდებლობა. მეწარმეთა შესახებ

კანონის თანახმად, საფირმო სახელწოდება არის სახელი, რომლითაც საწარმო საქმიანობს და შესაბამისად გამოდის მესამე პირებთან ურთიერთობაში. სახელი კი არ შეიძლება იყოს რაღაცა გამოუთქმელ ასოთა თანაწყობა, აბრევიატურა, ის ყოველთვის სიტყვას უნდა წარმოადგენდეს. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის თანახმად, სახელი არის „სიტყვა, რომელიც აღნიშნავს ვისმე, რასმე, რაც ჰქვია, რასაც უწოდებენ ვისმე, რასმე, – სახელწოდება“. ამავე ლექსიკონის თანახმად, სიტყვა არ შეიძლება ისეთი შემოკლება იყოს, რომლის ბგერებს შორის არ არსებობს შეერთება, რომელიც ლექსიკურ, საგნობრივ მნიშვნელობას შესძენს ამ ასოთა ჯგუფს.

როგორია საფირმო სახელწოდების დაცვის თავისებურებათა ურთიერთშეფარდება სამრეწველო საკუთრების სხვა ობიექტებთან?

როგორც ადრე იქნა აღნიშნული, საფირმო სახელწოდებას თავისი შინაარსით ყველაზე მეტი სიახლოვე სასაქონლო და მომსახურების ნიშნებთან აკავშირებს. შემოვიფარგლებით ამ ობიექტების სამართლებრივი დაცვის თავისებურებების განხილვით.

მეწარმეს ყოველთვის გააჩნია არჩევანი ერთი და იგივე სიტყვა გამოიყენოს საფირმო სახელწოდებად, ან სასაქონლო ნიშნად, ანდა ერთდროულად გამოიყენოს და დაიცვას ის, როგორც საფირმო სახელწოდება, და როგორც სასაქონლო ნიშანი. ერთზეც და მეორეზეც მეწარმეს წარმოექმნება განსაკუთრებული უფლებები, რაც ავალდებულებს მესამე პირებს თავი შეიკავონ მითითებული აღნიშვნების უნებართვოდ გამოყენებისაგან. როგორც საფირმო სახელწოდება, ასევე სასაქონლო ნიშანი ქმნის საწარმოს სახესა და საქმიან სახელს. როდესაც საქმიანი სახელი გამორჩეულად კეთილია, მაშინ მოსალოდნელია მესამე პირისაგან ლტოლვა მიბაძვისაკენ, ან პირდაპირ ასეთი სახელის მქონე საფირმო სახელწოდებების გამოყენებისაკენ, საკუთარი საქმიანობის გასაუმჯობესებლად. თუ ამგვარი მიბაძვა ან გამოყენება უნებართვოა, მაშინ აშკარაა სხვისი სახელის ხარჯზე უსაფუძვლოდ გამდიდრების მცდელობა, რაც კანონის ძალით ისჯება. ასეთი დარღვევის ამკრძალავი ან აღმკვეთი ნორმები გათვალისწინებულია სამოქალაქო სამართლისა და სისხლის სამართლის კანონმდებლობით.

უფლება სასაქონლო ნიშანზე წარმოიშობა ან რეგისტრაცით,

ან გამოყენებით. საფირმო სახელწოდება კი ნებისმიერ შემთხვევაში დაცულია საწარმოს რეგისტრაციასთან ერთად.

განსაკუთრებული უფლება სასაქონლო ნიშანზე მოქმედებს გარკვეული ქვეყნის ტერიტორიაზე (სადაც ეს ნიშანი დაცულია რეგისტრაციის ან გამოყენების საფუძველზე), ხოლო პარიზის კონვენციის თანახმად, უფლება საფირმო სახელწოდებაზე მოქმედებს ნებისმიერ იმ ქვეყნის ტერიტორიაზე, სადაც საქმიანობს მეწარმე.

განსაკუთრებული უფლება საფირმო სახელწოდებაზე არის საწარმოსაგან განუსხვისებელი. საპირისპიროდ, უფლება სასაქონლო ნიშანზე შეიძლება გადაეცეს საწარმოს გარეშეც, თუ ამის შესაძლებლობას იძლევა შესაბამისი ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობა.

სასაქონლო ნიშნის დაცვისათვის პარიზის კონვენცია ითვალისწინებს უფლებათა გაფართოების შესაძლებლობას ე.წ. „საყოველთაოდ ცნობილობის“ პრინციპის საფუძველზე. საფირმო სახელწოდებისთვის ასეთი წესი დადგენილი არ არის, მისი დაცვა მუდამ შემოფარგლულია საწარმოს საქმიანობის საგნით. თუმცა, ერთი გარემოება გვაფიქრებს, რომ გარკვეულ შემთხვევებში ფირმის ცნობილობას ყურადღება ექცევა. მაგალითად, თუ საქმიანობა შეწყვიტა განთქმული სახელის მქონე საწარმომ სხვა საწარმოს სახელზე, იდენტური სახელწოდების რეგისტრაცია დასაშვები უნდა იყოს მხოლოდ ისეთი დროის გასვლის შემდეგ, როდესაც მომხმარებელი დაივიწყებს ადრინდელ საწარმოსთან ამ სახელწოდების კავშირს.

სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლების შენარჩუნებისათვის საჭიროა შესრულდეს დადგენილი პირობები: მფლობელმა უნდა გადაიხადოს ყოველწლიური, კანონმდებლობით გათვალისწინებული თანხა და ფაქტობრივად გამოიყენოს აღნიშვნა საქონლის მოსანიშნად. უფლება საფირმო სახელწოდებაზე არ არის დამოკიდებული რაიმე ყოველწლიურ გადასახადებზე და მოქმედებს განუსაზღვრელი ვადით — სანამ არ გაუქმდება საწარმო.

როგორც აღნიშნულიდან გამომდინარეობს, უფლება სასაქონლო ნიშანზე და უფლება საფირმო სახელწოდებაზე ურთიერთდამოკიდებული უფლებები არ არის, მაგრამ კარგად ავსებენ ერთმანეთს. ორივე ემსახურება როგორც მეწარმეს, ასევე საზოგადოებას და კონკურენციის ერთგვარი ძლიერი საშუალებაა. მეწარმის უფლებები

რომ სრულად იყოს დაცული, მან უნდა გაითვალისწინოს სასაქონლო ნიშნების დაცვის სფეროში მოქმედი კანონმდებლობისა და საფირმო სახელწოდებების დაცვის ყველა დადებითი და უარყოფითი მხარეები და აირჩიოს დაცვის შესაბამისი გზა.

პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ყველაზე ხელსაყრელია ორივე მიმართულების (კომბინირებული) დაცვის არჩევა. ამას არც ერთი ქვეყნის კანონი არ კრძალავს.

§ 3.5 არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა

სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციამ არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია და მისი აღკვეთა სამრეწველო საკუთრების სფეროს დაუკავშირა. ამ ობიექტის არსის შეცნობა განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია საქართველოში ევროკავშირთან და აშშ-თან დაწყებული თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ხელშეკრულებების დადების პროცესის გათვალისწინებით.

არც ისე დიდი ხანია, რაც ჩვენში ფეხი მოიკიდა თავისუფლად რეგულირებულმა სამომხმარებლო ბაზარმა, რომლის წარმატებით განვითარების მთავარი ბერკეტი მეწარმეთა კონკურენციაა. ხოლო იქ, სადაც შეჯიბრი არსებობს, მიუხედავად კეთილი ჩვევებისა, ტრადიციისა და დაწერილი თუ დაუწერელი კანონებისა, არსებობს არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის გამოვლინებაც. ამ საკითხს პარიზის კონვენცია საგანგებოდ ეხება და ავალებს მხარე სახელმწიფოებს, რომ მიიღონ ყველა საჭირო ზომები — საკანონმდებლო თუ პრაქტიკული არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის განვითარების აღსაკვეთად. საქართველოში ამგვარი კონკურენციის უამრავი მაგალითები გვაქვს, მათ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ვხვდებით. მათმა რიცხვმა მკვეთრად იმატა 2006 წლის შემდეგ, როდესაც გაუქმდა არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი სპეციალური ნორმები კონკურენციისა და ანტიმონოპოლიური საქმიანობის შესახებ კანონთან ერთად. საერთაშორისო თანამეგობრობის, განსაკუთრებით ევროკავშირის ზეწოლის შედეგად, ამჟამად მიმდინარეობს აღნიშნული კანონის ხელახლა მიღების პროცესი და იმედია, ის არ იქნება ადრინდელზე უარესი.

თუ გადავხედავთ სადღეისოდ არსებულ სამართლებრივ ბაზას

საქართველოში, აღმოვაჩენთ, რომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი ნორმები სხვადასხვა კანონშია განთესილი. ეს ვითარება ყურადსაღებია იმით, რომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის შესაძლებლობა მის ცალკეულ გამოვლინებასთან დაკავშირებით შესაძლო მაინც არის, მიუხედავად სპეციალური კანონის უქონლობისა. რადგან იურიდიული თვალსაზრისით მთლად გამართლებული არ იქნებოდა ერთი ყოვლისმომცველი სპეციალური აქტის არსებობა, რომელიც ეკონომიკისა და მეწარმეობის მრავალ სფეროს მოაწესრიგებს, ვფიქრობთ, ვითარება არც აღნიშნული სპეციალური კანონის მიღების შემდეგ შეიცვლება.

პარიზის კონვენცია არაკეთილსინდისიერ კონკურენციას განიხილავს, როგორც მრეწველობისა და ვაჭრობის სფეროში არსებული კეთილსინდისიერი ჩვევების საწინააღმდეგო აქტს. კავშირი არაკეთილსინდისიერ კონკურენციასა და სამრეწველო საკუთრების დაცვას შორის იმდენად ფართოა, რომ მისი აღკვეთისაკენ მიმართული ნორმების შეტანას აუცილებლად თვლის ყველა ქვეყნის სასაქონლო ნიშნების შესახებ თუ საპატენტო სამართალი. მას არც ინტელექტუალური საკუთრების მეორე შტო – საავტორო სამართალი უვლის გვერდს.

არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის გამოვლინებად შეიძლება ჩაითვალოს მრავალი მოქმედება, მაგალითად, ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი გამოგონების არსის მოტყუების გზით განხორციელება, ან იმ პირის მიერ, ვინც ფლობს ინფორმაციას ასეთი გამოგონებების შესახებ, მაგალითად, განაცხადების განხილვის პერიოდში, სხვა პირისათვის გადაცემა მისთვის საჭირო ინფორმაციისა და მონაწილეობა ამ გამოგონების განხორციელებაში. სასაქონლო ნიშნებთან დაკავშირებით არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის გაწევა სახეზეა სხვა, საქვეყნოდ ცნობილი ნიშნის საქმიანი სახელით სარგებლობისას; ასევე, დიზაინების მიმსგავსება და უკვე დამკვიდრებული დიზაინის კარგი სახელით სარგებლობა საკუთარი კომერციული ინტერესებისათვის. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის მაგალითი იქნება აგრეთვე ნაწარმზე ან მის შეფუთვაზე, ან რეკლამისათვის შემდეგი გამაფრთხილებელი აღნიშვნების გამოყენება: „დაცულია საქართველოს პატენტით“, „ნიშანი რეგისტრირებულია“ და სხვ.,

იმ დროს, როდესაც ამ ფაქტს ადგილი არა აქვს.

აღიარებულია, რომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან ქმედითი დაცვა კარგად ავსებს და განამტკიცებს სამრეწველო საკუთრების ობიექტების დაცვას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მათზე ჯერ კიდევ უფლებები მოპოვებული არ არის.

არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის გამწევი პირი, უპირველესად, ცდილობს მოატყუოს მომხმარებელი, რომლის განწყობაზეც არის დამოკიდებული საქმიანობის წარმატება. მაგრამ, ეკონომიკა ვერ იქნება დამოკიდებული იმაზე, გაერკვა თუ არა მომხმარებელი მეწარმის კეთილსინდისიერებაში. ეკონომიკის აღმავალი განვითარებისათვის საჭიროა მყარი საკანონმდებლო უზრუნველყოფა.

არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ცნება საფრანგეთის პრაქტიკიდან მომდინარეობს და სპეციალისტები ამის დასტურად დაახლოებით 1850 წელს ასახელებენ. საფრანგეთის სასამართლოებმა სამოქალაქო კოდექსის 1382-ე მუხლზე დაყრდნობით შეძლეს კონკურენტების დაცვის პრინციპების შემუშავება, რომლებიც ამჟამადაც გამოიყენება. მიიღეს ცალკე კანონებიც, მაგალითად, 1905 წლის კანონი თაღლითობასთან ბრძოლის შესახებ, რომელიც შემდგომ კიდევ უფრო განვითარდა და მას დაემატა სხვა საკანონმდებლო აქტები და დეკრეტები. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანთაგანია 1973 წ. მიღებული „რეიეს კანონი“, რომელიც შეცდომის გამომწვევ რეკლამას კრძალავს. უნდა დასახელდეს, აგრეთვე, კანონები მომხმარებლისათვის ინფორმაციის მიწოდების შესახებ, მიღებული 1978 და 1989 წლებში.

გერმანიაში 1909 წელს მიიღეს სპეციალური კანონი არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის შესახებ. იგი დღესაც მოქმედი სამართლებრივი აქტია. კანონი აგებულია ორი მთავარი საკითხის მოწესრიგების ირგვლივ. ესენია — კეთილი ჩვეულების საწინააღმდეგო და შეცდომის გამომწვევი საქმიანობა. კანონი სარჩელის წარდგენის შესაძლებლობას აძლევს კერძო პირებს, რასაც კარგად იყენებენ კონკურენტები, მეწარმენი და მომხმარებლები.

დიდი ბრიტანეთის პრაქტიკა საერთო სამართლის ნორმების გამოყენებას გაჰყვა და უარყო ცალკე სპეციალური სამართლებრივი აქტის მიღება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთისათვის.

ითვლება, რომ სხვისი სახელით სარგებლობის აკრძალვა საკმარისად აწესრიგებს ურთიერთობებს. გარდა ამისა, აკრძალულ აქტებად არის მიჩნეული ცილისწამება და კონფიდენციალური ინფორმაციის გავრცელება. 1863 წლიდან შემოღებულია მომხმარებელთა ინტერესების დაცვის შესახებ საკანონმდებლო დებულებანი, რომლებიც განმტკიცდა დამატებითი საკანონმდებლო აქტებით: 1973 წლის კანონით კეთილსინდისიერი ვაჭრობის შესახებ; 1971, 1975 წწ. კანონებით მომხმარებლისათვის საქონლისა და მომსახურების თავს მოხვევის თაობაზე; 1987 წლის კანონით მომხმარებელთა ინტერესების დაცვის შესახებ და 1988 წლის ნორმატიული აქტით შეცდომის გამომწვევ რეკლამაზე ზედამხედველობის შესახებ.

ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან დაცვის პრაქტიკა ვითარდებოდა სასამართლო პრეცედენტებზე დაყრდნობით საერთო სამართლის იმ ნორმის საფუძველზე, რომელიც სხვისი სახელით უნებართვო სარგებლობას სამოქალაქო სამართალდარღვევად მიიჩნევს. საერთო სამართლის ამ ნორმას დაერთო 1946 წელს მიღებული კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ. ამ კანონის შესაბამისმა ნორმამ შესაძლებელი გახადა სასამართლო წესით დაცვა ცრუ განცხადებების წინააღმდეგ, რომლებიც ითვალისწინებს კონკურენტების პროდუქციის ძაგებას. 1988 წლიდან ეს წესი კიდევ უფრო გაფართოვდა და აიკრძალა შეცდომის გამომწვევი ან ცრუ განცხადებები, სხვა პირთა საქონლის ან მომსახურების მიმართ. აშშ-ში გატარდა ადმინისტრაციული ღონისძიებებიც არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის დაუშვებლობის მიზნით. 1914 წელს შეიქმნა ვაჭრობის ფედერალური კომისია, რომელიც აღიჭურვა ფართო იურისდიქციით ურთიერთობათა მოწესრიგებისათვის. განსაკუთრებით ეს ეხება შტატებს შორის ან მასთან დაკავშირებით გამოვლენილ ისეთ აქტებს, რომლებიც მოიცავს კეთილი ჩვეულების საწინააღმდეგო ან შეცდომის გამომწვევ მოქმედებებს, საქონლით ვაჭრობის ან მომსახურების შემთხვევებში.

სხვა ქვეყნებშიც იყო შემოღებული არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის საწინააღმდეგო სპეციალური საკანონმდებლო აქტები, მისი აღკვეთისაკენ მიმართული დებულებანი აისახა სხვადასხვა კანონთა ნორმებშიც. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის

ღონისძიებათა გატარებას საგანგებოდ ითხოვს თანამედროვე საერთაშორისო თანამშრომლობა. სპეციალური მოთხოვნები აქვს ჩამოყალიბებული ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციასა და გაერთიანებული ევროპის საბჭოს. ამ მოთხოვნების შესაბამისად, მრავალმა ქვეყანამ 1992 წლიდან დაწყებული გადახედა და ეროვნულ კანონებში შეიტანა გადასინჯული ნორმები.

საქართველოში არაკეთილსინდისიერ კონკურენციას ეხება ან კრძალავს რამდენიმე საკანონმდებლო აქტი. მაგრამ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი სპეციალური ნორმები, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩვენ ქვეყანაში აღარ მოქმედებს 2006 წლიდან. მიუხედავად ამისა, სასარგებლოა ვიცოდეთ, თუ რა მიიჩნეოდა კანონით მონოპოლური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად. აღნიშნული კანონის მე-9 მუხლში ჩამოთვლილი იყო ქმედებები, რომლებიც მიიჩნევა არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად. შესაბამის ნორმებს ითვალისწინებს: კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ, სამოქალაქო კოდექსი, კანონი მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ, რეკლამის შესახებ კანონი და სხვ., სანქციები გათვალისწინებულია: ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით და სისხლის სამართლის კოდექსით.

პარიზის კონვენციის გავლენით სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკა და სპეციალური კანონები არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის შინაარსის გადმოცემისას ეყრდნობა ისეთ ცნებებს, როგორიცაა: **„კეთილ ჩვეულებაზე დამყარებული კომერციული პრაქტიკა“, „კეთილსინდისიერების პრინციპები“, „პროფესიული კორექტულობა“, „პატიოსნება“, „წესიერება“, „პატიოსანი საქმიანობა ბაზარზე“** და სხვ. ამ ცნებების განმარტება გარკვეულ მიკერძოებასთან არის დაკავშირებული. ამაზე იმ ქვეყნების პრაქტიკაც მიუთითებს, რომლებსაც დიდი გამოცდილება გააჩნია. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციიდან გამომდინარე დელიქტი დგინდება ისეთი სუბიექტური ხასიათის კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, როგორიცაა „ბრალი“ და „ბოროტი განზრახვა“. ამიტომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ფაქტის დადგენისას საჭიროა შესაბამისი ნორმების ღრმა ანალიზი, რომ ზუსტად განისაზღვროს მათი მიზანი. არაკეთილსინდისიერი

კონკურენციის აღკვეთის მთავარი მიზანი კი არის ის, რომ საქონელბრუნვისას ყველა მონაწილე მხარის ინტერესები დაიცვას, კეთილსინდისიერი და ჯანსაღი კონკურენციის ჩამოყალიბებისა და მისი უზრუნველყოფის ნიადაგზე. უპირველესად, მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული პატიოსანი მომხმარებლის ინტერესები და მას შეუხამდეს მეწარმეთა და საქონელბრუნვის მონაწილე სხვა პირთა საქმიანობა.

არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად ჩვეულებრივ მიიჩნევა შემდეგი:

— საწარმოს, პროდუქციის ან სამეწარმეო საქმიანობის აღკვეთისაკენ მიმართული ქმედებები. ასეთად ითვლება კონკურენტის წინააღმდეგ მიმართული ნებისმიერი ქმედება, რომელიც ეხება სასაქონლო ნიშნებს, სხვა აღნიშვნებს, მარკირებას, რაიმე მოწოდების (დევიზის, ლოზუნგის) გამოყენებას, საქონლის შეფუთვას, ფორმას ან ფერს, აგრეთვე, ნებისმიერ განმასხვავებელ მინიშნებას, რასაც სამეწარმეო (სამრეწველო, კომერციულ) საქმიანობაში იყენებენ.

სარჩელის განხილვისათვის საკმარისია, რომ მოსარჩელემ დაამტკიცოს აღრევის შესაძლებლობა. ამასთან, ისეთი ქმედების წინააღმდეგ მიმართული აღმკვეთი ღონისძიებანი, როგორიცაა აღრევა, ხანდაზმულობის ვადით არ შეიზღუდება.

შევეხებით აღრევის ზოგიერთ რთულ სახეს, რადგან სასაქონლო ნიშნების და სხვა აღნიშვნებისა თუ შეფუთვის მსგავსება აღრევის ელემენტარული გამოვლინებანია და ხშირად ხდება. აშშ-ს პრაქტიკიდან ცნობილია ე.წ. „სპონსორობის აღრევა“. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც მომხმარებელი ითვალისწინებს, რომ საქონელსა და მომსახურებას აქვთ სხვადასხვა წარმოშობა და, რომ ორი მეწარმე ერთმანეთთან არ იმყოფება იმდენად მჭიდრო კავშირში, რომ მომხმარებელს შეექმნას ამ ორი მეწარმის ურთიერთდამოკიდებულების შთაბეჭდილება. მაგრამ, საქონლისა და მომსახურების სახეების გათვალისწინებით, რომლისთვისაც გამოიყენება სასაქონლო ნიშანი და იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ ახორციელებს ანალოგიურ ქმედებას მეორე მეწარმე, მომხმარებელს ექმნება შთაბეჭდილება, რომ აღნიშნული მეორე მეწარმის მიერ სასაქონლო ნიშნის გამოყენება ხდება შეთანხმების საფუძველზე. სპონსორობის აღრევის კონცეფცია ყველაზე მეტად ვლინდება სარეკლამო საქმიანობაში, კერ-

ძოდ, როდესაც საქმე ეხება გამოჩენილი პიროვნებების (კულტურის დარგის მოღვაწენი, სპორტსმენები და სხვა) უფლებებს, აგრეთვე, ლიტერატურის ან სხვა მხატვრული ნაწარმოებების პერსონაჟების გამოყენების უფლებებს. მომხმარებელი ცდება პერსონაჟის სახელის ან გამოსახულების გამოყენების გამო, თითქოს მეწარმეს ამგვარ ქმედებაზე უფლება საკუთრივ გააჩნია ან მიღებული აქვს ნებართვა.

აღნიშვნებისა და მინიშნებების აღრევის წინააღმდეგ მიმართული სამართლებრივი დებულებანი დაცვიდან გამორიცხავენ ისეთ შემთხვევებს, როდესაც საქონლის ფორმა განპირობებულია მისი ფუნქციური დანიშნულებით, ან როდესაც მოხაზულობა ისეთია, რომ მხოლოდ ის სძენს საქონელს განსაკუთრებულ სამომხმარებლო ღირებულებას.

— შეცდომის გამომწვევი ქმედება.

ამ სახის ქმედება ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ფორმაა არაკეთილსინდისიერ კონკურენციაში. იგულისხმება ისეთი მოქმედება, რომლის შედეგად მომხმარებელს ექმნება მცდარი შთაბეჭდილება კონკურენტების პროდუქციასა (ნაწარმსა) და მომსახურებაზე. ამ ქმედების ფარგლებში ექცევა ისეთი მოქმედებანი, რომლებიც დაფუძნებულია მოტყუებით ინფორმაციაზე. ამას არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმები კრძალავს, რადგან კონკურენცია უნდა ემყარებოდეს პატიოსნებას.

შეცდომის გამომწვევი ქმედება, რომელიც ხორციელდება განზრახ/ბოროტი განზრახვით, მაგალითად, ფარმაცევტიკის სფეროში, სამოქალაქო ან ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი სანქციის გამოყენების გარდა, ექვემდებარება სისხლისსამართლებრივ დევნას.

მნიშვნელოვნად იზღუდება, აგრეთვე, პროდუქციის გასაღების ისეთი ფორმა, რომელიც ითავსებს პრიზების ან სარეკლამო საჩუქრების დარიგებას. ამგვარი ვაჭრობის განხორციელება დაწვრილებითი საკანონმდებლო მოწესრიგების საგანია. ვფიქრობთ, საქართველოს დღევანდელ პირობებში, როდესაც მოძალებულია აღნიშნული სახის ვაჭრობა, საჭიროა დროულად შემუშავდეს ნორმები, რომელიც გარკვეულ ჩარჩოში მოათავსებს ასეთ ვაჭრობას.

გასათვალისწინებელია, რომ ზოგჯერ ჭეშმარიტი ფაქტის განცხადებამაც კი შეიძლება გამოიწვიოს შეცდომა. მაგალითად, თუ

პროდუქტში ქიმიკატების გამოყენება კანონით იკრძალება და მეწარმე რეკლამირებისას აცხადებს, რომ მისი ნაწარმი არ შეიცავს ქიმიკატებს, მაშინ მომხმარებელს ამ პროდუქტზე ექმნება განსაკუთრებული შთაბეჭდილება. ამის გამო, მეწარმემ შეიძლება მოიპოვოს უპირატესობა მომხმარებლის შეცდომაში შეყვანით.

შეცდომის გამომწვევი ქმედებების შეფასებისას გამოიყენება „საშუალო მომხმარებლის“ ან „ნაკლებად გათვითცნობიერებული არაკრიტიკულად განწყობილი მომხმარებლის“ ფიგურა. შეცდომის გამომწვევი ქმედების არსებობა მტკიცება ძირითადად ეყრდნობა ასეთ მომხმარებელთა წრის გამოკითხვის შედეგებს. 10-15% მომხმარებელი თუ თვლის ქმედებას შეცდომის გამომწვევად, მაშინ ფაქტი დამტკიცებულად ითვლება.

— კონკურენტების დისკრედიტაცია.

არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ეს ქმედება გამოიხატება კონკურენტის ძაგებაში, ანუ მის შესახებ ნებისმიერი ისეთი ცრუ ინფორმაციის გავრცელებაში, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს მეტოქის საქმიანი სახელისათვის ზიანის მიყენება. დისკრედიტაციის მეშვეობით არაკეთილსინდისიერი კონკურენტი ცდილობს ბაზარზე უპირატესობის მოპოვებას.

არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ეს მოქმედება ჩვეულებრივ სამოქალაქო-სამართლებრივ სანქციებს ექვემდებარება როგორიცაა, მაგალითად, არაკეთილსინდისიერი ქმედების აკრძალვა და ზიანის ანაზღაურება.

კონკურენტმა შელახული უფლებების დაცვა შეიძლება მოითხოვოს მიუხედავად ფაქტობრივად დამდგარი ზიანისა.

დისკრედიტაციის ქმედებათა რიცხვს ეკუთვნის რომელიმე კონკურენტზე მითითება (მისი ნაწარმის ან მომსახურების წინააღმდეგ გალაშქრება), რაიმე ფაქტების გამომზეურება, ან კონკურენტის შესახებ საკუთარი აზრის გამოთქმა, ცრუ ცნობების გავრცელება. ზუსტი მონაცემების გავრცელებაც შეიძლება ჩაითვალოს დისკრედიტაციად, რადგან ამგვარი ქმედებაც შეიძლება ვაჭრობაში მიღებული კეთილი ჩვეების დარღვევად იყოს განხილული.

— კომერციული საიდუმლოების გამოყენება.

კომერციული საიდუმლოების უნებართვო გამოყენება განიხი-

ლება კომერციული ღირებულების მქონე ქონების მითვისებად, რაც იკრძალება სპეციალური ან არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის კანონმდებლობით. ეს ქმედება შეიძლება მიეკუთვნოს სამოქალაქო სამართალდარღვევათა, ადმინისტრაციულსამართალდარღვევათა, ან სისხლისსამართლებრივ დარღვევებს.

კომერციულ საიდუმლოებაზე უფლებათა დარღვევის ფაქტის მტკიცებისას დაინტერესებულმა პირმა ნათლად უნდა დაასაბუთოს, რომ ის ამ საიდუმლოებას განსაკუთრებულ ღირებულებად განიხილავს და, რომ მას შესაბამისი ზომები აქვს მიღებული, ან გამოამჟღავნა განზრახვა (მაგ., ხელშეკრულებით) ამ ინფორმაციის საიდუმლოდ შენახვის თაობაზე.

დარღვევა შეიძლება გამოვლინდეს ყოფილი თანამშრომლის მიერ ინფორმაციის გამოყენებასა ან გაცხადებაში, აგრეთვე კონკურენტის მიერ კონფიდენციალური (საიდუმლო) ინფორმაციის უნებართვოდ გამოყენებასა ან გაცხადებაში. კომერციულ საიდუმლოებად დაცვა ხდება იმ ინფორმაციისა, რომელიც მოპოვებულია კანონისაწინააღმდეგო გზით. ინფორმაციის ფლობა კანონისმიერად, მაგრამ მისი შემდგომი გამოყენება კანონით ან ვალდებულებით დადგენილი წესის საწინააღმდეგოდ ასევე შეიძლება დარღვევად ჩაითვალოს.

— სხვისი მიღწევების არამართლზომიერი გამოყენება.

ქმედება, რომელიც მიზნად ისახავს სხვისი იმ მიღწევის გამოყენებით გამდიდრებას, რომელიც მომხმარებელმა ან სხვა პირმა სათანადოდ შეფასა და გარკვეულწილად გაათვითცნობიერა, განიხილება არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად. ეს ქმედება დამყარებულია, როგორც წესი, აღნიშვნების ან მინიშნებების, პროდუქციის ან სხვა სახის მიგნების ან გამოგონების იმიტაციაზე. სხვაგვარად ამ ქმედებას კომერციულ პარაზიტირებას უწოდებენ.

სხვა, ადრე ცნობილი მიღწევის გამოყენება შეიძლება არ იქნეს განხილული არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად და თავსებადი იყოს ჩვეულებრივ კონკურენციის პირობებთან. ეს მაშინ ხდება, როდესაც არც კომერციაში მონაწილე სხვა პირები და არც მომხმარებელი ცდება, ან არ ხდება კონკურენტების აღრევა.

კომერციული პარაზიტირებისაგან დაცვა არაკეთილსინდისიერი

კონკურენციის კანონმდებლობით ხორციელდება მაშინ, როდესაც სამრეწველო საკუთრების ობიექტების დაცვის შესახებ სპეციალური კანონმდებლობა ამის შესაძლებლობას არ იძლევა.

კომერციული პარაზიტირების ქმედებათა რიცხვს მიეკუთვნება სასაქონლო ნიშნის განმასხვავებელუნარიანობის ან სარეკლამო ღირსშესანიშნაობის შესუსტება, სხვისი საქმიანი სახელის გამოყენება, პირდაპირი კოპირება და, აგრეთვე, ე.წ. „პარაზიტული ქმედება“. უკანასკნელი ქმედება განიხილება ასეთად, როდესაც მიმბაძველი სისტემატურად და გამიზნულად ითვისებს ერთი კონკურენტისათვის დამახასიათებელ მიღწევას. არაკეთილსინდისიერებას ეკუთვნის, მაგალითად, კონკურენტისაგან ნიმუშების მოპოვება იმ მიზნით, რომ ადვილად მიბაძვით დაამზადოს პროდუქტი, რომელიც შემდგომში მისი საქმიანობის ერთ-ერთ საგნად იქცევა.

— შედარებითი რეკლამა.

არაკეთილსინდისიერ ქმედებად განიხილება და, როგორც წესი, იკრძალება რეკლამა, რომელშიც კონკურენტი ან აცხადებს, რომ მისი პროდუქცია ისევე კარგია, როგორც სხვისი, მაგალითად, საყოველთაოდ ცნობილი თვისებების მქონეა, ან, აცხადებს, რომ მისი პროდუქცია სჯობს სხვისას.

ასეთი განცხადებები იკრძალება იმის საფუძველზე, რომ ერთ შემთხვევაში დისკრედიტაციად მიიჩნევა, ხოლო მეორე შემთხვევაში შეცდომის გამომწვევად.

ზოგი ქვეყანა საერთოდ კრძალავს შედარებით რეკლამს (გერმანია), ზოგი კი მნიშვნელოვან შეზღუდვებს აწესებს.

— არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის სხვა ქმედებები.

ასეთ კატეგორიათა რიცხვს მიეკუთვნება მომაბეზრებელი რეკლამა, შიშის შეგრძნების გამოყენება, ზედმეტი ფსიქოლოგიური ზეწოლა, გასაღების სტიმულირება ჯილდოებისა და საჩუქრების დარიგებით, ან ლატარიის გამოყენებით და სხვა, კომერციული საქმიანობისათვის დაბრკოლებების შექმნა (მაგალითად, დამზადებული ეტიკეტების განზრახ განადგურება, რაც კონკურენტს შეუფერხებს პროდუქციის წარმოებას).

§ 3.6 საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება (ნოუ-ჰაუ)

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი კონვენციის მე-2(VIII) მუხლის ჩამონათვალი, რომელიც განსაზღვრავს ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტებს ნოუ-ჰაუს არ მოიხსენიებს. მისი არსებობის მართლზომიერება იგულისხმება აღნიშნული მუხლის ბოლო აბზაცის ფარგლებში, რომელიც აცხადებს, რომ სხვა უფლებებთან ერთად ინტელექტუალური საკუთრება მოიცავს სამეწარმეო და სამეცნიერო საქმიანობის სფეროსთან დაკავშირებულ ყველა უფლებას.

სამრწველო-კომერციული საიდუმლოების დაცვას ეხება TRIPS-ი, რომელიც ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრებისაგან მოითხოვს კონფიდენციალური ინფორმაციის დაცვის აუცილებლობას. ეს მოთხოვნა მოცემულია 39-ე მუხლით და მისი შინაარსი აგებულია პარიზის კონვენციის მე-10bis მუხლის მოთხოვნებზე, რომელიც პარიზის კავშირის წევრ ქვეყნებს ავალებს არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საწარმოო-კომერციული საიდუმლოების დაცვას სამი ფუძემდებლური საერთაშორისო ხელშეკრულება ეხება:

– ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი ხელშეკრულება;

– პარიზის კონვენცია, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმებით;

– TRIPS-ი სპეციალურ თავს უძღვნის მოცემული ობექტის დაცვას. იგი დასათაურებულია „კონფიდენციალური ინფორმაციის დაცვა“, მასში ვხვდებით ისეთ ცნებებს, როგორიცაა „საიდუმლო ინფორმაცია“, „კომერციული ღირებულება“.

საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება ინტელექტუალური საკუთრების თავისებური ობიექტია, იგი არ ეკუთვნის მხოლოდ საავტორო სამართალს ან სამრეწველო საკუთრების სამართალს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა ფრიად გაბედულად მიაკუთვნა „საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება“ სამრეწველო საკუთრებას და ეს ტერმინი საკანონმდებლო ტერმინად აქცია. ეს გამომდინარეობს იქიდან, რომ სამოქალაქო კოდექსის 1105-ე მუხლი „საწარ-

მოო-კომერციული საიდუმლოება“ მოთავსებულია კარში „სამრეწველო საკუთრება“.

თანამედროვე სამართლის თეორიაში ცალსახად არ არის გადაწყვეტილი, შეიძლება თუ არა ნოუ-ჰაუ დაუკავშირდეს საკუთრებას, თუმცა იგი რომ არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეა — ცხადია. ამ ობიექტის დაცვის აუცილებლობა ნაკარნახებია პრაქტიკით. შეფასებულია, რომ ამერიკელი მეწარმეები და ბიზნესმენები ყოველწლიურად განიცდიან 4-5 მილიარდი აშშ-ს დოლარის ოდენობის ზიანს.

საიდუმლო ინფორმაციის დაცვას ყურადღება ჯერ კიდევ რომის იმპერიის დროს ეთმობოდა. ცნობილია, რომ მონას ხშირად აიძულებდნენ მისი პატრონის საიდუმლოების გამჟღავნებას. აღნიშნული ქმედების აღსაკვეთად რომში მოქმედებდა სპეციალური კანონი — servi corrupti, რომელიც ითვალისწინებდა კანონსაწინააღმდეგოდ მოქმედი იმ პირის დაჯარიმებას, რომელიც მონას რაიმე ქმედებით მისი პატრონის საიდუმლოებას დასტყუებდა. ჯარიმა მიყენებული ზიანის შესაბამის გაორმაგებულ თანხას წარმოადგენდა.

თანამედროვე სამართალმცოდნენი საწარმოო-კომერციულ საიდუმლოებას ინტელექტუალური საკუთრებით „არასრულ უფლებად“ განიხილავენ და მიაკუთვნებენ ინტელექტუალურ საკუთრებას, როგორც არამატერიალურ ობიექტს. მეცნიერთა სხვა ჯგუფი ნოუ-ჰაუს მოიაზრებს ფაქტობრივ კუთვნილებათა რიცხვში და ამ ობიექტს სამართლებრივი დაცვის განსაკუთრებულ ობიექტად მიიჩნევს. არსებობს სპეციალისტთა არცთუ მცირერიცხოვანი ჯგუფი, რომელიც საწარმოო-კომერციულ საიდუმლოებას საკუთრებად განიხილავს.

ყველაზე განვითარებული საკანონმდებლო სისტემა, რომელიც ნოუ-ჰაუს დაცვისკენ არის მიმართული, გააჩნია ამერიკის შეერთებული შტატებს, სადაც პრეცედენტებზე დაყრდნობით შემუშავდა და ამოქმედდა კომერციული საიდუმლოების დაცვის ერთიანი კანონი. ეს საკანონმდებლო აქტი ეყრდნობა საკუთრების დაცვის პრინციპებს, ხოლო სამოსამართლო პრაქტიკამ დამატებით დაამკვიდრა შეხედულება, რომ მხარეთა შორის უნდა არსებობდეს კონფიდენციალური, ნდობაზე დამყარებული ურთიერთობანი. თუ ასეთი ურთიერთობანი არ არსებობს, მაშინ შეიძლება საქმე არც იყოს განხილული. თუ

საქმე განსახილველად იქნა მიღებული, სასამართლო კომერციული საიდუმლოების მფლობელის მხარეს ამართლებს. მაგალითად, 1984 წელს უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთი საქმის განხილვისას უსაფუძვლოდ ცნო გარემოს დაცვის სააგენტოს მოთხოვნა ქიმიური პროდუქტების მწარმოებელ კომპანიას გაეხსნა კომერციული საიდუმლოება (ქიმიური ფორმულა). უსაფუძვლობის არგუმენტაციად მხარეთა შორის კონფიდენციალური ურთიერთობების არარსებობა იყო მოყვანილი. ნდობას რომ ამ ურთიერთობებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს, ადასტურებს ამერიკული მოსამართლის ოლივერ ჰოლმსის ცნობილი გამონათქვამიც, რომლის თანახმადაც „საკუთრების უფლება“ კომერციულ საიდუმლოებასა და ფირმის განმასხვავებელ აღნიშვნებთან მიმართებით არ არის ძირითადი, რაც იმით აიხსნება, რომ ნოუ-ჰაუ ვლინდება, როგორც მხარეთა შორის არსებული ნდობა. რამდენად მნიშვნელოვანი საიდუმლოება გააჩნია მოსარჩელეს და გააჩნია თუ არა მას ასეთი საიდუმლოება, მოპასუხისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. მთავარი ის არის, რომ მოპასუხემ საიდუმლო ინფორმაცია მოსარჩელისაგან განსაკუთრებული ნდობის საფუძველზე მიიღო. ჰოლმსი აღნიშნავს, რომ შეიძლება იყოს უარყოფილი უფლება საკუთრებაზე, მაგრამ არა ნდობა. ამდენად, სასამართლო პროცესების ამოსავალ წერტილს წარმოადგენს არა იმდენად საკუთრების უფლება, რამდენადაც ის, რომ მოპასუხე მოსარჩელესთან დაკავშირებული იყო კონფიდენციალური (განსაკუთრებულ ნდობაზე დამყარებული) ურთიერთობებით. აშშ-ს სასამართლოები სამეწარმეო-კომერციულ საიდუმლოებას ოდითგანვე განიხილავენ საკუთრების (კერძოდ, ინტელექტუალური საკუთრების) ერთ-ერთ ფორმად, რაც დადასტურდა 1979 წელს მიღებული კომერციული საიდუმლოების დაცვის შესახებ კანონით.

კონტინენტური ევროპის სამართალი კომერციულ საიდუმლოებას არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის კანონმდებლობით იცავს. გერმანიის კანონი გამოყოფს საიდუმლოების ორ კატეგორიას — საწარმოო და კომერციულ საიდუმლოებას. კომერციული საიდუმლოების დაცვის იურიდიულ პრინციპად გერმანიაში (ისევე, როგორც კონტინენტური ევროპის უმრავლეს ქვეყანაში) აღიარებულია სამართლებრივი კატეგორიებისა და პიროვნებათა ინტერესების ჩვეუ-

ლებრივი გამიჯვნა, რაც ექვემდებარება სამართლებრივი ნორმებით დაცვას, ამასთან, ინტერესებს საკუთრების კატეგორიას არ განაკუთვნებენ. სხვა ქვეყნებშიც ძირითადად იგივე ვითარებაა. სამეცნიერო და ნორმატიული ლიტერატურის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ კომერციული საიდუმლოება კონტინენტური ევროპის სამართალში განიხილება ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის ობიექტად მხოლოდ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის პირობებში.

საქართველოში საიდუმლო ინფორმაცია იყო დაცული რევოლუციამდელი რუსეთისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის კანონებით. რევოლუციამდელი რუსეთის კანონმდებლობა ითვალისწინებდა „საფაბრიკო საიდუმლოების“ (Фабричные секреты), სავაჭრო საიდუმლოებისა და საკრედიტო განკარგულებების (Кредитные установлсния) საიდუმლოების დაცვას.

საბჭოთა კავშირის არსებობის პერიოდში საიდუმლო ინფორმაცია დაცული იყო, როგორც სახელმწიფო ან სამხედრო საიდუმლოება. სხვაგვარი საიდუმლო ინფორმაცია იმ დროს ვერც იარსებებდა, რადგან მესაკუთრე ერთადერთი სუბიექტი — სახელმწიფო იყო. პრაქტიკულად, კომერციული ან საწარმოო საიდუმლოების მფლობელ სუბიექტებს ეს საიდუმლოება არ ეკუთვნოდათ, ხოლო საბაზრო ურთიერთობებისა და კეთილსინდისიერი კონკურენციის განვითარებას საბჭოურ პერიოდში ქმედითი დატვირთვა არ გააჩნდა.

საბჭოური მიდგომა პერესტროიკის დროს შეიცვალა, როდესაც საბჭოთა კავშირი შეეცადა საკუთრებაზე დამყარებულ თანამედროვე სამართლებრივ ურთიერთობებზე გადასვლას. შედეგად, ცნება „კომერციული საიდუმლოება“ პირველად 1990 წელს შემოიტანა კანონმა საწარმოთა და სამეწარმეო საქმიანობის შესახებ (Закон о предприятиях и предпринимательской деятельности). კანონმა აღიარა, რომ კომერციული საიდუმლოების გახმაურებამ შეიძლება საწარმოს ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად გააუარესოს. ამერიკელ სპეციალისტთა მიერ შეფასებულია, რომ, თუ საწარმოს საიდუმლო ინფორმაციის 20% გახმაურდა, ასეთ საწარმოთა 60% კოტრდება.

საქართველოს კანონმდებლობით პირველად საიდუმლო ინფორმაციის დაცვა ეროვნული სამოქალაქო კოდექსით დაწესდა. მისმა 1015-ე მუხ-

ლმა დაამკვიდრა ცნებები „საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება“ და „ნოუ-ჰაუ“, როგორც თანაბარუფლებიანი ტერმინები. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ტრადიციულად ტერმინი „ნოუ-ჰაუ“ უფრო ვიწრო მნიშვნელობისაა, ვიდრე კოდექსმა გაითვალისწინა. კოდექსის მიღებამდე „ნოუ-ჰაუ“ გაგებული იყო როგორც სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებული საიდუმლო ინფორმაცია. კოდექსმა ნოუ-ჰაუ გააერცელა სავაჭრო და სხვა კომერციულ საიდუმლოებაზე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით ნოუ-ჰაუ მოიცავს ნებისმიერ საწარმოო თუ კომერციულ საიდუმლოებას.

საქართველოში საწარმოო, სავაჭრო, სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციისა და კომერციული საიდუმლოების დაცვას ითვალისწინებდა 2006 წლამდე მოქმედი კანონი კონკურენციისა და მონოპოლიური საქმიანობის შესახებ, რომლის მე-9 მუხლი არაკეთილსინდისიერ კონკურენციად მიიჩნევდა ჩამოთვლილი სახის ინფორმაციისა და კომერციული საიდუმლოების მიღებას, მოპოვებას, გამოყენებას ან გავრცელებას მფლობელის თანხმობის გარეშე. მას შემდეგ, რაც ეს კანონი გაუქმდა, გაუგებარია რა ნორმების საფუძველზეა შესაძლებელი ნოუ-ჰაუს დაცვა საქართველოში. ამგვარი ვითარება კი ევროპის კანონმდებლობისაგან აშორებს ჩვენი ქვეყნის საკანონმდებლო სივრცეს.

არსებითად, საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება დაცვას ექვემდებარება, თუ მეწარმე (ან სხვა მფლობელი) თავისი მოქმედებით დაამტკიცებს, რომ მოცემული ინფორმაცია მისთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია, რაც ამ ინფორმაციის საიდუმლოდ შენახვისათვის გაწეული აუცილებელი და საკმარისი ღონისძიებების გატარებით უნდა დადასტურდეს. აღნიშნული მოთხოვნები ნოუ-ჰაუს დაცვისადმი ნათლად არის ჩამოყალიბებული სამოქალაქო კოდექსის 1015-ე მუხლში და შეესაბამება სადღეისოდ აღიარებულ პრინციპებსა და საერთაშორისო მოთხოვნებს. მაგალითისათვის მოვიყვანთ TRIPS-ის მოთხოვნებს. კერძოდ, 39-ე მუხლი, რომლის მოთხოვნების შესრულება სავალდებულოა, აწესებს: ყოველმა ქვეყანამ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს უნდა მისცეს შესაძლებლობა წინ აღუდგნენ მათ ზედამხედველობას კანონიერად დაქვემდებარებული ინფორმაციის უნებართვო გამჟღავნებას, მიღებას ან გამოყენებას, თუ აღნიშნული ქმედებები კომერციული საქმიანობის კეთილსინდისიერ ჩვევებს ეწინააღმდეგე-

ბა. ეს შესაძლებლობა ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს მიეცემა თუ ინფორმაცია:

— საიდუმლოა იმ გაგებით, რომ იგი მთლიანობაში ზუსტი სახით, ან მისი შემადგენელი ნაწილების ერთობლიობით არ არის ცნობილი, ან არ არის ისეთი პირებისათვის ადვილად ხელმისაწვდომი, რომლებსაც, ჩვეულებისამებრ, აქვთ ხოლმე გარკვეული სახის კავშირი ასეთ ინფორმაციასთან;

— თავისი საიდუმლოების გამო წარმოადგენს კომერციული ღირებულების ინფორმაციას;

— თუ იგი ისეთი გონივრული ღონისძიებების ობიექტია, რომლებიც არსებულ ვითარებაში მიმართულია იქით, რომ პირს, რომელსაც კანონიერად ექვემდებარება მოცემული საიდუმლო ინფორმაცია, შეძლოს ინფორმაციის საიდუმლოების შენახვა.

TRIPS-ის მოცემული მუხლი ადგენს, რომ „ქმედება კომერციული საქმიანობის კეთილსინდისიერი ჩვევების საწინააღმდეგოდ“ ნიშნავს:

— ხელშეკრულების დარღვევას;

— ნდობის შერყევას ან ნდობის შერყევის წახალისებას.

ასეთ ქმედებებად განიხილება მესამე პირების მიერ საიდუმლო ინფორმაციის მიღება, თუ მათ იცოდნენ, ან გამოიჩინეს დიდი დაუდევრობა, როცა უნდა სცოდნოდათ აღნიშნული ინფორმაციის მიღებისათვის გამოყენებული რომ იყო არაკეთილსინდისიერი ქმედებები.

საწარმოო-კომერციულ საიდუმლოებად ითვლება ისეთი ინფორმაცია, როგორიცაა: ტექნოლოგიური რეგლამენტი, ინსტრუქცია, ნახაზები, ქიმიური ფორმულები, ლაბორატორიული და სხვაგვარი ცდების მონაცემები, ინფორმაცია კლიენტურის შესახებ, გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის აღწერილობა გამოქვეყნებამდე, სამეცნიერო კვლევის უარყოფითი შედეგები, სხვაგვარი ტექნიკური და კომერციული მონაცემები. ეს ჩამონათვალი მაგალითისთვისაა წარმოდგენილი და ამომწურავი ვერ იქნება.

კომერციული საიდუმლოების შენახვისათვის მრავალმხრივი ღონისძიებებია განსახორციელებელი. ამ ღონისძიებათა ვრცელი წარმოდგენა დიდ მოცულობას მოგვთხოვდა, რის გამოც მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ მოკლედ შევეხოთ მხოლოდ პასუხისმგებლობას, რაც მეტ-ნაკლებად დაასრულებს ნოუ-ჰაუს დაცვის თავისებურებე-

ბის წარმოჩენას.

საწარმოო-კომერციულ საიდუმლოებაზე უფლებების დარღვევამ შეიძლება გამოიწვიოს როგორც სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა (როდესაც დელიქტია), ისე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. შეიძლება ისეთივე ზომების გამოყენება, რომლებსაც არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთისას მიმართავენ, მათ შორის, არაკეთილსინდისიერი საქმიანობის შედეგად წამოწყებული საქმიანობის შეწყვეტა და პროდუქციის ჩამორთმევა დაზიანებული მხარის სასარგებლოდ. კომპენსაციის მოთხოვნით შეიძლება იყოს მოცული მიყენებული ზიანისა და მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურებაც.

საწარმოო-კომერციული საიდუმლოების დაცვის პრაქტიკის გაშუქება რომ უფრო ნათლად წარმოვადგინოთ, შევეხებით იაპონიის მაგალითს. იაპონიას არ გააჩნია არც ერთი საკანონმდებლო აქტი, რომელიც ითვალისწინებს რაიმე პასუხისმგებლობას ნოუ-ჰაუზე უფლების დარღვევისას. იაპონელი მეწარმეები საკითხს შრომის ორგანიზაციითა და შესაბამისი მოთხოვნების ჩამოყალიბებით და დაცვით აგვარებენ. კერძოდ, თითქმის ყველა ფირმა განუხრელად მისდევს მუშაკთა ქცევის კოდექსს. ეს კოდექსი შეიცავს ისეთ მოთხოვნებს, რომლის თანახმადაც იკრძალება კომერციული საიდუმლოების გაცემა; ისეთი გარიგებების დადება, რომლებიც შეარყევენ ნდობას მოცემული მეწარმის მიმართ; ხელმძღვანელობის თანხმობის გარეშე შეთავსებით სხვაგან მუშაობა; ქრთამის მიღება ან მიცემა და სხვ.

იაპონელ მეწარმეებს ყველაზე ნაკლებად ადგება ზიანი, რასაც ამ ქვეყანაში არსებულ ტრადიციებს უკავშირებენ. როგორც წესი, იაპონელი მეწარმე სამუდამოდ ღებულობს მუშაკს და იმაზე ზრუნავს, რომ მუშაკმა თავი მოცემული საწარმოს „ოჯახის“ წევრად იგრძნოს. შესაბამისად, მისთვის ნებისმიერი ქმედება, რომელიც მისი ოჯახის (საწარმოს) წინააღმდეგ არის მიმართული, მიუღებელია. იაპონელი მეწარმეების მიდგომას საკითხისადმი კარგად გამოხატავს „სონის“ ხელმძღვანელობის შეხედულება: **თუ მუშაკს არ აკავშირებს საწარმოსთან განსაკუთრებული ერთგულება, მაშინ შეუძლებელია ბოლო მოელოს საწარმოდან საიდუმლო ინფორმაციის გადინებასა და ქურდობას.**

§ 3.7 დომეინი

დომეინი თანამედროვე ტექნოლოგიური განვითარების ახალ პირმშოს წარმოადგენს.

1993 წელს საქმიან სამყაროში შემოიჭრა ინტერნეტი — ინფორმაციის მიმოცვლის თანამედროვე ელექტრონული ქსელი. თავად სიტყვა ინტერნეტი მოგონილი სიტყვაა და წარმოადგენს ორი ინგლისური სიტყვის International (საერთაშორისო) და Network (ქსელი) შემოკლებებისაგან Inter da Net შემდგარ სიტყვას InterNet, რომელიც შეუცვლელად გავრცელდა მთელს მსოფლიოში. ინტერნეტის ქსელში ნებისმიერ მსურველს შეუძლია მოათავსოს საკუთარი ინფორმაცია და მიაწოდოს ის სხვა პირს, რომელიც სარგებლობს ამ ქსელით. აქ შეიძლება მოთავსდეს ნებისმიერი მონაცემები: კომერციული, სამეცნიერო, ტექნიკური, საბავშვო, გასართობი, გამოსახულებანი და ა.შ. ინფორმაციის მოპოვება და გავრცელება ამ ქსელის მეშვეობით ხდება ძალზე სწრაფად. ქსელით სარგებლობის ფასი დაბალია და ხელმისაწვდომი. ინტერნეტში, პრაქტიკულად, ტერიტორიული საზღვრები წაშლილია. იგი, ერთი მხრივ, მიმზიდველია მომხმარებლისათვის, მაგრამ, მეორე მხრივ, ქმნის უამრავ იურიდიულ სირთულეს სადავო სიტუაციების განსჯისა და პასუხისმგებლობის დადგენისას. დარღვევები, როგორც წესი, ინტერნეტში ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებით ხდება. უპირველესად, ამ კუთხით უნდა შევეხოთ ინტერნეტში არსებულ ე.წ. დომეინებს.

იმისათვის, რომ რომელიმე პირმა ისარგებლოს ინტერნეტით, მას უნდა გააჩნდეს საკუთარი დომეინი. ინგლისურად გამოიყენება ტერმინი „Domain Name“, რაც შეიძლება ითარგმნოს, როგორც „ბინის მისამართის სახელი“. რადგან ქსელი საერთაშორისოა და მისი საქსელო ტერმინოლოგია ინგლისურია, ვფიქრობთ, მიზანშეწონილი იქნება ქართულად გამოვიყენოთ ინგლისური ტერმინის პირველი ნაწილი „დომეინი“. დომეინი არის აღნიშვნა, რომელიც ასრულებს ინტერნეტში აბონენტის მისამართის როლს. თავისი ბუნებით დომეინი სასაქონლო ნიშნის მსგავსი, ინტელექტუალური საკუთრების ახალი ობიექტია, რომელიც ჯერ სამართლებრივად შესწავლილი და მოწესრიგებული კარგად არ არის. ყოველი დომე-

ინი შეიცავს შემდეგ სიმბოლოებს: http://WWW. პირველი — http აღნიშნავს პროგრამას, რომელიც გამოიყენება ქსელში, ხოლო აბრევიატურა „WWW“ (WORLD WIDE WEB) ქართულად ითარგმნება, როგორც „ობობას მსოფლიო ქსელი“ და ინტერნეტის ქსელში ყოფნას ადასტურებს. თავად დომეინი შედგება მინიმუმ ორი ნაწილისაგან: უმაღლესი დონისა (TOP-) და მეორე დონის (SECOND LEVEL) დომეინებისაგან. აგრეთვე, დომეინს შეიძლება გააჩნდეს მესამე დონეც.

სრულად დაწერილი დომეინის მაგალითია შემდეგი აღნიშვნა:
http://WWW.YAHOO.COM

აქ უშუალოდ დომეინის აღმნიშვნელია სიმბოლოები YAHOO.COM. უმაღლესი დონის დომეინი არის „COM“, ხოლო YAHOO არის მეორე დონის დომეინი. უმაღლესი დონის დომეინად შეიძლება გამოყენებული იყოს მხოლოდ გარკვეული, სპეციალურად შერჩეული სიმბოლოები. ესენია, მაგალითად: firm, store, web, arts, rec, info, nom, com, org, net და სხვ. ყოველ მათგანს საკუთარი გამოყენება აქვს. მაგალითად, firm — განსაზღვრულია მეწარმეთა დომეინის დასაფუძნებლად, store — ისეთი მეწარმე პირებისათვის, რომლებიც საქონლის შეძენას სთავაზობენ, arts — ორგანიზაცია-დაწესებულებებისათვის, რომლებიც ეწევიან კულტურულ სფეროში საქმიანობას ან სთავაზობენ გართობებს და ა.შ.

მეორე დონის დომეინი თავისუფლად არჩევადია, ოღონდ შეიძლება შეზღუდული იყოს სიმბოლოთა რაოდენობა, მაგალითად, არა უმეტეს 7 ასოთი. ორგანო, რომელიც აფორმებს ინტერნეტის ახალ აბონენტს, ერთდროულად ადგენს მის დომეინს, ამასთან, მეორე დონის დომეინს არავითარ ექსპერტიზას არ უტარებს. ახალი დომეინი მოწმდება მხოლოდ მოცემულ ადგილას რეგისტრირებული დომეინების მეორე დონესთან შედარებით. სრული იდენტურობა ამ შემთხვევაში დაუშვებელია. მაგრამ ოდნავი განსხვავებაც კი საკმარისია დომეინის დასაფუძნებლად. მაგალითად, დასაშვებია ორი შემდეგი დომეინის არსებობა: http://WWW.YAHOO.COM და http://WWW.YAHOO.COM. რადგან მეორე დონის დომეინს თავისუფლად ირჩევენ, ცნობილი მეწარმენი უფრო მიიღტვიან დომეინის საკუთარი საფირმო სახელწოდებითა ან სასაქონლო ნიშნით გამო-

ხატვას. მაგრამ, რადგან ინტერნეტი მსოფლიო ქსელია, დომეინის დასარეგისტრირებლად მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში არსებობს დამოუკიდებლად მოქმედი მარეგისტრირებელი ორგანოები. ისინი ერთმანეთის მიერ რეგისტრირებული დომეინების შესახებ ინფორმაციას არ ამოწმებენ და არ ადარებენ. შედეგად ერთი და იგივე მეორე დონის დომეინი შეიძლება გამეორდეს. დომეინი შეიძლება გამეორდეს ქვეყნის შიგნითაც, მაგალითად, ისეთ ქვეყანაში, როგორიცაა აშშ. თუ რა სამართლებრივ უხერხულებას გამოიწვევს ასეთი ვითარება, ნათელია.

ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ დომეინი სასაქონლო ნიშნის მსგავსი ფუნქციის მატარებელიცაა. ხშირად შეიძლება მოხდეს მოქმედი სასაქონლო ნიშნისა და სხვის სახელზე რეგისტრირებული დომეინის კონფლიქტი. როგორ უნდა მოწესრიგდეს ურთიერთობა ასეთ შემთხვევაში, ვის უნდა მიეცეს უპირატესობა: რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნის მფლობელსა თუ დომეინისას? ეს და სხვა საკითხები ძნელად გადასაწყვეტია და მათ საგანგებოდ სწავლობს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციაც, რომელიც ცდილობს უნივერსალური მიდგომა შეიმუშაოს. გადასაწყვეტ საკითხთა რიცხვში დასახელებულია სხვა საკითხებიც, მაგალითად, რომელი ტერიტორიის კანონია გამოსაყენებული დავის შემთხვევაში; როგორ და რა საფუძველზე უნდა გადაწყდეს სასაქონლო ნიშნისა (მხედველობაში გვაქვს სიტყვიერი ნიშანი) და დომეინის დაპირისპირებასთან დაკავშირებული დავა, მათ შორის რეგისტრირების პროცესში; როგორ და რის საფუძველზე გადაწყდეს საფირმო სახელწოდებისა და დომეინის კონფლიქტი და მრავალი სხვა. ძნელად გადასაჭრელია დავა, რომელიც ინტერნეტში საავტორო უფლებების დარღვევებს ეხება. არა ნაკლებ რთულია არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ზომების გატარება, პასუხისმგებლობის დადგენა და პირადი უფლებების განხორციელება — ღირსებისა და პატივის შელახვისას. გადასაწყვეტია სხვა მრავალი საკითხი, მაგრამ მათი განხილვა ამჯერად ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს და შემოვიფარგლებით ნათქვამით.

§ 3.8 გუდვილი

ინტელექტუალურ უფლებათა მეტად თავისებური ობიექტია გუდვილი. ის ყველაზე უფრო არამატერიალური ხასიათისაა და დამოუკიდებლად არ არსებობს. ამასთანავე, გუდვილი არის ის, რასაც ინტელექტუალურ უფლებათა ნებისმიერი ობიექტი ქმნის, თუ ის სამოქალაქო ურთიერთობებში ირთვის, მაგრამ ყველაზე მეტად სასაქონლო ნიშანია ამ ობიექტის წარმომქმნელი. სასაქონლო ნიშნის გუდვილი ის საშუალებაა, რაც მეწარმეს უქმნის ხელსაყრელ საბაზრო მდგომარეობას, მათ შორის, ფასთა სხვაობით მიიღოს კონკურენტებზე მეტი შემოსავალი. სწორედ გუდვილია ის „რაღაცა", რაც მომხმარებელს უბიძგებს, მაგალითად, ნამდვილი Puma-ს აღნიშვნით წარმოებული საქონელი გაცილებით უფრო მაღალ ფასად, ვიდრე გაყალბებული ან მიმსგავსებული ნაწარმი.

გუდვილი, როგორც ობიექტი მოხსენიებულია არამარტო ინტელექტუალური საკუთ-რების სფეროში მოქმედი საქართველოს კანონმდებლობით, არამედ ზოგადი ხასიათის კანონებითაც. კერძოდ, როგორც, საკუთარი ღირებულების აქტივი მისი აღრიცხვისა და ანგარიშგების წესს ადგენს საქართველოს საგადასახადო კოდექსი. ამ ობიექტის ანალიზთან დაკავშირებით ლიტერატურა არც ისე მდიდარია, თუმცა საქართველოში მისი გამოკვლევის მაგალითი უკვე გვაქვს. გამოკვლევა ჩაატარა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის უნივერსიტეტის დოქტორანტმა გვანცა გუგეშაშვილმა, რაც დასრულდა დისერტაციის დაცვით თემაზე „გუდვილის ადგილი და როლი კონკურენციაში", დაინტერესებული პირს შეუძლია მას გაეცნოს.

არსებობს სხვადასხვა განსაზღვრებები, რომელთაგან ყველაზე მისაღებად მივიჩნიეთ ერთ-ერთ ბიზნეს ლექსიკონში მოცემული (BusinessDictionary.com): „გუდვილი - არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელიც უზრუნველყოფს კონკურენციულ უპირატესობას ძლიერი ბრენდის, კარგი რეპუტაციის, ან თანამშრომელთა (საწარმოს მუშაკთა) საკუთარი საქმიანობისადმი მაღალი პასუხისმგებლობის ჩამოყალიბებით. მფლობელი მას ასახავს საწარმოს საბალანსო მონაცემებში იმ თანხით, რომლითაც გუდვილის შეძენის ფასი აღემატება საწარმოს მატერიალურ აქტივებს". ამ განმარტებიდან ნიშანდობლივია, რომ გუდვილი განისაზღვრება სხვა არანაკლებ

რთულად განსამარტავი კატეგორიების „ბრენდი“ და „კარგი რეპუტაცია“ მეშვეობით. მათ გარდა გუდვილს განაპირობებს საწარმოს მუშაკთა საკუთარი საქმიანობისადმი მაღალი პასუხისმგებლობა. აქ, უპირველესად იგულისხმება მაღალი კვალიფიკაცია და ტექნოლოგიური დისციპლინა.

სიტყვა „ბრენდი“ საქართველოში მეტად მოდური გახდა ამ ბოლო დროს. ბრენდი არის გამორჩეული სიმბოლო, დიზაინი, სიტყვა, ან მათი კომბინაცია, გამოყენებული საწარმოს სამეწარმეო სახის (იმიჯის) შესაქმნელად, რომლის მეშვეობითაც ხდება ამ საწარმოს საქონლის ამოცნობა და ისეთივე ან მსგავსი კონკურენტთა საქონლისაგან განსხვავება. ლიტერატურაში აღინიშნება, რომ დროთა განმავლობაში საწარმოს იმიჯი მომხმარებელს მჭიდრო წარმოსახვით კავშირს უქმნის მისდამი ნდობის ხარისხთან. ბრენდი ეხმარება მომხმარებელს მიაგნოს ყველაზე მეტად სანდო საქონელს. სიტყვა ბრენდი, მეწარმეთა წრეში გამოსაყენებელ ჩვეულებრივ სახმარად იქცა, თუმცა მისი აღმნიშვნელი სამართლებრივი ტერმინი „სასაქონლო ნიშანია“, ხოლო როდესაც ის ხდება საწარმოს ამოსაცნობი საშუალება ან, რომლითაც საწარმოს წარმოადგენენ სამოქალაქო ურთიერთობებში, მაშინ მას „საფირმო ბრენდს“ უწოდებენ.

გუდვილის წარმოქმნაში დიდი ადგილი ბრენდს უკავია, რასაც მიზნად კარგი სახელის (რეპუტაციის) შექმნა აქვს. სიტყვები „კარგი რეპუტაცია“ საქართველოს კანონში სასაქონლო ნიშნების შესახებაც გვხვდება, თუმცა მისი მისაღები განმარტება საქართველოში ჯერ არა გვაქვს. რეპუტაციის განსაზღვრების მოცემისას მიგვაჩნია, რომ ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ გუდვილი რეპუტაციასთან გაიგივებული არ უნდა იყოს. გუდვილი ან არსებობს ან არა, ხოლო რეპუტაცია ყოველთვის არსებობს (ადამიანის პატივის მსგავსად) და კარგი ან უაყრყოფითია. გუდვილი უარყოფითი მხარით ვერ დახასიათდება. ჩვენეული გაგება რეპუტაციისა შემდეგია: **რეპუტაცია** (იგულისხმება სამეწარმეო) არის საწარმოსადმი (ასევე, სასაქონლო ნიშნისადმი) პატივისცემა, აღებული მთლიანობაში მისი საქმიანობისა და ხარისხის გათვალისწინებით. პატივის, ბუნებრივია შეიძლება მიაგებდეს ის პირი, რომელიც იცნობს საწარმოს ან მის სასაქონლო ნიშანს.

ინტელექტუალური შემოქმედება გვირგვინდება შემოქმედებითი ობიექტების შექმნით ან გამოყენებით, რის შედეგადაც წარმოიქმნება ინტელექტუალური უფლებები. ინტელექტუალურ ობიექტებთან დაკავშირებულ უფლებებს წარმოშობიდანვე თავ-თავისი მფლობელები ჰყავს. მათ აერთიანებთ ის, რომ ყველანი ინტელექტუალურ შემოქმედებას ეწევიან. შესაბამისად, წარმოქმნილი უფლებებიც მათივე ბუნებრივი კუთვნილებაა და სხვა სუბიექტზე მხოლოდ მათი ნებით შეიძლება გადავიდეს. მიზანშეწონილად ვთვლით ინტელექტუალურ უფლებათა სუბიექტები დავაჯგუფოთ იმავე წესით, როგორც თავად ობიექტებს ვაჯგუფებთ.

ინტელექტუალური შემქმნელობითი შემოქმედების მიხედვით, წარმოშობიდან უფლებათა მფლობელებად გვევლინება: ნაწარმოების შემქმნელი – ავტორი, გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის შემქმნელი – გამომგონებელი, დიზაინის შემქმნელი – დიზაინერი, მცენარის ან ცხოველის ჯიშის გამომყვანი – სელექციონერი, ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოგრაფიის შემქმნელი. ამავე რიგში უნდა დავასახელეოთ შესრულების შემქმნელი – შემსრულებელი.

სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების მიხედვით უფლებათა მფლობელები არიან მეწარმენი: ხმისა და გამოსახულების ჩამწერები, მაუწყებლები, მონაცემთა ბაზის დამამზადებლები, პროდუქციის მწარმოებლები და გამსაღებლები, მომსახურების გამწევები.

პირველი ჯგუფს სუბიექტები არიან საავტორო, საპატენტო და დიზაინუფლებების, აგრეთვე, სელექციონერთა უფლებების სუბიექტები, ხოლო მეორე ჯგუფის სუბიექტები მომიჯნავე და სამრეწველო საკუთრების შემადგენელი, კომერციული უფლებების სუბიექტები არიან.

თავი 4 ავტორი

საავტორო უფლებათა სუბიექტის განსაზღვრის ორი მიდგომაა ცნობილი. პირველი მიდგომა, რომელიც ინგლისურ-ამერიკული სამართლისათვის არის დამახასიათებელი, ეფუძნება Copyright-ის ფუძემდებლურ შეხედულებებს და წარმოშობიდანვე უფლებათა მფლობელად აღიარებს როგორც ფიზიკურ, ისე იურიდიულ პირს. მეორე მიდგომა დამახასიათებელია კონტინენტური ევროპის სამართლისათვის და ეფუძნება le droit d'auteur-ის (საავტორო უფლებათა) სამართლებრივ პრინციპს, რომლის თანახმადაც საავტორო უფლებათა მფლობელი წარმოშობიდანვე, მხოლოდ ავტორი შეიძლება იყოს. ამ პრინციპის თანახმად, ნაწარმოები განიხილება ავტორის პიროვნულ გამოხატულებად – იგულისხმება, რომ ავტორი საკუთარ „მეს" აქსოვს ქმნილებაში, რის გამოც მხოლოდ ცალკეულ პიროვნებას (ფიზიკურ პირს) შეიძლება ეკუთვნოდეს საავტორო უფლებები. ამდენად, კონტინენტური ევროპის სამართლის ზოგადი პრინციპით საავტორო უფლებები არ შეიძლება იურიდიულ პირს ეკუთვნოდეს წარმოშობიდან. შესაბამისად, ფილმის დამდგმელი სტუდია ან სამაუწყებლო ორგანიზაცია წარმოშობიდან ვერ მოიპოვებენ საავტორო უფლებებს. ეს უფლებები მხოლოდ ავტორმა შეიძლება დაუთმოს მათ უფლებათა გადაცემის გზით.

ბერნის კონვენცია საავტორო უფლებათა სუბიექტის საკითხს საგანგებოდ არ ეხება, მაგრამ მისი პირველივე მუხლი იძლევა საფუძველს, დავასკვნათ, რომ კონვენცია მისდევს le droit d'auteur-ის პრინციპებს და მისი სულისკვეთებით არის შემუშავებული. კონვენციის აღნიშნული მუხლის რედაქცია შემდეგია: „ქვეყნები, რომლებისათვისაც მოქმედებს ეს კონვენცია, ქმნიან კავშირს ლიტერატურის, ხელოვნების ნაწარმოებების, და ავტორთა უფლებების დასაცავად" (The countries to which this convention applies constitute a Union for the protection of the rights of authors in their literary and artistic works).

საავტორო უფლებათა სუბიექტის განსაზღვრის თვალსაზრისით, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონიც არ შეიცავს პირდაპირ ნორმებს, თუმცა მისი შინაარსიდან გამომდინარეობს, რომ იგი კონტინენტური ევროპის სამართლის

პრინციპებზეა აგებული და საავტორო უფლებათა სუბიექტს le droit d'auteur-ის მიხედვით განსაზღვრავს. ეს დასტურდება შემდეგით:

— სამოქალაქო კოდექსით დაწესებულია ცნება „საავტორო სამართალი";

— კანონის სათაურია „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ".

— საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-11 მუხლი ადგენს: „საავტორო უფლება ნაწარმოებზე, რომელიც ერთობლივი შემოქმედებითი შრომის შედეგად შექმნა ორმა ან მეტმა პირმა (თანაავტორობა) ერთობლივად ეკუთვნით თანაავტორებს..."

ამ მაგალითებიდან იკვეთება დასკვნა, რომ თვითონ სამართლისა და კანონის დასახელება იმ სუბიექტის მიხედვითაა მოცემული, რომლის ინტერესების დაცვასაც ემსახურება სამართლის ეს ინსტიტუტი და ნათელია, რომ საავტორო უფლებები წარმოშობიდან ავტორს (თანაავტორებს) ეკუთვნის.

ავტორი, თანაავტორი და საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელები. ხშირად, ტერმინი „ავტორი" ლიტერატურაში გვხვდება ნებისმიერ ინტელექტუალურ შემოქმედებითი ობიექტის შემქმნელზე მიმათითებელი მნიშვნელობით. ჩვენი აზრით, ქართული ენა საშუალებას გვაძლევს, რომ „ავტორი" მხოლოდ საავტორო უფლებათა სუბიექტს ვუწოდოთ, რადგან სხვა ობიექტების შემქმნელთათვის შესაბამისი ტერმინები მოგვეპოვება. მაგალითად, რატომ უნდა მოვიხსენიოთ გამოგონების ან დიზაინის შემქმნელი ავტორად, როდესაც გვაქვს სიტყვები „გამომგონებელი" და „დიზაინერი" და ა.შ.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ „ავტორი" კრებსითი ტერმინია და მოიცავს: მწერალს, პოეტს, კომპოზიტორს, მხატვარს, მოქანდაკეს და ა.შ.

Droit d'auteur-**ის პრინციპის მიხედვით, ავტორად მხოლოდ ის ფიზიკური პირი მიიჩნევა, ვინც შექმნა ნაწარმოები.** ამასთან, მნიშვნელობა არა აქვს ქმედუნარიანი იქნება აღნიშნული პირი თუ არა. ეს ვითარება იმის ანარეკლია, რომ ავტორად შეიძლება ნებისმიერი ასაკის პირი იყოს — ბავშვიც კი. ცხოვრებაში ამ პრინციპის პირველი გამტარებლები ბავშვის მშობლები არიან. როდესაც ბავშვი მეტყველებას იწყებს, ხშირია მის მიერ რაიმე სრულიად უჩვეულო აზრების,

გამოგონილი სიტყვების წარმოთქმა, რაც შემდგომში მშობლების სიამაყისა და ნაცნობებისათვის დიდი სიამოვნების მომგვრელ მოყოლის საგნად იქცევა, იმის ხაზგასმით, რომ ყოველივე ამ მონაყოლის ავტორი მათი ბავშვია. ზოგიერთი მშობელი ასეთ ფაქტებს იწერს კიდევაც და ინახავს. ითვლება, რომ 5-6 წლამდე ასაკის ბავშვი რაიმე ტრადიციული წარმოდგენებით არ არის შეზღუდული და მისგან მოსალოდნელია სრულიად ახალი შემოქმედებითი მიმართულების წარმოჩენაც კი. ყოველივე აღნიშნულით გვინდა ხაზი გაუსვათ იმას, რომ ავტორად და, შესაბამისად, საავტორო უფლებათა მფლობელად წარმოშობიდან მისაჩნევია მხოლოდ ის პირი, ვინც საკუთარი შემოქმედებითი სული ჩააქსოვა ნაწარმოებში.

ავტორის განსაზღვრის ამ პრინციპს ეყრდნობა საავტორო და მონიჭნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონიც, რომლის განმარტებითი, მე-4 მუხლის „ა“ პუნქტი იძლევა ზოგად განმარტებას: „ავტორი“ – ფიზიკური პირი, რომლის ინტელექტუალური შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგადაც შეიქმნა ნაწარმოები“. ეს ნორმა საყოველთაოდ დამკვიდრებულ არსობრივ გაგებაზეა აგებული და ავტორად აღიარების მსურველთა წრიდან გამორიცხავს იმ პირებს, რომლებსაც შემქმნელობით შემოქმედებაში მონაწილეობა არ მიუღიათ. მაგალითად, ავტორად ვერ იქნება აღიარებული პირი, რომელმაც დახმარება გაუწია მწერალს მისი წიგნის გამოსაცემად მომზადებაში, მათ შორის, ტექსტის რედაქტირებაში, ან არსებული ნაწარმოების მსგავსი ნაწარმოები გამოსცა, ან დახატა და ავტორად საკუთარი თავი მიუთითა.

ინტელექტუალური შემოქმედება შეიძლება ერთად წარმართოს მრავალმა შემოქმედმა და შექმნან ერთობლივი ნაწარმოები. ასეთ შემთხვევაში ყოველი ავტორად მიიჩნევა, რომლის შემოქმედების წილი ზოგჯერ შეიძლება გამოიყოს, ზოგჯერ კი ვერ გამოიყოფა. **ავტორთა ჯგუფს, რომელთაც ერთობლივი შრომით შექმნეს ნაწარმოები, „თანაავტორები“ ეწოდება** და ეს ტერმინი ფართოდ იხმარება მეცნიერულ ლიტერატურასა და ნორმატიულ აქტებში. თანაავტორთა განმსაზღვრელი ნორმა საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონშიც არსებობს – მე-11 მუხლი. ის მნიშვნელოვანი იმითიც არის, რომ თანაავტორს საავტორო უფლებათა

მფლობელად მიიჩნევს მათი წარმოშობისთანავე. აღნიშნული მუხლი დასათაურებულია „თანაავტორობა“ და გარდა თანაავტორის განსაზღვრისა, საავტორო უფლებათა მათ შორის განაწილების წესსაც ადგენს, რასაც შემდგომ შევეხებით. თვალსაჩინოებისათვის მოვიტანთ ხსენებული მუხლის პირველი პუნქტის ტექსტს: „საავტორო უფლება ნაწარმოებზე, რომელიც ერთობლივი ინტელექტუალურშემოქმედებითი საქმიანობის შედეგად შექმნა ორმა ან ორზე მეტმა პირმა (თანაავტორობა), ერთობლივად ეკუთვნის თანაავტორებს, იმის მიუხედავად, ეს ნაწარმოები წარმოადგენს ერთ განუყოფელ მთლიანობას, თუ შედგება ნაწილებისაგან, რომელთაგან თითოეულს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა აქვს. თანაავტორთა ურთიერთობა განისაზღვრება მათ შორის დადებული ხელშეკრულებით“.

ეს მუხლი საშუალებას გვაძლევს თანაავტორად ის პირებიც ვაღიაროთ, რომლებიც ერთობლივი შემოქმედებით არ არიან დაკავებული არც ტერიტორიულად და არც შემოქმედებითი დამოკიდებულებით. ამ მიმართებით მნიშვნელობა არა აქვს ნაწარმოები განუყოფელია, თუ შეიძლება დამოუკიდებელ ნაწილებად დაიყოს. როდესაც ნაწარმოები შემოქმედებითი წვლილის მიხედვით განუყოფელია, მაგალითად, ილფი და პეტროვი იმდენად „შეზრდილ“ შემოქმედებას ეწეოდნენ, როდესაც ბრწყინვალე წიგნს „თორმეტ სკამს“ ქმნიდნენ, რომ ცოტა ხნის შემდეგ თავადვე ვეღარ არჩევდნენ ვის რა აზრი და წინადადება ეკუთვნოდა. დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონე ნაწილებისაგან თანაავტორობით შექმნილი ნაწარმოების მაგალითად შეგვიძლია დავასახელოთ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი (მუხლობრივი), რომლის შექმნაზეც, წინასწარ შეთანხმებული გეგმით, დამოუკიდებლად მუშაობდნენ ამ დარგის მეცნიერები და სპეციალისტები: დავით ძამუკაშვილი, რომან შენგელია, დავით გაბუნია, ვალერი ხრუსტალი და სანდრო ჯორბენაძე. ნაშრომში შესული ყოველი ამ თანაავტორის მიერ შექმნილი ნაწილი შეიძლება სრულიად დამოუკიდებლად იყოს გამოყენებული (თანაავტორობასთან დაკავშირებული მე-11 მუხლის დაწვრილებითი კომენტარი თსუ ლექტორს, სანდრო ჯორბენაძეს ეკუთვნის, რომლის გაცნობასაც ვურჩევთ თანაავტორობის არსის მეტი გაგებისთ დაინტერესებულ პირებს).

დამოუკიდებელი ნაწილების მქონე ნაწარმოები, როგორც წესი, შედგენილი ნაწარმოებია. მასში შესულია სხვადასხვა ავტორთა ან არსებული ნაწარმებები, ან ახლად შექმნილი და საამისოდ განკუთვნილი, გარკვეული რიგითობით დალაგებული, რასაც შემდგენელი განსაზღვრავს. ამ წესრიგის მიგნებას საკმარისი დონის ინტელექტუალური შემოქმედება ესაჭიროება, რის გამოც შემდგენელიც ავტორის დარ შემქმნელად გვევლინება და აღიჭურვება საავტორო უფლებებით. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს შემდგენლის უფლებებს, კერძოდ დადგენილია, რომ „შედგენილი ნაწარმოების ავტორს (შემდგენელს) ეკუთვნის საავტორო უფლება მასალის შერჩევასა და განლაგებაზე, რაც მისი ინტელექტუალურ-შემოქმედებით საქმიანობას წარმოადგენს".

გვსურს ცალკე შევეხოთ ზოგიერთ სუბიექტს, რომლებიც ავტორებთან არიან გათანაბრებული საავტორო სამართალში და რომლებსაც სპეციალური ნორმებიც აქვთ დათმობილი, რათა მოიხსნას დღის წესრიგიდან ყოველგვარი კამათი მათი „ავტორებად" და, შესაბამისად, საავტორო უფლებათა სუბიექტებად აღიარების შესახებ.

მსგავსად შემდგენლისა განიხილება მონაცემთა ბაზის შემქმნელი. მონაცემთა ბაზის შემქმნელს საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ავტორს უწოდებს, მაგალითად, მე-19 მუხლის მე-2 პუნქტი, რადგან მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის „ძ" ქვეპუნქტის თანახმად, მონაცემთა ბაზას შედგენილ ნაწარმოებად განიხილავს და ადგენს: „შედგენილი ნაწარმოები, კერძოდ, კრებული, ენციკლოპედია, ანთოლოგია, მონაცემთა ბაზა და სხვა ნაწარმოები, რომელიც მასალის შერჩევისა და განლაგების მიხედვით ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგს წარმოადგენს".

ავტორთა რიგს ეკუთვნის ასევე კომპიუტერული პროგრამის შემქმნელი – პროგრამისტი, რომელსაც ჩვენი ქვეყნის კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ მას, ასევე, „ავტორად" მოიხსენიებს, კერძოდ მე-19 მუხლის პირველი პუნქტით. პროგრამისტი და მონაცემთა ბაზის ავტორი საავტორო უფლებათა სუბიექტებად სავალდებულოდ გახდნენ მთელი მსოფლიოს მასშტაბით

მას შემდეგ, რაც ამოქმედდა „TRIPS“-ი.

ავტორთან გათანაბრებულია და ყველა საავტორო უფლებით სარგებლობს, ასევე, მთარგმნელი. მართალია, სიტყვა „მთარგმნელი“ ჩვენი ქვეყნის საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონში არ გვხვდება, მაგრამ ის, რომ საავტორო უფლებათა სუბიექტია, ეჭვგარეშეა, თუნდაც იმიტომ, რომ თარგმანი დაცვის ობიექტთა რიცხვში ცალკეა მოქცეული. ცალკე უფლებაც კი არსებობს, რომელსაც „თარგმნის“ უფლება ეწოდება.

თავი 5. გამომგონებელი

შემქმნელობითი შემოქმედების ეს სუბიექტები იგივე ავტორიები არიან, ოღონდ, მათი შემოქმედების საფუძველი, გარდა ნიჭისა და „შემოქმედებითი მუზისა“, ტექნოლოგიური ცოდნაა. ასეთი სუბიექტები გამოგონებებს (სასარგებლო მოდელებს) ქმნიან, მათ „გამომგონებელი“ ჰქვია. მაგრამ, შემოქმედებითი ნიშნით, კავშირი ავტორთან იმდენად დიდია, რომ შემთხვევითი არ იყო, როცა საპატენტო სამართალი, რომელიც აწესრიგებს ტექნიკურ შემოქმედებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს, „გამოგონების ავტორად“ მოიხსენიებდა გამომგონებელს. აღნიშნულის გამო ტერმინი „გამომგონებელი“ საქართველოს საპატენტო კანონში მხოლოდ 2010 წლის შესწორებების შემდეგ გაჩნდა. თუ ვინ უნდა იყოს მიჩნეული გამომგონებლად, განსაზღვრავს საქართველოს საპატენტო კანონის მე-2 მუხლის „ე“ პუნქტი: „გამომგონებელი – ფიზიკური პირი, რომლის ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად შეიქმნა გამოგონება. ეს განმარტება გამომგონებლის დადგენის პრაქტიკული გზამკვლევია და იმავე ნიშნებით განისაზღვრება, რომლებითაც საავტორო სამართალში ავტორი დგინდება.

საპატენტო სამართალიც იცნობს ერთობლივი შემოქმედებით გამოგონების შემქმნელ სუბიექტებს, რომლებსაც საავტორო სამართლისეული ტერმინოლოგიის მიხედვით „თანაგამომგონებელს“ უწოდებს. განსხვავება ის არის, რომ საპატენტო სამართლისათვის დამოუკიდებელი თანაგამომგონებლობის ინსტიტუტი უცხოა, რაც გამომდინარეობს გამოგონების არსიდან, რომლის ნაწილებად გაყოფაც შეუძლებელია. თავად თანაგამომგონებელი, როგორც ინსტი-

ტუტი, საპატენტო კანონის მე-18 მუხლის მე-4 პუნქტით არის დაკანონებული: „თუ გამოგონება შექმნა რამდენიმე პირმა, თითოეული მათგანი მიიჩნევა თანაგამომგონებლად“.

გამომგონებელიც ის სუბიექტია, რომელსაც წარმოშობიდან ეკუთვნის საპატენტო უფლებები. საპატენტო სამართალი საპატენტო უფლებათა სხვა სუბიექტებს არ იცნობს, რომლებიც წარმოშობიდანვე შეიძლება იყვნენ მათი მფლობელები.

თავი 6. დიზაინერი

საავტორო და საპატენტო ობიექტებისათვის დამახასიათებელ შემოქმედებას ეწევიან განსხვავებული მიმართულების დიზაინერები. ერთ შემთხვევაში ისინი წმინდა სახელოვნო შემოქმედებით არიან დაკავებული, მაგალითად, როდესაც იქმნება რაიმე ნაწარმზე დასატანად, აღსაბეჭდავად ან სავაჭრო ქსელში გასატანად მოსართავი ნახატი. მეორე შემთხვევაში კი ეწევიან ე.წ. „სამრეწველო სადიზეინერო შემოქმედებას“. ასეთი შემოქმედების ობიექტები შეიძლება საავტორო სამართლითაც იყოს დაცული, დიზაინის სამართლითაც და საპატენტო სამართლითაც. ყველა შემთხვევაში ნაწარმის ან სხვა საქონლის გარეგნული, ან მომსახურების ადგილის მოსაწყობი სახე იქმნება. სხვა მხრივ, დიზაინერი ავტორის მსგავსი სუბექტია და მას უფლებები წარმოშობიდან ეკუთვნის. დიზაინერს განსაზღვრავს დიზაინის შესახებ კანონის მე-2 მუხლის „დ“ პუნქტი: „დიზაინერი – ფიზიკური პირი, რომლის ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი შრომის შედეგად შეიქმნა დიზაინი“; ამავე მუხლის „ე“ პუნქტით თანადიზაინერი განსაზღვრულია: „თანადიზაინერი – ფიზიკური პირი, რომელმაც სხვა ფიზიკიურ პირთან ერთობლივი ინტელექტუალური შემოქმედებითი შრომის შედეგად შექმნა დიზაინი“. როგორც ვხედავთ, დიზაინერად პირის მიჩნევის მოთხოვნები იგივეა, რაც ავტორთა და გამომგონებელთათვისაა გათვალისწინებული.

დიზაინის სამართლებრივი ნორმების მიხედვით, დიზაინის შემთხვევაშიც დამოუკიდებელ თანადიზაინერობას ადგილი არა აქვს, თუმცა მეცნიერული თვალსაზრისით საკითხი შესასწავლია, მაგალითად, როდესაც იქმნება გარეგნული სახის ვარიანტები. დიზაინის შესახებ კანონი უშვებს უფლებების წარმოქმნას მრავალი დიზაინის

მიმართ ერთი განაცხადის მეშვეობით. სრულიად დასაშვებია, რომ ერთმა სადიზაინო შემოქმედებამ სხვადასხვა დიზაინერის ერთობლივი შრომა მოითხოვოს, რომლებიც ერთიანი ჩანაფიქრის ფარგლებში განსხვავებული საგნების გარეგნობას ქმნიან, რომლებიც ერთობლივად გამოიყენება, მაგალითად, ავეჯის ანაკრები.

თავი 7. სელექციონერი და ტოპოლოგიის შემქმნელი

შემქმნელობითი შემოქმედების კიდევ ორ ობიექტს — მცენარისა და ცხოველის ჯიშს და ტოპოგრაფიას საკუთარი შემქმნელი ჰყავს. პირველად დასახელებულის შემქმნელს სელექციონერი ეწოდება, ხოლო მეორე ობიექტის შემქმნელს საკუთარი ტერმინი ვერ მოეძებნა და მასაც ავტორი ეწოდება ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით.

მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ კანონები არ განსაზღვრავს სელექციონერს, მაგრამ თანასელექციონერის განსაზღვრებიდან ირკვევა, რომ სელექციონერი შეიძლება იყოს ფიზიკური პირი. კერძოდ, ორივე კანონის მე-5 მუხლების მე-3 პუნქტების ტექსტი სრულიად ემთხვევა და შემდეგნაირადაა გადმოცემული: „თუ მცენარის ახალი ჯიში გამოვლენილ და გაუმჯობესებულ, ან გამოყვანილ იქნა რამდენიმე ფიზიკური პირის ერთობლივი ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად, თითოეული მათგანი მიიჩნევა თანადიზაინერად“.

ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ კანონის მე-6 მუხლის სათაური „ტოპოლოგიის ავტორი (თანაავტორი)“, ამ მუხლით ზემოთალნიშნული მოთხოვნებია გამეორებული ამ სუბიექტთა დადგენისათვის.

რაც შეეხება სხვა ობიექტებს: დომენსა და ნოუ-ჰაუს, შეგვიძლია ის აღვნიშნოთ, რომ დომენი სახელია და მისი შემქმნელი ავტორად ან შსგავს შემოქმედად ვერ იქნება მიჩნეული, ხოლო ნოუ-ჰაუს შეიძლება ნებისმიერი ზემოთ განხილული ობიექტი შეადგენდეს, შეაბამისად, უფლებათა სუბიექტი ხან ავტორი იქნება, ხან დიზაინერი და ხან გამომგონებელი. ინტელექტუალური შემქნელობითი სუბიექტების განხილვას, რომლებსაც ბუნებრივად ეკუთვნის შექმნილი ობიექტების მფლობელობა, ამით დავასრულებთ.

თავი 8. საავტორო უფლების სხვა სუბიექტები

საავტორო სამართალი ზოგიერთ მეცნიერ შემოქმედს, მაგალითად, ენათმეცნიერს, რომელიც მოცემულ შემთხვევაში თავად არ არის დაკავებული შემქმნელობითი შემოქმედებით, მაგრამ აღმოაჩენს და გამოაქვეყნებს საზოგადოებისათვის აქამდე უცნობ ნაწარმოებს, ენიჭება საავტორო ქონებრივი უფლებები. შემდგომ, ასეთი მეცნიერისათვის განკუთვნილი სამართლებრივი წესრიგი გავრცელდა ნებისმიერ იმ პირზე, ვინც პირველად გააცნობს საზოგადოებას ნაწარმოებს, რომელიც გამოქვეყნებული არ ყოფილა. საავტორო სამართალით აღიარებული ეს წესი განმტკიცებულია საქართველოს კანონით საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, რომლის მე-18 მუხლის მე-8 პუნქტი იუწყება: „პირს, რომელიც საავტორო უფლების ვადის გასვლის შემდეგ გამოცემის ან საჯარო გაცნობის გზით პირველად გახდის საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომს ნაწარმოებს, რომლის გამოცემა ან საჯარო გაცნობა ადრე არ მომხდარა, ამ ნაწარმოებზე წარმოეშობა ამ მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული ქონებრივი უფლებები“. ამ ნორმიდან გამომდინარეობს ის აზრი, რომ საქართველოს საავტორო სამართალი საავტორო უფლებათა წარმოშობიდანვე მფლობელ სუბიექტად იურიდიულ პირსაც აღიარებს, რაც სხვა ნორმებიდან კიდევ უფრო ნათლად ირკვევა.

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-14 მუხლი ადგენს: ენციკლოპედიების, ენციკლოპედიური ლექსიკონების, მეცნიერული ნაშრომების, პერიოდული და ერთმანეთის გამგრძელებელი კრებულების, გაზეთების, ჟურნალებისა და სხვა პერიოდული გამოცემის გამომცემლებს ეკუთვნით ამ გამოცემაში შესულ ნაწარმოებთა გამოყენების განსაკუთრებული უფლება. გამომცემელს უფლება აქვს ასეთ ნაწარმოებთა ნებისმიერი სახით გამოყენებისას მიუთითოს თავისი სახელი ან მოითხოვოს მისი მითითება ...“. როგორც ვხედავთ, მოცემულ შემთხვევაში საავტორო უფლებათა ნაწილი — უფლება გამოყენებაზე, თავდაპირველადვე ეკუთვნის გამომცემელს, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში იურიდიული პირი იქნება. მასვე ეკუთვნის ავტორობის უფლების განცხადების ერთ-ერთი საშუალება, აღნიშნოს ნაწარმოებზე საკუთარი

სახელი ან მოითხოვოს ასეთი აღნიშვნა. ამ ნორმით გამომცემელი – იურიდიული პირი გათანაბრებულია შემოქმედთან – შემდგენელთან, რაც მართებულად მიგვაჩნია, რადგან ენციკლოპედიის, მეცნიერული ნაშრომების კრებულის ან პერიოდიკის შედგენილობა (თემატური, თანამიმდევრული და ა.შ) განისაზღვრება ხელმძღვანელობის მიერ, რომლებიც ამ იურიდიული პირის წარმომადგენლები არიან. ასეთი იურიდიული პირები ერთგვარად ნაწარმოების შემდგენლად განიხილება და საავტორო უფლებებით წარმოშობიდანვე აღიჭურვება.

გარდა აღნიშნულისა, ზოგიერთი ქვეყნის კანონით (მაგალითად, საფრანგეთი) იურიდიულ პირს საავტორო უფლება შეიძლება ეკუთვნოდეს ისეთ შემთხვევაში, როდესაც ნაწარმოები იურიდიული პირის მუშაკებმა შექმნა და ვერ ირკვევა კონკრეტულად იმ პირის ან პირთა ვინაობა, რომლებიც შეიძლება იყვნენ ავტორად აღიარებული. საკითხის ამგვარად მოწესრიგების შესაძლებლობა ეხმიანება გამოჩენილი ქართველი ცივილისტის, საქართველოს პირველი ეროვნული სამოქალაქო კოდექსის შემმუშავებელი ჯგუფის ხელმძღვანელის, პროფესორის სერგო ჯორბენაძის აზრს, რომელიც გადმოგვცემს: „სინამდვილეში, განხილვის პროცესში, კამათისა და კოლეგათა შორის დიალოგის დროს იდეა განიცდის ისეთ დამუშავებას, მოთელვას, რომ ხშირად ძნელი ხდება თვალისდევნება მისი თანდათანობითი ფორმირებისათვის, მისი პირვანდელი სახით გამოვლენა და, გამომდინარე ნათქვამიდან, იდეის კონკრეტულად იმ პირისადმი მიკუთვნება, რომელმაც პირველად წარმოაჩინა იგი“. მაშასადამე, მართებული იქნება დავასკვნათ, რომ ასეთ შემთხვევაში საავტორო უფლება შეიძლება ეკუთვნოდეს კოლექტივის ყველა წევრს ან სამუშაოს დამკვეთს.

თუ შევაჯამებთ ყოველივე აღნიშნულს, შევნიშნავთ, რომ droit d'auteur-ის პრინციპების შესაბამისად, რასაც ბერნის კონვენციასა და კონტინენტური ევროპის სამართლის სხვა ქვეყნებთან ერთად საქართველოს საავტორო სამართალიც იზიარებს, საავტორო უფლებათა სუბიექტი შეიძლება იყოს ნაწარმოების ავტორი – ფიზიკური პირი და გამონაკლის შემთხვევაში იურიდიული პირი. ამასთან, ავტორად მხოლოდ ის პირი მიიჩნევა, ვინც შემოქმედებითი წვლილი შეიტანა ნაწარმოების შექმნაში. ის პირი, ვინც მონაწილეობდა,

მაგალითად, ბეჭდავდა, ეწეოდა ტექსტის რედაქტირებას, ან სხვა სახის ტექნიკურ სამუშაოს ასრულებდა, ავტორად (თანაავტორად) არ მიიჩნევა.

თავი 9. მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტები

საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ პირველი მუხლითვე ცხადს ხდის, რომ ის ავტორთა გარდა ემსახურება სხვა სუბიექტების უფლებების დაცვას და საავტორო უფლებათა მომიჯნავე უფლებების სუბიექტებს ცალკე პუნქტით ასახელებს, პირველი მუხლის „ა“ პუნქტით მითითებულია, რომ კანონი აწესრიგებს: „შემსრულებლის, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის დამამზადებლისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციის საავტორო უფლებების მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს“.

§ 9.1 შემსრულებელი

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის აღნიშნული ნორმა პირველად შემსრულებელს ასახელებს, რაც სხვაგვარად ვერც იქნებოდა, რადგან **მომიჯნავე უფლებათა მთავარი სუბიექტი შემსრულებელია**. მას მთავარ სუბიექტად მივიჩნევთ იმიტომ, რომ ერთადერთია, რომელიც ქმნის ნაწარმოების მსგავს ობიექტს. ამ ვითარებითაა გამოწვეული მომიჯნავე უფლებათა სხვა სუბიეტებისათვის დადგენილი უფლებების განხორციელების დამოკიდებულება შემსრულებელთა უფლებებზე. შესრულება იმდენად ახლოა ნაწარმოებთან, რომ დიდი ხნის განმავლობაში მიმდინარეობდა მეცნიერული კამათი ამ ობიექტისათვის საავტორო სამართალში სათანადო ადგილის მოძებნის მიზნით. ნორმატიულად ეს საკითხი უკვე გადაწყვეტილია და შესრულება მომიჯნავე უფლებებს მიეკუთვნა. ეს ვითარება საერთაშორისოდ არის აღიარებული 1962 წლის შემდგომ, მას შემდეგ, რაც დაფუძნდა შემსრულებელთა, ფონოგრამის მწარმოებელთა და სამაუწყებლო ორგანიზაციების უფლებების დაცვის რომის კონვენცია. ძალიან ახლო შემოქმედებითი მსგავსების გათვალისწინებით ამ ნაშრომში შესრულება შემქმ-

ნელობითი შემოქმედების ობიექტთა ჯგუფში განვიხილეთ. მაგრამ, შემსრულებლის დახასიათება როგორც უფლებათა სუბიექტისა, მისთვის მიჩენილ სამართლებრივ ადგილზე – მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტებს შორის ვამჯობინეთ.

ობიექტი შესრულება ნაწარმოების მსგავსად წარმოშობს ინტელექტუალურ უფლებებს და მათი თავდაპირველი მფლობელი, ბუნებრივია, შემსრულებელად უნდა მივიჩნიოთ. **შემსრულებლად ითვლება: მსახიობი, მომღერალი, მუსიკოსი, მოცეკვავე ან სხვა პირი, რომელიც თამაშობს როლს, მხატვრულად კითხულობს, მღერის, უკრავს მუსიკალურ ინსტრუმენტზე.** შემსრულებლად ითვლება, აგრეთვე, პირი, რომელიც სხვაგვარად ასრულებს ნაწარმოებს, მათ შორის, საესტრადო, საცირკო და „თოჯინურ“ ნომერს. გარდა ამისა, შემსრულებლად ჩაითვლება სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორი და დირიჟორი. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ მე-4 მუხლის „ყ“ პუნქტით იძლევა ამ სუბიექტის ნორმატიულ განსაზღვრებას, კერძოდ, მითითებულია: „შემსრულებელი – მსახიობი (თეატრის, კინოსი და ა.შ), მომღერალი/მუსიკოსი, მოცეკვავე ან სხვა პირი, რომელიც თამაშობს როლს, კითხულობს, მღერის, ახდენს, დეკლამირებას, უკრავს მუსიკალურ ინსტრუმენტზე ან სხვაგვარად ასრულებს ლიტერატურის ან ხელოვნების ნაწარმოებს, საესტრადო, საცირკო, თოჯინურ ან ფოლკლორულ ნომერს.

§ 9.2 ჩამწერები

კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ასახელებს მომიჯნავე უფლებათა იმ სუბიექტებსაც, რომლებიც სამეწარმეო შემოქმედებით არიან დაკავებულნი, ისინი შემქმნელთა რიცხვს არ ეკუთვნის. ლიტერატურაში, პირველ რიგში, ხმის ან გამოსახულებების ჩამწერი სტუდიები სახელდება ხოლმე და ამ რიგითობას არც ჩვენი ქვეყნის კანონი არღვევს. ნორმატიული ტერმინოლოგიით ამ სუბიექტებს „ფონოგრამის დამამზადებელი“ და „ვიდეოგრამის დამამზადებელი“ ეწოდება. მეცნიერთა უმრავლესობა თვლის, რომ მათ მიერ გაწეული შემოქმედება ტექნიკურ-საორგანიზაციო-კომერციული სახისაა, რასაც განმსაზღვრელი სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს

და ეს მხარე განაპირობებს იმას, რომ დაცულია მხოლოდ მათი ქონებრივი ინტერესი (იმ საფინანსო და ორგანიზაციული რისკის სანაცვლოდ, რასაც ისინი ფონოგრამის ან ვიდეოგრამის დამზადებაში დებენ). ამ სუბიექტებს წმინდა კომერციული ინტერესი ამოძრავებთ, რომლის წარმატებაც დიდად განაპირობებს ავტორთა და შემსრულებელთა ინტელექტუალური შრომის შედეგის რაც შეიძლება ფართო გაცნობას და მომხმარებლისათვის მიწოდებას. ამიტომ, მათი რისკის გამართლება დიდადაა დამოკიდებული თავად ნაწარმოებისა და შესრულების მხატვრულ და სახელოვნებო დონეზე, მომხმარებელთა შეხედულებებსა და თანამედროვე მოთხოვნილებებზე. შეიძლება შესრულებაც ყოველმხრივ მოსაწონი იყოს, მაგრამ აღმოჩნდეს, რომ მომხმარებელთა მცირე წრე მიმართავს მას. ასეთ შემთხვევაში ჩამწერთა ფინანსური რისკი შეიძლება გაუმართლებელი აღმოჩნდეს. თუკი ჩანაწერები სწრაფად გასაღდება და მოთხოვნილებაც არ შემცირდება, მაშინ რაც შეიძლება სწრაფად უნდა მიეწოდოს მომხმარებელს მოცემული ჩანაწერების ასლი. საამისოდ კი მზად არიან ისინი, ვინც „ჩასაფრებულნი“ არიან და ყოველგვარი სირთულეების გარეშე შეუძლიათ უბრალოდ ასლები დაამზადონ ნაყიდი ჩანაწერისაგან, რაც ძალზე იაფი დაუჯდებათ, და გაასაღონ. ეს საშიშროება რომ აღიკვეთოს, ჩანაწერების დამამზადებლები საავტორო და მომიჯნავე უფლებების სამართლის სუბიექტებად აღიარეს და შესაბამისი უფლებებიც დაუწესეს. ამჟამად, აღნიშნულ უფლებათა სუბიექტად მათ ყველა ქვეყნის კანონი ასახელებს.

საქართველოს კანონით საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თავიდანვე ასახელებს ფონოგრამისა და ვიდეოგრამის დამამზადებლებს და შემდგომ უკვე იძლევა განსაზღვრებას, თუ რომელი პირი უნდა იყოს მიჩნეული ასეთად.

მე-4 მუხლის „ქ“ პუნქტის მიხედვით: **„ფონოგრამის დამამზადებელი** – ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელმაც თავის თავზე აიღო ინიციატივა და იკისრა პასუხისმგებლობა შესრულების ან სხვა ხმების პირველი ხმოვანი ჩანაწერის განხორციელებისათვის; თუ არ არსებობს საწინააღმდეგო დასაბუთება, ფონოგრამის დამამზადებლად მიიჩნევა ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლის სახელი ან/და დასახელებაც სათანადო წესით აღნიშნულია ფონო-

გრამაზე ან/და მის ფუტლარზე“. ამავე მუხლის „თ“ პუნქტის მიხედვით: **„ვიდეოგრამის დამამზადებელი** (პროდიუსერი) – ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელმაც თავის თავზე აიღო ინიციატივა და იკისრა პასუხისმგებლობა გამოსახულებათა თანამიმდევრობის პირველი ჩანაწერის ხმის თანხლებით ან უამისოდ განხორციელებისათვის; თუ არ არსებობს საწინააღმდეგო დასაბუთება, ფონოგრამის დამამზადებლად მიიჩნევა ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლის სახელი ან/და დასახელებაც სათანადო წესით აღნიშნულია ვიდეოგრამაზე ან/და მის ფუტლარზე“. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კანონისაგან განსხვავებით, მომიჯნავე უფლებების დამფუძნებელი რომის კონვენცია ვიდეოგრამის დამამზადებლებს მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტად არ მიიჩნევს, ასეთივე მდგომარეობაა სხვა ქვეყნების უმრავლესობაშიც.

§ 9.3 მაუწყებლობის ორგანიზაცია

შემსრულებლისა და ჩამწერების მსგავსად მაუწყებლობის ორგანიზაციაც დასახელებულია საქართველო საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის სუბიექტად. ამ სუბიექტის თავისებურება ის არის, რომ შეუძლია შესრულება ან ნაწარმოების ამსახველი, თუ სხვაგვარი გამოსახულებანი და ხმა ცოცხლად გაავრცელოს – პირდაპირ გადასცეს ეთერით ან სასადენო მოწყობილობის გამოყენებით. ამ სუბიექტის შემოქმედება მეტი ინტელექტუალური დონისაა, ვიდრე ჩამწერი სტუდიებისა, მაგრამ, მაინც უმთავრესად კომერციული ხასიათისაა და მათთვის მომიჯნავე უფლებების დაწესებაც ფინანსური რისკის გამართლების უზრუნველყოფის ხელშეწყობითაა გამოწვეული. ფონოგრამისა და ვიდეოგრამის დამამზადებლისაგან განსხვავებით საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ არ იძლევა სამაუწყებლო ორგანიზაციის განსაზღვრებას, ალბათ იმიტომ, რომ ამ სუბიექტის დადგენა არ არის დაკავშირებული რაიმე დიდ გაუგებრობებთან. უკვე თავად დასახელებაა ის ნიშანი, რომლითაცაა შესაძლებელი ამ ორგანიზაციის ამოცნობა. იგი დაკავებულია გადაცემის მომზადებითა და მისი სადენითა თუ უსადენოდ გავრცელებით.

მომიჯნავე უფლებათა ბოლო სუბიექტია იმ მონაცემთა ბაზის დამამზადებელი, რომელიც ვერ პასუხობს საავტორო უფლებათა დაცვის საგნისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს, რის გამოც ვერ იქნება ამ უფლებებით დაცული. ეს სუბიექტიც საგანგებოდაა დასახელებული ჩვენი ქვეყნის კანონში. რადგან მის მიერ დამზადებული მონაცემთა ბაზა საავტორო სამართლისეულ ქმნილებად ვერ იქნება განხილული, ის კი არ იქმნება, არამედ, კანონისეული სიტყვებით რომ გამოვთქვათ აზრი, მზადდება. ამიტომაცაა, რომ მას დამამზადებელი და არა „შემქმნელი“ ჰქვია და ამიტომაა, რომ ის მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტია და არა საავტოროსი. საავტორო უფლებათა სუბიექტად მონაცემთა ბაზის შემქმნელია, რომელიც ავტორთან არის გათანაბრებული თავისი შემოქმედებით. ამ სუბიექტის უფლებებისადმი საგანგებო თავია გამოყოფილი მომიჯნავე კანონის უფლებების ნაწილში და იმის დასადგენად, თუ რომელი პირი შეიძლება იყოს ასეთ დამამზადებლად მიჩნეული, უნდა ვიხელმძღვანელოთ 54-ე მუხლით, რომელიც განსაზღვრებითი არსისაა. ამ ნორმის თანახმად „მონაცემთა ბაზის (რომელიც არ წარმოადგენს ნაწარმოებს) დამაზადებელი, რომელიც ადასტურებს, რომ მან განახორციელა ხარისხობრივი თუ რაოდენობრივი თვალსაზრისით არსებითი ინვესტიცია მონაცემთა ბაზის შემცველობის შეძენის, მოპოვების, დაზუსტების ან წარმოდგენის მხრივ, სარგებლობს განსაკუთრებული უფლებით, არ დაუშვას მისი მთლიანი შემცველობის ან ხარისხობრივად ან/და რაოდენობრივად შეფასებული მნიშვნელოვანი ნაწილის ამოღება ან/და ხელახალი გამოყენება“. ამ ნორმის უბრალო გაცნობაც საკმარისია, რომ დავასკვნათ: ეს სუბიექტი ეწვა პირწმინდა კომერციულ შემოქმედებას და დაცულია მისი საინვესტიციო რისკები.

თავი 10. სამრეწველო საკუთრების მეწარმე სუბიექტები.

სამრეწველო საკუთრების მეწარმე სუბიექტები წარმოქმნიდანავე შეიძლება უფლებების მფლობელები იყვნენ მხოლოდ იმ ობიექტებთან დაკავშირებით, რომლებიც კომერციული (სამეწარმეო) შემოქმედების შედეგს წარმოადგენს. როგორც ვიცით, ეს ობიექტებია: სასაქონლო (მომსახურების) ნიშანი, ყველა სახის გეოგრაფიული აღნიშვნა და საფირმო სახელწოდება. ის, რომ ამ ობიექტებზე უფლებათა მფლობელი სუბიექტები წარმოშობიდანვე მხოლოდ მეწარმე უნდა იყოს, განპირობებულია მათი არსითა და მათი დაცვისათვის განკუთვნილი უფლებებით, რომლებიც ევროკავშირის საკანონმდებლო აქტებში „კომერციულ საკუთრებად“ არის მოხსენიებული.

§ 10.1 სასაქონლო ნიშნის უფლების მფლობელი სუბიექტები

ობიექტის არსი იმდენად მყარი საფუძველია სუბიექტის დადგენისათვის განსაკუთრებით, როდესაც არსის განსაზღვრება თავად მიუთითებს სუბიექტზე, რომ გადაწყდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსშივე ყოფილიყო სასაქონლო (მომსახურების) ნიშნის მფლობელ სუბიექტზე მითითება. სამოქალაქო კოდექსის 1102-ე მუხლი ადგენს: „... სასაქონლო ნიშანზე მოწმობის მიღების უფლება ეკუთვნის მეწარმეს“. სამოქალაქო კოდექსის ამ ნორმასთან კარგადაა შეთანწყობილი სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-3 მუხლი, რომლის პირველი პუნქტით სასაქონლო ნიშანი უნდა განასხვავებდეს ერთი საწარმოს საქონელს ან მომსახურებას სხვა საწარმოს საქონლისა ან მომსახურებისაგან. აქედან გამომდინარე, სასაქონლო ნიშანზე უფლებათა მფლობელი წარმოშობიდან დაწყებული ან მწარმოებელი საწარმოა, ან კომერციული. ამ პირთა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმები მოცემულია საქართველოს კანონით მეწარმეთა შესახებ. შესაბამისად, სასაქონლო ნიშანზე უფლებების მფლობელი სუბიექტები არიან: ინდმეწარმე, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, სააქციო საზოგადოება, კომანდიტური საზოგადოება, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, კოოპერატივი. დასახელებულთა რიცხვს უნდა მიემატოს სამოქალაო კოდექსის ნორმების საფუძველზე შექმნილი ამხანაგობები, რომლე-

ბიც სამეწარმეო საქმიანობით იქნებიან დაკავებული.

როგორც ვიცით, კანონი ითვალისწინებს კოლექტიური ფლობის სასაქონლო ნიშნებსაც, რომლებიც ჩვეულებრივი ნიშნის ამოცანის შესასრულებლად არის გათვალისწინებული. სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის 30-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ამომწურავად ასახელებს უფლებათა მფლობელ სუბიექტთა წრეს: „კოლექტიური ნიშნის განმცხადებელი და მფლობელი შეიძლება იყოს მხოლოდ გაერთიანება ან საჯარო სამართლის იურიდიული პირი“. ნებისმიერ სუბიექტთა გაერთიანება და ნებისმიერი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, მათ შორის, სახელმწიფო, ეკლესია ან პოლიტიკური პარტიაც კი აკმაყოფილებს ამ დანაწესს.

გეოგრაფიული აღნიშვნების უფლების მფლობელი სუბიექტები

ყველა სახის გეოგრაფიულ აღნიშვნას, გარდა საქონლის წარმოშობის აღნიშვნისა, ერთი და იმავე ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის სუბიექტი შეიძლება ჰყავდეს. ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის დ)პუნქტი ადგენს, რომ ადგილწარმოშობის დასახელებასა და გეოგრაფიული აღნიშვნის რეგისტრაციით წარმოშობილი უფლებების მფლობელები თავიდანვე შეიძლება იყოს: ფიზიკური ან იურიდიული პირი, ან მეწარმეთა გაერთიანება...“.

წარმოშობის აღნიშვნის უფლების მფლობელი, მაგალითად, ისეთი აღნიშვნისა, როგორიცაა „ქართული ღვინო“, შეიძლება მხოლოდ სახელმწიფო იყოს. საქართველოში ამ ობიექტის სამართლებრივი მოწესრიგება არ არსებობს, რითიც ხშირად არაკეთილსინდისიერად სარგებლობს ზოგიერთი მეწარმე.

§ 10.2 საფირმო სახელწოდების უფლების მფლობელი სუბიექტები

საფირმო სახელწოდების უფლების მფლობელებიც მისი არსითვეა განსაზღვრული. მეწარმეთა შესახებ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლი საფირმოს სახელწოდებას უწოდებს აგრეთვე „საწარმოს სახელწოდებას“. აქედან გამომდინარე. მისი სუბიექტი ყველა სახის მეწარმე სუბიექტია.

ტერმინი „საფირმო სახელწოდება“ ლიტერატურაში უფრო ფართო მნიშვნელობით გამოიყენება და ნაშრომის ამ ნაწილში ჩვენც

მას ფართო გაგების მნიშვნელობით ვიხილავთ. ამიტომ ვასკვნით, რომ საფირმო სახელწოდების სუბიექტი ნებისმიერი ის პირია, რომელიც ახორციელებს საჯარო თუ კერძო-სამართლებრივ საქმიანობას. აქედან გამომდინარე, იკვეთება ზოგადი დასკვნა: საფირმო სახელწოდების უფლების სუბიექტია ნებისმიერი ორგანიზებული წარმონაქმნი, რომელიც სამართლებრივ ურთიერთობებშია ჩართული.

განყოფილება III. ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტების დაცვისუნარიანობა

ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგად შექმნილი ობიექტი დაცვას ექვემდებარება, თუ ის იქნება დაცვისუნარიანი, ანუ თუ არ ეწინააღმდეგება კანონით გათვალისწინებულ ფორმალურ ან არსობრივ მოთხოვნებს (კრიტერიუმებს). ყველა სახის ობიექტისათვის საერთო მოთხოვნა ის არის, რომ უნდა შეესაბამებოდეს ობიექტის არსობრივ დახასიათებას, რათა გამოვარჩიოთ ის სხვა სახის ობიექტებისაგან, მაგალითად, თუ ნაწარმოებზე გვაქვს საუბარი, ის ნაწარმოების განსაზღვრებას უნდა შეესაბამებოდეს, რომ დაცული იყოს საავტორო სამართლით. ასევე უნდა მივუდგეთ საკითხს, როცა საქმე ეხება გამოგონებას, დიზაინს, მცენარის ან ცხოველის ჯიშს, ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოგრაფიას, სასაქონლო და მომსახურების ნიშანს, გეოგრაფიულ აღნიშვნას და ა.შ.

ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების არსობრივი დახასიათება ამ ნაშრომის წინა ნაწილებშია განხილული. აქ აღვნიშნავთ, რომ ყველა ობიექტის მიმართ არ არსებობს საკანონმდებლო განსაზღვრება (არსობრივი დახასიათება) და, ამ კუთხით, დაცვისუნარიანობის განსაზღვრისას უნდა დავეყრდნოთ დარგობრივ და ლიტერატურაში არსებულ მეცნიერულ განსაზღვრებებს.

ფორმალური და არსობრივი მოთხოვნები ორგვარია: ობიექტის არსებობასთან დაკავშირებული და პროცესუალური. ნაშრომის ამ ნაწილში შევეხებით მხოლოდ ობიექტის არსებობასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს, ხოლო დანარჩენებს უფლებათა მოპოვების ნაწილში გავაშუქებთ.

ობიექტის არსებობის ფორმალური მოთხოვნები ინტელექტუალური საკუთრების ყველა ობიექტისათვის ერთია: ის უნდა იყოს რაიმე აღსაქმელი ფორმით გამოხატული და არსებობდეს ისე, რომ გამეორება (კვლავწარმოება, დამზადება, ასლის კეთება, გამრავლება) იყოს შესაძლებელი. ამ მოთხოვნის მნიშვნელობა მხოლოდ იმითი არ შემოიფარგლება, რომ დაწესდეს ობიექტის შექმნის ნამდვილობის დადგენის პირობები, არამედ იმითაც, რომ განისაზღვროს უფლებათა იურიდიული შედგენილობა იმ მოქმედებათა მიხედვით, რომლებიც უნდა შესრულდეს მოცემული ობიექტის ქონე-

ბრივ ბრუნვაში ჩართვისათვის. ზოგ კანონში ასეთი მოთხოვნები ნაგულისხმებია (მაგალითად, საპატენტო და დიზაინის შესახებ), ხოლო ზოგი ნორმატიულად პირდაპირ განამტკიცებს. მაგალითად, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტით დაწესებულია, რომ: „საავტორო უფლება ვრცელდება ნაწარმოებზე, რომელიც არსებობს ობიექტური ფორმით, მიუხედავად იმისა, მოხდა თუ არა მისი გამოცემა ან საჯარო გაცნობა“. ამავე მუხლის პირველი პუნქტი კი არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებს ისეთ ფორმალურ მხარეს, როგორიცაა ნაწარმოების დანიშნულება, ჟანრი, მოცულობა, გამოხატვის სახე და საშუალება. მთავარია, ნაწარმოების არსებობა მტკიცდებოდეს და მისი დაცვისათვის სხვა რაიმე ფორმალურ მხარეს, მათ შორის ავკარგიანობასა და საჯაროობას (რაც დამოკიდებულია შეფასებაზე), არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს.

არსობრივი მოთხოვნებიც ორგვარია: აბსოლუტური და შეფარდებითი ხასიათისა. აბსოლუტური ხასიათის მოთხოვნისადმი შესაბამისობის დადგენისას უნდა გაირკვეს ობიექტის შესაბამისობა მის შესახებ არსებული დარგობრივი, კანონისეული ან მეცნიერული განსაზღვრებისადმი. შეფარდებითი ხასიათის მოთხოვნებისადმი შესაბამისობა დგინდება სხვა მსგავს ობიექტებთან შედარების საფუძველზე იმ მიზნით, რომ გაირკვეს მოცემული ობიექტის არსობრივი და სამართლებრივი დამოუკიდებლობა ადრე არსებულისაგან. ობიექტების არსობრივი თავისებურებებისაგან გამომდინარე, დადგენილია მათი შესაბამისი მოთხოვნები.

ზოგადი ამ დახასიათების შემდეგ მიზანშეწონილია განვიხილოთ დაცვისუნარიანობის მოთხოვნები ობიექტების მიხედვით.

თავი 11. ნაწარმოების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

იმისათვის, რომ ნაწარმოები საავტორო სამართლის დაცვის ობიექტი გახდეს, მან უნდა უპასუხოს დადგენილ მოთხოვნებს — კრიტერიუმებს. სამრეწველო საკუთრების სამართლისაგან განსხვავებით, რომელიც პირდაპირ ასახელებს დაცვითუნარიანობის კრიტერიუმებს, საავტორო სამართალი ანალოგიურ კრიტერიუმებს გამოკვეთილად არ მოიხსენიებს. ამგვარი მიდგომა შეინიშნება, როგორც

საერთაშორისო საავტორო სამართლის, ისე ეროვნული სამართლის დონეზე.

საავტორო სამართლის მიხედვით, დაცვას ექვემდებარება ნებისმიერი ლიტერატურული და ხელოვნების ნაწარმოები ყოველგვარი ფორმალობების გარეშე. ეს დებულება ბერნის კონვენციიდან მომდინარეობს და მას იზიარებს თანამედროვე საავტორო სამართლის სფეროში მოქმედი ნებისმიერი ქვეყნის კანონი. მაგრამ, ზემოთ მოცემული მსჯელობის გათვალისწინებით, აღნიშნული არ ნიშნავს, რომ ნაწარმოების დაცვისადმი საერთოდ არავითარი მოთხოვნები არ არის დაწესებული. კერძოდ, ლიტერატურული და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენციის მე-2(5) მუხლის მიხედვითაც, შედგენილი ნაწარმოები დაცვისუნარიანია, თუ ის ინტელექტუალურ ქმნილებას წარმოადგენს. ეს დებულება ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების, მათ შორის საავტორო სამართლის ობიექტების დაცვის ძირეულ პრინციპს წარმოადგენს, რაც შესაბამისად არის ასახული საქართველოს საავტორო სამართალშიც.

საავტორო სამართლის ობიექტების დაცვისათვის დადგენილი ამ პრინციპით ხელმძღვანელობს, როგორც კონტინენტური ევროპის, ისე საერთო სამართალის მდევარი ქვეყნების საავტორო სამართალი. მაგრამ, უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ განსხვავებული მიდგომა შეინიშნება ნაწარმოებისადმი, როგორც ინტელექტუალური (შემოქმედებითი) დონის მქონე ქმნილებისადმი.

საერთო სამართლის მიხედვით, დაცვას ექვემდებარება ნებისმიერი ნაწარმოები, თუ ის კოპირების სურვილის აღმძვრელია. ყველა ასეთი ნაწარმოები განიხილება ორიგინალურ ქმნილებად. „ორიგინალობა“ საერთო სამართლის მიმდევარი ქვეყნების, ანუ „კოპირაიტის“ ქვეყნების კანონით დაწესებული მოთხოვნაა (კრიტერიუმია). მართალია, შემოქმედებითი დონისადმი მოთხოვნა ამ კრიტერიუმით მკვეთრად გამოხატული არ არის, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ მას საერთოდ არ ექცევა ყურადღება. კონტინენტური ევროპის სამართალი ნაწარმოებში ინტელექტუალური შემოქმედების გარკვეული დონის არსებობას მოითხოვს – ამაზე თვით მოთხოვნა „ნაწარმოები ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგი“ მიუთითებს. განვითარების პრინციპებისა და შეხედულებების ურ-

თიერთგაზიარებით მოხდა კონტინენტური ევროპისა და საერთო სამართლის დაახლოება, ნაწარმოების დაცვისუნარიანობისადმი საერთო მიდგომის შემუშავება და სხვა ქვეყნებზე გავრცელება. მაგალითისათვის 1991 წ. Noah v. Shuba საქმესთან დაკავშირებულ ინგლისის სასამართლო პრეცედენტს მოვიხმობთ. ამ საქმეზე გამოტანილი გადაწყვეტილებით, დაცვისუნარიან ლიტერატურულ ნაწარმოებად სასამართლომ არ ცნო შემდეგი ნაწერი: **„ავადმყოფი რომ გამოჯანმრთელდეს, მოვლისას მიჰყევით კლინიკურ პროცედურას. თუ გაჰყვებით სწორად შერჩეულ პროცედურას, მაშინ არ წარმოიშობა ვირუსული ინფექციით დაავადების საშიშროება“**. შესაბამისად, სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ამ ტექსტზე კოპირაიტის ნორმები არ გავრცელდა, ხოლო მის დაცვას უარი ეთქვა. ამგვარი საქმეების განხილვისას ხელმძღვანელობენ აღნიშნული პრეცედენტით, რომელიც, თუ მასზე გამოტანილი გადაწყვეტილების შინაარს ჩავუღრმავდებით, ნაწარმოებისათვის გარკვეული დონის ინტელექტუალური (შემოქმედებითი) ხასიათის გამოხატულების არსებობას მოითხოვს. მაგალითად, ამერიკის შეერთებული შტატების სასამართლომ დასაცავ ნაწარმოებად არ განიხილა ჩვეულებრივად, თეთრ ფურცლებზე შავი ასოებით დაბეჭდილი ტელეფონების ცნობარი იმ დასაბუთებით, რომ, თუმცა „ორიგინალობა“, ჩვეულებრივ ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ ნაწარმოები უნდა იყოს მოცემული პირის მიერ შექმნილი, ანუ არ უნდა იყოს სხვა ნაწარმოების ასლი, მაინც სავალდებულოა მასში იყოს სულ მცირედი დონის ინტელექტუალური შემოქმედება მაინც.

კონტინენტური ევროპის სამართალი ინტელექტუალური შემოქმედების გარკვეული დონისადმი შესაბამისობას უფრო გამოკვეთილ საკანონმდებლო მოთხოვნად აქცევს. რომ აღარ შევეხოთ გერმანიის ან საფრანგეთის კანონებს, საქართველოს საავტორო სამართალიც კმარა, რომელიც კონტინენტური ევროპის სამართალს ეფუძნება. კერძოდ, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტით, დაადგენილია: „საავტორო უფლება ვრცელდება მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებებზე, **რომლებიც წარმოადგენს ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგს**“.

რა საზომით შეიძლება განისაზღვროს „ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის დონე“? — ამ საკითხის გადაწყვეტა სასამართლოს კომპეტენციისათვის არის დატოვებული, რისი მაგალითიც ზემოთ მოვიტანეთ. აღნიშნულის მსგავს მრავალ პრაქტიკულ მაგალითზე დაყრდნობით მიღებულია, რომ საავტორო უფლებით რომ ნაწარმოები იყოს დაცული, საკმარისია ის ორიგინალურ ქმნილებას წარმოადგენდეს, ანუ კონკრეტული პირის შემოქმედების შედეგი იყოს. აქედან გამომდინარე, ნაწარმოების დაცვისათვის დადგენილია კრიტერიუმი — „ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგი“, რომელიც, ზოგ შემთხვევებში ორიგინალობის მოთხოვნით არის გადმოცემული (საერთო სამართლის ქვეყნების კანონმდებლობა), ხოლო სხვა შემთხვევებში „ინდივიდუალობისა“ ან „პერსონალური ინტელექტუალური შექმნის“ მოთხოვნებით (საფრანგეთი, გერმანია). იტალიის კანონმდებლობით ეს მოთხოვნა გადმოცემულია იმით, რომ ნაწარმოები დაცვას ექვემდებარება, თუ ის ინტელექტუალური ნაშრომია და შემოქმედების შედეგი.

ორიგინალობაც, ინდივიდუალობაც და სხვაგვარი მოთხოვნებიც დაიყვანება იქამდე, ისინი ინტელექტუალური შემოქმედების დონის მახასიათებლებია და არა მისგან მოწყვეტილი დამოუკიდებელი მოთხოვნები. როგორც აღვნიშნეთ, გერმანიის საავტორო უფლებების შესახებ კანონი ტერმინს „ორიგინალობა“ არ ხმარობს, სამაგიეროდ იმავე შინაარსის ცნებით გადმოსცემს დაცვისუნარიანობის ამ მოთხოვნას. კერძოდ, გერმანიაში ნაწარმოები დაცულია თუ ის „პიროვნული (პერსონალური) ინტელექტუალური ქმნილებაა“. ნაწარმოები უნდა იყოს განსხვავებული მისი ინდივიდუალურობით და მას უნდა გააჩნდეს გარკვეული შემოქმედებითი დონე (ეს მოთხოვნა საპატენტო სამართალში არსებულ კრიტერიუმებთან პარალელის გავლების შესაძლებლობას გვაძლევს). აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ მხოლოდ „მაღალი“ ლიტერატურული ან მხატვრული ღირსება მოითხოვება ნაწარმოებისაგან. გერმანიის საავტორო სამართლიდან ცნობილია ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის განსაზღვრის კრიტერიუმი „Kliene Munze“, რომელიც ინგლისური სამართლით შემოღებული კრიტერიუმის „ორიგინალობის“ მსგავსია. ამ მოთხოვნის მიხედვით, საავტორო სამართლით დაცვას

ექვემდებარება ნებისმიერი, თუნდაც უბრალო შინაარსისა და მხატვრული ღირსების მქონე ნაწარმოები. ამასთან, ნაწარმოების ინდივიდუალობა თუ ორიგინალობა უნდა მომდინარეობდეს არა მისი შინაარსიდან, არამედ გამოხატვის ფორმიდან.

მიუხედავად იმისა, რომ კოპირაიტის ქვეყნების კრიტერიუმი „ორიგინალობა“ მეცნიერების მიერ აღიარებულია თითქმის იმავე ინტელექტუალურ დონეზე მიმათითებელ კრიტერიუმად, როგორიც კონტინენტური ევროპის ფრანგულ ან გერმანულ კრიტერიუმს აქვს განსაზღვრისადმი მიდგომა, მაინც მკვეთრად განსხვავებულია. საქართველოში 2003 წელს დასრულდა დავა „კოკა-კოლას“ ლოგოტიპთან დაკავშირებით, რომელიც წითელ ფონზე არსებული ლათინური წარწერის სიტყვების შეხამებაა. ამ ლოგოტიპის მსგავსი ნახატი გააკეთა ქართველმა მხატვარმა, განსხვავება მხოლოდ ის იყო, რომ სიტყვები „კოკა-კოლა“ ქართულად, ასოთა სტილიზებით იყო დაწერილი. სტილიზებაც ისეთი იყო, რომ ამოიცნობოდა ლათინური ასოების სტილი. მხატვარი ითხოვდა ლოგოტიპის ქართული ვარიანტის ავტორად აღიარებას. დავამ ყველა სასამართლო ინსტანცია გაიარა და სიბოლოოდ დიდმა პალატამ უარი უთხრა მხატვარს იმ მოტივით, რომ საქმე ორიგინალურ ნაწარმეობთან არ ჰქონდა, რადგან ასოების სტილიზებაც კი მიმსგავსების სურვილის გამოხატულება იყო. შესაბამისად, მხატვრის ნაშრომი არ იყო მიჩნეული იმის საკმარისი შემოქმედებითი დონისა, რომ ის ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგის გამომხატველად ყოფილიყო აღიარებული. გვინდა გავიხსენოთ ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებული ორი მოსამართლის – ინგლისელისა და გერმანელის კამათი, რომელსაც პირადად შევესწარით თბილისში გამართულ ერთ-ერთ სემინარზე. ინგლისელი თვლიდა, რომ ქართული ვარიანტი აკმაყოფილებდა კოპირაიტის „ორიგინალობის“ მოთხოვნას, ხოლო გერმანელი (ქალბატონი) ცხარედ ეკამათებოდა და არაფრით არ უცხადებდა თანხმობას, რომ მხოლოდ იმის მტკიცება, რომ ქართული ვარიანტი ცალკეული წვრილმანებით განსხვავდებოდა ლათინურისაგან (ასოების მოხაზულობით) საკმარისი იყო ქართველი მხატვრის ნაშრომის ინტელექტუალური შემოქმედების ნაყოფად აღიარებისათვის. ამ გადაწყვეტილებით საქართველოს

უზენაესმა სასამართლომ დაადასტურა კონტინენტური ევროპის ქვეყნების საავტორო სამართლისეული არსობრივი კრიტერიუმისადმი და მისი გაგებისადმი ერთგულება.

ისიც უნდა ითქვს, რომ, თუ ქართველი მხატვარი დაამტკიცებდა, რომ ლათინურწარწერიანი ლოგოტიპი მას არ უნახავს (და არც შეეძლო რომ ენახა, რასაც ვერავინ ვერ დაუჯერებდა თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით ინფორმაციის გავრცელების ფაქტობრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე), მაშინ ის შეიძლება ავტორად ყოფილიყო აღიარებული. ანუ, ნაწარმოებისადმი „ორიგინალობის“ თუ „ინდივიდუალობის“ მოთხოვნა ობიექტურ სიახლეზე დამოკიდებული არ არის და შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ ორი ერთნაირი ნაწარმოები (მაგალითად, ნახატი), რომლებსაც სხვადასხვა ავტორი ეყოლება, თუ ნახატების გამეორება ერთმანეთისაგან სრულიად დამოუკიდებლად მოხდა (ასეთი რამ ჯერ კაცობრიობის ისტორიისათვის ცნობილი არ არის).

ნაწარმოების შემოქმედებითი დონისადმი შესაბამისობა სხვადასხვა სახის ნაწარმოებისათვის სხვადასხვაგვარად დგინდება. გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოების შემთხვევაში სახეზე უნდა იყოს მცირე ესთეტიკური თავისებურება მაინც, რაც საკმარისი იქნება, რომ თანამედროვე გაგებით, მიეკუთვნოს ხელოვნების მოცემული დარგის ობიექტებს. აქვე გვინდა დავძინოთ, რომ გამოყენებითი ხელოვნების ობიექტი შეიძლება დიზაინადაც იყოს დაცული. ამგვარი მიდგომა საქართველოს გარდა გერმანიისა და კონტინენტური ევროპის სხვა ქვეყნების სამართლისთვისაც არის ცნობილი. მაგალითად, ტანსაცმლის მოდელების ან ქსოვილების გარეგნულობის დაცვის შემთხვევები დიზაინად და/ან საავტორო სამართლის ობიექტად ფართოდ არის ცნობილი აღნიშნული ქვეყნების პრაქტიკისათვის.

გვინდა გავიმეოროთ, რომ საავტორო სამართლით დასაცავი ობიექტების მოთხოვნად დაწესებულია ნაწარმოების რაიმე ობიექტური ფორმით არსებობა (საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი). ამავე კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ „...ნაწარმოები შექმნილად ითვლება, როდესაც იგი გამოხატულია რაიმე ობიექტური ფორმით, რაც მისი რეპროდუცირების საშუალებას იძლევა“.

ამ ნორმიდან ცალსახაა, რომ ადამიანის გონში არსებობა მისი ობიექტური ფორმით გამოხატვის მოთხოვნას ვერ დააკმაყოფილებს. ის დაცული ვერ იქნება, რადგან სხვა პირი მის ხელყოფას ვერ შეძლებს, რადგან ვერ შესრულდება მოთხოვნა: ნაწარმოების არსებობა უნდა იძლეოდეს მისი კლავწარმოების (რეპროდუცირების) საშუალებას. ასეთი ვითარებაში ავტორი საკუთარი ქმნილების ერთადერთი მფლობელია. სხვა მას ვერანაირად ვერ დაეუფლება და ხელყოფისაგან ბუნებრივად არის დაცული. შესაბამისად, ნაწარმოების ნამდვილი დაცვა (და არა მხოლოდ თეორიული) შესაძლებელი იქნება მხოლოდ „ადამიანის გონიდან გამოტანისა" – ობიექტური ფორმით გამოხატვისა და საჯაროდ მისი პირველად წარდგენის დღიდან. ეს მიდგომა ყველა შემთხვევისთვის იქნება დამახასიათებელი. აღნიშნული არ ეწინააღმდეგება საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმას, კერძოდ, იმას, რომ ნაწარმოები დაცულია, განურჩევლად გამოქვეყნებისა (მთავარია რაიმე ობიექტური ფორმით არსებობდეს).

თავი 12. გამოგონების, სასარგებლო მოდელის დაცვისუნარიანობის (პატენტუნარიანობის) კრიტერიუმები

საპატენტო კანონის ცვლილების შემდეგ საქართველოში საპატენტო უფლებას გამოგონება და სასარგებლო მოდელიღა დარჩა დაცვის ობიექტებად. როგორც ვიცით, ფაქტობრივად ორივე ობიექტი გამოგონებაა, ოღონდ სასარგებლო მოდელი მცირე გამოგონებაა. შესაბამისად, დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმებიც ერთი და იგივე აქვთ, მხოლოდ ერთი, შემოქმედებითი დონის განმსაზღვრელი კრიტერიუმია განსხვავებული და სწორედ ის განაპირობებს სასარგებლო მოდელის „მცირე გამოგონებას". საქართველოს საპატენტო კანონი „დაცვისუნარიანობას" „პატენტუნარიანობად" მოიხსენიებს და მას ცალკე თავს უთმობს. ამ ორი ტერმინის არსი ერთი და იგივეა, პირველი უფრო ფართო და ზოგადია, პატენტუნარიანობა კი მხოლოდ საპატენტო სამართლის ობიექტებისათვის გამოსაყენებელი კერძო ტერმინია. კანონის მე-12 მუხლის პირველი პუნქტი კრიტერიუმების დასახელებასთან ერთად გადმოსცემს აღნიშნული ტერმინის არსს: **„გამოგონება პატენტუნარიანია, თუ ის აკმაყოფილებს პატენტუნარიანობის კრიტერიუმებს – სიახლეს, საგამომგონებლო დო-**

ნესა და სამრეწველო გამოყენებას“, ამასთან, სასარგებლო მოდელისათვის ცალკე ნორმით (მუხლით 71[1]-ე, პუნქტი პირველი) მოცემული კრიტერიუმები ზუსტად იგივეა. ჩვენი ქვეყნის კანონით გათვალისწინებული კრიტერიუმები სრულად ემთხვევა **საპატენტო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულებს**. შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრივ საპატენტო სამართალი იმდენად ჰარმონიზებულია, რომ აღნიშნული კრიტერიუმებით მსოფლიოში უნიფიცირებული არსობრივი მოთხოვნებია ჩამოყალიბებული, განსაკუთრებით გამოგონების მიმართ. მათი მნიშვნელობა ის არის, რომ გამოგონება საპატენტო უფლებებით ვერ იქნება დაცული, თუ აღმოჩნდება, რომ რომელიმეს ის აკმაყოფილებს. ამასთან, საპატენტო უფლება რომც იყოს მინიჭებული ასეთი გამოგონებისათვის (მაგალითად, შეცდომით), დაინტერესებულ პირს უფლება აქვს გააბათილოს ეს უფლება, თუ შეძლებს შეუსაბამობის დამტკიცებას. კრიტერიუმებს იგივე იურიდიული მნიშვნელობა აქვს ინტელექტუალური საკუთრების ნებისმიერი ობიექტისათვის. მოკლედ რომ ვთქვათ: **„დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმებისადმი შესაბამისობა განაპირობებს ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის სამართლებრივი დაცვის არსებობას“**. წარმოვადგენთ მათ არსობრივ განხილვას.

§ 12.1 სიახლე

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ განვითარებადი ქვეყნებისთვის შემუშავებული და გამოსაყენებლად შეთავაზებული ტიპური კანონი გამოგონებების შესახებ ადგენს, რომ გამოგონება არის ახალი, თუ იგი ცნობილი არ არის ტექნიკის არსებული დონიდან. ასევე განმარტავს სიახლეს საქართველოს საპატენტო კანონიც. კერძოდ, მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით „გამოგონებას აქვს სიახლე, თუ იგი ცნობილი არ არის ტექნიკის არსებული დონით“. კრიტერიუმის ამგვარი გაგება მართებულია სასარგებლო მოდელისთვისაც და სასარგებლო მოდელისათვის განკუთვნილი 71[1]-ე მუხლი სიტყვასიტყვით იმეორებს მას.

ამ ნორმებიდან სრულიად ცხადია, რომ სიახლე განისაზღვრება ტექნიკის არსებული დონით. ამიტომ აუცილებელია ვიცოდეთ თუ რას ნიშნავს „ტექნიკის დონე“ საპატენტო სამართალში. ის არ

არის კავშირში ტექნიკის რომელიმე ობიექტის შესაბამისობასთან თანამედროვე ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლებისადმი. ტექნიკის დონე ნიშნავს მოცემული ობიექტის არსებობასთან დაკავშირებულ იმ ცოდნას, რაც სადღეისოდ არსებობს ტექნიკის მოცემულ დარგში, ანუ, თუ გამოგონება, რომელზეც ცდილობს საპატენტო უფლება მოიპოვოს პირმა, უკვე ცნობილია, მაშინ გამოტანილი იქნება დასკვნა, რომ ის ეკუთვნის ტექნიკის დონეს, ანუ ცნობილია და ამიტომ სიახლის კრიტერიუმს ვერ უპასუხებს.

ტექნიკის დონეს შეადგენს და განსაზღვრავს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით არსებული ცოდნა, რომელიც წარმოდგენილია ინფორმაციის რომელიმე მატარებელზე. ასევე, ტექნიკის დონეს მიეკუთვნება ზეპირი ხასიათის მონაცემები და იდენტური ობიექტის დანიშნულებით გამოყენების შედეგად ხელმისაწვდომი მონაცემები.

იმისდა მიხედვით, თუ როგორია შესაბამისი ქვეყნის კანონმდებლობის მიდგომა გამოყენებასთან დაკავშირებული ინფორმაციის მიმართ, **ანსხვავებენ „აბსოლუტურ სიახლესა“ და „ფარდობით სიახლეს“.**

ისეთი ქვეყნები, როგორიცაა, მაგალითად, საფრანგეთი, სიახლის დადგენისას მხედველობაში ღებულობენ მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანაში მომხდარი გამოყენების ფაქტიდან გამომდინარე ინფორმაციას როგორც ადგილზე ნახვით მოსაპოვებელს, ისე ზეპირად და წერილობით გავრცელებულს. ამდენად, საფრანგეთი ითვალისწინებს ნებისმიერი სახით გავრცელებულ ინფორმაციას, რაც ამ ქვეყანას აკუთვნებს „აბსოლუტური სიახლის“ კრიტერიუმის მიმდევართა რიცხვს. სხვა უმრავლესი ქვეყნის მსგავსად, საქართველოც თავისი კანონმდებლობით ამ მიდგომის მიმდევარია.

ზოგი ქვეყანა კი, მაგალითად, აშშ, ცნობს მხოლოდ მისი ტერიტორიის ფარგლებში გამოყენებასთან დაკავშირებულ ინფორმაციას. ასეთივე მიდგომა აქვს ზეპირი ინფორმაციის მიმართ. ასეთი მიდგომით სიახლის დადგენისას ვიწროვდება იმ ინფორმაციის წყაროთა რიცხვი, რითიც შეიძლება განისაზღვროს ტექნიკის დონე და შეფასდეს სიახლე. ასეთ შემთხვევაში სიახლის კრიტერიუმი ფარდობითი ხასიათისაა.

საპატენტო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ინფორმაცია, რომლითაც დგინდება სიახლე, იყოფა სამ ჯგუფად: ბეჭდვითი პუბლიკაცია,

ინფორმაცია გამოყენების შესახებ და სხვა სახის გამოქვეყნება, მათ შორის, ელექტრონული საშუალებებით.

ბეჭდვითი ინფორმაცია, როგორც წესი, გულისხმობს ნებისმიერი სახის სტამბურად ნაბეჭდსა თუ სხვაგვარად არსებულ ინფორმაციას. მხედველობაში მიიღება ისეთი სახის ინფორმაცია, რომელიც ხელმისაწვდომია ნებისმიერი პირისათვის. საიდუმლო და კერძო ხასიათის ინფორმაცია, რომელიც ამ კერძო წრის გარეთ არ გასულა, სიახლის შესაფასებლად ვერ გამოდგება.

ზოგადი წესით ნაბეჭდი (წერილობითი) ინფორმაცია ტექნიკის დონეს განეკუთვნება გამოქვეყნების თარიღიდან. ჟურნალები, სხვა სახის პერიოდიკა, წიგნები, შეადგენს ტექნიკის დონეს გამოცემის დღიდან, რეკლამის ხასიათის ინფორმაცია — გამოშვების დღიდან ან კონტრაგენტებისათვის დაგზავნის დღიდან, დისერტაცია — ბიბლიოთეკის კატალოგში შეტანის დღიდან, ან იმ დღიდან, როდესაც დაიწყო მისი გაცემა მკითხველისთვის.

მაგნიტურ ფირებზე ან ლაზერულ, დივიდი და სხვა სახის ელექტრონულ მატარებლებზე ჩაწერილი ინფორმაცია მხედველობაში მიიღება გასაერცელებლად გამოშვების დღიდან. საყოველთაო თუ ადგილობრივ კომპიუტერულ ქსელში მოთავსებული ინფორმაცია ტექნიკის დონის ნაწილს შეადგენს ქსელში მისი შეტანის დღიდან. წერილობითი ინფორმაციაა, აგრეთვე, საპატენტო განაცხადების აღწერილობები. სიახლე შეიძლება შეფასდეს კონკრეტულ საპატენტო უწყებაში, მაგალითად, საქპატენტში განხილვის პროცესში მყოფი განაცხადებითაც, რომლებიც ჯერ არ გამოქვეყნებულა.

გაწვეული განაცხადები და ისეთი განაცხადები, რომლებზეც პატენტი არ გაიცა, გამოიყენება სიახლის დადგენისათვის, მხოლოდ მათი გამოქვეყნების შემდეგ. ასეთად მიიჩნევა მაგალითად, განაცხადები, გამოქვეყნებული საპატენტო კანონის მე-40 მუხლის მიხედვით.

სიახლის დადგენასთან მიმართებით გამოგონების და სასარგებლო მოდელის გამოყენებად ითვლება კომერციული, სამეწარმეო, სამეცნიერო-კვლევითი, სასწავლო და სხვა მიზნებისათვის სარგებლობა, აგრეთვე, გამოფენაზე ჩვენება, გაყიდვა და ა.შ. იმავდროულად, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს საჯარო ხელმისაწვდომობა.

ინფორმაცია გამოყენების შესახებ სიახლის შესაფასებლად გამოსადეგია, თუ გამოქვეყნებული მონაცემები საკმარისად გადმოსცემს დასაპატენტებელი ობიექტის არსს. ამასთან, ღია ჩვენება არ განიხილება დასაპატენტებელი ობიექტის არსის გახსნის წყაროდ, თუ, მაგალითად, ასეთი ჩვენებით გასაგები ვერ ხდება ყველა არსებით ნიშანს შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი და შეუძლებელია საგამომგონებლო იდეის აღქმა. ასევე, თუ გამოფენაზე გატანილი დანადგარის ან სხვა სახის მოწყობილობის კონსტრუქციული თავისებურებანი და მოქმედების პრინციპი არ აშკარავდება ისე, რომ გასაგები იყოს დამატებითი საინფორმაციო წყაროს მოშველიების გარეშე.

ცნობილია, რომ ხერხის (ტექნოლოგიური პროცესის) საჯარო გამოყენებად ითვლება აგრეთვე ამ ხერხით დამზადებული ნაწარმის ჩართვა სამოქალაქო ბრუნვაში, თუ დგინდება, რომ პროდუქტი ნაწარმოებია მოცემული პროცესით. თუ ხერხის რომელიმე ილეთის ან პარამეტრის დადგენა ვერ ხერხდება, მაშინ პროდუქტის გამოყენება ამ ხერხს ცნობილად ვერ გახდის.

გამოყენების საჯაროობა სახეზე იქნება, თუ დასაპატენტებელი ობიექტი დანიშნულებით გამოიყენებოდა თუნდაც ერთი პირის მიერ და იგი ვალდებული არ იყო ინფორმაცია საიდუმლოდ შეენახა. საიდუმლო გამოყენება სიახლის შესაფასებლად ვერ გამოდგება. ინფორმაციის ამ კატეგორიას განეკუთვნება ზეპირი მონათხრობი, მოხსენება, ნახაზის გავრცელება, კონფერენციაზე ან რადიოთი თუ ტელევიზიით გამოსვლა, მონაცემების გავრცელება მეცნიერთა, ექსპერტთა, ინჟინერთა წრეში, რომლებიც არ არიან ვალდებული დაიცვან საიდუმლოება. ამგვარი მიდგომა სიახლის კრიტერიუმის შეფასებისადმი საერთაშორისო დონეზე განმტკიცდა 1973 წელს ევროპის საპატენტო (მიუნხენის) კონვენციის მიღების შემდეგ, რომელმაც შემოიღო ევროპის ქვეყნებისათვის უნიფიცირებული პატენტუნარიანობის კრიტერიუმები და მათთან დაკავშირებული ერთიანი მოთხოვნები.

სიახლის დადგენისათვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს გარკვევა, თუ რა დრო უნდა იყოს აღებული ათვლის წერტილად. სიახლე დგინდება გარკვეული დროისათვის და

ის ყველა ფაქტს, პატენტუნარიანობის დადგენის თვალსაზრისით, საკუთარ მნიშვნელობას ანიჭებს. ყველა ფაქტი, რომელიც ამ თარიღამდე მოხდა და გადმოსცემს დაპატენტების ობიექტის საგანს, აბათილებს სიახლეს, ხოლო ყველა დანარჩენი ფაქტი, მომხდარი ამ თარიღის შემდეგ, სიახლეზე ვეღარავითარ გავლენას ვერ იქონიებს და მათ არავითარი იურიდიული მნიშვნელობა არ ექნება.

თარიღი, რომელიც გამოიყენება სიახლის დადგენისათვის, განსაზღვრავს გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის პირველობას, ანუ თუ ვიხმართ დამკვიდრებულ ტერმინს — პრიორიტეტს, ყველაზე გავრცელებულია მისი დადგენა საპატენტო უწყებაში განაცხადის შეტანის თარიღით. თუ ერთსა და იმავე ობიექტზე შეტანილია რამდენიმე განაცხადი, მაშინ პრიორიტეტით ისარგებლებს უფრო ადრინდელი. თუ ასეთი განაცხადები ერთსა და იმავე დღეს შეიტანეს, მაშინ დავას სასამართლო გადაწყვეტს. ამ წესს საქართველოს საპატენტო კანონის მე-12 მუხლი ნორმად აქცევს მე-5 და მე-6 პუნქტებით. მე-5 პუნქტის მიხედვით: „ტექნიკის არსებულ დონეს განსაზღვრავს ყველა ის მონაცემი, რომელიც პრიორიტეტის თარიღამდე საჯაროდ გახდა ხელმისაწვდომი წერილობით, ზეპირი აღწერით, საჯარო გამოქვეყნებით ან სხვა გზით"; მე-6 პუნქტის თანახმად კი: „სიახლის დადგენისას ტექნიკის დონეს, ამ მუხლის მე-5 პუნქტში განსაზღვრულის გარდა, მიეკუთვნება საქპატენტში გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის პატენტის მისაღებად შეტანილი ყველა განაცხადი, თუ მათ აქვთ უფრო ადრინდელი პრიორიტეტი იმ განაცხადთან შედარებით, რომლის სიახლეც დგინდება, და ისინი გამოქვეყნდა განაცხადის პრიორიტეტის თარიღის შემდეგ".

სასარგებლო მოდელის სიახლის დადგენისათვის საქპატენტს არა აქვს უფლება ტექნიკის დონე გამოიკვლიოს მთელი სიფართოვით, შეუძლია მხოლოდ იმ ინფორმაციის საფუძველზე შეაფასოს სიახლე, რაც საქპატენტში შეტანილი და გამოქვეყნებული განაცხადების შესახებ აქვს. საქპატენტს ამ ფარგლებს უდგენს საქართველოს საპატენტო კანონის 71^{1}-ე მუხლის მე-8 პუნქტი: „სასარგებლო მოდელის სიახლის დადგენისას საქპატენტი კვლევას ატარებს მხოლოდ საქპატენტში შეტანილ განაცხადებთან მიმართებით".

სიახლის განსასაზღვრავად თანამედროვე საპატენტო კანონე-

ბითა და საერთაშორისო შეთანხმებებით დადგენილია ზოგიერთი შეღავათი. აღნიშნული შეღავათი ვრცელდება ავტორის ან სხვა პირის მიერ საპატენტო უწყებაში განაცხადის შეტანის თარიღამდე ინფორმაციის გავრცელებაზე, თუ არ გასულა დადგენილი ვადა. შეღავათის არსი ის არის, რომ ამ ვადის დაცვის შემთხვევაში სიახლე არ ბათილდება. ამერიკის შეერთებული შტატების მცდელობით გამოგონებისთვის გავრცელდა (საქართველოს საპატენტო კანონშიც აისახა) ე. წ. 12-თვიანი შეღავათი, ნაცვლად წინათ არსებული 6-თვიანისა. ამგვარი შეღავათი მნიშვნელოვანია გამომგონებლისათვისაც და განმცხადებლისათვის, რადგან იძლევა ხანგრძლივი დროის მანძილზე ცდებისა და კონიუნქტურული თუ სხვა გამოკვლევების ჩატარების შესაძლებლობას, სახიფათო იურიდიული შედეგის დადგომის გარეშე. საქართველოს საპატენტო კანონი დაწვრილებით ნორმას შეიცავს, რაც ასახულია მე-15 მუხლში. კერძოდ, დადგენილია: „მონაცემები, რომლებიც მიეკუთვნება ტექნიკის დონეს, არ მოახდენს გავლენას განაცხადში წარმოდგენილი ობიექტის პატენტუნარიანობაზე, თუ ისინი საჯაროდ ხელმისაწვდომი გახდა გამოგონების პატენტზე განაცხადის შეტანის ან პრიორიტეტის თარიღამდე 12 თვის განმავლობაში". ამასთანავე, აღნიშნულია, რომ ამ შეღავითით სარგებლებობა შესაძლებელია, თუ ინფორმაცია გავრცელდა გამომგონებლის ან მისი უფლებამონაცვლის მიერ, აგრეთვე, თუ მესამე პირისათვის ინფორმაცია გაიცა კონფიდენციალობის დაცვის პირობით, ანდა ინფორმაციის გამჟღავნება დაკავშირებულია არაკეთილსინდისიერებასთან.

საერთაშორისო ნორმად ფართოდ გამოიყენება პარიზის კონვენციით დადგენილი **„საკონვენციო საპრიორიტეტო შეღავათი"**. საილუსტრაციოდ მოვიხმართ მხოლოდ ერთ მაგალითს. საქართველოს საპატენტო უწყებაში 1994 წლის 24 აგვისტოს შეტანილ იქნა განაცხადი გამოგონებაზე. შემდეგ ქართველმა განმცხადებელმა 1995 წლის 22 აგვისტოს წარადგინა განაცხადი ამავე გამოგონებაზე იაპონიაში საკონვენციო პრიორიტეტის მოთხოვნით. მანამდე, 1995 წლის 24 იანვარს იაპონელმა განმცხადებელმა იმავე გამოგონებაზე პატენტის მიღების სურვილით წარადგინა განაცხადი იაპონიის საპატენტო უწყებაში. მიუხედავად იმისა, რომ იაპონიაში ქართველი

განმცხადებელი წარდგა მთელი 8 თვის დაგვიანებით იაპონელთან შედარებით, მხვედველობაში მიიღება საქპატენტში წარდგენილი განაცხადის, ანუ „პირველი განაცხადის“ თარიღი და პატენტს მიიღებს ქართველი განმცხადებელი. აქ. არსებითია ის, რომ პირველი განაცხადი სწორად იყოს გაფორმებული ეროვნული კანონმდებლობის მიხედვით, იმდენად, რომ მას ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზით დაუდასტურდეს განაცხადის წარდგენის თარიღი.

ამერიკული საპატენტო სამართლისათვის ცნობილია პრიორიტეტის თარიღის სხვაგვარი დადგენაც. აშშ-ს, კანადისა და ფილიპინების საპატენტო კანონმდებლობა აწესებს ე. წ. ინტერფერენციის, ანუ საპრიორიტეტო დავის განხილვის სპეციალურ პირობებს. ასეთი განხილვა ხდება ჯერ საპატენტო უწყებაში, ხოლო, თუ ვერ მოხერხდა საკითხის სამართლიანი გადაწყვეტა — სასამართლოში. ამ წესით გამოგონების პრიორიტეტი აითვლება არა განაცხადის წარდგენის თარიღით საპატენტო უწყებაში, არამედ გამოგონების შექმნის თარიღით. ეს ნიშნავს, რომ თუ უწყებაში სხვადასხვა განმცხადებელმა შეიატანა ორი ან მეტი ზუსტად მსგავსი განაცხადი, მაშინ პრიორიტეტი მიენიჭება არა იმ განმცხადებელს, რომელმაც პირველად წარადგინა განაცხადი, არამედ იმას, რომელიც დაამტკიცებს გამოგონების პირველად შექმნის ფაქტს.

ავსტრალიისა და ინგლისის საპატენტო სამართლის გავლენით არსებობს წინასწარი აღწერილობის საფუძველზე პრიორიტეტის დადგენის პრაქტიკა. ამ წესის გამზიარებელ ქვეყანათა რიცხვი სულ უფრო იზრდება. საქართველოსათვის ეს ფაქტი საყურადღებოა, რადგან, ფაქტობრივად, წინასწარი აღწერილობით შეიძლება პრიორიტეტის მოპოვება ჯერ კიდევ „დაუღვინებელ“ საგამომგონებლო იდეაზე. წინასწარი აღწერილობის მიწოდებიდან 12 თვეში განმცხადებელი ვალდებულია შეიტანოს სრული აღწერილობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას არავითარი იურიდიული ძალა არ ენიჭება და განაცხადი მიწოდებულად არ ითვლება. წინასწარი აღწერილობა შეიძლება იყოს იდეის დაუსრულებელი აღწერის სახით, სტატიის მსგავსად. ჩვეულებრივი განაცხადისაგან განსხვავებით, საპატენტო უფლებების წარმოშობასა და მოქმედების ხანგრძლივობაზე წინასწარი აღწერილობის შეტანის თარიღს გავლენა არა აქვს.

§ 12.2 სამრეწველო გამოყენებადობა

გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელზე პატენტი გაიცემა იმ პირობით, თუ მათ გააჩნია სამრეწველო გამოყენებადობა. პატენტუნარიანობის ეს კრიტერიუმი გათვალისწინებულია კონტინენტური ევროპის ყველა ქვეყნის საპატენტო კანონით, რაც ევროპის საპატენტო კონვენციის ამოქმედებამ გახადა სავალდებულო. ამ კრიტერიუმის მოთხოვნა ის არის, რომ ობიექტი, რომელზედაც მოითხოვება პატენტი, უნდა იყოს პრაქტიკული მიზნების განხორციელებისათვის გამოსადეგი. თუ საქმე ეხება გამოგონებას ან სასარგებლო მოდელს, განაცხადში არ უნდა იყოს გამოხატული მხოლოდ თეორიული შედეგი. აღწერილობიდან უნდა მტკიცდებოდეს გამოგონებისა ან სასარგებლო მოდელისათვის გარკვეული მატერიალური სახის მიცემისა და დანიშნულებით გამოყენების შესაძლებლობის დასტური. კრიტერიუმის ამ გაგებიდან გამომდინარე, პატენტი არ შეიძლება გაიცეს გამოგონებაზე, რომლის არსიცაა, მაგალითად, ენერგიის დახარჯვის გარეშე მოქმედება, ან, თუ სპეციალისტი, აღწერიდან გამომდინარე, მივა იმ დასკვნამდე, რომ შეუძლებელია მოცემული საგამომგონებლო იდეისათვის შესაბამისი მატერიალური სახის მიცემა (განხორციელება).

სამრეწველო გამოყენებადობა მეორენაირადაც განიმარტება. ხშირად იგულისხმება, რომ გამოგონება უნდა ეკუთვნოდეს მრეწველობის რომელიმე დარგს, რაც ნიშნავს, რომ ტექნოლოგიურ ან სხვა ანალოგიურ სამეწარმეო დანიშნულებებს უნდა ემსახურებოდეს. შესაბამისად, მოცემული კრიტერიუმი მთავარი მიზეზია იმისა, რომ მრავალი ქვეყნის, მათ შორის, საქართველოს საპატენტო კანონით არ გაიცემა პატენტი ისეთ გამოგონებაზე (შესაბამისად, სასარგებლო მოდელზე), რომელიც ეხება ადამიანისა და ცხოველების ქირურგიულ ან თერაპიულ მკურნალობას, ადამიანის ან ცხოველის ორგანიზმში ჩარევით დიაგნოსტიკური მეთოდის განხორციელებას. 1992 წ. გამოგონების შესახებ დებულებისაგან განსხვავებით, საპატენტო კანონმა პირდაპირ აკრძალა საქართველოს პატენტის გაცემა ასეთი სახის გამოგონებებზე.

საქართველოს პირველი საკანონმდებლო აქტით — 1992 წლის დებულებით გამოგონების შესახებ სამრეწველო გამოყენებადობა

ნიშნავდა გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის მრავალჯერადი დამზადების (განმეორებადობის) ან სარგებლობის შესაძლებლობას მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის, ჯანმრთელობის დაცვისა და საქმიანობის სხვა სფეროში. ამ დებულების საფუძველზე 1999 წელს მიღებული და 2010 წელს შეცვლილი საქართველოს საპატენტო კანონის მიხედვით, სამრეწველო გამოყენებადობის განსაზღვრება აღარ შეიცავს გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის მრავალჯერადი დამზადების მოთხოვნას. თვალსაჩინოებისათვის წარმოვადგენთ მე-12 მუხლის მე-4 პუნქტის ტექსტს „გამოგონება სამრეწველოდ გამოყენებადია, თუ შესაძლებელია მისი დამზადება, ან მრეწველობაში, ან სოფლის მეურნეობაში გამოყენება“.

ვფიქრობთ, კანონისეული განმარტება უსაფუძვლოდ აფართოებს გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის ობიექტების რიცხვს. ეს ცვლილება არსებითია, რადგან საპატენტო კანონის მიხედვით, პატენტი უნდა გაიცეს ისეთ ობიექტებზეც, რომლებიც შეიძლება იყოს მხოლოდ ერთჯერადად განხორციელებადი. პატენტის გაცემის ასეთი პრინციპი ეწინააღმდეგება სამრეწველო საკუთრების სამართლის აღიარებულ პრინციპებს. სამრეწველო საკუთრების ობიექტად პატენტით შეიძლება დაცული იყოს მხოლოდ ისეთი ობიექტი, რომლის განმეორებაც შესაძლოა უსასრულო რაოდენობით. თუ ობიექტი მხოლოდ ერთხელ შეიძლება იყოს ხორცშესხმული, მაშინ გამომგონებელს პატენტის მიღებაც არ სჭირდება, მისი უფლებები ისედაც ვერ შეილახება.

§ 12.3 საგამომგონებლო დონე

2010 წლის საპატენტო კანონის ცვლილების შემდეგ ეს კრიტერიუმი დამახასიათებელია გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელისათვის. გამოგონების საგამომგონებლო დონე ნიშნავს, იმას, რომ გამოგონება უნდა წარმოადგენდეს არა მარტო ახალ საგამომგონებლო, განხორციელებისათვის მზადმყოფ იდეას, არამედ ნაწარმოების მსგავსად უნდა იყოს ინტელექტუალური, შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგი. ეს კრიტერიუმი მიუთითებს ისეთ შემოქმედებით შედეგზე, რომელიც ტექნიკის დონეს (ამ დარგში არსებულ ცოდნას) ამდიდრებს არაცხადი, შემოქმედებითი თვალსაზრისით მისგან

იმდენად დაშორებული საგამომგონებლო იდეით, რომ მას პირველად მოცემულმა გამომგონებელმა მიაგნო. როგორც ვხედავთ, გამოგონება უნდა იყოს შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგი. თანამედროვე სპეციალურ ლიტერატურაში აღინიშნება, რომ „შემოქმედების (შემქნელობითი) შედეგად იქმნება უცნობი საგანი". თუ ეს თეზისი მართებულია, მაშინ ნათელია, რომ შემოქმედების შედეგი ყოველთვის უნდა იყოს ის, რაც აქამდე საერთოდ არ არსებობდა და იქმნება ახალი ცოდნა, ანუ საგამომგონებლო იდეა „პიონერულია". შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგი ისეთი რამ შეიძლება იყოს, რაც საგამომგონებლო შემოქმედების შესაბამისი დონით განსხვავდება არსებულისაგან, ანუ იქმნება არსებული ცოდნის გამოყენებით. გამოგონებად შემოქმედების ეს შედეგი მაშინ მიიჩნევა, როდესაც ჩვეულებრივად მისაგნები კი არ იქნება, არამედ იქნება მოულოდნელი.

საგამოგონებლო შემოქმედების ზემოთ მოყვანილი დახასიათება თანხმობაშია საპატენტო პრაქტიკასთან და კარგად ეხმიანება დამკვიდრებულ შეხედულებას, რომ გამოგონება თვისებრივად შეიძლება ორგვარი იყოს: პიონერული (რომელსაც არავითარი წინამორბედი არ გააჩნია) და გაუმჯობესებული ცნობილი ობიექტი (ცნობილი ობიექტის სრულყოფა ისე, რომ გამოვლინდეს მოულოდნელი ხარისხობრივი თვისება).

თანამედროვე საპატენტო კანონმდებლობა საგამომგონებლო დონეს განიხილავს, როგორც არაცხად განსხვავებას გამოგონებასა და ტექნიკის დონეს შორის. გამოგონების „არასაცხადე" დამკვიდრდა ინგლისურიდან „non-obvious" (არაცხადი). ტერმინის მეორე ნაწილი „obvious" ცხადს ნიშნავს და წარმოიშვა ლათინური ფუძიდან „ვია" – გზა – გეზი, შესაბამისად იდეა, რომელიც თან სდევს გამოგონებას „შემოქმედების გზაზე" ისე, რომ შეუძლებელია მას არ მიაგნონ, ცხადად გამომდინარეობს ტექნიკის დონიდან. ხოლო, როდესაც გამომგონებელი მიაგნებს სრულიად ახალ, სპეციალისტისათვის „შენილბულ", „მალულ" იდეას, მაშინ ეს იდეა ცხადი არ არის.

განხილულ თეორიულ საფუძვლებს განამტკიცებს საქართველოს საპატენტო კანონისეული განსაზღვრება, კერძოდ, მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტი იუწყება: „გამოგონებას აქვს საგამომგონებლო

დონე, თუ ის პრიორიტეტის თარიღისათვის სპეციალისტისათვის ცხადად არ გამომდინარეობს ტექნიკის არსებული დონიდან".

როგორც ვხედავთ, საგამომგონებლო დონის შეფასება ტექნიკის დონესთან შედარებით ხდება ისევე, როგორც სიახლისა, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ მხედველობაში არ მიიღება გამოგონების აღწერილობები და განაცხადები, რომლების განხილვა არ დასრულებულა და არ გამოქვეყნებულა. მაშასადამე, საინფორმაციო წყაროთა წრე, რომელიც უპირისპირდება გამოგონების სიახლესა და საგამომგონებლო დონეს, მათი შეფასებისას განსხვავებული სიფართოვისაა. აღნიშნული თავისებურება საპატენტო კანონის მე-12 მუხლის მე-7 პუნქტის შესაბამისია, რომლის თანახმადაც, „საგამომგონებლო დონის დადგენისას ტექნიკის დონე არ მიეკუთვნება საქპატენტში გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის მისაღებად (უნდა იყოს „პატენტის მისაღებად") შეტანილ განაცხადებში მითითებულ მონაცემებს, რომლებიც არ არის საჯაროდ ხელმისაწვდომი".

კრიტერიუმის დადგენა სუბიექტურობას მოკლებული ვერ იქნება, რადგან საგამომგონებლო დონის დადგენა, ანუ საგამომგონებლო იდეის არასიცხადის ფაქტის დადგენა ხდება სპეციალისტის მიერ, ცხადია, მე-12 მუხლის მე-3 პუნქტის ნორმით იგულისხმება მოცემული დარგის სპეციალისტი, რომელიც საშუალო დონისაა. ასეთი პირი კერძო სამართლიდან ცნობილი ის თეორიული პირია, რომელსაც განსჯისას ჩვეულებრივი მოქალაქის, საპატენტო სამართლის შემთხვევაში ჩვეულებრივი სპეციალისტის „გონივრულობა" მოეთხოვება.

მსოფლიოს საპატენტო ადმინისტრაციულმა და სასამართლო პრაქტიკამ შეიმუშავა გარკვეული პირობები ამ კრიტერიუმის შეფასებისას მეტი ობიექტურობის უზრუნველსაყოფად.

საგამომგონებლო დონე უნდა დაუდასტურდეს გამოგონებას, თუ:

— მოთხოვნილების მიუხედავად სპეციალისტებმა ხანგრძლივი დროის მანძილზე ვერ მიაგნეს საჭირო იდეას, თუმცა საამისოდ არაერთი მცდელობა იყო;

— არსებული გამოგონება ვერ აკმაყოფილებს საზოგადოების მოთხოვნილებას.

— გამოგონების შექმნას წინ ედგა მნიშვნელოვანი, ძნელად გადასა-

ლაბავი ტექნოლოგიური სირთულეები.

საგამომგონებლო დონე შეიძლება დადასტურდეს აგრეთვე იმ შემთხვევაში, თუ გამომგონებელმა გადალახა გაბატონებული ტექნოლოგიური „ცრურწმენა", კონსერვატიზმი და სპეციალისტთა „ტექნოლოგიური სიბეცე", რომლებმაც, მოთხოვნილობის მიუხედავად, ხანგრძლივი დროის მანძილზე ვერ მოძებნეს ტექნიკის დონიდან ცხადად გამომდინარე იდეა.

შემოქმედებით შედეგად არ ითვლება და შესაბამისად, ვერ დაკმაყოფილდება „საგამომგონებლო დონის" მოთხოვნები, თუ იდეა განხორციელებულია არსებულის ეკვივალენტურად, ანუ გამოყენებულია იმავე ფუნქციის მქონე ტექნიკური ელემენტები. ეკვივალენტების თეორიის მოხმობა მართებულია, თუ ელემენტები ცნობილი ტექნოლოგიური საშუალებანია, რომლებიც ასრულებენ ერთსა და იმავე ფუნქციას გამოგონებასა და იმ ობიექტში, საიდანაც იქნა ნასესხები.

სასარგებლო მოდელისათვის საგამომგონებლო დონე უფრო ნაკლები დონისაა, ვიდრე გამოგონებისათვის. მიღებულია, რომ მცირე გამოგონებისათვის (სასარგებლო მოდელისათვის) საკმარისია, რომ საგამომგონებლო იდეა მიმართული იყოს უკვე არსებული ობიექტის გაუმჯობესებისაკენ. თანაც არ შეიძლება მოითხოვებოდეს, რომ ეს გაუმჯობესება გამოგონების საგამომგონებლო იდეის დონის ტოლი იყოს (როდესაც გამოგონება შექმნილია არსებული ობიექტის შესახებ ცოდნის გამოყენებით), პირიქით, ის უნდა ჩამოუვარდებოდეს მას. საპატენტო სამართლის მცოდნეთა მიერ აღიარებული ეს შეხედულება გამოხატულია საქართველოს საპატენტო კანონითაც, კერძოდ, 71[1]-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, სასარგებლო მოდელს აქვს საგამომგონებლო დონე, თუ ის განაცხადის შეტანის ან პრიორიტეტის თარიღისათვის ტექნიკის მოცემულ დარგში გათვითცნობიერებული პირისათვის ცხადად არ გამომდინარეობს ტექნიკის არსებული დონიდან". როგორც ამ ნორმის არსიდან ირკვევა, სასარგებლო მოდელის საგამომგონებლო დონის შეფასება მინდობილია ნებისმიერ იმ პირზე, ვინც გათვითცნობიერებულია მოცემულ ობიექტთან დაკავშირებულ ტექნიკურ ცოდნასთან. არ მოითხოვება, რომ ასეთი პირი ტექნიკის მოცემული დარგის სპეციალისტი იყოს, ანუ არ მოითხოვება, რომ ის დაუფლებული იყოს ცოდნას სპე-

ციალური უმაღლესი განათლების საფუძველზე. საკმარისია მას პრაქტიკული გამოცდილება ჰქონდეს და თავად იყოს დაუფლებული ცოდნას. ასეთი პირის შემოქმედება, რა თქმა უნდა, რომ უფრო დაბალი დონისა უნდა იყოს და ეს დონე საკმარისია, რომ შეიქმნას სასარგებლო მოდელი. სამაგიეროდ, ამ დონისადმი შესაბამისობა საკმარისი არ არის, რომ ასეთი საგამომგონებლო იდეა გამოგონებად იყოს მიჩნეული. ბუნებრივია, ასეთი საკითხის გადაწყვეტა კიდევ უფრო მეტი სუბიექტურობისაა. ამიტომაც არის, რომ არ იკრძალება სასარგებლო მოდელად ისეთი საგამომგონებლო იდეის დაცვა, რომელიც ამავდროულად გამოგონების საგამომგონებლო დონეს დააკმაყოფილებს.

საგამომგონებლო დონის გაშუქებას დავასრულებთ იმაზე მითითებით, რომ 2010 წლის ცვლილებამდე ამ კრიტერიუმის არსიდან გამომდინარე დაცვისუნარიანობას მოკლებული იყო ზოგიერთი ისეთი საგამომგონებლო იდეა, რომელიც არ შეიძლება არ აღემატებოდეს სასარგებლო მოდელისათვის საჭირო შემქმნელობითი შემოქმედების დონეს. კერძოდ, ცვლილებამდელი კანონის მე-17 მუხლის „დ“ პუნქტით, სასარგებლო მოდელის პატენტი არ გაიცემოდა მიკროორგანიზმთა შტამებზე, მცენარეთა და ცხოველთა უჯრედების კულტურებსა და ქიმიური ხერხით მიღებულ ნივთიერებებზე. ამ ნორმის გაუქმება სასარგებლო მოდელს საპატენტო უფლებათა გამოგონების ტოლ ობიექტად აქცევს, რაც, ჩვენი აზრით, გაუმართლებელია, მითუმეტეს, იმის გათვალისწინებით, რომ არც ერთი ქვეყნის კანონი, რომელიც სასარგებლო მოდელის ინსტიტუტს პირდაპირი ნორმებით ზღუდავს, სასარგებლო მოდელის სამართლებრივ დაცვას ასე არ აფართოვებს. ეს აზრი მართებულია თვით საქართველოს საპატენტო კანონის ნათლად გამოხატული „გონიდან“ –71[1]-ე მუხლის პირველი პუნქტით სასარგებლო მოდელი მცირე გამოგონებად განისაზღვრა.

თავი 13. დიზაინის დაცვისუნარიანობს კრიტერიუმები

დიზაინი არსობრივად შეიძლება საავტორო სამართლისეულ მოთხოვნებსაც შეესაბამოდეს და საპატენტო სამართლისეულსაც, როგორც ეს ობიექტების გაშუქებისას ვაჩვენეთ. ეს თავისებურება ასახულია დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონითაც. ამ ნაშრომში შემოვიფარგლებით მოკლე განხილვით, რადგან ყველა თავისებურება დაწვრილებით გვაქვს გაშუქებული 2011 წელს გამოცემულ ნაშრომში „დიზაინის სამართალი".

დიზაინის დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები დადგენილია დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლით. ეს კრიტერიუმებია: **სიახლე და ინდივიდუალობა** (მე-3 მუხლის მე-4 პუნქტი).

§ 131 სიახლე

დიზაინის სიახლე საპატენტო სამართლისეულ არსს ატარებს, თუმცა გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება. დიზაინის შესახებ კანონის მე-3 მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად, დიზაინი ახალია, თუ: „განაცხადის წარდგენის ან პრიორიტეტის თარიღამდე არც ერთი მისი იდენტური დიზაინი არ გამხდარა საჯაროდ ხელმისაწვდომი". გამოგონების სიახლესთან შედარებით თავისებურება ის არის, რომ ნორმით განმტკიცებული წესით „ტექნიკის დონესთან" მიმართების გამოვლენის ნაცვლად, ანუ მოცემულ სფეროში არსებულ საყოველთაო ცოდნასთან შედარების ნაცვლად, სიახლე ფასდება საჯაროდ ხელმისაწვდომ დიზაინებთან შედარებით. გვესახება საპატენტო სამართლისეული „საჯაროდ გამოქვეყნებული ინფორმაციის" მოთხოვნა უფრო ფართოა, ვიდრე დიზაინის სამართლისეული „საჯაროდ ხელმისაწვდომი დიზაინისადმი". თუმცა ამ საკითხს დამატებითი თეორიული შესწავლა და პრაქტიკული განსჯა ესაჭიროება. მითითებული მუხლის მე-8 პუნქტის შესაბამისად, „დიზაინები იდენტურად მიიჩნევა იმ შემთხვევაშიც, თუ მათი ნიშნები მხოლოდ უმნიშვნელო დეტალებით განსხვავდება". გამოგონების შემთხვევაში ნიშნების მნიშვნელობა საგამომგონებლო დონის შეფასებისას განისაზღვრება, სამრეწველო გამოყენების შესაძლებლობის დადგენის გათვალისწინებით.

§ 13.2 ინდივიდუალობა

ინდივიდუალობა საავტორო სამართლისეული „ორიგინალობის“ მსგავსი კრიტერიუმია და საავტორო სამართლისეული მიდგომით განისაზღვრება. სწორედ ამ კრიტერიუმის არსობრივი მხარე აკუთვნებს დიზაინებს საავტორო სამართლის წრეს, რაც საავტორო უფლებით დიზაინის დაცვას ხდის შესაძლებელს, შესაბამის შემთხვევაში. დიზაინის კანონის მე-3 მუხლით, „დიზაინი ინდივიდუალურია, თუ საერთო შთაბეჭდილება, რომელსაც ის ახდენს ინფორმირებულ მომხმარებელზე, განსხვავდება საერთო შთაბეჭდილებისაგან, რომელსაც იმავე მომხმარებელზე ახდენს სხვა დიზაინი, რომელიც საჯაროდ ხელმისაწვდომი გახდა განაცხადის წარდგენის ან პრიორიტეტის თარიღამდე“.

ამავე მუხლის მე-9 პუნქტის თანახმად, დიზაინის შეფასებისას გასათვალისწინებელია მისი შექმნისას დიზაინერის თავისუფლების ხარისხი.

დიზაინის ინდივიდუალობა, გამოგონების კრიტერიუმის საგამომგონებლო დონის მსგავსად, დიზაინს დაცვისუნარიანად მაშინ მიიჩნევს, როდესაც ის გარკვეულ შემოქმედებით დონეს პასუხობს. ამასთან, ამ კრიტერიუმის დადგენა კიდევ უფრო მეტ სუბიექტურობასთან არის დაკავშირებული, რადგან ერთი თეორიული პირის „სპეციალისტის“ ნაცვლად შეფასება დამოკიდებულია ორ თეორიულ პირზე „ინფორმირებულ მომხმარებელზე“ და „დიზაინერზე, რომელსაც გარკვეული დონის შემოქმედებითი თავისუფლება აქვს“. ამავდროულად, ინფორმირებული მომხმარებლის ცნების შემოტანას ინდივიდუალობის დასადგენად გამოსაყენებელ საინფორმაციო წყაროების წრეზეც აქვს გავლენა – ავიწროებს ამ წრეს მხოლოდ იმ დიზაინებით, რომლებიც შეიძლება იყოს მისთვის ცნობილი. მაგალითად, ინფორმირებულ მომხმარებელს საბაზრო მიმოქცევაში არსებული დიზაინების ცოდნა მოეთხოვება და არა ბიბლიოთეკებში დაცული ლიტერატურით შემონახული დიზაინებისა.

ბოლოს გვინდა აღვნიშნოთ, რომ დიზაინის შესახებ ახალი კანონის მიღების შემდეგ აღარ არსებობს დიზაინისადმი „სამრეწველო გამოყენებადობისა“ და ესთეტიკური შთაბეჭდილების შექმნის აუცილებელი მოთხოვნა.

ამ მიმართებით დიზაინი უფრო გამოკვეთილად გახდა სამრეწველო საკუთრების ნაწილი.

თავი 14. მცენარისა და ცხოველის ჯიშების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

მცენარის ან ცხოველის ჯიშის მიღება დაკავშირებულია თავისებური შექმნელობითი ხასიათის შემოქმედებასთან, რომლის შედეგადაც ჯიში კი არ იქმნება, არამედ გამოიყვანება, რაც დამოკიდებულია სელექციონერის ნიჭსა და ცოდნაზე – ერთი მხრივ, და ბუნებრივი გარემოებები და ბიოლოგიური კანონზომიერება თუ ხელს შეუწყობს – მეორე მხრივ, მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში მიიღება ჯიში. აქედან გამომდინარეობს, რომ ახალი ჯიში არ არის მხოლოდ სელექციონერის შემოქმედების შედეგი. შესაბამისად ამისა, სელექციური მიღწევების სამართალი ადგენს არსობრივ მოთხოვნებს და სელექციონერის უფლებები დაცულია, თუ ჯიში პასუხობს შემდეგ კრიტერიუმებს:

- **სიახლეს;**
- **განსხვავებულობას;**
- **ერთგვაროვნებას;**
- **სტაბილურობას.**

ეს კრიტერიუმები მცენარეთა ახალი ჯიშების შესახებ კონვენციასა (რომელიც მსოფლიო მნიშვნელობის მთავარი საერთაშორისო აქტია ჯიშებთან მიმართებით) და მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ საქართველოს კანონებში ერთნაირად არის ასახული. კრიტერიუმები ჩამოთვლილია დასახელებული კანონების მე-10 მუხლებში, ხოლო განსაზღვრებები მოცემულია მომდევნო მუხლებში.

ამასთან, დაცვის მოსაპოვებლად საჭიროა, რომ ახალი ჯიში შეტანილ იქნეს ბოტანიკური და ზოოლოგიური გვარებისა და სახეობების ნუსხაში.

სიახლის კრიტერიუმი სხვა არსისაა, ვიდრე საპატენტო სამართლითა მიღებული და ასახავს მცენარეთა და ცხოველთა ჯიშებისათვის დამახასიათებელ თავისებურებებს. ჯიში ახალია, თუ მცენარის,

თესლის ან ცხოველის სანაშენე მასალა არ გაყიდულა წარმოებაში გამოყენების მიზნით და არ გადაცემულა სხვა პირისათვის საქართველოში უფლებათა მოსაპოვებლად განაცხადის შეტანამდე ერთი წლის, ან საზღვარგარეთის ქვეყანაში განაცხადის შეტანამდე 4 წლის განმავლობაში. ეს პირობა ვაზის, მერქნიანი, დეკორატიული, ხეხილოვანი და ტყის ჯიშებისათვის კმაყოფილდება, თუ აღნიშნული ვადა არანაკლებ 6 წელს შეადგენს.

განსხვავებულობა იმით გამოიხატება, რომ ჯიში ძირითადი ნიშან-თვისებებით უნდა განსხვავდებოდეს საყოველთაოდ ცნობილი სელექციური მიღწევებისაგან. საქართველოს კანონმდებლობა ჯიშის საყოველთაოდ ცნობილობას პირდაპირ უკავშირებს მოწმობის გაცემასა და გამოსაყენებლად დაშვებას, რაც იკვეთება მითითებული კანონების მე-12 მუხლებიდან. ეს მიდგომა არ ეთანადება საერთაშორისო მოთხოვნებს და ვიწროა შინაარსით. გამოდის რომ, თუ ჯიშზე მოწმობა არ გაიცა, მაშინ ის საყოველთაოდ ცნობილი ვერ გახდება?!

ერთგვაროვნება ახასიათებს ჯიშს, თუ ერთი და იგივე მცენარეები ან ცხოველები მორფო-ბიოლოგიური ნიშან-თვისებებით ერთგვაროვანია ჯიშის გამრავლების პროცესისათვის დამახასიათებელი ცვალებადობის გათვალისწინებით.

სტაბილურობა ახასიათებს ჯიშს, თუ მრავალჯერადი გამრავლების ან გამრავლების განსაკუთრებული ციკლის პროცესში, გამრავლების ყოველი ციკლის ბოლოს, მისი ძირითადი ჯიშისათვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებები უცვლელი რჩება. შეგვიძლია ერთგვარი პარალელი გავავლოთ ამ კრიტერიუმსა და სამრეწველო გამოყენებადობას შორის, რაც ჯიშს მნიშვნელოვნად აახლოებს სამრეწველო საკუთრების ობიექტებთან.

აღნიშნული კრიტერიუმები, მოცემული ჯიშის მასალის იდენტიფიკაციისათვის და სელექციონერის უფლებების მოქმედების უზრუნველყოფისა უნდა შემოწმდეს ტექნიკურად. ამ პროცესის ერთერთი მთავარი საგანია იმ სახის ბუნებრივი გამრავლების სისტემის შემოწმება, რომელსაც განეკუთვნება ჯიში. მოწმდება აგრეთვე ჯიშის გამოყვანისას გამოყენებული სასელექციო მეთოდებისა და გამოყვანილი ჯიშის შენარჩუნების მეთოდები.

შემოწმებისას ყურადღება მახვილდება გამრავლების ოთხ მთავარ სისტემაზე:

— **ვეგეტაციურად გამრავლებად ჯიშებზე (მაგალითად, კარტოფილი).**

რადგან ყოველ მცენარეს ერთი და იგივე გენოტიპი გააჩნია (ტიპის ერთგვაროვნებისათვის გადამწყვეტი ფაქტორი), განსხვავებულობის შეფასება შედარებით მარტივია.

— **ჯიშებზე, რომლებიც თვითდამტვერვით მრავლდება.**

ასეთ მცენარეთა შორის უმნიშვნელო განსხვავებები არსებობს და ერთგვაროვნების დონე ასევე მაღალი აქვთ. განსხვავებულობის შემოწმება ამ შემთხვევისათვისაც იოლია (ხორბალი, ქერი).

— **ჯიშებზე, რომლებიც ჯვარედინი დამტვერვით მრავლდება.**

იმის მიხედვით, თუ როგორია ჯვარედინი დამტვერვის კონტროლი, დახასიათდება ჯიშობრივი სტრუქტურის განსხვავებები. ამ სისტემაში ერთი და იმავე ჯიშის მცენარეთა შორის მნიშვნელოვანი განსხვავება შეინიშნება. ამდენად, ერთგვაროვნების დონე დაბალია და განსხვავებულობის დადგენა მეტ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, რაც სხვა მეთოდების გამოყენებას საჭიროებს.

— **ჰიბრიდულ ჯიშებზე.**

ამ სისტემის ჯიში წარმოადგენს გენეტიკურად ერთმანეთის არამსგავსი მშობლების შეჯვარების პროდუქტს. მშობლები, ამორჩევა ერთგვაროვანი და ერთმანეთის მონათესავე ხაზიდან. ორი კომპონენტისაგან ფორმირებული უბრალო ჰიბრიდი ხასიათდება ერთგვაროვნების უფრო მაღალი ხარისხით, ვიდრე ორმაგი ან სამმაგი შეჯვარებით მიღებული. ამასთან, ამ უკანასკნელებს მახასიათებელთა სეგრეგაცია გააჩნია.

ტექნიკური შემოწმებისათვის ზემოთ მითითებული საერთაშორისო კოვენციის თაოსნობით შემუშავებულია სახელმძღვანელოები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იყოს თესლების სერტიფიკაციის ეროვნული ჩამონათვლების შესაქმნელად.

თავი 15. ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

ობიექტების გაშუქების ნაწილიდან ვიცით, რომ ტოპოლოგია

(ტოპოგრაფია) შერეული შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგია, იგი ერთდროულად ატარებს ნაწარმოების, დიზაინისა და გამოგონების შექმნის მსგავს ხასიათს. შესაბამისად ამისა, საქართველოს კანონი, საერთაშორისო მოთხოვნების შესაბამის კრიტერიუმს აწესებს ამ ობიექტის დაცვისუნარიანობისათვის, რომელიც შინარსობრივად ფართო მოცულობისაა და იტევს სიახლისა და საგამომგონებლო დონის არსს, ერთად აღებულს. ერთი შეხედვით, ის წმინდა სახის საავტორო სამართლისეულ კრიტერიუმადაც შეიძლება მოგვეჩვენოს, რადგან სამართლის სწორედ ამ დარგის ტერმინია გამოყენებული კანონში, რომლის მე-5 მუხლით დადგენილია, რომ: „ამ კანონის თანახმად რეგისტრირდება ორიგინალური ტოპოლოგია“. მაშასადამე, კრიტერიუმად „ორიგინალობაა“ აღებული. მის თავისებურებებს წარმოაჩენს ამ მუხლის მომდევნო პუნქტები. მე-2 პუნქტის თანახმად, „ტოპოლოგია ორიგინალურია, თუ ის შეიქმნა ინტელექტუალური შემოქმედებითი შრომის შედეგად და არ იყო საყოველთაოდ ცნობილი შექმნის თარიღისათვის“; მე-3 პუნქტით დაზუსტებულია: „ტოპოლოგია, რომელიც შედგება მისი შექმნის თარიღისათვის ცნობილი ელემენტებისაგან, ითვლება ორიგინალურად, თუ წარმოადგენს ინტელექტუალური შემოქმედებითი შრომის შედეგს და მთლიანობაში არ არის ცნობილი“. ამ პუნქტის მიხედვით, საკმარისია საავტორო სამართლიდან ცნობილი ობიექტის „მონაცემთა ბაზისათვის“ შექმნის შესაბამისი შემოქმედება, რომ ტოპოლოგიამ დააკმაყოფილოს ეს მოთხოვნა. საავტორო სამართლისათვის დამახასიათებელი პირობაა მოცემული მე-4 პუნქტით: „ტოპოლოგია ორიგინალურად ითვლება საპირისპიროს დამტკიცებამდე“. ეს ნორმა იმაზე მიუთითებს, რომ ტოპოლოგიაზე უფლებები შეიძლება წარმოიქმნას კრიტერიუმების ოფიციალური შემოწმების გარეშე, შექმნისთანავე იმისდა მიხედვით, თუ რას გაითვალისწინებს მოცემული ქვეყნის კანონი.

მე-5 პუნქტით დაწესებულია საპატენტო სამართლისეულ სიახლესთან დაკავშირებული შეღავათი: „ტოპოლოგიის გამოყენება ტოპოლოგიის ავტორის მიერ (ან სხვა პირის მიერ, რომელსაც განაცხადის შეტანის თარიღისათვის მოწმობის მიღების უფლება აქვს), ან მესამე პირის მიერ, რომლისთვისაც აღნიშნული ტოპო-

ლოგია ავტორისაგან პირდაპირი ან არაპირდაპირი გზით გახდა ხელმისაწვდომი, განაცხადის მიწოდების თარიღამდე 2 წლის განმავლობაში არ მოქმედებს ტოპოლოგიის ორიგინალობაზე. სხვა შემთხვევაში ტოპოლოგია არ მიიჩნევა ორიგინალურად".

ტოპოლოგია, რომ საავტორო სამართლისეულ ობიექტებთან ახლოს დგას, მიუთითებს განხილული ნორმები, რომლებშიც შემქმნელი სუბიექტის დასახელებისათვის კანონმდებელმა ყველაზე მიზანშეწონილად ჩაითვალა სიტყვის „ავტორი" გამოყენება და არა „გამომგონებელი" ან „დიზაინერი", რომელთა შემოქმედებასთანაც ასევე ახლოა ტოპოლოგიის შემქმნელის შემოქმედება.

თავი 16. სასაქონლო ნიშნის დაცვითუნარიანობა

სასაქონლო ნიშანი კომერციული შემოქმედების შედეგთანაა დაკავშირებული და მისი დაცვითუნარიანობის კრიტერიუმები განსხვავდება ნაწარმოების, გამოგონებისა და შემქმნელობითი შემოქმედების სხვა ობიექტების კრიტერიუმებისაგან შემოქმედებითი დონის განმსაზღვრელი მოთხოვნის უქონლობით. მოთხოვნები დაცვითუნარიანობისადმი, შეიძლება ითქვას, რომ მთელს მსოფლიოში უნიფიცირებულია. სასაქონლო ნიშნების დაცვის სფეროში მოქმედი ნებისმიერი ეროვნული კანონმდებლობა შეესაბამება პარიზის კონვენციის მე-6 quinquies მუხლით დადგენილ მოთხოვნებს. ამ თვალსაზრისით, მოქმედი საქართველოს კანონმდებლობაც არ არის გამონაკლისი.

საზოგადოდ, იმისათვის, რომ სასაქონლო ნიშანმა შეასრულოს მასზე დაკისრებული ფუნქცია, იგი უნდა პასუხობდეს კრიტერიუმების ორ სახეს: **აბსოლუტურსა და ფარდობითს (შედარებითს)**.

ტერმინები „აბსოლუტური და ფარდობითი" ამ ბოლო ხანს, განსაკუთრებით 90-იანი წლების განმავლობაში, საკანონმდებლო ტერმინად იქცა.

როდესაც საუბარია აბსოლუტური ხასიათის კრიტერიუმებზე, იგულისხმება ისეთი მოთხოვნები, რომლებიც თავად სასაქონლო ნიშნის არსობრივ შხარესთან არის დაკავშირებული და არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, თუ როგორ კავშირში და დამოკიდებულებაშია მოცემული ნიშანი სხვა არსებულ ნიშნებთან.

კრიტერიუმების ამ ჯგუფის თანახმად. სასაქონლო ნიშანს შეიძლება ჰქონდეს სამართლებრივი დაცვა. თუ ის:

— განმასხვავებელუნარიანია;

— არ არის შეცდომის გამომწვევი;

— არ ეწინააღმდეგება ზნეობის ნორმებს და საზოგადოებრივ წესრიგს.

შეფარდებითი ხასიათის კრიტერიუმებს წარმოადგენენ ისეთი კრიტერიუმები, რომლების ანალიზითაც დგინდება მოცემული ნიშნის სამართლებრივი დამოკიდებულება სხვა რეგისტრირებულ ნიშნებთან. ანუ შეისწავლება, ხომ არ უპირისპირდება მოცემული ნიშანი სხვა ნიშანს. თუ უპირისპირდება, მაშინ დაცვას ექვემდებარება მხოლოდ ის ნიშანი, რომელიც დაპირისპირებამდე სარგებლობდა სამართლებრივი დაცვით.

§ 16.1 აბსოლუტური ხასიათის კრიტერიუმები

ამ ჯგუფის ერთ-ერთ მთავარ კრიტერიუმს განმასხვავებელუნარიანობის კრიტერიუმი წარმოადგენს. ამ კრიტერიუმის არსებობა გამომდინარეობს სასაქონლო ნიშნის შინაარსიდან, რომელიც ნიშანს აკისრებს მთავარ ფუნქციას — განასხვაოს ერთი საწარმოს პროდუქცია, ან მომსახურება მეორე საწარმოს ანალოგიური, ან იდენტური პროდუქციის, ან მომსახურებისაგან. აღნიშნულთან მიმართებაში თავად ნიშანი უნდა იყოს იმდენად თავისებური, რომ იგი იოლად მიიჩნიოს. მომხმარებელმა ისეთად, რომელიც განსხვავდება უშუალოდ პროდუქციის ან მომსახურებისაგან და, აგრეთვე, მოცემული პროდუქციის ან მომსახურების დასახელებისაგან. მაგალითად, თუ ნიშნად გამოყენებულია აფხორილი ინდაურის თუნდაც სტილიზებული გამოსახულება, ის უშუალოდ ინდაურისთვის (როგორც გასაყიდ ნივთისათვის) განმასხვავებელუნარიანად ვერ იქნება ცნობილი. ამასთან, იგივე ნიშანი შეიძლება მაღალი ხარისხის განმასხვავებელუნარიანობით ხასიათდებოდეს ისეთი პროდუქციისათვის, როგორიცაა, მაგალითად, საყვირები ან სხვა სახის ბავშვთა სათამაშოები.

სასაქონლო ნიშნის შექმნა და შერჩევა კონკრეტული პროდუქციისათვის საკმაოდ რთული შემოქმედებითი ხასიათის ამოცანაა, რომლის სწორ გადაწყვეტაზე ბევრადაა დამოკიდებული მეწარმის

წარმატება. ამ ამოცანის გადაწყვეტას დასავლეთის ქვეყნებში დიდი ყურადღება ეთმობა, სადაც მითითებული ხასიათის საქმიანობაზე დახელოვნებული მეწარმეობაც კი არის ფეხმოკიდებული. ამ სფეროში მოსაქმე მეწარმეებს მაღალი კვალიფიკაციის სხვადასხვა სპეციალობის მქონე მუშაკები ჰყავთ დაქირავებული, რომელთა ვალდებულებაა შექმნან და შესთავაზონ კლიენტებს მაღალი განმასხვავებელუნარიანობით გამორჩეული სასაქონლო ნიშანი.

ნიშანს არ მოეთხოვება, რომ აუცილებლად იყოს რაიმე კონკრეტული იდეის მატარებელი. იგი, როგორც ადრე აღინიშნა, შეიძლება სრულიად ახალ ფანტაზიურ, ანუ მოგონილ სიტყვას წარმოადგენდეს, ან აბსტრაქტულ გამოსახულებას, რომელშიც მომხმარებელი საკუთარ აზრს უფრო ჩააქსოვს, ვიდრე მისი შემქმნელის ჩანაფიქრს ამოიცნობს. ნიშნის შექმნისას და შერჩევისას საჭიროა განისაზღვროს გამოყენების ტერიტორიული ფარგლები. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სიტყვიერი ნიშნებისათვის. თუ პროდუქცია გაიყიდება განსხვავებულენოვან ქვეყნებში, სიტყვის მნიშვნელობას უნდა მიექცეს ყურადღება, თუნდაც ორი თვალსაზრისით: ერთი მხრივ, იყოს ადვილად გამოსათქმელი და მიმზიდველი, ხოლო, მეორე მხრივ, ჰქონდეს განმასხვავებელუნარიანობა. მაგალითად, სიტყვა „მარმელო“ საქართველოს მოსახლეობისათვის პასუხობს ამ ორივე მოთხოვნას კომშის მურაბისათვის. პორტუგალიაში კი ის განმასხვავებელუნარიანი ვერ იქნება, რადგა ამ ენაზე კომშს ნიშნავს. მაგრამ ეს სიტყვა ძალზე კარგი განმასხვავებულუნარიანობისა იქნება, მაგალითად, კომპიუტერების მოსანიშნად.

განმასხვავებელუნარიანობის შეფასება ბევრადაა დამოკიდებული მომხმარებლის მსოფლმხედველობასა და კულტურულ წარმოდგენებზე, მის ცოდნასა და ქვეყანაში არსებულ ტრადიციებზე. ამასთან, ეს კრიტერიუმი განისაზღვრება მომხმარებელთა იმ ჯგუფის თვალსაზრისით, რომლებისთვისაც არის გამიზნული პროდუქცია.

თეორიულად ცნობილია, რომ განმასხვავებელუნარიანი უნდა იყოს პროდუქციის მიხედვით, რომელზეც ის გამოიყენება. ნიშანი განმასხვავებელუნარიანი იქნება იმ შემთხვევაში, თუ მოცემული საქონლის მომხმარებელი მიიჩნევს მას ამ თვისების მქონედ.

სასაქონლო ნიშანი შეიძლება დახასიათდეს ძლიერი ან სუს-

ტი განმასხვავებელუნარიანობის მქონედ. ამასთან, სუსტი ნიშანი შეიძლება გაძლიერდეს დროთა განმავლობაში, ხოლო ძლერი შესუსტდეს პრაქტიკული გამოყენების შედეგად. შეიძლება შესუსტება იმდენად თვალსაჩინო იყოს, რომ ნიშანი საქონლის გვარეობით ცნებადაც კი გადაიქცეს, რაც ერთ დროს ძლიერ სასაქონლო ნიშანს უკარგავს მთავარ თვისებას და ის ველარ ასრულებს მასზე დაკისრებულ ფუნქციას — ემსახუროს გარკვეული საწარმოს პროდუქციის გამორჩევას სხვისი საწარმოს საქონლისაგან. ასეთი ნიშნების მაგალითია: „პრიმუსი“, „გრამოფონი“, „ტეფლონი“ და სხვ. ასეთი ბედი, როგორც წესი, ეწევათ ხოლმე მოგონილ, ფანტაზიურ ნიშნებს, რომლებიც თავიდან ძნელად იკვლევენ გზას ალიარებისაკენ და საჭიროებენ ინტენსიურ ძვირად ღირებულ და ხანგრძლივ სარეკლამო კამპანიას. ამავე დროს, არის ისეთი მოგონილი სიტყვები, რომლებიც ცნობილ ნიშნებად ჩამოყალიბდა, მაგრამ იმდენად თავისებურია, რომ, პრაქტიკულად, მათ არ ემუქრებათ ამგვარი შესუსტება. საქართველოში ასეთ ნიშნად შეიძლება დასახელდეს მსოფლიოს მასშტაბით ცნობილი ნიშანი „KODAK“.

ძლიერი განსხვავების უნარი შეიძლება ჰქონდეს ისეთ ნიშნებსაც, რომლებიც წარმოდგენილია სიტყვებით და მომხმარებელში იწვევს დადებით წარმოსახვით კავშირს საქონლის მიმართ, რითაც ამახსოვრებს თავს. ასეთ ნიშნებად გამოიყენება გარკვეული წილის აღწერილობითი თვისებების მქონე სიტყვები. მაგრამ, თუ სიტყვა მხოლოდ პროდუქციის თვისებებს აღწერს, მაშინ მას განსხვავების უნარი ვერ ექნება. ამასთან, არის ისეთი ნიშნები, რომლებიც პირდაპირ არ აღწერს საქონელს, მაგრამ ირიბად მიუთითებს მასზე. ასეთ ნიშნებს განმასხვავებელუნარიანად მიიჩნევენ. აგრეთვე, შეიძლება ნიშანი თავდაპირველად აღწერილობითობის გამო ვერ ხასიათდებოდეს განმასხვავებლობის უნარით, მაგრამ ხანგრძლივი გამოყენებით მოიხვეჭოს ეს თვისება და მომხმარებლის თვალში გახდეს ისეთად, რომელიც ერთი საწარმოს საქონელს განასხვავებს სხვა მეწარმეთა ამგვარ საქონლისაგან. ამდენად, იმ შემთხვევაში, როდესაც ცხადი არ არის ნიშანი აღწერილობითია თუ ირიბად მიმანიშნებელი, საქონლის თვისებაა მხედველობაში მისაღები და საკმარისად უნდა ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ნიშანი ხანგრძლივი დროის გან-

მავლობაში გამოიყენებოდა გარკვეული ნაწარმის მოსანიშნად და, თუ საკითხთან დაკავშირებით დავა არ არსებობს, მაშინ ყოყმანი უკუსაგდებია და უნდა დადგინდეს ნიშნის შესაბამისობა განმასხვავებელუნარიანობის კრიტერიუმისადმი.

სასაქონლო ნიშნის განმასხვავებელუნარიანობის შეფასებისას უნდა შემოწმდეს შემდეგი მისი შემადგენლები:

— მარტივი გეომეტრიული ფიგურები, რთული ნახატები, ასოები, ციფრები;

— უცხოური დამწერლობა (იეროგლიფები) და ტრანსლიტერაცია;

— ფერები.

ჩამოთვლილ შემადგენელ ნაწილებს შეიძლება გააჩნდეთ განსხვავების უნარი, თუ ისინი შესრულებულია ორიგინალურად (უჩვეულოდ) ისე, რომ მომხმარებელმა შეძლოს მათი დამახსოვრება. გარდა ამისა, მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ, მაგალითად, ფერი, ასო, მარტივი გეომეტრიული ფიგურა ჩვეულებრივი სახით არ შეიძლება გამოსახული იყოს მონოპოლიზებული ერთი სუბიექტის მიერ. ხოლო, რაც შეეხება რთულ ნახატებს, მაგალითად, კომპოზიციურად მრავალი გამოსახულებისაგან შემდგარს, ან მოზაიკურ, ან სხვა ორნამენტულ გამოსახულებებს, გასაგებია, რომ მათი დამახსოვრება და ერთ მეწარმესთან და საქონელთან დაკავშირება, პრაქტიკულად, შეუძლებელია. ასეთი ნიშნები, როგორც წესი, არ მიიჩნევა განმასხვავებელუნარიან სიმბოლოებად.

სასაქონლო ნიშნის დაცვითუნარიანობას განაპირობებს ის, რომ არ იყოს მომხმარებლისათვის შეცდომის გამომწვევი საქონლის თვისებების, წარმოშობის, დამზადების, გამოყენების, სასარგებლო შედეგის და ა.შ. თვალსაზრისით. ყველაზე გავრცელებულ მაგალითად ნიშნისა, რომელიც შეიძლება განიხილებოდეს შეცდომის გამომწვევად, გამოდგება გეოგრაფიული აღნიშვნის გამოყენება საქონლის მოსანიშნად, როდესაც სინამდვილეში ამ საქონელს მოცემულ გეოგრაფიულ ადგილთან კავშირი არ აქვს. მაგალითად, ამჟამად ფართოდ რეკლამირებადი ლუდი ნიშნით — „ყაზბეგი“. საკითხავია, არის რაიმე კავშირში ეს ლუდი ამავე სახელის მქონე დასახლებულ პუნქტთან, თუ არა. თუ ეს კავშირი ლუდის წარმოშობის ან დამზა-

დების თვალსაზრისით არ არსებობს, მაშინ „ყაზბეგი“ აღნიშნული ლუდის მოსანიშნად არ უნდა გამოიყენებოდეს. სხვა სახის მაგალითად მოვიყვანთ სასმელებს, რომლებიც მონიშნულია აღნიშვნებით: „ტარხუნა“, „ლიმონი“, „ცივი ჩაი“ და ა.შ. თუ ეს სასმელები სინამდვილეში არ არიან დაფუძნებული მოცემულ ნედლეულზე, მაშინ ნიშანი შეცდომის გამომწვევი იქნება, ხოლო, თუკი მათი გამოყენება სასმელში სინამდვილეს შეეფერება, მაშინ ისინი აღწერენ ან მიუთითებენ სასმელის თვისებებზე და განმასხვავებელუნარიან სიმბოლოებად ვერ მიიჩნევა.

თუ შევაჯამებთ ზემოთ მოყვანილს, უნდა დავასკვნათ, რომ სასაქონლო ნიშანი არ არის შეცდომის გამომწვევი, თუ ის არ შეიცავს ცრუ მინიშნებებს. ამასთან, არა აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა, როგორ იქნება წარმოდგენილი ეს მინიშნებანი სასაქონლო ნიშანზე — გაბატონებული თვალსაჩინოებით თუ ნაკლებად თვალსაჩინოდ. ყველა შემთხვევაში, ამგვარი ცრუ მინიშნებების მქონე ნიშანი არ განხილება დაცვისუნარიანად, და უფრო მეტიც, ასეთი ნიშანი ყოველთვის არის არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღმკვეთი კანონმდებლობით დევნის ობიექტი.

სასაქონლო ნიშანი რომ სრულად აკმაყოფილებდეს აბსოლუტური ხასიათის მოთხოვნებს დაცვისუნარიანობისადმი, ის არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ზნეობის ნორმებსა და საზოგადოებრივ წესრიგს. ნიშანი არ აკმაყოფილებს აღნიშნულ მოთხოვნას, თუ ის წარმოადგენს რაიმე ამორალური ხასიათის გამოსახულებას, ან შეურაცხმყოფელ სიტყვას. ნიშანი ეწინააღმდეგება საზოგადოებრივ წესრიგს, თუ შეიცავს სახელმწიფო ორგანოს ოფიციალურ სიმბოლოს, ან, ვთქვათ, ტერორისტული დაჯგუფების ემბლემას და ა.შ.

საქართველოს კანონი აღნიშნული ხასიათის ნიშნებს არ მიიჩნევს დაცვისუნარიანად, ისევე როგორც ნებისმიერი ეროვნული კანონი თუ საერთაშორისო-სამართლებრივი აქტი. აღსანიშნავია, რომ პარიზის კონვენცია შეცდომის გამომწვევ ნიშნებს ყველაზე მკაცრად უდგება და მოითხოვს, რომ ეროვნულმა კანონებმა აუცილებლად იქონიოს შესაბამისი ამკრძალავი ნორმები. უფრო რბილად, მაგრამ მაინც გამოკვეთილად მოითხოვება ზნეობისა და საზოგადოებრივი წესრიგის საწინააღმდეგო ნიშნების გამოყენების აკრძალვა. ამასთან,

საკითხის გადაწყვეტა – ნიშანი განეკუთვნება თუ არა აღნიშნული კატეგორიის აღნიშვნებს, მთლიანად მინდობილია ეროვნულ კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე.

თბილისის საოლქო სასამართლომ განიხილა დავა ნიშნის „NUTELA“ რეგისტრაციის გაუქმების მოთხოვნით. სარჩელი კერძო პირმა აღძრა, პოლიტექნიკური უნივერსიტეტის ლექტორმა ბიბილაშვილმა. სარჩელის თანახმად, მას ტკბილეულის ყიდვისას უსიამოვნო შემთხვევა მოუვიდა, რომელიც ჩხუბით დასრულდა. გამყიდველ ქალს სხვანაირად შემოესმა კითხვა ნიშნით „NUTELA“ გასაყიდად გამოტანილი, ქილაში მოთავსებული ტკბილეულის თაობაზე. სამწუხაროდ, სასამართლომ არ გააუქმა რეგისტრაცია, რაც არ გამორიცხავს მომავალში ქართველ მომხმარებელთა მიერ ერთმანეთთან ცხარე დაპირისპირებასა და ახალ დავებს. ქართული ცნობიერების გათვალისწინებით, ასეთი ნიშნის რეგისტრაციისას და დავის განხილვისას მეტად უნდა გაეწიოს ანგარიში ეროვნულ ზნე-ჩვეულებებს.

ყველა ზემოთ განხილული საფუძველი არეკლილია საქართველოს კანონში სასაქონლო ნიშნების შესახებ, რომლის მე-4 მუხლი დასათაურებულია „სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე უარის თქმის აბსოლუტური საფუძვლები“ და შემდეგს აწესებს:

სასაქონლო ნიშნად არ რეგისტრირდება სიმბოლო ან სიმბოლოთა ერთობლიობა, რომელიც:

ა) არ აკმაყოფილება ამ კანონის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნებს (ანუ არ ეთანადება სასაქონლო ნიშნის განსაზღვრებას, შენიშვნა ავტორისაა);

ბ) წარმოადგენს ერთ არასტილიზებულ (სტანდარტულ) ასოს ან ციფრს, ან ცალკე აღებულ მხოლოდ ერთ ფერს;

გ) არაგანმასხვავებელუნარიანია შესაბამისი საქონლის მიმართ;

დ) აღწერილობითია იმ საქონლის მიმართ, რომლისთვისაც მოითხოვება მისი რეგისტრაცია, შედგება საქონლის მხოლოდ სახეობის, ხარისხის, რაოდენობის, თვისების, ღირებულების, დანიშნულების, გეოგრაფიული წარმოშობის, გასაღების, დროის ან საქონლის სხვა მახასიათებლებისაგან ანდა მიჩნეულია ასეთად;

ე) საყოველთაოდ გამოიყენება, როგორც გარკვეული სახის

საქონლის გვარეობითი ცნება;

ვ) წარმოადგენს სამოქალაქო ბრუნვაში იმ საქონლისათვის დამახასიათებელ საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ტერმინს ან სიმბოლოს, რომლის რეგისტრაციაც მოითხოვება (შეცდომაა, უნდა იყოს რომლისთვისაც მოითხოვება რეგისტრაცია, შენიშვნა ავტორისაა);

ზ) შეურაცხყოფს ან ეწინააღმდეგება ეროვნულ ღირსებებს, რელიგიასა და ტრადიციებს, ზნეობრივ ნორმებს;

თ) შესაძლებელს ხდის, მცდარი წარმოდგენა შეუქმნას მომხმარებელს საქონლის თვისებების, ხარისხის, გეოგრაფიული წარმოშობის ან საქონლის სხვა მახასიათებლების შესახებ;

ი) მთლიანად ან რომელიმე შემადგენელი ელემენტით ემთხვევა უცხო ქვეყნის სახელმწიფო გერბს, დროშას, ემბლემას, მის სრულ ან შემოკლებულ სახელწოდებას; საერთაშორისო ან სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციის ემბლემას, მის სრულ ან შემოკლებულ სახელწოდებას; ოფიციალურ საკონტროლო, საგარანტიო, სასინჯო დამღას, ნიშანს (მათ შორის, საქონლის შესაბამისობის სასერტიფიკაციო ნიშანს), ბეჭედს, ორდენსა და მედალს. საქართველოს ან მისი ტერიტორიული ერთეულის არსებულ ან ისტორიულ დასახელებას, გერბს, დროშას, ემბლემას, ფულის ნიშანს, ან წარმოადგენს ამ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული სიმბოლოების იმიტაციას. ასეთი სიმბოლოები სასაქონლო ნიშანში შედის დაუცველი ნაწილის სახით, თუ არსებობს საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს ან მფლობელის თანხმობა მათი გამოყენების თაობაზე.

სასაქონლო ნიშნად არ რეგისტრირდება ისეთი მოცულობითი ნიშანი, რომლის ფორმაც:

ა) განპირობებულია მხოლოდ საქონლის თვისებებით;

ბ) აუცილებელია ტექნიკური შედეგის მისაღწევად.

3. ამ მუხლის პირველი პუნქტის „გ“, „დ“, „ე“, „ვ“ და „თ“ ქვეპუნქტები არ გამოიყენება, თუ სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის თაობაზე გადაწყვეტილების გამოტანამდე სამოქალაქო ბრუნვაში გამოყენების შედეგად, ეს ნიშანი განმასხვავებელ სიმბოლოდ დამკვიდრდა განაცხადში მითითებული საქონლის მიმართ.

§ 16.2 ფარდობითი (შედარებითი) სასიათის კრიტერიუმები

ამ ჯგუფის კრიტერიუმებს მიჩნეული აქვს ტერმინი „ფარდობითი“, ანუ შედარებითი, რადგან შეფასებისას ხდება ერთმანეთთან შედარება იმის გასარკვევად, ხომ არ ემთხვევა მოცემული ნიშანი უკვე არსებულს. გასაგებია, რომ ერთნაირ (ერთი და იგივე) სასაქონლო ნიშანზე არ შეიძლება განსაკუთრებული უფლება ეკუთვნოდეს ორ ან მეტ მეწარმეს. სხვაგვარად თუ გადმოვცემთ აღნიშნულის შინაარსს, სასაქონლო ნიშანს უნდა გააჩნდეს სიახლე, ოღონდ ადგილობრივი და არა მსოფლიო. გასაგებია, რომ „სიახლე“ ყოველთვის შედარებითი კრიტერიუმია. ეს კრიტერიუმი ახასიათებს სამრეწველო საკუთრების პრაქტიკულად ყველა ობიექტს და მისი არსებობა განაპირობებს პრიორიტეტის უფლებას. ამავე კრიტერიუმზეა დამყარებული პარიზის კონვენციით დადგენილი საპრიორიტეტო შეღავათი, რომლის შინაარსი ის არის, რომ საკუთარ ქვეყანაში სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე განაცხადის შეტანის თარიღი ხდება ასათვლელ წერტილად და სარგებლობს უპირატესობით ყველა სხვა განაცხადთან შედარებით იმ უცხოეთის ქვეყანაში, სადაც მოცემული ნიშნის მფლობელმა მიაწოდა განაცხადი იმავე სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე. აღნიშნული შეღავათით სარგებლობა შეიძლება, თუ საკუთარ ქვეყანაში განაცხადის მიწოდების დღიდან ექვსი თვე გასული არ არის. თუ ეს ვადა არ იქნება დაცული და განაცხადი სხვა ქვეყანაში მიეწოდება ექვსი თვის შემდეგ, თუნდაც ერთ დღის დაგვიანებით, უფლება საკონვენციო პრიორიტეტზე იკარგება. როგორც ცნობილია, გამოგონების და სასარგებლო მოდელის სიახლის განსაზღვრისას შედარება ხდება ნებისმიერი საინფორმაციო წყაროდან ცნობილ ერთ გამოგონებასთან ან სასარგებლო მოდელთან, ან დიზაინთან. სასაქონლო ნიშნების შემთხვევაში შედარება ხდება მხოლოდ მოცემულ ქვეყანაში რეგისტრირებულ ან საყოველთაოდ ცნობილ სასაქონლო ნიშნებთან, აგრეთვე საფირმო სახელწოდებებთან. ამდენად, მხედველობაში არ მიიღება სხვა სახის ინფორმაცია.

იმ ქვეყანაში, სადაც განსაკუთრებული უფლება მოიპოვება გამოყენებითი სიახლის განსაზღვრისას, მოწმდება როდის იქნა პირველად გამოყენებული კონკურენტი სასაქონლო ნიშანი და პრიორიტეტი განისაზღვრება ამ ფაქტის გათვალისწინებით. აღსანიშნავია,

რომ, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში უფლებების მოპოვება ხდება რეგისტრაციის გზით, კანონი პრიორიტეტის მიმართ ითვალისწინებს მოთხოვნას, რომ, თუ ორი ერთი და იგივე ნიშანი ერთსა და იმავე დღეს მიეწოდა სარეგისტრაციოდ, მაშინ უპირატესობა (პრიორიტეტი) ენიჭება იმ ნიშანს, რომელიც პირველად გამოიყენეს.

სასაქონლო ნიშნის, სხვა არსებულ ნიშნებთან შედარებისას, სიახლე განისაზღვრება არა მარტო იდენტურობის დადგენით, არამედ იმითაც, ხომ არ არის ნიშნები იმდენად მსგავსი, რომ შეცდომა გამოიწვიოს და ამით შესაძლებელი გახადოს საქონლის ან მეწარმეთა აღრევა. მსგავსების დადგენა გაცილებით მეტი სუბიექტურობით ხასიათდება, ვიდრე იდენტურობის დადგენა და შინაარსით ახლოს არის გამოგონების კრიტერიუმის „საგამომგონებლო დონე" შეფასებასთან. ძირითადი განსხვავება ის არის, რომ ნიშანი განცალკევებით უნდა შედარდეს სხვა ნიშნებს, ანუ დაუშვებელია შედარება ერთზე მეტ ნიშანთან. მსგავსებაზე დასკვნას ვერ გამოვიტანთ იმ მოტივით, რომ სასაქონლო ნიშნის შემადგენელი სიმბოლოები მსგავსია ან იდენტურია სხვადასხვა სასაქონლო ნიშნებში განთესილი სიმბოლოებისა. დასკვნის გამოსატანად მნიშვნელობა მხოლოდ საერთო შთაბეჭდილებას აქვს.

ფარდობითი კრიტერიუმებისადმი მოთხოვნებს ითვალისწინებს ნებისმიერი ქვეყნის კანონი და უნდა ითქვას, რომ ამ კრიტერიუმების შეფასება ძალზე რთულია, ის დამოკიდებულია კონკრეტული ქვეყნის პრაქტიკასა და სამართლებრივ პრინციპებზე. საკითხს, თუ როგორ უნდა იქნეს შეფასებული მსგავსება, ამომწურავად ვერ პასუხობს ვერც ერთი ქვეყნის კანონი. მისი არსი შემოიფარგლება პრინციპის დადგენით: „ნიშნები არ უნდა იყოს იმდენად მსგავსი, რომ მომხმარებელი შეცდეს, ან აღერიოს ისინი". შეცდომის დონეზეა დამოკიდებული ნიშნების მსგავსების ხარისხი და, შესაბამისად, დაცვისუნარიანობა. თუ მოცემული ნიშანი ემთხვევა, ან მსგავსია სხვა მოქმედი ნიშნისა, რომელიც სარგებლობს პრიორიტეტით, მაშინ ეს ნიშანი დაცვისუნარიანი ვერ იქნება.

აღნიშნულის თანახმად, სასაქონლო ნიშანი დაცვისუნარიანი ვერ იქნება, თუ ის არ პასუხობს ფარდობითი ხასიათის კრიტერიუმებს. ამ კრიტერიუმების მიხედვით, ნიშნის რეგისტრაციის უარის

თქმის ამომწურავ ჩამონათვალს იძლევა საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-5 მუხლი, რომლის მიხედვითაც სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე უარის თქმის საფუძვლების გათვალისწინებით, სასაქონლო ნიშანი არ რეგისტრირდება, თუ იგი:

ა) იმავე საქონლის მიმართ რეგისტრირებული, უფრო ადრინდელი პრიორიტეტის მქონე სასაქონლო ნიშნის იდენტურია (ანუ ზუსტად მსაგავსია, შენიშვნა ავტორისაა);

ბ) მესამე პირის სახელზე რეგისტრირებული, უფრო ადრინდელი პრიორიტეტის მქონე სასაქონლო ნიშნის იდენტურია, ხოლო საქონელი – იმდენად მსგავსი, რომ ჩნდება ამ სასაქონლო ნიშნების არევის, მათ შორის, ასოცირების შედეგად არევის შესაძლებლობა;

გ) მესამე პირის სახელზე რეგისტრირებული, უფრო ადრინდელი პრიორიტეტის მქონე სასაქონლო ნიშნის მსგავსია, ხოლო საქონელი – იდენტური ან იმდენად მსგავსი, რომ ჩნდება ამ სასაქონლო ნიშნების არევის, მათ შორის, ასოცირების შედეგად არევის შესაძლებლობა;

დ) რეგისტრაციაზე განაცხადის შეტანამდე საქართველოში საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშნის იდენტური ან იმდენად მსგავსია, რომ ჩნდება ამ სასაქონლო ნიშნების არევის, მათ შორის, ასოცირების შედეგად არევის შესაძლებლობა. ეს წესი გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საქონლის ჩამონათვალი სხვადასხვაა;

ე) საქართველოში დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნის ან ადგილწარმოშობის დასახელების იდენტურია, მსგავსია, შეიცავს მას ან ჩნდება მასთან არევის, მათ შორის, ასოცირების შედეგად არევის შესაძლებლობა, და სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაცია მოითხოვება იდენტური ან მსგავსი საქონლისათვის, ანდა ასეთი სასაქონლო ნიშნით სარგებლობით მოხდება დაცული გეოგრაფიული აღნიშვნის ან ადგილწარმოშობის დასახელების რეპუტაციის გამოყენება. ეს ქვეპუნქტი არ გამოიყენება, თუ გეოგრაფიული აღნიშვნა ან ადგილწარმოშობის დასახელება დაუცველი ნაწილის სახით არის ჩართული მისი გამოყენების უფლების მქონე პირის სასაქონლო ნიშანში;

ვ) საქართველოში დაცული უფრო ადრინდელი პრიორიტეტის მქონე სამრეწველო ნიმუშის (უნდა იყოს დიზაინი, ტერმინი „სამრეწველო ნიმუში“ აღარ არსებობს დიზაინის შესახებ კანონის

მიღების შემდეგ, რაც, ეტყობა, გამორჩა კანონმდებელს და ამ ნორმაში შესწორება არ შეუტანია – შენიშვნა ავტორისაა) იდენტურია, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციას ითხოვს ამ სამრეწველო ნიმუშზე განსაკუთრებული უფლების მფლობელი;

ზ) მესამე პირის სახელზე რეგისტრირებული, უფრო ადრინდელი პრიორიტეტის მქონე ისეთი სასაქონლო ნიშნის იდენტური ან მსგავსია, რომელსაც საქართველოში აქვს კარგი რეპუტაცია, და ამ სასაქონლო ნიშნის გამოყენება განმცხადებელს დაუმსახურებლად უქმნის ხელსაყრელ პირობებს ან ზიანს აყენებს დაცული სასაქონლო ნიშნის რეპუტაციას. ეს წესი გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საქონლის ჩამონათვალი სხვადასხვაა;

თ) შეიცავს რეგისტრაციაზე განაცხადის შეტანამდე საქართველოში ცნობილი პიროვნების სახელს, ფსევდონიმს, ფაქსიმილეს, პორტრეტს – ამ პიროვნებასთან ან მის მემკვიდრეებთან შეუთანხმებლად, ხოლო თუ ისინი საქართველოს ისტორიისა და კულტურის კუთვნილებას წარმოადგენს – საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს თანხმობის გარეშე;

ი) შეიცავს საქართველოს ისტორიული ძეგლების დასახელებას ან გამოსახულებას – საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს თანხმობის გარეშე.

თავი 17. გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

კომერციული შემოქმედების ამ სახის აღნიშვნები დაცულია მათ მიმართ რაიმე შემოქმედებითი დონის განმსაზღვრელი მოთხოვნის გარეშე. ეს ნათელია, რადგან მათი გამოყენება ხდება სასაქონლო ურთიერთობებში და არა შექმნა. ამდენად, დაცვისუნარიანობა დამოკიდებული შეიძლება იყოს მხოლოდ არსობრივ მხარესთან შესაბამისობაზე ზოგიერთი სხვაგვარი პირობის დაკმაყოფილებაზე.

როგორც ვიცით, გეოგრაფიული აღნიშვნების ზოგადი ცნება მოიცავს: საქონლის წარმოშობის აღნიშვნას, ადგილწარმოშობის დასახელებასა და გეოგრაფიულ აღნიშვნას.

წარმოშობის აღნიშვნა, რომელიც იმ ქვეყნის მითითებაა, სიდანაც

არის წარმოშობილი მოცემული საქონელი, მაგალითად, „ქართული ღვინო“, დაცულია მაშინ, როდესაც მას აქვს კარგი სახელი და საქონელი უშუალოდ მოცემულ ქვეყანაში მზადდება.

ადგილწარმოშობისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები, უპრიანია გამოვყოთ ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლიდან. ამ ნორმის თანახმად, მათ უნდა დააკმაყოფილონ შემდეგი მოთხოვნები:

– უნდა იყოს გეოგრაფიული ადგილის, მათ შორის, როგორც გამონაკლისი, ქვეყნის თანამედროვე ან ისტორიული სახელი. მაშასადამე, ასეთ აღნიშვნად სხვა სიმბოლო, მაგალითად, ქართლის დედის, ან თავისუფლების ქანდაკების, ან ეიფელის კოშკის გამოსახულება ამ მოთხოვნას ვერ უპასუხებს;

– მოსანიშნი საქონელი უნდა იყოს ამ გეოგრაფიული ადგილიდან წარმოშობილი – ანუ უნდა იყოს ამ ადგილიზე წარმოებული, მათ შორის ნედლეულიც აქვე უნდა იყოს დამზადებული და დამუშავებული;

– მოსანიშნი საქონლის განსაკუთრებული ხარისხი და თვისებები, ადგილწარმოშობის შემთხვევაში, მთლიანად ან ძირითადად უნდა იყოს განპირობებული მხოლოდ ამ ადგილის ბუნებრივი გარემოთი და ადამიანის ფაქტორით, ხოლო გეოგრაფიული აღნიშვნის შემთხვევაში მოსანიშნი საქონლის სპეციფიკური ხარისხი, რეპუტაცია ან სხვა მახასიათებლები დაკავშირებული უნდა იყოს გეოგრაფიულ ადგილთან;

– ასევე, დასახელება შეიძლება იყოს ტრადიციული გეოგრაფიული ან არაგეოგრაფიული, მაგალითად „ჩურჩხელა“, რომელიც მომხმარებელს წარმოდგენას უქმნის საქონლის მოცემული ადგილიდან წარმოშობაზე;

ამავე კანონის მე-5 მუხლი იძლევა სხვა მოთხოვნებსაც:

– გეოგრაფიული დასახელება ან სხვაგვარი სიმბოლო არ უნდა იყოს საქონლის გვარეობით სახელად გადაქცეული, ჩვენი აზრით, მათ რიცხვს ეკუთვნის „ხაჭაპური“, „პიცცა“ და ა.შ;

– არ უნდა უქმნიდეს მომხმარებელს მცდარ წარმოდგენას საქონლის წარმოშობის შესახებ;

— არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ეროვნულ ღირსებას, რელიგიას, ტრადიციას, ზნეობრივ ნორმებს და არ უნდა შეურაცხყოფდეს მათ (ვფიქრობთ, ეს ნორმა გამოსაყენებელია უცხო ქვეყნის გეოგრაფიული აღნიშვნის მიმართ);

— არ უნდა ემთხვეოდეს მცენარისა ან ცხოველის ჯიშის სახელს.

თავი 18. ნოუ-ჰაუს დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

ნოუ-ჰაუდ მეწარმემ შეიძლება მიიჩნიოს ნებისმიერი ინტელექტუალური ქმნილება თუ სხვაგვარი შემოქმედებითი შედეგი, შესაბამისად, უნდა იყოს დაცული ამ ობიექტებისადმი წაყენებული კრიტერიუმების მოთხოვნები. თავად ნოუ-ჰაუსადმი ერთადერთი გადამწყვეტი კრიტერიუმია დასაცავი: მეწარმემ უნდა აჩვენოს, რომ საწარმოო, ან კომერციული საიდუმლოების მოცემული ობიექტი მისთვის მნიშვნელოვან ფასეულობას წარმოადგენს და რომ იგი ღებულობს საკმარის ზომებს საიდუმლოდ მისი შენახვისათვის.

თავი 19. დომეინის დაცვისუნარიანობის კრიტერიუმები

დომეინი, არსობრივი გაგებით, ელექტრონული მისამართია. ამიტომ შეიძლება წაყენებულ იქნეს მისამართის მიმართ არსებული ჩვეულებრივი აბსოლუტური ხასიათის მოთხოვნები. ფარდობითი მოთხოვნაც გასათვალისწინებელია, კერძოდ, ის არ უნდა იმეორებდეს სხვა მისამართს. ასევე, უნდა იყოს დაცული კომერციული აღნიშვნების მსგავსი აღრევის საწინააღმდეგო მოთხოვნები და საჯარო წესრიგისა და ზნეობრივი ფასეულობების მოთხოვნები.

ინტელექტუალური უფლებების თავისებურება იმ ინტელექტუალური შემოქმედებითაა გამოწვეული, რომლის შედეგადაც იქმნება ან გამოიყენება ამ უფლებათა ობიექტი. როდესაც ობიექტი, ანუ შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგი იქმნება, უფლებები ორგვარია: **პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებები და ქონებრივი. ამ უფლებებს ითვალისწინებს საავტორო სამართალი; საპატენტო სამართალი; დიზაინის სამართალი; მცენარეთა და ცხოველთა ჯიშების სამართალი, ინტეგრალური მიკროსქემების ტოპოლოგიის სამართალი.** როდესაც შემოქმედება სამეწარმეო-კომერციულია და მიმართულია ობიექტის რაც შეიძლება მეტი სარფიანობით გამოყენებისკენ, მაშინ პირადი არაქონებრივი უფლებები არ წარმოიშობა და ასეთი ობიექტები დაცულია მხოლოდ ქონებრივი უფლებებით. ამ უფლებებით შემოიფარგლება მომიჯნავე უფლებების სამართალი (შემსრულებელი შემქმნელობითი შემოქმედების სუბიექტია და ზემოთ აღნიშნული ორივე სახის უფლებები წარმოეშობა), სასაქონლო ნიშნების სამართალი, გეოგრაფიული აღნიშვნების და კომერციული სხვა აღნიშვნების სამართალი.

ინტელექტუალური უფლებების წარმოშობაზე კვლავ შემოქმედებითი ხასიათი ავლენს გადამწყვეტ გავლენას. იმ ობიექტებზე, რომლებიც შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგია, უფლებები შექმნის ფაქტითვე წარმოიშობა, მაგრამ საპატენტო, დიზაინისა და ახალი ჯიშების სამართლის ობიექტებისათვის წარმოშობილ უფლებებს ოფიციალური დადასტურება სჭირდება ადმინისტრაციული პროცედურებით. ინტეგრალური მიკროსქემების ტოპოლოგიის სამართალი ორ გზას მიიჩნევს დასაშვებად: უფლებები შეიძლება წარმოიშვას სამოქალაქო ბრუნვაში პირველად ჩართვით და განმტკიცდეს ადმინისტრაციული პროცედურების მეშვეობით.

სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების ჯგუფის ობიექტებთან დაკავშირებული უფლებები წარმოიქმნება ან დამზადების ფაქტით (საავტოროს მომიჯნავე უფლებები), ან პირველი გამოყენებით — სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვით (კომერციული აღნიშვნების სამართლისეული უფლებები) და ადმინისტრაციული პროცედურების

განხორციელების ფაქტით (ტოპოლოგიასთან დაკავშირებული უფლებების მსგავსად). ამ რიგს ვაკუთვნებთ დომეინთან დაკავშირებულ უფლებებსაც, რომლებიც ადმინისტრაციული პროცედურის გარეშე ძალას ვერ შეიძენს.

ნოუ-ჰაუს მომცველი უფლებების წარმოშობა დაკავშირებულია მეწარმის მიერ რაიმე სახის სასარგებლო მონაცემების გასაიდუმლოების ფაქტთან, რაც შესაბამისი ღონისძიებებით უნდა იყოს დადასტურებელი.

ინტელექტუალური უფლებები დამოუკიდებელია სანივთო უფლებებისაგან, კერძოდ, საკუთრებისაგან. ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ყველა ობიექტისათვის მოქმედებს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით გაჟღერებული ნორმიდან გამომდინარე ეს პრინციპი: „საავტორო უფლება არ არის დამოკიდებული იმ მატერიალური ობიექტის საკუთრების უფლებაზე, რომელშიც გამოხატულია ნაწარმოები“ (მე-7 მუხლის პირველი პუნქტი). მაშასადამე, წიგნს რომ შევიძენთ, მასთან ერთად საავტორო უფლებას არ ვიძენთ, ჩვენ მხოლოდ წიგნის მესაკუთრე ვხდებით, როგორც ნივთისა, ანუ სანივთო უფლებას ვიძენთ და არა ინტელექტუალურს. მართალია, სხვა კანონებით პირდაპირი ასეთი მითითება არ არსებობს, მაგრამ სრულიად ცხადია, რომ ავტომანქანის შეძენა ვერ გაგვხდის იმ გამოგონებებზე უფლებების მფლობელად, რომლების მიხედვითაცაა დამზადებული ეს მანქანა, ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ სანივთო და არა საპატენტო უფლებების მფლობელი ვხდებით. ზუსტად იგივე ითქმის სასაქონლო ნიშნებისა და სხვა ობიექტების მიმართ.

აღნიშნული საფუძვლები არეკლილია საქართველოს კანონებში, სადაც წარმოშობის საფუძვლებზე მითითების გარდა მოწესრიგებულია უფლებების ამოქმედებასა და სარგებლობასთან, შეზღუდვებთან, დარღვევასა და დაცვასთან, აგრეთვე მართვასთან დაკავშირებული საკითხები. ამ მხრივ, ყველა უფლება საკუთარი თავისებურებებითაა გამორჩეული და ზოგადი დახასიათების გარდა კერძო ანალიზსაც მოვიტანთ საავტორო, საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების სამართლის მაგალითზე. სხვა ობიექტებთან დაკავშირებულ უფლებებს მეტი დაწვრილებით აღარ შევეხებით, რადგან ყველა ძირეული პრინციპის გაგებისათვის საკმარისია

გავეცნოთ საავტორო, საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების სამართლის საფუძვლებს, რის შემდეგაც ნებისმიერი ნორმის არსის ამოკითხვა გაგვიადვილდება.

საკითხებს გავაშუქებთ ადრე არჩეული თანამიმდევრობის დაცვით ჯერ შემეწყნარებითი შემოქმედების შედეგად წარმოშობილ უფლებებს შევეხებით, შემდეგ კი დანარჩენს.

სანამ თავად უფლებების შინაარსს წარმოვადგენდეთ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შევეხოთ უფლებების წარმოშობის თარიღს, ძალაში შესვლას, მოქმედების ფარგლებსა და ზოგიერთ ფორმალობებს.

საავტორო უფლებები წარმოიშობა და ძალას იძენს ნაწარმოების შექმნის თარიღიდანვე. შექმნა, როგორც უკვე ვიცით, დასტურდება ნაწარმოების ობიექტური ფორმის გამოხატვით. შესაბამისად, რა დროსაც იქნება ნაწარმოები რაიმე ობიექტური ფორმით გამოხატული და ავტორს ხელთ ექნება გამოხატვის (მათ შორის, დროის — თარიღის) მამტკიცებელი ფაქტები (თვით ნაწარმოების არსებობა, მაგალითად, ხელნაწერი, ნაბეჭდი, გამოქანდაკებული და სხვა სახით), იმ დროიდან ამოქმედდება ყველა საავტორო უფლება. ანუ, საავტორო სამართლისეული ობიექტით წარმოშობილი უფლებების თვისება ის არის, რომ მათი წარმოქმნისა და ძალაში შესვლის (ამოქმედების) თარიღი ერთმანეთს ემთხვევა — ეს თარიღია გამოხატვის დღე. უფლებების ძალაში შესვლაზე რომ ვამახვილებთ ყურადღებას, ვგულისხმობთ მესამე პირებთან მიმართებით ძალის შეძენას, რადგან შემქმნელმა საკუთარი სიამოვნებისათვის თუ საყოფაცხოვრებო დანიშნულებით რომ გამოიყენოს მის მიერვე შექმნილი ნაწარმოები, არანაირი დაბრკოლება არ ექნება, გარდა ისეთი გამოყენებისა, რაც აკრძალულია კანონით. ამასთან, საავტორო უფლებების ამოქმედებისათვის არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს ნაწარმოების შინაარსს, ავკარგიანობას, მოცულობას, გამოხატვის ფორმასა და საშუალებას. აქედან გამომდინარე, ზეპირად გამოხატული (მაგალითად, კონფერენციაზე) ნაწარმოებიც წარმოშობს უფლებებს, რომლებიც ძალაში იქნება, თუ იარსებებს მამტკიცებელი საბუთი. ყოველივე აღნიშნული ნორმატიულადაა განმტკიცებული საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-5 და მე-9 მუხლებით.

ზოგიერთი ფორმალობის განხორციელების შესაძლებლობაზე ჩვენი ქვეყნის კანონი უთითებს, თუმცა უფლებების წარმოშობასა და განხორციელებას მათთან არ აკავშირებს. დაწესებულია, რომ არ არის აუცილებელი ნაწარმოების რეგისტრაცია, სპეციალური გაფორმება ან სხვა ფორმალობათა დაცვა. აღსანიშნავია, რომ ეს ნორმა უკვე მთელი მსოფლიოს მიერაა აღიარებული. ინგლისი და ამერიკა, აგრეთვე მათი სამართლებრივი სისტემის მიმდევარი სხვა ქვეყნები დიდი ხნის მანძილზე არ ეთანხმებოდნენ ამ წესის საყოველთაო აღიარებას, რაც აბრკოლებდა მათ მიერთებას ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენციისადმი. თუმცა საერთაშორისო თანამშრომლობის თანამედროვე მოთხოვნებმა აიძულა დათანხმება ამ წესისადმი. ყოველ შემთხვევაში, აშშ-სა და ინგლისშიც უცხო ქვეყნის მოქალაქის საავტორო უფლებები დაცული იქნება განხილული პირობების მიხედვით.

მართალია, სავალდებულო არ არის, მაგრამ, ზოგ შემთხვევაში მიზანშეწონილია ავტორმა დაადეპონიროს ნაწარმოები საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრში „საქპატენტში“ და ისარგებლოს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 9^1-ე მუხლით გათვალისწინებული საშუალებით. ეს ნორმა აადვილებს საავტორო უფლებების მტკიცებას, რადგან პირველი მუხლის მიხედვით, საქპატენტის მიერ გაცემული დეპონირების (დეპონირება შესანახად ჩაბარებას ნიშნავს) მოწმობის გაცემა წარმოშობს ავტორობისა და საავტორო უფლებების ფლობის ვარაუდს. ასეთი მოწმობის მფლობელი აღარ არის ვალდებული ამტკიცოს ნაწარმოების შექმნის ფაქტი, მისი არსებობის, ავტორობისა ან უფლებათა მფლობელობის კანონიერება, პირიქით, როგორც ამ ნორმით დადგენილია, მოდავე მხარეს ეკისრება საწინააღმდეგოს მტკიცება. მტკიცებულებათა უზრუნველყოფისა და საჯარო გაფრთხილებისათვის საავტორო უფლებათა მფლობელს შეუძლია ნაწარმოების ასლებზე მოათავსოს **გამაფრთხილებელი აღნიშვნა, რომელიც შედგება წრეწირში ჩასმული ლათინური ასო C-ისაგან ©;** ქონებრივ უფლებათა მფლობელის სახელის მითითებისაგან და პირველი გამოცემის წლის აღნიშვნისაგან (მე-9 მუხლის მე-4 პუნქტი).

საპატენტო უფლებების წარმოშობის საფუძველიც გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის პირველქმნა არის.

პირველად შექმნის მოთხოვნიდან გამომდინარეობს ამ ობიექტებისადმი დაწესებული მსოფლიო განფენილობით სიახლის არსებობის მოთხოვნა. საპატენტო უფლების წარმოშობას და შემდგომ ძალის შენარჩუნებას მისი ობიექტის პირველად შექმნის დადასტურება რომ უნდა, არის ერთ-ერთი მიზეზი საამისო ადმინისტრაციული პროცედურების დაწესებისა. მსოფლიოში არც ერთი ქვეყანა არ უკავშირებს უფლებათა წარმოშობას გამოგონების შექმნის გაცხადებას გამომგონებლის მიერ. ასეთი ფაქტი საკმარისი არ არის. ყველგან არის დაწესებული საპატენტო ექსპერტიზა, რომელიც ქვეყნების მიხედვით მოცულობით განსხვავდება, მაგრამ მის გარეშე საპატენტო უფლება ვერ წარმოიშობა. ის პატენტის გაცემის ფაქტით წარმოიქმნება (პროცედურებს დაწვრილებით წარმოვადგენთ შემდეგომ). ძალაში შესვლაც პატენტის გაცემას უკავშირდება, ოღონდ საპატენტო უფლების მოქმედების ხანგრძლივობის ათვლის თარიღი უფრო ადრინდელია – პატენტის მისაღებად განაცხადის შეტანის დღე ითვლება ასეთად (საპატენტო კანონის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი და 71^1-ე მუხლის მე-5 პუნქტი). თუ პატენტი არ გაიცა, არც უფლება ითვლება წარმოქმნილად.

კანონი არ უთითებს, მაგრამ საპატენტო უფლების მფლობელს შეუძლია ნაწარმზე დაიტანოს გამაფრთხილებელი აღნიშვნა, მაგალითად „დაპატენტებულია“, „საქართველოს პატენტი №7777“, რაც პასუხისმგებლობისა და დანაკისრის სრული ოდენობით მოთხოვნისათვის მნიშვნელოვანი საფუძველი იქნება.

მართალია, მესამე პირთა მიმართ გამოსაყენებელ ქონებრივ უფლებებს არ წარმოშობს გამოგონების შექმნის ფაქტი, მაგრამ ის წარმოშობს საპატენტო უფლებების შეზღუდვის საფუძველს, რომელსაც საპატენტო სამართალში „წინათსარგებლობის უფლება“ ეწოდება. ამ უფლების ძალით პატენტის მფლობელ გამომგონებელს, რომელიც მასთან არანაირ კავშირში არ არის და კეთილსინდისიერია, ვერ აუკრძალავს ისარგებლოს საკუთარი გამოგონებით, საკუთარი მეწარმეობის ფარგლებში.

საავტოროს მომიჯნავე უფლებების წარმოშობა და განხორციელება ისევე, როგორც საავტოროსი, არ არის დაკავშირებული რაიმე ფორმალობების შესრულების აუცილებლობასთან, (საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 46-ე მუხლის მე-4 პუნქტი). შესრულების შემთხვევაში, ამავე კანონით ისინი წარმოიშობა პირველი შესრულების შედეგად – 57-ე მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად. აქვე მითითებულია, რომ ამ უფლებების მოქმედების ვადა შეიძლება განისაზღვროს იმ პირველი თარიღიდან, როდესაც შესრულება გახდა ცნობილი მისი ჩანაწერის გამოცემის გზით ან სხვაგვარად.

ამავე კანონის 57-ე მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, ფონოგრამასა და ვიდეოგრამასთან დაკავშირებული უფლებები წარმოიშობა მისი პირველი ჩაწერის დღიდან, ხოლო უფლებების მოქმედების ხანგრძლივობა შეიძლება აითვალოს ფონოგრამის ჩანაწერის გამოცემიდან ან სხვა გზით საჯაროდ ხელმისაწვდომად გახდომის იმ დღიდან, რომელიც დადგა უფრო ადრე.

სამაუწყებლო გადაცემასთან დაკავშირებული უფლებები წარმოიშობა და მოქმედებს იმ დღიდან, როდესაც ის პირველად გავრცელდა ეთერში ან კაბელით, (საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 57-ე მუხლის მე-4 პუნქტი).

მონაცემთა ბაზასთან დაკავშირებული მომიჯნავე უფლებები წარმოიშობა მისი დამზადების დღიდან, ხოლო მოქმედების ხანგრძლივობა შეიძლება აითვალოს მინაცემთა ბაზის ჩანაწერის გამოცემის ან სხვა გზით საჯაროდ ხელმისაწვდომად გახდომის იმ დღიდან, რომელიც პირველად დადგა – საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 57-ე მუხლის მე-5 პუნქტი.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 54^1-ე მუხლის პირველი პუნქტი მონაცემთა ბაზის დამამზადებელს აძლევს მისი საქპატენტში დეპონირების უფლებას, რის შესახებაც გაიცემა მოწმობა, რომელიც მხოლოდ დეპონირების ფაქტს ადასტურებს. ამ ფორმალობის შესრულებას არანაირი მნიშვნელობა არა აქვს უფლებების წარმოშობის კუთხით. ამ დეპონირების ერთადერთი არსი ის არის, რომ მონაცემთა ბაზის არსებობისა და მოცემულ დღეს დეპონირების ფაქტის უტყუარობა ოფიციალურად უზრუნველყოფილი

იყოს.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 46-ე მუხლის მე-4 პუნქტი შესაძლებელს ხდის, რომ მომიჯნავე უფლებების მფლობელმა თავისი უფლებების შესახებ საჯაროდ გააფრთხილოს მესამე პირები და ამ ფორმალობით უფრო ქმედითი გახადოს მისი უფლებების ძალა, საავტორო უფლებების მსგავსად. საამისოდ გამოიყენება **საერთაშორისოდ მიღებული აღნიშვნა Ⓟ, რომელიც ფონოგრამის ფუტლარზე დაიტანება და შედგება წრეწირში მოთავსებული ლათინური ასო P-სგან**, უფლების მფლობელის დასახელებისა და ფონოგრამის პირველი გამოცემის წლის მითითებისაგან.

სასაქონლო ნიშანთან დაკავშირებული უფლებების წარმოშობა

ზოგადი საფუძვლებიდან გამომდინარე, სასაქონლო ნიშანთან დაკავშირებული უფლებები წარმოიშობა ადმინისტრაციული პროცედურის – რეგისტრაციის გავლის გზით, ან გამოყენების ფაქტით. საქართველოში სასაქონლო ნიშანი დაცულია საქპატენტში მისი რეგისტრაციის დღიდან, როგორც ამას სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-3 მუხლის მე-3 პუნქტი იუწყება, ან საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე. ამ ნორმიდან გამომდინარეობს, რომ საქპატენტში რეგისტრაციის გარდა უფლებები შეიძლება წარმოშვას საერთაშორისო ხელშეკრულებით დადგენილმა წესმა. ჯერჯერობით, საქართველო ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულების ოქმის მხარეა და, მოცემულ ჟამს მხოლოდ ამ საერთაშორისო აქტზე უთითებს ჩვენი ქვეყნის კანონი. სხვაობა ის არის, რომ უფლებები საქართველოს მიმართ წარმოიშობა საერთაშორისო ბიუროში ნიშნის რეგისტრაციის დღიდან.

რეგისტრაციის დღიდან უფლებების წარმოქმნაზე კიდევ ერთი ნორმა მე-6 მუხლის პირველი პუნქტი მიუთითებს (ვფიქრობთ, სრულიად ზედმეტია ორი ერთნაირი ნორმის არსებობა, რადგან არანაირ ახალ წესს არ ამკვიდრებს.

უფლებების მოქმედების დაწყება რეგისტრაციის თარიღზეა მიბმული და არა განაცხადის შეტანის თარიღზე, როგორც ეს საპატენტო უფლებებთან დაკავშირებითაა. სასაქონლო ნიშანზე უფლებების დაწყება, ზოგიერთ ქვეყანაში საპატენტო უფლებების მსგავსად,

განაცხადის შეტანის დღიდანაა დაწესებული.

გაშუქებული წესრიგის გარდა, საქართველოს კანონი უშვებს უფლებების წარმოშობას ფაქტობრივი გამოყენების შედეგად. ასეთი შესაძლებლობა უზრუნველყოფილია სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-3 მუხლის მე-4 პუნქტით, რომელიც გვაუწყებს: „საქართველოში საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშანი დაცულია რეგისტრაციის გარეშე ...“ ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველოში ნიშნის გამოყენებით იწყება უფლებების ამოქმედება და ისინი სრულ ძალას იძენს იმ თარიღიდან, როდესაც კი საყოველთაოდ ცნობილად იქნება მიჩნეული. მაგრამ, სანამ ნიშანი საყოველთაოდ ცნობილი არ გამხდარა, მასზე უფლებების დაცვა შესაძლებელია არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის სამართლებრივი ნორმებით.

ინტელექტუალური შემქნელობითი შემოქმედება შემქნელის სულიერ პიროვნულობასთან არის განუყრელ კავშირში, რის გამოც საერთო სამართლის ქვეყნებშიც კი აღიარებულია ის ფაქტი, რომ წარმოქმნილი უფლებები ორგვარი ინტერესის დაკმაყოფილებას ემსახურება: ქონებრივისა და პირადი არაქონებრივის. ამიტომაცაა, რომ ორივე სახის უფლება იბადება ასეთი შემოქმედებით. სამაგიეროდ, სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედება ვერ წარმოშობს ასეთ უფლებებს, რადგან სამეწარმეო შემოქმედების ბუნებიდან გამომდინარე, დასაქმებული კაცი არც ფიქრობს სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილების წყაროს შექმნაზე (როგორიც, მაგალითად, ნაწარმოებია), რის გამოც ასეთი შემოქმედება მხოლოდ ქონებრივ უფლებებს წარმოშობს.

წარმოვადგენთ ამ უფლებების თანამიმდევრულ განხილვას.

თავი 20. საავტორო პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებები

უფლებების ამ კატეგორიას დასაბამი საავტორო სამართალმა მისცა და შინაარსობრივად მათში ყველა სახის უფლებამოსილებაა წარმოდგენილი. საავტორო უფლებების ორ კატეგორიად დაყოფა კონტინენტური ევროპის ქვეყნების საავტორო სამართლიდან მომდინარეობს. მათ დაამკვიდრებაზე დიდი გავლენა იქონია გამოჩენილი ფილოსოფოსის იმანუელ კანტის შეხედულებებმა.

აღნიშნულისაგან განსხვავდება ინგლისური სამართლის კონცეფტუალური პრინციპი, რომლის თანახმადაც, დასაცავია ადამიანის შემოქმედებითი საქმიანობის ნაყოფი იმდენად, რამდენადაც იგი სარგებლიანი (მომგებიანი) გამოყენების საგანია. ამ შეხედულების გამო, Copyright-ი ფაქტობრივად მხოლოდ ქონებრივი უფლებების დაცვას აღიარებს. ინგლისში მორალური უფლებები დაცულია საერთო სამართლით, თუმცა ბერნის კონვენციის გავლენით ინგლისმაც აღიარა ავტორთა მორალური უფლებები საავტორო სამართლის (Copyright-ის) დაცვის საგნად.

მორალური უფლებების დაცვას კონტინენტური ევროპის სამართლის პრინციპების გათვალისწინებით იზიარებს საერთაშორისო საავტორო სამართალი. საავტორო სამართლის სფეროში მოქმედი მთავარი საერთაშორისო აქტი — ბერნის კონვენცია, მე-6bis მუხლის ძალით ავალებს მხარე ქვეყნებს პირადი არაქონებრივი უფლებების (droit moral) დაცვას. ამას არ ითვალისწინებს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის მოთხოვნები და არ არის ასახული TRIPS-ის ხელშეკრულებაში. ეს გასაგებიცაა, რადგან ამ ხელშეკრულების მიზანია ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის ის პრინციპები ჩამოაყალიბოს, რომლებიც ვაჭრობის თანხვედრ უფლებებს შეეხება. ასეთი უფლებები კი შეიძლება მხოლოდ ქონებრივი უფლებები იყოს.

პირადი არაქონებრივი უფლებები მხოლოდ ნაწარმოების ავტორის კუთვნილებას წარმოადგენს. **ცნობილია, ამ უფლებების გერმანელი იურისტ-მეცნიერის ადოლფ დიცის** (Dictz) **კლასიფიკაცია, რომელიც შემდეგნაირად გამოიყურება:**

— ავტორობის უფლება (უფლება ნაწარმოების ავტორად გამოცხადებასა და ავტორობის მოთხოვნაზე);

— უფლება ნაწარმოების გამოქვეყნებაზე, მათ შორის, გამოცემაზე;

— უფლება ნაწარმოების მთლიანობის დაურღვეველობაზე;

— უფლება ნაწარმოების გამოთხოვაზე (სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებაზე).

ჩამოთვლილი უფლებები ქონებრივისაგან დამოუკიდებელია (მათი გამოყენების თვალსაზრისით) და შეიძლება განხორციელდეს იმის შემდეგაც, რაც საავტორო ქონებრივი უფლებები ამოიწურა ან ავტორი გარდაიცვალა. ავტორობის უფლება კი საერთოდ, მარადიული უფლებაა და ყველაზე მნიშვნელოვან უფლებად უნდა იქნეს განხილული.

პირადი არაქონებრივი უფლებები საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-17 მუხლით ამომწურავად არის ჩამოთვლილი, რომლის მიხედვითაც მათ რიცხვს ეკუთვნის:

1. ავტორობის უფლება;
2. სახელის უფლება;
3. ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლება;
4. ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება, ანუ ავტორის უფლება, ნება დართოს სხვა პირს შეიტანოს ცვლილებები, როგორც თვით ნაწარმოებში, ისე მის სახელწოდებასა (სათაურში) და ავტორის სახელში, აგრეთვე, წინ აღუდგეს ნაწარმოებში ცვლილებების უნებართვო შეტანას;
5. რეპუტაციის პატივისცემის უფლება, ანუ უფლება დაიცვას ნაწარმოები ყოველგვარი დამახინჯებისაგან ან სხვაგვარი ხელყოფისაგან, რომელმაც შეიძლება შელახოს ავტორის პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია;
6. უფლება, ნება დართოს ნაწარმოებში სხვა ავტორთა ნაწარმოების ჩართვაზე (ილუსტრაცია, წინასიტყვაობა, ბოლოსიტყვაობა, კომენტარი, განმარტება და ა.შ.);
7. ნაწარმოების გამოხმობის უფლება, ანუ უფლება, მოითხოვოს ნაწარმოების გამოყენების შეწყვეტა.

§ 20.1 ავტორობის უფლება

პირადი არაქონებრივი უფლებებიდან პირველი ადგილი ავტორობის უფლებას ეთმობა. სხვაგვარი მიდგომა გაუგებარი იქნებოდა,

რადგან ავტორი და მხოლოდ ავტორი არის საავტორო სამართლის ცენტრალური ფიგურა. ყველა სახის საავტორო უფლება ავტორთან დაკავშირებით წარმოიშობა და მას ეკუთვნის დასაბამიდან. ავტორობა არის ის ფაქტი, რაც საწყისი წყაროა როგორც საავტორო პირადი არაქონებრივი უფლებებისა, ისე განსაკუთრებული (ქონებრივი) უფლებებისა. ავტორობისა და შესაბამისად ავტორობის უფლების გარეშე არ შეიძლება არც ერთი საავტორო უფლება არსებობდეს. ავტორობის უფლება შეიძლება ერთ ან მეტ პირს ეკუთვნოდეს — თუ ნაწარმოები რამდენიმე პირის მიერ არის შექმნილი. ამასთან, თუ ნაწარმოები შექმნილია ერთობლივი შემოქმედებითი შრომის შედეგად, მაშინ საქმე თანაავტორობასთან გვაქვს. ასეთ შემთხვევაში ნაწარმოები და შესაბამისად, მასთან დაკავშირებული უფლება, თითოეულ თანაავტორს თანაბრად ეკუთვნის. აღნიშნულიდან გამომდინარე, თანაავტორებმა უნდა მოილაპარაკონ, როგორ გამოიყენებენ საავტორო უფლებებს. მაგალითად, გარკვეულ მომენტამდე, ნაწარმოების გამოქვეყნების სურვილი შეიძლება რომელიმე თანაავტორს არ ჰქონდეს, ხოლო დანარჩენებს, პირიქით, გადაუდებელ ამოცანად მიაჩნდეთ. თუ თანაავტორები ერთმანეთში ვერ მოილაპარაკებენ, საკითხის სამართლიანი გადაწყვეტა შეუძლებელი იქნება. ასეთივე ვითარებაა ნაწარმოების გამოყენებასთან დაკავშირებით. ყოველივე აღნიშნული მართებულია, როდესაც ნაწარმოები დამოუკიდებელ ნაწილებად ვერ დაიყოფა. თუკი ნაწარმოები შედგება ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ნაწილებისაგან, რომლებსაც თავ-თავისი ავტორი ჰყავს, საქმე სხვაგვარად გამოიყურება. გასაგებია, რომ ყოველ ასეთ ავტორს საკუთარი შეხედულებით შეუძლია მოეპყროს ქმნილებას, თუმცა აქაც მხედველობაშია მისაღები, ხომ არ არსებობს ავტორებს შორის დადებული ხელშეკრულება, რომელიც საკითხს სხვაგვარად მოაწესრიგებს. ჩვენ მხოლოდ ისეთ ცალკეულ შემთხვევაზე გავამახვილეთ ყურადღება, რაც შეიძლება ავტორებს წინ დახვდეთ, თუ მათ შორის უფლებათა გამოყენების შესახებ ხელშეკრულება წერილობით არ დადებულა. ზოგ შემთხვევაში საქმის მოწესრიგება შეიძლება საერთოდ ვერ მოხერხდეს, რადგან კანონი ყველა ვითარებას ვერ მიესადაგება. მხედველობაში გვაქვს არა მარტო სპეციალური კანონი, არამედ სხვა საკანონმდებლო ნორმებიც, მაგალითად, სა-

მოქალაქო კოდექსის ზოგადი კერძო-სამართლებრივი ნორმები, რომელთა გამოყენებაც არ იქნება საკმარისი.

ავტორობის უფლება უმთავრესი პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებაა. ამ უფლების შინაარსი იმით გამოიხატება, რომ ნაწარმოების შემქმნელს შეუძლია წამოაყენოს მოთხოვნა ავტორად ცნობის თაობაზე, ან წინ აღუდგეს სხვა პირის მიერ ავტორობის მითვისების მცდელობას.

ავტორობის უფლება პირდაპირ არის დაკავშირებული ავტორის სახელის გამოყენებასთან. ავტორს უფლება აქვს ნაწარმოებზე აღნიშნოს საკუთარი სახელი ან მოითხოვოს მისი სახელის აღნიშვნა, რაც ავტორობის საჯაროდ გამოცხადებას ნიშნავს. ის, რომ ავტორს საავტორო სამართალი ანიჭებს საკუთარი სახელის გამოყენების უფლებას (ავტორობის აღსანიშნავად), დამატებით განმარტებას არ მოითხოვს. გასაგებია, რომ, თუ ამ უფლებით სარგებლობისას ავტორს რაიმე დაბრკოლება შეექმნა, ან, თუ ავტორობის დადასტურება გახდა საჭირო, მაშინ მას შეუძლია მიმართოს სასამართლოს, მათ შორის, სამოქალაქო კოდექსის მე-17 და მე-18 მუხლზე დაყრდნობით.

მნიშვნელოვანია ავტორის უფლება მისი სახელის ავტორობის აღსანიშნავად გამოყენების აკრძალვის თაობაზე. რა თქმა უნდა, ავტორს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა წინ აღუდგეს ნაწარმოებზე მისი სახელის მითითებას, როდესაც ის საჭიროდ ჩათვლის, განსაკუთრებით, თუ ისეთ ნაწარმოებზე მიეთითება მისი სახელი, რომელთანაც მას კავშირი არა აქვს. აღნიშნულის თვალსაჩინო მაგალითად გამოდგება ინგლისის სამოსამართლო პრაქტიკის ერთ-ერთი შემთხვევა. 1816 წელს ლორდმა ბაირონმა სასამართლოს წინაშე წააყენა მოთხოვნა მისი სახელი მოეცილებინათ უკვე გამოქვეყნებული ზოგიერთი ლექსისაგან, რომელთა ავტორობას მას აწერდნენ. სასამართლომ ეს მოთხოვნა დააკმაყოფილა. ფაქტობრივად ბაირონმა ავტორობის უფლება დაიცვა და უარი თქვა ნაწარმოების იმ ნაწილის ავტორობაზე, რომელიც მას არ შეუქმნია.

ავტორობის უფლება განუსხვისებელი, მარადიული უფლებაა.

§ 20.2 სახელის უფლება

სახელის უფლება მორალურ უფლებათა რიცხვიდან, თავისი მნიშვნელობით, ავტორობის უფლების ტოლფასად შეიძლება განვიხილოთ. ეს უფლება განუსხვისებელ უფლებას წარმოადგენს და სხვა პირს ვერ გადაეცემა. სახელის უფლების შინაარსი მოიცავს ავტორის უფლებას, ნაწარმოებზე მიუთითოს საკუთარი სახელი ან მის ნაცვლად ფსევდონიმი. ასეთი მითითების უფლება ავტორს გააჩნია საჯარო შესრულების დროსაც. ამ უფლების განხორციელება შეუძლია თავად ავტორს, ამასთან, მას უფლება აქვს სხვა პირს მოსთხოვოს ფსევდონიმის (nom dc plume) მითითება, სამოქალაქო სახელის ნაცვლად.

სახელის უფლება ავტორს შესაძლებლობას აძლევს გარკვეულ ხანს საზოგადოებრიობისათვის უცნობად დარჩეს, ანუ მას შეუძლია საერთოდ უარი თქვას სახელის გამოქვეყნებაზე და იგივე მოითხოვოს ნებისმიერი სხვა პირისაგან.

ავტორს, ცხადია, უფლება აქვს აუკრძალოს სხვა პირებს მისი ფსევდონიმის გამოყენება. მაგალითად, ავსტრალიაში, სამხრეთ უელსის უმაღლესმა სასამართლომ დააკმაყოფილა ერთ-ერთი გაზეთის ყოფილი ჟურნალისტის მოთხოვნა, აღნიშნული გაზეთის სხვა ჟურნალისტს შეეწყვიტა მისი ფსევდონიმით სტატიების გამოქვეყნება. სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ ჟურნალისტმა მოასწრო ამ ფსევდონიმით საქმიანი რეპუტაციის შეძენა. აქედან გამომდინარე, თუ ამ ფსევდონიმით სხვა პირი განაგრძობდა საქმიანობას, ის მართლსაწინააღმდეგოდ ისარგებლებდა ფსევდონიმის უკვე დამკვიდრებული რეპუტაციით.

სახელის გამოყენების უფლებას ინგლისური სამართალი საერთო სამართლის ნორმებით იცავს. მიჩნეულია, რომ ნებისმიერ პირს შეუძლია სხვას აუკრძალოს მისი სახელის გამოყენება ნებისმიერი ფორმით. ამასთან, აუცილებელი არ არის, რომ მოცემული პირი რაიმე ნაწარმოების ავტორი იყოს. ეს შეხედულება მართებულად მიგვაჩნია, მაგრამ აღვნიშნავთ, რომ კონტინენტური ევროპის სამართალი, მათ შორის, საქართველოსი, საშუალებას იძლევა გაძლიერდეს სახელის უფლების დაცვა და სრულიადაც არ იკრძალება საავტორო სამართლის ნორმებთან ერთად, ან მის პარალელურად,

სამოქალაქო სამართლის სხვა შესაბამისი ნორმების გამოყენება.

§ 20.3 ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლება

მხოლოდ ავტორს გააჩნია ბუნებრივი უფლება საკუთარი შეხედულებისამებრ გადაწყვიტოს, გამოაქვეყნოს ნაწარმოები თუ არა. ავტორი წყვეტს აგრეთვე საკითხს, თუ რა სახითა და ფორმით, აგრეთვე სად უნდა გამოქვეყნდეს მისი ქმნილება. ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლება პირად არაქონებრივ უფლებად არის მიჩნეული, მაგრამ, როგორც სხვა უფლებები, რომლებიც მორალურ უფლებებს განეკუთვნება, მჭიდროდ უკავშირდება ქონებრივ უფლებებს.

ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლება ავტორს საშუალებას აძლევს თავად, ან სხვა პირს დართოს ნება განახორციელოს ისეთი ქმედებები, რაც პირველად გახდის ხელმისაწვდომს ნაწარმოებს საყოველთაოდ გაცნობისათვის, მისი გამოცემის, საჯარო გადაცემის, საჯარო ჩვენების და სხვა გზით.

ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლებასთან პირდაპირ კავშირშია გამოცემის უფლება. ამ უფლების თანახმად, ავტორს (ან მომიჯნავე უფლებათა მფლობელს) შეუძლია ნება დართოს ან აუკრძალოს მესამე პირს ეგზემპლარების გამოშვება და/ან გავრცელება ისეთი რაოდენობით, რომ დაკმაყოფილდეს საზოგადოების გონივრული მოთხოვნილება. გამოშვება და გავრცელება ნიშნავს გაყიდვას, გაქირავებას, ან ნაწარმოების ეგზემპლარებზე საკუთრების სხვაგვარ გადაცემას.

ნაწარმოების შინაარსის წინასწარი გამოქვეყნება საავტორო ან მომიჯნავე უფლებების მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ, დაუშვებელია. მაგალითად, აკრძალულია ჟურნალ-გაზეთებში დაწვრილებითი შინაარსის გამოქვეყნება ისეთი თეატრალური დადგმის შესახებ, რომლის პრემიერაც (პირველი საჯარო ჩვენება) ჯერ არ შემდგარა.

ამ უფლების არსი ჩვენი ქვეყნის კანონით გადმოცემულია ისე, რომ ავტორის პირადი უფლებაა „გადაწყვიტოს, როდის, სად და რა ფორმით გახადოს ცნობილი ნაწარმოების შექმნის ფაქტი“. ამ ნორმის არსიდან გამომდინარე, საქართველოს მოქალაქე ავტორს სრული უფლება აქვს მსოფლიოს ნებისმიერ სხვა ქვეყანაში გამოა-

ქვეყნოს საკუთარი ნაწარმოები, მათ შორის, პირველად გამოსცეს. ამ ფაქტს დიდი მნიშვნელობა აქვს საავტორო უფლებებით ნაწარმოების დაცვის უზრუნველყოფის კუთხით, განსკუთრებით ბერნის კონვენციის პირობით, მაშინ, როდესაც ავტორის მშობლიური ქვეყანა ამ კონვენციის მხარე არ არის.

§ 20.4 ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება (უფლება ნაწარმოების მთლიანობაზე)

პროფესორი დიცის კლასიფიკაციის ამ უფლებას საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის ჩამონათვალის მე-4, მე-5 და მე-6 პოზიციები ეთანადება. ეს კანონი აწესებს ბერნის კონვენციის მე-6bis მუხლის შესაბამის ნორმას, რომელიც ავტორს ანიჭებს უფლებას წინ აღუდგეს მისი ნაწარმოების დამახინჯებას, სხვაგვარ გადაკეთებას ან შინაარსის დაკნინებას (შელახვას). ეს უფლება ემყარება ავტორის პატივისა და რეპუტაციის დაცვას. დაუშვებლად არის მიჩნეული მესამე პირთა ისეთი ქმედება, რამაც შეიძლება ავტორის პატივი ან ღირსება შებღალოს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საავტორო სამართალი უფრო აზუსტებს და დაწვრილებით გადმოსცემს მოცემული უფლების შინაარსს, ვიდრე ბერნის კონვენცია და ისმოს მიერ შემუშავებული სანიმუშო კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ. ამავე დროს, საქართველოს საავტორო სამართლის მიხედვით, ამ უფლების შინაარსი მთლიანად შეესაბამება მეცნიერულ ლიტერატურაში არსებულ განმარტებებსა და შეხედულებებს.

ავტორს შეუძლია შეეწინააღმდეგოს ნაწარმოების მთლიანობის ნებისმიერ დარღვევას როგორც შინაარსის, ასევე ფორმის დარღვევას. მაგალითად, სამეცნიერო ხასიათის ნაწარმოების გამოქვეყნება შემცირებით (მოცულობის თვალსაზრისით) და ისეთი ფორმით, რომ აკლდეს წინასიტყვაობა, შესავალი, ბიბლიოგრაფია და ა.შ. ავტორთან შეთანხმების გარეშე დაუშვებელია. თვალსაჩინოებისათვის ინგლისში განხილულ საქმეს „ლი გიბენსის წინააღმდეგ“ მოვიტანთ. ამ საქმის მიხედვით, გარდა იმისა, რომ ავტორის უფლებათა დარღვევით გამოიცა სახეშეცვლილი ნაწარმოები, ორიგინალურ ნაწარმოებზე მითითებაც კი არ იყო გაკეთებული. შედეგად მოპა-

სუხეს დაეკისრა ნაწარმოების გამოთხოვა და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

ნაწარმოების მთლიანობის დარღვევად განიხილება ნაწარმოების გარეკანის დამახინჯება ან ისეთი ცვლილებების შეტანა, რომ გარეკანი შეურაცხმყოფლად გამოიყურებოდეს. მაგალითად, ინგლისში 1917-1923 წწ. განხილულ საქმეზე „მოსლი სტენლი ჰოლისა და კომპანიის წინააღმდეგ“ მიღებული გადაწყვეტილების შედეგად დაკმაყოფილდა მოსარჩელის მოთხოვნა – აღკვეთილიყო მისი ნაწარმოების გარეკანის დამახინჯება.

ხელოვნების ნაწარმოების შემთხვევაში მხოლოდ მაშინ შეუძლია ავტორს წინ აღუდგეს თავისი უფლებების დარღვევას, თუ ცვლილება მატერიალური ფორმით არის გამოხატული ისე, რომ „ნაწარმოების ხასიათსა და ხელოვანის საქმიან სახელზე ავლენს გავლენას“. ასევე, თუ საქმე გვაქვს ტექნიკურ (არქიტექტურულ) ნახაზთან ან სქემასთან, ხოლო მასში ცვლილებების შეტანის შემდეგ ის გამოქვეყნდა ავტორთან შეთანხმების გარეშე, მოცემულ შემთხვევებში დასადგენი იქნება დაირღვა თუ არა ავტორის ქონებრივი ან მორალური უფლებები. გასარკვევი იქნება, რამდენად არსებითი ცვლილება გაკეთდა და რამდენად იცვლება მოცემული ნაწარმოების სტილი და შინაარსი. თუ, მიუხედავად შეტანილი ცვლილებებისა, ავტორი მისეული სტილით ამოიცნობა, ორიგინალური ნაწარმოების სტილის შენარჩუნების გამო, მაშინ, ალბათ, ავტორის უფლებათა დარღვევა (ნაწარმოების მთლიანობის დარღვევა) ვერ დადგინდება. აღნიშნული დარღვევების გამოვლენა საავტორო სამართლის ობიექტების შესაბამისი სირთულეებით ხასიათდება. კომპიუტერული პროგრამების შემთხვევაში არსებითი ცვლილებების შეფასებითი კრიტერიუმები კიდევ უფრო მეტი თავისებურებების მქონეა და სპეციალისტისთვისაც კი არცთუ იოლი შესაფასებელი და დასადგენია.

§ 20.5 ნაწარმოების გამოხმობის უფლება

ამ უფლების არაქონებრივი შინაარსი ნათელია და, როგორც წესი, ერთგვარად გადმოიცემა იურიდიულ ლიტერატურაში. მთავარი ის არის, რომ მხოლოდ ავტორს აქვს უფლება შეწყვიტოს ნაწარმოების გამოქვეყნება ან გავრცელება. ეს მაშინაა დასაშვები,

როდესაც ავტორი თავის აზრს შეიცვლის და მოისურვებს ნაწარმოების დახვეწას ან გაფართოებას, ან შემცირებას და ა.შ. თუ ავტორი გადაწყვეტს გამოხმობის უფლების გამოყენებას, მაშინ ხარჯები, მათ შორის გამოცემისა, მანვე უნდა აანაზღაუროს.

გამოხმობის უფლების შესახებ ავტორმა საჯაროდ უნდა გამოაცხადოს. ინგლისის ადრეული სამოსამართლო პრაქტიკიდან ცნობილია შემთხვევა (სოუფი შერვუდის წინააღმდეგ), როდესაც 21 წლის ავტორმა გამოცემის უფლება დაუთმო გამომცემელს. ამ უკანასკნელმა წიგნი 23 წლის შემდეგ გამოსცა. ავტორმა აღძრა სარჩელი იმ მოტივით, რომ წიგნი გონივრულ ვადის განმავლობაში უნდა გამოცემულიყო და არა ასეთი დიდი დროის გასვლის შემდეგ და, რომ მას სიჭაბუკის წლების გასვლასთან ერთად ძირეულად შეეცვალა შეხედულებები, რის გამოც წიგნის გამოცემამ ზიანი მოუტანა მის სახელს, პატივსა და ღირსებას. მოსამართლემ, ლორდმა ელდონმა განაცხადა, რომ, თუ ავტორი, რომელმაც ნაწარმოები შექმნა, განიცდის სინანულის გრძნობას თავისი ნაწარმოების უდროო დროს გამოქვეყნების გამო, მაშინ მას უნდა ჰქონდეს უფლება არ დაუშვას თავად გამოქვეყნება, ან აღკვეთოს გამოქვეყნებული ნაწარმოების გავრცელება. მოსამართლის ეს აზრი საფუძვლად დაედო შემდგომში ამ უფლების დაკანონებას.

თუ ნაწარმოები სამსახურებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე შეიქმნა და მასზე ქონებრივი უფლებები საწარმოს ეკუთვნის, მაშინ, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით დაწესებული ნორმის თანახმად, ამ ნაწარმოებზე ვერ გავრცელდება გამოხმობის უფლება

§ 20.6 დაშვების უფლება

კიდევ ერთი, მე-17 მუხლით ჩამოთვლილისაგან განსხვავებული პირადი არაქონებრივი უფლებაა და დაწესებულია საქართველოს კანონის საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ მე-20 მუხლით, საერთაშორისო სამართლის ნორმების გაზიარების შედეგად. ის მხოლოდ მხატვართათვისაა დაწესებული. სახვითი ხელოვნების ნაწარმოების ავტორებს შეუძლიათ ნებისმიერ დროს გადაიღონ საკუთარი ნაწარმოების ასლი. ამ უფლების გამოყენება შესაძლებე-

ლია იმ შემთხვევაში, როდესაც ავტორმა გაასხვისა ნაწარმოები და ის სხვა პირის ხელში გადავიდა. ნახატის მესაკუთრეს (სანივთო უფლების მფლობელს) არა აქვს უფლება ავტორს აუკრძალოს მისი ნაწარმოების ასლის გადაღება, ანუ, **უნდა დაუშვას ავტორი საკუთარ ნაწარმოებთან**. ამასთან, ავტორს ეკრძალება გადაღებული ასლები კომერციული მიზნებით გამოიყენოს.

თავი 21. მომიჯნავე პირადი არაქონებრივი უფლებები

მომიჯნავე უფლებების სუბიექტებს შორის შემსრულებელი ერთადერთია, რომელიც ავტორის დარად შემქმნელობით შემოქმედებას ეწევა, რაც სათანადოდ არის ასახული სამართალში. ქართული საავტორო სამართალიც უწესებს ამ სუბიექტს შესაბამის პირად არაქონებრივ უფლებებს, რომლებიც შემადგენლობით ოდნავ ნაკლებია საავტორო პირად არაქონებრივთან შედარებით, თუმცა ყოველი ცალკეულის შინაარსი ერთმანეთს ემთხვევა. ამიტომ არსობრივ დაწვრილებით განხილვას აღარ შევუდგებით და მათი უბრალო ჩამოთვლით დავკმაყოფილდებით, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 47-ე მუხლის შესაბამისად.

კანონისეული ჩამონათვალის პირველ ადგილზე სახელის უფლება დგას. უნდა ვიევარაუდოთ, რომ ამ უფლების შინაარსი სახელის (მოგონილი სახელის — ფსევდონიმის) მითითების გარდა მოიცავს შემსრულებლად აღიარების (ან უარყოფის) უფლებასაც, რადგან ეს უფლება ცალკე მოცემული არ არის. ამ ვარაუდის გამოთქმის საფუძველს გვაძლევს საავტორო პირადი არაქონებრივი ავტორობისა და სახელის უფლების გაშუქებისას მოტანილი, მეცნიერთა მიერ საყოველთაოდ აღიარებული აზრი ამ ორი უფლების ერთმანეთთან განუყრელი კავშირის შესახებ. ასეთი კავშირი, ანალოგიურად, შემსრულებლის პირად არაქონებრივ უფლებებს შორისაც ურღვევია.

ჩამონათვალის შემდეგი უფლებაა **რეპუტაციის პატივისცემის უფლება**, რომელზე დაყრდნობიდაც შემსრულებელს დამახინჯების ან ამგვარი ხელყოფისადმი წინააღმდეგობის უფლებამოსილება გაჩნია.

თავი 22. საპატენტო პირადი არაქონებრივი უფლებები

საპატენტო სამართალშიც არსებობს პირადი არაქონებრივი უფლებები, მაგრამ მათი წარმოშობის ობიექტი ტექნიკური ქმნილებაა, რომელსაც ნაკლებად ესაჭიროება სულიერი აღტყინება. შესაბამისად, საპატენტო პირადი არაქონებრივი უფლებები იმდენად მრავალფეროვანი ვერ იქნება, როგორიც საავტოროა. გამომგონებლისათვის პირად არაქონებრივ უფლებებს აწესებს სამოქალაქო კოდექსის 1100-ე მუხლის მე-3 პუნქტი, რომელიც მას „გამოგონების ავტორობის“ უფლებად მოიხსენიებს (ეტყობა, კანონმდებელს ამ მუხლის შეცვლა გამორჩა მხედველობიდან, როდესაც საპატენტო კანონი შეცვალა, სადაც ტერმინი „გამოგონების ავტორის“ ნაცვლად ყველგან „გამომგონებელი“ ჩაიწერა).

საქართველოს საპატენტო კანონი მე-18 მუხლის მე-3 პუნქტით ითვალისწინებს პარიზის კონვენციით გათვალისწინებული ნორმის შესაბამის გამომგონებლის უფლებას – მოითხოვოს პატენტში მისი სახელის მითითება (ან მიუთითებლობა). ეს უფლება, შემსრულებლის მიმართ აღნიშნულის მსგავსად, მოიცავს გამომგონებლად აღიარების (გამომგონებლად ყოფნის უარყოფის) უფლებასაც. საქართველოს საპატენტო კანონი აღნიშნული უფლების არსის ნეგატიურ მხარეზე ამახვილებს ყურადღებას, რაც მას არ ცვლის. კერძოდ, ქართული ნორმით გამოცხადებულია: „გამომგონებლის მოთხოვნის შემთხვევაში საქპატენტი ვალდებულია არ გამოაქვეყნოს მისი სახელი“. აღსანიშნავია, რომ ასეთი მოთხოვნის მაგალითი ჯერ არ ყოფილა.

ნებისმიერ ქვეყანაში გამომგონებლად აღიარების უფლების დაცვა შეიძლება ნებისმიერი პატენტის საფუძველზე. ამასთან, არა აქვს მნიშვნელობა მონაწილეობს თუ არა პატენტის გამცემი ქვეყანა რაიმე საერთაშორისო ხელშეკრულებაში. მართალია, პატენტი, საქართველოს საპატენტო კანონის მიხედვით გამომგონებლობას არ ადასტურებს, მაინც ეს უფლება შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ მისი გაცემის შემდეგ.

საპატენტო უფლება გამომგონებლის აღიარების მოთხოვნაზე განსხვავდება ანალოგიური საავტორო უფლებისგან. მაგალითად, საავტორო უფლება ვრცელდება ნაწარმოების შინაარსის უნებართვო

შეცვლაზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნაწარმოებზე ავტორობის ფაქტის დამტკიცებისას საკმარისია შედარდეს იდენტურობა. გამოგონების შემთხვევაში კი, მისი საგანი ისეთნაირად შეიძლება აღწეროს სხვა პირმა, რომ გარეგნულად სრულიად არ ჰგავდეს პატენტით დაცულ გამოგონებას. მხოლოდ ანალიზით, ეკვივალენტების თეორიის გამოყენების ჩათვლით და საგამომგონებლო იდეის გამოვლენით შეიძლება დადგინდეს გამომგონებლობა თითქოსდა განსხვავებულ ობიექტზე, რომელზედაც გამომგონებლობის პრეტენზიას აცხადებს სხვა პირი. საპატენტო პრაქტიკაში შემოწმებითი ექსპერტიზის სისტემის მიმდევარ ქვეყნებში ეს ფაქტი მუდმივად მოწმდება, თუმცა ირიბად, როდესაც შეისწავლება სიახლე და საგამომგონებლო დონე. ამ კრიტერიუმების გამო გამოგონების უარყოფა ფაქტობრივად ნიშნავს გვიან წარდგენილ გამოგონებაზე გამომგონებლად მითითების მსურველ პირთათვის ამ უფლებაზე უარის თქმას.

აქ გვინდა კიდევ ერთი მოსაზრება გამოვთქვათ. შვეიცარიის საპატენტო კანონის თანახმად, მრავალი სხვა ქვეყნის კანონისგან განსხვავებით, დაშვებულია განმცხადებლის უფლება – არ დაასახელოს განაცხადში გამომგონებელი ან თანაგამომგონებელი ზოგიერთ შემთხვევაში. ეს მაშინ ხდება, როდესაც სავარაუდო გამოგონება ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად, შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ე.წ. „შიდასაფირმოდ“. ასეთი რამ დაშვებულია მაშინ, როდესაც ვერ განისაზღვრება სამსახურებრივი მოვალეობის კავშირი გამოგონების შექმნასთან და მუშაკთა ზუსტად გამოკვეთილი საგამომგონებლო წვლილი. აღნიშნულ პირობებში გამოგონება ხდება მეწარმის კუთვნილება, ხოლო გამომგონებელთა ვინაობა გაუხმაურებელი რჩება.

რა თქმა უნდა, დასაშვებია ვითარება, როდესაც ყოველი გამომგონებლის წვლილის განსაზღვრა შეუძლებელია არა მარტო სხვა პირთა მიერ, არამედ თავად შემოქმედებით პროცესში მონაწილეთა მიერაც კი. მაგრამ პირთა წრე ცნობილია. სწორედ ამ შემთხვევაშია ყოველი პირი თანაბარუფლებიანი, თანაგამომგონებელია და მათი მითითება პატენტში აუცილებელია. თანაგამომგონებლობა საქართველოს საპატენტო კანონმა დააწესა 1999 წელს, 1992 წლის დებულებაში გამოგონების შესახებ – პირველ ეროვნულ საპატენტო აქტში ეს ცნება არ იყო შეტანილი.

შემქმნელობითი შემოქმედების სხვა ობიექტებიც წარმოშობს პირად არაქონებრივ უფლებებს, რომელთა შედგენილობა და შინაარსი განსხვავებულის მსგავსია და უნდა განისაზღვროს ობიექტის არსიდან გამომდინარე.

კომერციული აღნიშვნების სამართალი, რომელსაც ობიექტად შემქმნელობითი შემოქმედების შედეგი არა აქვს, არ იცნობს პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვას.

თავი 23. ქონებრივი (განსაკუთრებული) უფლებები

ინტელექტუალური საკუთრება საქართველოს კონსტიტუციით არის დაცული, მასზე უფლებები ხელშეუხებელია. კონსტიტუციის ასეთი დებულებით ქონებრივი უფლებები ინტელექტუალურ საკუთრებაზე, ნივთზე საკუთრების უფლებებთან არის გათანაბრებული. შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ქონებრივი ინტელექტუალური უფლებები განსაკუთრებული უფლებებია და აბსოლუტური ხასიათისაა. ეს იმას ნიშნავს, რომ მესამე პირებს აკისრიათ ვალდებულება თავი შეიკავონ და არ ხელყონ ინტელექტუალურ საკუთრებითი (განსაკუთრებული ქონებრივი) უფლებები. ამ უფლებებს წარმოქმნის შემქმნელობითი და სამეწარმეო (კომერციული) ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგი.

ხაზგასასმელია, რომ ინტელექტუალურ საკუთრებას სწორედ ქონებრივი უფლებები შეადგენს. ამ უფლებებს ინტელექტუალური სამართლი განსაკუთრებულ უფლებებს უწოდებს. ინგლისური ტერმინი „exclusive rights" გამოხატავს მათ არსს ნეგატიური გაგებით – მესამე პირების უკუგდების შესაძლებლობით ინტელექტუალური ობიექტის ხელყოფისაგან. თუმცა, ქართული ტერმინი **„განსაკუთრებული უფლებები"** ყოველმხრივ და გაცილებით უკეთ უხდება ამ ცნებას. სიტყვა „განსაკუთრებული", ერთი მხრივ, ააშკარავებს მათ განსხვავებას სანივთო სამართლისეული საკუთრებისაგან და „განსაკუთრებული საკუთრების", ანუ, „განსაკუთრებული ქონებრივი სიკეთის" მნიშვნელობაზე ამახვილებს ყურადღებას, ხოლო, მეორე მხრივ, სიტყვა „განსაკუთრებული" აახლოებს ამ ინტელექტუალურ უფლებებს ჩვეულებრივ საკუთრებასთან, რადგან ამ სიტყვიდან „საკუთრება იჭყიტება". შეგვიძლია აზრი ასეც გამოვხატოთ: შემქმნელი ინტელექტუალური ობიექტის შექმნის ფაქტით „განისა-

კუთრებს“ (დაისაკუთრებს) მას და ის ხდება ავტორის, გამომგონებლის, დიზაინერის, ან სასაქონლო ნიშნის გამომყენებლის და ა.შ განსაკუთრებული უფლებების ობიექტი.

ინტელექტუალური საკუთრებითი უფლებების (განსაკუთრებული უფლებების) მთავარი თავისებურება ის არის, რომ უფლებამოსილებათა ასხმას წარმოადგენს, რომლის შედგენილობითი ფარგლების დადგენა ძნელია, განსხვავებით სანივთო საკუთრებითი უფლებისაგან. ამიტომაც სანივთო საკუთრებითი უფლების არსი მარტივი, თუმცა ღრმა შინაარსის მქონე „ნივთზე ბატონობის“ ფორმულით აიხსნება. ნივთის მესაკუთრე, როდესაც, იმავდროულად, ფაქტობრივად ფლობს მას, ნამდვილი ბატონია. სხვაგვარადაა საქმე ინტელექტუალური ობიექტის შემთხვევაში. საქმე ის არის, რომ ასეთი ობიექტის ფაქტობრივი ფლობა, იმავდროულად, ამ ფაქტიდან გამომდინარე „ბატონობის“ შესაძლებლობას ვერ იძლევა. ინტელექტუალური ობიექტი სხვათა ხელყოფისაგან დასაცავი მაშინ არის, როდესაც მისი არსი საჯაროდაა ხელმისაწვდომი. შესაბამისად, ვისაც კი სურვილი ექნება საკუთარი შეხედულებით ჩაიდინოს უნებართვო ქმედება, არავითარი დაბრკოლება არ ექნება. ინტელექტუალური უფლების ნამდვილ მფლობელს მაშინ შეუძლია საკუთარი ინტერესები დაიცვა, რაც შეიტყობს უფლების დარღვევის ფაქტს, რასაც შეიძლება დიდი დრო დასჭირდეს. ამასთან, **თუ სანივთო საკუთრების შემთხვევაში ნებისმიერი უნებართვო ქმედება აკრძალულია, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის შემთხვევაში ეს ასე არ არის – ნებადართულია ნებისმიერი ქმედება, რომელიც მიზნად არ ისახავს კომერციას და შემქმნელს საკუთარი ქმნილებით სარგებლის, განსაკუთრებით, შემოსავლის მიღებას ხელს არ შეუშლის. ეს ინტელექტუალური საკუთრების უზოგადესი დახასიათებაა, საიდანაც ნათელია, რომ იგი გაცილებით მეტად იზღუდება, ვიდრე სანივთო საკუთრება. საერთოდ, განსაკუთრებული უფლებები მხოლოდ სამეწარმეო და კომერციულ გარემოში მოქმედი უფლებებია, ჩვეულებრივ საყოფაცხოვრებო ურთიერთობებში მათ არავითარი ძალა არა აქვს.**

განსაკუთრებული უფლებების აღნიშნული არსია იმის მიზეზი, რომ ინტელექტუალური საკუთრება ქონებრივ უფლებამოსილებათა ასხმად მოიხსენიება. ისეთი ქმედება, რომელიც შეიძლება არ იყოს

განხილული კომერციული მიზნის მისაღწევ საშუალებად, ამ უფლების დარღვევად არ ჩაითვლება მაშინ, როცა ნივთის ნებისმიერი მიზნით ხელყოფა მესაკუთრის უფლებების დარღვევაა. ამიტომაა, რომ საერთაშორისო მრავალმხრივი ხელშეკრულებები: ბერნის კონვენცია, TRIPS-ი და ზოგიერთი სხვა იძლევა იმ აუცილებელ ქმედებათა ჩამონათვალს, რომლებიც განსაკუთრებულ უფლებად უნდა ჩაითვალოს. ამ დანაწესს მისდევენ ეროვნული კანონები და უფლებამოსილებათა თითქმის ერთგვარი შედგენილობით აწესებენ განსაკუთრებულ უფლებებს. ამასთან, კანონი ზოგიერთის არსობრივ განსაზღვრებასაც ითვალისწინებს, მეცნიერულად მიღებულ გაგებასთან შესაბამისობის დაცვით. საქართველოს ინტელექტუალური კანონმდებლობის შემადგენელი ყველა აქტიც ამ წესითაა აგებული.

განსაკუთრებული უფლებები, როგორც ქონებრივი სიკეთე, ნებისმიერი სახით გადაცემას ექვემდებარება, კანონისეულსა თუ სახელშეკრულებოს, მათ შორის, მემკვიდრეობის წესით. მაგრამ განსხვავებაც თვალსაჩინოა, ისინი მხოლოდ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე ვრცელდება და მათი ძალა დროით შემოფარგლულია, მაშინ, როცა ჩვეულებრივი საკუთრება ნებისმიერი ქვეყნის ტერიტორიაზე იცავს მის მესაკუთრეს, ხოლო მემკვიდრეობის გათვალისწინებით შეიძლება უსასრულოდ იმოქმედოს. ინტელექტუალური საკუთრება უსხეულო ნივთია და განსხვავდება სამოქალაქო სამართლისეული არამატერიალური ქონებრივი სიკეთისაგან, რომელსაც ისეთი უფლებები და მოთხოვნები შეადგენს, რომელთა საგანი განსაზღვრული ნივთი კი არა, არამედ გვარეობითი ცნებით მოცული სიკეთეა, ასეთია, მაგალითად, მოთხოვნა სესხის დაბრუნებაზე – ფული იქნება ის, თუ პური. ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტი კი ყოველთვის ინდივიდუალურად განსაზღვრული უსხეულო საგანია.

კიდევ ერთხელ გვინდა ხაზი გავუსვათ იმას, რომ ინტელექტუალური ობიექტის ერთპიროვნული ფლობა შეუძლებელია, თუ ის ერთხელ უკვე გახდა ცნობილი.

წარმოდგენილი მსჯელობის გათვალისწინებით გვინდა გავაშუქოთ განსაკუთრებული უფლებების არსი ობიექტების მიხედვით და იმის გათვალისწინებით, რომ განსაკუთრებული უფლებებით მოცული უფლებამოსილებების ყველაზე ფართო შედგენილობას საა-

ვტორო სამართალი იძლევა. უმეტეს შემთხვევაში, უფლებამოსილებანი ერთგვაროვანი არსით განიმარტება, მიუხედავად კანონებით გამოყენებული განსხვავებული ტერმინოლოგიისა, თუმცა, როგორც ვიცით, დაცვის ობიექტის არსიდან გამომდინარე, განსხვავებანიც საკმარისად არსებობს. ყოველივე აღნიშნულის გამო საავტორო-სამართლებრივ განსაკუთრებული უფლებების განხილვას უფრო მეტ ყურადღებასა და ადგილს დავუთმობთ.

§ 23.1 საავტორო განსაკუთრებული უფლებები

საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საავტორო განსაკუთრებული უფლებების ამომწურავ ჩამონათვალს იძლევა. დაწესებულია, რომ ნაწარმოების ავტორს ან საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელს აქვს ნაწარმოების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება ნებისმიერი ფორმითა და საშუალებით. აქვე განმარტებულია, რომ გამოყენების განსაკუთრებული უფლება ავტორს აძლევს საშუალებას, თავისი ნებითა და სურვილით გადაწყვიტოს ვინ, როგორ, როდის და ა.შ. გამოიყენებს მის ნაწარმოებს. ავტორს თავად შეუძლია გამოიყენოს ნაწარმოები ისე, რომ სხვას ეს უფლება არ მისცეს და მხოლოდ თავადვე ისარგებლოს გამოყენების შედეგითა და ნაყოფით. ასევე, ავტორი უფლებამოსილია ნაწარმოების გამოყენების უფლება სხვა პირს დაუთმოს. უფლების დათმობა მას შეუძლია მთლიანად, ან ნაწილობრივ, დროებით ან მუდმივად. ავტორს — განსაკუთრებული უფლებების მფლობელს, შეუძლია ნებისმიერ მესამე პირს აუკრძალოს ნაწარმოების გამოყენება, მასთან შეთანხმების გარეშე. დაწვრილებითი არსობრივი განხილვა დაგვარწმუნებს, რომ განსაკუთრებული უფლებები საავტორო სამართლის ობიექტებზე (სამრეწველო საკუთრების ობიექტებზე) გარკვეულწილად, თუმცა პირობითად, გათანაბრებულია ჩვეულებრივ საკუთრებასთან.

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-18 მუხლის თანახმად, ავტორს ან უფლებების სხვა მფლობელს, შემდეგი განსაკუთრებული უფლებები გააჩნია, რაც იმას ნიშნავს, რომ შეუძლია თავად განახორციელოს, სხვას დართოს ამის ნება და აკრძალოს:

1. რეპროდუცირება (რეპროდუცირების უფლება);
2. გავრცელება (გავრცელების უფლება);
3. იმპორტი (იმპორტის უფლება);
4. საჯარო ჩვენება (საჯარო ჩვენების უფლება);
5. საჯარო შესრულება (საჯარო შესრულების უფლება);
6. საჯარო გადაცემა (საჯარო გადაცემის უფლება);
7. თარგმნა (თარგმნის უფლება);
8. გადამუშავება (გადამუშავების უფლება);
9. გაქირავება (გაქირავების უფლება);
10. ნაწარმოების სხვაგვარი გამოყენება;
11. არქიტექტურული პროექტების განხორციელება (არქიტექტურული პროექტების განხორციელების უფლება).

გარდა ამ განსაკუთრებული უფლებებისა, დაწესებულია:

— ჰონორარის მიღების უფლება;

— მხატვრის, ფოტოხელოვანის ან სახვითი ხელოვნების სხვა ავტორის უფლება ნაწარმოების პირველად გასხვისების შემდეგ, მისი ხელახლა საჯაროდ გაყიდვის შემთხვევაში, მოითხოვოს დადგენილი ოდენობის ჰონორარი; ამ უფლებას უცხოურ ლიტერატურაში სპეციალური (ფრანგული) ტერმინით „droit de suite“ მოიხსენიებენ, რუსულად დამკვიდრებულია ტერმინი „Право слсдования“, შესაბამისად, შეიძლება დავამკვიდროთ ქართული ტერმინიც, მაგალითად, „თანმიდევნების უფლება“.

— პროგრამისტის უფლება, კომპიუტერული პროგრამის ერთი ენიდან მეორეზე გადატანის, ადაპტირების, სისტემატიზების ან სხვაგვარი ცვლილებისა და მიღებული შედეგების რეპროდუცირების უფლება.

განვიხილოთ ჩამოთვლილი უფლებების შინაარსი. თავიდანვე აღვნიშნავთ, რომ საქართველოს საავტორო სამართლით მოცემული განსაკუთრებული უფლებების ნაირსახეობა მთლიანად ეთანადება თანამედროვე საავტორო სამართლის ნორმებს, ამიტომ ამ უფლებების შინაარსის გაშუქებისას საქართველოს კანონმდებლობასთან ერთად ვეყრდნობით საერთაშორისო-სამართლებრივ აქტებს. იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს საავტორო სამართალი განსაკუთრებულ უფლებებს ნაწარმოების გამოყენებასთან დაკავშირე-

ბულ ქმედებებთან აიგივებს, პასუხი უნდა გაეცეს კითხვას, რას ნიშნავს ნაწარმოების გამოყენება? **ნაწარმოების გამოყენება გულისხმობს:**

— ელექტრონულ სისტემებში ჩართვას;

— ასლების კეთებას;

— ნაწარმოების საჯაროდ შესრულებას;

— ნაწარმოების ხმოვანი ჩანაწერის გაკეთებას;

— ნაწარმოების მოძრავი სურათებით გამოხატვას — ფილმის გადაღებას;

— ნაწარმოების გადაცემას ტელე- ან რადიომაუწყებლობის საშუალებებით;

— ნაწარმოების თარგმნას;

— ნაწარმოების გადამუშავებას, მათ შორის, ადაპტაციას, ინსცენირებას;

— ნაწარმოების გასხვისებას ან მასზე სხვაგვარად უფლებების გადაცემას;

— ნაწარმოების გაქირავებას;

— ნაწარმოების ჩვენებას საჯაროდ;

— ნაწარმოების დადგმას, მათ შორის, სასცენო დადგმას;

— ორგანზომილებიანი ნაწარმოების სამ განზომილებაში გადატანას;

მაგალითების მოტანით ამ უფლების მოცულობა ვერ ამოიწურება, მე-18 მუხლის ჩამონათვალიც ხომ ნაწარმოების სხვაგვარი გამოყენების უფლებით მთავრდება, მათ შორისაა, მაგალითად, კონტრაფაქციული ასლებით ვაჭრობა.

§ 23.1.1 რეპროდუცირების უფლება

საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ნაწარმოების გამოყენებასთან დაკავშირებული ქმედებების არსს საკმარისად არ გადმოსცემს. გაშუქებას მოითხოვს ამ უფლებით მოცული ერთ-ერთი მთავარი ქმედება რეპროდუცირება, თუნდაც იმიტომ, რომ მასზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული თუ რა ფარგლებში აქვს ძალა ავტორის ამ განსაკუთრებულ უფლებას. სიტყვა „რეპროდუცირება“ ლათინური წარმომავლობისაა და პირ-

დაპირი გაგებით ხელახლა წარმოებას, ანუ კვლავწარმოებას ნიშნავს (RE – ხელახლა, PRODUCIO – ვაწარმოებ). ნაწარმოების ორიგინილის ასლების ტიპოგრაფიული კვლავწარმოება რეპროდუცირებას წარმოადგენს. ასევე, სურათის, ნახატის, ნაბეჭდი ტექსტის და ა.შ. ხელახალი ასლების გადაღება და გამრავლება ფოტოგრაფიული ან პოლიგრაფიული საშუალებებით რეპროდუცირების კიდევ ერთი გამოვლენაა.

ამ ტერმინს ისმოს სანიმუშო კანონიც განმარტავს. მის თანახმად, რეპროდუცირება არის ნაწარმოების ან ფონოგრამის ნებისმიერი მატერიალური ფორმით დამზადება ერთი ან მეტი ეგზემპლარის ოდენობით. ფონოგრამა შეიძლება იყოს წარმოდგენილი მხოლოდ ხმის ჩანაწერის ან ვიდეოჩანაწერის სახით. გარდა ამისა, რეპროდუცირებად ითვლება ნაწარმოების ჩაწერა ელექტრონულ (ციფრულის ჩათვლით), ოპტიკურ ან სხვა მანქანურად წასაკითხი საშუალებებით. ამასთან, ამგვარი ჩაწერა შეიძლება იყოს განხორციელებული დროებითი ან მუდმივი შენახვისათვის. როგორც ვხედავთ, რეპროდუცირების შინაარსი გამოიხატება ნებისმიერი საშუალებებით დედანი ნაწარმოების ასლის დამზადებით ერთი ან მეტი ეგზემპლარის რაოდენობით, მათ შორის, ელექტრონული ფორმით. რეპროდუცირების უფლების მნიშვნელოვანი მხარეა ნაწარმოების ავტორის მიერ სხვა პირებისათვის ასლების უნებართვო დამზადების აკრძალვის შესაძლებლობა. რეპროდუცირებას, როგორც წესი, აწარმოებს გამომცემელი, მას პირდაპირი დაინტერესება გააჩნია, ჰქონდეს სხვა პირისათვის იმავე ქმედების აკრძალვის უფლება.

მსოფლიოში გავრცელებული პრაქტიკით, ლიტერატურული ნაწარმოების ავტორი რეპროდუცირების განსაკუთრებულ უფლებას, უმეტესწილად, გამომცემელს უთმობს, რაც ამ ორ სუბიექტს შორის ხელშეკრულების დადების მთავარ იურიდიულ საფუძველს წარმოადგენს. საქართველოს საავტორო სამართლის მიხედვით ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვაოთ ნაწარმოების გამოცემა, რეპროდუცირება და გამოქვეყნება.

ნაწარმოების გამოქვეყნება ნიშნავს ისეთ მოქმედებას, რომლის შედეგადაც იგი ხელმისაწვდომი ხდება საყოველთაო გაცნობისათვის საჯარო ჩვენების, საჯარო გადაცემის ან სხვა გზით, მათ შორის

ნაწარმოების გამოცემის მეშვეობით. მაშასადამე, გამოცემა ნაწარმოების გამოქვეყნების ერთ-ერთი საშუალებაა. რეპროდუცირებული ნაწარმოები გამოქვეყნებულად შეიძლება ჩაითვალოს იმ დღიდან, როდესაც ნებისმიერ პირს მიეცემა შესაძლებლობა დაუბრკოლებლად გაეცნოს მას, მაგალითად, ბიბლიოთეკის მეშვეობით ან სხვაგვარად.

გამოცემა ნიშნავს ნაწარმოების ეგზემპლარების იმ რაოდენობით რეპროდუცირებას, რაც დააკმაყოფილებს საზოგადოების გონივრულ მოთხოვნილებას. ნაწარმოები შეიძლება გამოიცეს გაყიდვის, გაქირავების და მის ასლებზე საკუთრების სხვაგვარად გადაცემის მიზნით. როგორც ვხედავთ, გამოცემისას უნდა არსებობდეს საკუთრების გადაცემის მიზანი და მსურველის მიერ ნაწარმოების ასლების დაუბრკოლებლად შეძენის შესაძლებლობა. ნაწარმოები შეიძლება გამოიცეს ინფორმაციის ელექტრონულ სისტემათა გლობალურ ან ლოკალურ (მაგალითად, ერთი ქვეყნის ტერიტორიის ფარგლებში) ქსელში ჩართვით. ელექტრონული სისტემებით გამოცემის მაგალითია ნაწარმოების ინტერნეტის ქსელში ჩართვა.

აღსანიშნავია, რომ რეპროდუცირებისას მზადდება ნაწარმოების იმდენი ასლი, რამდენიც გამოქვეყნების ან გამოცემის მიზნებისათვის იქნება საკმარისი. თუ რეპროდუცირების მიზანი გამოქვეყნებაა, მაშინ უნდა დამზადდეს საჯაროდ გაცნობისათვის ნაწარმოების ასლების გონივრულად საკმარისი რაოდენობა, რომელიც ერთეულებით ან ათეულებითაც შეიძლება შემოიფარგლოს. გამოცემის მიზნით რეპროდუცირებისას კი უნდა დაკმაყოფილდეს საზოგადოების მოთხოვნილება, რამაც შეიძლება ასეულობით ან ათასეულობით ეგზემპლარების რაოდენობა მოითხოვოს. ამრიგად, გამოცემა ნაწარმოების სამოქალაქო ბრუნვაში გაშვებას, ანუ გავრცელებას გულისხმობს.

ყოველივე აღნიშნულს თუ გავითვალისწინებთ, ირკვევა, რომ ნაწარმოების **რეპროდუცირების განსაკუთრებული უფლება ვრცელდება სხვადასხვა მიზნით მისი დედნიდან ასლების დამზადებაზე**. განხილული უფლება, ნაწარმოების გამოყენებაზე სხვა განსაკუთრებული უფლების მსგავსად შეიძლება დამოუკიდებლად განხორციელდეს. ანუ ავტორმა შეუძლია თანხმობა მისცეს გამომცემელს ან სხვა პირს მხოლოდ გამოცემაზე, თარგმნის ან გადამუშავების და სხვა უფლებების გამოკლებით.

რეპროდუცირებით მოცული ასლების დამზადება ნიშნავს ნახატიდან სამგანზომილებიანი ნაკეთობის შექმნას, მაგალითად, რაიმე სასუვენირო ნაწარმის ან ქალების მოსართავი ნაკეთობის დამზადებას ნახატიდან.

რეპროდუცირების კიდევ ერთი მაგალითია არქიტექტურული პროექტის მიხედვით შენობის აგება, აგრეთვე, საბაღე-საპარკო პროექტის მიხედვით ბაღისა ან პარკის გაშენება.

როგორც აღინიშნა, რეპროდუცირება ასლების დამზადებას გულისხმობს. აშშ-ს სასამართლო პრაქტიკით დამკვიდრდა რეპროდუცირების 2 სახედ დაყოფა: ლიტერატურული ან მხატვრული ნაწარმოების პირდაპირი ასლის დამზადება; ფონოჩანაწერის გაკეთება. „ნაწარმოების ასლი" განიმარტება როგორც მატერიალური ობიექტი, რომელზეც დატანილია ნაწარმოები ნებისმიერი არსებული ან მომავალში შემოღებული ხერხით ისე, რომ შესაძლებელი იყოს მისი აღქმა, კვლავწარმოება ან მოსახლეობამდე სხვაგვარად დაყვანა უშუალოდ, ან რაიმე ტექნიკური საშუალების მეშვეობით. როგორც ვხედავთ, ცნება „ასლი" არ მოიცავს ფონოჩანაწერს. „ფონოჩანაწერი" განიმარტება როგორც მატერიალური ობიექტი, რომელზეც დატანილია ბგერები გარდა ისეთებისა, რომლებიც თან ახლავს მოძრავ სურათებს (ფილმს) ან სხვა აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებს. ბგერები შეიძლება ჩაიწეროს არსებული ან სამომავლო ხერხით. ამასთან, შესაძლებელი უნდა იყოს ბგერების აღქმა, კვლავწარმოება ან მოსახლეობამდე სხვაგვარად დაყვანა, უშუალოდ ან რაიმე ტექნიკური საშუალების მეშვეობით.

ხმოვანი ნაწარმოების ჩართვა აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებში, მათ შორის, გამოსახულებასთან სინქრონიზაციის მიზნით, წარმოადგენს საავტორო, კერძოდ, რეპროდუცირების უფლებით დაცული ნაწარმოებიდან ასლის გადაღებას. **ასლის ასეთი კეთების უფლებას რეპროდუცირების უფლებების შემადგენელ „სინქრონიზაციის უფლებად"** იცნობენ საავტორო სამართლის მეცნიერ-სპეციალისტები.

ფონოჩანაწერის დამზადების უფლება ლიტერატურაში მოიხსენიება „მექანიკურ უფლებად".

§ 23.1.2 გავრცელების უფლება

ნაწარმოების გავრცელების განსაკუთრებული უფლება ავტორს აძლევს შესაძლებლობას კონტროლი გაუწიოს (აკრძალვის ჩათვლით) რეპროდუცირებული ნაწარმოების გავრცელებას. კერძოდ, ავტორს შეუძლია აკრძალოს ნაწარმოების ორიგინალის ან მისი ასლების გაყიდვა, გაქირავება ან სამოქალაქო ბრუნვაში სხვა გზით ჩართვა, მათ შორის, დისტრიბუციული საქმიანობა. ნაწარმოების ეგზემპლარების გავრცელება ემსახურება საზოგადოების მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას და, ამდენად, ეს მნიშვნელოვანი უფლებაა. ამ უფლების წყალობით წესრიგდება ბაზრის მდგომარეობა შესაბამისი საქმიანობით დაკავებული სუბიექტების ინტერესებისა და უფლებების გათვალისწინებით. გავრცელების უფლება გარკვეულწილად თანხვედრია რეპროდუცირების უფლებისა და ხშირად გადაეცემა გამომცემელს, რომელიც ყველაზე მეტად არის დაინტერესებული მის მიერ კლავწარმოებული ეგზემპლარების რაც შეიძლება მეტი ოდენობითა და მოწესრიგებული გავრცელებით.

გავრცელების განსაკუთრებული უფლება რამდენიმე უფლებას, მოიცავს, რომლებსაც ცალ-ცალკე განვიხილავთ.

ა) იმპორტის უფლება

იმპორტი, ანუ უცხო ქვეყნიდან პროდუქციის შემოტანა გავრცელების მიზანს ისახავს და უშუალად არის დაკავშირებული გავრცელების უფლების მქონე პირის ნება-სურვილზე. იმპორტის უფლების საზღვრები შესაბამის სუბიექტებს შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე დგინდება. საავტორო განსაკუთრებულ უფლებათა მფლობელი, ხელშეკრულების დადების მსურველ მეორე მხარეს, ქვეყანაში შემოსატან ეგზემპლარების ოდენობასთან ერთად სხვა პირობებზეც ურიგდება.

იმპორტის უფლების ფარგლების განსჯისას ყურადღება უნდა მიექცეს იმ საკითხს, ვრცელდება თუ არა საავტორო განსაკუთრებული უფლების მქონე პირის უფლება იმპორტის აკრძალვაზე, როდესაც გავრცელების უფლება ერთ პირზეა გაცემული, ხოლო იმპორტი სხვა პირის ხელშია. გაერთიანებული ევროპის სამოსამართლო პრაქტიკამ დაადგინა, რომ, თუ ნაწარმოების მართლზომიერი გავრცელება მოხდა საერთო ბაზრის რომელიმე ქვეყანაში, მაშინ

საავტორო უფლებათა მფლობელი ვეღარ აკრძალავს სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართულ ნაწარმოების შემდგომ გავრცელებას, იმპორტის ჩათვლით.

განსაკუთრებულ უფლებათა ასეთ შეზღუდვას ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი „უფლებათა ამოწურვის პრინციპად“ იცნობს და ეს პრინციპი ვრცელდება როგორც საავტორო, ისე სამრეწველო საკუთრების პრაქტიკულად ყველა ობიექტზე. იგი ასახულია საქართველოს საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონებშიც. აღნიშნული პრინციპის შესაფერისი ნორმა გათვალისწინებულია, აგრეთვე, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონითაც (მე-18 მუხლის მე-4 პუნქტი) და კეთილსინდისიერი მეწარმეობისა და ეკონომიკური საქმიანობის ხელშეწყობას ემსახურება.

ბ) საჯარო ჩვენების უფლება

ნაწარმოების გამოყენების ეს განსაკუთრებული უფლება, საქართველოს საავტორო სამართლის თანახმად, მოიცავს დედნის ან მისი ასლის ჩვენებას (დემონსტრირებას) უშუალოდ, ან ეკრანზე – ფირის, სლაიდის ან სხვა საშუალების მეშვეობით. დემონსტრირებული შეიძლება იყოს ნებისმიერი ისეთი ნაწარმოები, რომლის ჩვენება შესაძლებელია, მათ შორის, შესრულება, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემა, ვიდეოგრამა და სხვ. ამასთან, საჯარო ჩვენების აქტი გვექნება, როდესაც ნაწარმოების დემონსტრირება ხდება ისეთ ადგილზე, სადაც ესწრებიან ან შეიძლება ესწრებოდნენ პირები, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან ავტორის ან შემსრულებლის, ან განსაკუთრებული უფლებების სხვა მფლობელის ოჯახის წევრების ჩვეულებრივ წრეს, ოჯახის ახლობელთა ჩათვლით. საჯარო ჩვენების უფლება ვრცელდება დემონსტრირებაზე, მიუხედავად იმისა, მნახველები და/ან მსმენელები ერთ ადგილას არიან თავმოყრილი და ერთდროულად აღიქვამენ დემონსტრაციას, თუ სხვადასხვა ადგილებზე იმყოფებიან და სხვადასხვა დროს აღიქვამენ მას.

საჯარო ჩვენების ნათელი მაგალითია ნაწარმოების გამოფენაზე გამოტანა და, თუ, იმავდროულად, გაყიდვაც ხდება, მაშინ ნაწარმოების გავრცელებასთანაც გვაქვს საქმე.

აუდიოვიზუალური ნაწარმოების საჯარო ჩვენებად ჩაითვლება,

მაგალითად, კინოფილმის ნაწილების ჩვენება განლაგების თანამიმდევრობის დაუცველადაც, კერძოდ, ვიდეოგრამის ცალკეული გამოსახულებებისა.

გ) ნაწარმოების საჯარო შესრულების უფლება

საჯარო ჩვენების უფლებისაგან განსხვავებით, უფლება საჯარო შესრულებაზე ვრცელდება ნაწარმოების დედნის ან მისი ასლის დემონსტრირებაზე კი არა, არამედ იმგვარი ნაწარმოების საჯარო წარმოდგენაზე, რომელიც სრულდება სიმღერის, ცეკვის, თამაშობის, დეკლამაციის (ნაწარმოების მხატვრული კითხვა) სახით. ამასთან, წარმოდგენილი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ისეთი ნაწარმოები, რომელიც სანახაობრივად წარმოჩენას ექვემდებარება, კერძოდ, მხატვრული ნაწარმოები, ვიდეოგრამა, ფონოგრამა, შესრულება, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემა. ნაწარმოები შეიძლება ცოცხალი შესრულებითაც წარედგინოს საზოგადოებას და ნებისმიერი სახის სამაუწყებლო პროცესის მეშვეობითაც. საჯარო შესრულებას ისეთ ადგილებში უნდა ჰქონდეს ადგილი, სადაც ესწრებიან ან შეიძლება ესწრებოდნენ პირები, რომლებიც შემსრულებლის ოჯახს ან ამ ოჯახის ახლობელთა წრეს არ მიეკუთვნებიან. გარდა ამისა, საჯარო ჩვენების უფლებისაგან განსხვავებით, საჯარო შესრულების უფლება ვრცელდება აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ისეთ წარმოდგენაზე, რომლის დროსაც ეწყობა, მაგალითად, ვიდეოგრამის გამოსახულებების თანამიმდევრობითი ჩვენება, ამასთან, ხმოვანი თანხლება სავალდებულო არ არის.

ხაზი იმ გარემოებასაც უნდა გაესვას, რომ ნაწარმოების წარდგენა უნდა ხორციელდებოდეს ისეთ ადგილზე, სადაც შესრულება შეიძლება აღქმული იყოს ნაწარმოების საჯარო გადაცემის ან ასეთი გადაცემის აუცილებლობის გარეშე.

დ) ნაწარმოების საჯარო გადაცემის უფლება

განსაკუთრებულ უფლებათა მფლობელის ეს უფლება მჭიდრო კავშირშია ზემოთ განხილულ საჯარო შესრულებისა და საჯარო ჩვენების უფლებებთან, რადგან ნაწარმოების დემონსტრირების ან წარმოდგენის გარეშე იგი ვერ განხორციელდება. ნაწარმოების საჯარო გადაცემის უფლება მოიცავს უფლებებს დაკავშირებულს ნაწარმოების ეთერში ან კაბელით გადაცემასთან. საჯარო გადაცე-

მა ხორციელდება ნაწარმოების მოსახლეობამდე დაყვანის მიზნით. ამასთან, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-4(ჟ) მუხლი განმარტავს, რომ საჯარო გადაცემად ჩაითვლება ნაწარმოების, შესრულების, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემის გამოსახულებისა და/ან ხმის გადაცემა ეთერში, კაბელით ან სხვა საშუალებით. საჯარო გადაცემის უფლება ვრცელდება ისეთ გადაცემაზე, რომლის აღქმაც შესაძლებელია (გამოსახულება და ხმა ცალ-ცალკე ან ერთად რომც აღიქმებოდეს). როგორც ზემოთ განხილულ უფლებებთან დაკავშირებით აღინიშნა, პირები, რომლებიც გადაცემას აღიქვამენ, მხოლოდ ოჯახის წევრები ან ახლობლები არ უნდა იყვნენ და გადაცემის ადგილიდან დაშორებით უნდა იმყოფებოდნენ. დაშორება ისეთი უნდა იყოს, რომ ეთერში ან კაბელით გადაცემის გარეშე გამოსახულების ან ხმის აღქმა იმ ადგილზე, სადაც მაყურებელი და/ან მსმენელი იმყოფება, შეუძლებელი იყოს.

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონში მოცემული ჩამონათვლის მიხედვით, ეთერში გადაცემისა და კაბელით გადაცემის უფლებები საჯარო გადაცემის უფლების კერძო შემთხვევებია. ისინი შინაარსობრივად არც კი განსხვავდებიან. აღსანიშნავი მხოლოდ ის არის, რომ ერთ შემთხვევაში გადაცემა რადიო- და ტელეტრანსლაციის მეშვეობით ხორციელდება, ხოლო მეორე შემთხვევაში — კაბელის ან სხვა ანალოგიური ტექნიკური საშუალებით.

იმის გამო, რომ უკვე გაშუქებულია, ნაწარმოების საჯარო გადაცემის უფლების შინაარსი, რომელიც ეთერში და კაბელით გადაცემის უფლებებსაც მოიცავს, ამ უფლებათა თავისებურებებზე ყურადღებას აღარ გავამახვილებთ.

§ 23.3 ნაწარმოების თარგმნის უფლება

თარგმანი წარმოებულ ნაწარმოებად განიხილება და ამასთანავე, იმ ნაწარმოებისაგან დამოუკიდებლადაც, რომლისგანაც ის შეიქმნა. საერთოდ, დედანი ნაწარმოები და მისი თარგმანი ტოლფასად უნდა განიხილებოდეს. მაგრამ, „ტოლფასობის“ მიღწევა ხშირად ძნელდება, ხოლო მრავალ შემთხვევაში ვერც კი ხერხდება. ცნობილია

გამონათქვამი, რომ კანონი არ ითარგმნება. ასევე ძალზე ძნელია ყველა თავისებური თვითმყოფადობის გადმოცემა ლიტერატურული ნაწარმოების, კერძოდ, პოეზიის თარგმნისას. პროზაც, ხშირ შემთხვევაში, შეუძლებელია ტოლფასად ითარგმნოს. მაგალითად, ნოდარ დუმბაძის ნაწარმოებების თარგმნისას, ვფიქრობთ, გურული საუბრის მანერა და კილო ვერანაირად ვერ გადაიცემა. ყოველივე აღნიშნული სირთულე ობიექტურ გარემოებებთან არის დაკავშირებული. თარგმანი ხომ ნაწარმოების ერთი ენიდან მეორე ენით გამოხატვასთან არის დაკავშირებული, ხოლო ყოველ ენას თავისებური ნიუანსი და მისთვის დამახასიათებელი სიტყვათა მარაგის ან სხვაგვარი (მაგ., ემოციური ფონის გადმოცემის უნარი) სიმდიდრე ან სიღარიბე გააჩნია, რის გამოც ყოველთვის არ არის შესაძლებელი ნაწარმოების შინაარსის ზუსტი გადმოცემაც კი. ბატონი სერგო (პროფესორი სერგო ჯორბენაძე) ხშირად ხუმრობით ამბობდა: „Перевод как женщина. Если она красива, то неверна. Если верна, то некрасива“. თარგმნის სილამაზისა და სიზუსტის შერწყმა მხოლოდ ნამდვილ შემოქმედს, ენისა და საგნის ღრმად მცოდნე პირს შეუძლია და არა ნებისმიერ მოქალაქეს. აღნიშნულისა და სხვა გარემოებების გათვალისწინებით. დედანი ნაწარმოების ავტორს აქვს თარგმნის განსაკუთრებული უფლება, რაც იმას ნიშნავს, რომ მხოლოდ მას შეუძლია დართოს ნება საკუთარი ნაწარმოების თარგმნაზე, ან აკრძალოს თარგმნა. ამ უფლებით ავტორი ირჩევს მისთვის სასურველ პიროვნებას, რომელმაც უნდა თარგმნოს, რომელიც მაქსიმალურად იქნება მიახლოებული დედანთან.

ამასთან, რადგან თარგმანი დამოუკიდებელ ნაწარმოებად განიხილება, საავტორო სამართალი მთარგმნელსაც ანიჭებს განსაკუთრებულ უფლებებს მის მიერ შექმნილ ქმნილებაზე. ეს უფლება განმტკიცებულია საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტის „ზ“ ქვეპუნქტით, რომელიც უფლების დაწესებასთან ერთად უთითებს, რომ მთარგმნელის საავტორო უფლებით ვერ აიკრძალება იმავე ნაწარმოების (რომელიც ითარგმნა) ხელახალი თარგმანი. ასევე, პწკარედით მთარგმნელს განსაკუთრებული უფლება გააჩნია მის მიერ სიტყვასიტყვით თარგმნილ ნაწარმოებზე.

საავტორო სამართალი გენერალურ პრინციპად დედანი ნაწარმოების ავტორის განსაკუთრებული უფლებების ხელშეუხებლობას აცხადებს. ამდენად, ნაწარმოების თარგმნისას მთარგმნელმა ნებართვა უნდა სთხოვოს დედანი ნაწარმოების ავტორს და ისე თარგმნოს, რომ არ შელახოს მისი პირადი არაქონებრივი თუ ქონებრივი უფლებები.

მთარგმნელის უფლებები დამოუკიდებელი უფლებებია და ამ პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომ თარგმანი სარგებლობს დაცვით, მიუხედავად იმისა, დაცულია თუ არა დედანი ნაწარმოები.

ყოველივე აღნიშნულიდან ირკვევა, რომ თარგმნილი ნაწარმოების გამომცემელს უნდა გააჩნდეს როგორც დედანი ნაწარმოების ავტორის, ისე მთარგმნელის ნებართვა.

§ 2314 ნაწარმოების გადამუშავების უფლება

ეს უფლებაც ისეთ ნაწარმოებზე ვრცელდება, რომელიც თარგმანის მსგავსად წარმოებულ ნაწარმოებებს განეკუთვნება, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ თარგმნისას შინაარსობრივი გადამუშავება არ ხდება, გადამუშავებას მხოლოდ ნაწარმოების გამოხატვის ფორმასთან დაკავშირებით აქვს ადგილი. გადამუშავებული ნაწარმოებებია: ადაპტაცია, არანჟირება, კომპილაცია და სხვ. გადამუშავებული ნაწარმოები დამოუკიდებელ ნაწარმოებს წარმოადგენს და მისი დაცვაც დედანი ნაწარმოებისაგან დამოუკიდებელია. მაგრამ, რომ შეიქმნას გადამუშავებული ნაწარმოები, დედანი უნდა გადაკეთდეს, ან შეიქმნას მისი ადაპტაცია, ან არანჟირება (მუსიკალური ნაწარმოების შემთხვევაში) და სხვ. ამგვარი ქმედებების განხორციელება კი შეიძლება მხოლოდ დედანი ნაწარმოების ავტორის ნებართვით. ამ უფლებას დედანი ნაწარმოების ავტორს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტის (თ) ქვეპუნქტი და მე-13 მუხლები ანიჭებს.

გადამუშავებული ნაწარმოები თუ შეიქმნა, ბუნებრივია, თარგმნის შემთხვევის მსგავსად, ასეთი ნაწარმოების ავტორსაც წარმოექმნება საკუთარი საავტორო უფლებები. ცხადია, გადამუშავებული ნაწარმოების ავტორის უფლებებით ვერ აიკრძალება იმავე ნაწარმოების სხვა პირის მიერ გადამუშავება. გამომცემელმა ან ვიდეოგ-

რამის თუ ფონოგრამის დამამზადებელმა უნდა იქონიოს ორივე — ორიგინალის ავტორისა და გადამუშავებული ნაწარმოების ავტორის ნებართვა. თავად გადამუშავებული ნაწარმოების ავტორმა არ უნდა შებღალოს ორიგინალური ნაწარმოების ავტორის უფლება.

§ 23.1.5 კრებულის შემდგენლის უფლებები

მთარგმნელის უფლებებისა და გადამუშავებული ნაწარმოების ავტორის უფლებების მსგავსად, საქართველოს საავტორო სამართალი ცალკე ადგილს უთმობს კრებულის შემდგენლის (კრებულის ავტორის) უფლებებს. კრებულის შემდგენელს საავტორო უფლება აქვს ამ კრებულში შესული მასალის შერჩევასა და განლაგებაზე — საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-12 მუხლი. შემდგენელი ვალდებულია დაიცვას ყველა იმ ავტორის უფლება, რომელთა ნაწარმოებებიც მოთავსდა კრებულში.

ამასთან, კრებულში განლაგებული ნაწარმოებების ავტორებს უფლება რჩებათ თავიანთი ნაწარმოებების დამოუკიდებელ გამოყენებაზე. მაგრამ, ეს უფლება მათ შეიძლება არ გააჩნდეთ, თუ ნაწარმოები შეიქმნა სპეციალურად კრებულისათვის და ხელშეკრულებაში მხარეთა შეთანხმების საფუძველზე შეტანილია საგანგებო პირობა, რომლის მიხედვითაც ავტორი ვალდებულებას კისრულობს სხვაგვარად არ გამოიყენოს მოცემული ნაწარმოები.

გარდა ამისა,. აღსანიშნავია, რომ შემდგენელი მესამე პირს ვერ აუკრძალავს იმავე მასალის შერჩევასა და განლაგებას (თუ ეს მასალა სპეციალურად კრებულისათვის არ შეიქმნა) სხვა შედგენილი ნაწარმოების შესაქმნელად.

§ 23.1.6 გამომცემლის განსაკუთრებული უფლებები

საავტორო უფლებები შეიძლება თავდაპირველად ეკუთვნოდეს ნაწარმოების ავტორს, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში კი — იურიდიულ პირს. საავტორო სამართალი ასეთ პირად ასახელებს გამომცემელს. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-14 მუხლის თანახმად, ენციკლოპედიების, ენციკლოპედიური ლექსიკონების, მეცნიერული ნაშრომების პერიოდული და ერთმანეთის გამაგრძელებელი კრებულების, გაზეთების, ჟურნალე-

ბისა და სხვა პერიოდული გამოცემების გამომცემლებს ეკუთვნით მათი გამოყენების განსაკუთრებული უფლება. ამ ნორმით გამომცემელს არაქონებრივი უფლებების ფლობაც კი დაუწესდა. კერძოდ, გამომცემელს მიეცა უფლება მის მიერ გამოცემული ნაწარმოების ნებისმიერი გამოყენების შემთხვევაში, თავად მიუთითოს ან სხვისგან მოითხოვოს თავისი სახელის მითითება. საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა მომდინარეობს მოცემული ნაწარმოებების ხასიათიდან. მაგალითად, ენციკლოპედია შედგენილ ნაწარმოებს წარმოადგენს და, იმავდროულად, გადამუშავებული ნაწარმოების ნიშან-თვისებებსაც ატარებს. უფრო ზუსტი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ენციკლოპედია შედგენილ-გადამუშავებული ნაწარმოებია. მასში თავსდება (შეიტანება) სხვადასხვა ავტორის სტატიები ან სხვაგვარი ნაწარმოებები, რომლებიც ენციკლოპედიაში შეიძლება ჩაირთოს მთლიანად, ან საამისოდ გადამუშავებული სახით. გამომცემელი ის პირია, ვინც შეარჩევს და განსაზღვრავს თუ როგორი აგებულების, შინაარსის, მხატვრული გაფორმებისა და ა.შ., უნდა იყოს ენციკლოპედია. იგივე ითქმის ენციკლოპედიური ლექსიკონებისა თუ მეცნიერული ნაშრომების კრებულებზე, ჟურნალ-გაზეთებსა თუ სხვა პერიოდულ ნაწარმოებებზე. გამომდინარე აქედან, გამომცემელი თითქმის უთანაბრდება ავტორს და საავტორო უფლებაც მას ებოძა კანონით. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის აღნიშნული ნორმა ამომწურავად ჩამოთვლის ნაწარმოებებს, რომლებზეც გამომცემელს განსაკუთრებული უფლება ეძლევა და უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ჩამონათვალი საერთაშორისო სამართლის მოთხოვნებთან სრულ შესაბამისობაშია.

ჩვენი აზრით, გამომცემელი ვერანაირად ვერ იქნება მიჩნეული ავტორად და უფრო სწორი იქნებოდა, თუ მოცემული საკითხი მოწესრიგდება სამსახურებრივ ნაწარმოებზე საავტორო უფლების შესახებ ნორმის ჩარჩოში. გამოთქმული აზრი მართლზომიერად გვეჩვენება იმის გამოც, რომ, თუ ღრმად ჩავუკვირდებით გამომცემლის საქმიანობას, მაშინ უეჭველად შევნიშნავთ მის ანალოგიას მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტების საქმიანობასთან. ამ აზრს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტის შინაარსიც აძლიერებს, რომელ-

შიც საავტორო ხელშეკრულების არსებობაზეა მითითებული. მასში, გარდა ამისა, აღნიშნულია, რომ ზემოთ ჩამოთვლილ ნაწარმოებებში შესული სტატიების ან სხვა ნაწარმოებების ავტორებს უნარჩუნდებათ თავიანთი ნაწარმოებების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება. ამასთან, დაცული უნდა იყოს გამომცემლის ინტერესები, რომელზეც ისიც მიუთითებს, რომ საავტორო ხელშეკრულებით შეიძლება აეკრძალოთ ავტორებს მათი ქმნილებების სხვა მიზნებისათვის გამოყენება.

§ 23.1.7 აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ავტორთა განსაკუთრებული უფლებები

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი აუდიოვიზუალური ნაწარმოებების დაცვის სპეციალურ ნორმებს საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა ნაწილში ითვალისწინებს. აღსანიშნავია, რომ საავტორო უფლებათა ნაწილი აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებებზე განსაკუთრებული უფლებების დაცვას ეხება, რაც არ უნდა აგვერიოს მომიჯნავე უფლებების ნაწილით გათვალისწინებულ ვიდეოგრამაზე განსაკუთრებულ უფლებებთან.

კანონით განსაზღვრულია, რომ აუდიოვიზუალური ნაწარმოები ისეთი ნაწარმოებია, რომელიც შედგება თანამიმდევრული გამოსახულებებისაგან. ამ გამოსახულებებს, ერთდროულად, შეიძლება თან ახლდეს ხმა ან არა. მთავარია, რომ გამოსახულებები ქმნიდეს მოძრაობის შთაბეჭდილებას და მათი აღქმა შესაძლებელი იყოს მხედველობით ან/და სმენით. აუდიოვიზუალური ნაწარმოების მაგალითად საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-4(ბ) მუხლი კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებებს ასახელებს, აგრეთვე ტელე-ვიდეოფილმებს, დიაფილმებს და სხვ. მოცემული მუხლის რედაქციით აუდიოვიზუალური ნაწარმოები უნდა აღიქმებოდეს „მხედველობით ან/და სმენით". ასეთი რედაქციიდან გამომდინარე, აუდიოვიზუალურს განეკუთვნება ისეთი ნაწარმოებიც, რომელიც მხოლოდ სმენით აღიქმება. ასეთი ნაწარმოები კი, მეორე მხრივ, ფონოგრამად არის ცნობილი და აუდიოვიზუალური ვერ იქნება. ტერმინი „აუდიოვიზუალური" სმენაზე მითითებას იმდენად შეიცავს, რამდენადაც ხმა შეიძლება ახლდეს გამოსახულებას. სხვა სიტყ-

ვებით რომ ვთქვათ, აუდიოვიზუალური ნაწარმოები აუცილებლად უნდა შეიცავდეს გამოსახულებას, ხოლო ხმას – შეძლება არ შეიცავდეს. ამ აზრს ამტკიცებს აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ისმოს განმარტება. ვფიქრობთ, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-4(ბ) მუხლი მცდარი არსისაა, თუ ნაწარმოები აუდიოვიზუალურია, მისი აღქმა უნდა შეიძლებოდეს ერთდროულად თვალითა და სმენით.

საკითხს, თუ ვის უნდა ეკუთვნოდეს განსაკუთრებული უფლებები აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებზე, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი ხელშეკრულებაზე დამოკიდებულს ხდის. მე-15 მუხლი ამომწურავად ასახელებს პირებს, რომლებიც შეიძლება წარმოადგენდნენ ასეთი ნაწარმოების ავტორებს. მათ რიცხვშია დამდგმელი რეჟისორი, სცენარის ავტორი, ტექსტიანი თუ უტესქტო მუსიკალური ნაწარმოების ავტორი, დიალოგის ავტორი. ამასთან, მუსიკალური ნაწარმოებები უნდა იყოს შექმნილი სპეციალურად ამ აუდიოვიზუალური ნაწარმოებისათვის, თუ ავტორებს შორის ან აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებელთან ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. სამოქალაქო კოდექსიდან 1999 წელს ცალკე კანონის მიღებისას ამოღებული საავტორო სამართლის ნორმები დიალოგის ავტორს არ მოიხსენიებდა.

აღნიშნული მუხლი დისპოზიციური ნორმით ანიჭებს განსაკუთრებული უფლებებს აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებლებს ან ავტორებს, რაც მათ შორის დადებულ ხელშეკრულებაზეა დამოკიდებული. თუკი ხელშეკრულებაში ეს საკითხი არ არის საერთოდ მოწესრიგებული, მაშინ უფლებათა კანონისეული გადაცემის (ცესიის) საფუძველზე დამამზადებლის სასარგებლოდ წყდება. კანონის მე-15 მუხლი განსაზღვრავს იმ პირებს, რომლებიც შეიძლება აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ავტორები იყვნენ. ამასთან, დამდგმელ რეჟისორთან ერთად აუდიოვიზუალური ნაწარმოების თანაავტორებად დასახელებულია სრულიად განსხვავებული სახის ნაწარმოებების ავტორები – სცენარისტი, დიალოგის ავტორი და კომპოზიტორი. ვფიქრობთ, ამგვარი რედაქცია არ ეთანადება აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებზე თანამედროვე შეხედულებებს და

სცენარისტი ან კომპოზიტორი არ შეიძლება დამდგმელი რეჟისორის თანაავტორად განვიხილოთ. შეიძლება თუ არა შედგენილ ნაწარმოებში შესული დამოუკიდებელი ნაწარმოებების ავტორები თანაავტორებად ჩაითვალონ? — ვფიქრობთ არა, ისინი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი ავტორები არიან. იგივე ვითარებაა მოცემულ შემთხვევაში. განსაკუთრებული უფლების მიკუთვნება (მთლიანად აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებზე) დამდგმელი რეჟისორისათვის, სწორია და შეესაბამება თანამედროვე საერთაშორისო სამართალს, რომელიც, ამასთანავე, მოითხოვს დამდგმელი რეჟისორი აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ავტორად განიხილებოდეს. სცენარისტი და ტექსტიანი თუ უტექსტო მუსიკის ავტორი, ისევე, როგორც სხვა ჩართული ნაწარმოებების ავტორები, შეიძლება იყვნენ ავტორები მხოლოდ საკუთარი დამოუკიდებელი ნაწარმოებისა და ასეთ ნაწარმოებზე შეიძლება შეუნარჩუნდეთ განსაკუთრებული უფლება, თუ დამამზადებელთან (პროდიუსერთან) ხელშეკრულება სხვა რამეს არ გაითვალისწინებს.

საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-4(გ) მუხლი განსაზღვრავს, რომ დამამზადებელი, ანუ პროდიუსერი, ის ფიზიკური ან იურიდიული პირია, რომელიც თავის თავზე იღებს ინიციატივას და კისრულობს პასუხისმგებლობას აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამზადებისათვის. ამ განმარტებიდან გამომდინარე, აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებელი არ შეიძლება გაიგივდეს დამდგმელ რეჟისორთან. შესაბამისად, იგი საავტორო უფლებათა თავდაპირველ სუბიექტად არ შეიძლება იყოს მიჩნეული, რადგან იგი ინტელექტუალურ შემქმნელობით შრომას არ ეწევა. კანონის ლოგიკა ამ აზრს შემდგომი ნორმით აღიარებს, კერძოდ, მე-4 მუხლის „თ“ პუნქტის მიხედვით, მოცემულია ვიდეოგრამის დამამზადებლის განმარტება, რომლის თანახმადაც ირკვევა, რომ აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებელი და ვიდეოგრამის დამამზადებელი ერთი და იგივე პირია. მომიჯნავე უფლებათა სუბიექტად ეს პირი მიჩნეულია სწორედ იმიტომ, რომ იგი შემქმნელობით შემოქმედებას არ ეწევა და არ შეაქვს ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი წვლილი ნაწარმოების შექმნაში. გასაგებია, რომ მომიჯნავე უფლებათა ასეთ სუბიექტზე არ შეიძლება გადავიდეს

საავტორო უფლებები, რასაც, ჩვენი აზრით, მცდარად აწესებს კანონის მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტი. სწორი იქნებოდა საავტორო უფლებათა გადასვლა ყოფილიყო გათვალისწინებული დამდგმელი რეჟისორისათვის.

ალბათ, შეცდომა იმან გამოიწვია, რომ „პროდიუსერად" ინგლისურ ენაზე არსებული ლიტერატურის მიხედვით, აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებთან დაკავშირებით, დამდგმელი რეჟისორი ან ვიდეოგრამის დამამზადებელია მითითებული როგორც მწარმოებელი. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების თანახმად ტერმინი „პროდიუსერი" საავტორო უფლებათა ნაწილში გამოიყენება „აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებელი" (კანონისეული ეს ტერმინი არ არის სწორი, რადგან ნაწარმოები კი არ მზადდება, არამედ იქმნება), ხოლო მომიჯნავე უფლებათა ნაწილში ვიდეოგრამასთან დაკავშირებით ნახმარი სიტყვა „დამამზადებელი", მართებულია. ალნიშნულიდან გამომდინარე, თითქოს ტერმინი სპეციალისტებისათვის გასაგებ ენაზეა გადმოცემული, მაგრამ ყოველი კონკრეტული ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად საჭიროა კონკრეტულ ტერმინს კონკრეტული მნიშვნელობა ჰქონდეს. კერძოდ, კანონის მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, საავტორო უფლებათა გადასვლა შემკვეთზე იგულისხმება და ამ პირის აღსანიშნავად ახალი ტერმინის ძიება საჭირო არ არის. კერძოდ, გამოდგებოდა ტერმინი „აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამკვეთი", რომელიც პირდაპირი მნიშვნელობით ესადაგება მოცემულ ვითარებას და ცალსახად განასხვავებს მას „აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებლისაგან". ერთ შემთხვევაში აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამკვეთი და დამდგმელი რეჟისორი შეიძლება ერთი და იგივე პირი იყოს, ხოლო მეორე შემთხვევაში — მხოლოდ კინოსტუდიის დირექტორი ან სხვა პირი, რომელიც დაუკვეთავს აუდიოვიზუალური ნაწარმოების შექმნას ავტორებს, საკუთარი ფინანსური რისკის ხარჯზე. ასეთ პირს პროდიუსერადაც მოიხსენიებენ სპეციალისტები, რომლის ვინაობა (სახელი ან დასახელება) სათანადო წესით შეიძლება აღინიშნოს ნაწარმოებზე. ეს წესი მნიშვნელოვანი იმით არის, რომ თუ არსებობს ეჭვი აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებლის ვინაობის თაობაზე, მაშინ ასეთად მიიჩნევა ნაწარმოებზე აღნიშნული

პირი, სანამ საპირისპირო არ დამტკიცდება.

განსაკუთრებული უფლების მფლობელი სუბიექტის დადგენის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტის ნორმა, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აწესებს, რომ დამამზადებელთან (დამკვეთთან) ავტორების (თანაავტორების) მიერ ხელშეკრულების დადება იწვევს თანაავტორთა მიერ განსაკუთრებული უფლებების გადაცემას აუდიოვიზუალური ნაწარმოების დამამზადებლისათვის. აქედან უნდა დავასკვნათ, რომ განსაკუთრებული უფლება წარმოშობიდან ავტორებს ეკუთვნით. ეს ნორმა შეესაბამება თანამედროვე საერთაშორისო მოთხოვნებს, მათ შორის, გაერთიანებული ევროპის დირექტივებსა და TRIPS-ის ხელშეკრულებას. ამასთან, კანონის განხილული პუნქტის დაბოლოება სიტყვებით „... თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული", განსაკუთრებული უფლებების გადაცემის დისპოზიციურობაზე მიუთითებს. გათვალისწინებულია, აგრეთვე, ავტორთა მიერ ჰონორარის მიღების უფლების განხორციელების შესაძლებლობა ქონებრივი უფლებების კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის მეშვეობით.

აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებში ჩართული ნაწარმოებების ავტორთა უფლებებთან დაკავშირებით აღნიშნულია, რომ მათ უნარჩუნდებათ საავტორო უფლება დამოუკიდებელი მნიშვნელობის ნაწარმოებებზე და შეუძლიათ დამოუკიდებლად გამოიყენონ ის, თუ ამით ხელი არ შეეშლება აუდიოვიზუალური ნაწარმოების ნორმალურ გამოყენებას და, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ გაითვალისწინებს. ასეთივე უფლებები უწესდება იმ ნაწარმოებების ავტორებს, რომლებიც წარმოჩნდნენ აუდიოვიზუალური ნაწარმოების შექმნის პროცესში.

საერთო სამართლის მიმდევარ ქვეყნებს გარკვეული სირთულეების გადალახვა მოუხდათ, რომ დაეკმაყოფილებინათ საერთაშორისო სამართლის, განსაკუთრებით, გაერთიანებული ევროპის დირექტივების მოთხოვნები დამდგმელი რეჟისორის (Principal director) საავტორო უფლებათა სუბიექტად აღიარების თაობაზე.

§ 231.8 გაქირავების უფლება

საავტორო სამართლის ზოგიერთ ობიექტზე თანამედროვე საერთაშორისო ხელშეკრულებებით მოითხოვება გაქირავების უფლების დაწესება. კერძოდ, ასეთ ნაწარმოებთა რიცხვს ეკუთვნის: კომპიუტერული პროგრამა, მონაცემთა ბაზა (მონაცემთა ან ინფორმაციის კომპილაცია) – ამ ორ ობიექტს ასახელებს 1996 წლის ისმოს ხელშეკრულება საავტორო სამართლის შესახებ; კინემატოგრაფიული ნაწარმოები, ფონოგრამა – ამ ობიექტებს ეხება გაერთიანებული ევროპის 1992 წლის დირექტივა გაქირავების უფლებისა და საავტორო უფლებათა ზოგიერთი მომიჯნავე უფლების შესახებ. კომპიუტერულ პროგრამებსა და კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებებს სავალდებულო გაქირავების უფლების ობიექტებად განიხილავს TRIPS-ის ხელშეკრულება. საქართველოს საავტორო სამართალმა გაითვალისწინა ყველა აღნიშნული საერთაშორისო ხელშეკრულების მოთხოვნა და კომპიუტერული პროგრამის, მონაცემთა ბაზის, ფონოგრამასა და ვიდეოგრამაზე აღბეჭდილი ნაწარმოებების ავტორებს, ისევე როგორც ნოტებით გამოხატული მუსიკალური ნაწარმოების ავტორებს, ან საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელებს, დაუწესა ჩამოთვლილი ნაწარმოებების დედნების, ან მათი ასლების გაქირავების გზით გავრცელების განსაკუთრებული უფლება.

ამასთან ერთად, გაქირავების განსაკუთრებული უფლება დამოკიდებული არ არის მოცემული ნაწარმოების დედანის ან ასლის საკუთრებაზე. ეს წესიც საერთაშორისო ნორმად არის აღიარებული საავტორო სამართალში.

არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ, რომ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-18 მუხლი ორ ერთი და იმავე შინაარსის ნორმას შეიცავს, რომლებიც მხოლოდ მოცულობით განსხვავდება ერთმანეთისაგან. პირველი ზოგადია და იგულისხმება, რომ ყველა იმ ობიექტზე ვრცელდება მისი მოქმედება, რომლის გაქირავებაც კი შეიძლება (მე-2 პუნქტის „ი“ ქვეპუნქტი). მეორე მე-18 მუხლის მე-5 პუნქტი გაქირავების უფლებას აწესებს ნოტებით გამოხატული მუსიკალური, აუდიოვიზუალური ნაწარმოებისათვის, კომპიუტერული პროგრამისათვის, მონაცმთა ბაზისათვის,

ფონოგრამასა და ვიდეოგრამაზე ჩაწერილი ნაწარმოებებისათვის. იურიდიული თვალსაზრისით, ასეთი ორი ნორმის არსებობა სრულიად ზედმეტია.

§ 23.1.9 არქიტექტურული პროექტების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება

ზოგიერთი სახის ნაწარმოების გამოყენება პირდაპირ არის დაკავშირებული მატერიალიზაციასთან, რის გამოც საავტორო სამართალი ასეთ ობიექტებს განსხვავებულად უდგება. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი საგანგებოდ ეხება არქიტექტურული, ქალაქმშენებლობისა და საბაღე-საპარკო პროექტების გამოყენებას და მათ ავტორებს, ან საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელებს ანიჭებს ამ პროექტების განხორციელების განსაკუთრებულ უფლებას. გვინდა აღვნიშნოთ, რომ საავტორო სამართლის ეს წესი (რომელიც საერთაშორისო ნორმად არის ქცეული) მნიშვნელოვნად ააბლოებს არქიტექტურული ობიექტების დაცვის წესს საპატენტო სამართლის პრინციპებთან. შეიძლება ითქვას, რომ მოცემული ნორმა გამოდის საავტორო სამართლის პრინციპის ფარგლებიდან, რის თანახმადაც ნაწარმოებში გამოხატული იდეები და მასში აღწერილი მატერიალური ობიექტები დაცვას არ ექვემდებარება. მოცემულ შემთხვევაში ნაწარმოების ავტორების ჩვეულებრივ საავტორო განსაკუთრებულ უფლებებს ემატება პრაქტიკული განხორციელების უფლება. საავტორო სამართალი ქალაქმშენებლობის ობიექტებს, ბაღებსა და პარკებს ნაწარმოებად მიიჩნევს.

პროექტი საპატენტო აღწერილობის ანალოგიურად შეიძლება იყოს განხილული. ამასთან, უნდა ვივარაუდოთ, რომ საპატენტო სამართლისათვის ცნობილი კრიტერიუმები „სიახლე“ და „სამრეწველო გამოყენებადობა“, ანუ „განხორციელებადობა“ საავტორო სამართლის ამ ობიექტებზეც ირიბად გავრცელდება. შესაბამისად, თუ პროექტი იმეორებს უკვე ცნობილ არქიტექტურულ ობიექტს, საავტორო სამართალი მას ვერ დაიცავს. ამასთან, გინდაც რომ პროექტი ორიგინალური იყოს, მაგრამ, თუ ვერ ხერხდება მასში მოცემული არქიტექტურული ობიექტის აგება (განხორციელება) პროექტის ხარვეზების ან მასში არსებული შეცდომების გამო, მაშინ ცხადია,

დაცვის ობიექტი არ იარსებებს. აქედან გამომდინარე, თუ პროექტი განხორციელებას არ ექვემდებარება, ვერც პრაქტიკული რეალიზაციის განსაკუთრებული უფლება წარმოიქმნება. ასეთივე ვითარება გვხვდება საპატენტო სამართალში, სადაც გამოგონების ობიექტი, თუ ისეთი სისრულით არ არის წარმოდგენილი მის აღწერილობასა და ნახაზებში, რომ შესაძლებელი იყოს მისი განხორციელება, მაშინ პატენტი არ გაიცემა და არც საპატენტო განსაკუთრებული უფლება წარმოიქმნება. ხოლო, თუ პატენტი შეცდომით გაიცა, მაშინ ის სასამართლოს გადაწყვეტილებით გაუქმდება და საპატენტო უფლებები ბათილად ჩაითვლება დასაბამიდანვე.

§ 23.1.10 სახვითი ხელოვნების ნაწარმოების ავტორის უფლება შემდგომი გაყიდვის შემთხვევაში ჰონორარის მიღებაზე

ეს ქონებრივი უფლება, ცალკეა მოხსენიებული საქართველოს კანონის საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ მე-20 მუხლით, რაც საერთაშორისო სამართლის ნორმების გაზიარების შედეგია.

ეს უფლება ფრანგული ტერმინით droit de suite მოიხსენიება ხოლმე ლიტერატურაში. ის მხატვარს, ფოტოგრაფსა და სახვითი ხელოვნების სხვა ნაწარმოების ავტორებს შესაძლებლობას აძლევს ნახატის, სურათის და ა.შ დედნის საჯაროდ გაყიდვის ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში (პირველი გასხვისების შემდეგ) მიიღოს გასამრჯელო გასაყიდი ფასის 4%-დან დაწყებული (როდესაც გასაყიდი ფასი არ აღემატება 100000 ლარს) და დამთავრებული 17500 ლარს დამატებული 0,25%-ით (იმ თანხისა, რომელიც აღემატება ერთ მილიონ ლარს). ამ უფლებას, როგორც ადრე აღვნიშნეთ, ქართულად შეიძლება „ნაწარმოების თან მიდევნების ან თან მიყოლის უფლება“ ეწოდოს. იგი თავისი შინაარსით ქონებრივი უფლებაა და ავტორის გარდაცვალების შემდეგ მემკვიდრეებზე გადადის საავტორო უფლების მოქმედების ვადის ფარგლებში. ამასთან, ამ უფლების გადაცემა ავტორის სიცოცხლეში დაუშვებელია, თუმცა მისი განხორციელება შეიძლება სხვა პირს დაევალოს, მათ შორის, ქონებრივი უფლებების კოლექტიური მართვის ორგანიზაციას.

§ 23.2 მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებები

საავტორო სამართლის მეორე შტო მომიჯნავე უფლებათა სამართალია. მომიჯნავე უფლებებად ითვლება საავტორო უფლებათა „მეზობელი", „მომიჯნავე" ურთიერთობების მომწესრიგებელი უფლებები, რომლებიც უმეტესწილად საავტორო და შემსრულებლის უფლებებზეა დამოკიდებული, რადგან მათი წარმოშობა თითქმის ყოველთვის დაკავშირებულია ნაწარმოების შესრულებასთან. ტერმინი „მომიჯნავე უფლებები" საავტორო სამართლის სრულფასოვან საკანონმდებლო ტერმინად არის აღიარებული. მას იყენებს საერთაშორისო საავტორო სამართალი და ეროვნული კანონები. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ აცხადებს: „საავტორო სამართალი იცავს საავტორო ქონებრივ და პირად არაქონებრივ უფლებებს აგრეთვე ზოგიერთ მათ **მომიჯნავე უფლებებს**, დაკავშირებულს შემსრულებლებთან, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის, მონაცემთა ბაზის დამამზადებლებთან და მაუწყებლობის ორგანიზაციებთან **(მომიჯნავე უფლებები)**".

მომიჯნავე უფლებების დაცვა დამკვიდრდა ავტორის მიერ შექმნილი ნაწარმოების რაც შეიძლება ფართო გავრცელების უზრუნველყოფისათვის. ერთი საქმეა ნაწარმოების შექმნა, ხოლო მეორე კი ისეთ ფორმაში მოქცევა, რომელიც შესაძლებელს გახდის თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და მიდგომების გამოყენებით ნაწარმოების სწრაფ გავრცელებასა და მომხმარებლისათვის მიწოდებას. ამ ამოცანის შესრულებას ავტორი, როგორც წესი, თავად ვერ ახერხებს. შესაბამისად, წარმოიქმნა და ფუნქციონირებს ავტორსა და მომხმარებელს შორის შუამავალი სუბიექტები, რომლებიც თავად არ ქმნიან ნაწარმოებებს, მაგრამ ავტორს აცილებენ მათი ნაწარმოების გავრცელებაზე ზრუნვის საჭიროებას. ამ სუბიექტთა წარმატებული საქმიანობა შეიძლება წარიმართოს იმ შემთხვევაში, თუ ისინი აღიჭურვებიან სათანადო უფლებებით, რომლებსაც ძალა ექნება, პირველ რიგში, ქონებრივ ურთიერთობებში. შესაბამისად ამისა, მომიჯნავე უფლებების ყველა სუბიექტს კანონით დაუდგინდა საავტოროს მსგავსი უფლებამოსილებების მქონე ინტელექტუალურ-სამართლებრივი განსაკუთრებული უფლებები.

მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების შედგენილობითი მოც-

ულობა დამოკიდებულია საუბიექტის შემოქმედების ხასიათზე, რის გამოც ყველაზე ფართო მოცულობა შემსრულებლის უფლებებს აქვს. დანარჩენი სუბიექტების განსაკუთრებული უფლებები, პრაქტიკულად, ერთი შედგენილობისაა. მათი დამკვიდრება და უფლებამოსილებების განსაზღვრა 1961 წელს რომში ხელმოწერილი საერთაშორისო ხელშეკრულების დამსახურებაა, რომელმაც დაავალდებულა მხარე სახელმწიფოებში შემოეღოთ შემსრულებელთა, ფონოგრამების დამამზადებელთა და მაუწყებლობის ორგანიზაციათა უფლებების დაცვა. ამით დასაბამი მიეცა მომიჯნავე უფლებების დაცვის აღიარებას. ამ უფლებათა დაცვას დღეს ყველა ახლადმიღებული კანონი აწესებს, საქართველოს ჩათვლით, ხოლო ვაჭრობის მსოფლიო ორაგნიზაცია პირდაპირ ითხოვს ასეთი დაცვის განხორციელებას მისი წევრი ან მასში გაწევრიანების მსურველი ქვეყნებისაგან.

აღიარებულია, რომ მომიჯნავე უფლებები საავტორო უფლებებს დაბრკოლებებს ვერ შეუქმნის, ხოლო მათი განხორციელება მართლზომიერია მხოლოდ მაშინ, როდესაც დაცულია საავტორო უფლებები.

მომიჯნავე უფლებები, საქართველოს კანონში საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, მოცემულია სუბიექტების მიხედვით, ისინი ჩამოთვლილია 47-ე; 48-ე; 49-ე და 50-ე მუხლებით.

ამ მუხლებით განსაზღვრულ მომიჯნავე განსაკუთრებულ უფლებებს შეადგენს:

— ცოცხალი შესრულებისა და სამაუწყებლო გადაცემის ჩაწერის უფლება (აქვს მხოლოდ შემსრულებელსა და გადაცემის შემქმნელ სამაუწყებლო ორგანიზაციას, ეს უფლება რეპროდუცირების უფლების ერთგვარი სახეა);

— რეპროდუცირების უფლება;

— გადაცემის უფლება;

— გავრცელების უფლება (ვაჭრობის ჩათვლით);

— გაქირავების უფლება;

— იმპორტის უფლება.

ჩამოთვლილ უფლებათა არსი განსაკუთრებული საავტორო უფლებების არსის მსგავსია და, ამის გამო, დამატებით ახსნას მიზანშეწონილად აღარ ვთვლით.

§ 23.3 საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები

იმის გამო, რომ საპატენტო უფლებების წარმოშობა ადმინისტრაციული პროცედურების შედეგზეა დამოკიდებული, საპატენტო უფლებები მატერიალურთან ერთად პროცესუალურ უფლებებსაც მოიცავს. ნაშრომის ამ ნაწილში განვიხილავთ მხოლოდ მატერიალურ განსაკუთრებულ უფლებებს, პირადი არაქონებრივი ზემოთ წარმოვადგინეთ.

საპატენტო სამართალში აქსიომადაა ცნობილი, რომ განსაკუთრებულ უფლებებს პატენტის გაცემა წარმოშობს. საქართველოს საპატენტო კანონი ამას განმარტებითი ნორმით შემდეგნაირად გვაუწყებს: „პატენტი – ამ კანონის შესაბამისად პატენტის მფლობელის სახელზე გაცემული დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს მისი გაცემის მომენტისათვის პატენტის მფლობელის განსაკუთრებულ უფლებებს". გამოგონების შექმნის ფაქტი წარმოქმნის უფლებებს, მაგრამ ისინი ჩვეულებრივი უფლებებია, ისეთი, როგორც ექნება ნებისმიერ პირს, რომელიც რაიმე ნივთს დაამზადებს საკუთარი მასალიდან. მას ექნება ამ ნივთზე საკუთრების უფლება, მაგრამ ასეთივე აგებულების ნივთის დამზადებას სხვა პირებს ვერ აუკრძალავს. სანამ პატენტს მიიღებს. გამომგონებელიც, ზუსტად ასეთი უფლებით იქნება აღჭურვილი, თუ ის საკუთარ საგამომგონებლო იდეას ნივთის დამზადებით გამოხატავს. თუკი საგამომგონებლო იდეას მხოლოდ აღწერს, მას ამ გამოგონებაზე სანივთო-საკუთრებითი ან საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები ვერ ექნება, თუმცა წარმოეშობა საავტორო უფლებები აღწერილობასა და ნახაზებზე, რაც მას არ ანიჭებს საგამომგონებლო იდეის განხორციელების აკრძალვის უფლებამოსილებას, წინააღმდეგ შემთხვევაში საპატენტო უფლებების არსებობა უაზრო იქნებოდა. აქ გასათვალისწინებელი ის არის, რომ გამომგონებელს ექნება ნახაზის მიხედვით ნივთის გაკეთების აკრძალვის უფლება საავტორო რეპროდუცირების უფლების საფუძველზე, მაგრამ ოდნავი გადახვევაც კი ნახაზიდან ვერ აიკრძალება, რადგან ამ შემთხვევაში დამზადება ნივთი საგამომგონებლო იდეის განხორციელების ერთი კერძო საშუალებით, მაგრამ ამ იდეის განხორციელების სხვა საშუალებები ვერ აიკრძალება. ეს არსობრივი მხარე განასხვავებს საავტორო სამართლისეულ რეპროდუცირებას

საპატენტო სამართლისეული დამზადებისაგან, ანუ ასლის კეთებას იდეის განხორციელებისაგან.

საპატენტო განსაკუთრებული უფლებების სამართლებრივი არსი, უმთავრესად, ალნიშნულით განსხვავდება საავტორო სამართლეულისაგან, რაშიც გვარწმუნებს განსაკუთრებულ უფლებების დამწესებელი საპატენტო კანონის 48-ე მუხლი, რომლის მე-2 პუნქტის თანახმადაც: პატენტი მის მფლობელს ანიჭებს განსაკუთრებულ უფლებას, აუკრძალოს სხვა პირებს თავისი ნებართვის გარეშე:

– პატენტით დაცული პროდუქტის დამზადება („დამზადების უფლება“, საავტორო სამართლისეული რეპროდუცირების უფლების მსგავსია და ამ უფლებამოსილებით დაცულია საგამომგონებლო იდეის უნებართვო განხორციელება, როდესაც გამოგონების საგანი პროდუქტია);

– გაყიდვა, გასაყიდად შეთავაზება, იმპორტი („გავრცელების უფლება“, საავტორო სამართლისეული ამავე დასახელების უფლების შინაარსს ატარებს);

– გამოყენება („გამოყენების უფლება“, უფრო ვიწრო მნიშვნელობისაა, ვიდრე საავტორო სამართლისეული ანალოგიური უფლებაა, მოიცავს თავად გამოგონებით სარგებლობას, როდესაც გამოგონების საგანი ხერხია, გამოყენება ამ ხერხის განხორციელებად უნდა გავიგოთ. ამ მხრივ, ეს უფლება განხორციელების უფლების შემადგენელია, პროდუქტის დამზადების უფლებასთან ერთად);

– დააგირაოს პატენტი („გირავნობის უფლება“, ეს უფლება ცალკე დასახელდა საპატენტო კანონის 2011 წლის ცვლილებისას. ამ უფლების საპატენტო სამართლისეული თავისებურებების განხორციელებას აწესრიგებს VIII თავი „პატენტის გირავნობა“, რომელიც მოიცავს 62^1-ე – 62^5-ე მუხლებს. ამ ნორმების თავისებურებების გაშუქება ნაშრომის ამავე ნაწილში, განსაკუთრებული უფლებების შედგენილობის წარმოდგენის დასრულებისთანავე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, რადგან გირავნობის ინსტიტუტის ინტელექტუალურ სამართალში ჩართვა ახალია საქართველოს სინამდვილისათვის და ანალოგიურად სხვა ინტელექტუალური ობიექტებისათვისაც შეიძლება გამოსადეგი იყოს.).

– სამოქალაქო ბრუნვაში სხვაგვარი ჩართვა (ამ უფლების

დაწესებით, საპატენტო კანონით ხაზი გასმულია იმაზე, რომ განსაკუთრებული უფლებებით მოცული ქმედებების ამომწურავი ჩამოთვლა შეუძლებელია და, რომ ისინი ვრცელდება საგამომგონებლო იდეითა და უფლებებით ნებისმიერი ფორმით სარგებლობაზე, თუ მიზანი შემოსავლის მიღებაა. როგორც ვხედავთ, საავტორო განსაკუთრებულ უფლებებთან ამ კუთხითაც სრული მსგავსებაა).

გირავნობის უფლება

გირავნობის ნამდვილობისათვის დაწესებულია წერილობითი ხელშეკრულების დადება, ამასთან, პატენტის დაგირავება ერთდროულად სხვადასხვა პირის მიერ დაუშვებელია, რისი ზედამხედველობის შესაძლებლობას იძლევა გირავნობის ხელშეკრულების საქპატენტში რეგისტრირება და, შემდგომ ამის შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნება.

ერთ-ერთი თავისებურება ის არის, რომ დაგირავებული პატენტის კერძო ლიცენზიით დატვირთვა მხოლოდ მოგირავნის თანხმობითაა დასაშვები.

დაგირავებული პატენტის აუქციონზე გასხვისებისას საპატენტო კანონით მისი შესყიდვის უპირატესი უფლებაა გათვალისწინებული, თუ მისი ყიდვის სურვილს განსაკუთრებული ლიცენზიის მფლობელი გამოთქვამს.

სასამართლოს უფლებამოსილება ეძლევა დაგირავებული პატენტის აუქციონზე გასხვისების ნაცვლად ღია ლიცენზიის რეჟიმი დაადგინოს, თუ მოგირავნე მოითხოვს. ეს რეჟიმი უქმდება, თუ კრედიტორი დაკმაყოფილდება, ან აშკარაა, რომ დაკმაყოფილება შეუძლებელია. ოღონდ, თუ ამ რეჟიმის მოქმედების დროს ერთი ან მეტი ღია ლიცენზია გაიცა, მაშინ ისინი ძალაში რჩება.

§ 23.4 *სასაქონლო ნიშნების სამართლისეული განსაკუთრებული უფლებები*

სასაქონლო ნიშნები, როგორც ნებისმიერი სხვა კომერციული აღნიშვნა, სამეწარმეო (კომერციული) შემოქმედების შედეგია და უფლებებსაც მხოლოდ ქონებრივს წარმოშობს, რომლებსაც განსაკუთრებული უფლებები ეწოდება, როგორც დანარჩენ ქონებრივ უფლებებს ინტელეტუალურ სამართალში. კომერციული აღნიშ-

ვნების სამართლის ყველა ობიექტისათვის არ არის დაწესებული განსაკუთრებული უფლებები, ასეთი ობიექტებია საქონლის წარმოშობის აღნიშვნა, ადგილწარმოშობის დასახელება და გეოგრაფიული აღნიშვნა. ამ ობიექტებზე კანონმდებლობა ჩვეულებრივი გამოყენების უფლებებს ითვალისწინებს, რადგან დაუშვებელია ისეთი გეოგრაფიული აღნიშვნა, როგორიც, მაგალითად, „წინანდალია“ მხოლოდ ერთი პირის განმგებლობაში იყოს. ამ ობიექტების გამოყენება ნებისმიერ იმ პირს შეუძლია, რომელიც დააკმაყოფილებს დაწესებულ მოთხოვნებს. ასევე წარმოუდგენელია აღნიშვნა „ქართული ღვინო“ მხოლოდ ერთ პირს ეკუთვნოდეს.

სხვა მხრივ, სასაქონლო ნიშანთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლება ისეთივე შინაარსისაა, როგორიც, მაგალითად, საავტორო ან საპატენტო განსაკუთრებული უფლებებია. რა თქმა უნდა, ობიექტის არსიდან გამომდინარე, განსხვავებული იქნება ზოგიერთი ქმედებები, კერძოდ, სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლებით ვერ აიკრძალება საქონლის წარმოება, რაც საპატენტო განსაკუთრებული უფლებებით შეიძლება აიკრძალოს დამზადების უფლებამოსილების ძალით.

საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტი განსაზღვრავს განსაკუთრებული უფლების შინაარსს: „განსაკუთრებული უფლების მქონე პირს შეუძლია აუკრძალოს მესამე პირს, მისი თანხმობის გარეშე სამოქალაქო ბრუნვაში გამოიყენოს ისეთი ნიშანი, რომელიც განსაკუთრებული უფლების მქონე პირის დაცული სასაქონლო ნიშნის...“ იდენტური ან აღრევამდე მსგავსია, საქონლის იდენტურობისა და მსგავსობის გათვალისწინებით. როგორც ვხედავთ, საქმე სასაქონლი ნიშნის კომერციული მიზნით ერთპიროვნული გამოყენების უფლებასთან გვაქვს. ამიტომ საჭიროა განისაზღვროს „გამოყენების“ შემადგენელი ქმედებების ჩამონათვალი, რასაც ამავე კანონის 24-ე მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტები გვთავაზობს. განსაკუთრებული უფლებით მოცულ „გამოყენებად“ ითვლება სასაქონლო ნიშნის საქონლის იდენტურობისა და მსგავსების გათვალისწინებით:

— აღბეჭდვა საქონელზე, გამოფენაზე გატანილ ექსპონატებზე, შეფუთვაზე, ეტიკეტზე, აბრაზე, ოფიციალურ ბლანკებზე, სარეკლა-

მო მასალებზე, ბეჭდვით გამოცემებში;

— საწყობში შენახვა;

— იმპორტ-ექსპორტი;

— ნიშნის გამოყენებით მომსახურების გაწევა და შეთავაზება;

— სასაქონლო ნიშნის მქონე შესაფუთი მასალის ან შეფუთვის მიმოქცევაში შეტანა გაყიდვის ან სხვაგვარი გავრცელების მიზნით, მათ შორის, იმპორტი და ექსპორტი;

— სასაქონლო ნიშნის სხვაგვარი გამოყენება

კანონით გათვალისწინებული, „გამოყენების“ ქმედებათა ჩამონათვალი გვიჩვენებს, რომ სასაქონლო ნიშნებთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლებები სამრეწველო (ინდუსტრიალ) ურთიერთობებში ძალის მქონე არ არის, ისინი მოქმედებს კომერციულ (ვაჭრობასთან დაკავშირებულ) ურთიერთობებში და სრულიად გამართლებულია ევროკავშირის კანონმდებლობის იმ ნორმის არსებობა, რომელიც სასაქონლო ნიშნებს „კომერციული საკუთრების“ ობიექტად მიიჩნევს.

თავი 24. ინტელექტუალური უფლებების მოქმედება სივრცესა და დროში

სხეულევან ნივთს ქონებრივი უფლების გარდა, რაიმე პირად არაქონებრივ უფლებებთან კავშირი არა აქვს. ინტელექტუალური უფლებები კი, როგორც ვიცით, პირადი არაქონებრივიცაა და ქონებრივიც (განსაკუთრებული). შესაბამისად უნდა გაშუქდეს ინტელექტუალურ უფლებათა ამ ორივე ჯგუფის მოქმედების ფარგლები.

§ 24.1 პირადი არაქონებრივი უფლებების მოქმედება

ყველა უფლებათაგან მთავარი უფლება — ავტორობის, გამომგონებლად და დიზაინერად აღიარების და ამ უფლებებისაგან განუყრელ კავშირში მყოფი სახელის უფლება მარადიულად და ნებისმიერ ტერიტორიაზე დასაცავი უფლებებია. ასეთივე წესით დაცულია ნაწარმოების ხელშეუხებლობისა და მასთან უწყვეტ კავშირში მყოფი რეპუტაციის პატივისცემის უფლება. ამ უფლებებს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 33-ე მუხლით უვადო საავტორო უფლებები ეწოდა. რაც შეეხება

გამომგონებლად და დიზაინერად აღიარებისა და სახელის უფლებას, მათი მარადიული დაცვის აუცილებლობას ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1100-ე მუხლის მე-3 ნაწილი, რომელიც, ასევე, მათ უვადო უფლებებს უწოდებს. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 57-ე მუხლის მე-2 პუნქტი უვადოდ დაცულად აცხადებს, აგრეთვე, შემსრულებლის სახელისა და რეპუტეციის პატივისცემის უფლებას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შემქმნელობით ობიექტებთან დაკავშირებული პირადი არაქონებრივი უფლებები დაიცვება ნებისმიერ ტერიტორიაზე და მარადიულად.

§ 24.2 განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება

საკუთრების უფლება, რომლის ობიექტიც არის სხეულევანი ნივთი. მოქმედებს ტერიტორიული ფარგლების შეზღუდვის გარეშე, ეს, ჩვენი აზრით, მისი ჩვეულებრივი არსიდან გამომდინარეა – იმ არსიდან, რომელიც ყველა ქვეყანაში განმარტებას არ მოითხოვს. აღნიშნული აზრი შეგვიძლია გამოვხატოთ გამონათქვამით: „ეს ნივთი ჩემია“ – ნებისმიერი ეროვნების ადამიანისათვის გასაგებია, რომ ნივთი ჩემი საკუთრებაა. ამასთან, ასეთი საკუთრების არსი ერთნაირად გასაგებია ყველასათვის – ის ჩვეულებრივი საკუთრების, ნივთზე ბატონობის უფლებაა.

ინტელექტუალური საკუთრების ერთ-ერთი ძირითადი განსხვავება ნივთზე საკუთრებისაგან ის გახლავთ, რომ განსაკუთრებული უფლებები შეზღუდულია სივრცესა და დროში. ეს გამოწვეულია ინტელექტუალური სამართლის განვითარების ტრადიციებით დამკვიდრებული – უფლებათა მოქმედების ტერიტორიული პრინციპის ერთგულებით. ყველა ქვეყანა იზიარებს ამ პრინციპს და ეროვნული კანონმდებლობით იცავს მხოლოდ მის ქვეყანაში მოპოვებულ განსაკუთრებულ უფლებებს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საერთაშორისო ხელშეკრულება სხვაგვარად ითვალისწინებს, მაგალითად, ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია ნაწარმოების დაცვას ყველა მის მხარე სახელმწიფოს ავალდებულებს და მოითხოვს მიანიჭონ დაცვა სხვა მხარე ქვეყანაში შექმნილი ნაწარმოებს – ავტომატურად, შექმნის

დღიდანვე, ყოველგვარი დამატებითი ფორმალობების შესრულების გარეშე. სამრეწველო საკუთრებითი განსაკუთრებული უფლებები: საპატენტო, სასაქონლო ნიშნებთან და დიზაინთან დაკავშირებული სხვა ქვეყანაში დაიცვება მხოლოდ იმ სხვა ტერიტორიაზე უფლებების მოპოვების შემდეგ, ეროვნული პროცედურების ან საერთაშორისო პროცედურების აუცილებელი შესრულების შემდეგ.

განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება შეზღუდულია დროითაც. შეზღუდვა ეყრდნობა პრინციპს, რომ საზოგადოებას თავისი განვითარებისათვის აუცილებლად უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა თავისუფლად, შემქმნელისაგან დაუკითხავად ისარგებლოს ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგით. სხვაგვარად მეცნიერული თუ კულტურული პროგრესი წარმოუდგენელია. მაგრამ არც ის იქნება სამართლიანი, თუ ინტელექტუალური გარჯის შედეგად წარმოშობილი ობიექტის შემქმნელს საერთოდ არ ექნება შესაძლებლობა ისარგებლოს საკუთარი შემოქმედების ნაყოფით და მიიღოს შესაბამისი მატერიალური სიკეთე. ამ ორი შეხედულებიდან გამომდინარე, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი ერთგვარ კომპრომისზე მიდის და ავტორს, გამომგონებელს, დიზაინერს, შემსრულებელს, ფონოგრამის დამამზადებელსა და სხვა სუბიექტებს ანიჭებს დადგენილი ვადით მოქმედ განსაკუთრებულ უფლებებს, რომლის გასვლის შემდეგაც ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტი ხდება საკაცობრიო კუთვნილება და შეიძლება ის თავისუფლად გამოიყენოს ნებისმიერმა პირმა.

საერთაშორისო თანამშრომლობამ წარმოაჩინა უფლებათა მოქმედების ვადების შეჯერების აუცილებლობა და მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებების ძალთ ჩამოაყალიბა ეროვნული კანონებით გასათვალისწინებელი მოთხოვნები. ყველაზე ნათლად ეს მოთხოვნები საავტორო განსაკუთრებული უფლებების მიმართაა გამოკვეთილი.

§ 24.2.1 საავტორო სამართლისეული განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები

საავტორო განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების მინიმალურ ვადები დაწესებულია ბერნის კონვენციით, ხოლო მომიჯნავე უფლებებისათვის რომის კონვენციით. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი ითვალისწინებს ორივე კონვენციის მოთხოვნებს და **საავტორო უფლებების მოქმედების ვადას განსაზღვრავს 70 წლით ავტორის სიცოცხლის შემდეგაც** (post mortem auctoris).

საავტორო განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების სრული სურათის შექმნისათვის შევეხებით ცალკეულ შემთხვევებს:

– თუ ნაწარმოები თანაავტორობით არის შექმნილი, მაშინ განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა იწურება უკანასკნელი ავტორის გარდაცვალებიდან სამოცდაათი წლის შემდეგ. ეს წესი ვრცელდება აუდიოვიზუალურ ნაწარმოებზეც;

– თუ ნაწარმოები ავტორის სიცოცხლეში არ გამოქვეყნდა, მაშინ განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება ამ ნაწარმოების გამოქვეყნებიდან აითვლება და 70 წელს გრძელდება;

– საავტორო უფლებების მოქმედების ვადა ნაწარმოებზე, რომელიც ფსევდონიმით ან ანონიმურად გამოქვეყნდა, აითვლება გამოქვეყნების თარიღიდან. ხოლო, თუ ავტორი გაამჟღავნებს თავის ვინაობას ან ფსევდონიმით დასახელებული ავტორის ვინაობა ეჭვს არ იწვევს, მაშინ მოქმედების ვადა ჩვეულებრივი წესით აითვლება;

– ისეთ ობიექტებზე, როგორიცაა ენციკლოპედია, ენციკლოპედიური ლექსიკონი, მეცნიერული ნაშრომების პერიოდული და ერთმანეთის გამგრძელებელი კრებული, გაზეთი, ჟურნალი და სხვა პერიოდული გამოცემა, განსაკუთრებული უფლება მოქმედებს მათი გამოქვეყნების თარიღიდან, ხოლო თუ ისინი არ გამოქვეყნებულა, მაშინ შექმნიდან აითვლება მოქმედების ვადა და გრძელდება ასევე 70 წელს;

– იმ პირის განსაკუთრებული უფლებები, რომელმაც პირველად გამოაქვეყნა ადრე გამოუქვეყნებელი ან გამოუცემელი ნაწარმოები, მოქმედებს გამოქვეყნებიდან 25 წელს.

განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები აითვლება

იმ წელიწადის შემდგომი წლის პირველი იანვრიდან, როდესაც დადგა იურიდიული ფაქტი, რომელიც ამ ვადების ათვლის დაწყების საფუძველს წარმოადგენდა. ვადების ხანგრძლივობა და ათვლის წესი განისაზღვრება საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 31-ე და 32-ე მუხლებით, მე-12 — მე-15 მუხლების გათვალისწინებით.

მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები:

მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებები მოქმედებს 50 წელს, რომლის ხანგრძლივობაც ითვლება:

— შემსრულებლისათვის — პირველი შესრულებიდან;

— ფონოგრამისა და ვიდეოგრამის დამამზადებლისათვის — მათი პირველი ჩაწერიდან, თუ ფონოგრამა ან ვიდეოგრამა მართლზომიერად გამოიცა ან საჯაროდ გადაიცა — მაშინ გამოცემის ან გადაცემის თარიღიდან;

— მაუწყებლობის ორგანიზაციისათვის — გადაცემის პირველად განხორციელებიდან (ეთერში ან კაბელით).

მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლება მოქმედებს 15 წლის მანძილზე მისი დამზადების დღიდან, ან, თუ მონაცემთა ბაზა ამ დროის განმავლობაში გამოიცა ან სხვაგვარად საჯაროდ გახდა ცნობილი, მაშინ ასეთი ფაქტის იმ თარიღიდან, რომელიც უფრო ადრინდელია.

მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები გამოიანგარიშება საავტორო განსაკუთრებულების მსგავსად, იმ წელიწადის შემდგომი წლის პირველი იანვრიდან, როდესაც დადგა იურიდიული ფაქტი, რომელიც ამ ვადების ათვლის დაწყების საფუძველს წარმოადგენდა. ვადების ხანგრძლივობა და ათვლის წესი განისაზღვრება საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 57-ე მუხლის გათვალისწინებით.

§ 24.2.2 სამრეწველო საკუთრებითი განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება

სამრეწველო საკუთრებითი უფლებების მოქმედება, საავტორო სამართლისეულთან შედარებით, გამოირჩევა ტერიტორიით მკაცრი შეზღუდვით — ისინი მოქმედებს მხოლოდ იმ ქვეყნის ტერიტორიაზე, რომლის მიმართაც არის მოპოვებული: მიღებულია მოცე-

მული ქვეყნის პატენტი ან რეგისტრირებულია მოცემული ქვეყნის უფლებამოსილ ორგანოში. ამ სფეროში მოქმედი საერთაშორისო ხელშეკრულებები აიოლებენ უფლებების მოპოვებას და საავტორო სამართლის სფეროში მოქმედი ბერნის კონვენციისაგან განსხვავებით, უფლებათა ავტომატური მოპოვების საშუალებას არ იძლევა.

საპატენტო სამართლის სფეროში მოქმედებს საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება (Patent Cooperation Treaty, რომელსაც შემოკლებით მოიხსენიებენ „PCT“), რომელიც ითვალისწინებს მის მხარე ტერიტორიებზე ეროვნული პატენტების მისაღებად საერთაშორისო განაცხადის მიწოდებას და მის მიმართ ჯერ საერთაშორისო პროცედურების შესრულებას, ხოლო შემდეგ ამავე საერთაშორისო განაცხადის მიმართ ეროვნული პროცედურების ჩატარებას, რომლის შედეგადაც გაიცემა ან არ გაიცემა პატენტი.

სასაქონლო ნიშნების სფეროში მოქმედებს ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულება და მისი ოქმი, რომლებითაც დაფუძნებულია ნიშნებზე რეგისტრაციის მოპოვების ე.წ. „მადრიდის სისტემა“. საქართველო მხოლოდ მადრიდის ოქმის მხარეა. ამ ხელშეკრულებით სასაქონლო ნიშანი საერთაშორისო რეგისტრაციის რეესტრში შეიტანება, რომელშიც მითითებულია ის ქვეყნები, რომელთა ტერიტორიის მიმართაც ითხოვს უფლებების მოპოვებას განმცხადებელი. მაგრამ საერთაშორისო რეგისტრაცია მოცემული ქვეყნის მიმართ განსაკუთრებული უფლებების მოქმედებას ძალას სძენს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მოცემული სახელმწიფო დაუდასტურებს უფლებებს, ეროვნულ კანონებთან თუ წინააღმდეგობა არ არსებობს. ასე რომ, სასაქონლო ნიშანიც ძალას იძენს მხოლოდ ეროვნული უფლებამოსილი ორგანოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

დიზაინის სფეროში მოქმედებს სასაქონლო ნიშნების მსგავსი უფლებათა მოპოვების საერთაშორისო სისტემა, რომელსაც, დაფუძნების ადგილის მიხედვით, ჰააგის სისტემა ჰქვია. სასაქონლო ნიშნებისა და დიზაინის სფეროში არსებული ორივე საერთაშორისო აქტი ითვალისწინებს განსაკუთრებული უფლებებისათვის მოქმედების მინიმალურ ვადებს.

§ 24.2.2.1 საპატენტო უფლებების მოქმედების ვადა

მიუხედავად იმისა, რომ არც ერთი საერთაშორისო აქტი არ აწესებს საპატენტო უფლებების მოქმედების ვადას, მათი მოქმედების 20-წლიანი ვადა მთელმა მსოფლიომ გაიზიარა. საქართველოს საპატენტო კანონიც განსაკუთრებული უფლებების ვადას 20 წლით განსაზღვრავს, რომელიც აითვლება განაცხადის შეტანის დღიდან. ეს დღე პრიორიტეტის თარიღს ემთხვევა, როდესაც პრიორიტეტი მოცემულ ქვეყანაში თავდაპირველად შეტანილი განაცხადის საფუძველზე დადგინდა. ამ წესიდან განსხვავება აშშ-ს საპატენტო კანონს ახასიათებს, რომლის მიხედვითაც განსაკუთრებული უფლებების (პატენტის) მოქმედების ვადა პატენტის გაცემის დღიდან აითვლება და კარგავს ძალას განაცხადის შეტანის დღიდან 20 წლის გასვლისთანავე. ეს ვითარება თანამედროვე მოთხოვნებთან შეჯერების საჭიროების შედეგია, რაც TRIPS-ის მოთხოვნებმა განაპირობა. ადრე აშშ-ში საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები მოქმედებდა პატენტის გაცემის დღიდან ათვლით და 17 წლის განმავლობაში. ეს რაც შეეხება გამოგონების პატენტიდან გამომდინარე განსაკუთრებულ უფლებებს.

პატენტის მოქმედების ვადა, რომლის საგანიც სამედიცინო პროდუქტია, შეიძლება გახანგრძლივდეს 5 წლამდე ვადით, რომელიც გამოითვლება იმ დროის შესაბამისად, რაც პატენტმფლობელს დასჭირდა ქართულ ბაზარზე დაშვების მიღებისათვის. ასეთ პროდუქტებზე განსაკუთრებული უფლებების გაგრძელების შესაძლებლობა ევროკავშირის მოთხოვნებთან ჰარმონიზაციის შედეგია. ეს წესი თანდათან მთელს მსოფლიოში ვრცელდება, თუმცა აფრიკული, აზიური და იბეროამერიკის (ლათინური ამერიკის) განვითარებადი ქვეყნები დიდ წინააღმდეგობას უწევენ საერთოდ საპატენტო უფლებების მათ საზიანოდ ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობას, რაც ყველაზე მეტად სამედიცინო პროდუქტებთან დაკავშირებული მოქმედებებით გამოიხატება.

სასარგებლო მოდელის განსაკუთრებული უფლებების ვადის ათვლის წესიც ზუსტად ემთხვევა გამოგონების პატენტისათვის დადგენილს, ოღონდ მოქმედების ვადა ნაკლებია და შეადგენს 10 წელს.

განსაკუთრებული საპატენტო უფლებების მოქმედების ვადები განსაზღვრულია საქართველოს საპატენტო კანონის მე-5 მუხლის პირველი და მე-5 პუნქტებით, ხოლო სასარგებლო მოდელზე მოპოვებული განსაკუთრებული უფლებები ამავე კანონის 71^1-ე მუხლის მე-5 პუნქტით.

განსაკუთრებული უფლებების ძალაში შენარჩუნებისათვის საჭიროა კანონით დადგენილი წესის დაცვით საფასურის გადახდა. გადაუხდელობა განსაკუთრებული უფლებების მოქმედებას წყვეტს, რომელთა აღდგენაც შესაძლებელია არა უგვიანეს ერთი წლის გასვლამდე.

§ 24.2.2.2. დიზაინზე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა

ჰააგის სისტემის მიხედვით დიზაინზე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა არ უნდა იყოს 15 წელზე ნაკლები, საერთაშორისო რეგისტრაციის დღიდან ათვლით (ეს თარიღი ეროვნული რეგისტრაციის თარიღად მიიჩნევა, თუ დიზაინის მოქმედება საქართველოზეც გავრცელდა). საქართველოს კანონი დიზაინის შესახებ აკმაყოფილებს ამ მოთხოვნას და, იმავდროულად, ევროკავშირის მოთხოვნებთანაა შეჯერებული. დიზაინის შესახებ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლი, დიზაინის რეგისტრაციიდან გამომდინარე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედებას განსაზღვრავს 25 წლით, განაცხადის შეტანის დღიდან.

უფლებათა მფლობელი ვალდებულია 5 წლის ძალაში შენარჩუნების საფასური რეგისტრაციასთან ერთად გადაიხადოს. თუ აღარ ექნება სურვილი მომდევნო 20 წლის განმავლობაში განსაკუთრებული უფლებები შეინარჩუნოს, ის აღარ გადაიხდის საფასურს და მოქმედება შეუწყდება. თუკი მას სრულად სურს ისარგებლოს მოქმედების ვადით, მაშინ ის ვალდებულია ყოველი 5 წლისათვის გადაიხადოს დადგენილი საფასური, სანამ არ ამოიწურება 25 წელი, რომლის შემდეგაც უფლებები ძალას სამუდამოდ კარგავს. აღსანიშნავია, რომ ასეთი ბედი ყველა დიზაინს არ ეწევა საქართველოში. ის დიზაინერები, რომლებიც საავტორო სამარლით დადგენილ კრიტერიუმებს აკმაყოფილებენ, შეიძლება ამ ვადის გასვლის შემდეგ

იყოს დაცული საავტორო განსაკუთრებული უფლებებით. ამ წესს ყველა ქვეყნის სამართალი არ ითვალისწინებს.

§ 24.2.23 სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციიდან გამომდინარე განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადა

მადრიდის სისტემით გათვალისწინებული, სასაქონლო ნიშნის საერთასორისო რეგისტრაციის მოქმედების ვადა არ უნდა იყოს 10 წელზე ნაკლები და შეიძლება ყოველი მომდევნო 10 წლეულობით უსასრულოდ გაგრძელდეს. ამ ნიშნით სასაქონლო ნიშანი, როგორც ქონებრივი სიკეთე, გათანაბრებულია სხეულევან ნივთთან. განსხვავება ის არის, რომ სანივთო საკუთრება მოქმედებს ყოველგვარი ფინანსური დანახარჯების გაწევის ვალდებულებით მისი ძალაში შენარჩუნებისათვის მაშინ, როცა სასაქონლო ნიშანთან დაკავშირებით აუცილებელია დადგენილი საფასურების გადახდა ყოველი 10 წლის შემდეგ.

საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ მე-20 მუხლის პირველი და მე-2 მუხლით ადგენს განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადას, რომელიც შეადგენს 10 წელს, ნიშნის რეგისტრაციიდან, შემდგომი 10-10 წლით გაგრძელების შესაძლებლობით. აღნიშნული სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაცია თუ გაუქმდა, მაგალითად, საფასურის გადაუხდელობის შედეგად ის საერთო სარგებლობის საგანი ხდება, ოღონდ გამოგონებისაგან განსხვავებული წესი მოქმედებს. პატენტის მოქმედების ვადა თუ შეწყდა, მაშინ ამ გამოგონებაზე განსაკუთრებულ უფლებებს ვეღარავინ მოიპოვებს. სასაქონლო ნიშნის სხვა პირის მიერ რეგისტრაცია შესაძლებელია, მას შემდეგ რაც რეგისტრაციიდან გამომდინარე უფლებები ძალას დაკარგავს. აქ კვლავ სანივთო უფლებთან ანალოგია იკვეთრება — თუ ნივთზე საკუთრებას ვინმე მიატოვებს, ის სხვისი საკუთრების საგანი ხდება.

ინტელექტუალური უფლებებით სარგებლობას მრავალი იურიდიული თავისებურება აქვს, რაც დამოკიდებულია მათ ნაირსახეობაზე. უპირველესად უნდა აღინიშნოს, რომ სარგებლობის უფლება თავად შემქნელს აქვს და მხოლოდ მისი ნების გამოვლენის მიხედვით ქმნილებით შეიძლება მხოლოდ მან ისარგებლოს, ანუ ნებისმიერი სახით გამოიყენოს ეს ქმნილება, ან დაუთმოს – გადასცეს ნებისმიერ პირს. ეს ადამიანთა ურთიერთობის უზოგადესი წესია: „რაც არ გერგება არ შეგერგება“, ანუ ვისაც რაიმე სიკეთე კანონზომიერად ეკუთვნის, ის მისი ბატონია, სარგებლობის უფლების ჩათლით.

თავი 25. ინტელექტუალური პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობა

შემქმნელს შეუძლია მისი შეხედულების შესაბამისი ნება გამოავლინოს და გადაწყვიტოს ვინ და/ან როგორ ისარგებლებს მისი ქმნილებით, მაგრამ ქმნილებით და არა პირადი არაქონებრივი უფლებებით. ამ უფლებების განკარგვის უფლება შემქნელს არ ეკუთვნის. შესაბამისად, ასეთი ნების გამოვლენა არ შეიძლება სამართლისათვის მისაღები იყოს. ეს აზრი პირადი არაქონებრივი უფლებების ბუნებიდან გამომდინარეობს და პრინციპადაც არის ქცეული (ისინი ხომ პირად უფლებებად არის მიჩნეული პიროვნებისაგან ურღვევი კავშირის გამო). აღნიშნულიდან გამომდინარე, პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობა მხოლოდ თავად შემქმნელს შეუძლია, (გარდა ზოგიერთისა), რომლებიც იმდენად მჭიდრო კავშირშია ქმნილების ქონებრივ ურთიერთობებში ბრუნვასთან, რომ სამართალი კანონზომიერად მიიჩნევს მათი გადაცემის შესახებ შემქმნელის ნების გამოვლენას. ამ პრინციპს აღიარებს და ეროვნული კანონებით მის გათვალისწინებას ითხოვს საერთაშორისო მრავალმხრივი აქტები, მათ შორის, უმთავრესი – ბერნის კონვენცია.

საქართველოს საავტორო სამართალი მისდევს საერთაშორისო და ეროვნული კანონმდებლობით აღიარებულ პრინციპებს. დადგენი-

ლია, რომ ძირეული საავტორო პირადი არაქონებრივი უფლებები – ავტორობის უფლება, სახელის უფლება და ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლება გადაცემას არ ექვემდებარება (მემკვიდრეობითაც კი). ასეთივე წესი მოქმედებს მომიჯნავე პირადი უფლებებისათვისაც, რომლებიც შემსრულებელს გააჩნია (უფლება სახელზე, რეპუტაციის პატივისცემის უფლება). ამ წესს ემორჩილება საპატენტო და დიზაინის სამართალი, აგრეთვე, ახალი ჯიშებისა და ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის სამართალი. მოკლედ რომ ითქვას, ამ პრინციპის ერთგულია შემქმნელობითი შემოქმედების ნებისმიერ შედეგთან დაკავშირებული სამართალი. პირადი არაქონებრივი უფლებების ყველა უფლებამოსილების შემცველია საავტორო სამართალი, მაშინ როცა საპატენტო და სხვა ინტელექტუალური სამართალი მხოლოდ შემქმნელად აღიარებისა და სახელის უფლებას ეხება. შეაბამისად, განხილვას საავტორო სამართლის მაგალითზე გავაგრძელებთ.

პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობა ავტორს (ნებისმიერ შემქმნელს) შეუძლია მხოლოდ სიცოცხლეში, გარდაცვალების შემდეგ აღარავის არა აქვს ამ უფლებებით სარგებლობა. ამ პრინციპს კანონის ნორმის სახით აცხადებს საქართველოს საავტორო სამართალი – მე-17 მუხლის მე-4 პუნქტი, რომელიც ადგენს: „დაუშვებელია პირადი არაქონებრივი უფლებების გასხვისება ავტორის სიცოცხლეში. მათი განხორციელება ავტორის გარდაცვალების შემდეგ ხდება ამ კანონით დადგენილი წესით“. აქედან ისეთი აზრი არ უნდა გამოვიტანოთ, რომ ავტორის გარდაცვალების შემდეგ პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობის უფლება ქრება, ხოლო მათი „განხორციელება“ კვლავ შესაძლებელია და ეს მემკვიდრეებს ეკისრება. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 35-ე მუხლის მე-3 პუნქტი იუწყება: „ავტორობის და ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლებები მემკვიდრეობით არ გადადის. მემკვიდრეებს უფლება აქვთ განახორციელონ აღნიშნულ პირად უფლებათა დაცვა. მათი ეს უფლებამოსილება ვადით არ იზღუდება“. მე-17 მუხლში უხერხული ტერმინია გამოყენებული „განხორციელება“, უნდა იყოს „დაცვა“. პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვის შესაძლებლობა, ბუნებრივია, უნდა არსებობდეს.

35-ე მუხლით გამოცხადებული პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვის ვადით შეუზღუდაობაზე ყურადღების გამახვილებას აგრძელებს 33-ე მუხლი, რომელიც ასეთ დასაცავ უფლებებად მიიჩნევს ავტორობის, სახელის, ნაწარმოების ხელშეუხებლობისა და რეპუტაციის პატივისცემის უფლებებს. აგრეთვე, იკრძალება ავტორთა ალრევის რაიმე ქმედების განხორციელება ნაწარმოების სახელწოდების გამოყენებით თუ ფსევდონიმით. ამასთან, თუ ავტორს მემკვიდრეები არ დარჩა, კანონი ამ უფლებების დაცვას მაინც ავალდებულებს და ასახელებს სუბიექტს, რომელმაც უნდა იკისროს მისი განხორციელება – 35-ე მუხლის მე-6 პუნქტით „საქპატენტია“ ის უფლებამოსილი ორგანო, რომელმაც უნდა დაიცვას ავტორის პირადი არაქონებრივი უფლებები, თუ მემკვიდრეები არ არსებობენ და მაშინაც კი, როდესაც მემკვიდრეები არსებობენ, მაგრამ არაჯეროვნად ასრულებენ ამ მხრივ თავის მოვალეობას.

სიცოცხლეში ავტორს უფლება აქვს ნებისმიერ პირს დააკისროს პირადი არაქონებრივი უფლებების განხორციელება.

აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი პირადი არაქონებრივი უფლება იმდენად ახლო კავშირშია ქონებრივ უფლებებთან, რომ დასაშვებია მათი გადაცემა კანონით ან მემკვიდრეობის წესით. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 35-ე მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით ეს უფლებაა ნაწარმოებისათვის სხვა ავტორთა ნაწარმოებების დართვის ნებართვის მიცემის უფლება (ილუსტრაცია, წინასიტყვაობა, ბოლოსიტყვაობა, კომენტარი, განმარტება და ა.შ.). განხორციელების ფარგლებში უნდა ვიგულისხმოთ მემკვიდრეებზე გამოუქვეყნებელი ნაწარმოების გამოქვეყნების უფლების გადასვლაც. ორივე უფლება მემკვიდრეობით გადადის, თუმცა ავტორს შეუძლია თავისი სიცოცხლის განმავლობაში სხვანაირად განკარგოს ამ უფლებათა ბედი. ამ წესით შეიძლება იგულისხმებოდეს მხოლოდ ერთი რამ, რომ ავტორს შეუძლია სხვა პირს დააკისროს მოცემულ უფლებათა განხორციელების კონტროლი. მას არ შეუძლია გაასხვისოს ისინი, რადგან პირადი არაქონებრივი უფლებები განუსხვისებელი უფლებებია. ამასთან, თუ, ზემოაღნიშნული პირველი უფლება შეიძლება გადავიდეს საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადის ფარგლებში, მეორე გადადის უვადოდ, ანუ ამ უფლების დაცვა ავტორობის, სა-

ხელისა და ნაწარმოების ხელშეუხებლობის უფლებების მსგავსად, ხორციელდება უვადოდ (საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა შესახებ კანონის 34-ე მუხლი).

საავტორო პირადი არაქონებრივი უფლებების მსგავსად წესრიგდება მომიჯნავე უფლებათა შემქმნელობითი შემოქმედებით დასაქმებული სუბიექტის – შემსრულებლის პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობა.

პირადი არაქონებრივი უფლებებით სარგებლობას გავლენა აქვს საავტორო განსაკუთრებულ უფლებათა გადაცემის შემთხვევაში ახალი მფლობელის ქონებრივი ურთიერთობების დაუბრკოლებრივ განხორციელებაზეც. კანონით გამოცხადებულ ამ უფლებათა დამოუკიდებლობა განსაკუთრებული უფლებებისაგან ავტორს და მის მემკვიდრეებს უტოვებს შესაძლებლობას გასწიონ ზედამხედველობა ნაწარმოების გამოხატვისა და მთლიანობის დაურღვევლობაზე, რამაც შეიძლება დაბრკოლება შეუქმნას ახალ მფლობელს და მის მიერ ნაწარმოების ჩვეულებრივ გამოყენებას. ეს პრობლემა ქართული საავტორო სამართლით მოუწესრიგებულია.

ავტორის გარდა გარკვეული პირადი არაქონებრივი უფლებები სხვა მფლობელსაც წარმოეშობა – სამსახურებრივი ურთიერთობების შედეგად განსაკუთრებული უფლებების გადაცემის შემთხვევაში. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-16 მუხლის მიხედვით, დამსაქმებელს უფლება აქვს მიუთითოს საკუთარი სახელი (დასახელება) ნაწარმოების გამოყენებისას და მოითხოვოს სხვისაგან ასეთი მითითება. ამგვარივე წესი მოქმედებს მომიჯნავე უფლებათა ობიექტებისათვის.

თავი 26. განსაკუთრებული უფლებებით სარგებლობა

პირადი არაქონებრივი უფლებებისაგან განსხვავებით, სხვაგვარი წესი მოქმედებს საავტორო და მომიჯნავე განსაკუთრებულ უფლებებთან მიმართებაში. ამ უფლებებით სარგებლობა შესაძლებელია ქონებრივი სიკეთით სარგებლობის მსგავსად, ყოველგვარი განსხვავების გარეშე, გარდა ისეთი განსხვავებისა, რაც მოსდევს თავად ინტელექტუალური უფლებების ობიექტის ბუნებრივ თავისებურებებს.

მიზანშეწონილია განსაკუთრებული უფლებებით სარგებლობა განვიხილოთ მათ შინაარსზე ყურადღების გამახვილების შემდეგ. განსაკუთრებული უფლებები არ ანიჭებს მფლობელს ინტელექტუალური ობიექტით სარგებლობის უფლებას. ეს უფლება წარმოიშობა ქმნილების შექმნის ფაქტით. შემქმნელი არ არის ვალდებული ითხოვოს ვინმესაგან რაიმე ნებართვა მისი ქმნილების გამოყენებაზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ობიექტი ისეთთა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებზეც კანონმდებლობით არის დაწესებული სახელმწიფოსაგან ნებართვის მიღება საქართველოს ბაზარზე დასაშვებად. ასეთი ობიექტებია, მაგალითად, სამედიცინო პროდუქტი, შხამქიმიკატები, იარაღი, კვების პროდუქტები და ა.შ. განსაკუთრებული უფლებების დანიშნულებაა მის მფლობელს მიანიჭოს საკუთრებითი უფლების მსგავსი უფლებამოსილებანი, რომელთა ძალითაც უნდა ასარგებლებს სხვა პირებს საკუთარი ქმნილებით უნდა აკრძალავს.

აშშ-ს საპატენტო კანონში ყველაზე ზუსტად არის გამოხატული განსაკუთრებული უფლებების შინაარსი, კერძოდ, იქაური საპატენტო კანონის 154-ე მუხლში მითითებულია: „პატენტს უნდა მოიცავდეს გამოგონების დამზადებისაგან, გამოყენებისაგან, გასაყიდად შეთავაზებისაგან ან გაყიდვისაგან, აშშ-ს ტერიტორიაზე იმპორტისაგან სხვა პირთა გამორიცხვის უფლების გაცემას ...“ (A patent shall contain ... a grant ... of the right to exclude others from making, using, offering for sale, or selling the invention throughout the United States or importing the invention into the United States), ამ ნორმიდან ნათლად ჩანს, რომ საპატენტო სამართალი წარმოქმნის სხვა პირთა უნებართვო ხელყოფის აღკვეთის უფლებას და სწორედ ამ შინაარსით ეწოდება მას „განსაკუთრებული“ (ინგლისურად „exclusive“ – ქართულადაც ხშირად გვესმის სიტყვები: „ექსკლუზივი“, „ექსკლუზიური“, რის საჭიროებაც, ენის სიწმინდის დაცვის თვალსაზრისით, სულაც არ არსებობს).

განსაკუთრებული უფლებებით, ანუ ინტელექტუალური საკუთრებით ისევე, როგორც ნივთზე საკუთრებით, შეიძლება კანონით დადგენილი წესით თავად ისარგებლოს მფლობელმა ან სხვა პირს დაუთმოს სარგებლობის უფლებით ან გაასხვისოს, მათ შორის, მემკვიდრეობით გადასცეს, გააჩუქოს და ა.შ. მაგრამ ინტელექტუა-

ლური საკუთრების ობიექტი ნივთისგან განსხვავებით ფიზიკურად ვერ გადაეცემა, რადგან არამატერიალურ ქმნილებას წარმოადგენს.

მაშ, ასე: ქონებრივი ხასიათის გამო ინტელექტუალურ უფლებათა გამოყენების განსაკუთრებული უფლება შეიძლება გასხვისდეს ნებისმიერი სახით, გადაეცეს მემკვიდრეობით — კანონით ან ანდერძით, ანდა ხელშეკრულების ძალით გადაეცეს მესამე პირს.

სამრეწველო საკუთრებითი (საპატენტო, სასაქონლო ნიშნების) სამართლისეული განსაკუთრებული უფლებების გასხვისება უნდა დარეგისტრირდეს საქპატენტში არსებულ სამრეწველო საკუთრების რეესტრში, წინააღმდეგ შემთხვევაში გადაცემას ძალა არ ექნება მესამე პირების წინაშე (საპატენტო კანონის 60[1]-მუხლი, სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონი 25-ე მუხლი). განაკუთრებული უფლებები შეიძლება გასხვისდეს ერთიანად ან ნაწილ-ნაწილ. უფლებათა გასხვისების ან სხვაგვარი გადაცემის ხელშეკრულება იდება წერილობით, თუ არადა ის ძალას ვერ იძენს.

აღსანიშნავია, რომ ინტელექტუალური ობიექტის შემქმნელი არ არის ვალდებული აუცილებლად ისარგებლოს საკუთარი ქმნილებით ისე, რომ მიიღოს ქონებრივი სარგებელი, განსაკუთრებით ეს საავტორო სამართლის ობიექტებზე ითქმის, რომელთა დანიშნულება სულიერი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებაა. საპატენტო სამართალში კი ნაგულისხმებია გამომგონებლის გარკვეული ვალდებულება საზოგადოება ასარგებლოს გამოგონებით, თავად თუ არ იყენებს მას. ეს ვალდებულება გამოწვეულია ობიექტის — გამოგონების დიდი მნიშვნელობით სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კუთხით. შესაბამისად, თუ საზოგადოების მოთხოვნილება არ დაკმაყოფილდება, სახელმწიფოს უფლება აქვს იძულებითი ღონისძიებებიც კი გატაროს ამ კუთხით. ასევე, სასაქონლო ნიშნების სამართლის მიხედვით, რეგისტრირებული ნიშნის მფლობელი ვალდებულია გარკვეული დროის განმავლობაში გამოიყენოს ის საქონელმიმოქცევაში, საწინააღმდეგო შემთხვევისათვის სანქციასაც კი ითვალისწინებს, რასაც შესაბამის ადგილას შევეხებით.

საკუთრივ მფლობელის მიერ უფლებების გამოყენების თავისებურებებზე ყურადღების შეჩერება ზედმეტად გვეჩვენება, რადგან

არაფრით არ განსხვავდება ჩვეულებრივი ნივთით სარგებლობისაგან. ამიტომ დაწვრილებით გავაშუქებთ სარგებლობის იმ მხარეს, რომელსაც უფლებათა გადაცემა წარმოადგენს.

§ 261 განსაკუთრებული უფლებების დროებითი გადაცემა

განსაკუთრებული უფლებების მფლობელს შეუძლია ნებისმიერ მსურველს მისცეს დროებითი ნებართვა მისი ფლობის ობიექტის გამოყენებაზე. ასეთი ნებართვის გაცემას ლიცენზია ეწოდება. მის მიმართ ზოგადი მოთხოვნაა: აუცილებლად უნდა გაფორმდეს წერილობით, წინააღმდეგ შემთხვევაში მესამე პირთა წინაშე ძალას ვერ შეიძენს. საავტორო, საპატენტო, სასაქონლო ნიშნების სამართლით გათვალისწინებული სალიცენზიო ხელშეკრულები ერთმანეთის მსგავსი სამართლებრივი არსით ხასიათდება, განსხვავება მხოლოდ თავად ობიექტების არსობრივ და იმ ურთიერთობათა თავისებურებებით შეიძლება გამოვლინდეს, რომლებშიც ჩართულია მოცემული ინტელექტუალური ობიექტი.

ინტელექტუალურ სამართალში ცნობილია ნებაყოფლობითი და იძულებითი ლიცენზიები. ნაშრომის ამ ნაწილში ნებაყოფლობით ლიცენზიებზე შევაჩერებთ ყურადღებას, ხოლო იძულებით ლიცენზიებს უფლებათა შეზღუდვების ნაწილში განვიხილავთ.

ნებაყოფლობითი ლიცენზიებიც ორი სახისაა: 1. ლიცენზია, რომლითაც განსაკუთრებული უფლებები არ გადაიცემა, გადაიცემა მხოლოდ ჩვეულებრივი ქონებრივი მიზნით გამოყენების უფლებები. ამიტომ მას საავტორო სამართალში „ჩვეულებრივი“ ლიცენზია ეწოდება, საპატენტო სამართალში – „არაექსკლუზიური“, ხოლო სასაქონლო ნიშნების სამართალში „მარტივი“. 2. ლიცენზია, რომლითაც განსაკუთრებული უფლებები გადაიცემა დროებითი სარგელობის მიზნით, ამიტომაც ასეთ ლიცენზიას „განსაკუთრებული“ ეწოდება საავტორო და სასაქონლო ნიშნების სამართალში, ხოლო საპატენტო სამართალში – „ექსკლუზიური“. ყველა სახის ლიცენზია იდება წერილობით, გარდა საავტორო განსაკუთრებულ უფლებებზე ლიცენზიის გაცემისა პერიოდულ გამოცემებში ნაწარმოების გამოყენების თაობაზე. ასევე ზეპირად შეიძლება დაიდოს ლიცენზია ნაწარმოების ტელევიზიით ან რადიოთი ერთჯერადად გადაცემის

თაობაზე. ზეპირი ფორმით ლიცენზიის გაცემას ძალა არა აქვს სამრეწველო საკუთრების ობიექტებთან დაკავშირებით.

ჩვეულებრივი (არაექსკლუზიური, მარტივი) ლიცენზია ისეთ ხელშეკრულებას წარმოადგენს, რომლითაც მხოლოდ ობიექტით სარგებლობის უფლება გადაიცემა დროებით და მისით ვერ აიკრძალება ნაწარმოების, გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ან სასაქონლო ნიშნის გამოყენება სხვა პირთა მიერ. ასევე, ამავე ობიექტების გამოყენების უფლება შემქნელებსაც (უფლებათა მფლობელებს) რჩება, მათ შორის, ახალი ჩვეულებრივი ლიცენზიების გაცემის უფლება უნარჩუნდებათ. ამ სახის ლიცენზიის თანახმად, ლიცენზიის გამცემი **(ლიცენზიარი)** თავად ადევნებს თვალყურს უფლებათა დარღვევას და იცავს დარღვეულ უფლებებეს. ლიცენზიის მიმღები **(ლიცენზიატი)** ვალდებულია ხელი შეუწყოს განსაკუთრებული უფლებების დარღვევის გამოვლენას და, თუ ამას ლიცენზიარი მოითხოვს, გამოვიდეს სასამართლოში მის მხარეზე. ლიცენზიატს არა აქვს უფლება თავად გასცეს ლიცენზია სხვა პირზე **(ქველიცენზია)**.

თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, ან მასში არ არის მოცემული ისეთი ზუსტი პირობები და საშუალებანი, რომლებიც ცხადად მიუთითებენ, თუ რა სახის სალიცენზიო ხელშეკრულებაა დადებული, მაშინ იგულისხმება, რომ ხელშეკრულება ჩვეულებრივ ლიცენზიას წარმოადგენს. ჩვეულებრივ ლიცენზიას ეხება საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 38-ე მუხლი, საპატენტო კანონის 59-ე მუხლი და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის 26-ე მუხლი. ჩვეულებრივი ლიცენზიის გაცემა არ იწვევს განსაკუთრებული უფლებების გადაცემას.

განსაკუთრებული ლიცენზია (ექსკლუზიური) ისეთი ლიცენზიაა, რომლის მიხედვით ლიცენზიარი მხოლოდ ერთ, მოცემულ პირს აძლევს ნაწარმოების გამოყენების უფლებას განსაკუთრებული საშუალებებითა და პირობებით. ასეთი ხელშეკრულებით ლიცენზიატს გადაეცემა განსაკუთრებული უფლება, რაც იმას ნიშნავს, რომ მას შეუძლია ნებისმიერ პირს აუკრძალოს ნაწარმოების გამოყენება ხელშეკრულებაში აღნიშნული საშუალებებითა და პირობებით. ნაწარმოების გამოყენება ლიცენზიარსაც ეკრძალება. აქედან

გამომდინარე, ლიცენზიატი თავად არის ვალდებული აღკვეთოს განსაკუთრებული უფლებების დარღვევა. თუ ის ამ მოვალეობას ვერ, ან არ ასრულებს, მაშინ ლიცენზიარს აქვს უფლება თავად განახორციელოს განსაკუთრებული უფლებების დაცვა (საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 37-ე მუხლი). ბუნებრივია, როცა ლიცენზიატი ცდილობს აღკვეთოს განსაკუთრებული უფლებების დარღვევა, ლიცენზიარი ვალდებულია გამოვიდეს მის მხარეზე. აღნიშნული პრინციპები ცნობილია ინტელექტუალური საკუთრების თეორიიდან და შესაბამისად არის გადმოცემული საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მითითებულ მუხლში. იგი ავტორს ნაწარმოების გამოყენებას უკრძალავს, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ავტორს საერთოდ არ შეუძლია გამოიყენოს თავისი ნაწარმოები განსაკუთრებული ლიცენზიის მფლობელის ნებართვის გარეშე. მაგალითად, თუ ავტორმა ლიცენზია ტერიტორიით საქართველოთი შემოფარგლა, მას შეუძლია სხვა ლიცენზია (ჩვეულებრივი ან განსაკუთრებული) გასცეს სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე გამოსაყენებლად, მაგალითად, თურქეთის ან ბერნის კონვენციის მხარე სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე გამოყენების პირობით. ასეთივე წესი მოქმედებს სამრეწველო საკუთრების ობიექტების ლიცენზირების შემთხვევაში.

ნაწარმოების თავისებურებებიდან გამომდინარე, ავტორს უნარჩუნდება მისი გამოყენების უფლება, თუ ის განიზრახავს საკუთარი ნაწარმოებების სრული კრებულის გამოქვეყნებას. ეს უფლება ავტორმა შეიძლება განახორციელოს მხოლოდ მაშინ, როცა ნაწარმოების გამოქვეყნებიდან გასულია არანაკლებ ხუთი წლისა. ავტორს ასეთი ნაწარმოების გამოყენება სრული კრებულისაგან დამოუკიდებლად ეკრძალება განსაკუთრებული ლიცენზიის მოქმედების დროს (საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 39-ე მუხლი).

საქართველოს საავტორო და სამრეწველო საკუთრების სამართალი განსაზღვრავს იმ აუცილებელ მონაცემებს, რაც უნდა იყოს გათვალისწინებული განსაკუთრებულ უფლებათა გადაცემის საავტორო ხელშეკრულებით. ასახელებს რა ამ ხელშეკრულებას საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, კა-

ნონი მას ცალკე ტიპის ხელშეკრულებად არ მოიაზრებს, არამედ გულისხმობს ნებისმიერ ხელშეკრულებას, რომლის საგანიც არის საავტორო ქონებრივი უფლებები. კანონითვე დადგენილია წესები ასეთი ხელშეკრულების განმარტებისათვის, თუ ის სრულყოფილი არ არის და ზუსტად ვერ გამოხატავს ხელშეკრულების არსს, რის გამოც სადავოა მხარეთა უფლება-მოვალეობანი. ხელშეკრულებაში ზუსტად უნდა აღიწეროს ნაწარმოები (მისი მოცულობა, ჟანრი, სახელწოდება), დასახელდეს გამოყენების კონკრეტული საშუალებები, დადგინდეს ნაწარმოების გამოყენების ტერიტორიული ფარგლები და ხელშეკრულების მოქმედების ვადა. ხელშეკრულებაში აუცილებლად უნდა აისახოს გასამრჯელოს (ჰონორარის) ოდენობა ან განსაზღვრის წესი ნაწარმოების გამოყენების ყველა იმ კონკრეტული საშუალებისათვის, რაზედაც მხარეები შეთანხმდნენ. ამასთან, უნდა იყოს მოცემული გასამრჯელოს გადახდის წესი და ვადა. ხელშეკრულებაში შეიტანება სხვა პირობებიც, რომლებსაც მხარეები არსებითად მიიჩნევენ (საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-40 მუხლი). სამრეწველო საკუთრების ობიექტებთან დაკავშირებით ასე ვრცლად არ არის მოცემული ლიცენზიის შინაარსის მიმართ მოთხოვნები, რადგან ჩვეულებრივი პირობები რაც ეხება გადაცემის საგნის აღწერას და უფლებათა, ტერიტორიისა და გაცემის დროის მითითებას ისედაც იგულისხმება, თუმცა გარკვეულ მოთხოვნებზე ყურადღება საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონებით გამახვილებული მაინც არის (იხ. მაგალითად, მუხლები 59-ე, პუნქტი მე-2 და 25-ე მუხლის მე-3 და მე-4 პუნქტები, შესაბამისად).

საყოველთაოდ მიღებულ პრინციპებზე დაყრდნობით განმარტებულია, რომ ავტორს უფლება აქვს გამოიყენოს ნაწარმოები იმ საშუალებებით, რომლებიც სალიცენზიო ხელშეკრულებაში არ არის ჩამოთვლილი. ეს განმარტება ეკუთვნის განსაკუთრებულ ლიცენზიას, თორემ ჩვეულებრივი ლიცენზიისათვის ისედაც ცხადია, რომ ავტორს ნაწარმოების გამოყენება ვერ აეკრძალება. თუ ხელშეკრულებაში საერთოდ არ არის აღნიშნული ნაწარმოების გამოყენების საშუალებანი, ეს იმას ნიშნავს, რომ ლიცენზიით დადგენილი არ არის ნაწარმოების გამოყენების რა კონკრეტული უფლებების გა-

დაცემა ხდება. ამ შემთხვევაში ითვლება, რომ ლიცენზია გაცემულია ნაწარმოების გამოყენებაზე ისეთი საშუალებებით, რომლებიც (მხარეთა განზრახვის ანალიზისა და ზუსტი შინაარსის დადგენის გათვალისწინებით) შეიძლება ჩაითვალოს აუცილებლად მხარეთა მიზნის მისაღწევად. ამასთან, ვლინდება მხარეთა ის განზრახვა, რაც ხელშეკრულების დადებისას ამოძრავებდა მათ.

იმპერატიულად არის დადგენილი გარკვეული მოთხოვნები, რომლებიც მისაღებია მხედველობაში, როდესაც სალიცენზიო ხელშეკრულება არსებითი ხარვეზით არის დადებული. თუ ლიცენზია არ ითვალისწინებს უფლებათა გადაცემის ვადას, მაშინ მისი მოშლა დასაშვებია ხელშეკრულების დადებიდან სამი წლის გასვლის შემდეგ. ეს წესი გამოიყენება მხოლოდ ავტორის მიერ და ლიცენზიატს უფლება არ აქვს ხელი შეუშალოს ხელშეკრულების მოშლას, თუ ის წერილობით იყო გაფრთხილებული ექვსი თვით ადრე (საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-40 მუხლის მე-4 პუნქტი). სამრეწველო საკუთების ობიექტების მიმართ ასეთი წესი არ მოქმედებს.

თუ ლიცენზია ტერიტორიით არ არის შემოფარგლული, მაშინ მისი მოქმედება განისაზღვრება საქართველოს ტერიტორიით. ეს წესი ინტელექტუალური სამართლის ნებისმიერი ობიექტის მიმართ გამოიყენება.

გარდა აღნიშნულისა, თუ ნაწარმოების რეპროდუცირებაზე გაცემული ლიცენზია ჰონორარის ოდენობას ფიქსირებული თანხით განსაზღვრავს, მაშინ უნდა მიეთითოს ნაწარმოების რეპროდუცირების მაქსიმალური ტირაჟი. ამასთან, განმარტებული არ არის, რა ტირაჟია მისაჩნევი მართებულად, თუ ის ხელშეკრულებით განსაზღვრული არ არის. თუ საჭირო გახდა ამ საკითხის გადაწყვეტა, მაშინ მოსამართლემ ტირაჟი უნდა დაადგინოს გონივრული მოთხოვნილების განსაზღვრისა და სხვა გარემოებების (მაგ., ჰონორარის ოდენობის გამოთვლისა და გადახდის წესი) გათვალისწინებით.

§ 26.2 ღია ლიცენზია

საპატენტო სამართალში არსებობს ღია ლიცენზირება. თუ პატენტის მფლობელს სურვილი აქვს, მას შეუძლია საჯაროდ გამოაცხადოს ნებისმიერი პირისათვის გამოგონების გამოყენების უფლების დროებითი ნებართვის გაცემის შესახებ, თუ მანამადე არ გაცემულა განსაკუთრებული (ექსკლუზიური) ლიცენზია. ასეთ შემთხვევაში ლიცენზია იქნება მხოლოდ ჩვეულებრივი (არაექსკლუზიური). ლიცენზიის გაცემის საჯარო შეთავაზების შესახებ მონაცემებს აქვეყნებს საქპატენტი და პატენტმფლობელს გარკვეული შეღავათებიც უწესდება, მაგალითად, უნახევრდება დადებული ლიცენზიის რეგისტრაციისათვის დაწესებული საფასური. ღია ლიცენზიების გაცემის პირობები დადგენილია საპატენტო კანონის მე-60 მუხლით. ინტელექტუალური სამართლის სხვა ობიექტებისათვის ასეთი ლიცენზიის არსებობა უცნობია.

თავი 27. სამსახურებრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებული უფლებათა გადაცემა

ინტელექტუალურ სამართალში მნიშვნელოვანია გაირკვეს უფლებათა მფლობელი, როდესაც ადგილი აქვს სამსახურებრივ ურთიერთობებს, დავალებისა ან დაკვეთის გარიგებიდან გამომდინარე ურთიერთობებს და რომელთა დროსაც იქმნება ინტელექტუალური სამართლის ობიექტი. თავდაპირველად უფლებები შემქმნელს წარმოეშობა და მისი კუთვნილებაა. მაგრამ, იმის გათვალისწინებით, რომ სამსახურებრივი დავალების ან დაკვეთის შესრულებასთან დაკავშირებული ურთიერთობა მყარდება ქმნილების შექმნის საჭიროების გამო და ურთიერთობის საგანი ქმნილების ქმნაა, ბუნებრივია, უზოგადესი წესის დამკვიდრება, რომლის თანახმადაც, საკუთრების უფლება უნდა გადავიდეს დამსაქმებელზე, დამვალებელზე ან დამკვეთზე, თუ ისინი ურთიერთობით წარმოშობილ ვალდებულებებს კეთილსინდისიერად და ჯეროვნად ასრულებენ. ამ ურთიერთობათა თავისებურებები და მხარეთა ვალდებულებები უნდა იყოს ჩამოყალიბებული შრომის, დავალების ან დაკვეთის ხელშეკრულებაში. უფლებათა ფლობის შესახებ დავა შეიძლება წარმოიშვას მაშინ, როდესაც ხელშეკრულება ნათლად არ აწესრიგებს იმ ურთიერთობებს, რომ-

ლებიც კანონით არის გათვალისწინებული. საკითხის გადაწყვეტისას სირთულე ახლავს სამსახურებრივი ურთიერთობების დროს შექმნილი ქმნილების მესაკუთრის გარკვევას, რადგან დავალებისა და დაკვეთის ხელშეკრულების მთავარი მიზანი ქმნილების შექმნა და მისი გადაცემაა, რის გამოც წარმოუდგენელია, რომ ეს მთავარი არსებითი პირობა არ იყოს გათვალისწინებული.

ერთი შეხედვით, სამსახურებრივი ურთიერთობის დროსაც იგივე სურათი უნდა გვქონდეს, ის ხომ მყარდება ისეთი შრომის ხელშეკრულებით, რომლის მიხედვითაც დამსაქმებელი ასაქმებს შემოქმედებითი ნიჭის ადამიანს და სანაცვლოდ მოითხოვს შემოქმედებითი ხასიათის სამსახურებრივი მოვალეობა შეასრულოს, რის შედეგადაც იქმნება ახალი ქმნილება ან უმჯობესდება უკვე არსებული. თუ შრომის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პირობებს დამსაქმებელი პირნათლად ასრულებს, მაშინ სამართლიანობა მოითხოვს, რომ სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულების შედეგად შექმნილი ქმნილება დამსაქმებლის კუთვნილება იყოს, პირადი არაქონებრივი უფლებების გამოკლებით.

სამსახურებრივი ურთიერთობის ნაწილად უნდა ჩაითვალოს თუ არა დასაქმებულის სახლში ყოფნა? – ჩვეულებრივი ურთიერთობებისათვის პასუხი მარტივია – ამოიწურა სამუშაო დღე, დასაქმებული თავისუფალია მასზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულებისაგან, მაშასადამე, ურთიერთობაც ხვალამდე შეწყვეტილია. მაგრამ ურთიერთობა თუ შემოქმედებაზეა მიმართული, ის ასე ადვილად ვერ წყდება, შემოქმედის გონი და სული განაგრობს შემქმნელობას, რომელმაც შედეგი შეიძლება სრულიად მოულოდნელ ადგილასა და დროს გამოიღოს: ძილში, მეტროში, მატარებელში, მეგობართან საუბრისას და ა.შ. როგორ გადავწყვიტოთ ასეთ შემთხვევაში ქმნილების კუთვნილების საკითხი. სახელშეკრულებო სამართლიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია შესრულების ადგილი, ანუ, ქმნილება რომ დამსაქმებლის საკუთრება გახდეს, ურთიერთობის შესრულების ადგილი შრომის ხელშეკრულებით განსაზღვრულს უნდა ემთხვეოდეს. მაგრამ, თუ დამსაქმებელმა ყოველმხრივ უზრუნველყო დასაქმებულის შემოქმედებითი საქმიანობის პირობები, მათ შორის, საჭირო ლიტერატურით, სამეცნიერო-კვლევითი და ცდების

ჩატარებისათვის საჭირო საშუალებებით, აგრეთვე, მისცა დასაქმებულს სპეციალისტებთან ურთიერთობის შესაძლებლობა, მათ შორის, აგზავნიდა მას კონფერენციებზე, სხვაგვარად ზრუნავდა მისი კვალიფიკაციის ამაღლებაზე და თუ მხოლოდ სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპებს დავეყრდნობით (სამუშაო ადგილის მიხედვით გადავწყვეტთ საკითხს), სამართლიან დასკვნამდე ვერ მივალთ – ქმნილება დასაქმებულის კუთვნილებად უნდა ვაღიაროთ და დამსაქმებლის ორგანიზაციული თუ ფინანსური ძალისხმევა წყალს გატანებული აღმოჩნდება.

გამოგონების შემთხვევაში გასარკვევი სხვა გარემოებებიცაა, მაგალითად, შექმნილი გამოგონება იმ მოვალეობათა მიმართულებას ეკუთვნის, რაც უნდა შეესრულებინა დასაქმებულს, თუ სხვა რამეა. ავიღოთ შემთხვევა: დასაქმებული მეცნიერ-მკვლევარი ან ინჟინერ-კონსტრუქტორია, რომელსაც ევალება ავტომობოლის შიდაწვის ძრავის შექმნა, მან კი ლითონის გამოდნობის ახალი ტექნოლოგია შექმნა. დამსაქმებელი ამ მიმართულებით არც საქმიანობს, მაგრამ სამსახურში ყოფნის დროს მოუვიდა აზრად გამომგონებელს ასეთი ტექნოლოგია. ამ ვითარებაში შექმნილი გამოგონების სამართლიანი მიკუთვნება დამოკიდებული იქნება რამდენად დახვეწილი ნორმა არსებობს კანონში. მაგრამ ყველაზე კარგი იქნება, თუ ამ საკითხს ხელშეკრულებით გადაწყვეტენ მხარეები, რასაც, სამწუხაროდ, თითქმის ვერ შევხვდებით ქართულ შრომით ურთიერთობებში. ამგვარი პრობლემები მრავალფეროვანია და ყოველი ცალკე შემთხვევა თავისებურ განსჯას მოითხოვს მაშინაც კი, როდესაც კარგად აგებული ნორმა მოქმედებს.

განხილული პრობლემატიკა წარმოიქმნება მხოლოდ შემქმნელობითი შემოქმედების ობიექტებთან დაკავშირებით, შესაბამისად, განვიხილავთ საავტორო და საპატენტო სამართლებრივ ნორმებს.

საავტორო სამართლისეული უფლებების გადაცემა

ქართული საავტორო სამართალი გარკვეულწილად აწესრიგებს განხილულ პრობლემატიკას, მაგრამ ხელშეკრულებით მოწესრიგებაც არ უნდა იყოს მივიწყებული, ზემოთ მოტანილი მსჯელობის გათვალისწინებით. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-16 მუხლი, რომელიც საავტორო უფლებებს ეხება

და 47-ე მუხლის მე-7 პუნქტი, რომელიც მომიჯნავე უფლებებზე ვრცელდება, აწესრიგებენ ისეთ შემოქმედებით ურთიერთობებს, რომლებიც მუშაკსა და სამუშაოს მიმცემს შორის წარმოიქმნება შრომითი ურთიერთობების განხორციელების შედეგად. დაწესებულია, რომ სამსახურებრივი მოვალეობის ან შეკვეთის შესრულებასთან დაკავშირებულ დავალების შესრულების შედეგად შექმნილ ნაწარმოებზე ქონებრივი უფლებები ეკუთვნის **დამსაქმებელს ან შემკვეთს** (საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-16 მუხლის 1-ლი პუნქტი).

იგივე წესია განმტკიცებულია კანონის 47-ე მუხლის მე-7 პუნქტით, რომელიც სამსახურებრივი მოვალეობის ან დამსაქმებლის დავალების შესრულების შედეგად შექმნილ შესრულებას ეხება. ამ ნორმის თანახმად, განსაკუთრებული უფლებები შესრულებაზე ეკუთვნის დამსაქმებელს, ხოლო შემსრულებელს სახელის უფლება რჩება. ამასთან, მითითებულია, რომ ხელშეკრულებით სხვაგვარადაც შეიძლება მოწესრიგდეს ურთიერთობა. მომიჯნავე უფლებების მომწესრიგებელი ეს ნორმა საავტორო უფლებების მომწესრიგებლისაგან განსხვავდება, რადგან მხოლოდ სამსახურებრივ ურთიერთობებს ეხება, ხოლო შეკვეთა შესრულებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებზე არ ვრცელდება. ალბათ ამ ხარვეზის გამოსასწორებლადაა გათვალისწინებული 47-ე მუხლის მე-5 პუნქტი, რომლის მიხედვითაც აუდიოვიზულაური ნაწარმოების დამამზადებელთან დამყარებული ურთიერთობის შედეგად, ამავე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული შემსრულებლის განსაკუთრებული უფლებები გადაეცემა დამამზადებელს. შემსრულებელს რჩება უფლება მისი შესრულების ამ აუდიოვიზუალური ნაწარმოებისაგან დამოუკიდებლად გამოყენებაზე. ამასთან, ეს ნორმაც დისპოზიციურია და მხარეებმა შეუძლიათ სხვაგვარად მოაწესრიგონ ურთიერთობა.

არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ 2010 წლის ცვლილებამდე არსებული იმ ნორმების შინაარსს, რომლებიც ამოღებულია კანონიდან და ნაცვლად არაფერი არ დაწესებულა. სამსახურებრივ ნაწარმოებზე განსაკუთრებული უფლებები ამ ნაწარმოების გამოყენებაზე სამუშაოს მიმცემს ეკუთვნოდა ხუთი წლის განმავლობაში, მასზე ამ უფლებების გადასვლის დღიდან. ხოლო ამ ვადის გასვლის შემ-

დეგ ნაწარმოების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება ავტორს უბრუნდებოდა, თუ სხვა პირობები არ იყო დათქმული ხელშეკრულებით.

როდესაც ნაწარმოები სამუშაოს მიმცემს გადაეცემოდა, ის ვალდებული ხდებოდა გამოეყენებინა ის და საამისოდ დაწესებული იყო 3-წლიანი ვადა. თუ ნაწარმოები ამ ვადის განმავლობაში არ გამოიყენებოდა, მაშინ მისი გამოყენების განსაკუთრებული უფლება კვლავ ავტორს უბრუნდებოდა. საკითხი ანალოგიურად წყდებოდა, აგრეთვე, თუ ნაწარმოების გამოყენება სამუშაოს მიმცემმა ორ წელზე მეტი ვადით შეწყვიტა და მას პატივსადები მიზეზი არ გააჩნდა. სამუშაოს მიმცემსა და ავტორს შეეძლოთ აღნიშნული სამწლიანი და ორწლიანი ვადა შეემცირათ შეთანხმებით. მაგრამ ამ ვადების გაზრდა არ დაიშვებოდა.

საპატენტო სამართლისეული უფლებების გადაცემა

საპატენტო სამართალშიც შეიცვალა სამსახურებრივი ურთიერთობების შედეგად შექმნილ გამოგონებაზე განსაკუთრებული უფლებების მიკუთვნებასთან დაკავშირებული ადრინდელი ნორმა და სანამ ამჟამინდელს შევეხებოდეთ, მიზანშეწონილად გვესახება თეორიული საფუძვლები გავაშუქოთ, რაც საშუალებას მოგვცემს საჭიროებისამებრ შევადაროთ შეცვლილი და მოქმედი ნორმების არსი.

ინგლისურ-ამერიკული სამართლის ოჯახის ქვეყნებში უფლებათა გადაცემა მუშაკ გამომგონებელსა და დამქირავებელს შორის წესრიგდება საერთო სამართლის ნორმებით.

ინგლისის საპატენტო კანონი აშშ-ს კანონისაგან განსხვავებით, აწესებს სპეციალურ ნორმებს, რომელთა თანახმადაც პატენტის მიღების უფლება ეკუთვნის გამომგონებელს. მაგრამ ამავე საპატენტო კანონის თანახმად, მეწარმეს შეიძლება ეკუთვნოდეს პატენტი, თუ მუშაკი ასრულებს მისთვის ჩვეულებრივ სამსახურებრივ მოვალეობას ან ისეთ მოვალეობას, რომელიც ჩვეულებრივის ფარგლებს სცილდება ან რომლის შესრულების შედგადაც მოსალოდნელია გამოგონების შექმნა. პრინციპი, ამ შემთხვევაში, ის არის, რომ მუშაკი უნდა ასრულებდეს ისეთ საქმიანობას და ისეთი კვალიფიკაცია გააჩნდეს, რომ მოსალოდნელი იყოს გამოგონების შექმნა, ანუ მას უნდა ჰქონდეს დაკისრებული საგამომგონებლო მისია.

გერმანიასა და სკანდინავიურ ქვეყნებს სპეციალური კანონები აქვთ შემოღებული, რომლებიც დაწვრილებით ეხება ურთიერთობებს მუშაკსა და დამქირავებელს შორის და წყვეტს საკითხს, თუ ვის უნდა ეკუთვნოდეს პატენტის მიღების უფლება. კანონმდებლობა ემყარება დოქტრინას, რომელიც აცხადებს შემდეგ პრინციპს: **გამოგონება თავისთავად გამომგონებლის კუთვნილებაა, მაგრამ თუ ის სამსახურებრივი ურთიერთობის შესრულების შედეგია, მაშინ მეწარმის საკუთრება უნდა გახდეს.** აღნიშნულის თანახმად, კანონი მუშაკის მოვალეობების, მისი კვალიფიკაციისა და სამუშაოთა შინაარსიდან გამომდინარე აწესებს გარკვეულ შემთხვევებს, როდესაც პატენტი დამქირავებელს ეკუთვნის. ამ შემთხვევაში გამოგონებაზე საკუთრების უფლების გადაცემისათვის არ მოითხოვება ხელშეკრულების დადება ან მუშაკის თანხმობა. გამოგონების შექმნის ფაქტს მუშაკი აცნობებს დამქირავებელს და თუ ეს უკანასკნელი ოთხი თვის ვადაში არ გადაწყვეტს საპატენტო განაცხადის მიწოდებას, მაშინ პატენტი შეიძლება მიიღოს გამომგონებელმა. ამასთან, როგორც ინგლისურ-ამერიკული, ისე კონტინენტური ევროპისა და სხვა ქვეყნების საკანონმდებლო პრაქტიკა აწესებს: გამომგონებელს (როდესაც პატენტს დამქირავებელი იღებს) უნდა მიეცეს გამოგონების ღირებულების ფარდი, გონივრული გასამრჯელო.

ინგლისურ-ამერიკული სამართალი მეტსაც ამბობს, კერძოდ, იმას, რომ თუ გამომგონებლისთვის გაცემული გასამრჯელო არ არის შესაბამისი გამოგონების იმ „მოულოდნელი“ეფექტისა, რამაც მოიტანა მოულოდნელი სარგებელი, მაშინ გამომგონებელს უფლება აქვს მოითხოვოს დამატებითი გასამრჯელო. ამ წესით ირკვევა, რომ შეიძლება არსებობდეს განსაკუთრებული ხასიათის „მოულოდნელი“ გამოგონება. ამ შემთხვევაში საერთოდ საკითხავია, შეიძლება კი კანონის ძალით პატენტი ეკუთვნოდეს დამქირავებელს?

საფრანგეთისა და ფრანგულ-რომანული სამართლის ოჯახის სხვა ქვეყნების საპატენტო კანონების თანახმად, პატენტი შეიძლება ეკუთვნოდეს დამქირავებელს, თუ სამსახურებრივი მოვალეობით მუშაკს დაკისრებული აქვს საგამომგონებლო მისია, ან, თუ იგი საქმიანობს სპეციალური დავალების თანახმად. ეს მიდგომა იყო გაზიარებული საქართველოს საპატენტო კანონის მე-20 მუხლით,

რომლის პირველი პუნქტით იყო დაწესებული: „მუშაკის მიერ შექმნილ გამოგონებაზე ..., რომელიც დაკავშირებულია სამსახურებრივი მოვალეობის ან სპეციალური დავალების შესრულებასთან და რომელიც ითვალისწინებს საგამომგონებლო საქმიანობას, პატენტის მიღების უფლება ეკუთვნის სამუშაოს მიმცემს, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული.“ ამასთან, უფლებები დამსაქმებელსა და მუშაკს შორის კერძო-სამართლებრივი პრინციპების გათვალისწინებით იყო გაწონასწორებული და ამავე ნორმით, თუ პატენტი სამუშაოს მიმცემს ეკუთვნოდა, მაშინ მუშაკს უფლება ჰქონდა, ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, სამუშაოს მიმცემისაგან დამატებით მიეღო გამოგონების ფარდი გასამრჯელო. ეს წესი ინგლისური კანონის გავლენით აისახა საქართველოს საპატენტო კანონში.

პატენტის მიკუთვნების გადაწყვეტისას ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ განასხვავებენ მუდმივ საგამომგონებლო მისიას, რომელიც წესდება შრომითი ხელშეკრულებით და მიზნობრივ საგამომგონებლო მისიას, როდესაც მუშაკს სპეციალური დავალება აქვს მიცემული პრობლემის შესწავლისა და კვლევების ჩატარების მიზნით. ეს მისია მუშაკს ეკისრება სპეციალური განკარგულებით და იმ პირობით, რომ იგი გათავისუფლებული იქნება ყოველდღიური საქმიანობიდან.

იაპონიის საპატენტო კანონით გაზიარებულია როგორც ამერიკული, ასევე გერმანიის საპატენტო სამართლებრივი ნორმები და დაწესებულია, რომ პატენტი ყველა შემთხვევაში უნდა ეკუთვნოდეს გამომგონებელს. მაგრამ უფლებების გადაცემა შეიძლება დაწესდეს შრომითი კანონმდებლობით ან ხელშეკრულებით და პატენტი უფლებამონაცვლეობის პრინციპით მიიღოს მეწარმემ.

ამავე დროს, ყველა ქვეყნის კანონმდებლობა ადგენს, რომ, როდესაც პატენტს ღებულობს გამომგონებელი, მეწარმეს უნდა გაეჩნდეს უფლება მარტივ, მათ შორის უსასყიდლო, ლიცენზიაზე და უპირატესი შესყიდვის უფლება. საკითხს ამ წესის შესაბამისად წყვეტდა საქართველოს კანონის მე-20 მუხლის მე-2 პუნქტი, რომლის მიხედვითაც პატენტი ყველა შემთხვევაში გამომგონებლის კუთვნილება უნდა ყოფილიყო, თუ გამოგონების შექმნა სამსახ-

ურებრივი მოვალეობის ან სპეციალური დავალების შესრულების შედეგი არ იყო.

როგორც ვხედავთ, საქართველოს კანონმდებლობაში იყო ასახული ყველა აღნიშნული მიდგომა და პატენტის მიღების უფლება ეკუთვნოდა გამომგონებელს, მაგრამ შრომითი ან სხვა ხელშეკრულების საფუძველზე პატენტი უფლებამონაცვლეობის პრინციპზე დაყრდნობით შეიძლება ყოფილიყო გადაცემული სამუშაოს მიმცემისათვის. გამომგონებლის მიერ პატენტის მიღების შემთხვევაში დამქირავებელს უფლება ჰქონდა უპირატეს შესყიდვასა და მარტივ ლიცენზიაზე გამოგონების პრიორიტეტის დღიდანვე. ამასთანავე, გათვალისწინებული იყო, რომ, თუ მუშაკი სპეციალურად საგამომგონებლო საქმიანობისთვის იყო დაქირავებული, მაშინ პატენტი მეწარმეს ეკუთვნოდა.

ითვლება, რომ გამომგონებელი საგამომგონებლო საქმიანობით არის დაკავებული, თუ ის სამეცნიერო-კვლევითი ან საკონტრუქტორო-ტექნოლოგიური თემატიკით არის დასაქმებული. ამ შემთხვევაში დამქირავებელი ახალი ობიექტის შექმნას ელის, რაც შეიძლება პატენტის საგანი იყოს და, ბუნებრივია, რომ ასეთი ობიექტი მისი კუთვნილება გახდეს. აქედან გამომდინარე, გამომგონებელი ვალდებული უნდა იყოს დაუყოვნებლივ აცნობოს სამუშაოს მიმცემს გამოგონების შექმნის ფაქტი. ამ საფუძველზე დაყრდნობით იყო გათვალისწინებული ნორმა, რომლის მიხედვითაც სამუშაოს მიმცემი თუ 3 თვის განმავლობაში არ მიაწვდიდა განაცხადს საქპატენტს, მაშინ გამომგონებელზე გადადიოდა განაცხადის წარდგენისა და პატენტის მიღების უფლება. იგივე წესი ვრცელდებოდა სასარგებლო მოდელსა და სამრეწველო ნიმუშზე (დიზაინზე).

საქართველოს საპატენტო კანონის მოწესრიგების მიღმა ბევრი საკითხი დარჩა, რომელიც ეხება მუშაკთა და მეწარმეთა ურთიერთობებს, თუმცა ის უფრო სრულყოფილად აწესრიგებდა ურთიერთობებს გამოგონების შექმნასა და მასზე უფლებების კუთვნილებასთან დაკავშირებით, ვიდრე 2010 წლის შემდეგ ამოქმედებული ცვლილებანი, რომელთა შედეგადაც მე-20 მუხლი საერთოდ ამოღებული აღმოჩნდა და აღნიშნული ურთიერთობები მოწესრიგდა მე-19 მუხლის მე-5 და მე-6 პუნქტებით. ამ პუნქტების არსს სრულად

წარმოვადგენთ, რათა მკითხველი თავად დარწმუნდეს რამდენად უშინაარსოდ და უამრავი ხარვეზით ხასიათდება დღეს მოქმედი წესები, რომლითაც წყდება გამოგონების მიკუთვნება. ამასთან, არ შეგვიძლია არ გავუსვათ ხაზი გამომგონებლის უფლებათა დაკნინებასა და დამსაქმებლის სასარგებლოდ გადაწყვეტაზე, საფუძვლის გამოკვეთის გარეშე. მე-5 პუნქტის თანახმად, „დასაქმებულის ან/და შეკვეთის მიმღების მიერ შექმნილ გამოგონებაზე, რომელიც უკავშირდება სამსახურებრივი მოვალეობის ან შეკვეთის შესრულებას, პატენტის მიღების უფლება აქვს დამსაქმებელს/შემკვეთს, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული“. როგორც ვხედავთ, საკმარისია რაიმე კავშირი არსებობდეს სამსახურებრივ მოვალეობასთან ან შეკვეთასთან, რომ გამოგონებაზე უფლებები დამსაქმებლის კუთვნილება აღმოჩნდეს, ხოლო ამ კავშირის ხარისხს, დონეს ან არსს (მაგალითად, საგამომგონებლო მისიის არსებობას), მნიშვნელობა თითქოსდა აღარ ენიჭება. ჩვენი აზრით, ეს „თითქოსდა“ სამოსამართლო პრაქტიკისათვის მნიშვნელოვანი სირთულის შემქმნელი იქნება და უმჯობესია, ნორმა ძველზე დაყრდნობით შეიცვალოს.

მე-6 პუნქტის მიხედვით, „თუ გამოგონების შექმნა არ უკავშირდება დასაქმებულის ან/და შეკვეთის მიმღების მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის ან შეკვეთის შესრულებას, მაგრამ დასაქმებულმა/შეკვეთის მიმღებმა გამოგონების შესაქმნელად გამოიყენა დამსაქმებლის/შემკვეთის მფლობელობაში არსებული რესურსი, პატენტის მიღების უფლება აქვს დამსაქმებელს/შემკვეთს, ხოლო დასაქმებულს/შეკვეთის მიმღებს ეკუთვნის ამ გამოგონებაზე უსასყიდლო არაექსკლუზიური კერძო ლიცენზიის მიღების ან/და პატენტიდან გამომდინარე განსაკუთრებული უფლებების შესყიდვის უპირატესი უფლება, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული“. ამ ნორმიდან ნათლად ჩანს, რომ ზემოთ გაშუქებული საპატენტო სამართალში აღიარებული პრინციპები თავდაყირაა დაყენებული და უპირატესობა შემქმნელს კი აღარ ეკუთვნის საქართველოში, არამედ დამსაქმებელს. საკმარისია გამომგონებელმა დამსაქმებლის რაიმე რესურსი გამოიყენოს, რომ გამოგონებაზე უფლებები დამსაქმებლის კუთვნილება გახდეს, გამომგონებელი ამ დროს საერთოდ რომ არ

იყოს დაკავშირებული სამსახურებრივ მოვალეობებთან. რესურსი შეიძლება ელექტროენერგია იყოს, მაშასადამე, თუ დამსაქმებლის ნათურით განათებულ ოთახში შეიქმნა გამოგონება, ის დამსამქებლის კუთვნილება ხდება. აშკარაა, რომ დამსაქმებლის სასარგებლოდ, ყოვლეგვარი არსობრივი დასაბუთების გარეშე და დამკვიდრებული საპატენტო-სამართლებრივი პრინციპების უგულებელყოფით, გამოგონების მიკუთვნებასთან გვაქვს საქმე, რაც მრავალმხრივ გაკრიტიკებული შრომის კოდექსისეულ მიდგომას ძალზე გვაგონებს.

თავი 28. ინტელექტუალურ უფლებათა სამართლის ობიექტის შექმნის ხელშეკრულება

უფლებათა გადაცემის კიდევ ერთი სახეა საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით გათვალისწინებული უფლებათა გადაცემის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმება ჯერ კიდევ შეუქმნელ ნაწარმოებზე. **უფლებათა ასეთი გადაცემა მისაღებია საპატენტო სამართლის ობიექტებთან დაკავშირებითაც, თუმცა საამისო სპეციალური საპატენტო სამართლისეული ნორმები დაწესებული არ არის.** საავტორო სამართალში ასეთი ხელშეკრულება ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულებად არის ცნობილიდ და მისი პირობები დადგენილია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 43-ე მუხლით. ეს ხელშეკრულება სამსახურებრივი ნაწარმოების შექმნასა და გამოყენებას უკავშირდება. ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულების დადების შემთხვევაში ავტორს ევალება ნაწარმოების შექმნა და შემკვეთისათვის გადაცემა. ეს უკანასკნელი ვალდებულია მიიღოს ნაწარმოები და გადაუხადოს ავტორს დათქმული გასამრჯელო.

ავტორი ვალდებულია პირადად შექმნას ნაწარმოები, თუ ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს სხვა რამეს, მათ შორის, ნაწარმოების შექმნაში სხვა პირის ჩართვის, ან ავტორთა კოლექტივის შემადგენლობის შეცვლას, რაზედაც აუცილებელია შემკვეთის თანხმობა. შემკვეთი ათვალიერებს ნაწარმოებს და იწონებს ან არ იწონებს მას, ან ავტორს სთხოვს მასში შესწორებების შეტანას. ყოველივე ამის შესაძლებლობა უნდა იყოს გათვალისწინებული

ხელშეკრულების პირობებით. შემკვეთი ვალდებულია წერილობით აცნობოს ავტორს დაწუნების ან ნაწარმოებში შესწორებების შეტანის შესახებ. თუ წერილობით ავტორს არაფერი არ ეცნობა, მაშინ ითვლება, რომ ნაწარმოები მოწონებულია. თუ ნაწარმოების მოწონების პირობები ხელშეკრულებაში ჩადებული არ არის, მაშინ, ჩვენი აზრით, გამომდინარე იქიდან, რომ ნაწარმოები ექვემდებარება დაცვას, მიუხედავად მისი ავკარგიანობისა, მოცულობის და ა.შ., შემკვეთმა ნაწარმოები ყველა შემთხვევაში უნდა მიიღოს და ავტორს გადაუხადოს კუთვნილი ჰონორარი. ამ აზრს ისიც ამტკიცებს, რომ შემკვეთი ავტორს „ბრმად“ ხელშეკრულებას არ დაუდებს, მისთვის ავტორის რეპუტაცია წინასწარ იქნება ცნობილი. თუკი ავტორი საზოგადოებისათვის ცნობილი პოეტი ან კომპოზიტორია, მაშინ, მითუმეტეს, ნაწარმოები ყველა შემთხვევაში უნდა ჩაიბაროს შემკვეთმა.

ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულება ავტორისათვის საავანსო თანხის გადახდასაც ითვალისწინებს, რომლის ოდენობა და გაცემის ვადა მხარეთა შეთანხმებით დგინდება. უნდა ითქვას, რომ ავანსად შეიძლება სახელშეკრულებო თანხა სრულად გასცეს და მხარეთა გარდა ამ პირობის შეცვლა სხვა პირს არ შეუძლია.

უფლებათა გადაცემის განხილული პირობები შეიძლება იყოს გამოყენებული მომიჯნავე უფლებების გადაცემის დროსაც, mutatis mutandis, გარდა იმ შემთხვევისა, რომელსაც საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 47-ე მუხლის მე-4 პუნქტი საგანგებოდ ეხება. მის თანახმად, შესრულების ეთერში ან კაბელით გადაცემის თაობაზე დადებული ხელშეკრულება მაუწყებლობის ორგანიზაციას უფლებას აძლევს ჩაიწეროს შესრულება, მოაწყოს მისი განმეორებითი ან შემდგომი გადაცემა, ან კვლავ აწარმოოს მხოლოდ მაშინ, თუ ეს პირდაპირ იქნება გათვალისწინებული ხელშეკრულებით.

აუდიოვიზუალური ნაწარმოების შექმნის თაობაზე ხელშეკრულებით (სამსახურებრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებით ზემოთაც შევეხეთ) შემსრულებელს გადაეცემა შესრულების გამოყენების განსაკუთრებული უფლებები. თუ ხელშეკრულება პირდაპირ არ გაითვალისწინებს, მაშინ დამამზადებელს უფლება არა აქვს აუდიოვიზუ-

ალურ ნაწარმოებში ჩართული ხმა და გამოსახულება ცალ-ცალკე გამოიყენოს, შემსრულებლის ნებართვის გარეშე. აღსანიშნავია, რომ აუდიოვიზუალური ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულება არ გულისხმობს მისი გაქირავების უფლების გადაცემას. გაქირავების უფლების გადაცემას ითვალისწინებს ხელშეკრულება შესრულების ფონოგრამასა ან ვიდეოგრამაზე ჩაწერის თაობაზე. ხელშეკრულების სხვა პირობებთან ერთად შემსრულებელს უნარჩუნდება ასეთი ფონოგრამის ან ვიდეოგრამის გაქირავებისათვის გასამრჯელოს მიღების უფლება.

ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ვერ აიკრძალება ავტორის უფლება, შექმნას სხვა ნაწარმოები მომავალში, რომელიც იქნება აგებული იმავე თემაზე და იმავე იდეაზე, რომელზეც დადებულია ხელშეკრულება.

განყოფილება VI განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების შეზღუდვები

ინტელექტუალური უფლებების სამართალი თავის სუბიექტებს ანიჭებს ქმნილებათა გამოყენების განსაკუთრებულ უფლებებს და, ამით, იურიდიულად, მონოპოლიურ მდგომარეობაში აყენებს მათ. განსაკუთრებულ უფლებებს სხვაგვარად მონოპოლიურ უფლებებსაც უწოდებენ და ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობა მათზე არ ვრცელდება. იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგი ტექნიკური, ეკონომიკური თუ კულტურული განვითარების მთავარი მამოძრავებელი ძალაა, დაუშვებელია ქმნილების უსაზღვრო მონოპოლიის საგნად ქცევა ერთი პირის ხელში, თუნდაც ეს უკანასკნელი ნამდვილი შემქნელი იყოს: ნაწარმოების ავტორი, თუ გამომგონებელი ან დიზაინერი და ა.შ. გარდა აღნიშნულისა, ქმნილებათა სოციალური და კულტურული მნიშვნელობიდან გამომდინარე კიდევ უფრო მეტი საფუძვლიანობით უნდა გაცხადდეს, რომ ინტელექტუალურ უფლებათა უსაზღვრო მონოპლიზაცია დაუშვებელია. ამ პრინციპის სასარგებლოდ მიუთითებს ეკონომიკური მიმოქცევის თავისუფლების პრინციპის დაცვაც. საერთოდაც, კაცობრიობა მთელი თავისი არსებობის მანძილზე სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებასაც უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს და ნაწარმოების საკაცობრიო კუთვნილების ობიექტად მიიჩნევს, რასაც ქონებრივ უფლებათა დროის შემოფარგვლით აღწევს. ჩამოთვლილი გარემოებების გამო ინტელექტუალური სამართალი მოიცავს განსაკუთრებულ უფლებათა შემზღუდავ ნორმებს. ცხადია, შეზღუდვებს არ ექვემდებარება პირადი არაქონებრივი უფლებები, გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა ნაწარმოებთან დაკავშირებით, როდესაც ნაწარმოებზე უფლებები სამსახურებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე გადაეცემა, მაგალითად, ნაწარმოების შექმნის ხელშეკრულების პირობებით.

ინტელექტუალური უფლებების მოქმედება იზღუდება ისე, რომ უფლებათა მფლობელისათვის კანონმდებლობა ანაზღაურებასაც ითვალისწინებს იმ შემთხვევებში, როდესაც აუცილებელია ქმნილების გამოყენება, რათა უფლებათა მფლობელის თანხმობის მიღებაზე დრო

არ დაიკარგოს და, იმავდროულად, შემქმნელს ხელი არ შეეშალოს ქმნილების საკუთარი შეხედულებით ჩვეულებრივი გამოყენების დროს. ინტელექტუალური სამართალი უფლებათა მოქმედების უსასყიდლო შეზღუდვებსაც იცნობს.

უფლებათა მოქმედების შეზღუდვა ნიშნავს ქმნილების გამოყენებას უფლებათა მფლობელის თანხმობის მიუხედავად. ამასთან, **უფლებათა მოქმედება იზღუდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც შემზღუდავი ქმედება არ ისახავს კომერციულ მიზნებს.** ჩამოთვლილი ზოგადი პრინციპების არსებობის მიუხედავად, ინტელექტუალური უფლებების შეზღუდვებს მისი შემადგენელი იმ ინსტიტუტის თავისებურებები ახლავს, რომელსაც ეკუთვნის მოცემული ქმნილება, თუმცა ყველა ინსტიტუტისათვის საერთო შეზღუდვებიც მოქმედებს, მიუხედავად მათი სხვადასხვა კანონში განთესილობისა. შესაბამისად აღნიშნულისა გავაშუქებთ განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების შეზღუდვებს.

თავი 29. განსაკუთრებული უფლებების საერთო შეზღუდვები

უფლებათა შეზღუდვებს, ფართო გაგებით, შეიძლება მიეკუთვნოს მათ მოქმედების დროითი და ტერიტორიული ფარგლების დადგენა, მაგრამ თემას ამ კუთხით არ შევეხებით. შეზღუდვებს განვიხილავთ არა უფლებათა დაწესების მხრივ, არამედ უკვე დაწესებული უფლებების მოქმედების ფარგლების დადგენის თვალსაზრისით.

ა) შეზღუდვები საგნობრივი ფარგლების მიხედვით. ინტელექტუალური სამართლის ნებისმიერი ინსტიტუტის მიხედვით წარმოქმნილი განსაკუთრებული უფლებები მოქმედებს გარკვეულ საგნობრივ ფარგლებში, რომელთა დადგენაც ხშირადაა ძალზე ხანგრძლივი დავის საგანი. **განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების საგნობრივი ფარგლების განსაზღვრის ზოგადი წესის მიხედვით უნდა დადგინდეს არსობრივი ნიშნების ის ერთობლიობა, რომელიც ქმნილების არსებობისათვისაა აუცილებელი.** ნაწარმოების ან შესრულების შექმნით წარმოქმნილი განსაკუთრებული უფლებები მოქმედებს მხოლოდ მოცემული ნაწარმოების ან შესრულების მიმართ. ასევე, გამოგონებისა და დიზაინის შემთხვევაში. ნებისმიერი აღნიშნული ქმნილების საგნო-

ბრივი ფარგლები დგინდება იმ ნიშნების ერთობლიობის განსაზღვრით, რომელთა გარეშეც მოცემული ქმნილება ვერ ამოიცნობა. ნაწარმოების შემთხვევაში უნდა განირჩეს მოცემული სახის ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები, რომლებიც მთლიანად ნაწარმოების დაწვრილებითი ანალიზით მიიღწევა. გამოგონების შემთხვევაში გამოგონების ფორმულაში მოცემული არსებითი ნიშნების ერთობლიობის საფუძველზე გაკეთებული განსჯაა საკმარისი. დიზაინის შემთხვევაში გამოსახულების ხილული ნიშნების ანალიზის საფუძველზე კეთდება დასკვნა, ხოლო შესრულების შემთხვევაში ხილული და ჟღერადი ნიშნების განსაზღვრის საფუძველზე. სასაქონლო ნიშნებთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლებების საგნობრივი ფარგლები განისჯება იმ ნიშანდებული საქონლის მიხედვით, რომლის მიმართაცაა რეგისტრირებული ან გამოყენებით მოპოვებული უფლებები, ხოლო მათი მოქმედება ვრცელდება ყველა იმ საქონელზე, რომელიც ზუსტად ემთხვევა ან აღრევამდე მსგავსია რეგისტრირებული ნიშნისა და საქონლისა. ამავე წესით დგინდება ინტელექტუალური განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების საგნობრივი ფარგლები სხვა დანარჩენი ობიექტისათვის.

ბ) შეზღუდვების იურიდიული ფარგლები. ყველა ობიექტის მიმართ დაწესებულია **„უფლებათა მოქმედების ამოწურვის პრინციპი“**, რომლის მიხედვითაც განსაკუთრებული უფლებები ძალას კარგავს მას შემდეგ, რაც ამ უფლებათა ობიექტი პირველად იქცა ქონებრივი მიმოქცევის საგანი, უფლებათა მფლობელის ნებით, მოცემული ქვეყნის ტერიტორიის ფარგლებში. ტერიტორია შეიძლება მრავალი ქვეყნის ფარგლებითაც განისაზღვროს, თუ ამ ქვეყნებს ერთიანი ეკონომიკური სივრცე აქვს, მაგალითად, ევროკავშირის ნებისმიერ ქვეყანაში ობიექტის ჩართვა ქონებრივ ბრუნვაში იწვევს განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების გაქარწყლებას ამ საქონლის შემდეგი მიმოქცევის მიმართ. უფლებათა მოქმედების ამოწურვის ამ პრინციპს ექვემდებარება ყველა ინტელექტუალურ-სამართლებრივ ობიექტთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლება.

ნებადართულია სამეცნიერო კვლევებისა და ექსპერიმენტების ჩატარება ინტელექტუალურ უფლებათა მფლობელის თანხმობის გარეშე.

უფლებათა შეზღუდვებით დასაშვები ქმედებები ექვემდებარება NUMERUS CLAUZUS-ს, ანუ კანონით უნდა იყოს მოცემული ქმედებათა ამომწურავი ჩამონათვალი. სადავო საკითხის განხილვის დროს უფლებათა შეზღუდვა უნდა განიმარტოს ვიწრო გაგებით.

თავი 30. საავტორო განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები

საავტორო უფლებათა შეზღუდვები სრულად ეხმიანება ზემოთ მოცემულ ზოგად პრინციპებს და ეს ვითარება საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის ნორმითვეა განმტკიცებული. მე-18 მუხლის მე-9 პუნქტი აწესებს, რომ ქონებრივი უფლებები იზღუდება: „... იმ პირობით, რომ ასეთი შეზღუდვებია ხელს არ შეუშლის ნაწარმოების ნორმალურ გამოყენებას და უსაფუძვლოდ არ შელახავს ავტორის ან საავტორო უფლების სხვა მფლობელის კანონიერ ინტერესებს". ამ პრინციპის დაქვემდებარებით კანონი ითვალისწინებს საავტორო განსაკუთრებული უფლებების შემზღუდავ სპეციალურ III თავს, რომელიც მოიცავს 21-30-ე მუხლებს და რომელთა თანახმადაც საავტორო უფლებები იზღუდება:

საზოგადოების სოციალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით. კერძოდ, ცოდნისა და ინფორმაციისადმი თავისუფალი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფისათვის;

საზოგადოების ზოგადი ხასიათის მოთხოვნილობათა დაკმაყოფილების მიზნით. კერძოდ, საჯარო ინტერესებიდან გამომდინარე ნაწარმოებების თავისუფლად გავრეცელებისათვის.

შეზღუდვებს ექვემდებარება განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება მხოლოდ ნაწარმოების მართლზომიერი პირველი გამოქვეყნების (გამოცემის) შემდეგ. შეზღუდვებით გათვალისწინებული ქმედებების დროს აუცილებელია პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვა, კერძოდ, აკრძალულია ნაწარმოების რაიმე სახით დამახინჯება ან მასში ცვლილებების შეტანა, ან სხვაგვარად გადამუშავება, აუცილებელია ავტორის სახელის მითითება.

უფლებათა შეზღუდვებს ყოფენ 2 ნაწილად:

ნაწარმოების თავისუფალი გამოყენება ავტორისათვის გასამრჯელოს გადახდის გარეშე;

ნაწარმოების თავისუფალი გამოყენება ავტორისათვის გასამრჯელოს გადახდით (ასეთი შეზღუდვა იძულებით ლიცენზირების ტოლფასია).

საავტორო უფლებების მსგავსად იზღუდება მომიჯნავე უფლებებიც, რაც მოწესრიგებულია საავტორო და მონიჭნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის 51–53-ე და 56-ე მუხლებით.

§ 30.1 საავტორო უფლებათა შეზღუდვები გასამრჯელოს გადახდის გარეშე

1. პირადი სარგებლობისათვის ნაწარმოების რეპროდუცირება ფიზიკურ პირთა მიერ.

დაშვებულია ფიზიკური პირის პირადი სარგებლობისათვის ნაწარმოების უსასყიდლო გამოყენება საავტორო უფლებათა მფლობელის ნებართვის მიუხედავად საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის 21-ე მუხლის პირობების დაცვით. პირადი სარგებლობისათვის ნაწარმოების გამოყენება შესაძლებელია მისი რეპროდუცირებით და ასეთი ქმედება მართლზომიერია, თუ ნაწარმოების მცირე მონაკვეთების (მაგალითად, წიგნის ფრაგმენტის) ან პერიოდულ გამოცემებში (ჟურნალი, გაზეთი და ა.შ) მოთავსებული სტატიის ასლი მზადდება სწავლებისათვის, ერთი პირის ოდენობით. გადაღებული ასლით ფიზიკურ პირს შეუძლია ისარგებლოს პირადად ისე, რომ არ მიიღოს შემოსავალი. ამგვარი შეზღუდვა დაუშვებელია, როდესაც ხდება არქიტექტურული ნაწარმოების შენობა-ნაგებობათა სახით კვლავწარმოება; მზადდება მთლიანი წიგნის, ნოტებისა და სახვითი ხელოვნების ნაწარმოების რეპროგრაფიული ასლები; მზადდება კომპიუტერული პროგრამის ასლი; კეთდება ელექტრონულ მონაცემთა ბაზის ასლი და გადაიღება აუდიოვიზუალური ნაწარმოების, ფონოგრამაზე ან ვიდეოგრამაზე ჩაწერილი ნაწარმოების ასლი.

პირადი სარგებლობა ასლის გადაღების გარდა გადაღებული ასლის თარგმნასა და გადამუშავებას მოიცავს. ამგვარი ქმედების შედეგად მიღებული ნაწარმოების „გადამუშავებული ასლი“ ფიზიკურმა პირმა შეიძლება გამოიყენოს პირადად ზემოთ აღნიშნული

პირობით, ანუ არ შეიძლება „გადამუშავებული ასლის“ ჩართვა სამოქალაქო ბრუნვაში.

ნაწარმოების ასლის გადაღება დასაშვებია, აგრეთვე, სასამართლო წარმოებისათვის, ამასთან, ასლის გადაღება ნებადართულია მხოლოდ იმ მოცულობით, რაც დასახულ მიზანს შეესაბამება.

2. უფლებათა შეზღუდვა კომპიუტერულ პროგრამასა და მონაცემთა ბაზასთან დაკავშირებით.

მართალია, დაუშვებელია პირადი სარგებლობისათვის ელექტრონული მონაცემთა ბაზის ან კომპიუტერული პროგრამის თუნდაც მცირე ფრაგმენტის რეპროდუცირება, მაგრამ განსაკუთრებული უფლებები ამ უკანასკნელ ობიექტზეც შეიძლება შეიზღუდოს საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 28–30-ე მუხლებით გათვალისწინებულ ფარგლებში. მაგალითად, დაშვებულია **კომპიუტერულ პროგრამაში ან მონაცემთა ბაზაში** ცვლილებების შეტანა, ოღონდ მხოლოდ მაშინ, როდესაც მომხმარებლის ტექნიკური საშუალების ფუნქციონირება სხვაგვარად ვერ ხორციელდება. **ასევე, დაშვებულია პროგრამისა და მონაცემთა ბაზის ჩაწერა და მეხსიერებაში შენახვა (ერთი მომხმარებლის ქსელში ან ერთ კომპიუტერში), თუ ეს აუცილებელია მოცემული კომპიუტერული პროგრამისა და მონაცემთა ბაზის ფუნქციონირების უზრუნველყოფისათვის. ნებადართულია აგრეთვე უფლებათა მფლობელის თანხმობის გარეშე, აშკარა შეცდომების გასწორება პროგრამასა და მონაცემთა ბაზაში.**

ამასთან, ანგარიშგასაწევია, რომ ხელშეკრულებით შეიძლება სხვა რამაც იყოს გათვალისწინებული, მათ შორის, ზემოთ აღნიშნული ქმედებების აკრძალვა.

განხილულ საკითხთან დაკავშირებით გაერთიანებული ევროპის საბჭოს მიერ მიღებული ელექტრონულ-გამომთვლელ მანქანათა პროგრამების დაცვის შესახებ დირექტივის თანახმად, ხელშეკრულება ყველა ქმედებას ვერ აკრძალავს და უფლებათა შეზღუდვას ვერ გააქარწყლებს შემდეგზე:

— კომპიუტერში პროგრამის შეტანასა და გაშლაზე, რაც აუცილებელია მართლზომიერად შეძენილი პროგრამის ასლის გამოყენებისათვის;

— შეცდომების გასწორებაზე.

განსაკუთრებული უფლებების მფლობელის ნებართვა არ არის საჭირო კომპიუტერული პროგრამის ან მონაცემთა ბაზის მართლზომიერი მფლობელი თუ დაამზადებს სათადარიგო ასლს, რომლის გამოყენებაც დაშვებულია მხოლოდ საარქივო მიზნებისათვის და დაკარგული, გამოსაყენებლად უვარგისი, ან განადგურებული პირის შესაცვლელად.

საინფორმაციო ტექნოლოგიების შეუფერხებელი განვითარების მიზნით საერთაშორისო საავტორო სამართალი, მათ შორის, გაერთიანებული ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობა, მიზანშეწონილად თვლის დააწესოს **კომპიუტერული პროგრამის უფლებათა მფლობელის განსაკუთრებულ უფლებათა კიდევ ერთი შეზღუდვა – დეკომპილირების უფლება**. ამ შეზღუდვას საქართველოს კანონიც ითვალისწინებს. მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ აღნიშნული უფლების გამოყენება მესამე პირს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია, თუ უფლებათა მფლობელს ზიანი არ მიადგება. კომპიუტერული პროგრამის დეკომპილირება ისეთი ტექნიკური ხერხია, რომელიც ითვალისწინებს პროგრამის საწყის ტექსტში ობიექტური კოდის გარდაქმნას, კომპიუტერული პროგრამის სტრუქტურებისა და კოდირების შესწავლის მიზნით. ცხადია, დეკომპილირება ხორციელდება პროგრამის აგებულების, მასში ჩადებული პრინციპებისა და იდეის შესწავლის მიზნით, რაც ახალი, უფრო სრულყოფილი პროგრამის შექმნის საფუძველია. საზოგადოდ სამართალი და, კერძოდ, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი ემორჩილება იმ პრინციპს, რომ ვერ აიკრძალება ყოველივე ისეთი ქმედება, რაც საზოგადოების განვითარებისათვის სასიცოცხლო ინტერესს წარმოადგენს.

დეკომპილირება დასაშვებია მაშინაც, როდესაც აუცილებელია იმ მესამე პირის მიერ, რომელსაც დეკომპილირება დაევალა, დამოუკიდებლად შექმნილი კომპიუტერული პროგრამისა და სხვა პროგრამებს შორის ურთიერთმოქმედების უზრუნველყოფა. ასეთი პირობა იმისთვის არის გათვალისწინებული, რომ განხორციელდეს კომპიუტერული პროგრამის მართლზომიერი მფლობელის ის მიზნები, რისთვისაცაა შეძენილი დეკომპილირებული პროგრამა. ამასთან, ასეთი დეკომპილირება დასაშვებია (დავალებით), თუ პროგრამათა შორის ურთიერთმოქმედება ვერ მიიღწევა დეკომპილირების შედე-

გად მიღებული ინფორმაციის გარეშე, რადგან ამ გზით მოპოვებული ინფორმაცია სხვა წყაროებიდან ხელმისაწვდომი არ ყოფილა იმ პირისათვის, რომელიც დეკომპილირებას აკეთებს.

საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 29-ე მუხლი ასახელებს კიდევ ოთხ სხვა პირობას, რომელთა დაცვის შემთხვევაშიც არის დასაშვები მესამე პირისათვის დეკომპილირების დავალება.

მონაცემთა ბაზასთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები მოწესრიგებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 30-ე მუხლით. უფლებები იზღუდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს აუცილებელია მთლიანად ბაზაში ან მის ნაწილში შეღწევისათვის და გამართული გამოყენებისათვის.

3. ნაწარმოების რეპროგრაფიული გამრავლება.

განსაკუთრებული უფლებების ასეთი სახის შეზღუდვის მიზანს წარმოადგენს შესაძლებელი იყოს ზოგიერთ გადაუდებელ შემთხვევაში ან საზოგადოებრივი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად დაწესდეს ნაწარმოების „კეთილშობილი მიზნით გამოყენების“ რეჟიმი. შესაბამისად, შეზღუდულია იმ სუბიექტთა რიცხვი, რომლებსაც აქვთ დაუბრკოლებრივ ისარგებლონ უფლებათა შეზღუდვის ამგვარი რეჟიმით. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 22-ე მუხლის, მიხედვით რეპროგრაფიული გამრავლების უფლება აძლევს ბიბლიოთეკებსა და არქივებს განადგურებული, დაკარგული ან სარგებლობისათვის გამოუსადეგარი ეგზემპლარების შესაცვლელად. ამასთან, გამრავლებას ექვემდებარება ნაწარმოები მთლიანად და არა მხოლოდ მისი ნაწილი. ბიბლიოთეკებსა და არქივებს უფლება აქვთ აგრეთვე რეპროგრაფიულად გამრავლონ ცალკეული სტატიები და სხვა მცირე მოცულობის ნაწარმოებები, ან წერილობითი სხვა ნაწარმოებების მოკლე ნაწყვეტები, ფიზიკურ პირთა მოთხოვნით სასწავლო, სამეცნიერო ან პირადი სარგებლობის მიზნით. რეპროგრაფიული გამრავლების უფლება არ ვრცელდება კომპიუტერულ პროგრამაზე.

რეპროგრაფიული გამრავლების უფლების მქონე სუბიექტია, აგრეთვე, საგანმანათლებლო დაწესებულება, რომელსაც შეუძლია

გაამრავლოს მცირე მოცულობის ნაწარმოებები, ან ნაწარმოებების მოკლე ნაწყვეტები, მეცადინეობების ჩატარების მიზნით.

4. უფლებათა შეზღუდვა „კეთილშობილური მიზნით“.

სასწავლო დაწესებულებების მიერ რეპროგრაფიულ გამრავლების გარდა კეთილშობილური მიზნით შეზღუდვები დაწესებულია სხვა შემთხვევებისათვისაც, რაც მოწესრიგებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 23-ე მუხლით.

აღნიშნული ნორმიდან გამომდინარე, დასაშვებია ნაწარმოების გამოყენება საავტორო უფლებათა მფლობელის თანხმობის გარეშე თუ მიზანია ცოდნისა და ინფორმაციის თავისუფალი გავრცელება, საეთერო მაუწყებლობის ორგანიზაციების მიერ გადაცემის შეუფერხებელი მოწყობა და სხვ., კერძოდ, დაშვებულია:

გამოქვეყნებული ნაწარმოებიდან მოკლე ნაწყვეტების გამოყენება საჩვენებელი მასალის (ილუსტრაციების) სახით გამოცემებში, რადიო ან ტელეგადაცემებში, ფონო და ვიდეო ჩანაწერებში მხოლოდ იმ მოცულობით, რაც შეესაბამება დასახულ მიზანს, რომელიც შეიძლება იყოს სწავლება, პოლემიკური ან კრიტიკული სტატიის გამოქვეყნება, რომელშიც ილუსტრაცია ემსახურება აზრის უკეთესად გადმოცემას;

ციტირება სამეცნიერო, კვლევითი, პოლემიკური, კრიტიკული და საინფორმაციო მიზნებისათვის. ციტატა უნდა წარმოადგენდეს ნაწარმოების ფრაგმენტს, რომლის მოცულობაც არ უნდა გასცდეს ციტირების მიზანს;

რეპროდუცირება პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნებული სტატიებისა ან ეთერში გადაცემული ნაწარმოებებისა ჟურნალ-გაზეთების მეშვეობით, აგრეთვე, საჯარო გადაცემა პერიოდულ გამოცემებში გამოქვეყნებული სტატიებისა ან ეთერში გადაცემული ნაწარმოებებისა. რეპროდუცირება ან საჯარო გადაცემა მართებულია, თუ აღნიშნული სტატიები ან ეთერში გადაცემული ნაწარმოებები ეხება რელიგიურ, მიმდინარე ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, ან სოციალურ საკითხებს. მიზანი ნაწარმოების გამოყენებისა მოცემულ შემთხვევებში ცოდნის დაუბრკოლებრივი გავრცელებაა. ამგვარ რეპროდუცირებასთან დაკავშირებით კანონი ავტორს უტოვებს

უფლებას სხვაგვარადა გადაწყვიტოს საკითხი. შესაბამისად, საავტორო უფლებათა მფლობელის ნებართვის გარეშე რეპროდუცირება მართლსაწინააღმდეგოდ ჩაითვლება, თუ ავტორის მიერ საგანგებოდ იქნება აკრძალული ასეთი ქმედება.

საავტორო უფლებათა მფლობელის თანხმობის მიუხედავად, ნებადართულია მიმდინარე მოვლენების მსვლელობისას მოსმენილი ან დანახული ნაწარმოების რეპროდუცირება ან საჯარო გადაცემა. მოცემული სახის ქმედება მიმდინარე მოვლენების მიმოხილვის დროს ფოტოგრაფირების, ეთერში ან კაბელით გადაცემის გზით მისაღებია მხოლოდ ინფორმაციის შეუფერხებლად გავრცელების მიზნით. ამავე მიზნით არის გამართლებული პოლიტიკური მოხსენების, ლექციის, მიმართვის, ქადაგების და მსგავსი ნაწარმოებების, მათ შორის სასამართლო პროცესზე წარმოთქმული სიტყვების რეპროდუცირება ჟურნალ-გაზეთების მეშვეობით და საჯარო გადაცემა.

5. რელიეფური წერტილოვანი შრიფტით ან სხვა სპეციალური საშუალებით უსინათლოთათვის შექმნილი ნაწარმოების რეპროდუცირება.

საავტორო უფლებათა ასეთი შეზღუდვა ჰუმანიტარული მიზნით არის განპირობებული და მოწესრიგებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 23-ე მუხლის „ვ“ პუნქტით. ამასთან, მართლსაწინააღმდეგო იქნება ისეთი ნაწარმოების ამ წესით რეპროდუცირება, რომელიც გამოყენების ასეთი საშუალებებისთვისაა შექმნილი.

6. თავისუფალი დასწრებისათვის ღია ადგილებში მუდმივად განლაგებული ნაწარმოებების გამოყენება.

საავტორო განსაკუთრებული უფლებების ამ შეზღუდვას წარმოადგენს მოსახლეობისათვის ღია ადგილას მუდმივად განლაგებული ნაწარმოების თავისუფალი გამოყენება რეპროდუცირების ან საჯარო გადაცემის გზით. საფუძველი კი ის არის, რომ, თუ ნაწარმოები საჯაროდ ხელმისაწვდომია, მაშინ მისი რეპროდუცირება აღარ უნდა იყოს ავტორის ნებაზე დამოკიდებული. ოღონდ დაცულ უნდა იქნეს კანონის მოთხოვნები და რეპროდუცირებული ან საჯაროდ გადაცემული ნაწარმოები არ უნდა წარმოადგენდეს ასეთი რეპროდუცირების ან გადაცემის ძირითად ობიექტს. საავტორო უფლებათა ასეთი შეზღუდვა ვრცელდება არქიტექტურულ, ფოტოგრა-

ფიულ და სახვითი ხელოვნების ნაწარმოებებზე.

უფლებათა შეზღუდვის ეს სახე გათვალისწინებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 24-ე მუხლით

7. მუსიკალური ნაწარმოებების საჯარო შესრულება ცერემონიების დროს.

საავტორო განსაკუთრებულ უფლებათა ეს შეზღუდვა ჰუმანური და საჯარო ინტერესების უზრუნველყოფას ეფუძნება. ამასთან, მუსიკალური ნაწარმოების შესრულება დაიშვება მხოლოდ იმ მოცულობით, რაც ნაკარნახებია ცერემონიის ხასიათით.ასეთი უფლებათა შეზღუდვა გათვალისწინებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 25-ე მუხლით.

8. ნაწარმოების მოკლევადიანი ჩაწერა.

მოკლევადიანი ჩანაწერის გაკეთება დაშვებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 27-ე მუხლით. მოკლევადიანი ჩაწერა ნებადართულია ავტორთან შეთანხმების გარეშე, თუ ნაწარმოების გადაცემის უფლება მაუწყებლობის ორგანიზაციას ავტორისაგან მიღებული აქვს და იგი იწერს საკუთარი მოწყობილობებით და საკუთარი გადაცემისათვის. აღნიშნული ჩანაწერი უნდა განადგურდეს ჩაწერის დღიდან 6 თვის გასვლის შემდეგ. ჩანაწერი ინახება ოფიციალურ არქივში, მაგრამ მხოლოდ მაშინ, როცა ამგვარი ჩანაწერი დოკუმენტური ხასიათის ინფორმაციის გარდა სხვა ინფორმაციას არ შეიცავს.

§ 30.2 საავტორო უფლებათა შეზღუდვები გასამრჯელოს გადახდით

განხილული შეზღუდვების გარდა საავტორო სამართალი უშვებს ზოგიერთი ნაწარმოების გამოყენებას საავტორო უფლებათა მფლობელისაგან ნებართვის მიღების გარეშე, ოღონდ ავტორისათვის ან საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელისათვის გასამრჯელოს გადახდის პირობით. საავტორო განსაკუთრებულ უფლებათა შეზღუდვის ამგვარი წესრიგი გათვალისწინებულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა შესახებ კანონის 21-ე მუხლით.

უფლებათა შეზღუდვის ასეთი წესი იძულებითი ლიცენზირების

მსგავსია. განსხვავება კლასიკურად გაგებული იძულებითი ლიცენზიის გაცემისაგან ის არის, რომ მოცემულ შემთხვევაში არ არის საჭირო ნებართვისათვის მიმართვა რომელიმე უფლებამოსილი ორგანოსადმი და გამოყენების აუცილებლობის მტკიცება. შესაბამისად, ნებისმიერ პირს შეუძლია გამოიყენოს ნაწარმოები, მაგალითად, დაამზადოს ასლები. იგულისხმება, რომ ნებართვა მიცემულია კანონით და ნაწარმოების გამოყენებაც მხოლოდ კანონის ფარგლებშია შესაძლებელი. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის თანახმად, იძულებითი ლიცენზირების წესრიგს ექვემდებარება აუდიოვიზუალური და ფონოგრამაზე ჩაწერილი ნაწარმოები. ამასთან, რეპროდუცირების უფლება აქვთ მხოლოდ ფიზიკურ პირებს და პირადი სარგებლობით შემოიფარგლება.

რადგან საავტორო უფლებათა მფლობელი თითქმის ვერ გამოავლენს ნაწარმოების ყოველი რეპროდუცირების შემთხვევას, გასამრჯელოს გადახდა აკისრია იმ პირებს, ვინც აწარმოებს პირადი სარგებლობის მიზნით რეპროდუცირებისათვის გამოსაყენებელ მოწყობილობებს — აუდიო და ვიდეომაგნიტოფონებს და ა.შ., აგრეთვე, მატერიალურ მატარებლებს — ფონო და ვიდეოფირებს, კასეტებს, ლაზერულ ფირფიტებს და ა.შ., ან იმპორტით შემოაქვს. გასამრჯელოს გადახდა არ არის გათვალისწინებული, თუ აღნიშნული მოწყობილობები და მატერიალური მატარებლები წარმოადგენს ექსპორტის საგანს ან პროფესიულ მოწყობილობას, რომელიც არ არის განკუთვნილი საშინაო გამოყენებისათვის. იგივე პირობაა ძალაში, თუ აღნიშნული მოწყობილობები და მატერიალური მატარებლები შემოაქვთ საზღვარგარეთიდან ფიზიკურ პირებს პირადი სარგებლობისათვის.

ავტორებს ან საავტორო უფლებათა სხვა მფლობელებს რომ გაუადვილდეთ გასამრჯელოს მიღება, შეუძლიათ მიმართონ ავტორთა, შემსრულებელთა და ფონოგრამების მწარმოებელთა ქონებრივი უფლებების კოლექტიური მართვის ორგანიზაციებს, რომლებიც შექმნილია საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით. საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონით დაწესებულია გასამრჯელოს სანიმუშო ოდენობა, რომელიც შეადგენს ავტორებისათვის — 40%, შემსრულებლებისა და ფონოგრამების

დამამზადებლებისათვის — 30%. გასამრჯელოს ოდენობა შეიძლება სხვაგვარად განაწილდეს ხელშეკრულებით, მაგრამ არ შეიძლება მითითებულზე ნაკლები იყოს.

თავი 31. მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები

საავტორო უფლებათა მსგავსად, დაშვებულია მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები, რომელთა ფარგლები და წესრიგი, როგორც ვიცით, მოცემულია საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 51–53-ე და 56-ე მუხლებით.

უფლებათა ამოწურვის პრინციპი ვრცელდება მომიჯნავე უფლებებზეც, ამასთან, ვიდეოგრამისა და ფონოგრამის გაქირავებაზე უფლებათა ამოწურვის პრინციპი არ ვრცელდება.

მომიჯნავე განსაკუთრებული უფლებებისა და საავტორო უფლებების გამოყენების ანალოგიურობიდან გამომდინარე, უფლებათა შეზღუდვებიც მეტად თუ ნაკლებად მსგავსია.

— **დაშვებულია გასამრჯელოს გადახდის გარეშე მომიჯნავე უფლებათა ობიექტების გამოყენება** უფლებათა მფლობელის თანხმობის მიუხედავად, პირადი სარგებლობისათვის ამ ობიექტების რეპროდუცირებისათვის, ციტირებისათვის, ილუსტრაციად გამოყენებისათვის, მიმდინარე მოვლენათა მიმოხილვაში მოკლე ნაწყვეტების ჩართვისათვის და. აშ.

მომიჯნავე უფლებებისათვისაც, საავტორო უფლებების ანალოგიით, დადგენილია შეზღუდვა, რომელიც ცნობილია, **როგორც მოკლევადიანი სარგებლობის უფლება**. ეს შეზღუდვა მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებით, თავისებურია. იგი ეძლევა საეთერო მაუწყებლობის ორგანიზაციას, რომელსაც შეუძლია მომიჯნავე განსაკუთრებულ უფლებათა მფლობელის თანხმობის მიუხედავად, ჩაწეროს (მოკლევადიანი სარგებლობისათვის) შესრულება და გადაცემა. კანონით დადგენილია პირობები, რომელთა დაცვა სავალდებულოა ასეთი ჩაწერისა და ჩანაწერის რეპროდუცირებისათვის. კერძოდ, მაუწყებლობის ორგანიზაციამ, რომელიც ამ წესით იწერს, უნდა მიიღოს თანხმობა ჩასაწერი ან მოკლევადიანი სარგებლობისათვის კვლავ

საწარმოებელი შესრულების გადაცემაზე. ამასთან, ჩაწერა უნდა კეთდებოდეს მხოლოდ საკუთარი მოწყობილობის მეშვეობით და საკუთარი გადაცემისათვის. გარდა აღნიშნულისა, ჩანაწერი უნდა განადგურდეს იმ პირობებისა და ვადების დაცვით, რაც დადგენილია მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების მოკლევადიან ჩანაწერებთან დაკავშირებით. ჩანაწერი უნდა განადგურდეს დამზადებიდან 6 თვის შემდეგ, თუ ხელშეკრულებით სხვა, უფრო ხანგრძლივი ვადა არ იქნება დადგენილი. აგრეთვე, დასაშვებია ჩანაწერის შენახვა ოფიციალურ არქივში, თუ ის მხოლოდ და მხოლოდ დოკუმენტური ხასიათისაა.

— **დაშვებულია მომიჯნავე უფლებათა ობიექტების უნებართვო გამოყენება გასამრჯელოს გადახდის პირობით.** ამ წესის მიხედვით, თუ ფიზიკური პირი იყენებს შესრულებას, მაუწყებლობის ორგანიზაციის გადაცემას და მათ ჩანაწერებს, ან ამზადებს ფონოგრამისა და ვიდეოგრამის ასლებს პირადი სარგებლობისათვის, მაშინ მომიჯნავე უფლებათა მფლობელს უნდა მიეცეს გასამრჯელო საავტორო უფლებათა მფლობელთათვის გათვალისწინებულის მსგავსად.

მოგების მიღების მიზნით დამზადებული ფონოგრამის დამამზადებელსაც ეზღუდება უფლებები საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის 52-ე მუხლით დადგენილ ფარგლებში. კერძოდ, დაშვებულია ფონოგრამის საჯარო შესრულება, მისი გადაცემა ეთერში ან კაბელით, რისთვისაც უფლებათა მფლობელს – ფონოგრამის დამამზადებელსა და შემსრულებელს უნდა მიეცეს გასამრჯელო.

გასამრჯელოს აგროვებს და ანაწილებს უფლებათა კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია. გასამრჯელოს ოდენობა და გადახდის წესი დგინდება ფონოგრამით მოსარგებლეთა და კოლექტიური მართვის ორგანიზაციას შორის დადებული ხელშეკრულებით. შესაბამისად, სამართლიანი პირობების ჩამოყალიბებისათვის მოსარგებლეებმა კოლექტიური მართვის ორგანიზაციებს უნდა წარუდგინონ ამომწურავი ინფორმაცია ფონოგრამების გამოყენების თაობაზე. თუ მხარეები ვერ შეთანხმდებიან, გასამრჯელოს ოდენობასა და გადახდის წესს განსაზღვრავს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი „საქპატენტი“. გასამრჯელო განისაზღვრება და

გადაიხდება ფონოგრამის გამოყენების ყოველი ფორმისათვის. მომიჯნავე უფლებათა წარმოდგენილი შეზღუდვებიც შეიძლება იძულებით ლიცენზიებად განვიხილოთ.

თავი 32. საპატენტო განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები

პატენტიდან გამომდინარე, პატენტმფლობელის უფლებების მონოპოლიური ხასიათის მიუხედავად, საზოგადოებრივი მოთხოვნილებისა და ინტერესების გათვალისწინებით, საპატენტო კანონმდებლობა ასრულებს სამართლის ამ ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელ, ურთიერთობათა მოწესრიგების ამოცანებს და აწესებს პატენტმფლობელის განსაკუთრებული უფლებების შემზღუდველ ნორმებს. შეიძლება ითქვას, რომ ეს ნორმები უნიფიცირებულია, განსაკუთრებით პარიზის კონვენციის მონაწილე ქვეყნების წრეში. საქართველოს საპატენტო კანონიც ითვალისწინებს საერთაშორისო დონეზე აღიარებულ ყველა შეზღუდვას. ესენია: **წინათსარგებლობის, შემდგომსარგებლობის უფლებები, აგრეთვე, ქვეყნის ტერიტორიაზე დროებით მყოფ სატრანსპორტო საშუალებებზე, მათ შორის, საჰაერო საშუალებებზე და პირადი მიზნებისათვის დაპატენტებული ობიექტის უნებართვოდ გამოყენების უფლებები.**

წინათსარგებლობის უფლება საქართველოს საპატენტო კანონის 53-ე მუხლის მიხედვითაა დადგენილი და ნებადართულია მაშინ, როცა საპატენტო განაცხადის შეტანამდე რომელიმე პირმა განახორციელა ყველა საჭირო სამზადისი ან გამოიყენა დაპატენტებული ობიექტი. ამ უფლების თანახმად, წინათმოსარგებლე პირს შეუძლია პატენტმფლობელის ნებართვის გარეშე განაგრძოს დაპატენტებული ობიექტის გამოყენება. წინათმოსარგებლე პირი უნდა მოქმედებდეს კეთილსინდისიერად.

წინათსარგებლობის უფლების გადაცემა ან გასხვისება შეიძლება მოხდეს მხოლოდ საწარმოსთან ერთად.

აშშ-ს კანონმდებლობის მიმდევარ ქვეყნებში ეს უფლება არ არის გათვალისწინებული. მიზეზი ისაა, რომ ამ ქვეყნებში პრიორიტეტი დგინდება გამოგონების შექმნის ფაქტის თარიღის მიხედვით.

შემდგომსარგებლობის უფლება გათვალისწინებულია საქართ-

ველოს საპატენტო კანონის 55-ე მუხლით და იმ ქვეყნებში, სადაც დაშვებულია პატენტის ძალის აღდგენა გადასახდელების გადაუხდელობის გამო მოქმედების შეწყვეტისას. ეს უფლება ანალოგიურია წინათსარგებლობისა, ოღონდ იგი წარმოიშობა პატენტის მოქმედების შეწყვეტის მომენტიდან პატენტის ძალის აღდგენის მომენტამდე არსებულ შუალედში.

სატრანსპორტო საშუალებებზე გამოგონების გამოყენება უნებართვოდ დაიშვება საქართველოს საპატენტო კანონის 52-ე მუხლის შესაბამისად და მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც დაპატენტებული ობიექტი საჭიროა აღნიშნული საშუალების შემადგენელი ნაწილის, ან მოწყობილობის მუშაუნარიანობის უზრუნველყოფისათვის.

დაპატენტებული ობიექტის პირადი მიზნებისთვის გამოყენება უნებართვოდ დაიშვება მხოლოდ მაშინ, თუ იგი კომერციულ მიზნებს არ ემსახურება.

საქართველოს საპატენტო კანონის 2010 წლის ცვლილების შემდეგ, გაუქმდა იძულებითი ლიცენზიების ინსტიტუტი, რითაც, იმავდროულად, გაუქმდა დაპატენტებული გამოგონების სავალდებულო გამოყენების ნაგულისხმები მოთხოვნა. ამ ცვლილებით საქართველომ უარყო საპატენტო სამართლის ფუძემდებლური პრინციპი, რომლის მიხედვითაც გამომგონებლისათვის განსაკუთრებული უფლებების მინიჭება ამ გამოგონების საზოგადოების სასარგებლოდ აუცილებელი გამოყენების სანაცვლო ვალდებულებაა სახელმწიფოს მხრიდან. საქართველოში საპატენტო უფლებების ბოროტად გამოყენების საწინააღმდეგო სამართლებრივი საშუალება აღარ არსებობს, რადგან პატენტის ჩამორთმევის ან გამოუყენებლობის გამო უფლებათა გაქარწყლების საფუძვლები საპატენტო კანონში გათვალისწინებული არ არის. აღსანიშნავია, რომ იძულებითი ლიცენზიის გაცემა მიღებულია ყველა ქვეყანაში, სადაც კი პრიორიტეტი მხოლოდ განაცხადის შეტანის თარიღით დგინდება. აშშ-ს საპატენტო კანონი ამ მხრივ გამონაკლისია, მაგრამ ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობით არსებობს გამოგონების გამოყენების ნაგულისხმები მოთხოვნა, რადგან პატენტის მიღების შემდეგ გამოგონების გამოუყენებლობა არაკეთილსინდისიერ ქმედებად ითვლება და შესაბამის სანქციებსაც ექვემდებარება. საქართველოში ამ ინსტიტუტის გაუ-

ქმება ყოველმხრივ გაუმართლებელია, განსაკუთრებით ფარმაცევტული საშუალებების ბაზარზე ზემოქმედების ბერკეტის ხელიდან გამოცლის გამო. საქმე ის არის, რომ განვითარებადი ქვეყნები ახალი წამლების გაუმართლებლად მაღალი ფასებით გაყიდვის საწინააღმდეგო ქმედით-სამართლებრივ საშუალებად იყენებენ იძულებით ლიცენზიებს.

იძულებითი ლიცენზიის აზრი გამოიხატება იმაში, რომ, როდესაც პატენტის მფლობელი არც თვითონ არ აკმაყოფილებს მოცემული ქვეყნის ბაზრის მოთხოვნილებას და არც სხვა პირს არ აძლევს ნებაყოფლობით ლიცენზიას, მაშინ აღნიშნული პატენტით დაცული გამოგონების გამოყენების მსურველს შეუძლია მიმართოს თხოვნით უფლებამოსილ ორგანოს, მაგალითად, სასამართლოს, რომელიც შეისწავლის თხოვნის შესაბამისობას კანონის ნორმებთან და აიძულებს პატენტის მფლობელს გასცეს ლიცენზია. ამ შემთხვევაში სალიცენზიო გასამრჯელოც უფლებამოსილი ორგანოს მიერ დადგინდება, თუ მხარეები ვერ შეთანხმდებიან გონივრულ გასამრჯელოზე. იძულებითი ლიცენზიის მოთხოვნა დასაშვებია არა უადრეს პატენტის გაცემიდან 3 წლის გასვლის შემდეგ, თუ მოცემულ ქვეყანაში არსებული მოთხოვნილება არ კმაყოფილდება. პარიზის კონვენციის მიხედვით პატენტის გაუქმების შესაძლებლობაც კი არსებობს, თუ პატენტის მფლობელი გადაულახავ დაბრკოლებებს ქმნის და ეწინააღმდეგება უფლებამოსილი ორგანოს გადაწყვეტილებას იძულებითი ლიცენზიის გაცემის თაობაზე. ეს ნორმა ძალზე ქმედითი ანტიმონოპოლიურ-სამართლებრივი საშუალებაა და, ვფიქრობთ, აუცილებლად უნდა აღდგეს, რადგან ხელსაყრელი ყველაზე მეტად იმ უცხოელთათვის არის, რომლებიც საქართველოში პატენტებს ფლობენ.

საპატენტო სამართლის მსგავსი შეზღუდვები გათვალისწინებულია დიზაინის სამართლითაც.

სასაქონლო ნიშნებისა და სხვა კომერციული აღნიშვნების მიმართ განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვა თითქმის ცნობილი არ არის, თუ არ ჩავთვლით უფლებათა ამოწურვის პრინციპზე დაყრდნობილ შეზღუდვას, რომელიც ინტელექტუალური სამართლის ყველა ობიექტისათვის არის გათვალისწინებული.

თავი 33. ინტელექტუალური უფლებების დარღვევისა და დაცვის ზოგადი საკითხები

უფლებების დარღვევად ითვლება ნებისმიერი ისეთი თვითნებური მოქმედება, რომელზეც უფლებების მფლობელის ნებართვა ან თანხმობა არის საჭირო. კერძო სამართლის ზოგადი წესი სრულად ეთანადება ინტელექტუალურ უფლებებთან დაკავშირებული ურთიერთობების დროს წარმოშობილ სამართალდარღვევებს მოწესრიგებას. განსაკუთრებული უფლებების უნებართვო გამოყენება განიხილება ქონებრივი უფლებების დარღვევად. საკმარისია გამოვლინდეს ცალკეული განსაკუთრებული უფლებით მოცული უნებართვო მოქმედება, რომ დადგინდეს უფლებათა დარღვევა.

ქონებრივის გარდა, შეიძლება დაირღვეს ავტორის, შემსრულებლის, გამომგონებლის, სელექციონერის, დიზაინერის, ტოპოლოგიის შემქმნელის და ა.შ, პირადი არაქონებრივი უფლებები.

ინტელექტუალურ უფლებათა მფლობელის ნების საწინააღმდეგო მოქმედება განიხილება, როგორც ქურდობა, სხვისი საკუთრების ან სახელის (ავტორობის, გამომგონებლად ან დიზაინერად აღიარების უფლების) მითვისების მცდელობა და ექვემდებარება აღკვეთას საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ყველა საშუალებით, სამოქალაქო, ადმინისტრაციული, სისხლისსამართლებრივი ნორმების გამოყენებით.

უნდა გვახსოვდეს, რომ ინტელექტუალური უფლებების დაცვა ხორციელდება ნივთზე საკუთრებისაგან დამოუკიდებლად. კერძოდ, თუ წიგნის ავტორი ვინმეს უსაჩუქრებს ნაწარმოების ეგზემპლარს, ცხადია, ის ამ ეგზემპლარის მესაკუთრე ვეღარ იქნება. მაგრამ, იმავდროულად, პირი, რომელმაც საჩუქარი მიიღო, საავტორო უფლების მფლობელი ვერ გახდება, თუ მას ავტორმა რომელიმე განსაკუთრებული უფლება არ დაუთმო. ამდენად, ასეთი პირი, თუ გაამრავლებს და გაავრცელებს აღნიშნული წიგნის ეგზემპლარს, ის დაარღვევს ავტორის განსაკუთრებულ უფლებებს. იგივე ითქმის მომიჯნავე უფლებების ობიექტებზე. მაგალითად, ვიდეოკასეტაზე, ფონოგრამაზე

და ა.შ. ასევე, ზუსტად ამგვარი ვითარება გვექნება გამოგონების, დიზაინისა და კომერციული აღნიშვნის შემთხვევებში.

მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, აგრეთვე, რომ განსაკუთრებული და პირადი არაქონებრივი უფლებები შეიძლება ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად იყოს დარღვეული და დაცული.

განსაკუთრებული უფლებების დარღვევას ზოგადი ცნებით „კონტრაფაქცია“ გამოხატავენ ხოლმე, ანუ კონტრაფაქციად იწოდება ნებისმიერი განსაკუთრებული უფლების დარღვევა. ინტელექტუალურ სამართალში კონტრაფაქციად ითვლება დაცული ობიექტის უნებართვო გამოყენება შემოსავლის მიღების (კომერციული) მიზნებით. ეს სიტყვა ლათინური წარმომავლობისაა და შეიცავს ორ ნაწილს „Contra“ – წინააღმდეგ და „Facere“ – კეთება. ამდენად, კონტრაფაქცია შეიძლება ითარგმნოს, როგორც ქმედება, მიმართული განსაკუთრებული უფლების მფლობელის საწინააღმდეგოდ. ფრანგულიდან თუ ვთარგმნით, „Contrefaction“ გაყალბებას ნიშნავს. იგივე მნიშვნელობა აქვს ინგლისურ სიტყვას „Counterfaiting“. კონტრაფაქცია განსაკუთრებულ უფლებათა მფლობელის უფლებების ხელყოფას წარმოადგენს. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ ასეთი ქმედების შედეგად დამზადებულ ან გამოყენებულ ობიექტს – ნაწარმოებს, ფონოგრამას ან ვიდეოგრამას კონტრაფაქციულ ასლს უწოდებს. გარდა ამისა, კანონის მე-60 მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, კონტრაფაქციულად ითვლება საქართველოში დაცული იმ ნაწარმოების, ფონოგრამის ან ვიდეოგრამის ეგზემპლარები, რომლებიც უფლებათა მფლობელის ნებართვის გარეშე არის შემოტანილი საქართველოში ისეთი ქვეყნიდან, სადაც ეს ობიექტები არასდროს ყოფილა დაცული, ან მათი დაცვა შეწყვეტილია. საავტორო სამართლისეული ამ ნორმის არსი ინტელექტუალურ უფლებათა ნებისმიერ ობიექტთან დაკავშირებული განსაკუთრებული უფლებების დარღვევის შინაარსს გამოხატავს.

კონტრაფაქციული პროდუქცია უამრავი რაოდენობით ვრცელდება მთელ მსოფლიოში და ასეთი ქმედების აღკვეთას, ამერიკის შეერთებული შტატები, ევროკავშირის ქვეყნები, იაპონია და სხვ. საგანგებო ყურადღებას უთმობენ. ასევე, თანამედროვე საერთაშორისო ხელშეკრულებები კონტრაფაქტორთა დასჯის მკაცრ საკანონმ-

დებლო ზომებს აწესებენ. კონტრაფაქტორთა წინააღმდეგ ბრძოლის ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს კონტრაფაქციული ნაწარმის ჩამორთმევა და განადგურება.

განსაკუთრებული უფლებები შეიძლება პირდაპირ ან ირიბად დაირღვეს. პირდაპირი დარღვევის დროს ინტელექტუალური უფლებების ობიექტი ყოველგვარი ცვლილების გარეშე არის ხელყოფილი და ის უნებართვოდ გამოიყენება შემოსავლის მიღების მიზნით. ასეთი დარღვევის დადგენა და განსჯა სასამართლოსთვის სირთულეს არ წარმოადგენს. უფრო რთულია ვითარება, როდესაც უფლებათა დარღვევა ირიბი ხასიათისაა. ირიბ დარღვევად შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, მაგალითად, ისეთი მოქმედება, როგორიცაა კომერციული მიზნის განსახორციელებლად კონტრაფაქციული ასლების შენახვა და გავრცელებისათვის ან მათი კეთებისა და დამზადებისათვის ხელშეწყობა (მაგალითად, მარაგნაწილებით მომარაგება, რომელთა გამოყენებითაც მზადდება კონტრაფაქციული პროდუქტი). ასეთი პირისა და დამრღვევი მოქმედების გამოვლენა უფრო ძნელია, ვიდრე პირდაპირი დარღვევის შემთხვევაში.

კიდევ უფრო ძნელია გამოგონების, ნაწარმოების ან დიზაინის, ანდა სასაქონლო ნიშნის არაპირდაპირი გამოყენების მტკიცება, რადგან ეს ისეთ მოქმედებასთან არის დაკავშირებული, რომელსაც თავად არ მოაქვს ქონებრივი სარგებელი. შესაბამისად უნდა გამოვლინდეს ამ მოქმედების აუცილებელი კავშირი და არსებითობა კომერციული შედეგის მომტან სხვა მოქმედებებთან მიმართებით.

კონტრაფაქცია და ინტელექტუალურ უფლებათა სხვა სახის დარღვევები, უმეტესწილად დელიქტური ხასიათისაა. ასეთ დარღვევებთან დაკავშირებული უფლებები დაიცება სამოქალაქო საპროცესო-სამართლებრივი წესით. თუკი დარღვევა განზრახ ჩადენილ დანაშაულებრივ ქმედებას უკავშირდება, მაშინ ის დელიქტად ვერ ჩაითვლება და მისი აღკვეთა შესაძლებელია სისხლის-სამართლებრივი წესითაც.

როდესაც უფლებათა დარღვევა დადგინდება, მას შეიძლება შეეფარდოს შესაბამისი სიმძიმისა და სახის პასუხისმგებლობის ზომა – სანქცია.

მხარე, რომლის უფლებებიც დაირღვა საქართველოს კანონმდე-

ბლობით, აღჭურვილია თანამედროვე საერთაშორისო მოთხოვნების შესაბამისი ყველა სახის სამართლებრივი საშუალებით, მათ შორის, მტკიცებულებათა და უფლებათა უზრუნველყოფის დროებითი საშუალებებით, სარჩელის აღძვრამდე შესაძლებლობის ჩათვლით. კერძოდ, უფლებათა მფლობელს შეუძლია ისარგებლოს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის XIV „მტკიცებულებათა უზრუნველყოფა“ და XXIII თავით „სარჩელის უზრუნველყოფა“ გათვალისწინებული საშუალებებით. მიუხედავად ამ სამართლებრივი საშუალებების არსებობისა, საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონში გათვალისწინებულია 61-ე მუხლი სათაურით „საავტორო, მომიჯნავე და მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლებების დაცვის საქმეზე სარჩელის უზრუნველყოფის საშუალებები“. ასეთივე ნორმა გათვალისწინებულია საპატენტო კანონის 68^3-ე მუხლით „სარჩელის უზრუნველყოფის წინასწარი ღონისძიებები“. ორივე კანონის დანაწესი არ განსხვავდება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსისელისაგან და მიგვაჩნია, რომ მათი არსებობა ზედმეტია, მათ შეიძლება მხოლოდ გაუგებრობა გამოიწვიონ რადგან ყველა ღონისძიება, რომელიც მოცემულია საავტორო და საპატენტო კანონებში, მოცულია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ჩამონათვლით. ამასთან, საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში, სადაც არსებობს სპეციალური საპროცესო კოდექსები, საპროცესო ღონისძიებების გათვალისწინება სხვა კანონებში გაუმართლებელია, მით უმეტეს, როდესაც ნორმები მეორდება, ხოლო ინტელექტულური სამართლის სხვა კანონები მათ არ შეიცავს.

ისიც აღსანიშნავია, რომ ინტელექტუალურ უფლებათა დარღვევასთან დაკავშირებული დროებითი საპროცესო ღონისძიებების ობიექტები საკმაოდ სპეციფიკურია და ინტელექტუალურ სამართალში კარგად გაუთვითცნობიერებული მოსამართლესათვის ზოგჯერ შეიძლება საეჭვო იყოს ცალკეულის გამოყენება, მაგალითად, საპატენტო კანონით გათვალისწინებული 48-ე მუხლით ჩამოთვლილი განსაკუთრებული უფლებების განხორციელების აკრძალვა, ან იმ პროდუქტის დაყადაღება, რომელიც, სავარაუდოდ, დამზადებულია საპატენტო უფლებათა დარღვევით.

უფლებათა დარღვევის საწინააღმდეგო წინასწარი ზომების მისაღებად საქართველოში სპეციალური კანონი მოქმედებს „ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ“, რომლის მიხედვითაც შეიძლება აღიკვეთოს საქართველოს ტერიტორიაზე ინტელექტუალურ უფლებათა დარღვევით პროდუქციის შემოტანა და გავრცელება. ამ ღონისძიებას აღასრულებს საქართველოს საბაჟო სამსახური, აღნიშნული კანონის მოთხოვნათა დაცვით უფლების მფლობელის მიმართვის საფუძველზე.

უფლებათა დარღვევის საწინააღმდეგო ზომებს ჩამოვთვლით საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონების 59-ე, 68[1]-ე და 45-ე მუხლების თანახმად, რომელთა მიხედვითაც უფლებათა მფლობელს შეუძლია მოითხოვოს შემდეგი სამოქალაქო-სამართლებრივი სანქციები:

— უფლების აღიარება;

— პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა;

— უფლებათა დამრღვევი ან დარღვევის საფრთხის გამომწვევი მოქმედების აღკვეთა;

— ზიანის ანაზღაურება;

— მიუღებელი შემოსავლის ანაზღაურება;

— უფლებათა დარღვევის შედეგად მიღებული შემოსავლის ჩამორთმევა;

— კომპენსაციის გადახდა (დადგენილია მისი ქვედა ზღვარი — ჩვეულებრივი მართლოზომიერი გამოყენების შესაბამისი შემოსავლის ათმაგი ოდენობა);

— დამრღვევის საკუთრებაში ან მფლობელობაში არსებული პროდუქციის და მისი დამზადებისათვის საჭირო იარაღების, დანადგარების, სხვა დამხმარე საშუალებების მისთვის გადაცემა ან, თუ ეს შეუძლებელია, განადგურება;

— რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნის შემცველი, მისი ასლის ან იმიტაციის გამომხატველი ეტიკეტის, ანაბეჭდის, შეფუთვის, შესაფუთი მასალის, რეკლამის განადგურება;

— უფლებათა დარღვევის გამომწვევი სასაქონლო ნიშნის დასამზადებლად განკუთვნილი კლიშეების, მატრიცების განადგურე-

ბა;

— უფლებათა დარღვევით სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართული პროდუქციის განადგურება, თუ მისგან სასაქონლო ნიშნის გამოცალკევება შეუძლებელია.

— საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა ზომები (იგულისხმება კერძო, სისხლის და სხვა ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი სანქციები).

უფლებათა დარღვევისა და დაცვის, ინტელექტუალური უფლებებისათვის განხილული საერთო თავისებურებების გარდა, ინტელექტუალური სამართლის ცალკეული ინსტიტუტების მიხედვითაც არსებობს საკუთარი, ზოგადისაგან განსხვავებული უფლებათა დაცვის წესები და საშუალებები.

თავი 34. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დარღვევა და დაცვა

მხოლოდ საავტორო სამართლისათვის დამახასიათებელია შემდეგი სახის უფლებათა დარღვევები: **პლაგიატი, მეკობრეობა (პირატობა) და ბუთლეგერობა.**

პლაგიატი უკავშირდება მორალური უფლებების დარღვევებს, ის ისეთი მოქმედებაა, რომლის შედეგადაც ნაწარმოებს ითვისებენ, წარადგენენ ან ასაღებენ, როგორც საკუთარს. ამასთან, საავტორო სამართლის ობიექტი, მაგალითად, ლიტერატურული ან მხატვრული ნაწარმოები, შეიძლება მთლიანად, ნაწილობრივ, გადაკეთებული სახით ან კონტექსტით იყოს მითვისებული. ასეთ შემთხვევაში დამრღვევი პირი ნამდვილი ავტორის სახელს არ უთითებს. დამრღვევი მოქმედებების კვალიფიცირებისას უნდა გვახსოვდეს, რომ საავტორო სამართალი იცავს გამოხატვის ფორმას და არა ნაწარმოების შინაარსს, განყენებულად. მაგალითად, თუ რომელიმე მათემატიკოსი გამოსცემს ნაწარმოებს, რომელშიც თავისებურად აშუქებს სინგულარული ინტეგრალური განტოლებების სისტემის ინდექსის ფორმულას, ეს არ ნიშნავს, რომ ის დაარღვევს ამ ფორმულისა და თეორიის ავტორის, გამოჩენილი ქართველი მეცნიერის ნიკო მუსხელიშვილის საავტორო უფლებებს. იგივე ითქმის, როდესაც რომელი-

მე პირი ტექნოლოგიური აღწერილობის მიხედვით განახორციელებს პროცესს. ეს არ ნიშნავს, რომ პირმა, რომელმაც ტექნოლოგია განახორციელა, დაარღვია ტექნოლოგიური აღწერილობის დამწერის საავტორო უფლება. მაგრამ, თუ პირი ააგებს შენობას არქიტექტურული პროექტის მიხედვით, რომელზეც საავტორო უფლება სხვას ეკუთვნის და თავს ამ არქიტექტურული ობიექტის არქიტექტორად წარმოადგენს, მაშინ ჩვენს წინაშე იქნება პლაგიატი. მაგალითად, პლაგიატი იქნება თუ რომელიმე პირი უნებართვოდ ააგებს ახალ სპორტის სასახლეს ქართველი არქიტექტორების ლ. ალექსი-მესხიშვილისა და ი. კასრაძის პროექტის მიხედვით,ხოლო თავს ამ ობიექტის ავტორად გამოაცხადებს. პლაგიატის ყველაზე მარტივი მაგალითია სხვისი ნაწარმოების საკუთარი სახელით გამოქვეყნება.

მეკობრეობა საავტორო უფლებათა მფლობელისაგან ნაწარმოების ასლების კომერციული მიზნებით უნებართო რეპროდუცირებისა და ვაჭრობის აქტს წარმოადგენს. მეკობრეობა საავტორო უფლებათა სფეროთი არ შემოიფარგლება, ის მომიჯნავე უფლებების სფეროშიც ძალზედ ფართოდ არის გავრცელებული.

მეკობრეობას მომიჯნავე უფლებების სფეროში სპეციალური ტერმინი — ბუთლეგერობა აქვს მიჩენილი. ბუთლეგერობა წარმოადგენს ცოცხალი შესრულების უნებართვო ჩაწერას, რეპროდუცირებასა და ვაჭრობას. მეკობრეობა და ბუთლეგერობა გამორჩეულად დიდ ზიანს აყენებს საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა მფლობელებს და მსოფლიო საზოგადოებრიობის განსაკუთრებულ შეშფოთებას იწვევს.

საავტორო უფლებათა დახასიათებული დარღვევები გამიზნულია ხელყოფილი ნაწარმოებების დიდი რაოდენობით გავრცელებასთან. როდესაც უნებართვოდ ვრცელდება დაცული ნაწარმოებისაგან ფორმალური განსხვავების მქონე ასლები, დარღვევის დასადგენად უნდა დავუბრუნდეთ იმ საკითხს, თუ რას იცავს საავტორო სამართალი, ვრცელდება მისი დაცვა მხოლოდ და მხოლოდ ფორმაზე თუ შინაარსზედაც?

საავტორო სამართლით ობიექტის დაცვის ამოსავალი პრინციპია ნაწარმოების გამოხატვის ფორმის დაცვა. აქ გვინდა ხაზი გავუსვათ „გამოხატვის ფორმას“, რომელიც ამოსავალ წერტილად უნდა ავიღოთ დარღვევის დადგენისას. გამოხატვის ფორმა ეხმიანე-

ბა შინაარსს და გარკვეული არსობრივი დატვირთვის მატარებელია. ამის დასასაბუთებლად არქიტექტურული პროექტის ავტორის უფლებათა დაცვის ნორმაც კმარა. მისი შინაარსით ავტორის უფლება ვრცელდება იმ მატერიალური ობიექტის აგებულებაზეც, რომელიც მოცემულ პროექტშია გამოხატული.

გამოხატვის ფორმა რეპროდუცირებულად (კვლავწარმოებულად) ითვლება მაშინაც, როდესაც ბრტყელი ნახატის მიხედვით მზადდება სამგანზომილებიანი (მოცულობითი) აღნაგობის მქონე საგანი (ნივთი), მაგალითად, საყურე კეთდება ნახატის მიხედვით. ასევე, რადგან ერთ-ერთი საავტორო განსაკუთრებული უფლება შესრულების უფლებაა, ლიტერატურული ნაწარმოები კვლავწარმოებულად ჩაითვლება, თუ მას ზეპირად გადმოსცემენ მხატვრული წაკითხვით, ან მის მიხედვით დადგამენ კინოფილმს, ან განახორციელებენ გათამაშებას და ა.შ., თუკი ყველა ამ შემთხვევაში ამოიცნობა ის ნაწარმოები, საიდანაც კვლავ იწარმოება მისი ასლები ან გადამუშავებული ნაწარმოებები, ან მოქმედებებით გამოიხატა იგი.

მოსარჩელემ უნდა დაამტკიცოს, რომ დამრღვევი პირის მიერ გამოყენებულია მისი ნაწარმოები (ან მომიჯნავე უფლებათა ობიექტი), ანუ, ნაწარმოები გამოხატულია უნებართვოდ გავრცელებულ ასლში ან შესრულებაში, ან სხვაგვარი მოქმედებებით. ნაწარმოების გამოხატვა მის ასლში შეიძლება დამტკიცდეს, თუ ის არსებითად არის გამეორებული. აქ არ იგულისხმება, რომ ნაწარმოები სიტყვასიტყვით უნდა იყოს მოცემული მის ასლში. ამდენად, საკითხის გადაწყვეტა დამოკიდებულია, უმეტესწილად, ხარისხობრივსა და არა რაოდენობრივ გამეორებაზე. შესაბამისად შეიძლება ითქვას, რომ „არსებით გამოხატვას“ ადგილი აქვს, როდესაც გადმოღებულია იდეის გამოხატვის ფორმა და არა მხოლოდ გაშიშვლებული იდეა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუ ნაწარმოების არსობრივი სტრუქტურა გამოხატულია მის ასლში (შესრულებაში, სხვაგვარი მოქმედებების ერთობლიობაში), მაშინ ნათლად ჩანს „არსებითი (არსობრივი) გამოხატვა“, ანუ ავტორის უფლებათა ირიბი დარღვევა. ასეთი ფაქტის დამტკიცება ურთულესი ამოცანაა. მაგალითად, მოვიხმობთ შემდეგ მაგალითს. ავტორმა შექმნა ნაწარმოები — ნახატი, შემდგომ მის მიხედვით შექმნა მატერიალური ობიექტი, მაგალითად,

სტატუეტი. მესამე პირმა კი დაამზადა ასლები ამ სტატუეტიდან. ისმის კითხვა, აქვს ადგილი საავტორო უფლებათა დარღვევას უკანასკნელ შემთხვევაში თუ არა. ჩვენში ჯერ ასეთი საქმე არ განხილულა, ხოლო უცხოურ გამოცდილებას თუ დავეყრდნობით, მაშინ საავტორო უფლებათა დარღვევა უნდა ვაღიაროთ.

საერთოდ, ნაწარმოების ირიბი გამოყენების ფაქტთან დაკავშირებული მტკიცება ურთულესი საქმეა და დამოკიდებულია როგორც ნაწარმოებზე (მის რაოდენობრივ და თვისებრივ მახასიათებლებზე), ისე მოსამართლეთა და მოპაექრე მხარეთა ინტელექტუალური სამართლის ცოდნის დონეზე. თვალსაჩინოებისათვის მოვიტანთ ინგლისელი მოსამართლის Learned Hand-ის ცნობილ გამონათქვამს ინგლისში 1930 წელს განხილულ საქმესთან Nichols v. Universal Pictures დაკავშირებით: „ყოველ ნაწარმოებს... მოეძებნება მასში შემავალი გამოხატვის მრავალი საშუალება (Patterns), რომლებიც მას განუსაზღვრელობას შესძენს. და ეს აზრი მართებულია, რაც უფრო მეტი შემთხვევა დარჩება ყურადღების მიღმა. უკანასკნელ შემთხვევაში შეიძლება შეგვხვდეს ისეთი, რომელიც გვამცნობს ზოგად ვითარებას იმის შესახებ, თუ რა არის ან რას ეხება ნაწარმოები, ის შეიძლება გარკვეულ შემთხვევაში წარმოადგენდეს მხოლოდ ნაწარმოების სათაურს. მაგრამ აქ აღსანიშნავია აბსტრაჰირების ის სიმრავლე, რომელიც ვერ მოგვევლინება, როგორც დაცვადი, რადგან, სხვაგვარად, ავტორს მიეცემოდა შესაძლებლობა დაიცვას „იდეა“, რომელზეც მისი გამოხატვის გარეშე ავტორის საკუთრების უფლება ვერასდროს გავრცელდებოდა... ვერავინ ვერ შეძლო აქამდე დაეწესებინა საზღვარი (იდეასა და მის გამოხატვას შორის) და ვერც ვერავინ შეძლებს ოდესმე“. ეს გამონათქვამი ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების გამოვლინებისა და დაცვის უზომო სირთულეების ჩინებული მაგალითია და, ვფიქრობთ, კიდევ ერთხელ მიუთითებს, თუ რაოდენ მომზადებული უნდა იყოს პროფესიულად მოსამართლე კონკრეტული დავის გადასაწყვეტად საავტორო სამართლის სფეროში და რაოდენ დიდი ერუდიცია მოეთხოვება მას.

თავი 35. საპატენტო უფლებების დარღვევა და დაცვა

საპატენტო უფლებები ჯერ კიდევ პატენტის გაცემის პროცესის დროს წარმოიშობა, ოღონდ, რომლებიც განსაკუთრებული უფლებები არ არის და ამ უფლებათა დარღვევა პატენტიდან გამომდინარე უფლებების დარღვევად არ მიიჩნევა. ამდენად, საუბარი შეიძლება პატენტიდან გამომდინარე საპატენტო უფლებების დარღვევაზე. საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები დაღვეულად ითვლება, თუ გამოგონება ან სასარგებლო მოდელი ხდება უნებართვო გამოყენების საგანი კომერციული მიზნებისათვის. მაშასადამე, უფლებათა დარღვევის დასადგენად გასარკვევია სიტყვა „გამოყენების“ შინაარსი.

საქართველოს საპატენტო კანონის მიხედვით, საპატენტო უფლებების „გამოყენების“ ცნება მისი არსის განსაზღვრებით არ არის მოცემული. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს იმ მოქმედებათა ჩამონათვალი, რომელიც გამოყენებას შეადგენს, მისი მეცნიერული განსაზღვრების გადმოცემა მაინც დიდ მნიშვნელობას იძენს, რომ სასამართლოს გაუადვილოს იმ კუთხითაც არსობრიცი გაგება. საპატენტო კანონის 48-ე მუხლით მოცემული ცალკეული მოქმედებების არასრული ჩამონათვალი, რომელთა აკრძალვაც შეუძლია პატენტმფლობელს, უნდა მივიჩნიოთ პატენტის გამოყენებად.

საპატენტო დაცვით უზრუნველყოფილი განსაკუთრებული უფლება ვრცელდება პატენტის გამოყენებად მისაჩნევ შემდეგ მოქმედებებზე:

— დამზადება;

— გამოყენება (თავად გამოგონებით სარგებლობა შემოსავლის მიღების მიზნით);

— იმპორტირება;

— გასაყიდად შეთავაზება;

— შენახვა და დაგროვება გამოყენების ან გაყიდვის მიზნით;

— პატენტით დაცული ობიექტის გამოყენებისათვის საჭირო საშუალებების შეთავაზება იმ პირისთვის, რომელსაც პატენტმფლობელის ნებართვა არ გააჩნია.

ყოველი აღნიშნული მოქმედების ცალ-ცალკე ან ერთად უნებართვო შესრულება განსაკუთრებული უფლების დარღვევად ითვლება და შესაბამის ადმინისტრაციულ, სამოქალაქო ან სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას იწვევს.

საპატენტო დავების განხილვის პრაქტიკის შედეგად ჩამოყალიბდა შეხედულება იმაზე, თუ რას გულისხმობს ესა თუ ის მოქმედება. **პატენტით დაცული ობიექტის დამზადებად ითვლება კომერციული მიზნების განსახორციელებლად ამ ობიექტის წარმოება.** არა აქვს მნიშვნელობა, გაიყიდა თუ სხვაგვარად გასაღდა პატენტით დაცული ობიექტი. მთავარია, მიზანი და ამ მიზნის მისაღწევად დამზადებული პროდუქცია შეიძლება დაგროვდეს და ინახებოდეს გარკვეულ დროს, გასაღებამდე. ამასთან, დარღვევად ითვლება უნებართვოდ წარმოებული პროდუქციის როგორც ქვეყნის შიგნით გასაღება, ასევე საზღვარგარეთ გატანა (ექსპორტი), ან საზღვარგარეთიდან შემოტანა (იმპორტი). განსაკუთრებული უფლების დარღვევად შეიძლება ჩაითვალოს აგრეთვე პატენტით დაცული ობიექტის გამოყენებისთვის ან წარმოებისთვის საჭირო საშუალებათა დამზადება, გაყიდვა ან შეთავაზება არაუფლებამოსილ პირთათვის.

პატენტით დაცული ობიექტის გამოყენებად ითვლება მისით სარგებლობა კომერციული მიზნებისთვის იმ სახით, რა სახითაც არის ის დაპატენტებული. აღსანიშნავია, რომ ხერხის გამოყენებად ითვლება აგრეთვე ამ ხერხით დამზადებული ნაწარმის ჩართვა სამოქალაქო ბრუნვაში, თუ პროდუქტი ნაწარმოებია მოცემული ხერხით.

პატენტით დაცული ობიექტის ფლობა ზოგ ქვეყანაში ითვლება განსაკუთრებული უფლების დარღვევად, ზოგში — არა.

ყიდვა პირადი სარგებლობისთვის პატენტიდან გამომდინარე უფლების დარღვევად არ ითვლება, თუ დაპატენტებული გამოგონების მიხედვით დამზადებული მხოლოდ ერთეული პროდუქტი შეიძინება და თუ მყიდველი ფიზიკური პირია.

გაყიდვა და გასაყიდად შეთავაზება განსაკუთრებული უფლებების დარღვევად ითვლება, თუ ამ მიზნით გარიგება იდება, მათ შორის, მესამე პირის სასარგებლოდ საშუამავლო ხელშეკრულების დასადებად, რეკლამა მაღაზიის ვიტრინებში ან სავაჭრო ადგილებში ჩვენების ჩათვლით, პატენტით დაცული ობიექტის მონაცემების გამოყენება აფიშებში, კატალოგებში, პროსპექტებში და სხვ.

იმპორტი ნიშნავს პატენტით დაცული ობიექტის შეტანას სხვა ქვეყნიდან იმ ქვეყანაში, სადაც მოქმედებს პატენტმფლობელის განსაკუთრებული უფლებები. უფლებათა დარღვევის აღიარებისათვის

მნიშვნელობა არა აქვს მოქმედებს თუ არა პატენტი იმ ქვეყანაში, საიდანაც იმპორტი ხორციელდება.

თავისებურია გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის პატენტით დაცული ხერხის მიმართ საპატენტო დაცვის და, შესაბამისად, განსაკუთრებული უფლების დარღვევის განსაზღვრა. დარღვევად ჩაითვლება ხერხის, ანუ მასში შემავალი პროცესების განხორციელება სამეწარმეო საქმიანობაში.

თუ ხერხი შეიცავს რამდენიმე პროცესს ან ოპერაციას, რომლებსაც სხვადასხვა მეწარმე ასრულებს, მაშინ განსაკუთრებულ უფლებას არღვევს პირი, რომელიც ბოლო ოპერაციას ახორციელებს. ამასთან, დამზადება, გამოყენება და გაყიდვა იმ პროდუქციისა, რომელიც მიიღება პატენტით დაცული ხერხით, განსაკუთრებული უფლების დარღვევას წარმოადგენს. საქართველოს საპატენტო კანონის 48-ე მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილია, რომ, თუ პატენტის საგანი ახალი პროდუქტის მიღების ხერხია, მაშინ საპირისპიროს დამტკიცებამდე ნებისმიერი მსგავსი პროდუქტი ამ ხერხით მიღებულად ითვლება. იმისათვის, რომ შეიძლებოდეს გარკვევა პატენტით დაცული ხერხით მზადდება პროდუქტი თუ არა, ზოგი ქვეყნის კანონი ითხოვს ნაწარმზე დამზადების ხერხის მითითებას. თავისთავად, თუ ხერხით მიიღება ახალი პროდუქტი და სხვა ხერხი ჯერ ცნობილი არ არის, დარღვევის დადგენა უფრო იოლია.

საპატენტო სამართალში ირიბ დარღვევად ითვლება სხვა პირის წაქეზება ან წახალისება აკრძალული მოქმედების ჩადენისთვის. მაგალითად, პირი ამარაგებს მეწარმეს პატენტით დაუცველი ნაწარმით, რომელიც გამოიყენება სხვისთვის კუთვნილი პატენტით დაცული ხერხის განხორციელებისათვის. ირიბი დარღვევა უმეტეს შემთხვევაში ხდება აგრეთვე მარაგნაწილების მიწოდებისას. ირიბი დარღვევა შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ მაშინ, თუ გამოვლინდა განსაკუთრებული უფლების პირდაპირი დარღვევა.

დარღვევის დადგენა ხდება გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ფორმულაში მოყვანილი, ხოლო დიზაინის შემთხვევაში გამოსახულებაში, ან დეპონირებულ ნაკეთობაში ასახული არსებითი ნიშნების ერთობლიობის გამოყენების დადასტურებით.

თუ გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ფორმულის მი-

ხედვით არსებითი ნიშნების ერთობლიობა სრულად არ არის გამოყენებული ან გამოყენებულია განსხვავებულად, მაშინ უფლებათა დარღვევის ფაქტს ადგილი არა აქვს. ანალიზისას მხედველობაში მიიღება არსებითი ნიშნების ეკვივალენტების გამოყენება, ანუ იმ ნიშნებისა, რომლებიც გამოგონების ფორმულაში მოცემული არსებითი ნიშნების ამოცანას შეასრულებს.

წინათსარგებლობის, შემდგომსარგებლობის უფლების ფარგლებში ობიექტის გამოყენება დარღვევად არ ითვლება.

თავი 36. სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლებების დარღვევა და დაცვა

მას შემდეგ, რაც ნიშნის მფლობელი მოიპოვებს განსაკუთრებულ უფლებებს, მისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია ბაზრის ზედამხედველობა გასწიოს, რათა დროზე გამოავლინოს და არ დაუშვას უფლებების დარღვევა. ეს საკითხი განსაკუთრებულად აქტუალურია ჯერ კიდევ მოუწესრიგებელი ბაზრის მქონე ქვეყნებში, რომელთა რიცხვს სხვა პოსტსოციალისტურ ქვეყნებთან ერთად საქართველოც განეკუთვნება.

სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლებების დარღვევად ითვლება იდენტური, ან მსგავსი სასაქონლო ნიშნის უნებართვო გამოყენება იმავე სახის, ან მსგავსი საქონლისათვის. დარღვევად ითვლება აგრეთვე რეკლამისათვის გამოყენება იდენტური, ან მსგავსი სასაქონლო ნიშნისა. აქედან გამომდინარე, დარღვევის დამტკიცებისათვის საჭიროა უეჭვო იყოს გამოყენების ფაქტი. საპატენტო კანონისაგან განსხვავებით, რომელიც „გამოყენების“ შემადგენელ მოქმედებებს ირიბად იძლევა (ასახელებს პატენტის დარღვევის ქმედებებს), საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ 24-ე მუხლით გვაწვდის იმ ქმედებათა პირდაპირ ჩამონათვალს, რომლებიც ნიშნის გამოყენებად მიიჩნევა. ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის. ამ ნორმის პირველი პუნქტის თანახმად, სასაქონლო ნიშნის გამოყენებად ითვლება:

— რეგისტრირებულ საქონელზე, მის შეფუთვაზე, გამოფენაზე და ბაზრობაზე გატანილ ნიმუშებზე, აბრაზე, ოფიციალურ ბლანკე-

ბზე, ეტიკეტებზე, სარეკლამო მასალებსა და ბეჭდვით გამოცემებში ნიშნის ალბეჭდვა;

— ნიშნის სხვაგვარი გამოყენება (ტავტოლოგიურია, უმჯობესი იქნებოდა ნორმის ტექსტის ამ ადგილას იყოს სიტყვა „სარგებლობა“) მფლობელის, ლიცენზიატის ან მესამე პირის მიერ მფლობელისაგან მინიჭებული უფლების საფუძველზე.

ამავე ნორმით განმარტებულია, რომ ნიშანი გამოყენებულად ჩაითვლება მაშინაც, როდესაც მისგან უმნიშვნელოდ განსხვავებული ნიშნით ისარგებლებენ დასახელებული პირები. აქედან უნდა დავასკვნათ, რომ უფლებათა დარღვევით სარგებლობა გამოყენებად არ ითვლება.

განხილული ნორმის არსიდან გამომდინარე, ნიშნის ფაქტობრივ გამოყენებად ითვლება მისი პირდაპირი ან მიმსგავსებითი სახით სარგებლობა კომერციული მიზნით.

განსაკუთრებული უფლებების ობიექტით უნებართვო სარგებლობა, როგორც უკვე ვიცით, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალში ცნობილია, როგორც კონტრაფაქცია, სასაქონლო ნიშნების სამართლის მიხედვით მართლსაწინააღმდეგო ეს მოქმედება შეიძლება განიმარტოს, როგორც გაყალბებული ნიშნის გამოყენება უფლებათა მფლობელის ნების საწინააღმდეგოდ.

მიმსგავსებითი ნიშნის გამოყენება იურიდიულ ლიტერატურაში იმიტაციად არის. ცნობილი. ამ შემთხვევაში ნიშანი განიცდის სერიოზულ ცვლილებებს, მაგრამ სახეზეა საერთო შთაბეჭდილება და იდეური შინაარსი იმ დონით, რომ ამოიცნობა ის ნიშანი, რისი მიმსგავსებაცაა მიზნად დასახული.

კონტრაფაქციის ერთ-ერთი მაგალითი შეიძლება იყოს: „ADIDAS“ — ორიგინალური ნიშანი და „ADIBAS“ — გაყალბებული.

იმიტაციის მაგალითად გამოდგება: „ასკოფენი“ — ორიგინალური ნიშანი და „100 კოფენი“ — იმიტირებული. საქონელი, რომლისთვისაც გამოიყენება იმიტირებული და ორიგინალური ნიშანი, ასევე, შეიძლება პირდაპირ დაემთხვეს ან მსგავსი იყოს სავაჭრო ურთიერთობების გათვალისწინებით. სასამართლო პრაქტიკას, როგორც წესი, უჭირს ზუსტი ზღვრის გავლება კონტრაფაქციასა და იმიტაციას შორის, ამიტომ ხშირად კანონმდებლობა და პრაქტიკა

სასაქონლო ნიშნის ნებისმიერი სახით უნებართვო გამოყენებას კონტრაფაქციას უწოდებს.

სასამართლო დავების განხილვისას, ნიშნებისა და საქონლის მსგავსების და, შესაბამისად, უფლებათა დარღვევის დასადგენად, იყენებს ე.წ. „საშუალო დონის (ჩვეულებრივი) მომხმარებლის“ შეხედულებას. საქართველოს პირობებში, როდესაც გამოყენებული ნიშნების უმეტესობა უცხოურია და ლათინური დამწერლობით წარმოდგება, სიტყვიერი ნიშნების მსგავსების დადგენა ჩვეულებრივი ქართველი მომხმარებლის შეხედულებაზე დაყრდნობით ეროვნული ცნობიერების თავისებურებების გავლენას ვერ ასცდება. ეს გარემოება განსაკუთრებით იჩენს თავს, როდესაც უნდა შემოწმდეს სიტყვიერი ნიშნის ჟღერადობა. რა წესით წაიკითხავს ლათინური ასოებით დაწერილ ნიშანს საშუალო ქართველი მომხმარებელი, მაგალითად, „NUTELA“? – მოეთხოვება კი მას გრამატიკულად ზუსტი წაკითხვა, ვთქვათ, როდესაც სიტყვა ფრანგული, ინგლისური, გერმანული ან ესპანურია?

უცხო ენაზე რეგისტრირებული ნიშნების ქართველი მომხმარებლის მიერ კურიოზული წაკითხვა რომ თავიდან ავიცილოთ, საჭიროა ისეთი ნიშნების, როგორიცაა „ТРАКИА“ და სხვ. ქართული დამწერლობით გამოყენება. ასეთ შემთხვევებში ნიშანი წაიკითხება „თრაკია“ – ბულგარეთის ისტორიული რაიონი.

გამოსახულების ანალიზისას ჩვეულებრივი მომხმარებლის შეხედულება ცნობიერების ეროვნულ თავისებურებებზე იმდენად არ არის დამოკიდებული, რომ აღნიშნულის მსგავსი სირთულე და გაუგებრობა წარმოქმნას.

შევეხებით კიდევ ერთ პრაქტიკულ საკითხს. მიჩნეულია, რომ დარღვევად ითვლება აგრეთვე სიტყვიერი ნიშნის თარგმნის უნებართვოდ გამოყენება. კვლავ, თუ გავითვალისწინებთ ქართული ენის განსხვავებულობას სხვა ენებისაგან, მაშინ დასადგენია, ჩაითვლება თუ არა დარღვევად ქართველი მომხმარებლის შეხედულებიდან გამომდინარე ორი შემდეგი ნიშნის გამოყენება: „Spring“– ინგლისური და „გაზაფხული“ ქართული. იგივე კითხვასთან გვაქვს საქმე, თუ რუსულ სიტყვას „Весна“ გავითვალისწინებთ. თვალსაჩინოებისათვის კიდევ ერთ მაგალითს მოვიყვანთ. კითხვას, ქართულ

ბაზარზე სავაჭრო ურთიერთობებიდან გამომდინარე, შეუქმნის თუ არა მომხმარებელს ერთმანეთთან აღრევამდე მსგავსების შთაბეჭდილებას ნიშნები: „Sunset“, „Закат“და „დაისი“? – მკითხველმა თავად გასცეს პასუხი.

ნათელია, რომ ერთი და იმავე ნიშნის გამოყენება ერთმანეთისაგან განსხვავებული საქონლისათვის, დარღვევად არ ჩაითვლება და ეს გასაგებია, თუ საქმე გვაქვს ნიშანთან, რომელიც ჯერ კიდევ საყოველთაოდ ცნობილი არ გამხდარა. მაგრამ, თუ საქონლის ან მომსახურების მსგავსება მტკიცდება, მაშინ დარღვევა სახეზე იქნება. მაგალითად, პარიზის სააპელაციო სასამართლომ გადაწყვიტა, რომ ნიშნის „Technica“ მფლობელის განსაკუთრებული უფლება დაირღვა, რადგან ერთმანეთის მსგავსად მიიჩნია მომსახურება შენობების, ნაგებობებისა და წყალგაყვანილობის აგების სფეროში და მომსახურება შენობებისა და ნაგებობების მოვლა-პატრონობასთან დაკავშირებით.

სასაქონლო ნიშნის მფლობელის უფლებათა დარღვევის კიდევ ერთი სახეა სხვისი ნიშნის სახელის გამოყენება საკუთარი საქმიანობისათვის (Passing off). ამგვარი დარღვევის დროს დამრღვევი, როგორც წესი, იყენებს საყოველთაოდ ცნობილ ნიშანს, ანუ ისეთ ნიშანს, რომელსაც ხანგრძლივი და ძლიერი რეპუტაცია გააჩნია მოცემულ ქვეყანაში. კერძო შემთხვევაში საქონელს არსებითი მნიშვნელობა არ ექნება. მართლაც წარმოვიდგინოთ, რომ ვიღაცა უნებართვოდ იყენებს ნიშანს „Mercedes“, ვთქვათ, საქართველოში ტანსაცმლის საწარმოებლად და გასაყიდად, განა მყიდველი უნებლიეთ არ დააკავშირებს ამ საქონლის მწარმოებელს ცნობილ გერმანულ ავტომანქანების საწარმოსთან? დიდი ვარაუდით შეიძლება ითქვას, რომ მომხმარებელი იმ დასკვნამდე მივა, რომ „მერსედესმა“ გადაწყვიტა ტანსაცმლის წარმოება და გაიფიქრებს: „აბა, თავს როგორ შეირცხვენს, ალბათ ტანსაცმლის ხარისხიც ისეთივე მაღალი იქნება, როგორი ხარისხიც მანქანებს აქვს!“. ამგვარ ვითარებას მივყავართ საქონლის წარმოშობის წყაროს აღრევამდე და, რადგან სასაქონლო ნიშნის უმთავრესი ამოცანაა მომხმარებელს შეუქმნას საქონლის წარმოშობის წყაროს ამოცნობის უტყუარი შესაძლებლობა, უფლებათა დარღვევის ფაქტის დადასტურების დასკვნის

გამოტანა სრულიად მართებული იქნება.

ყოველივე ზემოაღნიშნული მოწმობს, რომ დავები სასაქონლო ნიშნის დარღვევაზე რთულად გადასაწყვეტ საქმეს წარმოადგენს, ხოლო პრაქტიკა ერთსა და იმავე საკითხზე განსხვავდება ქვეყნიდან ქვეყნამდე. საქართველოში ერთი და იმავე მიდგომის დამკვიდრებისაკენ არის მიმართული სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-6 მუხლის მე-2 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტი, რომელიც კრძალავს კარგი რეპუტაციის მქონე ნიშნის მსგავსი აღნიშვნის ისეთ უნებართვო გამოყენებას, რაც დამრღვევ პირს შეუქმნის დაუმსახურებელ ხელსაყრელ პირობებს, ან ზიანს მიაყენებს ნიშნის გუდვილს.

საქართველოში სასამართლო პრაქტიკა ჯერ მწირია, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ უკვე მოქმედი (რეგისტრირებული) ნიშნების რიცხვი 50 000-ზე მეტია, შეიძლება დავასკვნათ, რომ დავები გახშირდება. ამიტომ საქართველოს მეწარმენი ყურადღებით უნდა იყვნენ და დროულად მოიპოვონ და დაიცვან უფლებები როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე მის გარეთ.

სასაქონლო ნიშნების შემთხვევაში, საავტორო და საპატენტო-სამართლებრივი საქმეების მსგავსად, საკუთარი უფლებების დასაცავად მფლობელმა შეიძლება მიმართოს კერძო-სამართლებრივ ნებისმიერ პროცედურულ თუ მატერიალურ-სამართლებრივ საშუალებას. მას შეუძლია პროფილაქტიკური ზომებიც გამოიყენოს, მაგალითად, დაარეგისტრიროს ნიშანი სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ საქართველოს კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად და არ შემოუშვას ქვეყნის ტერიტორიაზე მისი უფლებათა დარღვევით ნიშანდებული საქონელი. გარდა ამისა, უფლებათა მფლობელი ვალდებულია სწორად მართოს მოპოვებული უფლებები, რამდენადაც სასაქონლო ნიშნის იურიდიული მდგომარეობისადმი უყურადღებობამ შეიძლება აწყობილი საქმეც კი დაანგრიოს.

თავი 37. პასუხისმგებლობა ინტელექტუალურ უფლებათა დარღვევისათვის

ინტელექტუალურ უფლებათა დარღვევისათვის შეიძლება იყოს გამოყენებული ყველა სახის პასუხისმგებლობის ზომა, რომელიც გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით.

რადგან დარღვევები ამ სფეროში, უმეტესწილად დელიქტური ხასიათისაა, როგორც წესი, გამოიყენება სამოქალაქო სამართლებრივი ზომები (სანქციები). ასე, მაგალითად, საავტორო უფლებათა დარღვევისათვის, საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა შესახებ კანონის 59-ე მუხლის თანახმად, დარღვეულ უფლებათა მფლობელის არჩევით შეიძლება იყოს მოთხოვნილი:

ა) უფლების აღიარება;

ბ) უფლების დარღვევამდე არსებული მდგომარეობის აღდგენა და იმ მოქმედების აღკვეთა, რომელიც არღვევს უფლებას ან ქმნის მისი დარღვევის საფრთხეს;

გ) ზიანის ანაზღაურება, მიუღებელი შემოსავლის ჩათვლით;

დ) ზიანის ანაზღაურების ნაცვლად იმ შემოსავლის ჩამორთმევა, რომელიც დამრღვევმა მიიღო მათი უფლებების დარღვევის შედეგად;

ე) ზიანის ანაზღაურებისა და შემოსავლის ჩამორთმევის ნაცვლად კომპენსაციის გადახდა, რომლის ოდენობასაც განსაზღვრავს სასამართლო, რომელიც არ უნდა იყოს დარღვეული უფლების მართლზომიერად. გამოყენების შემთხვევაში უფლების მფლობელის მიერ მისაღები ფულადი ანაზღაურების ათმაგ ოდენობაზე ნაკლები;

ვ) მათი უფლებების დაცვასთან დაკავშირებული სხვა ზომების მიღება, რომლებიც გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით.

პასუხისმგებლობის ზომის დაკისრებისას და ზიანის განსაზღვრისას გასათვალისწინებულია დარღვევის არსი, უფლების მფლობელისათვის მიყენებული ქონებრივი და არაქონებრივი ზიანი, აგრეთვე, ის სავარაუდო შემოსავალი, რომელიც შეეძლო მიეღო უფლების მფლობელს, დაცვის ობიექტის მართლზომიერად გამოყენების შედეგად. იმისათვის, რომ პასუხისმგებლობის ზომა სწორად შეირჩეს ინტელექტუალურ უფლებათა საქართველოს კანონმდებლობა, კერძოდ, საავტორო სამართალი იძლევა კონტრაფაქციული

პროდუქციის (ასლების) განსაზღვრებას, რაც ამ განყოფილების წინა თავებში უკვე განვიხილეთ. ამ მიმართებით აღსანიშნავი ის არის, რომ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის მე-60 მუხლით გათვალისწინებულია ადმინისტრაციული სამართლის ზომებიც, კერძოდ, შესაძლებელია კონტრაფაქციული ასლების ჩამორთმევაცა და განადგურებაც, თუმცა უფლებათა მფლობელს შეუძლია მოითხოვოს მისთვის გასანადგურებელი საქონლის გადაცემა. ამავე დროს, ჩამორთმევას არ ექვემდებარება მესამე პირის მიერ მართლზომიერად შეძენილი კონტრაფაქციული ასლები, თუკი ისინი შეძენილი არ არის კომერციული გამოყენების მიზნით.

საავტოროს მსგავსი სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ზომები გათვალისწინებულია ინტელექტუალურ უფლებათა საქართველოს სხვა კანონებითაც: საპატენტო კანონით (48-ე და 68^4 მუხლი); სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონით (45-ე მუხლი). დანარჩენი კანონები: დიზაინის შესახებ; მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ; ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ; საქონლის ადგილწარმოშობისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ, ამ მხრივ უთითებენ მხოლოდ, რომ პასუხისმგებლობის ზომა შეიძლება იყოს მოთხოვნილი საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, რაც იგულისხმება ნებისმიერი სახის დარღვევის შემთხვევაში და ნებისმიერ ობიექტთან მიმართებით.

საქართველოს კანონმდებლობაზე მითითებისას ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალს მიკუთვნებული კანონებით იგულისხმება ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლებრივი ნორმებით დადგენილი საკმაოდ მკაცრი სანქციები, რომლებიც განსაზღვრულია თანამედროვე საერთაშორისო მოთხოვნათა შესაბამისად. აღნიშნული სანქციები დაწესებულია საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსით (მუხლები 157^1; 157^2; 158-ე) და სისხლის სამართლის კოდექსით (მუხლები 189; 189^1 და 196-ე).

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის სანქციებია უფლებათა დარღვევის წესით წარმოებული და გასავრცელებლად გამოტანილი საქონლისა და მისი დამზადებისათვის საჭირო მასალებისა და მოწყობილობების ჩამორთმევასთან (კონფისკაციასთან)

ერთად ჯარიმის დაკისრება 5000 ლარამდე ოდენობით, თუ ერთი წლის განმავლობაში სამართალდარღვევა განმეორდა.

დაჯარიმებაზე უთითებს სისხლის სამართლის კოდექსიც, რომელიც ითვალისწინებს თვაისუფლების შეზღუდვასაცა და თავისუფლების აღკვეთასაც. ამ მიმართებით ყველაზე მკაცრი სანქციაა თავისუფლების აღკვეთა ვადით, 3 წლამდე.

კარი მეორე
ინტელექტუალური უფლებების მოპოვება და სარგებლობა

განყოფილება 8. ინტელექტუალური უფლებების მოპოვების პროცედურები

იმისდა მიხედვით, თუ ინტელექტუალური სამართლის რომელ ინსტიტუტს ეკუთვნის, ინტელექტუალური უფლებები მოიპოვება განსხვავებული წესით. საავტორო და მომიჯნავე უფლებები მოიპოვება ყოველგვარი პროცედურების (ფორმალობების შესრულების) გარეშე. როგორც ვიცით, ისინი წარმოიშობა ნაწარმოების რაიმე ობიექტური სახით გამოხატვასთან ერთდროულად. დანარჩენი ინტელექტუალური უფლებების წარმოშობა (ნოუ-ჰაუს გარდა) დაკავშირებულია დადგენილი პროცედურების შესრულებასთან (გამონაკლისი სასაქონლო ნიშნების მიმართაც არსებობს). აღნიშნულიდან გამომდინარე, საავტორო უფლებათა მოპოვებაზე ყურადღებას არ შევაჩერებთ და წარმოვადგენთ საპატენტო და სასაქონლო ნიშანზე უფლებების მოპოვების პროცედურას.

თავი 38. საპატენტო უფლებების (პატენტის) მოპოვების პროცედურა.

ლიტერატურაში საპატენტო უფლებების მოპოვება პატენტის გაცემის მოპოვებათაც არის ცნობილი. ეს იმიტომ, რომ „პატენტი“ საპატენტო უფლების აღმნიშვნელ ცნებასაც წარმოადგენს. საპატენტო უფლებების მოსაპოვებლად პატენტის მიღების მსურველმა – განმცხადებელმა აუცილებლად უნდა შეასრულოს კანონით დადგენილი ფორმალობები: უნდა გააფორმოს და საპატენტო უწყებას მიაწოდოს განაცხადი პატენტის მიღების სურვილის გამოხატვით, ხოლო ექსპერტიზის შედეგად გაიცემა ან არ გაიცემა პატენტი. თუ პატენტი არ გაიცა, საპატენტო უფლებებიც ვერ წარმოიქმნება.

სამრეწველო საკუთრების დაცვის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის ერთ-ერთ ძირითად საკითხად ითვლება სხვადასხვა ქვეყნის საპატენტო პროცედურათა დაახლოება და, სადაც შესაძლებელია, საერთაშორისო ნორმების დაწესება. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციამ პატენტების გაცემის მიმართ ჩამოაყალიბა ზოგიერთი აუცილებელი პროცედურული და ადმინისტრაციული ნორმა. ქვეყანაში რომ პატენტის გაცემის ქმედითი

სისტემა არსებობდეს, კონვენცია ითხოვს, – ყველა ქვეყანამ შექმნას სპეციალური სამსახური სამრეწველო საკუთრების დაცვის სფეროში საქმიანობისათვის და ცენტრალური საცავი, რათა საზოგადოებამ შეძლოს გამოგონებების, სასარგებლო მოდელების, სამრეწველო ნიმუშების, პატენტებისა და სასაქონლო ნიშნების გაცნობა. სამრეწველო საკუთრების დაცვის უზრუნველყოფა და, განსაკუთრებით, მისი საერთაშორისო დაცვა ვერ განხორციელდება, თუ კონვენციის მხარე სახელმწიფოში არ იარსებებს ეროვნული ადმინისტრაციული სამსახური, რომელიც არეგისტრირებს სამრეწველო საკუთრებით უფლებებს და ავრცელებს მათ შესახებ მონაცემებს – საჯაროდ ხელმისაწვდომს ხდის.

საპატენტო უფლებები მოიპოვება საპატენტო ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად, რომელიც შედგება განაცხადის ფორმალური მოთხოვნებისა და მასში მოცემული გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის არსობრივი მოთხოვნებისადმი (კრიტერიუმებისადმი) შემოწმების საფეხურებისაგან, პატენტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ დაცვის ობიექტის შესახებ მონაცემების გამოქვეყნებისაგან, რომლის დროსაც გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის არსი საჯარო ხდება, რადგან ნებისმიერ პირს შეუძლია გაეცნოს აღწერილობას, გამოგონების ფორმულასა და სხვა მასალებს. გამოქვეყნების პროცედურა მოიცავს დროის 3-თვიან მონაკვეთს, რომლის განმავლობაშიც კონკურენტებს (დაინტერესებულ პირებს) ეძლევა საშუალება შეეწინააღმდეგოს პატენტის გაცემას თავად საქპატენტში, სააპელაციო საჩივრის (აპელაციის) შეტანით. თუ ასეთი ფაქტი მოხდება, მაშინ გაიმართება აპელაციის განხილვა, თუ არადა გაიცემა პატენტი. გათვალისწინებულია, აგრეთვე, ხელახალი ექსპერტიზის პროცედურა, რომელიც შეიძლება პატენტის გაცემის შემდეგ გაიმართოს და პატენტის გაუქმებით დასრულდეს. პროცედურის ეს საფეხური 2010 წლის შემდეგაა შემოღებული საქართველოში და მას უკვე არაერთხელ მიმართეს დაინტერესებულმა პირებმა. ჩამოთვლილი პროცედურები გათვალისწინებულია საქართველოს საპატენტო კანონით და ინსტრუქციით გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის განაცხადის გაფორმების, წარდგენისა და პატენტის გაცემასთან დაკავშირებული პროცედურების შესახებ, რომლებიც სრულად შეესაბამება სამრეწველო საკუთრების დაცვის

პარიზის კონვენციასა და საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულებას, აგრეთვე სხვა საერთაშორისო აქტებს, მათ შორის, რომელთა მხარე საქართველო არ არის.

პარიზის კონვენცია ითხოვს ეროვნულმა სამსახურმა აუცილებლად უზრუნველყოს სამრეწველო საკუთრების ოფიციალური ბიულეტენის პერიოდული გამოცემა. პარიზის კონვენციის მხარე ყველა ქვეყანაში უპირობოდ სრულდება ეს დებულება და ფუნქციონირებს სამსახური, რომელსაც, როგორც წესი, საპატენტო ან სამრეწველო საკუთრების დაცვის უწყება ეწოდება. ეს ორგანო ეროვნული საპატენტო სისტემის ძირითადი რგოლია ყველა ქვეყნისთვის. საქართველოში ასეთი ორგანოა საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი „საქპატენტი". ამ ორგანოს დაფუძნებამდე, 1992 წლის იანვრიდან მოქმედებდა საპატენტო ექსპერტიზის ცენტრი „პატენტცენტრი", რომლის ფუნქციონირების დროსაც შემუშავდა ძირითადი ინსტრუქციულ-ნორმატიული აქტები, ჩამოყალიბდა ექსპერტთა კოლექტივი და 1992 წლის 1 მაისიდან დაიწყო განაცხადების ექსპერტიზა. პატენტცენტრს საქართველოში წინამორბედი ორგანიზაცია არ ჰყოლია. იგი პირველი ეროვნული ორგანო იყო მთელს პოსტსაბჭოურ სივრცეში, რომელიც ამოქმედდა დამოუკიდებლობის მოპოვებასთან ერთად და უამრავი სირთულის გადალახვა მოუხდა, რაც ამ წიგნის ავტორმა საკუთარ თავზე გამოსცადა, დასაწყისიდან დირექტორად ყოფნის დროს. საქართველოს საპატენტო სისტემის ჩამოყალიბებაში, მათ შორის, დღევანდელი ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის „საქპატენტის" ჩამოყალიბებაში, დიდი წვლილი მიუძღვით 1992 წელს მეცნიერებისა და ტექნიკის მინისტრად მყოფ ბატონ ირაკლი ჟორდანიას, მის მოადგილეს, შემდგომში საქპატენტის ხელმძღვანელს — დავით გაბუნიას. ამასთან, განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს გამოჩენილი ქართველი მეცნიერ-იურისტის, პროფესორის სერგო ჯორბენაძის ფასდაუდებელი ღვაწლი ინტელექტუალური, მათ შორის, სამრეწველო საკუთრების ჭეშმარიტად ეროვნული საკანონმდებლო ბაზის შექმნაში. ყველა პირველი საკანონმდებლო აქტი მისი უშუალო ხელმძღვანელობით შემუშავდა. ბატონმა სერგომ (როგორც მას ახლობელთა და მეცნიერთა შორის

უწოდებდნენ) პირველმა მოიწონა „დამოუკიდებელ საქართველოში საგამომგონებლო საქმიანობის განვითარების კონცეფცია“, რომელიც სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ინსტიტუტში, „ტექინფორმში“ შეიქმნა, მისი მაშინდელი დირექტორის, ოლეგ შატბერაშვილის პიროვნული მონაწილეობითა და აქტიური მხარდაჭერით, და რომელმაც განსაზღვრა საქართველოში საპატენტო საქმიანობის ჩამოყალიბებისა და განვითარების მთავარი მიმართულებები.

§ 38.1 საპატენტო განაცხადის მიწოდება

საპატენტო უფლებათა გაფორმების პროცედურა იწყება საპატენტო განაცხადის მიწოდებით. ეს ფაქტი შემდგომ ხდება ყველა საპატენტო უფლების მოქმედების ათვლის წერტილად. ამდენად, ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ განაცხადი თავიდანვე იყოს „სწორად გაფორმებული“. მხოლოდ ასეთ განაცხადს დაუდგინდება შეტანის თარიღი, რომელიც განმცხადებელს მიანიჭებს პრიორიტეტით სარგებლობის უფლებას.

განაცხადი

განაცხადის შედგენილობა და ფორმა, რომელიც დადგენილია საქართველოში მოქმედი კანონმდელობით, უნიფიცირებულია საერთაშორისო წესებთან. განმცხადებელი ვალდებულია წარადგინოს ყველა აუცილებელი მასალა, რათა განაცხადი მიჩნეულ იქნეს **„სწორად გაფორმებულად“** და დაცული იყოს გამოგონებისა სასარგებლო მოდელისთვის განაცხადის გაფორმებისა და წარდგენის ინსტრუქციით განსაზღვრული მოთხოვნები. თუ ფორმალური მოთხოვნები არ იქნება დაკმაყოფილებული, განაცხადის განხილვა არ წარიმართება და „საქპატენტში“ შეტანის თარიღი არ დადასტურდება. ასეთ შემთხვევაში დასაპატენტებლად შეტანილ გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელს არ მიენიჭება პრიორიტეტი.

„სწორად გაფორმებული“ განაცხადი უნდა შეიცავდეს შემდეგ აუცილებელ მასალებს:

— პატენტის მოთხოვნის დადგენილი ფორმის განცხადებას (ფორმალიზებული ბლანკის სახით);

— გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის დადგენილი სტრუქტურის აღწერილობას;

— დადგენილი წესით შედგენილ გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ფორმულას. გამოგონება შეიძლება იყოს წარმოდგენილი მრავალი დამოუკიდებელმუხლიანი ფორმულით, სასარგებლო მოდელი კი მხოლოდ ერთი დამოუკიდებული და მასზე დამოკიდებული მრავალი მუხლების მქონე ფორმულით;

— ნახაზებს, სქემებსა და სხვა სახის საილუსტრაციო მასალას, თუ ისინი გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ფორმულის არსის ასახსნელად არის აუცილებელი. მაგალითად, განაცხადი თუ მოწყობილობას შეეხება, ნახაზები აუცილებელია.

გარდა ამისა, წარედგინება რეფერატი;

განაცხადის მიწოდების დღისთვის ან არა უგვიანეს ერთი თვისა, საჭიროა ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის საფასურის გადახდა, რის გარეშეც განაცხადი არ განიხილება;

თუ განმცხადებელი „საქპატენტთან“ ურთიერთობას აწარმოებს წარმომადგენლის მეშვეობით, წარსადგენია მინდობილობა. წარმომადგენლად განმცხადებელს შეუძლია აირჩიოს „საქპატენტში“ რეგისტრირებული, კვალიფიკაციამინიჭებული წარმომადგენელი — პატენტრწმუნებული, რომელთა ოფიციალური სიაც განთავსებულია საქპატენტის გვერდზე sakpatenti.org.ge.

განაცხადის მიღების შემდეგ საქპატენტი აწარმოებს საპატენტო ექსპერტიზას, რომელიც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, იყოფა ორ ნაწილად: ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა და არსობრივი ექსპერტიზა.

§ 38.2 ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა

საქართველოს საპატენტო კანონმა ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზაც ორ საფეხურად გაყო. პირველია განაცხდის შეტანის თარიღის დადგენა, რომლის დროსაც განაცხადს შეტანის თარიღი ენიჭება, თუ წარდგენილია საპატენტო კანონის 27-ე მუხლით გათვალისწინებული საგანაცხადო მასალები. გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელისათვის ეს მასალებია განცხადება, აღწერილობა, ფორმულა და ნახაზები, თუ ისინი აუცილებელია არსის ასახსნელად. თუ ამ მასალათაგან ერთი მაინც არ იქნა წარდგენილი, განაცხადს შეტანის თარიღი არ დაუდასტურდება. ამასთან, შეტანის

თარიღის დადგენა და განმცხადებლისათვის შეტყობინება დაკავშირებულია ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის საფასურის გადახდასთან.

„საქპატენტი“ ამოწმებს საგანაცხადო მასალების წარდგენის სისრულეს და დადგენილ მოთხოვნებთან შესაბამისობას. კერძოდ, შეისწავლება, შეიცავს თუ არა საგანაცხადო მასალები ყველა მონაცემს, ხელმოწერილია თუ არა განცხადება და სხვა საბუთები ავტორის ან განმცხადებლის, ან უფლებამონაცვლის მიერ, წარმოდგენილია თუ არა აღწერილობა და ფორმულა, ნახაზები და სხვ.

თუ დადგენილი მოთხოვნები დაკმაყოფილებულია, განმცხადებელს ეგზავნება განაცხადის შეტანის თარიღის დადგენის საბუთი, რის შემდეგაც ტარდება ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის მეორე საფეხურით გათვალისწინებული შემოწმება.

ექსპერტიზის მეორე საფეხურზე შეისწავლება, დაცულია თუ არა გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ერთიანობისადმი საპატენტო კანონის 28-ე მუხლით დადგენილი მოთხოვნა. თუ ერთიანობა დარღვეულია, განმცხადებელს ეგზავნება შეთავაზება განაცხადის გაყოფის თაობაზე. თუ ეს შეთავაზება არ შესრულდა, ექსპერტიზა განიხილავს ერთ ობიექტს, რომელიც პირველ დამოუკიდებელ მუხლშია წარმოდგენილი. გამოგონების ერთიანობის ექსპერტიზა ამ საფეხურზე ტარდება განცხადებული ობიექტის არსის ღრმად შესწავლის გარეშე. მოწმდება ერთიანობის აშკარა დარღვევა, რაც სახეზეა, თუ განაცხადში აღწერილია 2 ან მეტი თვალში საცემი განსხვავებული დაცვის ობიექტი, მაგალითად, გამოთვლითი მანქანა და ბოთლის ასახდელი. ერთიანობის შემოწმება გრძელდება არსობრივი ექსპერტიზის დროს — შეისწავლება საგამომგონებლო იდეა და ამ იმედით ერთმანეთთან დაკავშირებული ობიექტები.

თუ ფორმალური მოთხოვნების შესწავლის შედეგი დადებითია, „საქპატენტს“ გამოაქვს გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის პატენტის მისაღებად წარდგენილი განაცხადის განსახილველად მიღების შესახებ გადაწყვეტილება, რომელიც ეცნობება განმცახადებელს არსობრივი ექსპერტიზის საფასურის დადგენილი ოდენობის გადახდის შეთავაზებასთან ერთად, რის შემდეგაც განაცხადი ექვემდებარება არსობრივ ექსპერტიზას.

§ 38.3 საგანაცხადო მასალები

მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ რას წარმოადგენს საგანცხადო მასალები: გამოგონების (სასარგებლო მოდელის) აღწერილობა და გამოგონების (სასარგებლო მოდელის) ფორმულა, რომელთა გარეშეც განაცხადს არ დაუდგინდება შეტანის თარიღი და პრიორიტეტი, აგრეთვე რეფერატი, რომელიც მხოლოდ საინფორმაციო მნიშვნელობისაა და იურიდულ დატვირთვას არ ატარებს.

აღწერილობა

გამოგონების და სასარგებლო მოდელის აღწერილობა უნდა შეესაბამებოდეს მისი სტრუქტურისადმი საპატენტო სამართალში აღიარებულ და მთელს მსოფლიოში შემოღებულ ერთგვაროვან მოთხოვნებს და უნდა შეიცავდეს:

დასახელებას, რომელიც განსაზღვრავს ობიექტს, უნდა იყოს რაც შეიძლება მოკლე, მაგალითად, ჩაის დამაქუცმაცებელი; ჩაის ფრაქციებად დაყოფის ხერხი; ფილტრ-პრესი ღვინის გასაწურად და სხვ.;

მონაცემებს გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის გამოყენების სფეროს შესახებ;

განმცხადებლისთვის ცნობილ ტექნიკის დონის დახასიათებას. ამ ნაწილში აღიწერება გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ანალოგები და მოიყვანება შედარებითი ანალიზი ანალოგების უარყოფითი მხარეების ჩვენებით. ამავე ნაწილში შეიძლება იყოს ცალკე წარმოდგენილი გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ყველაზე ახლო ანალოგი.

გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის არსს, ფორმულაში მოყვანილი არსებითი ნიშნების მეშვეობით და მათი განმარტებით.

ობიექტის დაწვრილებით დახასიათებას, რომელიც დასაპატენტებელი ობიექტის თავისებურებების გათვალისწინებით უნდა იყოს მოცემული.

თუ განცხადებულია მოწყობილობა, იგი აღიწერება ჯერ სტატიკაში, ნახაზების ფიგურებისა და პოზიციების თანამიმდევრული მითითებით, ხოლო შემდეგ დინამიკაში — როგორ მუშაობს ან როგორ გამოიყენება ობიექტი.

ხერხი აღიწერება ჯერ ზოგადად, შემდეგ კი მოიყვანება მისი განხორციელების ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითი მაინც. ნივთიერება აღიწერება ჯერ შემადგენლობის მიხედვით, შემდეგ შეუძლება მისი მიღების ხერხი და მოიყვანება მონაცემები გამოყენების შესახებ. ამ შემთხვევებშიც უნდა იყოს აღწერილი ერთი ან რამდენიმე მაგალითი.

თუ ნივთიერება ფარმაცევტულია, მაშინ უნდა იყოს ცნობები ცხოველებზე ან პაციენტებზე გამოცდის დადასტურებით, თერაპევტული ან სხვა შედეგის გამოკვეთით.

გამოგონება, სასარგებლო მოდელი ისეთი სიცხადით უნდა იყოს აღწერილი, რომ საშუალო დონის სპეციალისტმა შეძლოს მისი განხორციელება დამატებითი შემოქმედებითი კვლევა-ძიების გარეშე. წინააღმდეგ შემთხვევაში დაცვის ობიექტის დადგენა ვერ მოხერხდება და პატენტი არ გაიცემა. ხოლო თუკი პატენტი ამ მოთხოვნის დარღვევით გაიცა, მაშინ იგი გაუქმება-გაბათილების საგანი იქნება.

გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ფორმულა

აღწერილობასთან ერთად წარდგენას ექვემდებარება გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ფორმულა. საქართველოში ისევე, როგორც სხვა ქვეყნებში, მოქმედი კანონმდებლობა აწესებს, რომ გამოგონების (სასარგებლო მოდელის) არსსა და სამართლებრივი დაცვის ფარგლებს განსაზღვრავს ფორმულა, რომელიც შეიძლება იყოს ერთი (ან მრავალი) დამოუკიდებელი მუხლის მქონე, ერთი ან მრავალი დამოკიდებული მუხლით. აღწერილობა და სხვა მასალები (ნახაზები, სქემები) მხოლოდ გამოგონების შინაარსის გასაშუქებლად გამოიყენება. **დაცვის ფარგლებისა და უფლებათა დარღვევის დადგენის თვალსაზრისით იურიდიული მნიშვნელობა მხოლოდ ფორმულას გააჩნია ისევე, როგორც დიზაინისათვის ფოტოგრაფიას, ნახატს ან თვით ნაკეთობას.**

გამოგონების ფორმულის აღმნიშვნელი ინგლისური ტერმინი „claims“ ითარგმნება როგორც მოთხოვნები (ამ სიტყვის სასარჩელო მოთხოვნების გაგებით). მასში ჩადებული აზრი ნიშნავს, რომ განმცხადებელი მოითხოვს დაუდგინდეს გამოგონების (სასარგებლო მოდელის) სამართლებრივი დაცვის ფარგლები ფორმულაში მოყვანილი არსებითი ნიშნების ერთობლიობის განფენილობით. გერმა-

ნულად გამოგონების ფორმულა „Anrecht“, მოთხოვნის უფლების გამომხატველია და ინგლისურ ტერმინში ნაგულისხმები შინაარსის მატარებელი ცნებაა.

დადგენილი წესითა და ფორმით გადმოცემული გამოგონების ფორმულა განცხადებული ობიექტის მოკლე სიტყვიერი დახასიათებაა, წარმოდგენილი არსებითი ნიშნების ერთობლიობით.

ყველა ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით ფორმულის მთავარი დანიშნულება სამართლებრივია. იგი განსაზღვრავს თუ რა რეალური ობიექტი(ები) შეესაბამება პატენტით დაცულ გამოგონებას (სასარგელო მოდელს).

ფორმულის სამართლებრივი მნიშვნელობა გამოიხატება:

— საგამომგონებლო იდეის შესაბამისი, განსახორციელებელი ობიექტის განსაზღვრით, რაც შემოფარგლავს პატენტმფლობლის განსაკუთრებული უფლებებით მოცულ პროდუქტთა ან ხერხთა (ტექნოლოგიათა) წრეს.

— მასში მოცემული არსებითი ნიშნების ერთობლიობის გამოკვეთით, რომ დადგინდეს გამოყენებულია თუ არა გამოგონება ან სასარგებლო მოდელი. ამით იგი შესაძლებლობას იძლევა გამოვლინდეს უნებართვოდ გამოყენების ფაქტი და შესაბამისად, განსაკუთრებული უფლების დარღვევა.

ფორმულამ რომ დააკმაყოფილოს მოთხოვნები თავისი დანიშნულების მიმართ და სრულად შეესაბამებოდეს გამომგონებლის ინტერესებს, იგი უნდა იყოს არსობრივად ზუსტი, გააჩნდეს სისრულე, კონკრეტულობა და ამავე დროს, იძლეოდეს განზოგადების შესაძლებლობას, უნდა პასუხობდეს გამოგონების ერთიანობის კრიტერიუმს.

გამოგონების ერთიანობის მოთხოვნა დაცულად ითვლება, თუ ფორმულით წარმოდგენილი უნდა იყოს ერთი საგამომგონებლო იდეის მქონე ერთი გამოგონება ან სხვადასხვა ობიექტისაგან შემდგარი გამოგონებათა ჯგუფი. მაგალითად, ახალი ნივთიერება და მისი მიღების ხერხი შეიძლება გაერთიანდეს ერთ განაცხადში. ასევე შეიძლება გაერთიანდეს ხერხი და მის განსახორციელებლად განკუთვნილი მოწყობილობა.

გამოგონების ფორმულის განზოგადების უნარი გულისხმობს

მის შედგენილობას არსებითი ნიშნების მინიმალურად საკმარისი რაოდენობისაგან. მაგრამ სისრულე და კონკრეტულობა შეიძლება გადმოცემული იყოს მხოლოდ ყველა აუცილებელი არსებითი ნიშნის ერთობლიობით. ამ ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო პრინციპის დაკმაყოფილება ხერხდება მრავალმუხლიანი ფორმულის ჩამოყალიბებით.

ფორმულის დამოუკიდებელი მუხლი უნდა იყოს შედგენილი დასაპატენტებელი ობიექტის ერთიანად წარმოდგენისათვის განზოგადებული საერთო არსებითი ნიშნებით ისე, რომ გამოგონების ფარგლები მოიცავდეს ყველა მომდევნო მუხლს.

მომდევნო მუხლებში მოყვანილი ნიშნები უნდა ავითარებდეს, აკონკრეტებდეს განაცხადში აღწერილ ობიექტს და/ან დამატებით იყოს წარმოდგენილი, მაგრამ არამც და არამც არ უნდა ცვლიდეს პირველ მუხლში გადმოცემულ ნიშნებს. ყოველი მომდევნო მუხლი უნდა ამყარებდეს მათ ტექნიკურ (არსობრივ) და სამართლებრივ დამოკიდებულებას პირველ მუხლთან. ფორმულის პირველი მუხლი მთავარი, დამოუკიდებელი და ძირითადი სამართლებრივი დატვირთვის მქონე მუხლია.

გამოგონების ფორმულის არსებითი ნიშნების ერთობლიობა უნდა იყოს წარმოდგენილი ლოგიკური თანამიმდევრობით და ურთიერთკავშირით ისე, რომ ობიექტი დახასიათებული იყოს დასრულებული სახით.

როგორც წესი, ფორმულა შედგება ორი ნაწილისაგან. პირველში, რომელსაც **ცნობილ ნიშანთა შემომფარგვლელ ნაწილად** მოიხსენიებენ, გადმოიცემა ტექნიკის დონისთვის ცნობილი არსებითი ნიშნები, რომლებიც ემთხვევა გამოგონების (სასარგებლო მოდელის) ნიშნებს. **მეორე ნაწილი, რომელსაც განმასხვავებელი** ეწოდება, შედგება განმასხავებელი არსებითი ნიშნებისაგან. ფორმულის მომდევნო მუხლებში შემომფარგველი ნაწილის გამეორება აღარ არის აუცილებელი. თავიდან მიეთითება, თუ რომელი მუხლის ნიშნების განვითარება ხდება და შემდგომ მოიყვანება განმასხვავებელი ნიშნები.

იმ შემთხვევაში, როცა ობიექტის თავისებურებიდან გამომდინარე სხვაგვარად ვერ ხერხდება ან აღსაქმელად უკეთესია, დასაშვებია ფორმულის ორ ნაწილად გაყოფის გარეშე წარდგენა. ასეთი

ფორმულის მიწოდება მიზანშეწონილია, მაგალითად, ახალი ქიმიური ხერხით მიღებული ნივთიერების დაპატენტებისას.

ფორმულაში მოყვანილი არსებითი ნიშნები უნდა იყოს განცხადებული ობიექტის — მოწყობილობის, ხერხის ან ნივთიერებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები. ყველაზე სახიფათოა დამოუკიდებელ მუხლში მათი აღრევა, რადგან, შემთხვევისა და საქმის ვითარების საჭიროებიდან გამომდინარე, გამოგონების ერთიანობის განსაზღვრა და დასაპატენტებელი ობიექტის გამოცალკევება შეიძლება ვერც კი მოხერხდეს.

არსებითი ნიშნების დედააზრი და თავისებურებანი საპატენტო სამართლის მოთხოვნათა კუთხით.

როგორც ცნობილია, ნიშანი არის ყოველივე ის, რითაც საგნები ან მოვლენები ერთმანეთს ემსგავსება, ან განსხვავდება. ნიშანი საგნის ან მოვლენის ამოცნობის, განსაზღვრის ან აღწერის შესაძლებლობას იძლევა. **ნიშნები შეიძლება იყოს არსებითი, შემთხვევითი, დამატებითი.**

არსებითი ნიშანი არის ის, რომელიც ყველა შემთხვევაში აუცილებლად ეკუთვნის საგანს. მის გარეშე საგნის არსებობა წარმოუდგენელია, რადგან იგი გამოხატავს საგნისა თუ მოვლენის ძირეულ ბუნებას და განასხვავებს ობიექტს სხვა სახისა და გვარის ობიექტებისაგან. მაგალითად, მაგიდა აუცილებლად შეიცავს მაგიდის ზედაპირსა და საყრდენს, სახლი კედლებს, სახურავსა (გადახურვას) და კარებს.

დამატებითი ნიშანი არის ის, რაც არ არის აუცილებელი საგნისთვის, მაგრამ რაღაც მიზნისათვის ხდება საჭირო, მაგალითად, უჯრა მაგიდისათვის.

შემთხვევითი ნიშანი ის ნიშანია, რომელიც შეიძლება საერთოდ არ იყოს აუცილებელი საგნისათვის, მაგრამ მოცემული მიზეზის გამო თან ახლდეს მას. მაგალითად, მაგიდა შეიძლება იყოს შეღებილი ყავისფრად ან ნებისმიერ სხვა ფრად.

ფერი საგნისთვის შეიძლება შემთხვევით იყოს შერჩეული, მაგალითად, ქარხანამ შეღება მაგიდა იმ ფერის საღებავით, რაც გააჩნდა. **ასეთი ნიშანი შემთხვევითია.**

გამოგონების ფორმულის პირველ (და ყველა სხვა დამოუკიდებ-

ელ) მუხლში უნდა იყოს მოცემული მხოლოდ არსებითი ნიშნები. დასაშვებია, რომ მომდევნო მუხლები გადმოიცეს დამატებითი ნიშნებით. რაც შეეხება შემთხვევით ნიშნებს, მათი მოყვანა ფორმულის ნებისმიერ მუხლში საჭირო არ არის. დავის შემთხვევაში თუ გაირკვა, რომ გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის განსხვავება ვლინდება მხოლოდ შემთხვევითი ნიშნების ერთობლიობით, მაშინ პატენტი გაუქმდება. თუ განსხვავება წარმოდგენილი იქნება დამატებითი ნიშნებით, მაშინ საკითხი გადაწყდება მოცემული შემთხვევის მიხედვით, არსობრივ კრიტერიუმებთან საგამომგონებლო იდეის შესაბამისობაზე დამოკიდებულებით.

საპატენტო ექსპერტიზის მსვლელობაში გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის ობიექტის გამოვლენისა და აღწერისათვის არსებით ნიშნებს ყოფენ სტრუქტურულ, ურთიერთგანლაგების, ფორმის, შეფარდებისა და მასალის აღმნიშვნელ ჯგუფებად. სტრუქტურული და ურთიერთგანლაგების ნიშნების ერთობლიობის გარეშე საგამომგონებლო იდეა ვერ აღიწერება, შესაბამისად, ეს ნიშნები ყოველთვის არსებითია. თუ მათ შორის ერთობლიობა გადმოცემული არ არის, გამოგონებაც ვერ იქნება გამოხატული, რის გარეშეც ინტელექტუალურ უფლებათა ობიექტი დაცვას არ ექვემდებარება.

რეფერატი

გამოგონებისა და სასარგებლო მოდელის რეფერატი უნდა შეიცავდეს დასახელებას, რომელიც ემთხვევა აღწერილობასა და ფორმულაში მოყვანილს; ნაწილს, რომელიც გვამცნობს გამოყენების სფეროს. მოიყვანება აგრეთვე მონაცემები იმის შესახებ, თუ რა არსებული პრობლემა გადაწყდება გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის განხორციელებით, რითაც ნათელი გახდება საგამომგონებლო იდეა. რეფერატი მთავრდება გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ძირითადი არსის გაშუქებით ფორმულასთან სრული თანხმობით. არ არის აუცილებელი ფორმულის ყველა მუხლის შინაარსის მოყვანა. რეფერატი სასიგნალო ინფორმაციას წარმოადგენს, მის მიხედვით სპეციალისტი განსაზღვრავს გამოგონების არსთან დაწვრილებითი გაცნობის აუცილებლობას.

§ 38.4 არსობრივი ექსპერტიზა

პატენტის გაცემის ეს პროცედურა იწყება ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის დამთავრების შემდეგ, თუ განმცხადებელმა გადაიხადა საამისოდ გათვალისწინებული საფასური და მოიცავს დაცვითუნარიანობის (მათ შორის, პატენტუნარიანობის კრიტერიუმების) შემოწმებას. ექსპერტიზის ამავე საფეხურზე საბოლოოდ დგინდება გამოგონების, სასარგებლო მოდელის ერთიანობა და საკონვენციო პრიორიტეტი, პირველი განაცხადისა და საქართველოს საპატენტო უწყებაში ქართულ ენაზე წარდგენილი განაცხადის შესწავლის საფუძველზე. გასათვალისწინებელია, რომ, თუ წარმოშობის ქვეყანაში „პირველი განაცხადის" განხილვა შეწყდა საპატენტო უწყებაში განაცხადის შეტანის თარიღის დადგენის გარეშე, მაშინ ის ადრინდელი პრიორიტეტის მინიჭებისთვის საფუძველი ვერ გახდება.

პატენტუნარიანობის კრიტერიუმების შემოწმების წესის მიხედვით განასხვავებენ საპატენტო ექსპერტიზის **ორ ძირითად სისტემას: შემოწმებითსა და წარდგენითს.**

შემოწმებითი სისტემა ითვალისწინებს პატენტუნარიანობის ყველა კრიტერიუმის შეფასებას. თუ ექსპერტიზა დარწმუნდა, რომ გამოგონება აკმაყოფილებს კრიტერიუმებს, მაშინ გაიცემა პატენტი. შემოწმებითი სისტემის მიმდევარი ქვეყნების რაოდენობა მეტია, ვიდრე წარდგენითისა. მათ რიცხვშია აშშ, კანადა, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, რუსეთი, იაპონია, სკანდინავიური ქვეყნები, ავსტრია და ა. შ. ამ სისტემის ნაირსახეობას წარმოადგენს ე. წ. **„გადადებული ექსპერტიზა"**, რომელიც პირველად ნიდერლანდებმა შემოიღო სამოცდაათიანი წლების დამლევს და რომელიც გაითავისა მრავალმა სხვა ქვეყანამ გერმანიის ჩათვლით. ასეთი ექსპერტიზის არსი ის გახლავთ, რომ ყველა განაცხადს არ უტარდება არსობრივი ექსპერტიზა, არამედ მხოლოდ იმ განაცხადებს, რომლებზედაც საპატენტო უწყებაში აღიძვრება შუამდგომლობა თავად განმცხადებლის ან მესამე პირის მიერ. ასეთი შუამდგომლობის აღძვრის ვადა შემცირებისკენ მიისწრაფვის. ევროპის საპატენტო კონვენციის მიხედვით, ეს ვადა 6 თვეს უდრის. ყველა შემთხვევაში განაცხადი მოწმდება ფორმალური მოთხოვნების მიმართ და 18 თვის თავზე აუცილებლად

ქვეყნდება. გამოქვეყნება მეორდება ექსპერტიზის ჩატარების შემდეგ (თუ იქნება მიღებული დადებითი გადაწყვეტილება) და პატენტის გაცემის შემდეგ. როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაში ყველა განაცხადი ცნობილი ხდება 18 თვის შემდეგ. შემოწმებითი ექსპერტიზის ჩვეულებრივ შემთხვევაში კი (მაგალითად, აშშ), განაცხადის შესახებ არავითარი ცნობა არ ქვეყნდებოდა, სანამ პატენტი არ გაიცემოდა. ამჟამად, საერთაშორისო მრავალმხრივი ხელშეკრულებებით აშშ-ს საპატენტო კანონში შევიდა ცვლილება, რომლის მიხედვითაც გამოგონება ქვეყნდება განაცხადის შეტანიდან არა უგვიანეს 18 თვისა, მიუხედავად პატენტის გაცემისა ან გაუცემლობისა.

შემოწმებითი სისტემის დროს გაიცემა ე. წ. „მყარი", ანუ „სანდო" პატენტი, მაგრამ ქვეყანა, რომელიც მისდევს მას, იძულებულია შეინახოს უზარმაზარი უწყება, მაგალითად, აშშ-ს უწყებაში 3 000-ზე მეტი თანამშრომელია, გერმანიისა და იაპონიის უწყებებშიც დაახლოებით ამდენივე. ამ რიგის სპეციალისტების რიცხვს ითვლის ევროპის საპატენტო უწყებაც. ამასთან, აღსანიშნავია ისიც, რომ დავების შემთხვევაში პატენტის გაცემის მართებულობაზე, არც თუ იშვიათად, იმარჯვებენ მოსარჩელეები, რაც იმის მაუწყებელია, რომ ეს სისტემა პატენტის „ურყევობის" სრულ გარანტიას ვერ იძლევა.

წარდგენითი სისტემა გაცილებით უფრო მარტივია. იგი, როგორც წესი, ითვალისწინებს ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზას (გამარტივებულს) და ყოველგვარი არსობრივი ექსპერტიზის გარეშე პატენტის გაცემას. ამ სისტემის პატენტი ბევრად უფრო სწრაფად გაიცემა (შემოწმებითი სისტემის დროს ექსპერტიზა საშუალოდ 2-3 წელს გრძელდება, გადადებული ექსპერტიზა კი შეიძლება დასრულდეს მე-8 წელიწადსაც კი). უწყების შესანახად საკმარისია მცირე შტატი. მაგრამ ამ შემთხვევაში გაიცემა „სუსტი", პატენტუნარიანობაზე შეუმოწმებელი პატენტი. ასეთ სისტემას მისდევენ ფრანგულ-რომაული საპატენტო-სამართლებრივი ოჯახის ქვეყნები, რომელთა უმეტესობაც ლათინურ ამერიკაში მდებარეობს. ითვლება, რომ ექსპერტიზის ამ სისტემამ თავისი მნიშვნელობა დაკარგა, თუმცა, ჩვენი აზრით, რაც უფრო ინფორმირებული ხდება საზოგადოება, მით უფრო ერთგვაროვან საინფორმაციო სივრცეში ექცევა

განმცხადებელიცა და საპატენტო უწყებაც, რაც გვაფიქრებინებს, რომ, განმცხადებლის ხარჯების შემცირებისა და არსობრივი შეფასების შესაძლებლობების გათანაბრების გათვალისწინებით, შეიძლება ამ სისტემამ თავი კვლავ შეგვახსენოს.

საქართველოში 1992 წლის დებულებით გამოგონების შესახებ შემოღებული იყო ორგვაროვანი არსობრივი ექსპერტიზა: „სრული“ და „არასრული“.

ექსპერტიზის ასეთი დაყოფა ახასიათებდა შეიცარიის საპატენტო კანონსაც, სადაც გათვალისწინებული იყო წარდგენითი სისტემის ექსპერტიზა და ნაწილობრივ სრული ექსპერტიზა (ტარდებოდა ამ ქვეყნისათვის მნიშვნელოვან დარგებს მიკუთვნებული გამოგონებების მიმართ: დროის საზომები, საფეიქრო მრეწველობის მოწყობილობები და ტექნოლოგიები).

საქართველოში სრული ექსპერტიზა სამივე პატენტუნარიანობის კრიტერიუმის შემოწმებას მოიცავდა და ტარდებოდა მეცნიერებაში-მეღვინეობასთან, მეჩაიეობასთან, მეციტრუსეობასთან და მეხილეობასთან დაკავშირებულ ტექნოლოგიურსა და ტექნიკურ საშუალებებზე, ასევე მანგანუმის მოპოვებისა და გადამუშავების სფეროში. ეს ექსპერტიზა ისეთივე ხასიათისაა, როგორსაც ატარებდა ყოფილი სსრ კავშირის უწყება. ექსპერტიზის შედეგების მიხედვით „საქპატენტი“ თავად წყვეტს პატენტის გაცემა-არგაცემის საკითხს. განმცხადებელს მხოლოდ შეპასუხებისა და გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება გააჩნია. ექსპერტიზის ეს სისტემა საქართველოში აღარ მოქმედებს გამოგონების შესახებ დებულების ნაცვლად საპატენტო კანონის ამოქმედების შემდეგ.

არასრული ექსპერტიზა ტარდებოდა დანარჩენი დარგებისთვის. იგი მოიცავდა ტექნიკის დონის სავალდებულო მოძიებას, დოკუმენტური დასკვნის შედგენას. დოკუმენტურ დასკვნაში მიეთითებოდა ტექნიკის დონის ის ელემენტები, რომლებიც უნდა გაითვალისწინოს განმცხადებელმა გამოგონების პატენტუნარიანობის შესაფასებლად. ტექნიკის დონის დასადგენად ძიება ტარდებოდა გამოგონების ფორმულაზე დაყრდნობით, განაცხადისა და ნახაზების იმ მონაცემების გათვალისწინებით, რომლებიც განსაზღვრავენ საავარაუდო გამოგონების სამართლებრივი დაცვის ფარგლებს. როდესაც ერთ განაც-

ხადში წარდგენილი იყო ერთი საგამომგონებლო იდეით დაკავშირებული რამდენიმე გამოგონების ობიექტი, მაშინ ტექნიკის დონე განისაზღვრებოდა თითოეული მათგანისთვის. მოძიების პროცესში ვლინდებოდა ინფორმაციის ის წყაროები, სადაც გაშუქებული იყო სავარაუდო გამოგონების ანალოგები, რომლებიც განეკუთვნება იგივე ფუნქციური დანიშნულების სფეროს და რომელთა ნიშნებიც ემთხვევა სავარაუდო გამოგონების არსებით ნიშნებს. მოძიებული ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე დგინდებოდა ზემოთ აღნიშნული დოკუმენტური დასკვნა, რომლის ფორმა და შინაარსი შეესაბამება საერთაშორისო საპატენტო კოოპერაციის შესახებ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ დოკუმენტურ დასკვნას. მასში მოყვანილი მოძიებისა და ანალიზის შედეგები გამოიყენებოდა როგორც განმცხადებლის მიერ პატენტუნარიანობის შესაფასებლად, ასევე „საქპატენტის“ მიერ სიახლის დასადგენად.

1999 წ. მიღებულმა საპატენტო კანონმა უარი თქვა სრულ ექსპერტიზაზე და დატოვა მხოლოდ არასრული შემოწმებითი ექსპერტიზა. ამასთან, პროცედურულად ჯერ დგინდება დაცვის ობიექტი, რისთვისაც შეისწავლება გამოგონების არსი და აღწერილობის სისრულე. ასეთი წესი სამრეწველო გამოყენებადობის კრიტერიუმის შემოწმებას უკავშირდება. თუ გამოგონება ან სასარგებლო მოდელი მოცემული დარგის საშუალო დონის სპეციალისტის თვალსაზრისით სრულად არ არის აღწერილი, გამოიტანება უარყოფითი გადაწყვეტილება. ამავე დროს მოწმდება, ხომ არ განეკუთვნება განცხადებული ობიექტი საპატენტო კანონის მე-16 ან მე-17 მუხლს, რომელთა თანახმადაც პატენტი არ გაიცემა. თუ კანონის აღნიშნული მუხლების მოთხოვნა დაკმაყოფილებულია, ტარდება ტექნიკის დონის გამოკვლევა საპატენტო და სხვა სახის საინფორმაციო წყაროთა საფუძველზე და სიახლის ექსპერტიზა.

თუ აღმოჩნდება, რომ სავარაუდო გამოგონებას არ გააჩნია სიახლე, „საქპატენტი“ პატენტს არ გასცემს. სწორედ იმიტომ, რომ „საქპატენტი“ ამოწმებს სიახლეს და სამრეწველო გამოყენებადობას, ანუ პატენტუნარიანობის სამი კრიტერიუმიდან ორს, ამგვარ ექსპერტიზას ეწოდა „არასრული“.

დოკუმენტური დასკვნა ეგზავნება განმცხადებელს და, თუ ის დარწ-

მუნდა, რომ განცხადებული გამოგონება პატენტუნარიანი არ არის, მაშინ ალარ მოითხოვს პატენტის გაცემას. ხოლო, პირიქით, თუ განმცხადებელი თვლის, რომ გამოგონებას გააჩნია საგამომგონებლო დონე, მისი მოთხოვნით „საპატენტი“ ვალდებულია გასცეს დამცავი დოკუმენტი.

2010 წლის საპატენტო კანონის ცვლილების შემდეგ საპატენტს მიეცა შესაძლებლობა შეაფასოს საგამომგონებლო დონე ზოგ შემთხვევაში. კერძოდ, არსობრივი შესწავლის შედეგად ექსპერტს თუ შეექმნა შთაბეჭდილება, რომ გამოგონების შემოქმედებითი დონე აშკარად დაბალია, მაშინ ის მიმართავს ხელმძღვანელობას საგამომგონებლო დონის შეფასების ნებართვის მიზანშეწონილობის დასაბუთებით. საპატენტი მიიღებს სათანადო გადაწყვეტილებას და ასეთი გამოგონება შეიძლება შეფასდეს საგამომგონებლო დონის დასადგენად. ამ შემთხვევაში გამოგონებაზე პატენტი შეიძლება არ გაიცეს. ამ ნორმის არსებობა, ვფიქრობთ, სასარგებლოა იმის გათვალისწინებით, რომ საჯარო და კერძო ინტერესები მეტად იქნება დაცული. ამ ნორმის შემოღების საჭიროება განაპირობა საქართველოს გამომგონებელთა მიერ შემოტანილი განაცხადების რიცხვის ზრდამ, რომლებსაც აშკარად ეტყობოდა დაბალი საგამომგონებლო დონე, მაგრამ, რომლებზეც პატენტის მიღების სურვილს მაინც გამოხატავდნენ განმცხადებლები (საგამოგონებლო დონის კრიტერიუმთან შეუსაბამობის გამო პატენტის მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევების მაგალითები განმცხადებელთა მხრიდან ჩვენ არ გაგვაჩნია). ზოგ შემთხვევაში ამგვარი პატენტის მიღების შემდეგ პატენტის „დაუმსახურებელი“ მფლობელი უქმნის დიდ სამართლებრივ პრობლემებს კეთილსინდისიერ მეწარმეებს.

დოკუმენტური დასკვნა და ძიების ანგარიში, რომელიც ეგზავნება განმცხადებელს, უნდა შეიცავდეს:

— საინფორმაციო მასალების ნუსხას, რომელთა საფუძველზეც გაკეთდა დოკუმენტური დასკვნა;

— მონაცემებს დადგენილი პრიორიტეტის შესახებ;

— დასკვნას გამოგონების ერთიანობაზე;

— გამოგონების ფორმულის დაზუსტებულ ტექსტს;

— საინფორმაციო წყაროებს, რომლებშიც წარმოდგენილი გამოგონების ნიშნები მთლიანად ან ნაწილობრივ ემთხვევა სავარაუდო გამოგო-

ნების არსებით ნიშნებს.

განმცხადებელმა დოკუმენტური დასკვნის მიღების დღიდან ორი თვის ვადაში უნდა აცნობოს „საქპატენტს“ თავისი მოსაზრება გამოგონების პატენტუნარიანობის შესახებ, თუ დათქმულ ვადაში ეს მოსაზრება არ ეცნობება საპატენტო უწყებას, მაშინ გამოტანილი იქნება გადაწყვეტილება პატენტის გაცემის თაობაზე.

პატენტის გაცემას წინ უსწრებს გამოქვეყნება. თუ მოხდება ისე, რომ პატენტი გაიცა მასზე ინფორმაციის გამოქვეყნების გარეშე, მაშინ ასეთ პატენტს იურიდიული ძალა არა ექნება. სამრეწველო საკუთრების ოფიციალურ ბიულეტენში გამოქვეყნებული რეფერატის გარდა, ნებისმიერ პირს შეუძლია გაეცნოს სრულ აღწერილობას, ფორმულას და ყველა სხვა საგანაცხადო მასალას. თუ „საქპატენტში“ გამოქვეყნებიდან 90 დღის განმავლობაში არ შევიდა მესამე პირის შედავება, გაიცემა პატენტი.

თუ შედავება „საქპატენტის“ სააპელაციო პალატაში შევა, ის განიხილავს მას და, თუ დადასტურდა, რომ გამოგონება ეკუთვნის ისეთ ობიექტთა რიცხვს, რომლებზეც საპატენტო კანონის მიხედვით პატენტი არ გაიცემა ან, რომლებიც გამოგონებად არ მიიჩნევა, ან, რომ გამოგონება არ პასუხობს პატენტუნარიანობის (სიახლისა და საგამომგონებლო დონის) კრიტერიუმებს, მაშინ უქმდება ადრე მიღებული გადაწყვეტილება პატენტის გაცემაზე, რაც ეცნობება განმცხადებელს.

როცა შედავების შედეგად ვლინდება სავარაუდო გამოგონების განმასხვავებელი არსებითი ნიშნების ნაწილობრივი დამთხვევა ტექნიკის დონიდან ცნობილ ნიშნებთან, მაშინ განმცხადებელს ეცნობება შედავების შესახებ, რომელმაც ორ თვეში უნდა გადაწყვიტოს შედავების მართებულობა და შესაბამისად შეცვალოს ან უცვლელად დატოვოს გამოგონების ფორმულა.

§ 38.5 სასარგებლო მოდელის ექსპერტიზა

ამ ობიექტის ექსპერტიზა არ ითვალისწინებს პატენტუნარიანობის კრიტერიუმების გამოგონების ექსპერტიზის მსგავს შემოწმებას. იმ მიზნით, რომ არ გაიცეს ერთი და იმავე გამოგონების და/ან სასარგებლო მოდელის ობიექტად მქონე ორი პატენტი, სასარგებლო

მოდელს უტარდება სიახლის ექსპერტიზა, ოღონდ, მხოლოდ ისეთ განაცხადებთან და პატენტებთან შედარებით, რომლებიც „საქპატენტშია“ აღრიცხული და გამოქვეყნებული.

2010 წლის საპატენტო კანონის ცვლილებამ სასარგებლო მოდელის ექსპერტიზის ნაწილზეც იქონია გავლენა. კერძოდ, ამ კანონის 71^1-ე მუხლის მე-6 პუნქტში მითითებულია: „თუ ამ თავით (იგულისხმება XI^1 თავი „სასარგებლო მოდელი“) სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, სასარგებლო მოდელისათვის გამოიყენება ამ კანონის გამოგონების შექმნის, ექსპერტიზის, გამოყენებისა და სამართლებრივი დაცვისათვის დადგენილი ნორმები“. ამ მუხლის შინაარსიდან ისე გამოდის, თითქოს სასარგებლო მოდელსაც გამოგონების მსგავსი ექსპერტიზა უტარდება. მაგრამ, მომდევნო ამავე მუხლის პუნქტიდან ირკვევა, რომ: „სასარგებლო მოდელის განაცხადზე არსობრივი ექსპერტიზის მიმდინარეობისას საქპატენტი განმცხადებელს უგზავნის მხოლოდ ამ კანონის 36-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ და „დ“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებულ გადაწყვეტილებას“. ეს გადაწყვეტილებებია: დასაპატენტებლად წარდგენილი დაცვის ობიექტის დადგენის შესახებ და პატენტის გაცემის შესახებ. როგორც ვიცით, გამოგონების ექსპერტიზის დროს განმცხადებელს აუცილებლად უნდა გაეგზავნოს საინფორმაციო გამოკვლევების ანგარიში კრიტერიუმების შეფასების შესახებ დასკვნასთან ერთად. ციტირებული მუხლის მე-8 პუნქტი აცხადებს: „სასარგებლო მოდელის სიახლის დადგენისას საქპატენტი კვლევას ატარებს მხოლოდ საქპატენტში შეტანილ განაცხადებთან მიმართებით“.

საპატენტო კანონის ცვლილებამ სასარგებლო მოდელთან დაკავშირებით სხვაგვარადაც წარმოადგინა ექსპერტიზა, რაც გამომდინარეობს 71^2-ე მუხლიდან. სასარგებლო მოდელის ექსპერტიზის თავისებურებების გადმოსაცემად საკმარისად ვთვლით შემოვიფარგლოთ ამ მუხლის შინაარსით. მუხლის სათაურია „ურთიერთობა გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელს შორის“, ხოლო ტექსტი შემდეგია: „1. ერთი და იმავე გამოგონების განაცხადი საქპატენტში ერთმა და იმავე განმცხადებელმა შეიძლება წარადგინოს ერთდროულად გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელზე.

2. ამ მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად შეტანილ განაცხადებზე ექსპერტიზა ტარდება და გადაწყვეტილება მიიღება ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად.

3. ამ მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში გამოგონების პატენტის გაცემა იწვევს სასარგებლო მოდელის პატენტის გაუქმებას. გამოგონების პატენტის გაცემაზე უარყოფითი გადაწყვეტილების მიღება იმ მოტივით, რომ გამოგონებას არა აქვს სიახლე, იწვევს სასარგებლო მოდელის ბათილობას.

4. პატენტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებამდე დასაშვებია გამოგონების განაცხადის გარდაქმნა სასარგებლო მოდელის განაცხადად და, პირიქით".

განხილული ნორმა განმცხადებელს აძლევს საშუალებას თავდაპირველად მიიღოს სასარგებლო მოდელის პატენტი, რომლის ექსპერტიზის პროცედურა გაცილებით უფრო ხანმოკლეა, შესაბამისად, ადრე დაიწყოს საპატენტო უფლებებით სარგებლობა, ხოლო, თუ ის თვლის საკუთარ მიგნებას გამოგონების პატენტის ღირსად, არსობრივი მოთხოვნების გათვალისწინებით, მას შეუძლია მიიღოს გამოგონების პატენტი სასარგებლო მოდელის პატენტის ნაცვლად, რომელიც უფრო მეტხანს იმოქმედებს.

ექსპერტიზის პროცედურული ნაწილის გაშუქებასთან ერთად მიზანშეწონილია არსობრივი კრიტერიუმების ექსპერტიზის თავისებურებების უმთავრესი საფუძვლების გადმოცემაც.

§ 38.6 სამრეწველო გამოყენებადობის შემოწმება

ამ კრიტერიუმის შემოწმების ძირითადი არსი გამოიხატება იმით, რომ შეისწავლება:

ა. განაცხადში წარმოდგენილი მონაცემების თანახმად, ადამიანის საქმიანობის რომელ სფეროში გამოიყენება გამოგონება;

ბ. გამოგონების ფორმულის დამოუკიდებელი მუხლით დახასიათებული ობიექტის განხორციელებადობის შესაძლებლობა, რაც უნდა ვლინდებოდეს აღწერილობიდან და/ან დასტურდებოდეს მოცემული დარგის სპეციალისტისათვის, პრიორიტეტის თარიღამდე ცნობილი მეთოდებისა და საშუალებების გამოყენებით.

განცხადებული გამოგონება ისეთი სისრულით უნდა იყოს აღწე-

რილი, რომ ეჭვს არ იწვევდეს იმ ტექნიკური ამოცანის გამოვლენა და შედეგის მიღწევა, რომელიც დასახული აქვს გამომგონებელს. ამ კრიტერიუმის დასაკმაყოფილებლად აღწერილობაში უნდა იყოს წარმოდგენილი გამოგონების განხორციელების ერთი მაგალითი მაინც, მისი შეხედულებით საუკეთესო. თუ აღმოჩნდა, რომ გამოგონება ან სასარგებლო მოდელი განაცხადში საკმარისი სისრულით არ არის აღწერილი, გამოიტანება უარყოფითი გადაწყვეტილება და პატენტი არ გაიცემა. საჭიროა ვიცოდეთ, რომ განაცხადისთვის შეტანის თარიღის დადასტურების შემდეგ აღწერილობაში არსებითი დამატების ან ცვლილების შეტანა, მათ შორის, განხორციელების მაგალითში, ან, თუ მაგალითი საერთოდ არ იყო მოყვანილი – მისი დამატება, დაუშვებელია. უკიდურეს შემთხვევაში ასეთ განაცხადს დამატებითი მასალების წარდგენის მიხედვით უნდა მიენიჭოს ახალი შეტანის თარიღი.

გამოგონება და სასარგებლო მოდელი პასუხობს სამრეწველო გამოყენებადობის მოთხოვნას, თუ განხორციელება შესაძლებელია მრავალჯერ სამეწარმეო წესით, ან, თუ შესაძლებელია მისი გამოყენება, თუ ის არ არის დამოკიდებული კვალიფიციურ სპეციალურ ცოდნასთან ან გამოცდილებასთან.

განხილული კრიტერიუმის არსი გადმოცემულია საპატენტო კანონის მე-12 მუხლის მე-4 პუნქტით: „გამოგონება სამრეწველოდ გამოყენებადია, თუ შესაძლებელია მისი დამზადება ან მრეწველობაში ან სოფლის მეურნეობაში გამოყენება.

§ 38.7 სიახლის შემოწმება

სიახლის შემოწმება ტარდება და მის საფუძველზე გადაწყვეტილება გამოიტანება საქართველოს საპატენტო კანონის 35-ე და 42-ე მუხლების მიხედვით.

სიახლე მოწმდება მოძიებულ ერთ-ერთ ობიექტთან (ანალოგთან) განცხადებული გამოგონების ან სასარგებლო მოდელის არსებითი ნიშნების ერთობლიობის შედარებით. შემოწმებისას მხედველობაში მიიღება არსებითი ნიშნების მხოლოდ ის ერთობლიობა, რომელიც ფორმულის დამოუკიდებელი მუხლებით არის მოცემული. რაც შეეხება ობიექტს, რომელთანაც ხდება გამოგონების შედარება

სიახლის შემოწმებისას, მხედველობაში მიიღება ნებისმიერი სახით გადმოცემული მისი არსებითი ნიშნების ერთობლიობა. მაგალითად, თუ ნახაზი ან სქემა გადმოსცემს არსებითი ნიშნების ერთობლიობას ისე, რომ სრულფასოვნად შედარდეს გამოგონების ნიშნების ერთობლიობას, მაშინ საკმარისია ამ ნახაზის ან სქემის ანალიზიც სხვა მასალების გარეშე. სტატიის ან სხვა სახის აღწერის ანალიზისას მხედველობაში მიიღება ნებისმიერი ის ნაწილი, რომელიც შედარებისათვის საკმარისად გადმოსცემს არსებითი ნიშნების ერთობლიობას. ასეთივე წესი გამოიყენება დაპირისპირებული გამოგონების აღწერილობის ანალიზისას. ამასთან აღსანიშნავია, რომ მოწმდება „საქპატენტში“ ყველა ადრე შეტანილი განაცხადი, რომლებიც გამოქვეყნებამდე არ არის გატანილი. იმავე გამომგონებლის ადრინდელი განაცხადი, რომელზეც პატენტი არ გაიცა, სიახლის შემოწმებისას არ მიიღება მხედველობაში.

თუ შემოწმებისას აღმოჩნდა, რომ სავარაუდო გამოგონების არსებითი ნიშნების ერთობლიობა იდენტურია (ერთიდაიგივეა) ანალოგის არსებითი ნიშნების ერთობლიობისა, მაშინ გამოგონება ახალი არ არის და საპატენტო უწყება ვალდებულია გამოიტანოს უარყოფითი გადაწყვეტილება პატენტის გაცემის თაობაზე.

§ 38.8 საგამომგონებლო დონის შემოწმება

საქართველო საპატენტო კანონის მიხედვით ამ კრიტერიუმის შემოწმება ჩვეულებრივ, ექსპერტიზის პროცესში არ ტარდება. ამ საფეხურზე ის შეიძლება შეფასდეს საქპატენტის საგანგებო გადაწყვეტილებით, თუ ექპერტს შეექმნა სრული შთაბეჭდილება, რომ გამოგონება ცხადად გამომდინარეობს ტექნიკის დონიდან (35-ე მუხლის მე-13 პუნქტი). ეს კრიტერიუმი შეიძლება შეფასდეს აგრეთვე სააპელაციო პალატის, ან სასამართლოს მიერ, თუ იქნება წარდგენილი მესამე პირის (კონკურენტის) საჩივარი (სარჩელი). „საქპატენტის“ სააპელაციო პალატას ამ კრიტერიუმის შეფასება დაევალა საპატენტო კანონის 40^3-ე მუხლის ძალით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილი იქნება მისი ძირითადი თავისებურებების გაშუქება.

ექსპერტიზა ტარდება „საშუალო დონის სპეციალისტის“ თვალ-

თახედვით, ანუ, აკადემიკოსის, ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორის ან კანდიდატის ცოდნა, რომელიც აღემატება საშუალო დონის სპეციალისტის ცოდნას, ამ კრიტერიუმის ანალიზისას მისაღები არ არის. ითვლება, რომ გამოგონება აშკარად განსხვავდება მოცემული დარგის ტექნიკის არსებული დონისაგან, თუ არ გამოვლინდა ის იდენტური ან ეკვივალენტური ნიშნები, რომლითაც ხასიათდება გამოგონების განმასხვავებელი არსებითი ნიშნები ტექნიკური შედეგის მიღწევის თვალთახედვით.

საგამომგონებლო დონეს არ აკმაყოფილებს შემდეგი სავარაუდო გამოგონებები:

— ტექნიკური შედეგის მისაღწევად ცნობილ საშუალებაზე რომელიმე ცნობილი ნაწილის დამატება, რომელიც უერთდება ამ საშუალებას ცნობილი წესებით;

— ტექნიკური შედეგის მისაღწევად ცნობილი საშუალების რომელიმე ნაწილის (ნაწილების) შეცვლა სხვა ცნობილი ნაწილებით;

— ცნობილი საშუალებიდან რომელიმე ნაწილის (ელემენტის, მოქმედების) მოცილება, რომელიც იწვევს ერთდროულად მასზე დამოკიდებული ფუნქციისა და მიღწეული შედეგების მოცილებას (გამარტივება, მასის ამაღლება, გაბარიტების შემცირება, ლითონშემცველობა, საიმედოობის ამაღლება, პროცესის ხანგრძლივობის შემცირება და სხვ.);

— ერთნაირი ტიპის ელემენტების რაოდენობრივი გაზრდა, რომლის მოქმედებაც აძლიერებს ტექნიკურ შედეგს, განპირობებულს მხოლოდ ასეთი ელემენტების მოქმედებით;

— ტექნიკური შედეგის მისაღწევად ცნობილი საშუალების ან მისი ნაწილის (ნაწილების) შესრულება, ცნობილი მასალებით ან საშუალებებით;

— ისეთი საშუალების შექმნა, რომელიც შედგება ცნობილი ნაწილებისაგან, რომელთა შერჩევა და ურთიერთკავშირი განხორციელებულია ცნობილი წესებისა და რეკომენდაციების საფუძველზე, ხოლო ტექნიკური შედეგი მიიღწევა ობიექტის მხოლოდ ცნობილი ნაწილებისა და მათ შორის ურთიერთმაკავშირებელი საშუალებებით;

— ცნობილი საშუალების, ხერხის, ნივთიერების, შტამის ახალი დანიშნულებით გამოყენება განპირობებულია ცნობილი საშუალებით, სტრუქტურით, შესრულებით და ცნობილია, რომ მხოლოდ ასეთი საშუ-

ალება, სტრუქტურა და შესრულებაა აუცილებელი ახალი დანიშნულებით გამოსაყენებლად.

გამოგონება არ შეესაბამება საგამომგონებლო დონეს, როცა რაოდენობრივი ნიშნის (ნიშნების) შეცვლის საფუძველზე წარმოდგენილია ისეთი ნიშნების ურთიერთკავშირი, რომელიც ცვლის მხოლოდ მის გარეგნულ სახეს, თუ ცნობილია, რომ თითოეული მათგანის ზეგავლენა ტექნიკურ შედეგზე და მათი დანიშნულება, ანდა მათი ურთიერთკავშირი, შეიძლება მიღებული ყოფილიყო ცნობილი კანონზომიერებით, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც:

— გადალახულია სპეციალისტების შეხედულება უკვე მიღწეული ტექნიკური შედეგის შეუძლებლობის შესახებ.

— მიღწეულია შედეგი, რომელიც აკმაყოფილებს უკვე არსებულ საზოგადოებრივ მოთხოვნას, რომლის მიღწევაც ვერ შეძლეს სპეციალისტებმა.

საგამომგონებლო დონის მოთხოვნებს შეესაბამება:

შენაერთის მიღების ხერხი, რომელიც დაფუძნებულია დადგენილი (ცნობილი) სტრუქტურის ახალი ინდივიდუალური შენაერთების მოცემული კლასის ან ჯგუფისათვის ახალ რეაქციაზე, ან შენაერთების მოცემული კლასის ან ჯგუფისათვის ცნობილ რეაქციაზე, რომლის ჩატარების პირობები უცნობი იყო. და გვაძლევს ახალი კლასის შენაერთს;

კომპოზიცია, რომელიც შედგება სულ მცირე ორი ან მეტი ცნობილი ინგრედიენტისაგან, რომელიც უზრუნველყოფს სინერგეტიკულ ეფექტს (ე. ი. ამჟღავნებს ორივე ინგრედიენტის თვისებებს, ხოლო თვისების რაოდენობრივი მაჩვენებლები ერთ-ერთ მათგანს მეტი აქვს ცალკეული ინგრედიენტის თვისების მაჩვენებელზე);

გარდა ამისა, ინდივიდუალური შენაერთი, რომელიც ცნობილია საერთო სტრუქტურული ჯგუფის ფორმის შენაერთიდან (სელექციური გამოგონება), მაგრამ არ არის აღწერილი, როგორც სპეციალურად მიღებული და გამოკვლეული, ამასთან, ხარისხობრივი ან რაოდენობრივი მიმართებით ამჟღავნებს ამ ჯგუფის შენაერთისათვის ახალ თვისებას.

ექსპერტი ვერ დაასკვნის, რომ გამოგონება არ შეესაბამება საგამომგონებლო დონის მოთხოვნებს იმის გამო, რომ ტექნიკური შედეგის

გახსნის მექანიზმი განაცხადის მასალებში მას მოეჩვენა უბრალოდ ან/და ძალზე მარტივად, თუ ეს მექანიზმი ცნობილი გახდა ტექნიკის დონიდან კი არა, არამედ მხოლოდ განაცხადიდან.

განმცხადებელმა შეიძლება დააზუსტოს გამოგონების ფორმულა საქპატენტისაგან მითითებული ტექნიკის დონის დასკვნის და საინფორმაციო გამოკვლევის ანგარიშის საფუძველზე. ამ შემთხვევაში მან უნდა იხელმძღვანელოს საპატენტო პრაქტიკის განუხრელი წესით და დაზუსტებული ფორმულით არ გააფართოოს გამოგონების დაცვის ფარგლები. ამ თვალსაზრისით ძალზე მნიშვნელოვანია განაცხადის კვალიფიციურად გაფორმების ფაქტი, რადგან განაცხადის განსახილველად მიღების შემდეგ აღწერილობასა და, განსაკუთრებით, გამოგონების ფორმულაში ცვლილებების შეტანა შეზღუდულია – არსებითი ცვლილება საერთოდ დაუშვებელია. ახალი მონაცემებისა და არსებითი ნიშნების შეტანაც იკრძალება. ასევე, არსებითი ნიშანი, რომელიც ფიგურირებს აღწერილობაში, გამოგონების ფორმულაში ვეღარ გადაინაცვლებს, თუ ის აფართოებს გამოგონების დაცვის ფარგლებს. გარდა ამისა, ნებისმიერი დასაშვები ცვლილების შეტანა დაკავშირებულია დამატებითი საფასურის გადახდასთან.

როგორც ადრე აღინიშნა, ექსპერტიზის ნებისმიერი გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს „საქპატენტის“ სააპელაციო პალატაში ან სასამართლოში.

საქართველოს საპატენტო კანონის 2010 წლის ცვლილების შემდეგ შესაძლებელი გახდა განმეორებითი (ხელახალი) ექსპერტიზის ჩატარება.

თავი 39. ხელახალი ექსპერტიზა

ექსპერტიზის ეს სახე შემოღებულია საპატენტო დავების საქპატენტში გადაწყვეტის მიზნით და დავების თავიდან აცილების ხელშეწყობისათვის. ამგვარი პროცედურა ცნობილია სხვა ქვეყნებისათვისაც, მაგალითად, კანადისათვის. მისი აზრი ის არის, რომ ტექნიკური ხასიათის ექსპერტიზა და დავის საგნისა და მისი გადაწყვეტის სამართლიანობის მიმართ, მიუკერძოებელი აზრის ჩამოყალიბება მიანდოს ტექნიკოს ექსპერტებს. ეს ურთულესი ამო-

ცანაა არა მარტო საქართველოსათვის, არამედ მრავალი ეკონომიკურად ძლიერი სახელმწიფოთა სამართლებრივი სისტემებისათვისაც. იქ, სადაც ეკონომიკა ძლიერია და კონკურენცია მძაფრია, ინტელექტუალური დავებიც მრავალია. ამ გარემოებამ უკარნახა მათ სპეციალიზებული სასამართლოების შექმნაც კი. საქართველოსათვის ეს მიდგომა მიუწვდომელი ფუფუნებაა. ამიტომ, არცთუ ისე დიდი ხნის წინ ინტელექტუალურ უფლებებთან დაკავშირებული დავები პირველივე ინსტანციით განიხილებოდა მაშინდელი საოლქო სასამართლოების მიერ. ამ ვითარებამ დადებითი შედეგი გამოიღო და გარკვეული გამოცდილება შესძინა, კერძოდ, თბილისის საოლქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიას.

შემდგომ განხორციელებულმა საპროცესო კანონმდებლობის ცვლილებებმა ეს ვითარება გააუარესა. ამ ფონზე განსაკუთრებულად წარმოჩნდა პროცედურული სიახლე, რომელიც, ჩვენი აზრით, საქპატენტის საქმიანობას კიდევ უფრო პასუხისმგებელს ხდის და მას დავების გადაწყვეტის საქმეში მეტი სიფართოვით რთავს. საკითხის ასეთი გადაწყვეტა დადებითად უნდა შეფასდეს, რადგან პატენტის გაუქმების შესახებ დავა როდესაც მიმდინარეობს, გადამწყვეტია არსობრივი კრიტერიუმების ტექნიკურად სწორი შეფასება. საქპატენტში ასეთი ცოდნისა და გამოცდილების მქონე სპეციალისტები არიან დასაქმებული და დამატებითი დამოუკიდებელი ტექნიკური ექსპერტიზის ჩატარების მოთხოვნა არ არის საჭირო, რაც სამოქალაქო საქმის განხილვისას თითქმის გარდუვალია ხოლმე. ამ მხრივ, დამოუკიდებელი ექსპერტიზა მხოლოდ მაშინ იქნება მიზანშეწონილი, როდესაც საქმე საქპატენტის მიკერძოებულ გადაწყვეტილებასთან გვექნება, რისი მაგალითებიც ჩვენთვის დღემდე უცნობია და იმედი გვაქვს, არც გახდება ცნობილი. საქპატენტის ექსპერტიზის პროცედურა სასამართლო პროცედურის მსგავსია. თავად საქპატენტიც სასამართლოსავით სრულიად მოკლებულია იურიდიულ ინტერესს პატენტის გაცემა-გაუცემლობის საქმეში, რის გამოც ის კვაზისასამართლოდ უნდა ჩავთვალოთ, მით უმეტეს, რომ ეს მხარე საკმარისზე მეტად დასაბუთებულია მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა მხრიდან.

ხელახალი ექსპერტიზის პროცედურა მოწესრიგებულია საქა-

რთველოს საპატენტო კანონის 42[1]-ე მუხლით. ამ სახის ექსპერტიზის მოთხოვნა შეუძლია დაინტერესებულ პირს. მოთხოვნა აღიძვრება პატენტის მოქმედების ვადის გასვლამდე დროის მონაკვეთში. ხელახალი ექსპერტიზის ჩატარების მთხოვნელმა პირმა უნდა დაასაბუთოს, რომ გამოგონება არ პასუხობს პატენტუნარიანობის არსობრივ კრიტერიუმებს. ექსპერტიზა მხოლოდ წარდგენილი დასაბუთების შეფასების ფარგლებში ჩატარდება. განცხადებას თან უნდა ახლდეს ყველა ის საბუთი, რაზეცაა დამყარეული პატენტუანარიანობის უარყოფა. უცხო ენაზე არსებული ინფორმაცია უნდა ითარგმნოს ქართულად, რისთვისაც მიცემულია ერთი თვე განცხადების შეტანის დღიდან.

გათვალისწინებულია სასამართლოს მსგავსი პროცედურა - პატენტმფლობელს ეძლევა შესაგებლის წარდგენის უფლება და შესაძლებლობა. საქპატენტი იხილავს წარდგენილ მასალებს, აფასებს კრიტერიუმებს პატენტმფლობელისა და ხელახალი ექსპერტიზის მთხოვნელის დაუსწრებლად და გამოაქვს შესაბამისი გადაწყვეტილება. თუ პატენტი უქმდება, მაშინ საქპატენტი ვალდებული ხდება გამოაქვეყნოს ამის შესახებ ინფორმაცია ოფიციალურ ბიულეტენში.

ამგვარი პროცედურით საქმეების გადაწყვეტის პრაქტიკა უკვე არსებობს.

თავი 40. საპატენტო უფლებების მოპოვება საერთაშორისო პროცედურით

საქართველოს პატენტის მოპოვება, ანუ საქართველოში საპატენტო უფლებების გაფორმება გამოგონებაზე შეიძლება საერთაშორისო პროცედურითაც, საერთაშორისო განაცხადის მეშვეობით. ამავე პროცედურით ქართველ განმცხადებლებს შეუძლიათ უცხოეთში პატენტის მოპოვება.

საერთაშორისო განაცხადია ის განაცხადი, რომელიც ფორმდება საერთაშორისო საპატენტო კოოპერაციის ხელშკრულების პირობების თანახმად. აღნიშნული ხელშეკრულება, რომლის მხარე საქართველოცაა, უდგენს მოთხოვნებს საერთაშორისო განაცხადის შედგენილობასა და გაფორმებას. ამ მოთხოვნებს საქართველოს ეროვნული კანონმდებლობით ჩამოყალიბებული მოთხოვნები ემთხვევა.

ხელშეკრულების თანახმად, საერთაშორისო განაცხადის წარდგენის უფლება აქვთ მხარე ქვეყნების მოქალაქეებს, მუდმივი ადგილსამყოფელის მქონე პირებს ან მოქმედი სამეწარმეო საქმიანობის (საწარმოს) მქონე პირებს. ყოველი მხარე ქვეყნის მოქალაქეს შეუძლია ნებისმიერ ენაზე გაფორმებული განაცხადი წარადგინოს საკუთარი ქვეყნის საპატენტო უწყებაში ან სხვა „მიმღებ“ უწყებაში იმ ქვეყნების მინიშნებით, სადაც მოითხოვება საპატენტო დაცვა. თუ განაცხადი ხელშეკრულების სამუშაო ენაზე არ არის გაფორმებული, მაშინ ის უნდა ითარგმნოს რომელიმე ერთ ასეთ ენაზე (ინგლისური, რუსული, ფრანგული, გერმანული, იაპონური, ჩინური, ესპანური).

საქართველო თუ იქნება აღნიშნული უცხოელი განმცხადებლის მიერ, განაცხადი შედგენილი ან თარგმნილი უნდა იყოს ინგლისურ ან რუსულ ენაზე.

საქართველოს მოქალაქეს თავის მხრივ შეუძლია საერთაშორისო განაცხადი წარუდგინოს „საქპატენტს“, რომელიც შეასრულებს მიმღები უწყების ფუნქციებს და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ფორმალური მოთხოვნების შემოწმების შემდეგ თავად უზრუნველყოფს განაცხადის გადაგზავნას საერთაშორისო ბიუროში. განმცხადებელი ვალდებულია გადაიხადოს საერთაშორისო საგანაცხადო საბაზისო საფასური, რომლის ოდენობაც დადგენილია საერთაშორისო ბიუროს მიერ.

აღნიშნული მოთხოვნების შესრულების შემდეგ განაცხადის მიმღებ უწყებაში შეტანით იწყება საერთაშორისო პროცედურა, რომელიც აუცილებლად ითვალისწინებს საერთაშორისო საინფორმაციო გამოკვლევის ჩატარებას და პრიორიტეტიდან 18 თვის გასვლასთან ერთად გამოქვეყნებას. საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების თარიღი დგინდება ამ ფაქტის მიხედვით და ის ხელშეკრულების მონაწილე ყველა ქვეყნაშიც განაცხადის შეტანის თარიღად ითვლება.

საერთაშორისო საინფორმაციო გამოკვლევა ტარდება ხელშეკრულებით განსაზღვრული რომელიმე უფლებამოსილი ორგანოს მიერ. ეს ორგანოებია შემდეგი ქვეყნების საპატენტო უწყებები: ავსტრალიის, ავსტრიის, აშშ-ს, ევროპის საპატენტო უწყების, ესპანეთის, იაპონიის, კორეის, რუსეთის, ჩინეთისა და შვეციის

საპატენტო უწყებები. ყოველი ქვეყანა ამ ორგანოთა რიცხვიდან თავად ირჩევს მისაღებს, საქართველომ რუსეთისა და ევროპის საპატენტო უწყებები აირჩია. ეს იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს მოქალაქის მიერ წარდგენილ განაცხადს საერთაშორისო ძიება ჩაუტარდება ერთ-ერთი ამ ორი უწყების მიერ, რაც დამოკიდებულია განმცხადებლის არჩევანზე. თუ იგი აპირებს პატენტის მიღებას ევროპის ან ამერიკის ქვეყნებში, მაშინ მან უნდა აირჩიოს ევროპის საპატენტო უწყება.

საერთაშორისო საინფორმაციო გამოკვლევის საფუძველზე უფლებამოსილი ორგანო ადგენს ანგარიშს, რომელიც შეიცავს მონაცემებს გამოვლენილი ანალოგების შესახებ. საინფორმაციო გამოკვლევა უპირატესად ტარდება საპატენტო ინფორმაციის გამოყენებით. საერთაშორისო ანგარიში ეგზავნება განმცხადებელს, რომელიც აფასებს საკუთარ გამოგონებას და საბოლოოდ მოხაზავს იმ ქვეყანათა წრეს, სადაც მას ექნება პატენტის მიღების სურვილი. გარდა ამისა, განმცხადებელმა შეიძლება გადაწყვიტოს განაცხადის გაუქმება, თუ დარწმუნდა გამოგონების პატენტუნარიანობის სისუსტეში. საბოლოო არჩევანი უნდა გაკეთდეს არა უგვიანეს 30 თვისა პრიორიტეტის თარიღიდან და განაცხადი უნდა გადავიდეს არჩეული ქვეყნის საპატენტო ექსპერტიზის ეროვნული ფაზის სტადიაზე. 30 თვის ვადა ეძლევათ იმ ქვეყნების განმცხადებლებსაც, რომლებსაც სურთ ამ ხელშეკრულების მეორე თავით გათვალისწინებული საერთაშორისო წინასწარი ექსპერტიზის ჩატარება.

წინასწარი ექსპერტიზის საფუძველზე, რომელსაც ატარებს ზემოაღნიშნულ უფლებამოსილ ორგანოთაგან ერთ-ერთი (გარდა ესპანეთის უწყებისა), დგება დოკუმენტური დასკვნა, სადაც მიეთითება აკმაყოფილებს თუ არა განაცხადში აღწერილი გამოგონება პატენტუნარიანობის კრიტერიუმებს. დასკვნა გადაეგზავნება განმცხადებელს, რაც საერთაშორისო პროცედურის დამთავრების მაუწყებელია.

განმცხადებელმა განაცხადი უნდა გადაიტანოს ეროვნულ ფაზაში ყველა იმ ქვეყნის მოთხოვნების შესაბამისად, სადაც სურს მიიღოს პატენტი. აღსანიშნავია, რომ ხელშეკრულების თანახმად, წინასწარი საერთაშორისო ექსპერტიზის დასკვნაზე დაყრდნობა

ეროვნული საპატენტო უწყებებისაგან არ მოითხოვება. პატენტი გაიცემა ეროვნული ნორმატიული აქტების ყველა მოთხოვნის დაცვით. საქართველოს პატენტის მისაღებად განაცხადი, ეროვნულ ფაზაში გადატანისას, უნდა ითარგმნოს ქართულ ენაზე.

საერთაშორისო განაცხადის საფუძველზე საქართველოს პატენტის მიღებისა და საქართველოს მოქალაქის მიერ საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების საფუძველზე უცხო ქვეყნის პატენტის მიღების შესაძლებლობას ეხება საქართველოს საპატენტო კანონის XII თავი, რომელიც შეიცავს ნორმებს, რომლებიც მიუთითებენ საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულების გამოყენებაზე. სამწუხაროდ, ამ ხელშეკრულების ქართული ოფიციალური თარგმანი დღემდე გამოქვეყნებული არ არის, რაც ართულებს მის გამოყენებას.

თავი 41. განმცხადებელთა უფლება-მოვალეობანი

კანონმდებლობით მინიჭებული უფლება-მოვალეობანი იძენენ სოციალურ მნიშვნელობას მხოლოდ იმ შემთხვევაში და იმ პირობით, როცა მათი შესრულება შესაძლებელია. უფლებები და მოვალეობები უნდა შესრულდეს ნებაყოფლობით. ეს გარკვეულწილად მორალური ხასიათის გარანტიად გვევლინება კანონმდებლობით დათქმული უფლება-მოვალეობების გამოყენებისთვის. სახელმწიფომ რომ უზრუნველყოს კანონის ქმედითობა, იგი აწესებს იურიდიულ გარანტიებსაც, რაც გამოიხატება სამართალდამცავი ღონისძიებების გატარებით, რომლებიც ითვალისწინებს მოვალეობათა იძულებით შესრულებას, თუ ვალდებული მხარე გაურბის ან არ ასრულებს კანონისმიერ მოქმედებას.

უფლებებისა და მოვალეობების წარმოშობის შეცვლისა და შეწყვეტის საფუძველი ყოველთვის არის გარკვეული ფაქტის დადგომა რეალურად, რომელსაც კანონი ანიჭებს იურიდიულ მნიშვნელობას და ასახავს შესაბამის საკანონმდებლო ნორმებში. ასეთ ფაქტებს იურიდიული ფაქტები ეწოდება.

საპატენტო უფლება-მოვალეობანი წარმოიშობა დასაპატენტებელი **ობიექტის შექმნით, განაცხადის მიწოდებით, განაცხადის გამოქვეყნებით, პატენტის გაცემით, დაპატენტებული ობიექტის გამოყენებით.** მათი წარმოშობა ან შეწყვეტა ასევე შეიძლება მოხდეს ისეთი მოვლენის

მიხედვით, როგორიცაა იმ ვადის დადგომა ან გასვლა, რომელთანაც კანონი აკავშირებს მოცემული უფლების წარმოქმნას ან შეწყვეტას. ნაშრომის ამ ნაწილში განვიხილავთ ობიექტის შექმნის, განაცხადის მიწოდებისა და გამოქვეყნების შედეგად წარმოშობილ უფლება-მოვალეობებს.

§ 41.1 ობიექტის შექმნით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები

გამოგონების შექმნის შემდეგ გამომგონებელმა უნდა იზრუნოს საპატენტო უფლებების მოპოვებაზე. შექმნასთან ერთად, რაც დასტურდება გამოგონების ობიექტური ფორმის გამოხატვით, გამომგონებელს უფლება აქვს გაასხვისოს გამოგონება. მას შეუძლია თავადვე წარადგინოს განაცხადი საპატენტო უფლებების მოსაპოვებლად, თუ მისი გამოგონება არ ეკუთვნის სამსახურებრივი მოვალეობების ან დავალების (შეკვეთის) შესრულების შედეგს. გამომგონებელი ან მისი უფლებამონაცვლე საპატენტო უფლებების მოპოვების უფლების მფლობელები ხდებიან. თუ გადაწყვეტენ და მიაწვდიან განაცხადს, ისინი უკვე განაცხადის მიწოდების შედეგად წარმოქმნილი უფლება-მოვალეობების სუბიექტები ხდებიან. განაცხადის მიმწოდებელს „განმცხადებელი ჰქვია“.

გამოგონების შექმნის შემთხვევაში, თუ გამომგონებელი მაშინვე შეუდგება გამოყენებაზე ზრუნვას და თავად ან მისი უფლებამონაცვლე წამოიწყებს წარმოების აწყობას, წარმოიშობა ამ გამოგონების წინათსარგებლობის უფლება, რომლის ფარგლებშიც იზღუდება სხვისი საპატენტო განსაკუთრებული უფლებები. ეს მაშინ მოხდება, როდესაც გამომგონებელი დროულად არ მიაწვდის განაცხადს საქპატენტს, სხვა გამომგონებელი კი, რომელსაც მოუვიდა აზრად და შექმნის ასეთივე გამოგონებას დაუყოვნებლივ მიაწვდის განაცხადს და მოიპოვებს საპატენტო უფლებებს, რასაც ხელი ვერ შეეშლება, რადგან საქართველოში პრიორიტეტი განაცხადის წარდგენის თარიღიდან წარმოიშობა. ამიტომ ყველაზე სწორია გამომგონებელმა ან მისმა უფლებამონაცვლემ რაც შეიძლება სწრაფად მიაწოდოს განაცხადი.

მაშასადამე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ გამოგონების შექმნა წარმოშობს ამ გამოგონებით სარგებლობის ჩვეულებრივ კერძო-სამართლებრივ

უფლებებს, მათ შორის, განსხვისებისა და საპატენტო უფლებების მოპოვების უფლებას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, გამომგონებელს უფლება აქვს საერთოდ არ წარადგინოს განაცხადი, არ მიიღოს პატენტი და ისე გამოიყენოს გამოგონება. ამასთან, მას უფლება აქვს საიდუმლოდ შეინახოს გამოგონების არსი და აქციოს ის „ნოუ-ჰაუდ“, „კოკა-კოლას“ რეცეპტის მსგავსად.

§ 41.2 განაცხადის მიწოდებით წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები

განმცხადებელმა, თუ გადაწყვიტა, უნდა შეადგინოს „სწორად გაფორმებული“ განაცხადი და მიაწოდოს საპატენტო უწყებას, რათა დაიმკვიდროს პრიორიტეტი, რომელიც ასეთი განაცხადის მიწოდების თარიღით დგინდება. საქართველოს საპატენტო კანონმდებლობით დაშვებულია საგანაცხადო მასალების მიწოდება ნებისმიერ ენაზე. ეს მასალები ორი თვის ვადაში განმცხადებელმა უნდა თარგმნოს და წარადგინოს ქართულ ენაზე. ამ შემთხვევაში პრიორიტეტი დადგინდება სხვა ენაზე წარდგენის თარიღით. თუ თარგმანის წარდგენა დაგვიანდა (განაცხადი უკვე გატანილად ითვლება), უწყებას შეუძლია მხოლოდ ქართულად შესრულებული საგანაცხადო მასალების მიწოდების თარიღით დაადგინოს პრიორიტეტი.

განმცხადებელს უფლება აქვს (მაგრამ არა მოვალეობა) მიმართოს შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტს, მაგალითად, პატენტრწმუნებულს და შეთანხმების საფუძველზე სთხოვოს საპატენტო განაცხადის გაფორმება, პატენტრწმუნებული მოვალეა გაუწიოს განმცხადებელს, განსაკუთრებით საქართველოს მოქალაქეს, დასაპატენტებელი ობიექტის თავისებურებების შესაფერისი მაღალკვალიფიციური მომსახურება და დაეხმაროს მას გამოგონების არსის ზუსტ გამოვლენასა და საპატენტო უფლებების გაფორმებაში. ასეთ პირთა სია სრულადაა გამოქვეყნებული საქპატენტის ვებ-გვერდზე.

საპატენტო სამართლის მთავარი პრინციპის შესაბამისად, საპატენტო უფლება-მოვალეობანი შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ იმის შემდეგ, როცა განაცხადით წარდგენილი ობიექტი შესაბამისი კომპეტენტური ორგანოს მიერ გამოგონებად ან სასარგებლო მოდელად იქნება ცნობილი, ანუ როცა გაიცემა პატენტი. მაგრამ სა-

განაცხადო მასალების მიწოდება თავად წარმოქმნის შესაბამის უფლება-მოვალეობებს, რომლებიც განმცხადებელსაც წარმოეშობა და საქპატენტსაც. უპირველესად, საპატენტო უწყებამ უნდა დაადასტუროს განაცხადის გაფორმების სისწორე. ამის შემდეგ განმცხადებელს შეუძლია სრულად ისარგებლოს საპროცესო უფლება-მოვალეობებით, რომლებიც გამოიყენება არა მარტო საქართველოში, არამედ უცხოეთში საპატენტო უფლებების მოსაპოვებლადაც. ასეთ უფლებებს პრიორიტეტი წარმოშობს.

საგანაცხადო მასალების მიწოდებით მანამ, სანამ უწყებამ არ დადაგინა განაცხადის წარდგენის თარიღი (პრიორიტეტი), ან ფორმალური მოთხოვნების დაუცველობის გამო განაცხადი არ მიიღო განსახილველად, წარმოიქმნება გარკვეული უფლება-მოვალეობები, რომლებიც თავისი მოცულობით ნაკლებია, ვიდრე პრიორიტეტდადგენილი განაცხადიდან გამომდინარე.

ფოსტაში ან უშუალოდ საპატენტო უწყებაში საგანცხადო მასალების მიწოდებით განმცხადებელს წარმოექმნება უფლება, რომ შემდგომში, სასამართლო განხილვის ჩათვლით, მოითხოვოს განცხადებული ობიექტის პრიორიტეტის დადგენა შესაბამისი თარიღით. საპატენტო უწყება ვალდებულია, ხოლო განმცხადებელს გააჩნია მოთხოვნის უფლება გასცეს ცნობა საგანაცხადო მასალების მიღების შესახებ, ანუ დაადასტუროს ამ მასალების მიწოდების იურიდიული ფაქტი. თუ განაცხადი მიწოდებულია ფოსტით, საფოსტო განყოფილება გასცემს შესაბამის საბუთს, რომელიც შემდგომში შეიძლება გამოყენებული იქნეს სადავო ურთიერთობის გასარკვევ იურიდიულ მტკიცებულებად.

საგანაცხადო მასალების მიწოდების ფაქტით წარმოიქმნება, აგრეთვე, საავტორო უფლებები, რაც იმას ნიშნავს, რომ ავტორის ნებართვის გარეშე განაცხადის გამოქვეყნება კანონით განსაზღვრული პროცესუალური სტადიების განხორციელებამდე დაუშვებელია.

ეს უფლება ნებისმიერ სამეცნიერო-ტექნიკურ ნაწარმოებზე საავტორო უფლების მსგავსია. ამ მიმართებით ერთი განსხვავებაა აღსანიშნავი. ნაწარმოებზე საავტორო უფლებების წარმოშობა შექმნის ფაქტზეა დამოკიდებული და ამდენად, ავტორს ამ მომენტიდანვე შეუძლია მოითხოვოს ავტორობის აღიარება. საპატენტო საგანაცხა-

დო მასალების წარდგენით კი (იმ შემთხვევაშიც კი, როცა განაცხადს დაუდგინდა წარდგენის თარიღი (პრიორიტეტი) განაცხადში მითითებული პირი ჯერ ვერ იქნება აღიარებული გამომგონებლად (დიზაინის შემთხვევაში დიზაინერად). გამომგონებლად აღიარების მოთხოვნის უფლება წარმოიშობა მას შემდეგ, რაც განაცხადში აღწერილი ობიექტი საპატენტო უწყების მიერ იქნება მიჩნეული გამოგონებად. პატენტის გაცემასთან ერთად საპატენტო უწყების გადაწყვეტილების საფუძველზე ხდება დადასტურება იმ ფაქტისა, რომ განაცხადში მითითებული პირი ყველამ უნდა აღიაროს გამომგონებლად, თუ შედავებით საპირისპირო არ დამტკიცდა.

აღნიშნული უფლებების გარდა განმცხადებელს შეუძლია მოითხოვოს შესაბამისი პროცესუალური ქმედებების შესრულება საპატენტო უწყებისგან და გაასაჩივროს რომელიმე, მისი შეხედულებით არასწორად გამოტანილი გადაწყვეტილება თავად უწყებაშივე ან სასამართლოში.

განმცხადებელი ვალდებულია დადგენილი დროის ფარგლებში მოთხოვნისამებრ მიაწოდოს უწყებას ყველა საჭირო მონაცემები და შეასრულოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოვალეობები, რომელთა გარეშეც განაცხადზე საქმისწარმოება შეიძლება შეწყდეს.

დასაწყისიდანვე განმცხადებელი ვალდებულია დაიცვას განაცხადის გაფორმების ყველა ფორმალური მოთხოვნა, მათ შორის, განცხადებული ობიექტის სრულად აღწერის მიმართ. განმცხადებელს შეუძლია არსებითად დაშვებული ხარვეზებისა და ნაკლის გამოსწორება საპატენტო უწყების მოთხოვნით ან საკუთარი ინიციატივით საპატენტო პროცედურის პირველ სტადიაზე — ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის განმავლობაში. როგორც წესი, ეს ვადა განისაზღვრება ერთიდან ორ თვემდე. საქართველოს საპატენტო კანონის თანახმად, აღნიშნული ვადა შეადგენს ორ თვეს საგანცხადო მასალების მიწოდების თარიღიდან.

ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის შედეგად წარმოშობილი უფლება საკონვენციო პრიორიტეტის მოთხოვნაზე მნიშვნელოვანია, რადგან მასზე დაყრდნობით მოიპოვება საზღვარგარეთ პატენტის მოპოვების შეღავათი. ქართველმა განმცხადებელმა პარიზის კონვენციის ნებისმიერ მხარე სახელმწიფოს საპატენტო

უწყებას შეიძლება მოსთხოვოს საქართველოში განაცხადის შეტანის მიხედვით დაუდგინოს პრიორიტეტი. შესაბამისად, წარმოიშობა უცხო ქვეყნის საპატენტო უწყების მოვალეობა, განსახილველად მიიღოს და დააკმაყოფილოს ქართველი განმცხადებლის თხოვნა პრიორიტეტის შენარჩუნების თაობაზე, საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრის მიერ დადგენილი თარიღის მიხედვით. ამ უფლებით შეუძლია ისარგებლოს განმცხადებელმა საქართველოში მოპოვებული პრიორიტეტის თარიღიდან 12 თვის განმავლობაში.

ექსპერტიზის წინა საფეხურის მსგავსად, ამ საფეხურზეც განმცხადებელს უფლება აქვს მოითხოვოს განაცხადის არსის გაუხმაურებლობა. საპატენტო უწყება ვალდებულია კანონით დადგენილი პროცედურით გათვალისწინებული განაცხადის გამოქვეყნების ვადის დადგომამდე ექსპერტიზა წარმართოს „დახურულად“ ისე, რომ განაცხადის შინაარსი იცოდეს მხოლოდ „საქპატენტის“ ექსპერტმა და განმცხადებელმა.

განმცხადებელს უფლება აქვს აგრეთვე მოითხოვოს, ხოლო „საქპატენტი“ ვალდებულია დაიცვას პროცედურული ვადები, აცნობოს განმცხადებელს დაპირისპირებული მასალების შესახებ. „საქპატენტი“ ვალდებულია განიხილოს განმცხადებლის შეპასუხება ამა თუ იმ მოთხოვნაზე ან შეტყობინებაზე, ჩაატაროს ძიება და შეადგინოს ტექნიკის დონის შესახებ დოკუმენტური დასკვნა. საპატენტო უწყება ვალდებულია სიახლის კრიტერიუმის შესამოწმებლად განაცხადი ჩართოს ტექნიკის დონისთვის ცნობილი ობიექტების რიცხვში.

საზღვარგარეთ დაპატენტების თაობაზე ნებართვის მიღებას განმცხადებელს ავალებს მრავალი ქვეყნის კანონმდებლობა, მათ შორის აშშ-ს, დიდი ბრიტანეთის, რუსეთის და ა.შ. საქართველოში ასეთი ნებართვის მიღება აღარ არის საჭირო საპატენტო კანონის 2010 წლის ცვლილების შემდეგ. თუმცა, გასაიდუმლოებული გამოგონების საზღვარგარეთ დაპატენტება სანამ ის არ განასაიდუმლოეს, დაუშვებელია სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად. გასაიდუმლოებული გამოგონების მიმართ მოქმედებს განხილვის სპეციალური წესი, რომლის შესაბამისადაც

უნდა გადაწყდეს საზღვარგარეთ დაპატენტების უფლების გამოყენების საკითხი.

გარდა აღნიშნულისა, განმცხადებელს უფლება აქვს დასაპატენტებლად წარდგენილ ობიექტს მიანიჭოს სპეციალური დასახელება, რომელიც არ უნდა იწვევდეს სასაქონლო ნიშნის შთაბეჭდილებას. კერძოდ, მას შეუძლია მიანიჭოს საკუთარი სახელი, მაგალითად, „კოველი ვარსიმაშვილის რენტგენაპარატი“.

განმცხადებელს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს საპატენტო უწყების მიერ განაცხადის შინაარსის უნებართვოდ გამჟღავნების თაობაზე, რასაც შეიძლება მოჰყვეს როგორც სამოქალაქო, ასევე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაც.

§ 413 განაცხადის გამოქვეყნებიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობები

არსობრივი ექსპერტიზის შედეგი შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოტანით განისაზღვრება. ექსპერტიზის დროს ტექნიკის დონის მოძიების მასალებთან გაცნობის შემდეგ ორივე მხარე, განმცხადებელიცა და საპატენტო უწყებაც, ვალდებულია, დადგენილი წესის ფარგლებში გააგრძელონ ურთიერთობა. განმცხადებელს უფლება აქვს დაეთანხმოს ან არ დაეთანხმოს დოკუმენტური დასკვნის შედეგებს და თავისი შეხედულებით შეაფასოს საგამომგონებლო დონე. ასევე, საქპატენტს უფლება აქვს გამოიტანოს გადაწყვეტილება საგამომგონებლო დონის მიმართ, თუ ექსპერტს სრული შთაბეჭდილება ექნება, რომ განცხადებული გამოგონება აშკარად არ პასუხობს ამ კრიტერიუმის მოთხოვნას.

დაწესებულია საპატენტო უწყების ვალდებულება უარყოფითი გადაწყვეტილების გამოტანაზე პატენტის გაცემის შესახებ იმ შემთხვევაში, როდესაც ტექნიკის დონის მოძიების შედეგად აღმოჩენილია ისეთი ანალოგი, რომელიც ყველა არსებითი ნიშნით ემთხვევა გამოგონებას.

უწყებას, გარდა აღნიშნულისა, ვალდებულება აქვს გამოიტანოს უარყოფითი გადაწყვეტილება. თუ არ აკმაყოფილებს განაცხადში აღწერილი გამოგონება სამრეწველო გამოყენებადობის კრიტერიუმს. ამ ვალდებულების შესრულება საქპატენტმა უნდა დაუკავშიროს

დაცვის ობიექტის დადგენის პროცედურასა და აღწერილობის სისრულის შემოწმებას. ამ დროს დგინდება, შეესაბამება თუ არა განცხადებული გამოგონება სამრეწველო გამოყენებადობის მოთხოვნებს და სრულად პასუხობს თუ არა განაცხადი შემდეგ პირობებს:

— განცხადებული გამოგონება განკუთვნილი უნდა იყოს მრეწველობაში, სოფლის მეურნეობაში, ჯანმრთელობის დაცვასა ან ქვეყნის სახალხო მეურნეობის სხვა დარგში გამოსაყენებლად;

— განცხადებულ გამოგონებაში იმ სახით, როგორც დახასიათებულია გამოგონების ფორმულის დამოუკიდებელ მუხლში, უნდა იყოს დასაბუთებული მისი განხორციელების შესაძლებლობა გამოგონების აღწერილობის დახმარებით, ანდა პრიორიტეტის თარიღამდე ცნობილი მეთოდებითა და საშუალებებით;

— განცხადებული გამოგონება უნდა იძლეოდეს იმ დასახული ტექნიკური შედეგის მიღწევის შესაძლებლობას.

თუ მითითებული პირობები არ არის დაცული გამოგონების ცალკეული ვარიანტის განხორციელებისათვის, რაც აისახება გამოგონების ფორმულის დამოკიდებულ მუხლებში, ეს არ ნიშნავს, რომ უნდა იყოს გამოტანილი დასკვნა, თითქოს განაცხადში არ არის გახსნილი სამრეწველო გამოყენების შესაძლებლობა. უბრალოდ, ამ შემთხვევაში შესაბამისი დამოკიდებული მუხლი არ განიხილება ექსპერტიზის მიერ და ამოიღება ფორმულიდან.

განმცხადებელს უფლება აქვს გაეცნოს ექსპერტიზის მიერ გამოყენებულ საინფორმაციო წყაროს და შესაბამისად გაასწოროს გამოგონების ფორმულა ან აღძრას შედავება.

თუ ყველა ზემოთ აღნიშნული მოთხოვნა დაკმაყოფილდა, მიიღება დადებითი გადაწყვეტილება პატენტის გაცემაზე.

გამოქვეყნების შემდეგ პატენტის გაცემის შესახებ დადებითი გადაწყვეტილების (როგორც დოკუმენტის) იურიდიული ძალა გადადებული ექსპერტიზის დროს მიღებული გადაწყვეტილების ძალისაა და განმცხადებელს პირობით საპატენტო უფლებებს უქმნის. საქმე ისაა, რომ საქართველოს საპატენტო კანონის თანახმად, გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ გამოგონება ჯერ კიდევ აღიარებულად არ ითვლება და პატენტი არ გაიცემა. უწყება ვალდებულია გამოაქვეყნოს ინფორმაცია გამოტანილი გადაწყვეტილების შესახებ

სამრეწველო საკუთრების ოფიციალურ ბიულეტენში. ამავე დროს, ნებისმიერი პირისთვის უზრუნველყოფილია საგანაცხადო მასალების გაცნობის შესაძლებლობა. შემდეგ უწყება ვალდებულია მესამე პირთა შეტყობინების ელოდოს 3 თვის განმავლობაში. თუ დაინტერესებული პირისგან, რომელსაც აქვს უფლება გაეცნოს ნებისმიერ საგანაცხადო მასალას, არ შევა სააპელაციო საჩივარი, გაიცემა პატენტი.

როგორც აღვნიშნეთ, გადაწყვეტილების გამოტანა პატენტის გაცემის შესახებ და ინფორმაციის გამოქვეყნება წარმოშობს პატენტიდან გამომდინარე საპატენტო უფლებებთან მიახლოებულ უფლებებს. ორივე შემთხვევაში განმცხადებელს წარმოიშობა მთელი სპექტრი პირადი არაქონებრივი უფლებებისა, ხოლო ქონებრივი უფლებები მთელი სისრულით განხორციელდება პატენტის გაცემის შემდეგ. მაგალითად, უმეტეს ქვეყნებში მიღებულია, რომ პატენტმფლობელის მოთხოვნა გამოგონების გამოყენების შეწყვეტის თაობასა და ზიანის ანაზღაურებაზე ვერ დაკმაყოფილდება, სანამ არ გაიცემა პატენტი. განმცხადებელმა შეიძლება მოსთხოვოს დამრღვევ პირს მხოლოდ უნებართვოდ გამოყენების შედეგად მიღებული შემოსავლის ფარდი ანაზღაურება და ასეთი მოთხოვნა დაკმაყოფილდება კვლავ პატენტის გაცემის შემდეგ.

თავი 42. სასაქონლო ნიშნებზე უფლებების მოპოვება

სასაქონლო ნიშნების სამართალმა განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების ორგვარი მიდგომა ჩამოაყალიბა.

პირველის თანახმად, **განსაკუთრებული უფლების მოპოვება რაიმე სპეციალურ წესთან დაკავშირებული არ არის. საკმისოდ არ მოითხოვება რომელიმე ადმინისტრაციული ორგანოს ნებართვა.** მეწარმე თავისუფლად (კანონის დადგენილი მოთხოვნების ფარგლებში) ქმნის და/ან ირჩევს მისთვის მისაღებ სიტყვას, თუ გამოსახულებას, ან სხვა სახის სიმბოლოს და იყენებს მას თავისი საქონლის მოსანიშნად. გამოყენების ფაქტი განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების შესაძლებლობას იძლევა. უფლებების მოპოვების ასეთი წესი ახასიათებს ინგლისურ-ამერიკული სამართლებრივი სისტემის მიმდევარ ქვეყნებს, სადაც სასაქონლო ნიშანზე უფლება დაცულია საერთო

სამართლით და სპეციალური რეგისტრაცია აუცილებელი არ არის. „გამოყენება“, განსაკუთრებული უფლების მოპოვების კუთხით, ნიშნავს სასაქონლო ნიშნის აღბეჭდვას პროდუქციაზე, ან შეფუთვაზე, ან მომსახურების თანმხლებ მასალაზე, ან მოცემული ნიშნის პრესით, ტელევიზიით, რადიომაუწყებლობით ან სხვა გზით რეკლამირებას. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ნიშნის სიმბოლური გამოყენება საკმარისი არ არის მასზე უფლებების მოპოვებისათვის. საჭიროა საკმაოდ ხანგრძლივი გამოყენება ისე, რომ ნიშანი მომხმარებელთა თვალში დაუკავშირდეს რომელიმე საქონელს და მეწარმეს. როგორც ცნობილია, სამრეწველო საკუთრების ობიექტების დაცვა ხორციელდება ტერიტორიული ნიშნით იმ ქვეყნის ფარგლებში, სადაც მოხდა განსაკუთრებული უფლების მოპოვების ფაქტი. როდესაც უფლება მოიპოვება ფაქტობრივი გამოყენების გზით, პასუხია გასაცემი კითხვაზე, თუ რა ტერიტორიაზე იმოქმედებს აღნიშნული უფლება.

ვთქვათ, მეწარმე თავის საქონელს ასაღებს ქვეყნის გარკვეულ ადგილას, რომელიმე რაიონის, ან ქალაქის ფარგლებში, ხოლო ფედერალური ტიპის მოწყობის სახელმწიფოში მეწარმემ აღნიშნული საქმიანობა შეიძლება აწარმოოს ავტონომიური ოლქის, რესპუბლიკის, მიწის ან შტატის და ა.შ. ფარგლებში. რა ტერიტორიით არის დაცული (მოპოვებული) განსაკუთრებული უფლება ამ შემთხვევაში? მართებულია დავეთანხმოთ სპეციალისტთა იმ აზრს, რომ საკითხის გადაწყვეტა დამოკიდებულია ნიშნის ცნობილობაზე მომხმარებელთათვის. თუ ნიშანი ცნობილია გარკვეული ქალაქის ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობისათვის (მომხმარებლის), მაშინ მოპოვებულ უფლებას ძალა ექნება ამ ცალკე აღებული ქალაქის ტერიტორიის ფარგლებში. თუკი ნიშანი ცნობილი გახდება მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე, მაშინ მოპოვებული უფლება უკვე განსაკუთრებული უფლება იქნება, რომელიც იმოქმედებს ამ სახელმწიფოს ტერიტორიის ფარგლებში.

მაშასადამე, როდესაც განსაკუთრებული უფლება მოიპოვება ფაქტობრივი გამოყენების გზით, ნიშნის მფლობელმა უნდა ამტკიცოს გამოყენების ფაქტის საკმარისობა ტერიტორიული ფარგლების ჩათვლით.

სასაქონლო ნიშნებზე განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების მეო-

რე გზა ითვალისწინებს ნიშნის აუცილებელ რეგისტრაციას. ამ ხერხით განსაკუთრებული უფლების მოპოვება დამოკიდებულია ადმინისტრაციული ორგანოს გადაწყვეტილებაზე. განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების აღნიშნულ პრინციპზეა დამყარებული კონტინენტური ევროპის სამართლის მიმდევარი ქვეყნების კანონმდებლობა. ამ ქვეყნებში ნიშნის მფლობელს ხელთ აქვს მყარი მტკიცებულება რეგისტრაციის ფაქტის სახით იმის შესახებ, რომ მას გააჩნია განსაკუთრებული უფლება მთელი ქვეყნის ტერიტორიის ფარგლებში და თარიღიც ცნობილია, როდიდანაც აითვლება მისი უფლება. გარდა ამისა, რეგისტრაციის ფაქტი საშუალებას აძლევს ნიშნის მფლობელს განაცხადის შეტანის თარიღიდან ისარგებლოს პარიზის კონვენციით დადგენილი საკონვენციო პრიორიტეტის უფლებით, თუ სხვა ქვეყანაში დააპირებს იმავე ნიშანზე უფლებების მოპოვებას.

პრიორიტეტის უფლებით ვერ ისარგებლებს გამოყენების ფაქტით მოპოვებული განსაკუთრებული უფლების მფლობელი. თუმცა, თუ ნიშანი ცნობილი გახდა საკუთარი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, მაშინ ასეთი ნიშნის მფლობელს შეუძლია თავისი უფლებების დასაცავად გამოიყენოს ნიშნის „ცნობილობის პრინციპი“, ყოველგვარი რეგისტრაციის გარეშე.

საქართველოს კანონმდებლობა სასაქონლო ნიშნების შესახებ მისდევს კონტინენტური ევროპის სამართალს და განსაკუთრებული უფლებების მოპოვებას უკავშირებს რეგისტრაციის ფაქტს. ამდენად, თუ საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედ მეწარმეებს სურთ, რომ იქონიონ განსაკუთრებული უფლებები თავიანთ სასაქონლო ნიშნებზე, მათ უნდა დაარეგისტრირონ ისინი საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნულ ცენტრში „საქპატენტში“.

თანამედროვე საერთაშორისო თანამშრომლობა და საერთაშორისო ნორმების შემუშავება ქვეყნების კანონებს უფრო შეთანწყობილს ხდის და, ხშირ შემთხვევაში, ერთი და იგივე ქვეყანა იზიარებს სხვადასხვა სამართლებრივ პრინციპს. ასე მაგალითად, გერმანიის ამჟამინდელი კანონმდებლობის თანახმად, სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლების მოპოვება შეიძლება როგორც რეგისტრაციით, ასევე ფაქტობრივი გამოყენებით. საქართველოში, სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-11 მუხლის მე-6 პუნქტის თანახმად,

ფაქტობრივი გამოყენება იძლევა უფლებას უპირატესობაზე მხოლოდ რეგისტრაციის დროს, თუ ერთსა და იმავე ნიშანზე ორი ან მეტი მეწარმე აცხადებს პრეტენზიას.

გერმანიაში მოქმედი წესი კი იძლევა შესაძლებლობას, რომ გამოყენებით მოპოვებული განსაკუთრებული უფლების მფლობელმა მოითხოვოს საკუთარი უფლებების დაცვა და ედავოს რეგისტრაციის გზით მოპოვებული განსაკუთრებული უფლების მქონე პირს როგორც სამოქალაქო სამართლის ნორმებით, ასევე მოითხოვოს რეგისტრირებული ნიშნის გაუქმება.

სასაქონლო ნიშნებზე უფლებების მოპოვება საქართველოში იწყება სასაქონლო ნიშნის სარეგისტრაციოდ სასურველი სიმბოლოს შერჩევით, მასზე საგანაცხადო მასალების მომზადებითა და „საქპატენტში“ წარდგენით. როგორც აღინიშნა, სასაქონლო ნიშნად შეიძლება შეირჩეს ჩვეულებრივი ან მოგონილი სიტყვა. ასევე, შეიძლება შეიქმნას სასაქონლო ნიშნად გამოსაყენებელი გამოსახულება, ან შეირჩეს არსებულ გამოსახულებათა რიცხვიდან. ამ შემთხვევაში ყურადღება უნდა მიექცეს სხვის საავტორო უფლებებს.

სასაქონლო ნიშანი რომ მომავალში წარმატების მომტანი იყოს, გასათვალისწინებელია მრავალი რამ. ერთი მხრივ, მეწარმემ უნდა შექმნას, ან აირჩიოს ისეთი აღნიშვნა, რომელიც მკვეთრად იქნება განსხვავებული მიმოქცევაში მყოფი ნიშნებისაგან, ხოლო, მეორე მხრივ, აღნიშვნას უნდა გააჩნდეს უნარი, მომხმარებელს წარმოუშვას გარკვეული სახის დადებითი განწყობა პროდუქციისადმი. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მეწარმე ესწრაფვის ნიშნის მეშვეობით გადასცეს მომხმარებელს ახალი ნაწარმის თავისთავადობის გამოხატულება ან საკუთარი საწარმოსადმი კეთილი სახელის შენარჩუნებისათვის სასურველი განწყობა და თან ისე, რომ არ იგრძნობოდეს ძალდატანება.

საუკეთესო ნიშანი ისეთი ნიშანია, რომელიც უშუალოდ ან ირიბად მიაწვდის მომხმარებელს ინფორმაციას საქონლის შესახებ. აქედან გამომდინარე, ერთი შეხედვით, საუკეთესო ნიშანი უნდა ვეძიოთ არსებულ სიტყვათა შორის. მაგრამ, აქვე, არ უნდა დავივიწყდეს, რომ მოცემული ნაწარმისათვის სიტყვა არ უნდა იყოს აღწერილობითი. მაგალითად, აღნიშვნა „შავი ლუდი“, ან „სპორ-

ტსმენის ფეხსაცმელი“ კარგი ინფორმაციის მატარებელია, მაგრამ განმასხვავებელუნარიანობა არა აქვს ლუდის ან ფეხსაცმლისათვის და, ამდენად, ვერ დარეგისტრირდება. ამავე დროს ისეთი აღნიშვნა, როგორიცაა „ნაზი მეწამული“, ქალთა პომადისათვის თითქმის სრული ინფორმაციის მატარებელია ფერისა და თვისების შესახებ, მაგრამ აღწერილობითი არ არის.

ირიბად ინფორმაციის გადმოცემა ნაწარმის შესახებ, ხშირ შემთხვევაში, უფრო მომგებიანია, ვიდრე პირდაპირი (პრიმიტიული) გადმოცემა. ადამიანი მიჩვეულია იაზროვნოს შედარებების საფუძველზე. ამასთან, თუ მომხმარებელს მიეცემა საშუალება ირიბი შედარების საფუძველზე მივიდეს დადებით განწყობამდე მოცემული ნიშნისადმი და აღმოაჩინოს გარკვეული კავშირი პროდუქციასთან, მაშინ სასაქონლო ნიშანი ძლიერი განსხვავების უნარითაც გამოირჩევა და წარმატებითაც იბრუნებს საქონლის მიმოქცევასთან ერთად.

საქონელთან შედარებითი კავშირის გამდები სასაქონლო ნიშანი ისე უნდა შეირჩეს ან შეიქმნას, რომ ინფორმაცია პროდუქციის შესახებ დადებითი კუთხით მოგვაწოდოს. ამასთან, ამგვარი ინფორმაცია შეიძლება იყოს წარმოდგენილი საპირისპირო შედარებითაც. მაგალითად, სიტყვა „გოლიათი“ როგორც მომსახურების ნიშანი მაღაზიისათვის, სადაც იყიდება მხოლოდ დიდი ზომის ტანსაცმელი, პირდაპირი შედარების მატარებელია. იგივე სიტყვა, თუ ის გამოყენებულია მსუბუქი მანქანებისათვის, როგორიცაა ყველაზე მცირელიტრაჟიანი მანქანა, საპირისპირო შედარების მატარებელია. მანქანებისათვის ურთიერთსაწინააღმდეგო შედარების მქონე ნიშნებია „იაგუარი“ და „კუ“. ხშირ შემთხვევაში საპირისპირო შედარება კეთილი განწყობის გამომწვევია და მომხმარებელში ზრდის შეძენის სურვილს.

სასაქონლო ნიშნების შექმნისა და შერჩევის პრობლემას, ისევე, როგორც აღქმის ფსიქოლოგიას, დაწვრილებით, მაღალი პროფესიონალიზმით განიხილავს ბატონი კასპერ ჯ. ვერკმანი თავის წიგნში „Trademarks. Their Creation, Psychology, and Perception“. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მკითხველს მივაწოდოთ მისი ზოგიერთი ყურადსაღები შეხედულება სასაქონლო ნიშნის შერჩევის შესახებ. თვალსაჩინოა, რომ ირიბი ინფორმაცია პროდუქტის შესახებ უფრო

წარმოსახვითი ინფორმაციაა და ემსახურება ამა თუ იმ ნაწარმის „ხატოვანი სახის“ შექმნის ამოცანას. ბუნებრივია, ყოველი მეწარმე ცდილობს რაც შეიძლება გააძლიეროს ნიშნის ეს ფუნქცია და თვისება. უპირველეს ადგილზე ნაწარმის ხარისხია, რომელიც სასაქონლო ნიშნის მიმოქცევაში შემოტანამდე უნდა იყოს ცნობილი, რათა მან შეძლოს მომხმარებლის ყურადღების გამახვილება. ამავე დროს, თუ ნაწარმი ახალია, მან მომხმარებელში უნდა დაიმკვიდროს გამოკვეთილი საკუთარი სახე — და ამასაც ხელი უნდა შეუწყოს სასაქონლო ნიშანმა ისე, რომ, იმავდროულად, დააკმაყოფილოს გარკვეული კატეგორიის მომხმარებელთა წარმოდგენები. მაგალითად, მდიდარ ხალხს თავისი წარმოდგენები და მოთხოვნები გააჩნია მსუბუქი ავტომანქანებისადმი, ძვირფასეულობისადმი და ა.შ. მომხმარებლის ამ ჯგუფზე გამიზნულმა სასაქონლო ნიშანმა რომ შექმნას მყარი „ხატოვანი სახე“, ეს წარმოდგენები არ უნდა გააწბილოს. ირიბი ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ რა სახის საქონელზეა გამიზნული სასაქონლო ნიშანი, როგორც წესი, არ გადმოსცემს საქონლის ნამდვილ თვისებებს, მაშინ, როდესაც, პირდაპირი ხასიათის ინფორმაცია ყოველთვის არის დაფუძნებული საქონლის არსებული თვისებების გადმოცემაზე.

სასაქონლო ნიშანი ინფორმაციას გადმოსცემს, თუ დაცულია შემდეგი პირობები:

— სასაქონლო ნიშნის (შემადგენელი) ელემენტები პირდაპირ ან ირიბად გამოხატავს, ან ასახელებს ნაწარმის მახასიათებელს, ან მონაცემებს საწარმოს შესახებ, ან მომსახურების შესახებ;

— სასაქონლო ნიშანი, მთლიანობაში, ან მისი ცალკეული შემადგენელი ელემენტები ზემოქმედებს მომხმარებელზე ისე, რომ მათ აღიქვან ინფორმაცია, გაიგონ და გაითავისონ მოცემულ აღნიშვნაში ჩადებული დედააზრი, იდეა.

აღნიშნული პირობები რომ დაკმაყოფილდეს, არსებობს შემდეგი შესაძლებლობანი:

ა) აღნიშვნის შერჩევა, რომელიც წარმოადგენს საყოველთაოდ მიღებულ სიმბოლოს და გამოხატავს კარგად ცნობილ ობიექტს. ასეთი სასაქონლო ნიშანი იოლად მიიტანს ინფორმაციას მომხმარებლამდე. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ „Лесной ландыш“,

რომელიც სუნამოს აღსანიშნავად გამოიყენება და ამავე დროს აღწერილობითი არ არის;

ბ) შეირჩეს სასაქონლო ნიშანი, რომელიც წარმოადგენს საყოველთაოდ მიღებულ სიმბოლოს, მაგრამ გამოხატავს არცთუ კარგად ცნობილ ობიექტს, მაშინ საჭიროა დამატებითი განმარტებითი სიმბოლოს ასახვა ნიშანში. სხვანაირად მომხმარებელი თავად იმსჯელებს პროდუქტის თვისებაზე და შეიძლება ვერ ჩასწვდეს ნიშნის აზრს. მაგალითად, სტილიზებული რომბის სახის გამოსახულება, მიუხედავად იმისა, რომ გამოსახავს ცნობილ სიმბოლოს, მომხმარებლისათვის არაფრისმთქმელია. თუკი მისი მფლობელი იაპონური ფირმა „სუმიტომო“ განმარტავს, რომ მოცემული აღნიშვნა წარმოადგენს იაპონური ჭის თავსახურის სტილიზებულ გამოსახულებას, რომელიც მათთვის ულევი სიუხვის გამომხატველია, მაშინ მომხმარებელი დადებითად განეწყობა ამ ნიშნით წარმოდგენილი ნაწარმისადმი.

გ) შეირჩეს მოსახლეობისათვის უცნობი სიმბოლო, მაშინ ის საჭიროებს უფრო მეტ ძალისხმევას, რათა მომხმარებლამდე მიიტანოს შესაბამისი ინფორმაცია.

დ) სასაქონლო ნიშნად შეირჩეს ისეთი სიმბოლო, რომელოც თავად არის უცნობი და ამასთანავე, უცნობია იყოს ობიექტიც, რომელსაც ის გამოხატავს, მაშინ მეწარმისგან საჭიროა ხანგრძლივი სარეკლამო კამპანია ნიშნის აზრის განმარტებისათვის და მასზე ინფორმაციის მომხმარებლამდე მიტანისათვის. ასეთი სახის აღნიშვნის მაგალითად გამოდგება საქართველოში ჩინური იეროგლიფებისაგან შემდგარი სიტყვის რეგისტრაცია ან რაიმე სრულიად წარმოსახვითი ხასიათის გამოსახულებით წარმოდგენილი სასაქონლო ნიშანი. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში შეიძლება არც იყოს საჭირო რაიმე დამატებითი ინფორმაციის წარმოდგენა, რათა მომხმარებელმა თავად გააიგიოს მოცემული ნიშანი საქონელთან ან მეწარმესთან.

მომხმარებელი სხვადასხვაგვარად იცნობს სიმბოლოებს და იმ ობიექტებს, რომლებსაც გამოხატავენ ისინი. ერთნი უფრო კარგად არიან გათვითცნობიერებულნი, ხოლო მეორენი ნაკლებად. შესაბამისად, საქონლის შესახებ ინფორმაციის მიტანა დამოკიდებულია იმაზე, თუ:

— როგორ არის სასაქონლო ნიშნის შემადგენელი ელემენტები ასახული მასში;

— რამდენად ადვილად არის შესაძლებელი აღნიშნული ელემენტების აღქმა და მათ შესახებ გარკვეული აზრის ჩამოყალიბება.

როგორც პრაქტიკა ცხადყოფს, სასაქონლო ნიშნებში ხშირად გამოიყენება მარტივი ელემენტები ისეთი ობიექტების სახით, როგორიცაა მზე, ვარსკვლავები, ადამიანის ფიგურა და სხვ. ეს ობიექტები არა მარტო თავად არის საყოველთაოდ ცნობილი, არამედ მათ სიმბოლურ მნიშვნელობასაც ძალზე კარგად იცნობს მომხმარებელი. მაგრამ ამ მარტივ სიმბოლოთა ამოცანა ზოგჯერ რთულია. ეს მაშინ ხდება, როდესაც:

— ცნობილი ობიექტები წარმოდგენილია უჩვეულო, ან ძალზე წარმოსახვითი არის მქონე სიმბოლოების მეშვეობით;

— გამოიყენება უჩვეულო სიმბოლოები ისეთი ობიექტების გამოსახვისათვის, რომლებიც თავად არის უცნობი ან უჩვეულო მომხმარებლის მოცემული ჯგუფისათვის.

ძნელია ვივარაუდოთ, რომ ინფორმაცია პროდუქციის შესახებ მიაღწევს მომხმარებლამდე, როდესაც ნიშანში ასახული ობიექტი და მისი სიმბოლო სრულიად უცნობია. ამ გარემოებას უარყოფითი გავლენას აქვს სასაქონლო ნიშნის დამკვიდრების პროცესზე, თუმცა ზოგ შემთხვევაში, პირიქით, ხელს უწყობს მას და მიზანშეწონილიც კი არის მეწარმემ მიმართოს სასაქონლო ნიშნის ასეთი ელემენტებით აღკაზმვას. ასეთი ხერხი კარგია, მაგალითად, ფარმაცევტული პრეპარატებისათვის.

ანგარიში უნდა გაეწიოს აგრეთვე იმას, რომ მომხმარებელთა ცალკეული ჯგუფები საერთოდ ვერ აღიქვამენ სასაქონლო ნიშნებზე წარმოდგენილ სიმბოლოთა შინაარსს, რის გამოც სასაქონლო ნიშანი მათთვის მისაღები ვერ იქნება იმდენად, რომ მოსალოდნელიც კი იქნება ამ ნიშნის (და მასთან ერთად ნაწარმის) უგულებელყოფა. ამასთან, სიმბოლოს არაჩვეულებრიობა, მისი სიახლე, ხშირად გამოიყენება ისეთი შთაბეჭდილების შესაქმნელად, რაც უფრო გააძლიერებს მომხმარებელში პროდუქტის შეძენის სურვილს. ეს მაშინ ხდება, როდესაც მოცემული აღნიშვნა ერთგვარი განსაკუთრებული ნდობითა და სინატიფით, დახვეწილობით აღავსებს ნაწარმს. აღ-

ნიშნული გავლენა მაშინ მიიღწევა, როდესაც ნიშნის ინფორმაციის გადმომცემი ნაწილები განლაგებულია სწორად შერჩეულ ადგილას, ხოლო ცნობილი, ჩვეული ნაწილები უცნობ, უჩვეულოთა რიგში გადადის.

ყოველივე აღნიშნული მეტყველებს იმაზე, რომ სასაქონლო ნიშნები, შემდგარი ნაცნობი აღნიშვნებისაგან, მომხმარებელში აღძრავს ნდობას, ადვილად აღიქმება, მაგრამ, ამასთან ერთად, თავისთავადობით არ გამოირჩევა. ახალი უჩვეულო გამოსახულებები მათი სიახლის გამო ხშირად მომხმარებელს არ მოსწონს, ძნელად აღიქმება, მაგრამ, ამასთანავე, თავისთავადობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა. მეწარმემ მხედველობაში უნდა იქონიოს მოცემული მოსაზრებანი და მათთან ერთად გაითვალისწინოს დღევანდელი ვითარება, მოდის მოთხოვნილებანი, ვაჭრობის მიმართულებები და სხვ., რათა შექმნას მისთვის წარმატების მომტანი სასაქონლო ნიშანი და მოიპოვოს მასზე განსაკუთრებული უფლებები.

სასაქონლო ნიშნის შექმნისა და შერჩევის შემდეგ მეწარმემ დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს ზომები განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების მიზნით. „განსაკუთრებული უფლება“, ანუ უფლება, რომ აღნიშნული მეწარმე სასაქონლო ნიშანს მოექცეს თავისი სურვილითა და შეხედულებებით, აუკრძალოს ნებისმიერ სხვა პირს მისი გამოყენება ან მიბაძვა, როგორც უკვე აღინიშნა, მოიპოვება ფაქტობრივი გამოყენებით ან სპეციალური რეგისტრაციით. პირველ შემთხვევაში მეწარმემ რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დაიწყოს ნიშნის გამოყენება გაძლიერებული რეკლამირებით, რათა რაც შეიძლება სწრაფად დაარწმუნოს მომხარებელი ნიშნის მისდამი კუთვნილებაში.

განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების დასადასტურებლად მეწარმეს უნდა შეეძლოს დაამტკიცოს როგორც პირველი გამოყენების ფაქტი, ასევე გამოყენების დიდი სიხშირე, ან განუწყვეტლობა. როგორც ვიცით, იმ ქვეყნებში, რომლებიც მისდევენ უფლებათა მოპოვების ამ გზას, პარალელურად, გათვალისწინებულია სასაქონლო ნიშნების სარეგისტრაციო სპეციალური სისტემა. როგორც წესი, მეწარმენი ამ შესაძლებლობას ფართოდ იყენებენ, რაზედაც მოწმობს ამერიკის, ინგლისის, კანადის სასაქონლო ნიშნების რეგისტ-

რაციის სტატისტიკა. ამ ქვეყნებში რეგისტრაციის ფაქტს დეკლარაციული და არა კონსტიტუციური ხასიათი აქვს. ეს იმას ნიშნავს, რომ რეგისტრაცია ქმნის განსაკუთრებული უფლების კონკრეტული მეწარმის მიერ ფლობის ვარაუდს, რაც იმის საშუალებას იძლევა, რომ დავის შემთხვევაში ნიშნის მფლობელი კი არ არის ვალდებული წარმოადგინოს მტკიცებულებანი, არამედ მეორე მოდავე მხარემ უნდა ამტკიცოს, რომ პირველი გამოყენების ფაქტი მას ეკუთვნის.

იმ ქვეყნებში, სადაც განსაკუთრებული უფლება მოიპოვება რეგისტრაციის გზით — კონტინენტური ევროპის ქვეყნები, მათ შორის საქართველო, მეწარმეებმა არ უნდა დაკარგონ დრო და რაც შეიძლება სწრაფად გააფორმონ და მიაწოდონ განაცხადი რეგისტრაციისათვის სპეციალურ ორგანოს. საქართველოში, ევროპის სხვა ქვეყნების მსგავსად, ნიშნების რეგისტრაციის ფუნქციას ასრულებს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი „საქპატენტი“.

მოკლედ გვინდა შევეხოთ იმ უპირატესობებს, რაც თან სდევს ნიშნის რეგისტრაციას. რეგისტრაციას რომ გარკვეული იურიდიული ხასიათის უპირატესობანი გააჩნია, ამტკიცებს ის ფაქტი, რომ უფლებების გამოყენებით მოპოვების ქვეყნებში პარალელურად არის გათვალისწინებული სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაცია.

რეგისტრაცია ისეთი აქტია, რომელიც საშუალებას იძლევა წერილობით აღიბეჭდოს (დარეგისტრირდეს) დაცვის ობიექტის ნამდვილი არსობრივი ფარგლები. გარდა ამისა, რეგისტრაციისას ზუსტად აღინუსხება საქონლის ის წრე, რომელთათვისაც სასაქონლო ნიშანი არის განკუთვნილი გამოსაყენებლად.

რეგისტრაციას გააჩნია მეორე ანგარიშგასაწევი მნიშვნელობაც. საპატენტო უწყება ვალდებულია გამოაქვეყნოს ინფორმაცია ყველა რეგისტრირებული ნიშნის შესახებ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სახელმწიფო ორგანო ოფიციალურად აფრთხილებს ნიშნის მფლობელის კონკურენტებს განსაკუთრებული უფლებების წარმოშობის შესახებ. გარდა ამისა, განაცხადის მიწოდების შემდეგ ნიშნის მფლობელს უფლება აქვს საქონელი აღნიშნოს ისეთი მონიშვნით, რომელიც კონკურენტებს აუწყებს, რომ ნიშანი სარეგისტრაციოდ არის შეტანილი, მაგალითად „ნიშანი წარდგენილია სარეგისტრაცი-

ოდ“. ხოლო რეგისტრაციის შემდეგ ნიშნის მფლობელი საქონელს მონიშნავს გამაფრთხილებელი აღნიშვნით ®. ხოლო საქართველოში „რ“. საქართველოში გამაფრთხილებელი აღნიშვნის ® გამოყენება შეიძლება არ იყოს საკმარისი იმისათვის, რომ შესაბამისმა მხარემ დამტკიცებულად ჩათვალოს, რომ გაფრთხილებული იყო ნიშნის საქართველოში გამოყენების თაობაზე. საქონელი ასეთი მონიშვნით ჩვენს ქვეყანაში შემოდის უცხოეთიდანვე, რაც იმას ადასტურებს, რომ მეწარმემ საკუთარ ქვეყანაში აღნიშნული ნიშანი რეგისტრაციაში გაატარა. საქართველოშიც თუ გაატარა ეს ნიშანი რეგისტრაციაში, მაშინ ამ ფაქტზე მიუთითებს ქართული აღნიშვნის „რ“ გამოყენება, რაც გაფრთხილების განზრახვას ეჭვქვეშ ველარ დააყენებს.

ყოველივე აღნიშნული, დავის შემთხვევაში, ნიშნის მფლობელს მნიშვნელოვნად უადვილებს საკუთარი უფლებების დაცვას და ამცირებს ხარჯებს. ამასთან, მტკიცებულების წარმოდგენის ტვირთი გადადის მოდავე მხარეზე. რეგისტრაცია მნიშვნელოვან უპირატესობას იძლევა განსაკუთრებული უფლებების მოპოვების თვალსაზრისით, რადგან ამ ფაქტით განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე დადასტურებულია ოფიციალურად, რის შესახებაც საზოგადოებას ეუწყა.

გარდა ამისა, რეგისტრაცია იძლევა საშუალებას ზუსტად განისაზღვროს ნიშნის ის ძირითადი ნაწილები, რომლებიც დაცულია. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რთული კომბინირებული ხასიათის ნიშნებისათვის, რომლებშიც ხშირად გვხვდება დაცვის შესაძლებლობას მოკლებული შემადგენლები. ასეთები შეიძლება გამოიყოს სპეციალური ჩანაწერით რეესტრში. ამგვარი ფაქტი კი აადვილებს დავის გადაწყვეტას და ხელსაყრელია, როგორც მოსამართლეთათვის, ასევე მოდავე მხარეებისათვის.

საზღვარგარეთ დაცვისათვის ქვეყნები ხშირად ითხოვენ, რომ სასაქონლო ნიშანი რეგისტრირებული იყოს წარმოშობის ქვეყანაშივე. ეს მოთხოვნა მკაცრად არის გათვალისწინებული ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულებით. ამდენად, თუ ნიშნის მფლობელს სურს საერთაშორისო დაცვა მოიპოვოს, ის ვალდებულია, თავიდან, საკუთარ ქვეყანაში დაარე-

გისტრიროს ნიშანი, მიუხედავად იმისა, მოპოვებული აქვს მას თუ არა განსაკუთრებული უფლება ფაქტობრივი გამოყენებით. იგივე ითქმის პარიზის კონვენციით დაწესებული საკონვენციო პრიორიტეტის გამოყენებაზე, რომელიც შეიძლება იყოს მოთხოვნილი მხოლოდ სასაქონლო ნიშნის სარეგისტრაციოდ განაცხადის მიწოდების საფუძველზე.

ყოველივე აღნიშნული მიუთითებს რეგისტრაციის უპირატესობებზე სასაქონლო ნიშანზე უფლებების მოპოვებისა და შემდგომი დაცვის თვალსაზრისით, რაც აუცილებლად უნდა იქონიონ მხედველობის არეში საქართველოს მეწარმეებმა. საქართველოში სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლების მოსაპოვებლად განაცხადი უნდა მიეწოდოს საქპატენტს, რეგისტრაციის მოთხოვნით.

განვიხილოთ, თუ ვინ არის ის პირი, რომელიც შეიძლება ჩაითვალოს სასაქონლო ნიშანზე უფლების მოპოვების სამართალსუბიექტად. იგი, ზოგადი მიდგომით, ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი უფლებაუნარიანი პირია. ასეთი კი, მათ შორის, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ასევე იურიდიული პირი. მაგრამ სპეციალური კანონმდებლობა სასაქონლო ნიშნების თაობაზე, როგორც წესი, სპეციალურ მოთხოვნებსაც აწესებს და ხშირ შემთხვევაში წინა პლანზე გამოაქვს სპეციალური უფლებაუნარიანობის პრინციპი: სასაქონლო ნიშანზე უფლების მოპოვება მინდობოლია მხოლოდ მეწარმესადმი. საქართველო თავისი პირველი საკანონმდებლო აქტითვე გაჰყვა აღნიშნულ პრინციპს. ამაზე სასაქონლო ნიშნების შესახებ 1992 წლის დებულების პირველივე მუხლი მიუთითებდა. მასში მითითებულია, რომ ნიშანი უნდა იყოს განკუთვნილი „ერთგვაროვანი საქონლის და მისი მწარმოებლის ინდივიდუალიზაციისათვის“. აქედან გამომდინარეობდა, რომ განაცხადის შემტანი პირი რაიმე საქონლის (მომსახურების) მწარმოებელი უნდა ყოფილიყო. ეს მოთხოვნა სრულ შესაბამისობაშია დღევანდელ კანონმდებლობასთანაც, მათ შორის მეწარმეთა შესახებ კანონთან, რომელიც მეწარმედ ცნობს როგორც იურიდიულ, ასევე ფიზიკურ პირსაც.

საქართველოს კანონმა სასაქონლო ნიშნების შესახებ, ჩვენი აზრით, გააფართოა სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის მთხოვნელ

სუბიექტთა რიცხვი. მისი მე-2 მუხლი „ზ“ პუნქტით განმარტავს, რომ განმცხადებელი ის ფიზიკური ან იურიდიული პირია, რომელიც ითხოვს სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციას. გამოდის, რომ ნებისმიერი ფიზიკური პირი შეიძლება იყოს რეგისტრირებული ნიშნის მფლობელი, განურჩევლად იმისა, არის ის თუ არა მეწარმე. ამასთან, გინდაც შემდგომ გაირკვეს, რომ ნიშნის მფლობელი არც რეგისტრაციის დროს და არც დავის განსჯის დროს არ აწარმოებს რაიმე ნაწარმს ან არ ეწევა მომსახურებას, ნიშნის გაუქმება ვერ მოხდება ამ საფუძვლით. ასეთი ვითარება იძლევა „კანონიერი თაღლითობის“ შესაძლებლობას. ჩვენი აზრით, უნდა არსებობდეს ზოგადი საკანონმდებლო ნორმა, რომ პირი, რომელიც ნიშნის რეგისტრაციას მოითხოვს, რაიმე სახის ეკონომიკურ საქმიანობას ეწეოდეს. ამასთან, რომ არ გართულდეს ნიშნის რეგისტრაციის პროცედურა, სახელმძღვანელოდ უნდა იქნეს მიღებული „კეთილსინდისიერების“ ვარაუდის პრინციპი და განმცხადებელი უნდა ჩაითვალოს მეწარმე სუბიექტად, სანამ საპირისპირო არ დამტკიცდება. შესაბამისად, დავა, მაგალითად, უცხო ქვეყანაში რეგისტრირებული ნიშნის მფლობელსა და საქართველოში რეგისტრირებულ ნიშნის მფლობელს შორის, რომელიც მეწარმე არ არის და ნიშანი დაარეგისტრირა მოპოვებული განსაკუთრებული უფლების მხოლოდ აკრძალვითი ფუნქციის გამოყენებისათვის (რის გამოც, ხშირად, საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნის მფლობელი იძულებულია გამოისყიდოს საკუთარი ნიშანი), უცხო ქვეყანაში რეგისტრირებული ნიშნის მფლობელის სასარგებლოდ ვერ გადაწყდება. ამგვარი ვითარება თაღლითობას უწყობს ხელს და კონკურენტული გარემოს შექმნაზე უარყოფითად მოქმედებს.

გაერთიანებული ევროპის კანონმდებლობა სასაქონლო ნიშნის დამარეგისტრირებელ სრულფასოვან სუბიექტად ფიზიკურ პირს ასახელებს. მაგრამ, ინდმეწარმეც ფიზიკური პირია იურიდიული სტატუსით, ჩვენი აზრით, სწორედ ასეთი ფიზიკური პირია ნაგულისხმები სასაქონლო ნიშნების სამართალში უფლების მფლობელ სუბიექტად.

თავისებურია ეს საკითხი, როდესაც საქმე გვაქვს კოლექტიური ნიშნის რეგისტრაციასთან. უპირველესად უნდა აღინიშნოს, რომ

ყველა ქვეყანაში უფლება კოლექტიურ ნიშანზე მოიპოვება მხოლოდ რეგისტრაციით. ამ სახის ნიშანი გაერთიანებების (ასოციაციების, კავშირების) მიერ გამოიყენება. ამასთან, დაშვებულია კოლექტიური ნიშნის გამოყენება მოცემულ გაერთიანებებში შემავალი ცალკეული საწარმოების მიერ. ამ საწარმოებს კოლექტიურთან ერთად საკუთარი ნიშნის გამოყენების უფლებაც აქვთ.

თავი 43. სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაციის პროცედურა

სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაციის საკითხი დამოკიდებულია სასაქონლო ნიშნების ექსპერტიზაზე, რომელსაც ატარებს სახელმწიფოს მიერ უფლებამოსილი ორგანო. ამ საქმიანობას, როგორც ვიცით, საქართველოში აწარმოებს საქართველოს ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი „საქპატენტი“. სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის პროცედურა (ექსპერტიზა) იწყება საქპატენტში განაცხადის შესვლისთანავე. ექსპერტიზა წარმოადგენს ადმინისტრაციულ პროცედურას და მოიცავს ორ საფეხურს: ფორმალური მოთხოვნებისა და არსობრივ ექსპერტიზას.

§ 43.1 განაცხადი სასაქონლო ნიშანზე

მოთხოვნები სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე განაცხადის გაფორმებისადმი უნიფიცირებულია. განსხვავება შეიძლება მხოლოდ ცალკეული დოკუმენტის ფორმაში იყოს, რასაც აბათილებს 1994 წლის საერთაშორისო ხელშეკრულება სასაქონლო ნიშნების კანონმდებლობის შესახებ, რომელიც უფლებათა მოპოვების საკითხს ეხება. მისი მიზანია, გააადვილოს სასაქონლო ნიშანზე უფლებათა მოპოვება საზღვარგარეთ. ამ ჭრილში საქართველოს კანონმდებლობა საერთაშორისო მოთხოვნებს შეესაბამება.

განაცხადი უნდა შეიცავდეს:

— დადგენილი ფორმის საგანაცხადო ბლანკს, რომელიც უნდა გაფორმდეს ქართულ ენაზე და მასში აუცილებლად უნდა იყოს მოცემული: თხოვნა სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე, განმცხადებლის სახელი (სახელწოდება) და იურიდიული მისამართი, სასაქონლო ნიშნის გამოსახულება, საქონლის ან მომსახურების ჩამონათვალი; წარმომადგენლის სახელი ან სახელწოდება, თუ გა-

ნაცხადი წარმომადგენლის მიერ შეიტანება; თხოვნა საკონვენციო ან საგამოფენო პრიორიტეტით სარგებლობის შესახებ (განმცხადებლის სურვილისამებრ), სხვა მონაცემები;

— კოლექტიური ნიშნის დებულებას, თუ მოითხოვება ასეთი ნიშნის რეგისტრაცია;

— შესაბამისი ქვეყნის უწყების მიერ დამოწმებულ განაცხადს, თუ მოითხოვება საკონვენციო პრიორიტეტი;

— ცნობას საერთაშორისო გამოფენის ადმინისტრაციისაგან საქონლის ექსპონირების თაობაზე, თუ მოითხოვება საგამოფენო პრიორიტეტი;

— წარმომადგენლობის უფლების დამადასტურებელ საბუთს, თუ განმცხადელმა მას მიმართა და დაავალა მისი სახელით მოქმედება;

— საფასურის გადახდის დამადასტურებელ საბუთს.

თუ განმცხადებელი ითხოვს კოლექტიური ნიშნის რეგისტრაციას, მაშინ მან საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის 32-ე მუხლის მიხედვით განაცხადს უნდა დაურთოს კოლექტიური ნიშნის დებულება, რომელშიც მიეთითება: გაერთიანების სახელწოდება, მიზნები და ადგილმდებარეობა, იმ პირთა წრე, რომლებსაც გააჩნიათ აღნიშნული კოლექტიური ნიშნით სარგებლობის უფლებამოსილება, მათი სამართლებრივი სტატუსი და მისამართი, კოლექტიური ნიშნით აღსანიშნავი საქონლის ნუსხა და ერთიანი ხარისხობრივი მახასიათებლები. აგრეთვე, წესდებაში უნდა მიეთითოს კოლექტიური ნიშნის გამოყენებისა და ზედამხედველობის პირობები, უფლება-მოვალეობები და სანქციები კოლექტიური ნიშნის დებულების დარღვევისათვის. თუ კოლექტიური ნიშანი შეიცავს გეოგრაფიულ დასახელებას, მაშინ დებულება უნდა ითვალისწინებდეს, რომ ნებისმიერ პირს, რომლის საქონელიც დაკავშირებულია მოცემულ ადგილთან, უფლება აქვს გახდეს გაერთიანების წევრი და შეუძლია ისარგებლოს კოლექტიური ნიშნით.

თუ განმცხადებელი ითხოვს საკონვენციო ან საგამოფენო პრიორიტეტს, მაშინ მან განაცხადის შეტანის დღიდან არა უგვიანეს 3 თვისა უნდა წარადგინოს ასეთი მოთხოვნის უფლების დამადასტურებელი საბუთი — პირველი განაცხადის მიმღები უწყების მიერ დამოწმებული ასლი ან გამოფენის ადმინისტრაციის ცნობა. საქარ-

თველოს კანონმდებლობა სასაქონლო ნიშნებთან დაკავშირებით მათ წარდგენას სავალდებულოდ თვლის.

§ 43.2 ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა

ექსპერტიზის ამ საფეხურს აწესრიგებს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-13 მუხლი და მისი მიზანია განისაზღვროს, შესრულებულია თუ არა ფორმალური მოთხოვნები. აღსანიშნავია, რომ ვერც ერთი ქვეყნის კანონი ვერ ასახავს ყველა პროცედურულ და ფორმალურ მოთხოვნას (კანონი აწესებს ზოგადპრინციპულ მოთხოვნებს), რის გამოც მოქმედებს შესაბამისი წესით დამტკიცებული კანონქვემდებარე აქტები — განაცხადის გაფორმების წესები, ექსპერტიზის ჩატარების ინსტრუქციები. საქართველოც ამ კუთხით გამონაკლისი არ არის და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-12 მუხლის მე-6 პუნქტით აწესებს კანონქვემდებარე აქტის „სასაქონლო ნიშანზე განაცხადის წარდგენასა და რეგისტრაციასთან დაკავშირებული პროცედურების შესახებ“ ინსტრუქციის არსებობას (შემდგომში „ინსტრუქცია“). ინსტრუქცია შეიცავს განაცხადის დადგენილი ფორმის შემოწმების სპეციალურ მოთხოვნებს, და ადგენს, რომ განაცხადის ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა მოიცავს განაცხადის კომპლექტურობის, განაცხადის თანდართული მასალების გაფორმების, საქონლისა და მომსახურების ჩამონათვალის, მისი კლასიფიკაციის და გადახდილი საგანაცხადო საფასურის დაწესებულთან შესაბამისობის შემოწმებას.

ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის შედეგად მიიღება შემდეგი გადაწყვეტილებები:

— განაცხადის დაბრუნების შესახებ;

— შეტყობინება-მოთხოვნის გაგზავნის შესახებ;

— განაცხადის განსახილველად მიღებისა და პრიორიტეტის დადგენის შესახებ.

განაცხადი შეიძლება დაუბრუნდეს განმცხადებელს ფორმალური მოთხოვნების დარღვევის გამო, თუ არ შესრულდა სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტის, ან მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის და/ან ამავე მუხლის მე-5 პუნქტის მოთხოვნები. ასეთ შემთხვევაში, განაცხადს, რომელიც შეტანილია საქპატენტში,

მიუხედავად იმისა, რომ მასზე გაიცა საკანცელარიო ცნობა საგანაცხადო საბუთების ჩაბარების თაობაზე, პრიორიტეტი (განაცხადის მიწოდების თარიღი) ვერ დაუდგინდება. განმცხადებელს უბრუნდება ყველა წარდგენილი საბუთი.

საკანცელარიო ცნობაში მითითებული საგანაცხადო მასალების საქპატენტის მიერ მიღების თარიღი არ უნდა გაიგივდეს განაცხადის შეტანის თარიღთან და პრიორიტეტთან. როდესაც მიეწოდება საგანაცხადო საბუთები, იგულისხმება „სავარაუდო განაცხადი", რომელიც განაცხადის სტატუსს მხოლოდ მას შემდეგ იძენს, რაც ჩატარდება ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზა და დადგინდება, რომ „სავარაუდო განაცხადი „გაფორმებულია ყველა იმ ფორმალური მოთხოვნის გათვალისწინებით, რაც საკმარისია, რომ განაცხადს დაუდგინდეს „შეტანის თარიღი", ანუ პრიორიტეტი. ექსპერტიზის ასეთი გადაწყვეტილების შემდეგ „სავარაუდო განაცხადი",,სწორად გაფორმებულ განაცხადად" იქცევა და განმცხადებელი ისარგებლებს ყველა იმ უფლებით, რაც წარმოიშობა აღნიშნული ფაქტის დადგენის შედეგად. ამ უფლებათაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია პრიორიტეტით სარგებლობის უფლება, მათ შორის პარიზის კონვენციის მიხედვით. ამავე დროს, განმცხადებელს ეკვეცება უფლებები თავის განაცხადში ცვლილებების შეტანის თაობაზე, მას მხოლოდ ინსტრუქციის მოთხოვნათა შესაბამისი და არაარსებითი ხასიათის ცვლილებების შეტანა შეუძლია.

ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის შედეგად განაცხადი დაუბრუნდება განმცხადებელს, თუ განაცხადს აკლია დადგენილი ფორმის საგანაცხადო ბლანკი ან, თუ განაცხადის გაფორმებაში დაშვებულია არსებითი ხასიათის დარღვევები.

განაცხადი განმცხადებელს უბრუნდება განაცხადის წარდგენის დღიდან ერთი თვის ვადაში საფასურის გადაუხდელობის შემთხვევაში.

ექსპერტიზა ფორმალური მოთხოვნების შემოწმების დროს ხელმძღვანელობს იმ პრინციპით, რომ განმცხადებელს არ შეექმნას განცხადებულ ნიშანზე პრიორიტეტისა და განსაკუთრებული უფლებების მოპოვებისათვის ზედმეტი დაბრკოლებანი. ამ პრინციპიდან გამომდინარე, განმცხადებელს არ დაუბრუნდება საგანაცხადო მასა-

ლები, როდესაც ისინი ჯერ კიდევ „საკარაუდო განაცხადს“ წარმოადგენს, თუ აღნიშნულ საბუთებში აღმოჩენილია მხოლოდ ისეთი ფორმალური დარღვევები, რომლებიც ხელს არ შეუშლის ექსპერტიზის ჩატარებას. ასეთ შემთხვევაში ექსპერტიზა განმცხადებელს შესთავაზებს ხარვეზის გამოსწორებას და, თუ დადგენილი დროის ფარგლებში ეს მოთხოვნა შესრულდება, საკარაუდო განაცხადი განსახილველად მიიღება.

განაცხადის განსახილველად მიღების შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანის შედეგად განაცხადს ენიჭება განაცხადის ნომერი (რომელიც უნდა განვასხვაოთ საკანცელარიო ცნობაზე აღნიშნული ნომრისაგან) და ექსპერტიზა ადგენს განაცხადის მიწოდების (შეტანის) თარიღს (ადასტურებს ამ თარიღად საკანცელარიო ცნობაზე აღნიშნულ თარიღს). ეს თარიღი შემდგომში პრიორიტეტის თარიღად გამოიყენება.

თუ უცხოელ განმცხადებელს სურს ისარგებლოს კონვენციური პრიორიტეტით, განაცხადთან ერთად, ან ერთი თვის ვადაში მან უნდა შეიტანოს განცხადება პრიორიტეტის მოთხოვნაზე იმ ქვეყნის მითითებით, რომელშიც სასაქონლო ნიშანი პირველად იყო განცხადებული. თუ პირველი განაცხადის ასლი და სხვა მასალები, რომლებიც აუცილებელია პრიორიტეტის დასადგენად, განმცხადებელმა არ წარადგინა განაცხადის შეტანის დღიდან სამი თვის ვადაში, სასაქონლო ნიშნის პრიორიტეტი დგინდება „საქპატენტში“ განაცხადის შეტანის დღით.

ასევე დგინდება ოფიციალურ ან ოფიციალურად მიჩნეულ საერთაშორისო გამოფენაზე გამოყენებული სასაქონლო ნიშნის პრიორიტეტი, გამოფენაზე ამ სასაქონლო ნიშნით მონიშნული ექსპონატის მოთავსების თარიღით.

განმცხადებელს შეუძლია ერთი განაცხადი გაყოს ორ ან მეტ დამოუკიდებელ განაცხადად, თუ ჩამონათვალი ერთზე მეტი საქონლის ან მომსახურების დასახელებას შეიცავს. ასეთ შემთხვევაში ერთი და იგივე ნიშანი შეიძლება იყოს ორი მოწმობით დაცული, ანუ შეიძლება ორჯერ დარეგისტრირდეს ერთი და იმავე თარიღის მქონე პრიორიტეტით. ეს ნორმა კანონის ნოველას წარმოადგენს, რაც საერთაშორისო მოთხოვნებთან თანხმობაშია (იგი 1992 წ. დე-

ბულებით გათვალისწინებული არ იყო).

თუ მტკიცდება შესაბამისობა ფორმალური მოთხოვნებისადმი განმცხადებელს ეგზავნება შეტყობინება განაცხადის განსახილველად მიღების შესახებ. მასში მითითებულია განაცხადისათვის მინიჭებული ნომერი, პრიორიტეტი, საქონლის კლასები და, თუ აუცილებელია, დამატებით წარსადგენი ცნობებისა და დოკუმენტების ნუსხა.

§ 43.3 არსობრივი ექსპერტიზა

ექსპერტიზის ამ საფეხურზე ტარდება დაცვითუნარიანობაზე არსობრივი მოთხოვნების შემოწმება. ამგვარ შემოწმებას მთლიანად, ან ნაწილობრივ აწარმოებენ სხვა ქვეყანათა უფლებამოსილი უწყებებიც. არსობრივი ექსპერტიზის შედეგად დგინდება პასუხობს თუ არა სარეგისტრაციოდ წარდგენილი სიმბოლო სასაქონლო ნიშნის ფუნქციათა შესაბამის მოთხოვნებს. ამასთანავე, დგინდება ხომ არ არის განცხადებული აღნიშვნა იდენტური ან იმდენად მსგავსი უკვე არსებული სასაქონლო ნიშნისა, რომ წარმოიშვას ამ უკანასკნელის მფლობელის განსაკუთრებული უფლებების დარღვევა.

არსობრივი ექსპერტიზის ჩატარების საჭიროება დაფუძნებულია იმ პრინციპზე, რომ საქონელბრუნვაში მონაწილე მხარეთა ინტერესები თანაბრად იყოს გათვალისწინებული და დაცული. მხედველობაში მიიღება საზოგადოებისა და იმ მეწარმე (ან მოვაჭრე, ან მომსახურების გამწევი) პირების ინტერესები, რომლებიც კონკურენტები არიან.

როგორც აღინიშნა, არსობრივი ექსპერტიზა მოიცავს ორი სახის შემოწმებას. პირველი ტარდება ე.წ. რეგისტრაციის აბსოლუტური საფუძვლების გამოკვლევით, კერძოდ კი, ნიშნის განმასხვავებელუნარიანობაზე. შეისწავლება, ხომ არ არის განცხადებული აღნიშვნა შეცდომის გამომწვევი, ზნეობის საწინააღმდეგო, ან ხომ არ ეწინააღმდეგება საზოგადოებრივ წესრიგს და ა.შ. ასეთი ხასიათის ექსპერტიზისას ნიშანი ედრება მხოლოდ „საკუთარ თავს“ მასში გამოხატული თვისებების შესწავლის თვალსაზრისით. როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში აღინიშნება, ასეთი ხასიათის ექსპერტიზა ძალზედ სასარგებლოა არა მარტო მომხმარებლის უფლებათა

დაცვისათვით, არამედ საქონელბრუნვაში მონაწილე კონკურენტების უფლებათა დაცვისათვისაც. კერძოდ, ხაზგასმით აღინიშნება, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია, რომ არავის არ მიეცეს აღწერილობითი ხასიათის სიტყვის ან გვარეობითი ცნების ერთპიროვნულად დაპატრონების შესაძლებლობა.

მეორე სახის შემოწმებისას განცხადებული სიმბოლო ედრება სხვა სასაქონლო ნიშნებს, რომლებზეც უკვე მოპოვებულია განსაკუთრებული უფლებები საქართველოში. ასეთი შემოწმება ტარდება ფარდობით (შედარებით) საფუძვლებზე დაყრდნობით იმ მიზნით, რომ დადგინდეს, ხომ არ შეიბღალება ასეთივე, ან მსგავსი ნიშნის მფლობელის უფლებები. ამასთან, ითვალისწინებენ საქონლისა ან მომხმარებლების იდენტურობასა და მსგავსებას. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ გამოცემულ სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ამ ტიპის ექსპერტიზის ჩატარებისათვის საჭიროა შესაბამისი ძვირად ღირებული საძიებო სისტემები და მაღალი კვალიფიკაციის ექსპერტები. ამ სახის ექსპერტიზის ჩატარება დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, რადგან ექსპერტმა მრავალი გარემოება უნდა გაითვალისწინოს და პირუთვნელად, მაღალი პროფესიონალიზმის გამოვლენით მიიღოს ობიექტური გადაწყვეტილება. მაგალითად, ექსპერტმა უნდა გაითვალისწინოს ადრინდელი ნიშნის მიხედვით მოპოვებული განსაკუთრებული უფლებები ძალაშია, თუ უკვე ბათილია. ექსპერტმა შეიძლება მიიჩნიოს სასაქონლო ნიშნები ერთმანეთის მსგავსად და გამოიტანოს უარყოფითი გადაწყვეტილება რეგისტრაციაზე. ამ დროს კი შეიძლება ეს ნიშნები მომხმარებლის და კონკურენტისათვის ამგვარ წარმოდგენას სულაც არ იწვევდეს. აღნიშნული ვითარების მსგავსი კიდევ შეიძლება ბევრი მოიძებნოს. ამგვარმა სირთულეებმა ბიძგი მისცა ისეთი ექსპერტიზის სისტემის ჩამოყალიბებას, რომელიც საკითხის გადაწყვეტას ანდობს თავად კონკურენტებს, რომლებსაც ეძლევათ შესაძლებლობა წინ აღუდგნენ რეგისტრაციას, თუ მიიჩნევენ, რომ მათი უფლებები შეიძლება შეიბღალოს.

ცნობილია ერთმანეთისაგან განსხვავებული შემდეგი ექსპერტიზის ჩატარების პროცედურული სისტემები:

— **ინგლისის მიერ შემოღებული ექსპერტიზის სისტემა, რომელიც**

ითვალისწინებს შემოწმებას აბსოლუტური და ფარდობითი საფუძვლების გამოკვლევით. გარდა ამისა, უწყების მიერ გადაწყვეტილების გამოტანის შემდეგ მესამე პირებს უშუალოდ უწყების წინაშე შედავების უფლება ეძლევათ ნიშნის რეგისტრაციის თაობაზე. ასეთი წესი საშუალებას აძლევს უწყებას გამოასწოროს საკუთარი შეცდომა და შეცვალოს გამოტანილი გადაწყვეტილება, თუ დადგინდება შემდავებელი მხარის დასაბუთების ჭეშმარიტება. ამ სისტემას მისდევდა ესპანეთი, სკანდინავიური ქვეყნები, პორტუგალია და სხვ.

— **ექსპერტიზის მეორე სისტემა,** რომლის ფუძემდებელიც საფრანგეთია, **ითვალისწინებს ფორმალური მოთხოვნების გარდა შემოწმებას მხოლოდ აბსოლუტური საფუძვლების გამოკვლევით,** რის შედეგადაც მიიღება შესაბამისი გადაწყვეტილება რეგისტრაციის თაობაზე. ეს სისტემა არ ითვალისწინებს შემოწმებას ფარდობით საფუძვლებზე და უწყება არ ადარებს სხვა ადრინდელ ნიშნებთან. ასეთი სისტემის დადებითი მხარეა კვალიფიცირებული ექსპერტების რაოდენობის სიმცირე, არ არის აუცილებელი განვითარებული საძიებო სისტემების შექმნა და ექსპლუატაცია და ა.შ. ამ სისტემის მთავარი უარყოფითი მხარე ის არის, რომ მომავალმა ნიშნის მფლობელმა, არ იცის რა ბედი ელის რეგისტრაციას მისი ნიშნის გამოყენების შედეგად სხვა ნიშნის მფლობელის უფლებების შესაძლო დარღვევის შესახებ დავის წარმოქმნისას. ექსპერტიზის ეს სისტემა, გარდა ამისა, არ აძლევს მესამე პირებს საშუალებას რეგისტრაციამდე მიიღონ ზომები და წინ აღუდგნენ რეგისტრაციას უშუალოდ უწყებაში შედავებით, ანუ გამოიყენონ უფრო სწრაფი და ეკონომიკურად ხელსაყრელი რეგისტრაციის ადმინისტრაციული წესით გასაჩივრების შესაძლებლობა. მათ მხოლოდ სასამართლო წესით შეუძლიათ აღძრან საქმე რეგისტრირებული ნიშნის მთლიანად ან ნაწილობრივ გაუქმების თაობაზე. ექსპერტიზის ამ სისტემაზე, განსაკუთრებით 90-იანი წლების დასაწყისიდან, უარი თქვეს მისი ტრადიციულად მიმდევარმა ქვეყნების უმეტესობამ. მაგალითად შეგვიძლია შვეიცარია და თავად საფრანგეთი მოვიყვანოთ.

— **ექსპერტიზის შემდეგი სისტემა** დაფუძნებულია გერმანიის მიერ. იგი აღწერილი სისტემების გარკვეულ კომპრომისს წარმოადგენს მათი დადებითი და უარყოფითი მხარეების გათვალისწინებით.

ექსპერტიზას საპატენტო უწყება ატარებს ფორმალური მოთხოვნების მიმართ, ხოლო არსობრივ შემოწმებას ნაწილობრივად — აბსოლუტურ საფუძველზე დაყრდნობით. გათვალისწინებულია შედავების შესაძლებლობა ნიშნის რეგისტრაციამდე საპატენტო უწყების წინაშე. მესამე პირს შედარებით იაფი და სწრაფი ადმინისტრაციული პროცედურის გამოყენება შეუძლია. ამ სისტემაზე ბოლო დროს ბევრი ქვეყანა გადავიდა. საფრანგეთის თანამედროვე კანონმდებლობა, ევროპის გაერთიანების კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ ამ სისტემის უპირატესობების აღიარების თვალსაჩინო მაგალითია.

საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ ბრიტანული ექსპერტიზის სისტემის მიმდევარია. ამგვარი სისტემის ექსპერტიზა ხელსაყრელია განმცხადებლებისა და კონკურენტებისათვის, რადგან უწყება განმცხადებელს აწვდის და მესამე პირებისათვის ხელმისაწვდომს ხდის (სასაქონლო ნიშნების შედარებითი ანალიზისათვის) ჩატარებული ძიების შედეგებს. უარყოფითი მხარე ის არის, რომ რეგისტრაცია ხორციელდება არა უადრეს 1 წლისა, რაც აძნელებს ნიშნის მფლობელის განსაკუთრებული უფლებებით თავისდროულ სარგებლობას.

საქართველოს კანონი აგებულია სასაქონლო ნიშნებისათვის დაწესებული ყველა მოთხოვნის შემოწმებაზე, ამასთან, მისი მე-16 მუხლის მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს წინასარეგისტრაციო შედავებას მესამე პირთა მხრიდან. ნიშნის რეგისტრირების უარყოფის მოთხოვნის შესაძლებლობა აქვთ მესამე პირებს საქპატენტში სააპელაციო საჩივრის შეტანით.

არსობრივი ექსპერტიზის შინაარსი დაწვრილებით არის გადმოცემული სასაქონლო ნიშნების ექსპერტიზის ინსტრუქციაში, რომლის ძირითადი დებულებანი კომენტარს არ მოითხოვს. ინსტრუქცია თანამიმდევრობით აშუქებს იმ საკითხებს, რომლებიც ექვემდებარება შემოწმებას, კერძოდ, მოწმდება:

— ხომ არ განეკუთვნება განცხადებული სიმბოლო ისეთთა რიცხვს, რომელიც საყოველთაოდ გამოიყენება, როგორც გარკვეული სახის ნაწარმის გვარეობითი ცნება. თუ ეს ფაქტი დადგინდა, მაშინ სარეგისტრაციოდ შეტანილი სიმბოლო სასაქონლო ნიშნად ვერ დარეგისტრირდება. ინსტრუქცია ამგვარი სიმბოლოების მა-

გალითად მოიხსენიებს სიტყვებს „ჩურჩხელა“, „მაწონი“, „აჯიკა“. მათ რიცხვს შეიძლება დაემატოს მრავალი ამგვარი ტერმინი, რომლებიც ტრადიციულად გამოიყენება გვარეობით ცნებად. გარდა ასეთებისა, არსებობს ისეთი სიტყვები, რომლებიც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი მესამე პირების მიერ მრავალჯერადი, გაცხოველებული გამოყენების შედეგად, დროთა განმავლობაში იქცა გვარეობით ცნებად. მაგალითები მრავალია. ერთ დროს სასაქონლო ნიშნად რეგისტრირებული და გამოყენებული სიტყვები „პრიმუსი“, „გრამოფონი“, „ტეფლონი“, „ცელოფანი“და სხვ. ნათლად ადასტურებს გამოთქმულ აზრს.

— ხომ არ განეკუთვნება განცხადებული სიმბოლო ისეთ სიმბოლოთა რიცხვს, რომლებსაც განმასხვავებელუნარიანობა არა აქვს. ინსტრუქციის მიხედვით ასეთი შეიძლება იყოს:

ა) აღნიშვნები, რომლებიც შედგება მხოლოდ ერთი ჩვეულებრივად გამოსახული ასოსა ან ციფრისაგან, მარტივი ფიგურის, ან მათი მარტივი კომბინაციისაგან. მიდგომა ასოთა და ციფრების მიმართ გასაგებია. არავის არ აქვს უფლება მონოპოლიურად გამოიყენოს სასაქონლო ნიშნად სტანდარტულად დაწერილი ასო, მაგალითად: „დ“; „M“; „7“ და ა.შ. ასევე გასაგებია ისეთი ჩვეულებრივად გამოსახული მარტივი გეომეტრიული ფიგურის აკრძალვა სასაქონლო ნიშნად, როგორიცაა, მაგალითად: სამკუთხედი, წირი, წრფე და ა.შ. მაგრამ ვერ გავიზიარებთ იმ აზრს, რომ ამ ფიგურათა კომბინაციისაგან შემდგარი აღნიშვნა არ შეიძლება დარეგისტრირდეს სასაქონლო ნიშნად. კომბინაციამ, თუნდაც მარტივმა (აქვე საკითხავია რა არის მარტივი კომბინაცია — ინსტრუქცია ამ საკითხს გვერდს უვლის) არ შეიძლება აღნიშვნას არ შესძინოს გარკვეული დონის თვითმყოფადობა, რაც საკმარისი იქნება ნიშნის განმასხვავებელუნარიანად ცნობისათვის.

ბ) საქონლის ნამდვილი (ნატურალური) გამოსახულება, მაგალითად ფეხსაცმელი, სათვალე, ბურთი და ა.შ.

გ) საწარმოს ორგანიზაციული ფორმის აღმნიშვნელი სიტყვები, ისევე, როგორც საწარმოს სახისა და დანიშნულების. მაგალითად, სასაქონლო ნიშნად ვერ დარეგისტრირდება აღნიშვნები: „შპს“, „სს“, „ქარხანა“, „LTD“, „LLC“, „სააქციო საზოგადოება“,

„კვლევითი ლაბორატორია“ და სხვ.

დ) საყოველთაოდ მიღებული სიტყვიერი მინიშნებები, მაგალითად, „საერთაშორისო“, „International“, „национальный“ და ა.შ.

ე) ფულის ნიშნების აღმნიშვნელი სიმობლოები, მაგალითად, „დოლარი“ ან „$“ და სხვ.

— ხომ არ განეკუთვნება განცხადებული სიმბოლო აღწერილობითი ხასიათის აღნიშვნებს, როგორიცაა:

ა) ტერმინები, რომლებიც მიუთითებენ მხოლოდ საქონლის ან ნაწარმის თვისებებზე (გამოკვეთილად შესაქები სიტყვების ჩათვლით), აგრეთვე, შემადგენლობაზე, რაოდენობაზე, ნაწარმის ხარისხზე, დანიშნულებაზე, ღირებულებაზე, წარმოების ან გასაღების ადგილსა და დროზე, მასალასა და ნედლეულზე, მაგალითად:

თბილისი 1968 — საქონლის წარმოების ადგილი და დრო.

ექსტრა — ხარისხის შესაქები სიტყვა.

Made in Georgia — საქონლის წარმოების ადგილი.

სინთეზი — საქონლის წარმოების ხერხი.

სუფთა შალი — მასალა.

ფასი — 200 ლარი — ღირებულება.

For children — საბავშვო — დანიშნულება და ა.შ.

ბ) საქონლის ან მომსახურების საყოველთაოდ მიღებული დასახელებები, რომლებიც აღნიშნავს საქონლის ან მომსახურების გვარობას ან სახეობას, მაგალითად: ხილი, კანფეტი, ფანქარი, ფეხსაცმლის კერვა, შეკეთება და სხვ.

გ) ისეთი სახის მოგონილი აღნიშვნები, რომლებიც შექმნილია (ხელოვნურად) მრეწველობის ან მომსახურების ამა თუ იმ დარგის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შემოკლებებისაგან. ამ ხასიათის აღნიშვნების მაგალითებია: „თბილთამბაქო“, „საქენერგო“, „თბილრძე“, „საქსტანდარტი“, „საქპატენტი“, „საქინფორმი“ და ა.შ.

— ექსპერტიზა შეისწავლის, ხომ არ წარმოადგენს განცხადებული აღნიშვნა გეოგრაფიულ დასახელებას ან აღნიშვნას. თუ ექსპერტიზა დარწმუნდა, რომ სარეგისტრაციოდ განცხადებული სიმბოლო წარმოადგენს საქართველოს რომელიმე ადგილის, მდინარის, მთის ქედის ან მწვერვალის, ტბის და ა.შ. დასახელებას, მაშინ გამოიტანს უარყოფით გადაწყვეტილებას რეგისტრაციაზე. უფრო რთუ-

ლია შემოწმება იმისა, ხომ არ წარმოადგენს სიმბოლო მსოფლიოს სხვა ქვეყნის გეოგრაფიულ დასახელებას. აქ მიდგომა შემდეგია: შეისწავლება, არის თუ არა აღნიშვნა ცნობილი გეოგრაფიული დასახელება, მაგალითად, პარიზი, კიევი, მანჩესტერი და ა.შ. თუ აღნიშვნა მცირე დასახლებული პუნქტია, რომლის რუკაზე მოძებნაც კი ჭირს, მაშინ შეიძლება სიმბოლო დარეგისტრირდეს სასაქონლო ნიშნად.

იმ შემთხვევაში, როდესაც სიმბოლო გაერთიანებულია სიტყვასთან ან გამოსახულებასთან, ხოლო გეოგრაფიული აღნიშვნა ნიშნის აღქმის თვალსაზრისით არ დომინირებს, მაშინ განცხადებული სიმბოლო შეიძლება დარეგისტრირდეს მთლიანობაში. ამასთან, საქონელს ამ ადგილთან პირდაპირი კავშირი უნდა ჰქონდეს.

თუ სიმბოლო წარმოდგენილია ცნობილი გეოგრაფიული გამოსახულებით ან ამ გეოგრაფიულ ადგილთან წარმოსახვით გაიგივებული აღნიშვნით, ექსპერტიზა იხელმძღვანელებს ზემოაღნიშნული წესით. მაგალითად, უარი ეთქმის ქართლის დედის, ეიფელის კოშკის, კრემლის, ყაზბეგის, არარატის და სხვა გამოსახულებების რეგისტრაციას. გამონაკლისის სახით გეოგრაფიული აღნიშვნა შეიძლება დარეგისტრირდეს კოლექტიური ნიშნისათვის საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის 31-ე მუხლის მოთხოვნების დაცვით.

— ექსპერტიზას არ შეუძლია დაარეგისტრიროს, რომლებიც შეიძლება ერთდროულად მრავალი პირის უფლებების წარმოშობას ადასტურებდეს. ამ აღნიშვნათა რიცხვს მიეკუთვნება ჯილდოების გამოსახულება, რადგან ერთი და იმავე ჯილდოთი შეიძლება დაჯილდოვდეს სხვადასხვა მწარმოებლის საქონელი, რის გამოც მათ ვერ მიეცემა განსაკუთრებული უფლებებით დაცვის შესაძლებლობა. ამგვარი ხასიათის მაგალითია რომელიმე საერთაშორისო კონკურსზე მიღებული ჯილდო.

— იკრძალება ცნობილ პიროვნებათა სახელების, გვარების, ფსევდონიმების, ფაქსიმილებისა და პორტრეტების რეგისტრაცია მათი თანხმობის გარეშე. გარდაცვლილი პიროვნების სახელის, ფსევდონიმის, პორტრეტის, ფაქსიმილეს რეგისტრაცია, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც რეგისტრაციას ითხოვს აღნიშნული პირის

მემკვიდრე იმ საქონლისათვის, რომლის წარმოება ოჯახური ტრადიციაა. სადღეისოდ საქართველოს სამრეწველო საკუთრების ოფიციალურ ბიულეტენში მრავლად არის გამოქვეყნებული სახელების, გვარების და ა.შ. რეგისტრაციის ფაქტი. მაგალითად, „Ford“, „Nina Richi“ და ა.შ. ამ ნიშნების რეგისტრაცია შეიძლება არ ჩაითვალოს საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის დარღვევად, რადგან ძალაშია პარიზის კონვენციის პირობა, რომ უცხოელ განმცხადებელს, თუ საკუთარ ქვეყანაში რეგისტრირებული აქვს იგივე აღნიშვნა, მაშინ ის მოითხოვს (საქართველო ვალდებულია დაემორჩილოს) ტელ-კელის პრინციპის გამოყენებას. ასეთივე მოთხოვნის უფლება აქვთ განმცხადებლებს სხვა სახის აღნიშვნებთან მიმართებაშიც. ამ შემთხვევაში ექსპერტიზამ უნდა გაატაროს რეგისტრაციაში სიმბოლო იმ სახით, რა სახითაც არის ის დაცული წარმოშობის ქვეყანაში. ამასთან, უარი შეიძლება ეთქვას რეგისტრაციას, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ განცხადებულმა აღნიშვნამ, საქართველოში არსებული ენობრივი, სოციალური და სხვა თავისებურებების გამო, შეიძლება გამოიწვიოს მომხმარებლის შეცდომა, ან ეწინააღმდეგებოდეს საზოგადოებრივ წესრიგს, ან ზნეობას. გარდა აღნიშნულისა, არის ისეთი ფაქტები, როდესაც ნიშანი წარმოადგენს საქართველოში გავრცელებულ სახელებს, მაგრამ მაინც რეგისტრირებულია ამ სახელის მქონე პირის თანხმობის გარეშე. აღნიშნული ხასიათის ნიშნები რეგისტრაციაში გატარდა ჯერ კიდევ 1992 წ. დებულების მოქმედების დროს, მიუხედავად იმისა, რომ დებულება სასაქონლო ნიშნების შესახებ ითხოვდა იმ პირის თანხმობას, რომლის სახელსაც ემთხვეოდა სარეგისტრაციო ნიშანი. ამჟამად მოქმედი კანონის მიხედვით, თანხმობა საჭიროა მხოლოდ ცნობილი პიროვნების სახელის იდენტური ან მსგავსი აღნიშვნის რეგისტრირებისას.

— ექსპერტიზა ვალდებულია შეამოწმოს სარეგისტრაციოდ წარდგენილი სიმბოლოს შესაბამისობა პარიზის კონვენციის მე-6bis და მე-6ter მუხლების მოთხოვნებთან.

ინსტრუქციის აკრძალვები ეხება აგრეთვე რეგისტრირებაზე აბსოლუტური და ფარდობითი საფუძვლების მიხედვით უარყოფას. აბსოლუტური საფუძვლებით უარი უნდა ეთქვას რეგისტრაციას თუ სიმბოლოები მთლიანად ან ნაწილობრივ შედგება სახელმწიფოებ-

რივი, ან საერთაშორისო ორგანიზაციების ოფიციალური აღნიშვნებისაგან, დროშებისაგან, ჰიმნებისაგან, ჰერალდიკური გამოსახულებებისაგან, ოფიციალური საგარანტიო და საკონტროლო დამღებისა და ბეჭდებისაგან.

სხვა მოთხოვნები ფარდობით საფუძვლებზე დაყრდნობით კრძალავს ნიშნის რეგისტრაციას, თუ ის არის მსგავსი სხვა უკვე მოქმედი ნიშნისა იმდენად, რომ შეიძლება მომხმარებელი შეცდეს ან ნიშნები აერიოს ერთმანეთთში. ეს მოთხოვნები ემსახურება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთას. ამ მიმართებით განსაკუთრებით გამოსაყოფია რეგისტრაციის აკრძალვა იმ ნიშნებისა, რომლებსაც აქვს საერთო ელემენტები ადრე რეგისტრირებულ ან საყოველთაოდ ცნობილ სასაქონლო ნიშნებთან, იმეორებს ან ბაძავს ამ უკანასკნელებს, ან მათ ნაწილს, ან სხვაგვარად შეუძლია გამოიწვიოს აღნიშნული ნიშნების აღრევა.

გადაწყვეტილებას სასაქონლო ნიშნის საყოველთაოდ ცნობილობის თაობაზე იღებს შესაბამისი უფლებამოსილი ორგანო. საქართველოში ეს ორგანოებია საქპატენტი ან სასამართლო. საკითხის გადაწყვეტისას საფუძვლად აღებულ უნდა იქნეს მტკიცება, რომელიც ადასტურებს ნიშნის ცნობილობას ამა თუ იმ ქვეყნის ფარგლებში, კერძოდ, ჩვენს ქვეყანას თუ ეხება საკითხი, მხედველობაში მიიღება ცნობილობა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე.

გარდა აღნიშნულისა, შედარება ტარდება ყველა იმ რეგისტრირებულ ნიშანთან, რომლებსაც აქვთ საქპატენტში განაცხადის შეტანის უფრო ადრინდელი თარიღი.

აღსანიშნავია, რომ ნიშნების შედარებისას, რომელთაგან არც ერთი არ არის საყოველთაოდ ცნობილი საქართველოში, მხედველობაში მიიღება საქონლის ან მომსახურების ჩამონათვალი, რომლისთვისაც მოითხოვება ნიშნის რეგისტრაცია.

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია დიდ ყურადღებას უთმობს საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნების დაცვის მოწესრიგებას და ცდილობს, რეკომენდაციები შეიმუშაოს ამ მიმართებით. საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნები ფართოდ იყო დაცული საქართველოში. ამის დასტურია 1992 წ. დებულებისა და მის საფუძველზე შემუშავებული ექსპერტიზის ჩატარების ინსტრუქციის

პირდაპირი მოთხოვნა: „თუ სარეგისტრაციოდ შემოტანილი ნაშინი საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნის მსგავსია, იგი არ რეგისტრირდება იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ამ გამოსახულებით მონიშნული სხვადასხვა საქონელი არ არის ერთგვაროვანი...“ ერთგვაროვან საქონლად იგულისხმებოდა (ამჟამადაც ასევე იგულისხმება) საქონლისა და მომსახურების საერთაშორისო კლასიფიკაციის ერთსა და იმავე კლასში შემავალი, ან სხვადასხვა კლასში გაერთიანებული ერთი და იგივე სახის, დანიშნულებისა და გასაღების პირობების (რეალიზაციის წესი და გასაღების სფერო) მქონე საქონელი. აქედან გამომდინარე, იმ შემთხვევაში, როდესაც დადგინდებოდა ჩვეულებრივი (ჯერ კიდევ ფართოდ უცნობი) სასაქონლო ნიშნის მსგავსება და იდენტურობა, ექსპერტს უნდა მიემართა საქონლის ჩამონათვალისათვის, მიუხედავად იმ კლასებისა, რომლებსაც განეკუთვნებოდა ეს სასაქონლო ნიშანი. მაგალითად, ჩანთა ტყავის – მე-18 კლასი, ჩანთა ქსოვილის – 24-ე კლასი. ეს წესი დაღესაც არ შეცვლილა. ცნობილი სასაქონლო ნიშნის შემთხვევაში კი ექსპერტი ვალდებული იყო რეგისტრაციაზე უარყოფითი გადაწყვეტილება მიეღო მაშინვე, როცა დადგინდებოდა მისი და განცხადებული ნიშნის იდენტურობა ან მსგავსება.

სასაქონლო ნიშნების მსგავსების საფუძვლად მიჩნეულია მომხმარებლის თვალში მათი აღრევის შესაძლებლობა.

გამოსახულებების მსგავსებას განაპირობებს ერთნაირი შემადგენლების არსებობა. ნიშნების მსგავსებაზე შემოწმების დროს გათსავალისწინებელია ნიშანში შესული ერთნაირი და განსხვავებულ შემადგენელთა თანაფარდობა და, აგრეთვე, მათი მნიშვნელობა გამოსახულების კომპოზიციაში. ნიშნების მსგავსების განსაზღვრის დროს ექსპერტიზამ უნდა გაითვალისწინოს, რომ მომხმარებელს, როგორც წესი, არა აქვს ნიშნების შედარების შესაძლებლობა და იგი ხელმძღვანელობს მხოლოდ საერთო შთაბეჭდილებით. ამიტომ, ექსპერტიზის ჩატარებისას, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება საერთო შთაბეჭდილებას: ნიშნების აღრევის საშიშროება დიდია იმ აღნიშვნებისათვის, რომლებიც განკუთვნილია ფარმაცევტული, კვებისა და ქიმიური საქონლის მოსანიშნავად. ამიტომ, დაუშვებელია აღნიშნული სახის საქონლის მწარმოებლის ამოსაცნობი აღნიშვნის

გარეშე შეთავაზება მომხმარებლისათვის. ერთ-ერთი ძლიერი ამოსაცნობი ალნიშვნა სწორედ სასაქონლო ნიშანია.

სიტყვიერი ნიშნის მსგავსება დგინდება ჟღერადობით, გრაფიკულად და აზრობრივად, რადგან, როგორც წესი, მსგავსება წარმოიქმნება ამ ფაქტორების ერთობლივი აღქმის შედეგად.

სიტყვიერი ნიშნების ბგერითი მსგავსება დგინდება შემდეგი კრიტერიუმების საფუძველზე:

— ახლობელი ბგერების და ბგერათშეწყობების განლაგება ერთმანეთის მიმართ;

— მარცვლების დამთხვევა;

— მარცვლების რაოდენობა ნიშანში;

— ერთნაირი და ახლობელი ბგერათშეწყობების ადგილი ნიშნის შემადგენლობაში;

— ერთი ნიშნის შესვლა მეორეში;

— ახლობელი ან ერთნაირი ბგერების არსებობა.

ეს კრიტერიუმები გაითვალისწინება, როგორც ცალ-ცალკე, ასევე ურთიერთკავშირში.

ნიშნები მსგავსად ჩაითვლება, თუ დაემთხვა საწყისი ან ბოლო ნაწილები, ან ორივე ერთად. შესაძლებელია, აგრეთვე დაემთხვეს მხოლოდ შუა ნაწილები.

სიტყვების შემადგენელი ნაწილები ტოლფასი არ არის, მათ შორის არის ძლიერი და სუსტი ნაწილები. ძლიერებს ახასიათებს თვითმყოფადობა, ჟღერადობის თავისებურება. ამ ნაწილების დამთხვევა, როგორც წესი, იწვევს სიტყვის მსგავსების წარმოქმნას; სუსტი ნაწილები მსგავსებას არ იწვევს, მაგრამ შეუძლია მსგავსების გაძლიერება სხვასთან ერთობლიობაში. ასეთ სუსტ ნაწილებს ეკუთვნის ფორმანტი, რომელიც მუდმივად ხვდება სასაქონლო ნიშანში და ამიტომ დაკარგული აქვს განმასხვავებელუნარიანობა. ფორმანტი არის ასოთა წყობა, რომელიც დროდადრო ხშირად მეორდება სხვადასხვა მფლობელების სასაქონლო ნიშანში, მაგრამ არ იწვევს ნიშნების დაპირისპირებას. მათ რიცხვს ეკუთვნის შემდეგი: „-ოლ“, „-ცილინი“, „-მიცინი“, „-ტრონი“ და ა.შ.

ფორმანტებს მიეკუთვნება, აგრთევე, ნივთიერებების, ან ორგანიზმის ნაწილების შემოკლებული სახელწოდებები, მაგალითად,

„ჰიდროენზიმი“, „კარდი“, „კორი“, „დენტი“. ფორმანტებია ისეთი სიტყვებია, რომლებმაც მრავალჯერადი გამოყენების გამო სხვადასხვა მფლობელების ნიშნებში მთლიანად დაკარგა განმასხვავებლობა, მაგალითად: „System“, „test“, „club“ და ა.შ.

ძლიერი ნაწილების გამოყენება შეიძლება საერთო ელემენტების სახით, სასაქონლო ნიშნების სერიების შექმნისას.

სერია ეწოდება ერთი მფლობელის სასაქონლო ნიშნების ჯგუფს, რომლებსაც აქვს საერთო ძლიერი ნაწილი.

თუ განცხადებული ნიშანი შეიცავს ადრე რეგისტრირებული, სერიის ძირითადი ნაწილის მსგავსს, მაშინ რეგისტრაციას უარი უნდა ეთქვას, რადგან მომხმარებლის მიერ იგი აღიქმება, როგორც სერიაში შემავალი და სერიის მფლობელის კუთვნილება.

საერთო ნაწილები შეიძლება იყოს აზრობრივი, ასოითი, გამოსახულებითი.

სერიის მაგალითი: Dolomat, Dlotron, Dolopol.

გრაფიკული მსგავსება სიტყვიერ გამოსახულებაში განისაზღვრება:

— საერთო მხედველობითი შთაბეჭდილებით;

— ასოების გრაფიკული ხასიათის გათვალისწინებით (დამწერლობის სახე, შრიფტი, კალიგრაფია...);

— ასოების ურთიერთგანლაგებით;

— ფერთა გამით.

გრაფიკული და ბგერითი მსგავსება ურთიერთკავშირშია. გრაფიკულ შთაბეჭდილებას შეუძლია გააძლიეროს გამოსახულების მსგავსება ან, პირიქით, ხაზი გაუსვას განსხვავებას.

გამოსახულებების აზრობრივ მსგავსებას განაპირობებს სიტყვებში ჩადებული საერთო ურთიერთგამომრიცხავი იდეები.

გამოსახულებითი, მოცულობითი და კომბინირებული სასაქონლო ნიშნის მსგავსების მთავარი კრიტერიუმია საერთო მხედველობითი (თვალით აღსაქმელი) შთაბეჭდილება.

გამოსახულებითი აღნიშვნების მსგავსება დაკავშირებულია:

— გამოსახულების შესახედაობასა და ხასიათთან (კონკრეტული, სტილიზებული, კარიკატურული, აბსტრაქტული და ა.შ.).

— მის გეომეტრიულ ფორმებთან (სილუეტი, მოხაზულობა, ხა-

ზები).

— ფერების შეხამებასთან.

მოცულობითი ნიშანი წარმოადგენს სამგანზომილებიან სხეულს და ამ თავისებურებიდან გამომდინარე ინსტრუქცია ითხოვს, რომ ასეთი ნიშანი შეიძლება დარეგისტრირდეს მხოლოდ ერთი სახის საქონლისათვის. მაგალითად, სუნამოს ფლაკონი — მხოლოდ სუნამოსთვის, მინერალური წყლისთვის განკუთვნილი ყუთი მხოლოდ მინერალური წყლისთვის.

სიტყვიერი, გამოსახულებითი, კომბინირებული და მოუცლობითი ნიშნების იდენტურობასა და მსგავსებაზე ექსპერტიზის ჩატარებისას, განცხადებული ნიშანი უნდა შედარდეს:

სიტყვიერი — სიტყვიერსა და კომბინირებულ ნიშნებს.

გამოსახულებითი — გამოსახულებითს, კომბინირებულსა და მოცულობით ნიშნებს, აგრეთვე, „საქპატენტის“ მიერ რეგისტრირებულ და დიზაინების საერთაშორისო დეპონირების შესახებ ჰააგის შეთანხმების ჟენევის აქტით რეგისტრირებულ და საქართველოზე გავრცელებულ დიზაინებს.

კომბინირებული — კომბინირებულს, გამოსახულებითს, მოცულობითსა და სიტყვიერ ნიშნებს.

მოცულობითი — მოცულობითს, გამოსახულებითს, კომბინირებულ ნიშნებს და საქპატენტში რეგისტრირებულ და დიზაინების საერთაშორისო დეპონირების შესახებ ჰააგის შეთანხმების ჟენევის აქტით რეგისტრირებულ და საქართველოზე გავრცელებულ დიზაინებს.

ექსპერტიზის მსვლელობის დროს ექსპერტი უფლებამოსილია განმცხადებელს მოსთხოვოს განაცხადზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებისათვის აუცილებელი დამატებითი მონაცემები. ამის შესახებ განმცხადებელს ეგზავნება შეტყობინება.

სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციისათვის შეტანილ განაცხადებზე გამოიტანება შემდეგი სახის გადაწყვეტილება:

ა) სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის შესახებ;

ბ) უარყოფითი გადაწყვეტილება სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე, დასაბუთებით.

სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციაზე დადებითი გადაწყვეტილება

გამოიტანება, თუ განცხადებული ნიშანი აკმაყოფილებს ყველა დადგენილ მოთხოვნას. ამის შემდეგ საქპატენტი ერთი თვის ვადაში აქვეყნებს ინფორმაციას ნიშნის რეგისტრაციის შესახებ სამრეწველო საკუთრების ოფიციალურ ბიულეტენში. გამოქვეყნების დღიდან 3 თვის განმავლობაში ნებისმიერ პირს შეუძლია გაასაჩივროს ნიშნის რეგისტრაცია საქპატენტის სააპელაციო პალატაში (პროცედურა საპატენტო კანონით დადგენილის მსგავსია). თუ დადებითი გადაწყვეტილება არ გასაჩივრდა, საქპატენტს შეაქვს შესაბამისი მონაცემები რეესტრში და აქვეყნებს ინფორმაციას რეგისტრირებული ნიშნის თაობაზე სამრეწველო საკუთრების ბიულეტენში. ამის შემდეგ ნიშნის რეგისტრაცია შეიძლება გაბათილდეს ან გაუქმდეს მხოლოდ დაინტერესებული პირის მიერ სასამართლოში საქმის აღძრით.

თავი 44. სააპელაციო საჩივრების (აპელაციების) განხილვა

სააპელაციო საჩივარი საქპატენტის სააპელაციო პალატში შეიტანება განმცხადებლის ან სხვა პირის მიერ, რომელიც ეწინააღმდეგება პატენტის გაცემას. სიტყვებმა „სააპელაციო“ და „სააპელაციო პალატა“ არ უნდა გვაფიქრებინოს თითქოს საქმე სასამართლოში, მეორე ინსტანციით საქმის განხილვასთან გვაქვს. ეს სიტყვები სამრეწველო სამართალში დიდი ხნის წინ დამკვიდრებული, ადმინისტრაციულ ორგანოში გასაჩივრების აღმნიშვნელი ცნების გამომხატველია. სააპელაციო პალატა დაარქვეს საჩივრის განმხილველ ორგანოს იმისათვის, რომ განესხვავებინათ ჩვეულებრივ ადმინისტრაციული გასაჩივრებისაგან, რომელიც ზემდგომი ინსტანციის მიერ განიხილება. სააპელაციო პალატა უწყებაში მოქმედ „დამოუკიდებელ“ სასამართლოს მსგავს ორგანოს წარმოადგენს. როგორც წესი, სააპელაციო პალატა საპატენტო უწყებისაგან დამოუკიდებელი ორგანოა, რაც გამოიხატება იმით, რომ მისი ხელმძღვანელი და უწყების პირველი პირი ერთი და იგივე არ არის.

სააპელაციო პალატა საქპატენტში ფუნქციონირებს საპატენტო კანონის მე-9 მუხლის შესაბამისად, მისი საქმიანობის ფარგლები და უფლებამოსილება განისაზღვრება საქპატენტის თავმჯდომარის მიერ დამტკიცებული დებულებით. საქპატენტის თავმჯდომარე სა-

პელაციო პალატის თავმჯდომარეც არის. იგი განსაზღვრავს სააპელაციო კოლეგიის შემადგენლობას ყოველი დავის გადასაწყვეტად. კოლეგია სამწევრიანია, რომელთაგან ერთი აუცილებლად დავის საგნის დარგის სპეციალისტია. მოდავე მხარეთა შუამდგომლობით ან საკუთრივ კოლეგიის გადაწყვეტილებით დასაშვებია მოცემული დარგის მცოდნე ექსპერტის მოწვევა, რომელიც არ არის საქპატენტის თანამშრომელი.

სააპელაციო პალატა განმცხადებელთა და მესამე პირთა საჩივრებს განიხილავს გამოგონებასა და სასარგებლო მოდელზე პატენტის გაცემასთან, დიზაინისა და სასაქონლო ნიშნების რეგისტრაციასთან დაკავშირებულ დავებს იმ ფარგლებში, რაც საპატენტო, დიზაინისა და სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონებით არის დადგენილი. გასაჩივრების საფუძვლებს აზუსტებს სააპელაციო პალატის დებულების მე-6 მუხლი.

განმცხადებელს შეუძლია სააპელაციო პალატაში გაასაჩივროს საქპატენტის გადაწყვეტილებები:

— ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის დასრულების შესახებ;

— საქმისწარმოების შეწყვეტის შესახებ;

— პატენტის გაცემის, დიზაინისა და სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციის შესახებ არსობრივი ექსპერტიზის გადაწყვეტილებები;

საჩივარი განმცხადებლის მიერ შეიტანება არა უგვიანეს 3 თვისა გადაწყვეტილების მისთვის ჩაბარებიდან.

დაინტერესებული მხარე სააპელაციო საჩივარს წარადგენს, თუ:

— პატენტი გაცემულია ისეთ ობიექტზე, რომელიც არ მიიჩნევა გამოგონებად ან, რომელზეც პატენტი არ გაიცემა;

— გამოგონება არ აკმაყოფილებს სიახლისა და საგამომგონებლო დონისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს;

— დიზაინი არ პასუხობს სიახლისა და ინდივიდუალობისადმი დადგენილ მოთხოვნებს, მათ შორის, სასაქონლო ნიშნებთან და ოფიციალურ სიმბოლოებთან შედარებით;

— დიზაინის რეგისტრაციისას დაირღვა საქპატენტის მიერ სიახლის განსაზღვრისადმი დადგენილი მოთხოვნები;

— სასაქონლო ნიშანი არ აკმაყოფილებს რეგისტრაციისადმი

დადგენილ აბსოლუტურ და შედარებით საფუძვლებს.

მესამე პირებს შეუძლიათ შეიტანონ სააპელაციო საჩივარი საქპატენტის მიერ ოფიციალურ ბიულეტენში მონაცემების გამოქვეყნების დღიდან 3 თვის განმავლობაში. დავის განხილვის ვადა ასევე 3 თვეა.

საჩივრის მიწოდების გარდა მესამე პირს შეუძლია სააპელაციო პალატას მიმართოს:

— პატენტუნარიანობის იმ კრიტერიუმის შეფასების დასაბუთებული თხოვნით, რომელზეც არ უმსჯელია ექსპერტს საპატენტო ექსპერტიზის ჩატარებისას და მოითხოვოს პატენტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიიღება;

— სასაქონლო ნიშნის საყოველთაოდ აღიარების მოთხოვნით. **სააპელაციო პალატისადმი მიმართვა ან საჩივრის შეტანა დასაშვებია** აგრეთვე კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში. **სააპელაციო საჩივარი შეიძლება ეხებოდეს მხოლოდ ერთ განაცხადს.** საჩივრის მიღების დღიდან 5 დღის განმავლობაში ინიშნება კოლეგია, რომელიც საჩივარს იხილავს უპირატესად ზეპირი მოსმენის შემდეგ. საჩივარი გადაეგზავნება მოწინააღმდეგე მხარეს, რომელსაც შეუძლია საკუთარი შესაგებელი წარადგინოს. კოლეგიას გადაწყვეტილება გამოაქვს ხმათა უმრავლესობითა და მხარეთა დასწრების გარეშე. სააპელაციო საჩივრის განხილვისათვის უნდა იყოს გადახდილი დადგენილი ოდენობის საფასური, რომლის გარეშეც საჩივარი არ განიხილება.

თავი 45. ინტელექტუალური უფლებების გამოყენება და მართვა

კერძო-სამართლებრივი უფლებებიდან ინტელექტუალური უფლებები ყველაზე მეტი საგნობრივი მოცულობის უფლებებია და განსაკუთრებული უფლებები მკვეთრად გამოხატული, უდიდესი მნიშვნელობის სამრეწველო და კომერციული გამოყენების უფლებებია. ჩვეულებრივ, საყოფაცხოვრებო ურთიერთობებში ამ უფლებათა საკუთრებითი უფლებამოსილებების სამართლებრივი მხარე უმნიშვნელოა, რადგან ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებების დარ-

ღვეებს ადგილი არა აქვს. ამ უფლებათა მნიშვნელობა იმდენად დიდია, რომ მათ უგულებელყოფას შეუძლია მთლიანად დაანგრიოს აწყობილი ბიზნესი, სწორი გამოყენებითა და მართვით კი ბიზნესმენს შეუძლია ბაზარზე დაიმკვიდროს მყარი და სამართლებრივად შეუვალი მონოპოლიური მდგომარეობა.

ინტელექტუალური უფლებებით სარგებლობა საკუთრივ უფლებათა მფლობელის მიერ ორგვარად შეიძლება: საკუთარ საწარმოში უფლებათა ობიექტის გამოყენებით და სხვა პირისათვის მათი გამოყენების ნებართვის (ლიცენზიის) გაცემით. ლიცენზიების გაცემა გავრცელებული საშუალებაა განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც უფლებათა მფლობელი საბაზარო ბრუნვაში ჩართული პროდუქტის ერთპიროვნული მწარმოებელი ან შემთავაზებელია. ის ამ საშუალებით ქმნის მისთვის ხელსაყრელ საბაზრო ვითარებას, ამასთან, ინტელექტუალურ უფლებათა მონოპოლიური ფლობის საშუალებით ის ამ უფლებებით დაცული პროდუქტის სამოქალაქო ბრუნვის მონოპოლისტიცაა. აღსანიშნავია, რომ ინტელექტუალური საკუთრება ერთადერთი კერძო-სამართლებრივი უფლებაა, რომელიც ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობით არ იზღუდება და ეს სამართლებრივი წესრიგი მთელი მსოფლიოში ერთნაირია.

წარმოადგენს რა ძალზე მძლავრ სამართლებრივ საშუალებას ინტელექტუალური საკუთრება იზღუდება გარკვეულ ფარგლებში, რათა უზრუნველყოფილი იყოს საქონლის თავისუფალი ბრუნვა, მას შემდეგ, რაც ის მართლზომიერად ჩაირთო სამოქალაქო ბრუნვაში. ასეთი შეზღუდვა ავალდებულებს მეწარმეს კარგად ფლობდეს იმ ქვეყანაში არსებულ ეკონომიკურ ვითარებას, რომლის ტერიტორიაზეც ის საქმიანობს, მათ შორის საბაჟო კანონმდებლობას, რადგან ინტელექტუალური საკუთრება ექსპორტსა და იმპორტზეც სრული ძალით ვრცელდება. უფლებათა მფლობელი კარგად უნდა იყოს გათვითცნობიერებული იმ თავისებურებებში, რაც მისი უფლებებით მოცულ ინტელექტუალურ ქმნილებას ახასიათებს. ხელოვნებისა და ლიტერატურის ობიექტი, რომელიც საავტორო და მომიჯნავე უფლებებითა არის დაცული, იმდენად თავისებურია ამ მხრივ, რომ საერთაშორისო გამოცდილებით ჩამოყალიბდა სპეციალიზებული ორგანიზაციები, რომლებიც უფლებათა მართვის სფეროში

ხელოვნდებიან. თავის მხრივ, სამრეწველო საკუთრების თავისებურებებიდან გამომდინარე, ამ სფეროში ჩამოყალიბდა სპეციალური ცოდნის მქონე სპეციალისტთა ინსტიტუტი, რომელიც ეხმარება გამომგონებლებს, დიზაინერებს, კომერციული აღნიშვნების გამომყენებლებს უფლებათა მოპოვებასა და მართვაში.

ძალზე მნიშვნელოვანია უფლებათა მფლობელს ახსოვდეს მასზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულების ვალდებულება, განსაკუთრებით სამრეწველო საკუთრებითი უფლებების ფლობის დროს. თუ საავტორო-სამართლებრივი განსაკუთრებული უფლებების მოქმედებაზე ნაწარმოების ან სხვა ობიექტის ფაქტობრივი გამოყენება გავლენას არ ამჟღავნებს, სამრეწველო საკუთრების ობიექტის გამოუყენებლობა კონკურენტებს საშუალებას აძლევს უფლებათა გაქარწყლებაც კი მოითხოვონ ამ საფუძველზე. კერძოდ, საქართველოს სასაქონლო ნიშნების შესახებ კანონის მიხედვით, თუ ნიშანი არ გამოიყენება 5 წლის განმავლობაში, კონკურენტებს უფლება აქვთ ამ საფუძველზე მისი გაუქმება მოითხოვონ. საპატენტო უფლების ძალის შენარჩუნებისათვის უფლებათა მფლობელმა საამისოდ დადგენილი ყოველწლიური საფასური უნდა გადაიხადოს. უფრო ხანგრძლივი დრო აქვთ საამისოდ მიცემული სასაქონლო ნიშნებსა და დიზაინებზე უფლებათა მფლობელებს: ნიშნის მფლობელი ერთხელ იხდის საფასურს ყოველი 10 წლის განმავლობაში, ხოლო დიზაინუფლების მფლობელი ყოველი 5 წლის განმავლობაში. ეს ვალდებულება არ აკისრია საავტორო უფლებათა მფლობელს.

გარდა აღნიშნულისა, სამრეწველო საკუთრებით უფლებებს მოპოვება ესაჭიროება, დადგენილი პროცედურების გავლის გზით, თავისით ეს უფლებები ვერ წარმოიქმნება, განსხვავებით საავტორო უფლებებისაგან. თუმცა, ამ უფლებათა ზოგიერთი ობიექტის შემთხვევაში ძალზე სასურველია შექმნილი ნაწარმოების, მაგალითად, კომპიუტერული პროგრამის ან მონაცემთა ბაზის დეპონირება საქპატენტში. ეს ღონისძიება საქპატენტის მიერ გაცემული სერტიფიკატით დასტურდება და უფლებათა ფლობის მტკიცებულების კანონისმიერი მტკიცე საშუალებაა, ხოლო დავის შემთხვევაში მოწინააღმდეგე მხარეა ვალდებული ამტკიცოს უფლებათა არარსებობა.

სამრეწველო საკუთრების სფეროში მოქმედ მეწარმეებს შეუძლი-

ათ საქპატენტის ვებ-გვერდზე მოიძიონ ამ სფეროში კვალიფიციური სპეციალისტების — პატენტრწმუნებულების სია, შეარჩიონ მათთვის სასურველი პირი, მოელაპარაკონ პირობებზე და დაავალონ მათი სახელით მოქმედება საქართველოს ტერიტორიაზე ან საზღვრგარეთ უფლებათა მოპოვებისა და სხვა ღონისძიებების თუ ვალდებულებების შესასრულებლად. პატენტრწმუნებულები დროდადრო გადიან ატესტაციას საქპატენტში და მათი სია განთავსებულია მისამართზე: sakpatenti.org.ge.

საავტორო უფლებათა სფეროში უფლებათა კოლექტიური მართვის ინსტიტუტის უფრო დაწვრილებითი გაშუქება მიზანშეწონილად გვესახება.

§ 45.1 საავტორო განსაკუთრებული უფლებების კოლექტიური მართვა

სამრეწველო საკუთრებითი უფლებების მფლობელის მსგავსად, საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მფლობელს (ავტორს, შემსრულებელს) შეუძლია სხვა პირთა დახმარების გარეშე ისარგებლოს ქონებრივი უფლებებით და მართოს ისინი, ან ანდოს ამ ამოცანათა შესრულება სხვა პირს, ჩვეულებრივი კერძო-სამართლებრივი წესით.

სხვა პირისათვის უფლებათა მართვის დაკისრების გამომწვევი ერთ-ერთი მიზეზი ტექნიკური პროგრესია. მაგალითად, საუკუნის დასაწყისში შესრულების გავრცელება შემსრულებლის გარეშე ძნელად წარმოსადგენი იყო, რადგან მისი ასლის კეთების საშუალებებიც კი არ იყო ჯერ შექმნილი. მაგრამ, რაც გაჩნდა რადიო, ფირფიტა და პატეფონი, მაგნიტოფონი, ვიდეოკასეტა, ჩაწერისა და დემონსტრირების ვიდეომოწყობილობა და ა.შ., შემსრულებელს პრაქტიკულად აღარ ძალუძს გამოავლინოს თავისი უფლებების უამრავი დარღვევა და წამოაყენოს შესაბამისი მოითხოვნა. იგივე ითქმის ავტორებზეც. ამდენად, სულ უფრო იკვეთება სპეციალიზებული ორგანიზაციების არსებობის საჭიროება, რომლებიც მართავენ ავტორთა, შემსრულებელთა, გამომცემელთა, დამამზადებელთა და ა.შ. ქონებრივ უფლებებს. სადღეისოდ, ნებისმიერ ქვეყანაში, განვითარებულსა თუ განვითარებადში, არსებობს ორგანიზაციები, რომ-

ლებიც თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ კოლექტიური მართვის საფუძველზე. მათი არსებობის მიზანი არა მარტო ქონებრივი უფლებების გამოყენების ზედამხედველობაა, არამედ გასამრჯელოს აკრეფა და მიღებული თანხის განაწილებაცაა. თვითონ ორგანიზაცია მხოლოდ საკუთარი საქმიანობისთვის საჭირო თანხებს იტოვებს. ის არ წარმოადგენს მოგების მიღებაზე გამიზნულ ორგანიზაციას. გარდა ამისა, ასეთი ორგანიზაცია საკუთარი ქვეყნის ავტორთა, შემსრულებელთა და სხვა პირთა უფლებების უცხოეთის ქვეყნებში მართვისათვის უკავშირდება საზღვარგარეთულ ასეთსავე ორგანიზაციებს და შესაბამისი ხელშეკრულებების საფუძველზე ერთობლივად ალწევს მიზანს.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია ანალოგიურ მომსახურებას უწევს უცხოელ პარტნიორს იქაურ ავტორთა და შემსრულებელთა უფლებების მართვის თვალსაზრისით. გარდა ამისა, ეხმარება ავტორებსა და სხვა დაინტერესებულ პირებს ხელშეკრულების მომზადებასა და გაფორმებაში. აგრეთვე, ეს ორგანიზაციები აგროვებენ და აერცელებენ ინფორმაციას საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მფლობელთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, მართავენ საქველმოქმედო ან სოციალური კეთილდღეობის მიზნით შექმნილ ფონდებს, რომლებიც ავტორებს ეხმარებიან (ფინანსურსის ჩათვლით), ხელს უწყობენ ქვეყნის კულტურული პოტენციალის გამოვლენას, შენარჩუნებასა და ამაღლებას.

კოლექტიური მართვის ორგანიზაციები, როგორც წესი, იქმნება ავტორთა, შემსრულებელთა, ფონოგრამებისა და ვიდეოგრამების დამამზადებელთა მიერ. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციები შეიძლება დაფუძნდეს, როგორც კერძო სამართლის სუბიექტები, ან საჯარო სამართლის სუბიექტები. უკანასკნელი ტიპის ორგანიზაციების არსებობა დამახასიათებელია განვითარებადი ქვეყნებისათვის. მაგალითად, ბრაზილიაში კერძო სამართალის სუბიექტ ორგანიზაციებთან ერთად არსებობს საავტორო უფლებათა ეროვნული საბჭო. ზოგ ქვეყანაში მხოლოდ სახელმწიფო ორგანიზაცია არსებობს, მაგალითად, ალჟირში, სენეგალსა და სხვ.

აღნიშნული ორგანიზაციები შესაბამისი ქვეყნის კანონმდებლობის თანახმად, ვალდებულია გაუწიოს ავტორებს ფინანსური მხარ-

დაჭერა, პენსიების გადახდის ჩათვლით. მაგალითად, გერმანიაში ამას კანონი პირდაპირ ავალებს უფლებათა მართვის ორგანიზაციებს. საფრანგეთში ავტორთა, კომპოზიტორთა და მუსიკოსთა საზოგადოება (SACEM) კვარტალში ერთხელ უხდის გარკვეულ თანხას ისეთ წევრებს, რომელთა ასაკიც 55 წელს აღემატება. აგრეთვე, გაიღებს სახსრებს მათი მკურნალობისათვის და ა.შ. კოლექტიური მართვის ორგანიზაციები, როგორც წესი, საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს მართავენ ერთდროულად. იშვიათია ორგანიზაციები, რომლებიც მხოლოდ მომიჯნავე უფლებებს მართავენ. ასეთია, მაგალითად, შემსრულებელთა ორგანიზაციების საბჭო იაპონიაში, შემსრულებელ ხელოვანთა სამეფო ფონდი ნორვეგიაში. ისინი არსებობენ არგენტინაში, ჩეხეთში, მექსიკაში, შვედეთში, შვეიცარიაში და ა.შ.

როგორც ზემოთ განხილულიდან ჩანს, კოლექტიური მართვის ორგანიზაციები მსოფლიოში გავრცელებული და საჭირო სუბიექტები არიან, რომლებიც არა მარტო უფლებათა მფლობელების ინტერესებს, არამედ მომხმარებელთა ინტერესებსაც ემსახურება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვერც საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონი აუვლიდა გვერდს მათ არსებობას და X თავით დააწესა ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მართვის ორგანიზაციების არსებობა, რომლებიც ფუძნდება არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით.

საქართველოს საავტორო და მომიჯნევე უფლებების შესახებ კანონის X თავით მოცემულია აგრეთვე მათი ძირითადი ფუნქციები და უფლება-მოვალეობები. ასეთი ორგანიზაციები შეიძლება შეიქმნას ფონდების ან კავშირების ფორმით — არასამეწარმეო იურიდიული პირის სახით.

მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რომ საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული ორგანიზაციები მოქმედებენ იმ უფლებამოსილების ფარგლებში, რომელიც მათ მიენიჭა საავტორო და მომიჯნავე უფლებათა მფლობელისაგან, მასთან დადებული ხელშეკრულებისა და წესდების საფუძველზე. ასევე, უნდა გავახსოვდეს, რომ ჰონორარის ოდენობისა და მისი განაწილების წესის, მო-

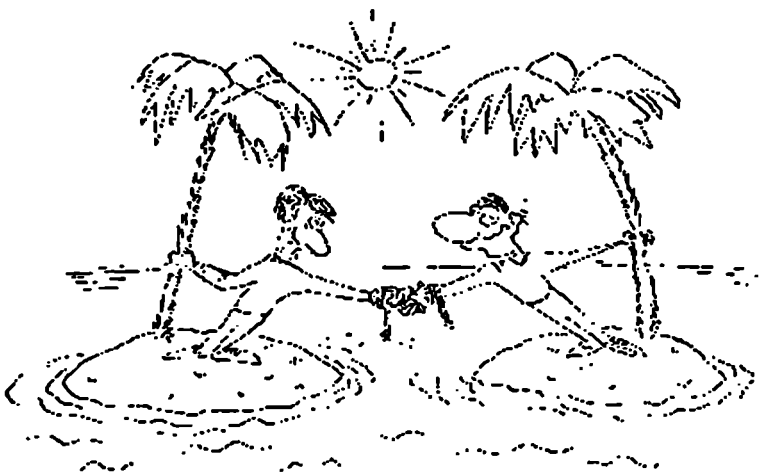
სარგებლებისათვის ლიცენზიების გაცემის პირობების შესახებ გადაწყვეტილებას იღებენ საავტორო და მომიჯნავე უფლებების მფლობელები კოლეგიურად, საერთო კრებაზე.

დადგენილია, რომ საქართველოში შეიძლება არსებობდეს ცალკეული უფლებების ან უფლებათა მფლობელების სხვადასხვა კატეგორია, აგრეთვე, შეიძლება ყველა უფლების მმართველი ერთი ორგანიზაცია არსებობდეს.

საქართველოში ამჟამად მოქმედებს უფლებათა მართვის ერთი კოლექტიური ორგანიზაცია.

კარი მესამე

ინტელექტუალურ უფლებათა საერთაშორისო სამართალი

თავი 46. ზოგადი დებულებები

ინტელექტუალური საკუთრება კერძო სამართლის სფეროს მიეკუთვნება, შესაბამისად, ინტელექტუალური საკუთრების საერთაშორისო სამართალი საერთაშორისო კერძო სამართლის ნაწილია. აქედან გამომდინარე, ინტელექტუალური საკუთრების საერთაშორისო სამართალი მიმართულია კერძო-სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებისაკენ, როდესაც ამ ურთიერთობების მონაწილე ერთი მხარე მაინც უცხო ქვეყნის პირია.

ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები წარმოადგენს გონებრივი შემოქმედების შედეგს და უსხეულოა, რის გამოც მათი გავრცელება საზღვრებით ვერ შემოიფარგლება. შესაბამისად, შემქმნელის უფლებების სრულფასოვანი დაცვისათვის, წარმოშობის ქვეყანაში ასეთი ქმნილებების დაცვა საკმარისი არ არის. აქედან გასაგებია, რომ ქვეყნებმა უნდა იზრუნოს როგორც ეროვნული ქმნილებების, ისე უცხო ქვეყანაში შექმნილი ქმნილებების თანაბარუფლებიანი დაცვისათვის. ნივთის მესაკუთრისაგან განსხვავებით, ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებები მოქმედებს მოცემული ქვეყნის ტერიტორიაზე, ანუ ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებები ობიექტს თან არ მისდევს. მაგრამ, იქიდან გამომდინარე, რომ ავტორობის უფლება უნივერსალურია იმ გაგებით, რომ ერთსა და იმავე ნაწარმოებს ან სხვა ქმნილებას არ შეიძლება ჰყავდეს სხვა ავტორი — ეს უფლება ექსტერიტორიულია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ქვეყანამ შეიძლება უარი თქვას ავტორის ქონებრივი უფლებების დაცვაზე, მაქრამ ეთიკურ-მორალური ნორმების გათვალისწინებით ავტორობის უფლება და მასთან ერთად სახელის უფლება უნდა დაიცვას ყველა შემთხვევაში, გინდაც არ იყოს ეს ქვეყანა საერთაშორისო თანამშრომლობის მონაწილე.

თავდაპირველად ინტელექტუალური საკუთრების საერთაშორისო დაცვა ძირითადად ორმხრივი ხელშეკრულებების საფუძველზე ხდებოდა. შემდეგ საერთაშორისო ეკონომიკური თანამშრომლობის ინტენსიფიკაციამ მოითხოვა უფრო ყოვლისმომცველი ინსტრუმენტების ამოქმედება. შედეგად, დღეს, უკვე მრავალმხრივ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს ენიჭება უპირატესობა, რაც ორმხრივ ხელშეკრულებებთან ერთად ქმნის ინტელექტუალური საკუთრების

მყარი დაცვის ნიადაგს. რა თქმა უნდა, ასეთი ხელშეკრულებების მოქმედებას განამტკიცებს ან უარყოფს ეროვნული კანონმდებლობის ნორმები, რომლებითაც განისაზღვრება საერთაშორისო ნორმების ძალის გავრცელების კონკრეტული მექანიზმები და საშუალებები. სწორედ ასეთი მექანიზმების შექმნა და უზრუნველყოფა აკისრია ქვეყნებს ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებით ერთმანეთთან ურთიერთობების განხორციელებისას.

საერთაშორისო (საჯარო) სამართლის წყაროებია საერთაშორისო ხელშეკრულება და საერთაშორისო ურთიერთობებში დამკვიდრებული ჩვეულება. როგორც ქართველი მეცნიერი თენგიზ ლილუაშვილი აღნიშნავს: „სხვაგვარი ვითარება გვაქვს საერთაშორისო კერძო სამართალში. საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროებია, უწინარეს ყოვლისა, შიდასახელმწიფოებრივი კანონები და სხვა ნორმატიული აქტები. რაც შეეხება საერთაშორისო ხელშეკრულებებს – ისინი საერთაშორისო კერძო სამართლის წყაროებია მხოლოდ გასაშუალებული სახით“. საქართველოში უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უფლებების დაცვა საქართველოს მოქალაქეთა თანაბრად კონსტიტუციით არის აღიარებული. მისი მე-6 მუხლი ადგენს საერთაშორისო ხელშეკრულებების პრიმატს, თუ ეროვნული შიდასახელმწიფოებრივი აქტი ეწინააღმდეგება ამ უკანასკნელს. ამასთან, საერთაშორისო ხელშეკრულება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს საქართველოს კონსტიტუციას. კვლავ დავიმოწმებთ ზემოთ დასახელებულ ნაშრომს და აღვნიშნავთ, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის არსიდან გამომდინარე, საერთაშორისო ხელშეკრულების ნორმამ ასახვა უნდა პოვოს საქართველოს შინასახელმწიფოებრივ კანონებში და მხოლოდ მაშინ, თუ ეს არ მოხდა, საერთაშორისო ხელშეკრულებას აქვს უპირატესი იურიდიული ძალა. ის საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომლებსაც საქართველო კანონით საერთაშორისო ხელშეკრულებების შესახებ და სხვა აქტებით დადგენილი წესით მიუერთდა და აღიარა, ნორმათა კოლიზიის შემთხვევაში იძენს შიდასახელმწიფოებრივი სამართლებრივი აქტის ძალას.

რაც აღინიშნა საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ, ესადაგება საერთაშორისო ინტელექტუალური საკუთრების სამარ-

თალსაც. მაშასადამე, ამ მიმართებით, საქართველოში საერთაშორისო-სამართლებრივი წყაროებია ყველა ის მოქმედი ეროვნული კანონი და საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომლებიც აწესრიგებს ინტელექტუალურ-საკუთრებით ურთიერთობებს, აგრეთვე საერთაშორისო ჩვეულება, რომელიც გამოიყენება ამ სფეროში.

ინტელექტუკლურ-საკუთრებითი უფლებების მფლობელის უფლებები საერთაშორისო დაცვას ექვემდებარება, როგორც წესი, შემდეგი ნიშნების მიხედვით: ობიექტის წარმოშობის ქვეყანა არის თუ არა საერთაშორისო ხელშეკრულების მონაწილე; ავტორი არის თუ არა მონაწილე ქვეყნის მოქალაქე ან რეზიდენტი, გააჩნია თუ არა იურიდიულ პირს მოქმედი საწარმო მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე, აღიარებს თუ არა ქვეყანა ზოგიერთ შემთხვევებში ნაცვალგების პრინციპს და ა.შ. სადღეისოდ, უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უფლებებს ქვეყნების უმეტესობა ეროვნული კანონებით საკუთარ მოქალაქეთა თანაბრად იცავს. მაგრამ, ხშირ შემთხვევებში, თუ ის ქვეყანა, რომლის მოქალაქის უფლებების დაცვასთანაც გვაქვს საქმე, სანაცვლოდ იმავე უფლებებს არ უზრუნველყოფს შიდასახელმწიფოებრივი კანონით ან ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე, მაშინ უფლებათა საერთაშორისო დაცვა მხოლოდ მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებით შეიძლება იყოს მიღწეული.

განყოფილება X. კონვენციები და ხელშეკრულებები, რომელთა მონაწილე საქართველოა

თავი 47. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის დამფუძნებელი კონვენცია

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია, შემდგომში ისმო, სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციაა, იგი 1974 წლიდან არის გაეროს სპეციალიზებული დაწესებულება. კონვენციას, რომელმაც დააფუძნა ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია, ხელი მოეწერა 1967 წელს, ხოლო ძალაში შევიდა 1970 წ. ამ ხელშეკრულების მხარე სახელმწიფოთა რიცხვი ყველაზე მრავალრიცხოვანია ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შედარებით და 2006 წლისათვის 183 შეადგინა. საქართველოც მას 1994 წელს მიუერთდა.

ამ ორგანიზაციის ჩამოყალიბებას დასაბამი მიეცა 1883 წლის სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციით და 1886 წლის ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის შესახებ ბერნის კონვენციით. ორივე კონვენცია ითვალისწინებდა საერთაშორისო სამდივნოების შექმნას, მათ ზედამხედველობას უწევდა შვეიცარიის მთავრობა. თანამდებობრივი პირები, რომლებიც ახორციელებდნენ კონვენციების ადმინისტრაციულ ხელმძღვანელობას, იმყოფებოდნენ ბერნში. საქმიანობას ფაქტობრივად ეწეოდა ორი სამსახური — ერთი სამრეწველო საკუთრების, ხოლო მეორე საავტორო უფლებათა სფეროში. 1893 წელს ეს ორი სამსახური გაერთიანდა და ფუნქციონირებდა ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის გაერთიანებული საერთაშორისო ბიუროს სახელწოდებით. 1960 წელს ეს ბიურო გადავიდა ჟენევაში.

1967 წლიდან სტოკჰოლმში დიპლომატიურ კონფერენციაზე გადაწყდა, რომ ბიუროს ნაცვლად დაარსებულიყო ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცა, შემოკლებით ისმო (ინგლისურად — WIPO, ფრაგულად და ესპანურად OMPI, რუსულად ВОИС).

ყველა ადმინისტრაციული მუხლი, რომელიც გათვალისწინებ-

ული იყო საერთაშორისო ბიუროს ეგიდით დადებულ მრავალმხრივ ხელშეკრულებებში, ხელახლა იქნა მიღებული. მათი გადახედვა მოხდა იმის გამო, რომ ისმოს წევრ ქვეყნებს სურვილი ჰქონდათ ეს ორგანიზაცია ყოფილიყო სამთავრობათაშორისო, ან სამთავრობათაშორისო ორგანოთა ორგანიზაცია და, ამავე დროს, შვეიცარიის მთავრობისგან დამოუკიდებელი. ქვეყნების სურვილით ისმო გახდა გაეროს სპეციალიზებული ორგანიზაცია 1974 წლის 17 დეკემბერს.

ისმოს ძირითადი მიზნებია:

— ხელი შეუწყოს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას მსოფლიოში.

ამისათვის მისი ხელმძღვანელობით იდება მრავალმხრივი საერთაშორისო ხელშეკრულებები სახელმწიფოთა შორის. ისმო ზრუნავს საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარებაზე და, როდესაც მიზანშეწონილია, ამ თანამშრომლობაში მონაწილეობის მისაღებად იწვევს სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებს, რომლებიც კომპეტენტურნი არიან მოცემულ საკითხებში.

— უზრუნველყოს ადმინისტრაციული კოოპერირება ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში არსებულ საერთაშორისო თანამშრომლობის კავშირებს შორის.

არსებული საერთაშორისო შეთანხმებები იყოფა სამ ჯგუფად. პირველ ჯგუფს წარმოადგენს საერთაშორისო დაცვის დამფუძნებელი ხელშეკრულებები. ესენია: სამრეწველო საკუთრების პარიზის კონვენცია; ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია; შემსრულებლების, ფონოგრამის დამამზადებლებისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციების დაცვის კონვენცია; ისმოს ხელშეკრულება საავტორო უფლებების შესახებ; მადრიდის ხელშეკრულება საქონელზე ცრუ და შეცდომაში შემყვანი აღნიშვნების მითითების აღკვეთის შესახებ; ლისაბონის შეთანხმება ადგილწარმოშობის დაცვისა და რეგისტრირების შესახებ; ოლიმპიურ სიმბოლოთა დაცვის შესახებ ნაირობის ხელშეკრულება.

მეორე ჯგუფს განეკუთვნება ხელშეკრულებები, რომლებიც ხელს უწყობს საერთაშორისო დაცვას. ამ ჯგუფში შედის: ხელშეკრულება საპატენტო კოოპერაციის შესახებ; სასაქონლო ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრირების შესახებ მადრიდის ხელშეკრულე-

ბა; სასაქონლო ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრირების მადრიდის ხელშეკრულების პროტოკოლი; ხელშეკრულება სასაქონლო ნიშნების კანონმდებლობის შესახებ; ლისაბონის ზემოაღნიშნული ხელშეკრულება (იგი მიეკუთვნება ორივე ჯგუფს); საპატენტო პროცედურისთვის მიკროორგანიზმების დეპონირების საერთაშორისო აღიარების შესახებ ბუდაპეშტის ხელშეკრულება; სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო დეპონირების შესახებ ჰააგის ხელშეკრულება.

მესამე ჯგუფში შედის ხელშეკრულებები, რომლებიც ადგენს საკლასიფიკაციო სისტემებს და მათი გაუმჯობესებისა და განახლების პროცედურებს. ესენია: საერთაშორისო საპატენტო კლასიფიკაციის შესახებ სტრასბურგის ხელშეკრულება; სასაქონლო ნიშნებისა და მომსახურების რეგისტრაციისთვის საერთაშორისო კლასიფიკაციის შესახებ ნიცის ხელშეკრულება; სასაქონლო ნიშნების გამოსახულებითი ელემენტების კლასიფიკაციის დაფუძნების შესახებ ვენის შეთანხმება; სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო კლასიფიკაციის დაფუძნების შესახებ ლოკარნოს ხელშეკრულება.

ისმო დახმარებას უწევს ქვეყნებს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, ხელს უწყობს ინტელექტუალური საკუთრებისადმი პატივისცემის ამაღლებას როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საერთაშორისო თანამშრომლობაში. ეწევა კადრების მომზადებისა და მათი კვალიფიკაციის ამაღლების საქმიანობას, იძლევა იურიდიულ კონსულტაციებს და დახმარებას უწევს ქვეყნებს კანონების შემოღებისას, ან მათი განახლებისას, ქვეყნების თხოვნით ქმნის ან ეხმარება სამრეწველო საკუთრების დაცვის უწყებების გაძლიერებას, ხელს უწყობს საინოვაციო და საგამომგონებლო საქმიანობას, ხელმისაწვდომს ხდის საპატენტო დოკუმენტებში არსებულ სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის გამოყენებას.

ამ კონვენციამ დაამკვიდრა ცნება „ინტელექტუალური საკუთრება“ და განსაზღვრა მისი ფარგლები, ობიექტების შეუზღუდავი ჩამონათვლით. ინტელექტუალური საკუთრება მოიცავს უფლებებს, რომლებიც განეკუთვნება:

– ლიტერატურულ, მხატვრულ და სამეცნიერო ხასიათის

ნაწარმოებებს;

— მსახიობთა საშემსრულებლო მოღვაწეობას, ხმის ჩაწერას, რადიო და ტელეგადაცემებს;

— გამოგონებებს ადამიანის მოღვაწეობის ნებისმიერ სფეროში;

— სამეცნიერო აღმოჩენებს;

— სამრეწველო ნიმუშებს;

— სასაქონლო ნიშნებს, მომსახურების ნიშნებს, საფირმო სახელწოდებებსა და კომერციულ აღნიშვნებს;

— არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან დაცვას, აგრეთვე ყველა სხვა უფლებას, რომლებიც სამრეწველო, სამეცნიერო, ლიტერატურულ ან მხატვრულ სფეროში ინტელექტუალური საქმიანობის შედეგია“.

მოცემული ჩამონათვლის პირველი, მეორე და ბოლო პოზიციები განსაზღვრავს საავტორო სამართლის მოქმედების სფეროს, ხოლო დანარჩენი უმთავრესად სამრეწველო საკუთრების სამართალს ეკუთვნის.

ისმო იმართება შემდეგი ოთხი ორგანოს მიერ: გენერალური ასამბლეა, კონფერენცია, საკოორდინაციო საბჭო და ისმოს საერთაშორისო ბიურო (სამდივნო).

გენერალური ასამბლეა უზენაესი ორგანოა. იგი ნიშნავს გენერალურ დირექტორს და წყვეტს ყველა კარდინალურ საკითხს. ასამბლეაში მონაწილეობას იღებს ისმოს ყველა წევრი, ან რომელიმე კავშირში მონაწილე ქვეყნები.

კონფერენცია იძლევა რეკომენდაციებს ამა თუ იმ საკითხზე, ადგენს ორწლიან პროგრამებს განვითარებადი ქვეყნების დახმარებისთვის, ღებულობს ბიუჯეტს. მის მუშაობაში მონაწილეობის უფლება აქვს ისმოს ყველა წევრ ქვეყანას.

საკოორდინაციო საბჭო საკონსულტაციო ორგანოა. იგია აგრეთვე გენერალური ასამბლეისა და კონფერენციის აღმასრულებელი ორგანო.

ისმოს საერთაშორისო ბიურო, ანუ სამდივნო, წარმოადგენს ორგანოს, რომელსაც ხელმძღვანელობს გენერალური დირექტორი და მის შემადგენლობაში არიან მუდმივი თანამშრომლები სხვადასხვა ქვეყნებიდან.

თავი 48. ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია

ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის აუცილებლობა საერთაშორისო დონეზე პირველად წარმოჩნდა 1858 წელს, ბრიუსელში გამართული ლიტერატურული და მხატვრული საკუთრების კონგრესზე, რომელსაც დაესწრნენ სამეცნიერო საზოგადოებების წარმომადგენლებები, ეკონომისტები, მწერლები, ჟურნალისტები, გამომცემლები და სხვა მრავალი დაინტერესებული პირი ევროპის წამყვანი ქვეყნებიდან. მაგრამ ავტორთა უფლებების ერთგვაროვნად დაცვის საკითხი სხვადასხვა ქვეყანაში პირველად დაისვა და გარკვეულწილად მცირე, მაგრამ მნიშვნელოვან დონეზე პირველად გადაწყდა 1878 წლის ლიტერატურულ საერთაშორისო კონგრესზე, რომელიც მოწვეული იყო მწერალთა ფრანგული ასოციაციის ინიციატივით. ამავე კონგრესზე, რომელსაც განთქმული ფრანგი მწერალი ვიქტორ ჰიუგო თავკაცობდა, დაფუძნდა აგრეთვე მწერალთა და მხატვართა საერთაშორისო ასოციაცია, რომლის უმთავრეს უახლოეს მიზნად გამოცხადდა ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების საერთაშორისო კონვენციის მიღება. კონგრესმა მიიღო გადაწყვეტილება, რომელიც უცხო ქვეყანაში წარმოშობილ ნაწარმოებებს ეხებოდა, რომლითაც დადასტურდა და უფრო გაღრმავდა 1858 წლის ლიტერატურული და მხატვრული საკუთრების კონგრესის გადაწყვეტილება. კერძოდ, ჩამოყალიბდა პროგრამული კონცეფცია, რომ ყველა ავტორის უფლებები, რომელთა ნაწარმოებებიც გამოიცა ან შესრულდა კონგრესის მონაწილე ქვეყნებში, მიუხედავად მათი მოქალაქეობისა, უნდა ყოფილიყო დაცული იმავე წესითა და ფარგლებში, როგორც იყო დაცული საკუთარი ქვეყნის ავტორთა უფლებები. ამ ასოციაციის მცდელობით შემდგომ გაიმართა 1882 წლის რომის კონგრესი და 1883 წლის ბერნის კონფერენცია, რომელზეც მომზადდა მასალები და კონვენციის პროექტი დიპლომატიურ კონფერენციაზე გამოსატანად. შედეგად 1886 წლის 9 სექტემბერს მიღებულ იქნა ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია, რასაც წინ უსწრებდა 1884 და 1885 წლების დიპლომატიურ კონფერენციებზე მისი განხილვა. ბერნის კონვენცია ღია კონვენციად გამოცხადდა.

მას შეუძლია მიუერთდეს ნებისმიერი ქვეყანა.

ერთების ან რატიფიცირების საბუთები უნდა ჩაბარდეს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის გენერალურ დირექტორს. მხარე ქვეყნებმა, კონვენციის თანახმად, შექმნეს ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის საერთაშორისი კავშირი — **ბერნის კავშირი**. ამ კავშირის წევრი ბერნის კონვენციის ყველა მხარე სახელმწიფოა. იმის გათვალისწინებით, რომ საავტორო უფლებათა დაცვა დიდმნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ნაწარმოებების გამოცემისა და სხვაგვარად გავრცელების ახალ ტექნოლოგიებზე, კონვენციითვე დადგინდა მისი პერიოდულად გადასინჯვის შესაძლებლობა. ასეთი გადასინჯვები გაიმართა 1908 წელს ბერლინში, 1914 წელს ბერლინში, 1928 წელს რომში, 1948 წელს ბრიუსელში, 1967 წელს სტოკჰოლმში და 1971 და 1979 წელს პარიზში. მათ შედეგად მიღებულ იქნა ცვლილებები და დამატებები ან კონვენციის ახალი აქტები. საქართველო ბერნის კონვენციის პარიზის აქტს მიუერთდა 1995 წლის მაისიდან. 2006 წლის მდგომარეობით ბერნის კონვენციის მხარე სახელმწიფოთა რიცხვი 160-ს შეადგენდა.

ბერნის კონვენციაში, რომლის დადების მიზანია ერთგვაროვნული წესით ავტორთა უფლებების საერთაშორისო დაცვა, სრულად აისახა მწერალთა და მხატვართა საერთაშორისო ასოციაციის მიერ 1878 წლის კონგრესზე შემუშავებული კონცეფცია და ავტორთა უფლებების საერთაშორისო დაცვა დაეფუძნა სამ ძირითად პრინციპს. ეს პრინციპებია: ეროვნული რეჟიმი, ავტომატური დაცვა, დაცვის დამოუკიდებლობა.

ეროვნული რეჟიმი ნიშნავს იმას, რომ მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე წარმოშობილი ნაწარმოები ისეთივე დაცვით უნდა სარგებლობდეს სხვა მონაწილე ქვეყანაში, რა დაცვითაც სარგებლობს ამ სხვა ქვეყნის მოქალაქეთა ავტორობით წარმოშობილი ნაწარმოები. აქედან გამომდინარე, ბერნის კონვენციით დაცული იქნება როგორც მონაწილე ქვეყნების მოქალაქეთა მიერ შექმნილი ნაწარმოებები, ისე სხვა ქვეყნის მოქალაქეთა მიერ შექმნილი ნაწარმოებები, მაგრამ იმ პირობით, თუ იგი მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე პირველად გამოიცა. ამასთან, მოქალაქედ ფიზიკურ პირთან ერთად იურიდი-

ული პირიც იგულისხმება.

ავტომატური დაცვა ნიშნავს იმას, რომ ნაწარმოები ნებისმიერი მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე დაცულია ყოველგვარი ფორმალობების შესრულების გარეშე. აქედან გამომდინარე, ნაწარმოების დაცვისათვის არ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს, მაგალითად, მისი რეგისტრაცია ან დეპონირება რომელიმე უფლებამოსილ ორგანოში. დაცვით უნდა ისარგებლობს ნაწარმოებმა იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც არ გამოქვეყნებულა.

დაცვის დამოუკიდებლობა ნიშნავს, რომ ნაწარმოები დაცვას ექვემდებარება მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე, მიუხედავად იმისა, დაცულია იგი თუ არა წარმოშობის ქვეყანაში. ამ მიმართებით მონაწილე ქვეყნებს უფლება აქვთ ნაცვალგებით აღარ დაიცვან ნაწარმოები საკუთარ ტერიტორიაზე, თუ ამ ნაწარმოებს წარმოშობის ქვეყანაში ამოეწურა საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადა.

ბერნის კონვენცია არის ერთ-ერთი ყველაზე ქმედითი საერთაშორისო შეთანხმება ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში, რომელიც ამოქმედების დღიდანვე გახდა უმნიშვნელოვანესი წყარო ეროვნული კანონების საერთაშორისო მოთხოვნებთან ჰარმონიზაციისა და სრულყოფის თვალსაზრისით. გარდა იმისა, რომ მონაწილე ქვეყნები ისედაც ვალდებულნი არიან გაითვალისწინონ საავტორო უფლებათა დაცვის კონვენციით დადგენილი მინიმალური მოთხოვნები, ქვეყნები იყენებდნენ (და ამჟამადაც იყენებენ) ბერნის კონვენციის ნორმებს საკუთარი კანონების ახლად შექმნისა და კონკრეტული ნორმების ჩამოყალიბებისათვის, ხშირ შემთხვევებში ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც ისინი მისდამი მიერთებული არ იყვნენ. ამ პროცესის მიღმა არც საქართველო დარჩენილა, რომლის ეროვნული კანონიც პრაქტიკულად სრულად შეიცავს ბერნის კონვენციის ძირითად მოთხოვნებს. სანამ ბერნის კონვენციის განვითარების მოკლე რეტროსპექტივას წარმოვადგენდეთ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დაწვრილებით განვიხილოთ ძირითადი დებულებები და ნორმები პარიზში 1971 წელს რევიზიის შედეგად მიღებული და 1979 წელს შეტანილი ცვლილების შესაბამისი ტექსტის მიხედვით, რომელსაც ლიტერატურაში პარიზის აქტად მოიხსენიებენ და რომლის ნორმებითაც არის შებოჭილი საქართველო.

ბერნის კონვენცია შეიცავს მატერიალურ-სამართლებრივ (1-21-ე მუხლები) და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ (22-ე–38-ე მუხლები) ნორმებს. გარდა ამისა, მის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს I-VI მუხლებისაგან შემდგარი დამატებითი კარი, რომელიც განვითარებადი ქვეყნებისათვის გამოსაყენებელ სპეციალურ ნორმებს ითვალისწინებს.

მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმები

ეფუძნება რა ზემოთ მოცემულ სამ ძირითად პრინციპს, ბერნის კონვენცია აწესებს დაცვის მინიმალურ მოთხოვნებს, რომლებიც მოცემულია მე-5 მუხლით და რომლებიც ვალდებულია ცნოს ყოველმა მონაწილე ქვეყანამ ეროვნულ კანონმდებლობაში ასახვით თუ უიმისოდ.

კონვენციით მინიჭებული უფლებების მფლობელი სუბიექტები

როგორც აღვნიშნეთ, ბერნის კონვენციით დაცვადი ობიექტებია ნებისმიერი გამოქვეყნებული ან გამოუქვეყნებელი მხატვრული, ლიტერატურული, მეცნიერული და ა.შ. ნაწარმოები. შესაბამისად, აღარ გაგვიჭირდება დავასახელოთ ის პირები, რომლებსაც ბერნის კონვენცია მიიჩნევს აღნიშნული ნაწარმოებების შექმნის შედეგად წარმოქმნილი უფლებების – საავტორო უფლებების მფლობელებად და კონვენციით დადგენილი მოთხოვნებით თუ შეღავათებით მოსარგებლე სუბიექტებად.

უპირველეს ყოვლისა, ეს არის **ავტორი**. სრულიად გასაგებია, რომ ავტორის უფლებამონაცვლეც კონვენციის სრულფასოვანი სუბიექტია. მიუხედავად იმისა, რომ პირდაპირ განმარტებას კონვენცია არ იძლევა, ავტორად მოიაზრება ფიზიკური პირი, რომლის გონებრივ-შემოქმედებითი შრომის შედეგადაც შეიქმნა ნაწარმოები. ამასთანავე, დაწესებულია ავტორობის პრეზუმფცია iuris tantum, ანუ საპირისპიროს დამტკიცებამდე ავტორად იგულისხმება ის პირი, რომლის სახელიც (ან საყოველთაოდ ცნობილი ფსევდონიმი) შეიძლება ამოვიკითხოთ ნაწარმოებიდან ჩვეულებრივი წესით. სწორედ ასეთ პირს აქვს კონვენციით მინიჭებული შესაძლებლობა, საავტორო უფლებების ხელყოფის შემთხვევაში აღძრას საქმე და მიიღოს შესაბამისი ზომები დარღვევის ფაქტის აღსაკვეთად. მას აქვს აგრეთვე უფლება წამოაყენოს სათანადო მოთხოვნები წარმო-

ქმნილი ზიანის მიხედვით, რომლებსაც ითვალისწინებს კონვენციის მონაწილე ქვეყანა საკუთარ მოქალაქეთათვის. მაგრამ იმ შემთხვევებში, როდესაც ავტორის ვინაობა ვერ ირკვევა ნაწარმოებიდან ჩვეულებრივი წესით – ავტორის სახელი მოცემულია უცნობი ფსევდონიმით ან ნაწარმოები გამოქვეყნებულია ავტორის სახელის მითითების გარეშე (ანონიმურად), მაშინ საავტორო უფლებებს, ცხადია, ავტორი ვერ გამოიყენებს, სანამ მისი ვინაობა არ გამჟღავნდება. მაგრამ, იმისათვის, რომ არ შეიქმნას სამართლებრივად მოუწესრიგებელი სიტუაცია, საავტორო უფლებათა დაუბრკოლებლად განხორციელებისათვის კონვენცია ავტორის წარმომადგენლად ნაწარმოების გამომცემელს იურის ცონვენტიონის ასახელებს.

ზოგ შემთხვევაში ნაწარმოების ხასითიდან და ბუნებიდან გამომდინარე, საავტორო უფლებათა სუბიექტის განსაზღვრა ეროვნულ კანონმდებლობას აკისრია და სხვადასხვაგვარად არის გადაწყვეტილი. მაგალითად, კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით საერთო სამართლის ქვეყნები საავტორო უფლებათა სუბიექტად უშუალოდ ასახელებენ კინოფილმების მწარმოებლებს (შემდგომში კინომეწარმედ მოვიხსენიებთ) და კინომატოგრაფიული ნაწარმოების შექმნამდე არსებული ნაწარმოებების ავტორებს (პოეტებს, სცენარის ავტორებს, კომპოზიტორებს და ა.შ.). ამ ქვეყნებში დამდგმელი რეჟისორი საავტორო უფლებათა სუბიექტად არ მიიჩნევა. მრავალ სხვა ქვეყანაში კი საავტორო უფლებათა სუბიექტებად მხოლოდ შემოქმედებითი წვლილის შემტანი პირები, არიან (ავტორები) დასახელებული საავტორო უფლებათა სუბიექტებად და შესაბამისად, კინომეწარმე მათი სუბიექტი არ არის. ასევე, მრავალი ქვეყანა აწესებს ავტორებისგან კინომეწარმეზე cessio legis (უფლებათა გადაცემის) შესაძლებლობას. ხოლო ზოგიერთი ქვეყანა ადგენს უფლებათა გადაცემის პრეზუმფციას, თუ შეთანხმება კინომეწარმესა და ავტორებს შორის სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. ამ არაერთგვაროვნების დაძლევის მიზნით კონვენცია კინომეწარმის სასარგებლოდ კინომატოგრაფიული ნაწარმოების ავტორებს არ ანიჭებს განსაკუთრებულ უფლებებს ასეთი ნაწარმოების ზოგიერთი ფორმით გამოყენებისათვის. კერძოდ, როდესაც საავტორო უფლებათა მფლობელები ავტორები არიან მათ არა აქვთ უფლება

შეეწინააღმდეგონ ნაწარმოების კვლავწარმოებას, ეგზემპლარების გაყიდვით, გაქირავებით ან სხვაგვარი გასხვისებით გავრცელებას, საჯარო ჩვენებას, სამაუწყებლო გადაცემას ან მოსახლეობამდე მის დაყვანას, სამაუწყებლო გადაცემას ან მოსახლეობამდე სხვა გზით დაყვანას, ნაწარმოების სუბტიტრირებასა და დუბლირებას. ფაქტობრივად, ბერნის კონვენცია აწესებს კინომეწარმის სასარგებლოდ ზემოაღნიშნული უფლებების მფლობელობის პრეზუმფციას iuris conventionis. ეს წესი დადგენილია სამართალურთიერთობების იმ ქვეყნებში მოსაწესრიგებლად, რომლებიც კინომეწარმეს საავტორო უფლებათა მფლობელად არ მიიჩნევენ და არც cessio legis შესაძლებლობას ითვალისწინებენ. იმ საკითხთან დაკავშირებით, თუ კონკრეტულად რომელი პირია კინომეწარმე, ბერნის კონვენცია ადგენს იმ პირის სასარგებლოდ iuris tantum პრეზუმფციას, რომლის სახელწოდებაც (ან სახელი) ზუსტად ირკვევა კინომატოგრაფიული ნაწარმოებიდან ჩვეულებრივი წესით.

გარდა აღნიშნულისა, თუ ნაწარმოების ავტორი უცნობია, მაგრამ ეჭვს გარეშეა, რომ იგი კონვენციის მონაწილე ქვეყნის მოქალაქეა, ურთიერთობათა მომწესრიგებელ სუბიექტად — ავტორის წარმომადგენლად სახელმწიფო გამოდის. კერძოდ, მას შეუძლია დაასახელოს ის უფლებამოსილი პირი, რომელიც გააკონტროლებს უფლებების გამოყენებას კონვენციის მონაწილე სხვა ქვეყნებში. მიჩნეულია, რომ ამ ნორმის არსებობა იძლევა ფოლკლორული ნაწარმოებების დაცვის შესაძლებლობას.

ბერნის კონვენცია ადგენს კრიტერიუმებს საავტორო უფლებათა მფლობელი სუბიექტების განსაზღვრისათვის. მოცემულია ორი ძირითადი კატეგორიის კრიტერიუმი: **პირადი და ტერიტორიალური** (იგი ნაწარმოების გამოქვეყნების ტერიტორიასთანაა დაკავშირებული, მას ზოგჯერ მატერიალურ კრიტერიუმად მოიხსენიებენ).

პირადი კრიტერიუმის მიხედვით სუბიექტი მოქალაქეობის პრინციპის თანახმად განისაზღვრება. კონვენციით ისარგებლებს ნებისმიერი პირი, რომელიც მონაწილე ქვეყნის მოქალაქეა ან მასთან გათანაბრებული პირია. მოქალაქესთან გათანაბრებული პირი არის ის, რომელსაც მონაწილე ქვეყანაში საცხოვრებელი ადგილი

აქვს.

ტერიტორიალური კრიტერიუმის მიხედვით ბერნის კონვენციის სუბიექტად შეიძლება მოგვევლინოს მონაწილე ქვეყნის მოქალაქის გარდა სხვა ქვეყნის მოქალაქეც. ეს მაშინ მოხდება, როდესაც ასეთი პირი პირველად თავის ნაწარმოებს რომელიმე მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე გამოსცემს, ან ერთდროულად გამოსცემს ასეთ ქვეყანაში და ნაწარმოების წარმოშობის ან სხვა ქვეყანაში, რომელიც არ მონაწილეობს ბერნის კონვენციაში. ორ ან მეტ ქვეყანაში ერთდროულად გამოცემულად ჩაითვლება ნაწარმოები, რომელიც პირველი გამოცემის დღიდან ათვლით 30 დღის განმავლობაში გამოიცემა სხვა ქვეყანაში. ამ კრიტერიუმის გამოყენებასთან დაკავშირებით საჭიროა გავაშუქოთ თუ რა იგულისხმება გამოცემად საერთოდ და ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყნად ბერნის კონვენციის მიხედვით.

გამოცემად მოიაზრება ავტორის მიერ ან მისი თანხმობით განხორციელებული ქმედება ნებისმიერი ფორმითა და საშუალებით და მიმართული ნაწარმოების ორიგინალის ასლების გამოშვებისკენ. ამასთან, გამოშვებული ასლების რაოდენობამ უნდა შეადგინოს ის გონივრული ოდენობა, რომელიც საკმარისი იქნება მოცემული ნაწარმოების ნაირსახეობიდან გამომდინარე საზოგადოებრივი მოთხოვნილობის დასაკმაყოფილებლად. აქედან გამომდინარე, გამოცემად არ ჩაითვლება დრამატული, მუსიკალურ-დრამატული, მუსიკალური ან კინემატოგრაფიული ნაწარმოების დადგმა (შესრულება); ლიტერატურული ნაწარმოების საჯარო კითხვა, სამავთულო ქსელით მოსახლეობამდე დაყვანა ან სამაუწყებლო გადაცემა მხატვრული ან ლიტერატურული ნაწარმოებისა; ხელოვნების ნაწარმოების გამოფენა და არქიტექტურული ნაწარმოების აგება. კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ, მიუხედავად იმისა, რომ მისი დადგმა არ წარმოადგენს გამოცემას, იგი გამოცემულად მიიჩნევა, თუნდაც მისი ასლები არ იყიდებოდეს, მაგრამ მოსახლეობამდე დაიყვანებოდეს პროეცირებით, კინოთეატრებში ან ტელევიზიით ჩვენებით. ცალკეულ მუსიკალურ ნაწარმოებთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ გამოცემულად მიიჩნევა, მაგალითად, სიმფონია ან კონცერტი, ოპერა, ოპერეტა და ა.შ., რომელთა ჩანაწერებიც გამოქვეყნებულია სულ რამდენიმე ცალად და ისინი არ იყიდება,

მაგრამ მათი თხოვება დაუბრკოლებრივ შეუძლია შემსრულებლებს ან იმპრესარიოს.

ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყნად ითვლება ქვეყანა, სადაც იგი გამოიცა. თუ ნაწარმოები გამოცემულია მონაწილე და სხვა ქვეყანაში, მაშინ წარმოშობის ქვეყანა კონვენციის მონაწილე ქვეყანაა. თუკი ნაწარმოები ერთდროულად არის გამოცემული კონვენციის მონაწილე ქვეყნებში, მაშინ წარმოშობის ქვეყნად მიიჩნევა ის ქვეყანა, რომელიც ნაკლები ხანგრძლივობით იცავს საავტორო უფლებებს.

გამოუცემელ ნაწარმოებთან დაკავშირებით წარმოშობის ქვეყანა განისაზღვრება ავტორის მოქალაქეობის მიხედვით. იმავე წესით უნდა ვიხელმძღვანელოთ, როდესაც ნაწარმოები გამოქვეყნებულია მხოლოდ იმ ქვეყანაში, რომელიც არ არის ბერნის კონვენციის მონაწილე. ანალოგიით განისაზღვრება კინემატოგრაფიული და არქიტექტურული ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანა.

საავტორო უფლებათა მფლობელი სუბიექტის დადგენისათვის ბერნის კონვენცია ითვალისწინებს აგრეთვე „მეორეხარისხოვან", ნაწარმოების ნაირსახეობაზე მიბმულ კრიტერიუმებს.

— კინემატოგრაფიული ნაწარმოები, გინდაც მისი ავტორები არ იყვნენ მონაწილე ქვეყნის მოქალაქენი, ან არ იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე ასეთ ქვეყანაში, იგი მაინც დაცვადია ბერნის კონვენციით, თუ კინომეწარმე მონაწილე ქვეყნის მოქალაქეა ან აქვს საცხოვრებელი ადგილი (ფიზიკური პირი), ან, თუ კინომეწარმეს აქვს მონაწილე ქვეყანაში რეგისტრირებული ოფისი (იურიდიული პირი). თუ კინოფილმი ერთობლივად ორი ან მეტი კინომეწარმის მიერ არის გამოშვებული მაშინ საკმარისია ერთ-ერთმა მათგანმა დააკმაყოფილოს იურიდიული ან ფიზიკური პირისათვის დადგენილი მოთხოვნა, რათა სუბიექტად კინომეწარმენი იქნენ ცნობილი.

— არქიტექტურული ნაწარმოებითი კონვენციით მინიჭებული უფლებებით, ისარგებლებს ნებისმიერი სუბიექტი იმის მიხედვით, არის თუ არა პროექტის შესაბამისად განხორციელებული აგებულება მუდმივად განლაგებული მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე.

— არქიტექტურულ ნაწარმოებში განუყოფლად ჩართული ნაწარმოების შემთხვევაში (მაგალითად, გრაფიკული ან პლასტი-

კური ნაწარმოები), კონვენციით მინიჭებული უფლებებით, მოსარგებლე სუბიექტი ასევე იქნება ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქე (ავტორი ან მისი უფლებამონაცვლე), თუ არქიტექტურული ნაწარმოები მუდმივად არის განლაგებული მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე.

კონვენციით მინიჭებული უფლებებით სარგებლობა ნაცვალგებით

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნები ვალდებულია დაიცვან ეროვნული რეჟიმი, ავტომატურად მიანიჭონ ნაწარმოებს დაცვა, აგრეთვე უზრუნველყონ მინიმუმი მოთხოვნები დაცვადი უფლებების მიმართ, ზოგიერთ შემთხვევებში აღნიშნული უფლებების გამოყენება იმ ქვეყანაში, სადაც მოითხოვება დაცვა, ნებადართულია დაექვემდებაროს ნაცვალგებას:

— გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებთან დაკავშირებით აღვნიშნავთ, რომ, თუ იგი დაცულია წარმოშობის ქვეყანაში სამრეწველო ნიმუშად, მაშინ კონვენციის მონაწილე სხვა ქვეყანას აქვს უფლება საავტორო სამართლით არ დაიცვას, მაგრამ დაცვა მაინც უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, მაგალითად, სამრეწველო ნიმუშების შესახებ კანონით.

— თუ ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანაში საავტორო უფლებათა მოქმედების ხანგრძლივობა ნაკლებია, ვიდრე იმ ქვეყანაში, სადაც მოითხოვება დაცვა, მაშინ დაშვებულია ნაცვალგების გამოყენება და ნაწარმოების დაცვის ვადის დადგენა წარმოშობის ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით.

— თუ წარმოშობის ქვეყანა არ ითვალისწინებს ავტორთათვის „droit de suite“ — ნაწარმოების თან მიდევნების უფლებას, მაშინ ქვეყანას, სადაც მოითხოვება დაცვა, შეუძლია ნაცვალგებით შემოფარგლოს სახვითი ხელოვნების ნაწარმოების დაცვა წარმოშობის ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით.

— თუ ნაწარმოების დაცვა მოითხოვება ისეთი ქვეყნის მოქალაქე ავტორის მიერ, რომელიც არ არის ბერნის კონვენციის მონაწილე და რომელიც უცხოელ ავტორებთან დაკავშირებით ითვალისწინებენ თავიანთი მოქალაქეებისათვის მინიჭებული უფლებებისაგან განსხვავებით, უფრო შეზღუდულ სამართლებრივ დაცვას, მაშინ ბერნის კავშირის წევრი ქვეყნები უფლებამოსილია ასევე შეუზღუდონ უფლებები აღნიშნული ქვეყნის მოქალაქე ავტორს.

დაცვის მინიმუმი

საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით, როდესაც საქართველოში დაცვას მოითხოვს უცხო ქვეყნის ქვეშევრდომი, საჭიროა გადაწყდეს რომელი ქვეყნის კანონი უნდა იქნეს გამოყენებული მოცემული ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად. ბერნის კონვენცია თავად წყვეტს ამ საკითხს და ეროვნული რეჟიმის დაწესებით ადგენს, რომ გამოსაყენებელია იმ ქვეყნის კანონი, სადაც მოითხოვება დაცვა. იმისათვის, რომ კონვენციის მონაწილე ქვეყნების მოქალაქენი რაც შეიძლება მეტად იქნენ გათანაბრებული უფლებრივად, იგი აწესებს დაცვის მინიმალურ მოთხოვნებს, რომლებიც გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც მინიჭებული უფლებების ფარგლები ქვეყნებს შორის განსხვავდება. თუ მონაწილე ქვეყნის კანონით მინიჭებული უფლებები და მათი ფარგლები მინიმუმ მოთხოვნებს არ აკმაყოფილებს, მაშინ გამოსაყენებელია ბერნის კონვენციის დაცვის მინიმუმი. მონაწილე ქვეყნებმა აუცილებლად უნდა უზრუნველყონ სულ მცირე დაცვის შემდეგი მოთხოვნები:

— დაცვას უნდა დაუქვემდებარონ ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებები იმ ზომით, რა ზომითაც ამას კონვენცია ადგენს;

— უნდა იქნეს დაცვადი ქონებრივი — განსაკუთრებული და პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებები. განსაკუთრებული უფლებებიდან უნდა იქნეს დაცული შემდეგი უფლებები: კვლავწარმოების (რეპროდუცირების), ადაპტაციის, არანჟირებისა და სხვაგვარად გადამუშავების, თარგმნის, საჯარო ჩვენებისა და შესრულების, საჯარო კითხვის (დეკლამირების), მაუწყებლობის, კინემატოგრაფიული ნაწარმოებისათვის სპეციალურად დაწესებული, ნაწარმოების თან მიდევნების;

— საავტორო უფლებათა ხანგრძლივობა არანაკლებ კონვენციით დადგენილისა.

დაცვადი ნაწარმოებები

ბერნის კონვენციის დაცვის ობიექტია კაცის გონებრივ-შემოქმედებითი შრომის ისეთი შედეგი, რომელიც შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ნაწარმოებად. შესაბამისად, კონვენციის მონაწილე ქვეყნები ვალდე-

ბულნი არიან დაიცვან ისეთი ნაწარმოებები, რომლებიც ორიგინალური ხასიათისაა და მიეკუთვნება ლიტერტურულ და მხატვრულ ნაწარმოებთა რიცხვს. მეცნიერული ნაწარმოებები ლიტერატურული ნაწარმოებებია. ნაწარმოებთა სახეები ბერნის კონვენციით არ არის ჩამოთვლილი ამომწურავად და ეს გასაგებიც არის. კაცის გონი სულ ახალ-ახალ ქმნილებებს იგონებს და მოიგონებს მომავალში. შესაბამისად, კონვენცია არ ზღუდავს ახალი სახის ნაწარმოებების დაცვისათვის არსებული ან სპეციალურად ჩამოყალიბებული ნორმების გამოყენებას. მთავარია, დაცვადი იყოს ნებისმიერი ნაწარმოები განურჩევლად მისი ავკარგიანობისა და გამოხატვის ფორმისა. ნაწარმოებების ჩამონათვალს ამ ნაშრომში არ წარმოვადგენთ, მით უმეტეს, რომ საქართველოს საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის ჩამონათვალი და ბერნის კონვენციის ჩამონათვალი პრაქტიკულად არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. კონვენცია ორიგინალურ ნაწარმოებთა თანაბრად, რასაც კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებსაც მიაკუთვნებს, იცავს წარმოებულ ნაწარმოებებს (არსებული ნაწარმოების საფუძველზე შექმნილი ნაწარმოები, მაგალითად, თარგმანი, ადაპტაცია, მუსიკალური არანჟირება და ა.შ.), აგრეთვე ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებებისაგან შემდგარ, გარკვეული წესით განლაგებულ კრებულებს (მონაცემთა კომპილაციებს, მონაცემთა ბაზებს). ყველა დაცვადი ნაწარმოები უნდა იყოს ინტელექტუალურ (გონებრივ)-შემოქმედებითი ხასიათისა. ნაწარმოების დაცვით მოსარგებლე პირი უნდა იყოს ავტორი და მისი უფლებამონაცვლე. ცალკეულ ნაწარმოებებთან დაკავშირებით კონვენცია უთითებს, რომ დაშვებულია მათი დაცვის დაქვემდებარება რაიმე მატერიალური ფორმით განმტკიცებაზე, მაგალითად, თეატრალური ან ქორეოგრაფიული წარმოდგენის ასახვა რაიმე ინფორმაციის მატარებელზე. ზოგიერთი ნაწარმოების დაცვის საკითხის გადაწყვეტას ბერნის კონვენცია ეროვნულ კანონმდებლობას ანდობს. ეს ნაწარმოებებია: სასამართლოს გადაწყვეტილება, ადმინისტრაციული და სხვა ოფიციალური ხასიათის დოკუმენტი, ლექცია, ქადაგება, სხვა საჯაროდ წარმოთქმული სიტყვები, გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოები და სხვ. ამ უკანასკნელი სახის ნაწარმოებთან დაკავშირებით საჭიროა განიმარტოს, რომ გამოყენები-

თი ხელოვნების ნაწარმოებად ბერნის კონვენცია მოიაზრებს ისეთ ნაწარმოებს, რომლის გამოყენებაც უკავშირდება მრეწველობას და იმავდროულად შეიძლება წარმოადგენდეს სამრეწველო საკუთრების კანონმდებლობით დაცვის ობიექტს. ამასთან, კონვენცია ითვალისწინებს ასეთი ნაწარმოების დაცვისადმი განსხვავებულ პრაქტიკას და ეროვნულ კანონებზე გადააქვს აქცენტი, მათი დაცვის მიმართ კონკრეტული მოთხოვნების დაწესების თვალსაზრისით. კერძოდ, ნებადართულია გამოყენებითი ნაწარმოების დაცვა იმ ზომითა და იმ საშუალებებით, რა ზომითა და საშუალებებით არის ის დაცული წარმოშობის ქვეყანაში. მაგალითად, თუ იგი დაცულია სამრეწველო ნიმუშად (ორგანზომილებიანი ან სამგანზომილებიანი სახით), სპეციალური კანონის საფუძველზე, მაშინ სხვა ქვეყანას უფლება აქვს მიანიჭოს ასეთ ნაწარმოებს დაცვა იმავე კანონმდებლობითა და იმავე ფარგლებით, რა ფარგლებითაც ის არის დაცული წარმოშობის ქვეყანაში. მაგრამ, თუ წარმოშობის ქვეყანაში გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოები არ არის დაცული სამრეწველო ნიმუშად (რომელიმე შესაბამისი სპეციალური კანონით), მაშინ სხვა ქვეყანაში ასეთი ნაწარმოების დაცვა სავალდებულოა საავტორო უფლებებით. იგივე დაცვა (საავტორო უფლებებით) უნდა მიეცეს გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებს, რომელიც წარმოშობის ქვეყანაში დაცულია სპეციალური კანონით, მაგრამ სხვა ქვეყანა, რომლის ტერიტორიაზეც მოითხოვება დაცვა სამრეწველო გამოყენებისათვის განკუთვნილი გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოების დაცვისათვის სპეციალურ (მაგალითად, რეგისტრირებულ სამრეწველო ნიმუშად) კანონს არ ითვალისწინებს.

დაცვადი ნაწარმოებების დახასიათებას ამით დავასრულებთ, რადგან საკითხი ზემოთაც განვიხილეთ, ხოლო დაინტერესების შემთხვევაში მკითხველს არ გაუჭირდება მიმართოს ქართულ ენაზე არსებულ ლიტერატურას.

დასაცავი განსაკუთრებული უფლებები

ბერნის კონვენცია უპირველესად ასახელებს **კლავწარმოების, ანუ რეპროდუცირების უფლებას**, რადგან მის გარეშე ზოგიერთ შემთხვევაში ნაწარმოებს საერთოდ შეიძლება არ მიენიჭოს რაიმე დაცვა. კონვენცია ფართოდ განიხილავს ამ უფლებას და ავტორებს

ანიჭებს მათი ნაწარმოებების ნებისმიერი ფორმითა და საშუალებით კვლავწარმოების (ასლების დამზადების, გადაღების და აშ.), მათ შორის ხმოვანი და ხილვადი ჩანაწერების (აუდიო ან ვიზუალური, ანდა აუდიოვიზუალური) გაკეთების განსაკუთრებულ უფლებას.

ადაპტაციის, არანჟირებისა და სხვაგვარად გადამუშავების, აგრეთვე თარგმნის განსაკუთრებულ უფლებებთან დაკავშირებით დავძენთ მხოლოდ იმას, რომ ავტორს ეს უფლებები ეკუთვნის ორიგინალური ნაწარმოების საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადის გასვლამდე.

საჯარო ჩვენებისა და საჯარო შესრულების უფლებები შეადგენს ინგლისურად სპეციალური ტერმინით „the right to the communication to the public and public perfomance" ცნობილ უფლებას, რაც ქართულად შეიძლება გადმოიცეს „მოსახლეობამდე დაყვანისა და საჯარო შესრულების უფლება". როგორც ვხედავთ, ამ ტერმინით ორი განსხვავებული უფლებაა წარმოდგენილი, რომლებიც კონვენციით მინიჭებულია დრამატული, დრამატულ-მუსიკალური და მუსიკალური ნაწარმოებების ავტორთათვის. ამ უფლებით მოცულია ნაწარმოების ცოცხალი წარმოდგენა ან შესრულება და ნაწარმოების მოსახლეობამდე დაყვანა მექანიკური საშუალებით. ეს უფლება არ ეხება სამაუწყებლო გადაცემას, რადგან ამ უკანასკნელს კონვენცია ცალკე გამოყოფს.

საჯარო კითხვის (დეკლამირების) უფლება ეძლევა მხატვრული და ლიტერატურული ნაწარმოების ავტორებს ზემოთ განხილული საჯარო ჩვენების, (წარმოდგენის) და მოსახლეობამდე დაყვანის უფლების მსგავსად. უნდა გავუსვათ ხაზი იმას, რომ, მაგალითად, დრამატული ნაწარმოების შესრულებისაგან განსხვავებით დეკლამირება, ჩვენი აზრით, წარმოდგენასთან, ანუ სპექტაკლის დადგმასთან ვერ გაიგივდება. ამის გამო მიგვაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში კონვენცია საჯარო შესრულებაზი კი არ მიუთითებს მისი ფართო გაგებით (რომლითაც, რა თქმა უნდა, შეიძლება მოცულ იქნეს საჯარო კითხვაც), არამედ საჯარო დადგმაზე ან მის ჩვენებაზე.

სამაუწყებლო გადაცემის (მაუწყებლობის) უფლება მოიცავს სამაუწყებლო ხმოვან ან სატელევიზიო გადაცემას, სამაუწყებლო გადაცემის მოსახლეობამდე დაყვანას სამავთულო ან საეთერო (უმავთულო) საშუალებით, როდესაც ასეთ გადაცემას ახორციელებს

ნაწარმოების გადამცემი სხვა ორგანიზაცია და არა ის, რომელმაც გადასცა პირველადი (ორიგინალური) გადაცემა – რეტრანსლაციის უფლება, რომელიც არ ვრცელდება იმ ორგანიზაციაზე, რომელსაც თავდაპირველი სამაუწყებლო გადაცემის მოწყობის ნება დაერთო. ეს უფლება ვრცელდება აგრეთვე ნაწარმოების მოსახლეობამდე დაყვანაზე რადიო ან ტელემიმღების საშუალებით.

კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებული უფლებები უნდა მოიცავდეს ასეთი ნაწარმოების შექმნამდე არსებული ნაწარმოებების ავტორთა და კინემატოგრაფიული ნაწარმოების ავტორთა განსაკუთრებულ უფლებებს. არსებული ნაწარმოებების ავტორთა უფლებები შედგება: ლიტერატურული ან მხატვრული და სხვ. ნაწარმოების სასცენარო ან კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებში სხვა მიზნით გამოსაყენებლად გადამუშავების უფლებას; კლავწარმოების უფლებას, მაგალითად, მუსიკალური ნაწარმოების ფილმთან სინქრონიზაციის უფლებას; გადამუშავებული ნაწარმოების თარგმნის უფლებას სუბტიტრირების ან დუბლირების გზით; კინოთეატრებში ჩვენების უფლებას; მოსახლეობამდე მაუწყებლობის გზით დაყვანის უფლებას. არსებული ნაწარმოებების ავტორებს აქვთ აგრეთვე განსაკუთრებული უფლება კინემატოგრაფიული ნაწარმოების შექმნის მიზნით გადამუშავებული ნაწარმოების სხვა მხატვრული ფორმით გადამუშავებაზე, მაგალითად, სათეატრო დადგმისათვის. კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით კიდევ ერთხელ გავუსვათ ხაზს, რომ იგი დაცულ უნდა იქნეს ორიგინალური ნაწარმოების თანაბრად. აქედან გამომდინარე, საავტორო უფლებათა მფლობელს (საკითხი თუ რომელ სუბიექტს ანიჭებს კონვენცია განსაკუთრებულ უფლებებს, ზემოთ იქნა განხილული) ეკუთვნის განსაკუთრებული ყველა ის უფლება, რომლებიც აქვს ლიტერატურული ან მხატვრული ნაწარმოების ავტორს იმ უფლებათა ჩათვლით, რომლებიც დაწესებულია სპეციალურად კინემატოგრაფიული ნაწარმოებისათვის.

პირადი არაქონებრივი (მორალური) უფლებები

მორალური უფლებების დაცვის დამკვიდრება ბერნის კონვენციის მნიშვნელოვან მიღწევად უნდა განვიხილოთ, რადგან მათი დაცვა არაერთგვაროვნად ხდებოდა, მაგალითად, ანგლო-ამერიკუ-

ლი სისტემის ქვეყნებში მორალური უფლებების დაცვა მინდობილი იყო საერთო სამართლის ნორმებზე და საავტორო სამართლით მათი დაცვა არ იყო გათვალისწინებული. ეს ნორმა დიდი ხნის განმავლობაში ბერნის კონვენციისადმი აშშ-ს მიერთების ერთ-ერთ დამაბრკოლებელი გარემოება იყო, ხოლო დიდი ბრიტანეთისათვის პარიზის აქტისადმი მიერთების ხელშემშლელი მიზეზი. მორალური უფლებები ავტორის პიროვნებისაგან განუყოფელი უფლებებია, რაზეც მიუთითებს თვით ცნება „პირადი არაქონებრივი". კონვენცია აღიარებს ამ გარემოებას და მიუთითებს, რომ მათი დაცვა განსაკუთრებულ უფლებებზე დამოკიდებული არაა, ანუ მათი დაცვა მაშინაც კი შეიძლება განხორციელდეს, როდესაც საავტორო განსაკუთრებული უფლებები აღარ მოქმედებს, ან სხვა პირს გადაეცა. მორალურ უფლებებთან დაკავშირებით ბერნის კონვენცია ადგენს, რომ ავტორს შეუძლია მოითხოვოს ავტორობის უფლების დაცვა; წინ აღუდგეს ნაწარმოებში ნებისმიერი ხასიათის ცვლილების შეტანას, ან დამახინჯებას; ნაწარმოების შინაარსის სხვა ნებისმიერი ხასიათის ხელყოფას, რაც ზიანს მიაყენებს ავტორის პატივსა და რეპუტაციას.

საავტორო უფლებათა ხანგრძლივობის მინიმალურ ზოგად ვადად დადგენილია ავტორის სიცოცხლეს მიმატებული 50 წელი (50 წელი post mortem auctoris). გასაგებია, რომ საავტორო განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ამ ვადაზე ხანგრძლივი ვადის დაწესება სრულიად დასაშვებია, ნაკლებისა — არა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ბერნის კონვენციის პარიზის აქტს უერთდება ამავე კონვენციის რომის რედაქციით შებოჭილი ქვეყანა, რომელსაც დაწესებული აქვს უფრო მოკლე ხანგრძლივობის ვადა. ასეთ ქვეყანას უფლება აქვს შეინარჩუნოს მის მიერ დაწესებული ვადის ხანგრძლივობა. განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ხანგრძლივობით სარგებლობისას ქვეყნებს აქვთ უფლება გამოიყენონ ნაცვალგებისა და ურთიერთშეფარდების უფლება. ნაცვალგების უფლება გამოიყენება მხოლოდ კონვენციაში არმონაწილე ქვეყნის მოქალაქეთა მიმართ, თუ ამ ქვეყანას დაწესებული აქვს ნაკლები ვადა, ვიდრე იმ ქვეყანას, სადაც დაცვა მოითხოვება. თუ ბერნის კონვენციის მონაწილე ქვეყანა, სადაც მოითხოვება დაცვა, ეროვნუ-

ლი კანონმდებლობით არ უზრუნველყოფს დაცვის მინიმუმ ვადას, მაშინ გამოიყენება კონვენციით დაწესებული ვადა. ურთიერთშედარების პრინციპი ნიშნავს იმას, რომ თუ ქვეყანა, რომელშიც მოითხოვება დაცვა ითვალისწინებს მინიმუმთან შედარებით უფრო ხანგრძლივ ვადას (მაგალითად 70 წელს post mortem auctoris), ხოლო ნაწარმოების წარმოშობის ქვეყანა, რომლის მოქალაქეც არის, დაცვის მომთხოვნი პირი ითვალისწინებს ნაკლებ ვადას, (მაგალითად, 50 ან 60 წელს პოსტ მორტემ აუცტორის), მაშინ ასეთი ქვეყნის მოქალაქის საავტორო უფლებები იმოქმედებს შესაბამისად 50 ან 60 წელს პოსტ მორტემ აუცტორის. კერძოდ, გერმანიის ან საფრანგეთის მოქალაქე ავტორების განსაკუთრებული უფლებები იმოქმედებს 70 წელს საქართველოში, ხოლო რუსეთის მოქალაქე ავტორების განსაკუთრებული უფლებები დაცულ იქნება მხოლოდ რუსეთში მოქმედების ვადით – 50 წლით, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონით საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ გათვალისწინებულია 70-წლიანი ვადა.

განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ხანგრძლივობას კონვენცია ზოგ შემთხვევაში უკავშირებს ნაწარმოების ნაირსახეობა და აწესებს დაცვის სპეციალურ ვადებს.

კინემატოგრაფიული ნაწარმოებისათვის დადგენილია, რომ ქვეყნებს შეუძლია საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადის ხანგრძლივობა განსაზღვრონ 50 წლით მას შემდეგ, რაც იგი ავტორის მიერ ან მისი თანხმობით გახდა საჯაროდ ხელმისაწვდომი. თუ ეს მოვლენა არ დამდგარა, მაშინ ხანგრძლივობა შეიძლება განისაზღვროს 50 წლით, კინემატოგრაფიული ნაწარმოების შექმნის დღიდან.

ქვეყანაში უცნობი ფსევდონიმით ან ანონიმურად გამოქვეყნებული ნაწარმოებისათვის შეიძლება საავტორო უფლებათა მოქმედება შემოიფარგლოს 50 წლით მას შემდეგ, რაც ნაწარმოები მართლზომიერად გახდა საჯაროდ ხელმისაწვდომი. თუკი ავტორის ვინაობა ეჭვს არ იწვევს ან გამჟღავნდება, მაშინ საავტორო უფლებათა მოქმედება განისაზღვრება ჩვეულებრივი წესით.

ფოტოგრაფიული და გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებებისათვის, რომლებიც დაცულია როგორც მხატვრული ნაწარმოებები, კონვენცია აწესებს, რომ საავტორო უფლებების მოქმედების ვადა

არ შეიძლება იყოს 25 წელზე ნაკლები შექმნის დღიდან ათვლით.

ბერნის კონვენცია აწესებს აგრეთვე საავტორო უფლებათა შესაძლო შეზღუდვების მაქსიმალურ ფარგლებს, რაც მიზნად დაცვის მინიმუმის უზრუნველყოფას ისახავს. შეზღუდვები 2 კატეგორიისაა — კონვენციით დადგენილი და ეროვნული კანონმდებლობით გასათვალისწინებლად ნებადართული. ამასთან, ზოგი შეზღუდვა ითვალისწინებს საავტორო უფლებებით დაცვის უარყოფას საერთოდ, ხოლო ზოგი კვეცავს ამა თუ იმ უფლების ფარგლებს.

კონვენციით დადგენილი შეზღუდვებიდან გამოსაყოფია ახალი ამბებისა და მომხდარი სხვადასხვა ფაქტის შესახებ ცნობები, რომლებზეც კონვენცია არ ავრცელებს საავტორო უფლებების მოქმედებას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეროვნული კანონებით ასეთი სახის ობიექტებზე საავტორო უფლებები ვერ წარმოიქმნება.

საავტორო უფლებების გამოყენება შეზღუდულია უშუალოდ კონვენციით, აგრეთვე, მაშინ, როდესაც ნაწარმოები გამოიყენება ციტირებისათვის. ამ შემთხვევაში დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი მოთხოვნები: ციტატა უნდა იქნეს მოტანილი საჯაროდ ხელმისაწვდომ ნაწარმოებიდან; ციტირება უნდა ხდებოდეს დამკვიდრებული კეთილი ჩვეულების დაცვით; ციტატის მოცულობა უნდა იყოს გამართლებული მოტანის მიზნით. ციტირებისას აუცილებელია ავტორის მორალური უფლებების დაცვა, რაც გამოიხატება ავტორის სახელისა და ნაწარმოების დასახელების მითითების ვალდებულებით.

ეროვნული კანონმდებლობით გასათვალისწინებლად ნებადართული შეზღუდვები შეიძლება იყოს საინფორმაციო, სასწავლო და სხვა მიზნებით განპირობებული, რაც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მოცემული ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური და სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარებისათვის.

შეზღუდვები საინფორმაციო მიზნებით შეიძლება დაწესდეს:

სამართლებრივი, ადმინისტრაციული ხასიათის, ოფიციალური ხასიათის (სასამართლო გადაწყვეტილებების ჩათვლით) ტექსტებისა და მათ თარგმანთა მიმართ.

წარმოთქმული სიტყვების მიმართ, მაგალითად, პოლიტიკური ხასიათის ან სასამართლო პროცესზე წარმოთქმული. ამასთან, ასეთი სიტყვების ავტორებს შეიძლება შეუნარჩუნდეთ კრებულის

სახით შედგენილი ნაწარმოების შექმნისა და გამოყენების განსაკუთრებული უფლება.

ლექციებისა და მიმართვების მიმართ, რომლებიც საჯაროდ არის წარმოთქმული, ქვეყნებს შეუძლია განსაზღვრონ მოთხოვნები, რომლებიც მოაწესრიგებენ მათ წარმოდგენას მოსახლეობისათვის პრესის ან მაუწყებლობის მეშვეობით, რაც იქნება შემოფარგლული საინფორმაციო მიზნით.

მიმდინარე მოვლენების შესახებ სტატიების მიმართ, რომლებიც გამოქვეყნდა ჟურნალ-გაზეთებში ან სხვა პერიოდულ გამოცემებში ან გადაიცა მაუწყებლობით, ქვეყნებს ასევე შეუძლია განსაზღვრონ მოთხოვნები პრესისა და მაუწყებლობის მიერ მათი გამოყენების მიზნით, ავტორისაგან დაუკითხავად. კონვენცია იძლევა ასეთი მოთხოვნების ჩამონათვალს: სტატიები უნდა ეხებოდეს მიმდინარე მოვლენებს; უნდა აშუქებდეს მიმდინარე პოლიტიკურ, ეკონომიკურ ან რელიგიურ საკითხებს; ისინი ადრე უკვე იქნა გამოქვეყნებული; მათი გამოყენება არ არის სპეციალურად აკრძალული უფლებათა მფლობელის მიერ. ყველა ასეთ შემთხვევაში სავალდებულოა დასესხების წყაროსა და ავტორის სახელის ზუსტი მითითება.

მიმდინარე მოვლენების შესახებ ნაჩვენები ან გახმოვანებული ლიტერატურული ან მხატვრული ნაწარმოებების მიმართ ქვეყნებს აქვთ უფლება, განსაზღვრონ მათი გამოყენების პირობები ფოტოგრაფიული, კინემატოგრაფიული საშუალებებით ან სამაუწყებლო გადაცემით, ავტორთაგან თანხმობის მიღების გარეშე.

შეზღუდვები სასწავლო მიზნებით

ბერნის კონვენცია ნებას რთავს მონაწილე ქვეყნებს დააწესონ ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების გამოყენება ავტორთა ნებართვის გარეშე სასწავლო მიზნით, ილუსტრაციების სახით წიგნებში ჩასართავად, აგრეთვე რადიო და ტელეგადაცემებში სასწავლო ხასიათის ბგერითი ან გამოსახულებითი ჩანაწერების სახით. ამასთან, დაცული უნდა იყოს იგივე მოთხოვნები, რაც დადგენილია ციტირებისათვის.

შეზღუდვები ნაწარმოების კლავწარმოებასთან დაკავშირებით

ბერნის კონვენცია უშვებს, რომ მონაწილე ქვეყნებმა დააწესონ კლავწარმოების უფლების შეზღუდვები გარკვეულ გამონაკ-

ლის შემთხვევებისთვის. ასეთმა შეზღუდვებმა არ უნდა შეუქმნას დაბრკოლება საავტორო უფლებათა ჩვეულებრივ გამოყენებას და უსაფუძვლოდ არ უნდა შეუშალოს ხელი ავტორთა სამართლებრივი ინტერესების განხორციელებას. აქედან გამომდინარე, დასაშვებია, მაგალითად, პირადი მიზნებისათვის ნაწარმოების რეპროდუცირება. მაგრამ რეპროდუცირება არ უნდა ხდებოდეს ისეთი ტექნიკით, რომელიც იძლევა შესაძლებლობას გამრავლდეს ნაწარმოებების ეგზემპლარები პრაქტიკულად უსაზღვრო რაოდენობით. ასეთ ტექნიკას სადღეისოდ მიეკუთვნება ქსეროაპარატები, რომლებიც ჩვეულებრივ ეგზემპლართა გასამრავლებელ ტექნიკად იქცა. ამიტომ ქსერო ასლებიმთლიანად ნაწარმოებისა ხელს უშლის ავტორების კვლავწარმოების განსაკუთრებული უფლების ჩვეულებრივი წესით გამოყენებას, რაც თავად კონვენციითვე არის აკრძალული.

კვლავწარმოების უფლების კიდევ ერთ შეზღუდვას წარმოადგენს ნაწარმოებების მოკლევადიანი (ეფემერული ჩაწერა) ჩანაწერის გაკეთება ავტორთა ნებართვის გარეშე, რაც შეიძლება დადგენილ იქნეს მონაწილე ქვეყნის კანონმდებლობით. ასეთი ჩაწერა დასაშვებია მხოლოდ სამაუწყებლო ორგანიზაციის მიერ ავტორის ნებართვით განხორციელებული გადაცემისა, ოღონდ საკუთარი ტექნიკური საშუალებებით და საკუთარი გადაცემისათვის გამოსაყენებლად. ასეთი ჩანაწერების შენახვა ოფიციალურ არქივში შეიძლება დაწესებულ იქნეს მონაწილე ქვეყნის კანონმდებლობით იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი წარმოადგენს განსაკუთრებულ დოკუმენტურ ფასეულობას.

გარდა აღნიშნული შეზღუდვებისა, ბერნის კონვენცია ნებას რთავს მონაწილე ქვეყნებს დააწესონ გამონაკლისები განსაკუთრებული უფლებების განხორციელების თვალსაზრისით და მათი მოქმედება შეზღუდონ მხოლოდ შეთანხმებული და გონივრული გასამრჯელოს მიღების ფარგლებამდე. ასეთ შემთხვევებში ნაწარმოების გამოყენებისათვის არ არის საჭირო ნებართვის მიღება, მაგრამ აუცილებელია ავტორთათვის გასამრჯელოს გადახდა. უფლებათა ასეთი შეზღუდვა საჯარო იძულებით ლიცენზიად შეიძლება მივიჩნიოთ. ბერნის კონვენცია უშვებს აღნიშნული ხასიათის იძულებითი ლიცენზიის გაცემის დაწესების შესაძლებლობას ეროვნული კანონებით, მაუწყებლობისა და ხმოვანი ჩანაწერების

განხორციელებისათვის. მაუწყებლობასთან დაკავშირებით იძულებითი ლიცენზირება შეიძლება განხორციელდეს: საეთერო-სამაუწყებლო გადაცემისათვის ან ბგერების, გამოსახულების ან სხვაგვარი ნიშნებისაგან შემდგარი ნაწარმოების მოსახლეობამდე დაყვანისათვის, უმავთულო გავრცელებით; სადენებით ან უსადენო საშუალებებით ეთერში ნაწარმოების შემდგომი გადაცემისათვის იმ ორგანიზაციის სასარგებლოდ, რომელსაც არ გადაუცია პირველი გადაცემა; მოსახლეობამდე დაყვანისათვის რადიოსა ან ტელევიზიის მეშვეობით. გარდა ამისა, დაშვებულია იძულებითი ლიცენზირების რეჟიმის დაწესება ნაწარმოების მექანიკური საშუალებებით წარმოდგენისათვის. მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ იძულებითი ლიცენზირების დაწესება დასაშვებია თუ: მისი მოქმედება შეზღუდულია მხოლოდ მოცემული ქვეყნის ტერიტორიით; არ უნდა იქნეს შებღალული ავტორის მორალური უფლებები; არ უნდა იქნეს შექმნილი დაბრკოლებები ავტორის მიერ სამართლიანი გასამრჯელოს მიღებისათვის. იგივე მოთხოვნები უნდა იქნეს დაკმაყოფილებული ნაწარმოების მექანიკური ტექნიკით (რადიო და ტელეეკრანი) მოსახლეობამდე იძულებითი წესით დაყვანისას, ოღონდ საქმე შეიძლება გვქონდეს მხოლოდ მუსიკალურ და მასში ჩართულ სიტყვიერ ნაწარმოებებთან. იძულებითი ლიცენზირების ყველა შემთხვევაში ნაწარმოები არ შეიძლება იყოს გამოუქვეყნებელი.

უფლებათა გარკვეულ შეზღუდვას წარმოადგენს კონვენციით დადგენილი შესაძლებლობა, რომელიც ეძლევა პარიზის რედაქციას მიერთებულ განვითარებად ქვეყნებს თარგმნის უფლებასთან დაკავშირებით. კერძოდ, დაშვებულია ნაწარმოების თარგმნის უფლების შემოფარგვლა 10 წლით (ბერნის კონვენციის 1886 წლის აქტისა და 1896 წლის დამატებითი აქტის მიხედვით). ეს უფლება გამოიყენება მაშინ, როდესაც ნაწარმოების ავტორი თავად არ უზრუნველყოფს თარგმნის შესრულებასა და გამოცემას მოცემულ ქვეყანაში გავრცელებულ ენაზე 10 წლის განმავლობაში. ამასთან, თუ ამ წესს განვითარებადი ქვეყანა იყენებს, მაშინ განვითარებულ ქვეყნებს აქვთ უფლება მატერიალური ნაცვალგებით ისარგებლონ. ეს უფლებაც გარკვეულწილად იძულებითი ლიცენზიის დაწესების უფლებად შეიძლება განვიხილოთ. შესაბამისად, დაცულ უნდა იქნეს ასეთი

ლიცენზიის დაწესების და მისით სარგებლობისათვის ყველა ჩვეულებრივი მოთხოვნა.

აღსანიშნავია, რომ უფლებათა შეზღუდვის სხვა ფორმებისაგან განსხვავებით, იძულებითი ლიცენზიის დაწესება უფრო მეტად უკავშირდება ქვეყნის მოსახლეობის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას, ვიდრე სოციალურ-ეკონომიკურ და ა.შ. განვითარების ხელშეწყობას. ასეა სამრეწველო საკუთრების ობიექტებთან დაკავშირებითაც, რომელთა მიმართ იძულებითი ლიცენზიის გაცემა დამოკიდებულია ქვეყანაში საბაზრო მოთხოვნილების საკმარისად დაკმაყოფილებაზე. განსხვავება ის არის, რომ, მაგალითად, გამოგონების შემთხვევაში იძულებითი ლიცენზია შეიძლება მხოლოდ კონკრეტულმა პირმა მოითხოვოს. დაუშვებელია პატენტის გამოყენება საჯარო ლიცენზირების გზით. გამოგონების საჯარო გამოყენების ნებართვა შეიძლება მხოლოდ თავად პატენტის მფლობელმა გასცეს ე.წ. „ღია ლიცენზირების რეჟიმის“ გამოცხადებით.

ბერნის კონვენცია შეიცავს აგრეთვე მატერიალურ-სამართლებრივ სხვა ნორმებს. ამჯერად შემოვიფარგლებით იმ ნორმების გაშუქებით, რომლებიც ეხება საავტორო უფლებათა დარღვევით კვლავწარმოებული ნაწარმოების ეგზემპლარების დაყადაღებას, ნაწარმოების სამოქალაქო ბრუნვაში ჩართვის კონტროლს და სხვ.

საავტორო უფლებათა დარღვევით კვლავწარმოებული ეგზემპლარები ექვემდებარება დაყადაღებას ქვეყნის ტერიტორიაზე შემოტანისას საბაჟო ორგანოების ან სხვა ორგანოების მიერ ქვეყნის ტერიტორიაზე შეღწევის შემდგომ. დაყადაღება უნდა განხორციელდეს, მიუხედავად იმისა, რომ ნაწარმოების ასლები გამრავლებულია და შემოტანილია ისეთი ქვეყნის ტერიტორიიდან, სადაც ნაწარმოები დაცული არ არის ან აღარ არის, თუკი ქვეყანაში, სადაც ისინი შემოტანილია, ნაწარმოები დაცვას ექვემდებარება. ბერნის კონვენცია ადგენს, რომ დაყადაღება უნდა განხორციელდეს მონაწილე ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის კანონმდებლობით უნდა იქნეს დასახელებული უფლებამოსილი ორგანო და დადგენილ უნდა იქნეს დაყადაღების შესაბამისი წესები. საქართველოში საზღვრის გადაკვეთისას დაყადაღების უფლებამოსილება საბაჟოს მიენიჭა სპეციალური კანონის „ინტელექტუა-

ლურ საკუთრებასთან დაკავშირებული სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ“ ძალით.

ბერნის კონვენცია უტოვებს ქვეყნებს უფლებას განახორციელონ ცენზურა ნაწარმოების სამოქალაქო ბრუნვაში გაშვების წინ და მიიღონ შესაბამისი გადაწყვეტილება – გასცენ თანხმობა, გააკონტროლონ, ან აკრძალონ ნაწარმოების გასაღების ქსელში მიმოქცევა, პრეზენტაცია, გამოფენაზე გატანა ან ეგზემპლართა წარმოება. ამასთან, კონტროლის უფლება არ ნიშნავს, რომ ქვეყნებს შეუძლია დააწესონ იძულებითი ლიცენზირების რეჟიმი და ამგვარად ჩართონ სამოქალაქო ბრუნვაში ნაწარმოები ავტორის თანხმობის გარეშე.

მნიშვნელოვნად გვესახება აგრეთვე წარმოვადგინოთ ბერნის კონვენციის მოქმედება.

ამჟამად მოქმედებს პარიზის აქტი, რომელთანაც მიერთებულია საქართველო, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისთვის კონვენციის სხვა ტექსტებს ძალა არა აქვს. ნაწარმოებთან დამოკიდებულებით კონვენცია ადგენს, რომ, თუ ნაწარმოებს წარმოშობის ქვეყანაში საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადა ამოეწურა და საზოგადოებრივი კუთვნილება გახდა, იგი ხელახალ დაცვადი ვეღარ გახდება და მისი დაცვა ვერ განხორციელდება მონაწილე სხვა ქვეყანაშიც. ნაწარმოების დაცვის ასეთი ნორმა გახდა ქვეყნების მიერ ნაცვალგების დაწესების საფუძველი საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადების შედარების პრინციპით. იმის გათვალისწინებით, რომ შეიძლება წარმოიშვას სხვადასხვა სიტუაცია ნაწარმოების დაცვადობის თვალსაზრისით წარმოშობის ქვეყანაში და იმ ქვეყანაში, სადაც დაცვა მოითხოვება, კონვენცია ნებას რთავს, რომ ქვეყნებმა ორმხრივი ხელშეკრულებებით მოაწესრიგონ ურთიერთობა. ორმხრივი ხელშეკრულებით მოსაგვარებელი საკითხების მოწესრიგება ნებადართულია აგრეთვე სხვა შემთხვევებშიც. ქვეყნები თავისუფალია დადონ ორმხრივი ან მრავალმხრივი ხელშეკრულებები საავტორო უფლებათა სფეროში, თუ: ამით ავტორები უფრო ხელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან საავტორო უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით; ხელშეკრულებები არ შეეწინააღმდეგება ბერნის კონვენციის მოთხოვნებს. ამასთან, თუ კონვენციისადმი მიერთების მომენტისათვის ქვეყანას დადებული აქვს სხვა ქვეყანასთან ხელშეკრულება, ის

ძალას ინარჩუნებს ზემოთ აღნიშნული პირობის გათვალისწინებით. როგორც ვხედავთ, ბერნის კონვენცია ხელს არ უშლის ეროვნული კანონის გამოყენებას და ქვეყანას უფლებას აძლევს შექმნას ავტორთა უფლებების დაცვის უფრო ფართო და ხელსაყრელი პირობები, კონვენციის მოთხოვნების გათვალისწინებით. მაგალითიად, დაცვის მინიმუმის შეუბღალავად ქვეყანას შეუძლია უფრო ფართო უფლებებით აღჭურვოს ავტორი და დააწესოს საავტორო უფლებათა მოქმედების ვადა მეტი ხანგრძლივობით, ვიდრე ამას კონვენცია ითვალისწინებს.

ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი ნორმები

ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის (ისმო) გენერალური დირექტორი არის უმაღლესი აღმასრულებელი ხელმძღვანელი მუშაკი ბერნის კავშირისა. ბერნის კონვენციის ადმინისტრირებისათვის შექმნილია საერთაშორისო ბიურო, რომლის მეშვეობითაც პარიზის კონვენციის საერთაშორისო ბიუროსთან ერთად დაფუძნდა ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია. ბიურო უფლებამოსილია მონაწილეობა მიიღოს ბერნის კონვენციის გადასასინჯი კონფერენციების მომზადების პროცესში, აგრეთვე ექსპერტების, ასამბლეისა და აღმასრულებელი კომიტეტის სხდომებზე.

კონვენცია ღია საერთაშორისო ხელშეკრულებაა. ქვეყნები უფლებამოსილი არიან განსაზღვრონ და აირჩიონ კლასი მიერთებისათვის, რის მიხედვითაც მოუხდებათ ყოველწლიური საფასურების გადახდა. კლასების იერარქია დგინდება გაეროს წესების თანახმად. არჩეული კლასი არ ბღალავს ქვეყნის მონაწილეობის თანაბარუფლებიანობას. მიერთების შემთხვევაში კონვენცია ძალაში შედის 3 თვის შემდეგ, რაც ქვეყანამ აცნობა ისმოს გენერალურ დირექტორს მიერთების შესახებ საჭირო დოკუმენტების ჩაბარების თაობაზე. ამ დოკუმენტებით ქვეყანამ შეიძლება დაადგინოს მის ტერიტორიაზე კონვენციის ამოქმედების სხვა ვადა.

დაფუძნებულია ბერნის კავშირის ასამბლეა, რომელშიც ყველა მონაწილე ქვეყანა შედის ერთი წარმომადგენლით და კენჭისყრაზე ერთი ხმის მიცემის უფლებით. ასამბლეა ამტკიცებს კავშირის საქმიანობის პროგრამასა და ბიუჯეტს, ირჩევს აღმასრულებელი

კომიტეტის წევრებს.

ცვლილებების შეტანა კონვენციის ტექსტში შეიძლება მოითხოვოს ასამბლეის მონაწილე ნებისმიერმა ქვეყანამ, აღმასრულებელმა კომიტეტმა ან ისმოს გენერალურმა დირექტორმა. ცვლილება შეიტანება, თუ მას ხმა მისცა კენჭისყრის მონაწილეთა რიცხვიდან 3/4 ან 4/5 დელეგატმა. კონვენციის გადასინჯვა მოითხოვს გადაწყვეტილების ერთსულოვნებას.

ქვეყნებს დათქმების გაკათების უფლება აქვთ. კერძოდ, მათ შეუძლია:

არ ივალდებულონ 1-21-ე მუხლებისა და დამატებითი კარის მოთხოვნების შესრულება, როცა ქვეყანა არის მონაწილე და/ან უერთდება კონვენციის გადასინჯულ, ახალ აქტს. ასეთი დათქმა მოქმედებს მანამ, სანამ იმოქმედებს კონვენციის ის წინა აქტი, რომელსაც მიერთებულია ქვეყანა.

მიერთებისას ქვეყანას შეუძლია თარგმნის უფლებასთან დაკავშირებით ზემოთ განხილული „10-წლიანი წესის" საკუთარ ტერიტორიაზე გავრცელების შესახებ დათქმა გააკეთოს.

ქვეყანას უფლება აქვს არ ჩათვალოს თავისი თავი ვალდებულად საერთაშორისო იურისდიქციის შესახებ კონვენციის მოთხოვნის შესრულებისათვის, რომლის თანახმადაც ქვეყნებს შორის თანხმობის მიუღწევლობის შემთხვევაში კონვენციის დებულებების განმარტების უფლებამოსილება ენიჭება ჰააგის საერთაშორისო სასამართლოს.

ქვეყნებს შორის ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად, როცა ისინი ბერნის კონვენციის სხვადასხვა აქტის მონაწილენი არიან, დაწესებულია: კონვენციის მონაწილე ქვეყნები პარიზის აქტის მიხედვით ურთიერთობებში იყენებენ ამ უკანასკნელს, გინდაც ისინი კონვენციის სხვა აქტებსაც აღიარებდნენ. ქვეყნები, რომლებიც არ მონაწილეობენ კონვენციაში, პარიზის აქტის მიხედვით ვალდებულნი არიან პარიზის აქტის მონაწილე ქვეყნებთან ურთიერთობებში გამოიყენონ პარიზის აქტი, თუნდაც, თვითონ არ ცნობდნენ ამ აქტს. ამასთან, ეს ქვეყნები სხვა ქვეყნებთან ურთიერთობებში გამოიყენებენ იმ უკანასკნელ აქტს, რომელსაც არიან ისინი მიერთებული.

კონვენციის პარიზის აქტი მიღებულია ფრანგული და ინგლი-

სურენოვანი ტექსტებით. ამასთან, მისი არსის განმარტებისას ქვეყნებს შორის უთანხმოებების წარმოქმნის შემთხვევაში გამოიყენება ფრანგულ ენაზე არსებული ტექსტი.

დამატებითი კარი

დამატებითი კარი, რომელიც კონვენციის განუყოფელი ნაწილია შეიცავს შელავათებს, რომლებითაც შეუძლია ისარგებლონ განვითარებადმა ქვეყნებმა ისე, რომ განვითარებული ქვეყნები ნაცვალგებას ვერ დაუწესებენ. ამ კარის დებულებები მიმართულია ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი პოტენციალის დაუბრკოლებლად განვითარების ხელშეწყობისაკენ და აძლევს საშუალებას განვითარებადი ქვეყნების მოქალაქეებს გაადვილებული წესით გაეცნონ მსოფლიოში არსებულ ლიტერატურულ, მხატვრულ, მეცნიერულ და სხვა სახის ნაწარმოებებს, რაც მნიშვნელოვანი კულტურულ-ეკონომიკური და სოციალური განვითარების წინსვლის საწინდარი გახდება. განვითარებადი ქვეყნები ამ კარის დებულებებს იყენებენ იმ ქვეყნებთან ურთიერთობაშიც, რომლებიც არ არიან მიერთებული კონვენციის პარიზის აქტს, თუ ეს ქვეყნები ცნობენ დამატებითი კარის ნორმებს და არა აქვთ გაკეთებული დათქმა მის მიმართ. შეღავათები ვრცელდება ნაწარმოების თარგმნასა და კვლავწარმოებასთან დაკავშირებით. განვითარებადი ქვეყანა ამ შეღავათებით სარგებლობის შესახებ ატყობინებს ისმოს გენერალურ დირექტორს და შეუძლია ისარგებლოს 10 წლის განმავლობაში. ნებადართულია შემდგომ ხელახალი შეტყობინების გაკეთება შეღავათებით სარგებლობის შესახებ მორიგი 10-წლიანი პერიოდებით. განვითარებად ქვეყანას უფლება აქვს დააწესოს იძულებითი ლიცენზირების სისტემა ნაწარმოებთა თარგმნისა და კვლავწარმოებისათვის, რისთვისაც დაცულ უნდა იქნეს ასეთი ლიცენზიისადმი დაწესებული ჩვეულებრივი მოთხოვნები. კერძოდ, ავტორის მორალური უფლებები უნდა იქნეს „პატივცემული“, ანუ არ უნდა შეიბღალოს; ლიცენზიის მოქმედება უნდა შეიზღუდოს მხოლოდ მოცემული ქვეყნის ტერიტორიით; ავტორს უნდა გადაეხადოს გონივრული გასამრჯელო. თარგმნის იძულებითი ლიცენზირება წესდება მხოლოდ სასწავლო და სამეცნიერო კვლევების ჩატარების მიზნებით. ნაწარმოები შეიძლება ითარგმნოს სამაუწყებლო გადაცემისათვის. თუ თარგმანი უნდა შესრულდეს ისეთი ენი-

დან, რომელიც რამდენიმე ქვეყნის ოფიციალურ ენას წარმოადგენს (მაგ., ფრანგული, ინგლისური, ესპანური ან პორტუგალური), მაშინ ლიცენზირება შეიძლება განხორციელდეს სათარგმნი ნაწარმოების პირველი გამოცემის დღიდან არანაკლებ 3 წლის გასვლის შემდეგ, თუ აღნიშნული ნაწარმოები არ ყოფილა გამოქვეყნებული სათარგმნ ენაზე. იძულებითი ლიცენზირება შეიძლება დაწესდეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც წარმოდგენილ იქნება მტკიცება, რომ ავტორი ამის ნებართვას არ იძლევა. ავტორს შეუძლია შეწყვიტოს იძულებითი ლიცენზიის მოქმედება, თუ თავად გამოსცემს ნაწარმოებს მოცემული ქვეყნის ენაზე. განვითარებად ქვეყანას აქვს უფლება გამოიყენოს თარგმნის განსაკუთრებული უფლების შეზღუდვა 10-წლიანი წესის პრინციპით.

კვლავწარმოების იძულებითი ლიცენზირება შეიძლება დაწესდეს მხოლოდ 5 წლის გასვლის შემდეგ ნაწარმოების პირველი გამოცემის დღიდან. საბუნებისმეტყველო და სამეცნიერო-ტექნიკური ხასიათის ნაწარმოებზე იძულება შეიძლება განხორციელდეს 3 წლის გასვლის შემდეგ. ეს ვადა ზოგიერთი ნაწარმოებისათვის შეიძლება შეადგენდეს 7 წელს, მაგალითად, პოეზია, მუსიკა;ლური, დრამატული, ფანტაზიური ან მხატვრულ-ხელოვნებითი ნაწარმოები.

ბოლოს აღვნიშნავთ, რომ დამატებითი კარის ნორმებით სარგებლობენ, მაგალითად, ისეთი ქვეყნები, როგორიც არს მექსიკა, ინდოეთი, ჩინეთი, ეგვიპტე.

ბერნის კონვენციის პარიზის აქტის წინა აქტების მოკლე მიმოხილვა

თავდაპირველი – 1886 წლის ბერნის აქტი შეიცავდა 21 მუხლსა და დანართებს, მათ შორის საბოლოო პროტოკოლს. კონვენციას ხელი მოაწერა 10 ქვეყნის უფლებამოსილმა დელეგატმა. ეს ქვეყნებია: ბელგია, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, ესპანეთი, იტალია, ლიბერია, საფრანგეთი, ტუნისი, შვეიცარია, ჰაიტი.

აქტის ტექსტი ითვალისწინებდა დებულებებს კავშირის დაარსების შესახებ, კონვენციის მოქმედების ფარგლებს, კერძოდ, დაცვას ექვემდებარებოდა როგორც გამოქვეყნებული, ისე გამოუქვეყნებელი ნაწარმოები; ეროვნული რეჟიმის პრინციპს, ავტორობის პრეზუმფციას; წარმოშობის ქვეყნის კანონით გათვალისწინებულ დაცვის დამოკიდებულებას სხვა მონაწილე ქვეყანაში; წარმოშო-

ბის ქვეყნის განმარტებას; დაცვადი ნაწარმოებების ჩამონათვალს, რომელიც დასაბამიდანვე არ იყო მოცემული ამომწურავად; დაცვის მინიმუმს, კერძოდ, თარგმნის, წარმოდგენისა და საჯარო შესრულების უფლებებს; შეზღუდვებს, კერძოდ, მუსიკალური ნაწარმოებების თავისუფალ მექანიკურ კლავწარმოებას და პრესაში გამოქვეყნებული სტატიების თავისუფალ კლავწარმოებას; ნაწარმოების ეგზემპლარების დაყადაღების შესაძლებლობასა და ადმინისტრაციული ხასიათის სხვა დებულებებს, რომელთა ჩამოთვლაც შემდგომ აქტებთან დაკავშირებითაც მიზანშეწონილად არ მიგვაჩნია.

1896 წლის პარიზის დამატებითი აქტი შეეხო გარდაცვალების შემდგომ საავტორო უფლების მოქმედების საკითხს და მიიჩნია დაცვადად გარკვეული დროის განმავლობაში. „გამოცემა" განიმარტა ნაწარმოების ასლების გამოცემად რომელიმე მონაწილე ქვეყანაში, თარგმანთან დაკავშირებით დაწესდა დაცვის უფრო ხანგრძლივი ვადა.

1908 წელს ბერლინში გადასინჯული ტექსტით შემოტანილ იქნა ახალი დებულებები. დადგინდა, რომ ნაწარმოები დაცვადია ფორმალობების შესრულების გარეშე, აგრეთვე, დამკვიდრდა ნაწარმოების დაცვის დამოუკიდებლობის პრინციპი. დაცვად ნაწარმოებთა რიცხვს მიემატა ქორეოგრაფიული, უხმო წარმოდგენა, არქიტექტურული, კინემატოგრაფიული, ფოტოგრაფიული და ფოტოგრაფიის მსგავსი პროცესით შექმნილი ნაწარმოები. გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოები, რომელიც სამრეწველოდ არის გამოყენებადი, დაექვემდებარა დაცვას, თუ ამას ქვეყანა ითვალისწინებდა. შეტანილ იქნა ზოგიერთ ნაწარმოებებთან დაკავშირებული დაზუსტებანი. თარგმნის უფლება მიჩნეულ იქნა დამოუკიდებელ განსაკუთრებულ უფლებად, ყოველგვარი დათქმების გარეშე. განსაკუთრებული უფლებების დაცვის ხანგრძლივობა განისაზღვრა 50 წლით post mortem auctoris.

1914 წლის ბერნის დამატებითი პროტოკოლით დამკვიდრდა ნაცვალგების უფლება იმ ქვეყნებთან მიმართ, რომლებიც არ იყვნენ ბერნის კონვენციის მონაწილენი და არ უზრუნველყოფდნენ ნაწარმოებების ერთგვაროვან დაცვას და რომელთა ავტორებს არ გააჩნდათ საცხოვრებელი ადგილი რომელიმე მონაწილე ქვეყანაში, ხოლო ნაწარმოების პირველი გამოცემის დროს ისინი იყვნენ იმ ქვეყნის

მოქალაქენი, რომელიც არ უზრუნველყოფდა ერთგვაროვან დაცვას.

1928 წელს რომში გადასინჯვის შედეგად ერთ-ერთი მთავარი სიახლე იყო ავტორთა მორალური უფლებების დაცვის შემოღება, რასაც ცხარედ ეწინააღმდეგებოდნენ საერთო სამართლის ქვეყნების დელეგატები. მნიშვნელოვანი იყო, აგრეთვე, ზეპირი ნაწარმოების დაცვის აღიარება, რომელთა მიმართაც ქვეყნებს მიეცათ უფლება დაედგინათ რა შემთხვევებში და რა პირობებით დაცვას არ დაექვემდებარებოდა ზოგიერთი მათგანი, მაგალითად, სასამართლოზე წარმოთქმული სიტყვა ან ქადაგება. დამკვიდრდა სამაუწყებლო უფლების (ე.წ. ნაწარმოების საზოგადოებისათვის მიწოდების, ანუ მოსახლეობამდე დაყვანის უფლება) დაცვა. დაშვებულ იქნა იძულებითი ლიცენზიების დაწესების უფლება.

1948 წლის ბრიუსელში გადასინჯვის შემდეგ კონვენციით გათვალისწინებულ იქნა კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან ერთად კინემატოგრაფიული პროცესისა და მისი მსგავსი პროცესით შექმნილი ნაწარმოების დაცვა. მოცემულ იქნა ერთდროული გამოცემის განმარტება. მორალური უფლებების დაცვის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებით, რომლებიც რომის გადასინჯვის შედეგად დაცული იყო ავტორის სიცოცხლეში, მიდგომა შეიცვალა. ქვეყნებს მიეცათ ნება დაეცვათ ისინი ავტორის გარდაცვალების შემდეგაც, სულ მცირე სანამ მოქმედებდა განსაკუთრებული უფლებები. კინემატოგრაფიული ნაწარმოები მიჩნეულ იქნა დაცვადად ორიგინალურ ნაწარმოებად. შემოღებულ იქნა საჯარო კითხვის (დეკლამირების) უფლება, აგრეთვე ნაწარმოების თანმიდევნების უფლება. დაზუსტდა განსაკუთრებული უფლებების მოქმედების ვადები კინემატოგრაფიული და გამოყენებითი ხელოვნების, ანონიმურად და უცნობი ფსევდონიმით გამოცემულ ნაწარმოებებთან დაკავშირებით. დაზუსტდა ნაწარმოების საჯარო წარმოდგენისა და შესრულების, სამაუწყებლო უფლებების შინაარსი.

1967 წელს სტოკჰოლმში გადასინჯული აქტით გამოყოფილად დასახელდა კვლავწარმოების უფლება და დაწესდა შესაძლო გამონაკლისები. ქორეოგრაფიული ნაწარმოები და უხმო წარმოდგენა დაცვას დაექვემდებარა საინფორმაციო მატარებელზე აუცილებელი დატანის გარეშე, მაგრამ მიეთითა, რომ სავალდებულო იყო მათი

გამოხატვა მატერიალური ფორმით. მორალური უფლებების დაცვის ხანგრძლივობა დაექვემდებარა ius conventioniss. შემოღებულ იქნა დაცვის ხანგრძლივობასთან დაკავშირებული ნაცვალგების შესაძლებლობა „ვადების შედარების“ პრინციპით კინემატოგრაფიულ, ფოტოგრაფიულ და გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებების მიმართ. უარყოფილ იქნა მექანიკური საშუალებებით საჯარო შესრულების უფლება. კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებული საავტორო უფლებების სუბიექტთა წრე და ფარგლები დადგინდა იმ სახით, რა სახითაც პარიზის აქტის განხილვისას გადმოვეცით. კონვენციას დაემატა დამატებითი კარი განვითარებადი ქვეყნების სასარგებლოდ. სტოკჰოლმის მრავალი დებულება უცვლელად დარჩა ამჟამად მოქმედი ბერნის კონვენციის პარიზის აქტში.

თავი 49. სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენცია

პარიზის კონვენციას დიდი ხნის ისტორია აქვს — საუკუნეზე მეტია, რაც იგი მოქმედებს და მისი ფუძემდებლური დებულებანი დღემდე უცვლელია, ამასთან, სამრეწველო საკუთრების დაცვის განხორციელებისა და განვითარების თვალსაზრისით მას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს. ეს მნიშვნელობა გამოიხატება მისი ეგიდით მრავალი სხვა საერთაშორისო შეთანხმების შემუშავებითა და მოქმედებით, სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანოს ჩამოყალიბებით. პროგრამების განხორციელებით, რომლებიც ითვალისწინებს განვითარებადი ქვეყნებისათვის დახმარების აღმოჩენას ეროვნული სამრეწველო საკუთრების სფეროში კანონმდებლობის შემუშავებაში და შესაბამისი დაცვის სისტემის ჩამოყალიბებასა და ამოქმედებაში.

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით და იმასთან დაკავშირებით, რომ საქართველო მონაწილეა ამ უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო კავშირისა, რაც ჩვენს ქვეყანას აკისრებს ყველა საერთაშორისო ვალდებულების შესრულებას, მიზანშეწონილი იქნება ვრცლად გადმოიცეს პარიზის კონვენციის ისტორია და შინაარსი.

გასული საუკუნის მეორე ნახევარში, როდესაც ინტენსიური გახდა ტექნოლოგიების გაცვლა სახელმწიფოთა შორის და

საერთაშორისო ვაჭრობამ მაღალ საფეხურს მიაღწია, თავი იჩინა სამრეწველო საკუთრების დაცვის სფეროში მოუწესრიგებელი საკითხების გადაწყვეტის აუცილებლობამ საერთაშორისო დონეზე. კერძოდ, ამ დროისთვის სხვადასხვა ქვეყანაში უკვე მოქმედებდა ეროვნული კანონმდებლობა გამოგონებათა დაცვის შესახებ. მაგრამ, აღნიშნული ქვეყნების კანონებს გააჩნდა მათთვის დამახასიათებელი თავისებურებები, რაც ძალზე ართულებდა სამრეწველო საკუთრებაზე უფლებების მოპოვებას ერთდროულად სხვადასხვა ქვეყანაში. მეწარმეები და გამომგონებლები იძულებულნი იყვნენ, რომ განაცხადები გამოგონების დაპატენტებაზე ერთდროულად წარედგინათ ყველა იმ ქვეყანაში, სადაც სურდათ უფლებების დაცვა. ეს, უპირველესად, იმით იყო გამოწვეული, რომ თუ ერთ ქვეყანაში უკვე გაიცა პატენტი და გამოქვეყნდა აღწერილობა,

მეორე ქვეყანაში პატენტის მიღება შეუძლებელი ხდებოდა, რადგან პუბლიკაცია გამოგონების შესახებ ერთ ქვეყანაში იმავე გამოგონებას უკარგავდა სიახლეს.

ყოველივე ზემოაღნიშნულმა აშკარა გახადა სამრეწველო საკუთრების სფეროში კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის საჭიროება საერთაშორისო დონეზე ისე, რომ რაც შეიძლება მეტი ქვეყანა ყოფილიყო ასეთი ჰარმონიზაციის მონაწილე. საკითხის გადაწყვეტის აუცილებლობა მთელი სიმწვავით გამოჩნდა 1873 წელს, როდესაც ავსტრია-უნგრეთის იმპერიის მთავრობამ გადაწყვიტა მოეწყო გამოგონებების საერთაშორისო გამოფენა ვენაში და მასში მონაწილეობის მისაღებად მიიწვია მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა. უცხოელი ქვეყნების ძალიან ბევრმა წარმომადგენელმა უარი განაცხადა გამოფენაზე საკუთარი გამოგონებების წარდგენის თაობაზე, რადგან არ არსებობდა გამოფენილი გამოგონებების შესაბამისი სამართლებრივი დაცვა. განზრახვა გამოფენის ჩატარებაზე რომ არ ჩაშლილიყო, ავსტრიამ შემოიღო სპეციალური კანონი, რომელმაც უზრუნველყო უცხოელთა უფლებების დაცვა დროებით (გამოფენის მოწყობის პერიოდში). უფლებების დაცვა ვრცელდებოდა გამოგონებებზე, სასაქონლო ნიშნებსა და სამრეწველო ნიმუშებზე. იმავე 1873 წელს ავსტრიაში მოწვეულ იქნა ვენის კონგრესი, რომელიც მთლიანად მიეძღვნა საპატენტო დაცვის რეფორმის საკითხებს. კონგრესმა

მიიღო შესაბამისი რეზოლუციები, რითაც დაფუძნდა ძირითადი ფუძემდებლური პრინციპები, რომლებზე დაყრდნობითაც უნდა განხორციელებულიყო საპატენტო დაცვის ქმედითი სისტემა. კონგრესმა მსოფლიოს ქვეყნებისათვის შეიმუშავა აგრეთვე რეკომენდაციები, რომელსაც უნდა უზრუნველეყო ურთიერთგაგება საპატენტო დაცვის საკითხებში, რათა შემუშავებულიყო სათანადო საერთაშორისო შეთანხმების პირობები.

ვენის კონგრესის რეზოლუციების ცხოვრებაში გატარების მიზნით საფრანგეთის მთავრობამ ითავა 1878 წელს პარიზში მოეწვია სპეციალური საერთაშორისო კონგრესი სამრეწველო საკუთრების დაცვის საკითხებთან დაკავშირებით. კონგრესმა საქმიან ვითარებაში ჩაიარა და მიიღო გადაწყვეტილება რომელიმე მთავრობას მოეწვია სამრეწველო საკუთრების დაცვისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო დიპლომატიური კონფერენცია. მომავალ კონფერენციას უნდა განესაზღვრა შესაბამისი საფუძვლები სამრეწველო საკუთრების სფეროში ერთგვაროვანი კანონმდებლობის შემუშავებისათვის და დაედგინა სათანადო სამართლებრივი პრინციპები. კონგრესის დამთავრების შემდეგ საფრანგეთის მთავრობამ მოამზადა საბოლოო პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა სამრეწველო საკუთრების დაცვის საერთაშორისო კავშირის დაფუძნებას. ეს პროექტი დაეგზავნა სხვადასხვა ქვეყანას, იმავდროულად საფრანგეთის მთავრობამ დაგზავნა მიწვევებიც, რათა მათ მიეღოთ მონაწილეობა საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელიც უნდა გამართულიყო პარიზში, 1880 წელს. კონფერენცია წარმატებით ჩატარდა, მიღებულ იქნა კონვენციის პროექტი, რომელიც შეიცავდა ყველა იმ ძირითად პრინციპსა და დებულებას, რომლებიც დღესაც სამრეწველო საკუთრების დაცვის კონვენციის მთავარ შინაარსს წარმოადგენს.

ამ დიპლომატიურმა კონფერენციამ ნიადაგი მოამზადა სამრეწველო საკუთრების დაცვის სფეროში ყოვლისმომცველი საერთაშორისო-საკანონმდებლო ნორმებისა და ეროვნული კანონმდებლობისათვის გასათვალისწინებელი პრინციპების დამდგენი სახელმწიფოთაშორისო მთავარი შეთანხმების მიღებისათვის. 1883 წელს პარიზშივე ჩატარდა ახალი დიპლომატიური კონფერენცია, რომელმაც დააგვირგვინა 10-წლიანი მოსამზადებელი ციკლი და

რომელიც დასრულდა დღეს მოქმედი სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციის დამტკიცებით, მასში მონაწილე 11 ქვეყნის მიერ ხელმოწერით. ეს ქვეყნები იყო: ბელგია, ბრაზილია, გვატემალა, ესპანეთი, იტალია, ნიდერლანდები, პორტუგალია, სალვადორი, საფრანგეთი, სერბია და შვეიცარია. პარიზის კონვენციის ძალაში შესვლის მომენტისთვის – 1884 წლის 7 ივლისისთვის მას მიუერთდნენ დიდი ბრიტანეთი, ეკვადორი და ტუნისი. მონაწილე ქვეყნების რაოდენობა გაიზარდა 14-მდე. იმის მიუხედავად, რომ სამრეწველო საკუთრების დაცვა თავისი შინაარსით და იმ სამართლებრივ ურთიერთობათა სიმრავლით, რომლებიც განსაკუთრებული სპეციფიკურობით გამოირჩევა, აღნიშნული კონვენცია იმდენად კარგად იქნა ჩამოყალიბებული და მასში ასახული პრინციპები, ნორმები და მიდგომები იმდენად საფუძვლიანად გადმოიცა, რომ ეს დოკუმენტი დღესაც თითქმის უცვლელად რჩება მთავარ შეთანხმებად, რომელიც საერთაშორისო დონეზე აწესრიგებს სამრეწველო საკუთრების საერთაშორისო დაცვას. მის საფუძველზე განვითარებადი ქვეყნები ღებულობენ თანამედროვე კანონებს და მისი ეგიდით მოქმედებს მრავალი საერთაშორისო ხელშეკრულება და ორგანო.

პარიზის კონვენციის თანამედროვე მნიშვნელობიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილი იქნება მისი ძირითადი შინაარსის დაწვრილებით განხილვა.

1883 წელს, ხელმოწერის შემდეგ, კონვენციის პირობის თანახმად პერიოდულად ხდებოდა კოფერენციების მოწვევა კონვენციის გადასინჯვის მიზნით და მასში პარიზის კავშირის მთელი სისტემის სრულყოფისთვის გამიზნული ცვლილების შესატანად, ასეთი სახის დიპლომატიური კონფერენციები გაიმართა რომში 1886 წ., მადრიდში 1890 და 1891 წ., ბრიუსელში 1897 და 1900 წ., ვაშინგტონში 1911 წ. ამ კონფერენციებზე შემუშავებულ ტექსტებს სადღეისოდ აღარ გააჩნია პარიზის კონვენციაში მონაწილე ქვეყნებისათვის სავალდებულო მოქმედების ძალა და შემდგომში მათ შინაარსზე ყურადღება აღარ გამახვილდება. მომდევნო კონფერენციები, რომლებზე მიღებული ტექსტებიც ამა თუ იმ ქვეყნისათვის სავალდებულოა, გაიმართა ჰააგაში 1925 წ., ლონდონში 1934 წ., ლისაბონში 1958 წ., სტოკჰოლმში 1967 წ., რომელიც შევსებულ იქნა 1979 წელს.

სტოკჰოლმის კონფერენციის რედაქციით მიღებული პარიზის კონვენციის მონაწილეა მისი წევრი ქვეყნების უმეტესობა. 2006 წლის მდგომარეობით პარიზის კავშირის მონაწილეთა შორის იყო 169 ქვეყანა. საქართველო შეუერთდა პარიზის კონვენციის სტოკჰოლმის აქტს სსრ კავშირის (სსრ კავშირი პარიზის კონვენციის მონაწილე გახდა 1965 წ.) დროს აღებული ვალდებულებების გაგრძელების შესახებ დეკლარაციის საფუძველზე. ეს მოხდა კონვენციის არსებობის 111 წლისთავზე – 1994 წლის 18 იანვარს.

პარიზის კოვენცია ღიაა ყველა სახელმწიფოსთვის. დოკუმენტები მისი რატიფიცირების შესახებ უნდა ჩაბარდეს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის გენერალურ დირექტორს.

კონვენციის ძირითად დებულებებს ყოფენ ოთხ ჯგუფად.

1-ლი ჯგუფი შეიცავს საერთაშორისო საჯარო სამართლის ნორმებს, რომლებიც აწესებს პარიზის კავშირის წევრ ქვეყანათა უფლებებსა და მოვალეობებს და რომლებიც აფუძნებს თვით კავშირის ორგანოებს. ამავე ჯგუფში შედის ადმინისტრაციული სამართლის ნორმები. მაგალითად, მე-6 მუხლის მე-(3) და მე-(4) პუნქტი ავალებს მონაწილე სახელმწიფოებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებს მოილაპარაკონ ერთმანეთთან იმ ემბლემებისა და სხვა ნიშნების დაცვის თაობაზე, რომლებიც არ ექვემდებარება სასაქონლო ნიშნად რეგისტრაციას ან გამოყენებას. მე-12 მუხლი ავალებს მონაწილე სახელმწიფოებს შექმნან სამრეწველო საკუთრების ეროვნული სამსახურები, რომლებმაც აუცილებლად უნდა უზრუნველყოს სამრეწველო საკუთრების შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნება. მე-13 მუხლი ითვალისწინებს კავშირის ასამბლეის შექმნას და განსაზღვრავს ასამბლეის შექმნის წესს, კომპეტენციასა და ფუნქციებს, აგრეთვე გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურას.

23-ე და 27-ე მუხლები აწესრიგებს წინა რედაქციის ტექსტების მიხედვით კონვენციის აქტების ურთიერთდამოკიდებულებასა და შეფარდებას.

მე-2 ჯგუფის შემადგენელი დებულებები ავალებს სახელმწიფოებს ან რთავს ნებას მიიღონ კანონები სამრეწველო საკუთრების დაცვის შესახებ. მაგალითად, მე-4 მუხლი ავალებს ან რთავს

ნებას მონაწილე ქვეყანას მოაწესრიგოს პრიორიტეტის უფლების გამოყენების ვადები. მე-5 მუხლი მონაწილე ქვეყნებს აძლევს უფლებას განახორციელონ საკანონმდებლო ღონისძიებანი იმ არაამართლზომიერ ქმედებათა აღკვეთისთვის, რომლებმაც შეიძლება თავი იჩინოს საპატენტო განსაკუთრებული უფლების ცხოვრებაში გატარების პროცესში. 25-ე მუხლი აწესებს საერთო პრინციპს, რომლის თანახმადაც ქვეყანამ საკუთარი კონსტიტუციის მიხედვით უნდა უზრუნველყოს კონვენციის გამოყენება მის ტერიტორიაზე. ეს მუხლი აზუსტებს, რომ ქვეყანას, რომელიც პარიზის კონვენციის მონაწილეა, უნდა ძალუძდეს საკუთარი კანონმდებლობის თანახმად კონვენციის დებულებების შესრულება.

მე-3 ჯგუფი შეიცავს სამრეწველო საკუთრების დაცვის შესახებ მატერიალური სამართლის ზოგადი წესების მთელ რიგს, რომლებიც დაკავშირებულია კერძო პირების უფლება-მოვალეობებთან იმდენად, რამდენადაც ეს დებულებები მოითხოვს აღნიშნულ პირთა მიმართ კონვენციაში მონაწილე ქვეყნების ეროვნული კანონმდებლობის გამოყენებას. ამ ჯგუფს განეკუთვნება კონვენციის ერთერთი ფუძემდებლური დებულება, რომელიც აწესებს, რომ მასში მონაწილე ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქე ყველა სხვა მონაწილე ქვეყანაში სარგებლობს იმავე უფლებებით, რითაც სარგებლობს საკუთარი მოქალაქე. ეს პრინციპი ეროვნული რეჟიმის პრინციპად არის ცნობილი. კონვენციის სხვა დებულებები, რომლებიც ასევე ეხება კერძო-სამართლებრივ ურთიერთობებს, ითხოვს ეროვნული კანონმდებლობის გამოყენებას. ასეთებია, მაგალითად, მე-9 მუხლი, რომელიც ეხება ყადაღის დადებას იმ ნაწარმზე, რომელზეც არაამართლზომიერად არის გამოსახული სასაქონლო ნიშანი ან საფირმო სახელწოდება; მე-10 მუხლი, რომელიც ეხება ცრუ აღნიშვნას ან მითითებებს ნაწარმის წარმოშობის ადგილის თაობაზე.

მე-4 ჯგუფი მოიცავს მატერიალური სამართლის ნორმებს, რომლებიც ეხება კერძო პირთა უფლებებსა და მოვალეობებს და რომლებიც არ ითხოვს ეროვნული კანონმდებლობის გამოყენებას და თავად აწესრიგებს კონკრეტულ ურთიერთობებს. ამ ჯგუფის, ისევე როგორც წინა ჯგუფის დებულებებისათვის გასარკვევია, პირდაპირ გამოიყენება ის მოქმედი ნორმების სახით მოცემულ

ქვეყანაში, თუ უნდა არსებობდეს შესაბამისი კანონმდებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს ამ დებულებების გამოყენებას. საკითხის მოწესრიგება კონკრეტულ სახელმწიფოში დამოკიდებულია კონსტიტუციურ სისტემაზე. ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა აშშ, ნიდერლანდები, საფრანგეთი, კონსტიტუციური სისტემა აძლევს უფლებას ადმინისტრაციულსა და სასამართლო ორგანოებს დაინტერესებულ პირთათვის გამოიყენონ საერთაშორისო ხელშეკრულების ნორმები, როგორც სამართლის მოქმედი წყარო. ამ ქვეყნებში კონვენციის დებულებანი გამოიყენება ეროვნული კანონმდებლობის ჩარევის გარეშე.

დიდ ბრიტანეთში, ნორვეგიასა და შვეციაში საერთაშორისო ხელშეკრულების ნორმები „ბოჭავს" სახელმწიფოს, მაგრამ არ ვრცელდება კერძო პირებზე, თუ ეს ნორმები არ იქნება ინკორპორირებული ეროვნულ კანონმდებლობაში.

აღსანიშნავია, რომ, როგორიც არ უნდა იყოს ამა თუ იმ სახელმწიფოს კონსტიტუციური სისტემა, ამ ჯგუფის დებულებები შეადგენს სამრეწველო საკუთრების დაცვის შესახებ ზოგადი ნორმების ძალზე მნიშვნელოვან კომპლექსს. ეს ნორმები ან უშუალოდ, ან ეროვნული კანონმდებლობის მეშვეობით უნდა იყოს აღიარებული პარიზის კონვენციის მონაწილე ყველა სახელმწიფოს მიერ. იმ დებულებებიდან, რომლებიც მზადაა პირდაპირ გამოსაყენებლად ეროვნული კანონმდებლობის გარეშე, უნდა გამოიყოს 1-ლი მუხლის მე-2—მე-4 პუნქტები, რომლებიც განსაზღვრავს სამრეწველო საკუთრებას და იძლევა სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტების ჩამონათვალს. სპეციალისტების აზრით, ტერმინი „სამრეწველო საკუთრება", რომელიც ფართოდ დამკვიდრდა მრავალი ქვეყნის კანონმდებლობით (მათ შორის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით), უფრო ტრადიციულ, ვიდრე მეცნიერულად დახვეწილ ტერმინს წარმოადგენს. იგი გამოიყენება საკუთრების უფლების მსგავს განსაკუთრებულ უფლებათა აღსანიშნავად, რომლებიც ეხება შემოქმედებითი ხასიათის იდეებს, განმასხვავებელი თვისებების მქონე ნიშნებსა და აღნიშვნებს მეწარმეობის ან ვაჭრობის სფეროში. მათ რიგში უნდა აღინიშნოს, აგრეთვე, წესები, რომლებიც მიმართულია არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთისაკენ. „სამ-

რეწველო საკუთრება“, გ. ბოდენჰაუზენის აზრით, მხოლოდ ანალოგიით შეიძლება შედარდეს ჩვეულებრივად გაგებულ „საკუთრებას“. იგი ვრცელდება არა მარტო სამრეწველო ობიექტებზე, არამედ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის ნორმებზეც, რაც არ არის სანივთო საკუთრებასთან აუცილებელ კავშირში. სამრეწველო საკუთრების განსაზღვრას, თეორიულის გარდა, პრაქტიკული მნიშვნელობაც გააჩნია. მაგალითად, გადასაწყვეტია მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვა განეკუთვნება თუ არა „სამრეწველო საკუთრებას“. ეს საკითხი ღიადაა დარჩენილი და, ჩვენი აზრით, შეიძლება კონკრეტულმა სახელმწიფომ თავისი შეხედულებისამებრ თვითონ გადაწყვიტოს. მაგალითად, რადგან აშშ-ში მცენარეთა ჯიშების დაცვა ხდება პატენტის გაცემით, რომელიც სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტია, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამერიკის კანონმდებლობამ ეს საკითხი სამრეწველო საკუთრების სასარგებლოდ გადაწყვიტა. რაც შეეხება საქართველოს, ამ ობიექტის დაცვის შესახებ 1996 წლიდან მოქმედებს კანონი სელექციური მიღწევების შესახებ, რომელიც ძირითად ნაწილში იზიარებს მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის შესახებ საერთაშორისო კონვენციის დებულებებს. ამასთან, სამოქალაქო კოდექსი სასელექციო მიღწევის დაცვას სამრეწველო საკუთრებისადმი მიძღვნილ კარში მოიხსენიებს. მაშასადამე, სასელექციო მიღწევა ჩვენშიც სამრეწველო საკუთრების ობიექტია.

სტოკჰოლმის 1967 წლის დიპლომატიურ კონფერენციაზე გადასაწყვეტი იყო აგრეთვე, საავტორო მოწმობათა საკითხი. აღნიშნულმა კონფერენციამ კონვენციის მეოთხე მუხლის ახალ რედაქციაში საავტორო მოწმობა ჩართო, როგორც სამრეწველო საკუთრების ობიექტი. შესაბამისად, საავტორო მოწმობის მიმართ პარიზის კონვენციის ძალით, ხოლო მცენარეთა ჯიშის მიმართ — კონკრეტული სახელმწიფოს ნებით და პარიზის კონვენციის მე-3 მუხლის თანახმად, უცხოელი მოქალაქენი უნდა განიხილებოდნენ საკუთარი ქვეყნის მოქალაქეთა თანაბრად და ამ ობიექტებისათვის უნდა გამოიყენებოდეს ამ კონვენციის ნორმები. ამავე დროს, პარიზის კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოს მოქალაქეებს არ ექნებათ უფლება მოსთხოვონ სხვა სახელმწიფოს ნაცვალგების

პრინციპის განხორციელება.

განვიხილოთ უფრო დაწვრილებით პარიზის კონვენციის ძირითადი არსი.

სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტები

კონვენციის პირველი მუხლი იძლევა ჩამონათვალს და განმარტავს ამ ობიექტებს. მათ განეკუთვნება პატენტები გამოგონებებზე, სასარგებლო მოდელები, სამრეწველო ნიმუშები, სასაქონლო ნიშნები, მომსახურების ნიშნები, საფირმო სახელწოდება, წარმოშობის აღნიშვნა ან წარმოშობის ადგილის დასახელება (მინიშნება), აგრეთვე არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა.

სამრეწველო საკუთრების დაცვის ობიექტების განმარტება კონვენციაში შეტანილ იქნა ჰააგის 1925 წლის კონფერენციის შემდეგ. ამ მომენტიდან მოყოლებული ეს განმარტება უცვლელია. გარდა ამისა, 1958 წლის ლისაბონის კონფერენციამ მასში შეიტანა მომსახურების ნიშნების განმარტებაც.

1) პატენტი

კონვენცია არ განსაზღვრავს პატენტის რაობას, რაც ეროვნულ კანონმდებელს აძლევს საშუალებას თვითონ განმარტოს, თუ რომელი ობიექტებისათვის უნდა იქნეს გამოყენებული კონვენცია. მაგალითად, თუ ეროვნული კანონმდებლობით მცენარეთა ახალ ჯიშებზე გაიცემა პატენტი, მაშინ კონვენცია ვრცელდება ამ პატენტებზეც. ამდენად, გ. ბოდენხაუზენის კომენტარის თანახმად, შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ პატენტი უნდა განიმარტოს, როგორც სამრეწველო განხორციელებადობის მქონე გამოგონების გამოყენების განსაკუთრებული უფლება. პატენტს სახელმწიფოს სახელით შესაბამისი უფლებამოსილი ორგანო გასცემს, მაგრამ იგი ადმინისტრაციულ აქტად არ განიხილება პარიზის კონვენციით. პირიქით, იგი სამოქალაქო ბრუნვის საგნად არის მიჩნეული და გათანაბრებულია საკუთრებასთან, რომლის ობიექტსაც უსხეულო ნივთი წარმოადგენს. ამ მიდგომას იზიარებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსიც და საპატენტო კანონიც.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით სასელექციო მიღწევა სამრეწველო საკუთრებას განეკუთვნება, მაგრამ პარიზის კონვენცია ამ ობიექტზე მაინც ვერ გავრცელდება. ამის დასტური ისიც არის,

რომ საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით სასელექციო მიღწევაზე პატენტი არ გაიცემა. მასზე გაიცემა მოწმობა, რომელიც პარიზის კონვენციის ობიექტი არ არის.

განვმარტოთ, თუ რა მოცულობისაა „სამრეწველო საკუთრება". კონვენციის 1-ლი მუხლის მე-3 პუნქტი ადგენს, რომ ტერმინი „სამრეწველო საკუთრება" ვრცელდება არა მარტო მრეწველობასა და ვაჭრობაზე, არამედ სოფლის მეურნეობაზე, სამთო მრეწველობასა და სამრეწველო წესით დამზადებულ ან ბუნებრივი წარმოშობის ყველა სახის პროდუქტზე. როგორც ვხედავთ, განმარტება არ ვრცელდება ადამიანის საქმიანობის ისეთ მნიშვნელოვან სფეროზე, როგორიცაა მედიცინა. შესაბამისად, საპატენტო დაცვის გავრცელება მკურნალობის მეთოდებზე ამ განმარტების ფარგლებს გარეთ გასვლას ნიშნავს.

2) სასარგებლო მოდელი

სასარგებლო მოდელი განიხილება, როგორც „მცირე პატენტი". შესაბამისად, მასზე განსაკუთრებული უფლება დაცულია უფრო ნაკლები ვადით, ვიდრე გამოგონების პატენტებზე. პატენტუნარიანობის მოთხოვნებიც უფრო დაბალი დონისაა. მაგალითად, საქართველოს საპატენტო კანონით საგამომგონებლო დონის მოთხოვნა საერთოდ არ არის დაწესებული. სასარგებლო მოდელის დონეს განსაზღვრავს ის, რომ იგი აუცილებლად უნდა იყოს არსებული ობიექტის „გაუმჯობესება", ანუ იმ ნიშან-თვისებებით, რომლებიც სარგებლიანობას უზრუნველყოფენ, უნდა აღემატებოდეს არსებულს.

3) სამრეწველო ნიმუში

ეს ობიექტი განიხილება, როგორც ნაკეთობის, ან სხვა სახის სასარგებლო ნივთის გამოხატვა მისი ცალკეული არსებითი ელემენტების გამოყოფით ისე, რომ გადმოიცეს ამ ნივთის ფორმისა და ზედაპირის თავისებურება ორნამენტული ელემენტების ან სხვა მხატვრული საშუალებების მეშვეობით. სხვაგვარად რომ ითქვას, სამრეწველო ნიმუში უნდა გამოხატავდეს ნივთის გარეგან სახეს. ნივთის ასეთი გარეგანი სახის ავტორს (მფლობელს) ენიჭება განსაკუთრებული უფლება მის წარმოებასა და გამოყენებაზე.

4) სასაქონლო ნიშანი

ეს ობიექტი განიმარტება, როგორც სპეციალური აღნიშვნა, რო-

მელიც განკუთვნილია ერთი საწარმოს პროდუქციის განსასხვავებლად სხვა საწარმოს პროდუქციისაგან. მის მფლობელს ენიჭება განსაკუთრებული უფლება ნიშნის ან მისი ვარიანტების გამოყენებაზე ერთგვაროვანი ან მსგავსი პროდუქციისათვის.

5) მომსახურების ნიშანი

სასაქონლო ნიშანთან ახლო ანალოგიის გამო ქვეყნების დიდი ნაწილი, მათ შორის საქართველო, ამ ობიექტს იცავს სასაქონლო ნიშნების მსგავსად, როგორც წესი, იმავე კანონმდებლობით. მომსახურების ნიშანი ისეთი ნიშანია, რომელიც ორი სხვადასხვა საწარმოს მომსახურების განსასხვავებლადაა განკუთვნილი.

ქვეყნები არ არიან ვალდებული შემოიღონ სპეციალური კანონი. შესაბამისად, პარიზის კონვენციის ეს ნორმა შეიძლება მოქმედ ნორმად იქნეს განხილული და ყველას შეუძლია მასზე დაყრდნობით კონვენციის წევრ ქვეყანაში მოითხოვოს მომსახურების ნიშნის დაცვა. ქვეყნებს შეუძლიათ მათი დაცვა განახორციელონ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის კანონმდებლობით.

აქედან გამომდინარე, ქვეყანას თუ არა აქვს მიღებული სპეციალური კანონი, ვერ დაავალდებულებენ რეგისტრაციაში გაატაროს მომსახურების ნიშნები.

ამჟამად ნიშნების შესახებ კანონმდებლობის საერთაშორისო ჰარმონიზაციის გავლენით სულ უფრო ნაკლებია იმ ქვეყანათა რიცხვი, რომლებსაც არა აქვს მოქმედი სპეციალური კანონი მომსახურების ნიშნების დაცვის შესახებ.

5.1) კოლექტიური ნიშნები

კონვენცია მე-7bis მუხლით ავალებს ქვეყნებს მიიღონ განაცხადები და დაიცვან გაერთიანებების (ასოციაციების) კუთვნილი კოლექტიური სარგებლობის ნიშნები. როგორც წესი, ეს ეხება კოლექტიური ნიშნის გამოყენებას მეწარმეთა, გამსაღებელთა, კომერსანტთა გაერთიანებების ისეთ საქონელზე, რომელიც იწარმოება მოცემულ ქვეყანაში, რეგიონში ან ადგილზე, ან მას გააჩნია სხვაგვარი საერთო მაჩვენებლები. სახელმწიფოს, ან საზოგადოებრივი ორგანოს ნიშნებს ეს დებულება არ ეხება. კოლექტიური ნიშანი ემსახურება მომხმარებელს საქონლის წარმოების (წარმოშობის) გეოგრაფიული ადგილის, მასალის, წარმოების ხერხის (ტექნოლოგიის), ხარისხის

ამოცნობაში. იგულისხმება საქონელი, რომელიც იწარმოება გაერთიანებაში შემავალ სხვადასხვა საწარმოს მიერ და რომელიც მისი მფლობელის კონტროლით იყენებს კოლექტიურ ნიშანს, როდესაც მფლობელი ნიშნის გამოყენებაზე ნებას რთავს საწარმოებს, რომლებიც არ შედიან გაერთიანებაში, მაგრამ აკმაყოფილებენ მოცემული საქონლის ხარისხობრივ მაჩვენებლებსა და არ ლახავს ნიშნის რეპუტაციას, კოლექტიური სარგებლობის ნიშანი „სასერტიფიკაციო ნიშანს“ წარმოადგენს. კონვენციის ამ დებულების გამოყენებისათვის საჭიროა, რომ არსებობდეს გაერთიანება, რომელსაც აქვს კოლექტიური ნიშანი და რომლის არსებობაც არ ეწინააღმდეგება მისი დაფუძნების შესახებ ქვეყნის კანონმდებლობას. კოლექტიური ნიშნის რეგისტრაციის შესახებ უარის თქმა დაუშვებელია იმ მოტივით, რომ გაერთიანება არ არის რეგისტრირებული იმ ქვეყანაში, სადაც მოითხოვება კოლექტიური ნიშნის დაცვა. გაერთიანებას არ მოეთხოვება, რომ გააჩნდეს სამრეწველო ან კომერციული საწარმო. გაერთიანებას, რომელსაც არ გააჩნია საწარმო, შეუძლია აწარმოოს კოლექტიური ნიშნის კონტროლი სხვა საწარმოების მიერ გამოყენებისას და გააჩნდეს სასერტიფიკაციო ნიშანი.

კოლექტიური ნიშნების რეგისტრაციას უარი ვერ ეთქმის იმის საფუძველზე, რომ გაერთიანება არ არის დაფუძნებული იმ ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით, სადაც მოითხოვება დაცვა.

ნ) საფირმო სახელწოდება

სამრეწველო საკუთრების ამ ობიექტის შინაარსი ზემოთ დაწვრილებით იქნა გადმოცემული. ამიტომ, გავაშუქებთ მხოლოდ პარიზის კონვენციის მოთხოვნებს მისი დაცვისადმი. კონვენციის მე-8 მუხლი მონაწილე ქვეყნებისგან ითხოვს უზრუნველყოფილ იქნეს, საფირმო სახელწოდების დაცვა და რომ აუცილებელი არ არის სპეციალური რეგისტრაცია. ეს პირობა ვრცელდება იმ შემთხვევაზეც, როდესაც საფირმო სახელწოდება სასაქონლო ნიშნის ნაწილს წარმოადგენს.

პარიზის კონვენციის თანახმად, საფირმო სახელწოდება დაცულია მესამე პირის არაკეთილსინდისიერი ქმედებებისაგან, რაც შეიძლება იმავე სახელწოდების ან მისი მიმსგავსების (რამაც შეიძლება აღრევა ან შეცდომაში შეყვანა გამოიწვიოს) გამოყენებით

გამოიხატოს. საფირმო სახელწოდების დაცვაზე, როგორც სხვა ობიექტებზე, ვრცელდება კონვენციით დადგენილი ეროვნული რეჟიმის პირობები. თუ ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს სხვა ქვეყანაში რეგისტრირებული საფირმო სახელწოდებისთვის განსხვავებულ დაცვას იმავე ქვეყნის ისეთ საფირმო სახელწოდებასთან შედარებით, რომელიც რეგისტრირებული არ არის, მაშინ

აღნიშნული ქვეყანა არ არის ვალდებული განსხვავებული დაცვა მიანიჭოს არარეგისტრირებულ უცხოურ და ადგილობრივ საფირმო სახელწოდებებს. ამასთან, კონვენციის აღნიშნული კომენტარის თანახმად, თუ არსებობს შეცდომაში შეყვანის საშიშროება (სხვა სახელწოდებასთან ან სასაქონლო ნიშანთან ურთიერთმსგავსების გამო), მაშინ უცხოური საფირმო სახელწოდების დაცვა შეიძლება დამოკიდებულ იქნეს ფაქტობრივ გამოყენებაზე მოცემული ქვეყნის ფარგლებში.

7) წარმოშობის აღნიშვნა და წარმოშობის ადგილის დასახელება

პარიზის კონვენციის გაგებით, წარმოშობის აღნიშვნა მოიცავს ნებისმიერ სახელწოდებას, მითითებას ან აღნიშვნას (ნიშანს, სიმბოლოს), რაც ამა თუ იმ ქვეყანაზე, ან ქვეყნის სხვადასხვა ადგილზე მიუთითებს იმ მიზნით, რომ მომხმარებელს აუწყოს საქონლის წარმოშობის ამ ქვეყანასთან ან კერძოდ, იქაურობასთან კავშირი. მაგალითად, ნაწარმოებია საქართველოში, ქართული ღვინო, ან, უბრალოდ, ჩინეთი, ჰოლივუდი, პარიზი, ან იმერული ყველი, მეგრული გოჭი, აჭარული ხაჭაპური და სხვ.

საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება კი უფრო ვიწრო შინაარსისაა. იგი, გარდა იმისა, რომ უკავშირდება მხოლოდ მოცემულ ქვეყანას ან მის რომელიმე კონკრეტულ ადგილს, აუცილებლად გულისხმობს, მის ამ ადგილთან დაკავშირებულ განსაკუთრებულ თვისებებს, რასაც იმავე სახის საქონელი ვერ შეიძენს, თუ სხვა ადგილზე იქნა ნაწარმოები.

გვინდა ხაზი გავუსვათ პარიზის კონვენციის მე-10 და მე-10bis მუხლების მოთხოვნებს. მათში გათვალისწინებულია მომხმარებელთა დაცვა ამ აღნიშვნების არაკანონიერი გამოყენების შემთხვევაში, რაც, უპირველეს ყოვლისა, დაკავშირებულია დაცვასთან, რათა მომხმარებელი შეცდომაში შეყვანისგან დაიცვას. იკრძალება

წარმოშობისა და ადგილწარმოშობის აღნიშვნების პირდაპირი თუ არაპირდაპირი გამოყენება, როდესაც ამას არაუფლებამოსილი პირი აკეთებს. პარიზის კონვენცია, აღნიშნულთან დაკავშირებით, შეიცავს საქონლის დაყადაღების მოთხოვნასაც.

გარდა ამისა, კონვენცია ითვალისწინებს იმის შესაძლებლობას, რომ მეწარმეთა ინტერესების დაცვა ქვეყანაში აწარმოოს მეწარმეთა გაერთიანებებმა, რომლებიც უფრო ეფექტურად დააყენებენ შესაბამის უფლებამოსილ ორგანოთა წინაშე სათანადო მოთხოვნებს და მათი განხორციელების უზრუნველყოფას მიაღწევენ.

სამრეწველო საკუთრების ეს ობიექტი ამიტომ ფაქტობრივად ყოველთვის გეოგრაფიულ დასახელებასთან არის დაკავშირებული და მას არ შეიძლება ჰყავდეს ერთი მეპატრონე, კონვენცია ადგენს ვინ შეიძლება იყოს დაინტერესებული პირი. ასეთად მიიჩნევა საქონლის დამამზადებელი — მწარმოებელი, მეწარმე ან ვაჭარი. ამასთან, აღნიშნულ პირს საწარმო უნდა ჰქონდეს იმ მოცემულ გეოგრაფიულ ადგილზე უშუალოდ ან იმ რაიონში, რომელშიც ეს ადგილი შედის, ან ქვეყანაში (თუ ცრუ მითითებებისას ქვეყანა არის დასახელებული). ეს ნორმა პირდაპირი მოქმედების ნორმად არის გადმოცემული, თუ მის გამოყენებას მიმართავენ სასამართლოში.

აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ არსებობს ეროვნული ტრადიციებით წარმოებული პროდუქტები, რომლებსაც საკუთარი სახელი გააჩნიათ და რომლებიც საშუალებას იძლევა დავასკვნათ კონკრეტული პროდუქციის წარმოშობა ამა თუ იმ ქვეყნიდან. მაგალითად, „ჩურჩხელა“ ან „სულუგუნი“ ისეთი აღნიშვნებია, რომლებიც მიანიშნებენ ასეთი პროდუქციის ქართულ წარმოშობაზე. ეს კარგადაა ცნობილი ყოფილი სსრ კავშირის სივრცეში. ამ აღნიშვნებს დაცვა ესაჭიროებათ, თუნდაც იმიტომ, რომ სულუგუნის წარმოების უამრავი მაგალითი გვაქვს რუსეთისა და ყოფილი სსრ კავშირის სხვა რესპუბლიკებში, რაც, თუ ასე გაგრძელდა„„სულუგუნისთვის“ წარმოშობის მინიშნების ფუნქციის დაკარგავს და (რადგან იმ ქვეყნებში ვერ იქნება დაცული ამ ყველის წარმოების ქართული ტრადიციები და პირობები), მომხმარებელთა თვალში საქართველოს ტრადიციების რეპუტაცის შელახავს.

ჩვენი აზრით, აუცილებელია დაჩქარდეს ახლად მიღებული კან-

ონის ამოქმედება, ქვეყნებთან ორმხრივი და მრავალმხრივი შეთანხმებების დადება.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ახლად მიღებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები, კერძოდ, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში დადებული შეთანხმება ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ვაჭრობის თანხვედრი უფლებების შესახებ იყენებს ტერმინს „გეოგრაფიული აღნიშვნა“, რომელიც აერთიანებს პარიზის კონვენციის ორივე ცნებას – საქონლის წარმოშობის აღნიშვნასა და წარმოშობის ადგილის დასახელებას. საქართველოს კანონით საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელება და გეოგრაფიული აღნიშვნა და ერთმანეთისაგან განსხვავებული ობიექტებია.

8) არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა

ეს ობიექტიც ადრე უკვე იქნა დაწვრილებით განხილული, ამიტომ შემოვიფარგლებით პარიზის კონვენციის ზოგიერთი მნიშვნელოვანი დებულების გაშუქებით. არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აქტების ამკრძალავი ნორმები შესულია კონვენციის მე-8, მე-9, მე-10, მე-10bis, მე-10ter მუხლებში.

კონვენცია ითხოვს, რომ ქვეყნებმა აუცილებლად განახორციელონ ეფექტური დაცვა არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან, მაგრამ არ აკონკრეტებს, როგორ და რანაირად. ამ საკითხის გადაწყვეტა ევალება ეროვნულ კანონმდებლობას.

მე-10bis მუხლი გადმოსცემს, რომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციაა ნებისმიერი ისეთი ქმედების ჩადენაა, რომელიც წინააღმდეგობაშია (ან უპირისპირდება) კომერციულ ან სამეწარმეო საქმიანობაში დამკვიდრებულ პატიოსან ჩვეულებს (პრაქტიკას).

პარიზის კონვენცია გამოყოფს ზოგიერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ქმედებას, რომელიც უნდა იქნეს აკრძალული. ეს ქმედებებია, მაგალითად:

– რომლებიც იწვევს კონკურენტების ნაწარმის, საქონლის ან სამეწარმეო, ან კომერციული საქმიანობის აღრევას. ეს მოთხოვნა არ შემოიფარგლება მხოლოდ სასაქონლო ნიშნებით ან საფირმო სახელწოდებებით, არამედ მოიცავს ნაწარმის ფორმის, შეფუთვის, ან სავაჭრო კაზმულობის, ან სხვაგვარი საშუალების (მაგალითად, საქმიანობის სტილი) გამოყენებას.

— რომლებიც შეიცავს ცრუ ჩასიათის განცხადებებს, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს კონკურენტის სახელისა და საქმიანობის დისკრედიტაცია, ჩირქი მოსცხოს მისი ნაწარმის თვისებებს და რეპუტაციას და ა.შ. ამასთან, პარიზის კონვენცია ეროვნული კანონმდებლობის საკითხად მიიჩნევს ისეთი ქმედების შეფარდებას არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აქტთან, რომელიც არცთუ ცრუ (შეიცავს სიმართლეს) და ითხოვს შესაბამისი სანქციის დადგენას, ან საკითხის სხვაგვარად მოწესრიგებას.

— რომლებიც შეიცავს შეცდომაში შემყვან მითითებებს, ან განცხადებებს საქონლის წარმოების ტექნოლოგიის შესახებ, მახასიათებლების შესახებ, მათი ხარისხის შესაბამისობის შესახებ, მოცემული ნაწარმის ბუნების შესახებ და ა.შ. ჩვენის აზრით, კონკურენციის ეს მოთხოვნა მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მთავარი იარაღი უნდა იყოს. მაგრამ, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში ამჟამად მოქმედი კანონი ვერ იცავს მომხმარებელთა უფლებებს აღნიშნული მოთხოვნების თვალსაზრისით და დიდად დასახვეწია.

ძირითადი დებულებები

ეროვნული რეჟიმი

პარიზის კონვენციის მეორე და მესამე მუხლებში მოცემულია ფუნდამენტური პრინციპი, რომელიც უარყოფს დისკრიმინაციას და დღემდე უცვლელი რჩება. კონვენციის მონაწილე ქვეყნებმა იკისრეს ვალდებულებები და მოვალენი არიან ამ კონვენციაში გაერთიანებულ სახელმწიფოთა მოქალაქეებს სამრეწველო საკუთრების დაცვასთან დაკავშირებით მიანიჭონ ისეთივე უფლებები, რაც გააჩნიათ საკუთარ მოქალაქეებს. ის დებულება, რომ ეროვნული რეჟიმის პრინციპით სარგებლობის შესაძლებლობა ენიჭებათ კონვენციაში მონაწილე ქვეყნების მოქალაქეებს, არ ნიშნავს იმას, რომ მესამე ქვეყნების მოქალაქეებს საერთოდ არა აქვთ უფლება ისარგებლონ იმავე რეჟიმით. საამისოდ უნდა შესრულდეს გარკვეული პირობები. კერძოდ, ეს პრინციპი ვრცელდება პარიზის კავშირის არაწევრი ქვეყნების მოქალაქეებზეც, თუ მათ გააჩნიათ საცხოვრებელი ადგილი, ან „ნამდვილი სამეწარმეო, ან სავაჭრო საწარმო“ მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიაზე. ამ დებულებიდან ჩანს, თუ რამდენად თანაბარუფლე-

ბიანი და დახვეწილია კონვენციის ტექსტი ადამიანის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით. სწორედ ამ პრინციპის განხორციელებითაა შესაძლებელი სამრეწველო საკუთრებაზე ადეკვატური უფლებების მოპოვება საზღვარგარეთ.

ეროვნული რეჟიმი გამოიყენება კონვენციის მონაწილე ქვეყნების მოქალაქეთათვის. ტერმინი „მოქალაქე“ ფართო გაგებითაა გადმოცემული და მოიცავს როგორც ფიზიკურ, ისე იურიდიულ პირს.

ფიზიკური პირისათვის მოქალაქეობის მინიჭების ან ჩამორთმევის საკითხებს აწესრიგებს შესაბამისი ქვეყნის ეროვნული კანონი. ამდენად, მხოლოდ ამ ქვეყნის კანონი შეიძლება იქნეს გამოყენებული მოქალაქეობის სტატუსის საკითხის განსაზღვრისას, მათ შორის, თუ საკითხი წყდება უცხოეთის რომელიმე ქვეყანაში.

საკითხის გადაწყვეტა, თუ როგორაა დაცული ამა თუ იმ ქვეყნის მოქალაქე საკუთარი სახელმწიფოს მიერ, მთლიანადაა დამოკიდებული ამ ქვეყნის ეროვნულ კანონმდებლობაზე. შესაბამისად, მოქალაქეთა უფლებების დასაცავად ვერ იქნება გამოყენებული პარიზის კონვენცია, თუ კონსტიტუცია ან სპეციალური კანონი არ იძლევა ამის უფლებას. საქართველოს კონსტიტუციის მეექვსე მუხლის თანახმად, თუ ეროვნული კანონმდებლობა წინააღმდეგობაშია საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან, მაშინ გამოიყენება ამ უკანასკნელის წესები. მაშასადამე, საქართველოს მოქალაქეს უფლება აქვს მოითხოვოს პარიზის კონვენციის შესაბამისი დებულებების გამოყენება, თუ არსებობს ურთიერთსაწინააღმდეგო დებულებები ეროვნულ კანონმდებლობასა და პარიზის კონვენცის შორის.

ეროვნული რეჟიმის პრინციპი ვრცელდება ყველა იმ შელავათებზე, რაც გათვალისწინებულია ქვეყნის კანონმდებლობით საკუთარ მოქალაქეთათვის. ამ დებულების თანახმად, ეროვნული კანონმდებლობა უნდა იქნეს გამოყენებული კონვენციის მონაწილე სხვა ქვეყნის მოქალაქეთათვის იმ სახით, რა სახითაც გამოიყენება საკუთარი მოქალაქისათვის. ეს ამავდროულად ნიშნავს იმას, რომ მონაწილე ქვეყნების მოქალაქეებს არა აქვთ უფლება მოითხოვონ სხვა ქვეყანაში ნაცვალგების პრინციპის გავრცელება. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში პატენტის მოქმედების

ვადა აითვლება მისი გაცემის თარიღიდან, ამერიკელ მოქალაქეს არა აქვს უფლება იგივე მოითხოვოს საქართველოში, რადგან აქ პატენტის მოქმედება იწყება „საქპატენტში“ განაცხადის შეტანის დღიდან. ასევე, საქართველოს მოქალაქეს არ აქვს უფლება მოითხოვოს ამერიკის შეერთებულ შტატებში „წინათსარგებლობის“ პრინციპის გავრცელება იმ მოტივით, რომ საქართველოს საპატენტო კანონმდებლობა ითვალისწინებს ამ უფლების გამოყენებას. ამერიკელი მოქალაქე კი საქართველოში ისარგებლებს აღნიშნული პრინციპით.

ნაცვალგების პრინციპის გამოყენება შეიძლება არ ვრცელდებოდეს როგორც კოდიფიცირებულ სამართალზე, ასევე სასამართლოთა პრაქტიკაზე, საპატენტო უწყებების ან სხვა სახელმწიფო ადმინისტრაციული დაწესებულებების პრაქტიკაზე. მაგალითად, აშშ-ს საპატენტო უწყება საპატენტო განაცხადს განსახილველად არ მიიღებს, თუ იგი უშუალოდ გამოგონების ნამდვილმა ავტორმა არ წარადგინა და განცხადებას სპეციალური ფიცი (დეკლარაცია) არ დაურთო, რომ იგი არის პირველი და ნამდვილი გამომგონებელი.

პარიზის კონვენცია იძლევა ეროვნული რეჟიმის პრინციპიდან ზოგიერთი გამონაკლისის გაკეთების უფლებას. ეროვნული კანონმდებლობის დებულებანი ძალაში რჩება უპირობოდ, როდესაც საკითხი ეხება სასამართლო და ადმინისტრაციულ ორგანოთა კომპეტენციას, აგრეთვე საცხოვრებელი ადგილის არჩევასა და რწმუნებულის დანიშვნას. მაშასადამე, ეროვნული კანონმდებლობის წმინდა პროცედურული ხასიათის მოთხოვნები, რომლებიც უცხოელთათვის აწესებენ განსაკუთრებულ პირობებს სასამართლო და ადმინისტრაციული პროცედურის სფეროში, გამოყენებული უნდა კონვენციის მონაწილე ნებისმიერი ქვეყნის მოქალაქის მიმართ.

ეს წესი იძლევა შესაძლებლობას, რომ ეროვნულმა კანონმდებლობამ დაადგინოს ისეთი მოთხოვნა, რომლის თანახმადაც, უცხო ქვეყნის მოქალაქეს შეეძლება განაცხადის წარდგენა საქართველოს საპატენტო უწყებაში, მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეობის მქონე რწმუნებულის მეშვეობით. ეროვნული რეჟიმის შეზღუდვის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს ის, რომ სასამართლოში სარჩელი შეიტანება მხოლოდ მოსარჩელეს საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით (ანუ იმ ქვეყანაში, სადაც მოსარჩელეს გააჩნია საცხოვრებელი

ადგილი), ან იმ ადგილის მიხედვით, სადაც მოსარჩელეს გააჩნია ნამდვილი მოქმედი საწარმო.

იმისათვის, რომ უფრო ნათლად გადმოიცეს ეროვნული რეჟიმის პრინციპის შინაარსი, უნდა გაირკვეს, თუ რას ნიშნავს ტერმინი „საცხოვრებელი ადგილი“ და „ნამდვილი და მოქმედი სამრეწველო ან სავაჭრო საწარმო“.

კონვენციის თანახმად, პირს გააჩნია საცხოვრებელი ადგილი, თუ იგი ქვეყნის ტერიტორიაზე მუდმივად ცხოვრობს მოცემულ ადგილზე, ისე, რომ არც კი აფორმებს თავის ამ ადგილზე ყოფნას იურიდიულად. მაშასადამე, ქვეყნის ტერიტორიის ამა თუ იმ ადგილზე ცხოვრება საკმარისია, რომ დაკმაყოფილდეს „საცხოვრებელი ადგილის“ მოთხოვნა. ამასთან, სრულიადაც არ არის აუცილებელი მოცემულ ადგილზე იურიდიული გაფორმება.

„ნამდვილი (მოქმედი) სამრეწველო ან სავაჭრო საწარმო“ ნიშნავს, რომ პირს უნდა გააჩნდეს ასეთი საწარმო და ახორციელებდეს სამეწარმეო ან კომერციულ საქმიანობას. აღსანიშნავია, რომ ამ მოთხოვნას ვერ დააკმაყოფილებს ისეთი ვითარება, როდესაც პირს გააჩნია მხოლოდ საფოსტო ყუთი მოცემულ ქვეყანაში, ან იჯარით აქვს აღებული რაიმე ფართი მცირე კანტორისათვის და არ ეწევა სამეწარმეო ან კომერციულ საქმიანობას.

საკუთარ ქვეყანაში სამრეწველო საკუთრების დაცვასთან დაკავშირებით მოქალაქეს არ მოეთხოვება აუცილებლად გააჩნდეს მოქმედი საწარმო ან მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი.

პრიორიტეტის უფლება

კონვენციის მეოთხე მუხლი ადგენს, რომ სწორად გაფორმებული და სამრეწველო საკუთრების ობიექტებზე უფლებების მოსაპოვებლად ერთ-ერთ მონაწილე ქვეყანაში პირველად წარდგენილი განაცხადის საფუძველზე განმცხადებელს (ან უფლებამონაცვლეს) უფლება აქვს 6 ან 12 თვის მანძილზე მოითხოვოს სამრეწველო საკუთრების დაცვა კონვენციის ნებისმიერ პირველ ქვეყანაში მოპოვებული პრიორიტეტის უფლების გამოყენებით. ამასთან, სხვა ქვეყნებში განაცხადები ჩაითვლება მიწოდებულად იმავე თარიღით, რა თარიღიც გააჩნდა პირველად მიწოდებულ განაცხადს.

პირველ ქვეყანაში მიწოდებული პირველი განაცხადის აღსანიშ-

ნავად, ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია ვიხმაროთ ტერმინი „პირველი განაცხადი“, რადგან მის საფუძველზე, იმავე ობიექტზე, შეიძლება 140-ზე მეტ ქვეყანაში გაიცეს დამცავი დოკუმენტი.

პირველი განაცხადის საფუძველზე წარმოქმნილი საკონვენციო პრიორიტეტის უფლება გამოიხატება იმით, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში ყველა შემდგომ მიწოდებული განაცხადი ისარგებლებს უპირატესობით პირველი განაცხადის მიწოდების თარიღის შემდეგ განხორციელებულ ყველა იმ ქმედების მიმართ, რომელესაც ჩვეულებრივ პირობებში შეეძლო გაექარწყლებინა განმცხადებლის უფლებები ან ობიექტის დაცვითუნარიანობა.

პრიორიტეტის უფლების მოთხოვნის 6-თვიანი ვადა ვრცელდება სამრეწველო ნიმუშებსა და სასაქონლო ნიშნებზე, ხოლო 12-თვიანი — გამოგონებებსა და სასარგებლო მოდელებზე. მართალია, ამ დებულებაში არ არის მოხსენიებული მომსახურების ნიშნები, მაგრამ კონვენციის წევრ ქვეყანას უფლება აქვს გაავრცელოს მასზე სასაქონლო ნიშნების დაცვისა და გაფორმების მოთხოვნები.

რადგან პრიორიტეტის უფლება შეიძლება მოთხოვნილი იქნეს მხოლოდ სწორად გაფორმებული პირველი განაცხადის საფუძველზე და მხოლოდ იმ ობიექტზე და იმ ფარგლებში, რაც მასშია წარმოდგენილი, დაუშვებელია, რომ ამ განაცხადს მოჰყვეს მეორე, უფრო გაუმჯობესებული, ან უკეთესად გაფორმებული განაცხადი, რომელსაც განმცხადებელი საკონვენციო პრიორიტეტის საფუძვლად გამოიყენებს. კონვენციაში ტერმინი „სწორად გაფორმებული განაცხადის“ შინაარსი არ არის ახსნილი. იგულისხმება, რომ განაცხადი ისე უნდა იყოს გაფორმებული, რომ ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის შედეგად მას დაუდგინდეს განაცხადის შეტანის თარიღი პირველი ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

საკონვენციო პრიორიტეტის უფლებით შეიძლება ისარგებლოს ნებისმიერმა პირმა, რომელზეც ვრცელდება ეროვნული რეჟიმის პრინციპი. ამასთან, ეს უფლება შეიძლება გადაეცეს სხვა პირს ისე, რომ იმავდროულად არ გადაეცეს მას „პირველი განაცხადი“ ფიზიკურად. აღნიშნულიდან გამომდინარე, განმცხადებელს შეუძლია პრიორიტეტით სარგებლობის უფლება მრავალ პირს დაუთმოს სხ-

ვადასხვა ქვეყანაში გამოსაყენებლად.

კონვენცია პრიორიტეტის უფლების ფარგლების განსაზღვრისათვის ადგენს „მრავლობითი“ ან „ნაწილობრივი“ პრიორიტეტის მოთხოვნის შესაძლებლობას, როდესაც საქმე გვაქვს საპატენტო დაცვასთან. „მრავლობითი პრიორიტეტის“ მოთხოვნისათვის შეიძლება გაერთიანდეს ორი ან მეტი განაცხადი (თუ გამოგონების ერთიანობის პირობა არ ირღვევა) და დადგინდეს პრიორიტეტები ყველა პირველი განაცხადის მიხედვით. კონვენციის ეს დებულება კარგად პასუხობს პრაქტიკულ მოთხოვნილებებს. განაცხადის მიწოდების შემდეგ გამომგონებელი ხშირად უფრო სრულყოფს და ხვეწს საგამომგონებლო იდეას, შეაქვს კორექტივები და დამატებები, რომელთაგანაც თითოეული შეიძლება გახდეს დამოუკიდებელი დაცვის საგანი და გაფორმდეს მომდევნო განაცხადით. ასეთ შემთხვევაში მიზანშეწონილი იქნება წინა და მომდევნო განაცხადების გაერთიანება და საკონვენციო პრიორიტეტის მოთხოვნის ვადის გასვლამდე მონაწილე ქვეყანაში გაერთიანებული განაცხადის მიწოდება. ასეთი პრიორიტეტის მოთხოვნა დასაშვებია მაშინაც კი, როდესაც მრავლობითი პრიორიტეტის დადგენა მოითხოვება სხვადასხვა ქვეყანაში ადრე მოწოდებული პირველი განაცხადების საფუძველზე. აღსანიშნავია, რომ სასაქონლო ნიშნებისათვის იგივე შესაძლებლობა არ არის კონვენციით გათვალისწინებული და თუ განმცხადებელს ორი ან მეტი განაცხადის საფუძველზე, რომლითაც განსხვავებულ საქონლის ჩამონათვალზე მოითხოვება ნიშნის რეგისტრაცია, სურს ერთი გაერთიანებული განაცხადის შეტანა მრავლობითი პრიორიტეტის მოთხოვნით, საკითხს გადაწყვეტს მხოლოდ ეროვნული კანონმდებლობა. ქვეყნების უმეტესობა არ ცნობს ასეთ პრაქტიკას, მაგრამ სასამართლო პრეცედენტების მიხედვით გვხვდება საკითხის მოწესრიგების მაგალითები მრავლობითი პრიორიტეტის სასარგებლოდ.

საგამოფენო პრიორიტეტის უფლება

პარიზის კონვენციის დაფუძნების ერთ-ერთი მიზეზი გამოფენაზე სამრეწველო საკუთრების ექსპონატების დაუცველობა იყო და ამდენად, ეს დებულება თავიდანვე, 1883 წლიდანვე მოქმედებს. კონვენციის მეთერთმეტე მუხლის თანახმად, მონაწილე ქვეყნები

ვალდებული არიან მიანიჭონ ოფიციალურ ან ოფიციალურად ცნობილ გამოფენაზე ექსპონირებულ გამოგონებებს, სასარგებლო მოდელებს, სამრეწველო ნიმუშებს, სასაქონლო ნიშნებს დროებითი დაცვა, ამასთან, დროებითი დაცვის საშუალებანი უნდა განისაზღვროს ეროვნული კანონმდებლობით. შეიძლება დაწესდეს საგამოფენო პრიორიტეტით სარგებლობის უფლება ადრე განხილული საკონვენციო პრიორიტეტის მსგავსად. ასეთი უფლება დროებითია, რადგან იგი იწურება, თუ მისით სარგებლობის უფლება არ განხორციელდა რაღაცა დროის ვადაში, მაგალითად, გამოფენის დამთავრებიდან ექვს თვეში.

ქვეყნებს უფლება აქვთ დააწესონ პატენტუნარიანი ობიექტების დაცვის სხვაგვარი საშუალება, მაგალითად, დაადგინონ, რომ ექსპონირება არ აბათილებს გამოგონების სიახლეს და რომ ექსპონირებული ობიექტის გამოყენება უნებართვოდ აკრძალულია. ასევე, ექსპონატის მფლობელს შეიძლება დაუწესდეს პირველი მოსარგებლის უფლება, რაც დაუპირისპირდება მესამე პირთა შესაძლო უფლებებს. საქართველოს საპატენტო კანონის 30(2)-ე მუხლით დაწესდა საგამოფენო პრიორიტეტით სარგებლობის უფლება, რომლის გამოყენებაც დაშვებულია ობიექტის ექსპონირების დღიდან 6 თვის განმავლობაში.

გარდა ამისა, საქართველოს საპატენტო კანონის მე-15 მუხლი ადგენს, რომ სიახლეს ვერ გააბათილებს ინფორმაციის გახსნა განაცხადის შეტანის თარიღამდე, თუ ინფორმაცია გავრცელდა ამ თარიღამდე არა უმეტეს 12 თვით ადრე — გამოგონებისათვის და არა უმეტეს 6 თვით ადრე — სასარგებლო მოდელისა და სამრეწველო ნიმუშისათვის. როგორც ვხედავთ, მოცემული ვადები უდრის ან აღემატება საგამოფენო პრიორიტეტით სარგებლობის ვადებს. ამდენად, ნორმა საგამოფენო პრიორიტეტის შესახებ ზედმეტად გვეჩვენება, რადგან მისი შინაარსი ის არის, რომ არ გაბათილდეს განცხადებული ობიექტის სიახლე და არ მოისპოს პატენტის მიღების შესაძლებლობა. ამასვე ემსახურება შელავათიანი პერიოდის დადგენა საპატენტო კანონის მე-15 მუხლის თანახმად, რომელიც ვრცელდება და ფარავს საგამოფენო პრიორიტეტით სარგებლობის დადგენილ ვადებს.

რა სახის გამოფენაა ესა თუ ის გამოფენა, წყვეტს შესაბამისი ქვეყნის სასამართლო, ან სხვა ადმინისტრაციული ორგანო. გამოფენების განმარტება მოყვანილია კონვენციაში საერთაშორისო გამოფენების შესახებ, რომელიც დაიდო პარიზში 1928 წლის 22 ნოემბერს. გამოფენა ოფიციალურია, თუ ის მოწყობილია სახელმწიფოს ან საჯარო ხელისუფლების სხვა ორგანოს მიერ. გამოფენა ოფიციალურადაა მიჩნეული თუ იგი ასეთად მიიჩნია სახელმწიფომ ან საჯარო ხელისუფლების სხვა ორგანომ. გარდა ამისა, დროებითი დაცვის უფლებით სარგებლობისთვის გამოფენა საერთაშორისო უნდა იყოს. აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენილი განმარტებების განუსაზღვრელობის გამო, ზოგიერთი ქვეყანა ატყობინებს საერთაშორისო ბიუროს იმ გამოფენების დასახელებას, რომლებზედაც სურს გაავრცელოს დროებითი დაცვა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, პარიზის კონვენცია ეხება აგრეთვე სამრეწველო საკუთრების ისეთი ობიექტების დაცვის საკითხებს, როგორიცაა სასაქონლო და მომსახურების ნიშნები, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა და სხვა, რომელთა კონკრეტული განხილვა ამ წიგნში მიზანშეწონილად არ მიგვაჩნია.

პატენტებისა და ნიშნების დამოუკიდებლობა

პატენტებისათვის ეს პრინციპი გადმოცემულია კონვენციის მე-4ბის მუხლში, ნიშნებისათვის კი მეექვსე მუხლში. დაწესებულია, რომ უფლებების გაფორმებისას და დამცავი დოკუმენტების ძალაში შენარჩუნებისას, გამოიყენება მხოლოდ ეროვნული კანონმდებლობა, ანუ მოქმედებს ეროვნული რეჟიმი. არც პატენტის და არც ნიშნის ბედი არ არის დამოკიდებული სხვა ქვეყანაში ამავე გამოგონებაზე, პატენტის გაცემა არგაცემის ან ნიშნის რეგისტრაციის საკითხის გადაწყვეტაზე. თუ ერთმა ქვეყანამ უარი თქვა პატენტის გაცემაზე, ან ნიშნის რეგისტრაციაზე, ეს არ ავალდებულებს სხვა მონაწილე ქვეყანას იგივე გადაწყვეტილება გამოიტანოს. ამდენად, სხვადასხვა ქვეყანაში ერთ გამოგონებაზე, სასარგებლო მოდელსა ან სამრეწველო ნიმუშზე გაცემული პატენტები ისევე, როგორც რეგისტრირებული ნიშნები, ერთმანეთისაგან სრულიად დამოუკიდებელია. კონვენცია აკონკრეტებს, რომ პატენტს, რომელიც გაიცემა საკონვენციო განაცხადის საფუძველზე, მოქმედების ვადა უნდა აეთ-

ვალოს ისე, რომ საკონვენციო პრიორიტეტის თარიღი არ იქნეს მიღებული მხედველობაში.

პრიორიტეტის მოთხოვნისათვის უნდა შესრულდეს კონვენციის მონაწილე ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობით დაწესებული ფორმალური მოთხოვნები. აუცილებელ მოთხოვნათა რიცხვს განეკუთვნება განმცხადებლის ვალდებულება, მიუთითოს პირველი განაცხადის წარდგენის თარიღი და ქვეყანა. აგრეთვე, დასაშვებია მოთხოვნილ იქნეს პირველი განაცხადის ნომრის ჩვენება, როგორც აუცილებელი პირობა. გარდა ამისა, ეროვნულმა კანონმდებლობამ შეიძლება დააწესოს პირველი განაცხადის ასლის (დამოწმებული შესაბამისი ქვეყნის უწყების მიერ) და მისი თარგმანის წარდგენის აუცილებლობა. ამ ასლის წარდგენისათვის არ შეიძლება დაწესდეს ლეგალიზაცია, ხოლო წარდგენის ვადა არ უნდა იყოს 3 თვეზე ნაკლები პრიორიტეტის მოთხოვნის სურვილით განაცხადის მიწოდების დღიდან.

აღსანიშნავია, რომ პრიორიტეტის უფლებაზე უარის თქმა ვერ გამოიწვევს სასაქონლო ან მომსახურების ნიშნის რეგისტრაციის უარყოფას, აგრეთვე, პატენტის გაცემაზე უარის თქმას.

იმ ქვეყნებისათვის, სადაც პატენტი მოქმედებს ეროვნული კანონმდებლობით, საპატენტო უწყებაში განაცხადის შეტანიდან პატენტის მოქმედების ვადა უნდა აითვალოს ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი წესით. მაგალითად, საქართველოში ასეთი პატენტი (ისევე როგორც არასაკონვენციო) იმოქმედებს „საქპატენტში“ განაცხადის მიწოდების დღიდან (მიუხედავად საკონვენციო პრიორიტეტისა, რომელიც უფრო ადრინდელი თარიღი იქნება).

ასეთივე წესი ვრცელდება სასაქონლო ნიშნებზე.

აგრეთვე, არ შეიძლება გაბათილდეს პატენტი ან ნიშნის რეგისტრაცია სხვა ქვეყანაში გაბათილების გამო.

გამომგონებლის უფლება სახელის მოხსენიებაზე

კონვენციის მე-4ტერ მუხლი ეხება კიდევ ერთ მეტად მნიშვნელოვან საკითხს და აწესრიგებს გამოგონების, სასარგებლო მოდელების, სამრეწველო ნიმუშების ავტორების პირადი არაქონებრივი უფლების დაცვის პრობლემას. გამომგონებლის ეს უფლება კონვენციაში დაფიქსირდა ლონდონის 1934 წლის კონფერენციაზე.

გამომგონებელს შეუძლია მოითხოვოს მისი სახელის მითითება პატენტში. ამ უფლების განხორციელება მნიშვნელოვანია მაშინ, როდესაც პატენტი სხვა პირზე გაიცემა, რაზედაც გამომგონებლის თანხმობა არსებობს. მოცემული წესი ეფუძნება ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ერთ-ერთ უმთავრეს პრინციპს, რომლის მიხედვითაც პირადი არაქონებრივი უფლებები, კერძოდ, ავტორობისა და სახელის უფლება, განუსხვისებელი უფლებებია და ქონებრივი უფლებების გადაცემა პირადი არაქონებრივი უფლებების გადაცემას ვერ გამოიწვევს. გამომგონებლის მორალური უფლებების დაცვის მოცემული ნორმა პარიზის კონვენციას ჰარმონიულს ხდის ბერნის კონვენციასთან და ხაზს უსვამს ავტორობის უფლების ერთიან ბუნებას განურჩევლად იმისა, ავტორი გამომგონებელია თუ მწერალი ან კომპოზიტორი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ცხადია, გამომგონებელს უფლება აქვს მოითხოვოს სახელთან დაკავშირებული ყველა უფლების გამოყენება. ჩვენი აზრით, პარიზის კონვენციის მოცემული ნორმა გამომგონებლის მიერ მორალური ზიანის ანაზღაურების საფუძველია.

გარდა აღნიშნულისა, ბერნის კონვენციის მსგავსად, პარიზის კონვენცია უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ გამომგონებელი ანონიმად დარჩეს, რაც მხოლოდ მის სურვილზეა დამოკიდებული. ბერნის კონვენციისაგან განსხვავებით, ანონიმად დარჩენა საპატენტო ქონებრივი უფლებების დაცვის ვადებსა და მათ ათვლაზე გავლენას ვერ იქონიებს.

იძულებითი ლიცენზია

შესაბამის კომპეტენტურ სახელმწიფო ორგანოს ეკუთვნის უფლება, რომლის არსი ის გახლავთ, რომ, თუ პატენტი არ გამოიყენება, ან არასაკმარისად გამოიყენება, დააწესოს იძულებითი ლიცენზიის გაცემის რეჟიმი. საქართველოს საპატენტო კანონის თანახმად, იძულებითი ლიცენზია შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს აგრეთვე ისეთი პატენტის მფლობელის მიერ, რომელმაც თავისი გამოგონების გამოყენებით შეიძლება დაარღვიოს სხვა პატენტიდან გამომდინარე უფლებები. ეს წესი არ ეწინააღმდეგება პარიზის კონვენციას და იმავდროულად თანხმობაშია საპატენტო დაცვის თანამედროვე ტენდენციებთან. ამ უფლების განხორციელება შეიძლება მხოლოდ

გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ – განაცხადის მიწოდებიდან არა უადრეს 4 წლისა, ან პატენტის გაცემიდან – 3 წლისა. ამასთან, პატენტმფლობელს უნდა მიეცეს გონივრული გასამრჯელო. ასეთი წესით გაცემული იძულებითი ლიცენზია არ შეიძლება იყოს განსაკუთრებული. დაუშვებელია ლიცენზიატის მიერ მისი გადაცემა ან სუბლიცენზიის გაცემა. კონვენციის მე-5(4) მუხლი გამონაკლისს აწესებს. იძულებითი ლიცენზია შეიძლება იქნეს გადაცემული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გადაცემა ხდება საწარმოსთან ან გუდვილთან ერთად. გვინდა აღვნიშნოთ, რომ პარიზის კონვენციის რუსული ოფიციალური ტექსტის მე-5(4) მუხლის ბოლო ოთხი სტრიქონი საპირისპიროდ იკითხება, ამასთან, მასში საერთოდ არ არის მოხსენიებული გუდვილი. ჩვენ სპეციალურად შევისწავლეთ ეს საკითხი და აღმოჩნდა, რომ ორიგინალში (ფრანგული ტექსტი) და ინგლისურ ოფიციალურ ტექსტში გუდვილი აუცილებლად ფიგურირებს. თუ საქართველოში მოსამართლეს საკითხის განსჯა მოუხდება პარიზის კონვენციის მოცემული მუხლის გამოყენებით, მაშინ ის არ უნდა დაეყრდნოს რუსულ ოფიციალურ ტექსტს, რადგან ის მცდარია. უმჯობესია გამოყენებულ იქნეს ან ამ წიგნში წარმოდგენილი კონვენციის ქართული თარგმანი (სანამ ოფიციალური ქართული თარგმანი არ არსებობს), ან ფრანგული, ან ინგლისური ტექსტი.

საპატენტო უფლებების გაუვრცელებლობა საერთაშორისო ტრანსპორტზე

თუ გამოგონების გამოყენება აუცილებელი გახდა მაშინ, როდესაც სატრანსპორტო საშუალება დროებით იმყოფება ან ტრანზიტით გადააქვს მოცემულ ქვეყანაში დაპატენტებული პროდუქცია, პატენტმფლობლისაგან რაიმე წინასწარი ნებართვის ან ლიცენზიის ალება საჭირო არ არის.

ნიშნის გამოყენება

სასაქონლო ნიშნების აუცილებელ გამოყენებას, გამოყენების ფორმასა და თანამფლობელთა მიერ გამოყენებას ეხება კონვენციის მეხუთე მუხლი. ამ მუხლის დებულებების მისადაგება მომსახურების ნიშნებისათვის სავალდებულო არ არის მონაწილე ქვეყნებისათვის და მხოლოდ მათ ეროვნულ კანონმდებლობაზეა დამოკიდებული.

ნიშნის აუცილებელი გამოყენების მოთხოვნას კონვენცია არ შეიცავს, მაგრამ მოითხოვს, რომ, თუ ეროვნული კანონმდებლობა ამას აწესებს, მაშინ მფლობელს უნდა მიეცეს გონივრული დროის პერიოდი და საშუალებანი. ამ პერიოდის გასვლამდე ნიშნის რეგისტრაცია ვერ გაუქმდება. ამასთან, ნიშნის გაუქმება დასაშვებია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მფლობელი ვერ მოიტანს პატივსადებ არგუმენტებს უმოქმედებასთან დაკავშირებით. საპატიო მიზეზია, მაგალითად, ნიშნის გამოუყენებლობა ქვეყანაში შესაბამისი საქონლის წარმოების ან იმპორტირების აკრძალვის გამო.

მოცემული მუხლი უშვებს, რომ მფლობელმა გამოიყენოს რეგისტრირებულისაგან უმნიშვნელოდ განსხვავებული საკუთარი ნიშანი. განსხვავებებმა არ უნდა გამოიწვიოს ნიშნის დამახასიათებელი ორიგინალურობის ცვლილება, რათა არ გახდეს მისი რეგისტრაციის გაუქმების საფუძველი.

დაშვებულია თანამფლობელთა მიერ ერთი და იმავე ნიშნის ერთსა და იმავე საქონელზე (ან მსგავს საქონელზე) ერთდროული გამოყენება. ასეთი გამოყენება ნიშნის რეგისტრაციას ვერ დააბრკოლებს.

ნიშნის ერთდროული გამოყენება აკრძალულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეს შეცდომაში შემყვანია ან საზოგადოებრივ ინტერესებს ეწინააღმდეგება. როგორც მუხლის შინაარსიდან გამომდინარეობს, ლიცენზიატსა და ნიშნის მფლობელს ნიშნის ერთდროულად გამოყენების უფლება არა აქვთ. ეს უფლება მხოლოდ ნიშნის თანამფლობელებზე ვრცელდება. ნიშნების რეგისტრაცია დამოკიდებული არ არის იმაზე, დაიტანს მფლობელი საქონელზე რაიმე ინფორმაციას ნიშნის შესახებ (მაგალითად, „რეგისტრირებულია“ ან „განაცხადი წარდგენილია და განიხილება უწყების მიერ“) თუ არა. ეროვნულმა კანონებმა შეიძლება გაითვალისწინოს სხვა შედეგები ნიშნის შესახებ ინფორმაციის არმითითებისა, მაგალითად, დააწესონ, რომ ზიანის ანაზღაურება შეიძლება იყოს დამოკიდებული აღნიშნულ ფაქტზე.

ნიშნების რეგისტრაციის ძალაში შენარჩუნებისათვის დაწესებული საფასურების გადასახდელად გათვალისწინებული უნდა იყოს არანაკლებ 6-თვიანი საშელავათო პერიოდი. ითვლება, რომ ამ პერიოდში უფლება ნიშანზე მოქმედებს დროებით. ამავე მუხლში პატ-

ენტების აღდგენის შესაძლებლობა დაშვებულია უფლებათა დაკარგვის შემდეგ, რაც არ ვრცელდება სასაქონლო ნიშნებზე.

საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნები

კონვენციის მე-6bis მუხლი ავალებს მონაწილე ქვეყნებს განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმონ საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშნების დაცვას. ქვეყნებმა უნდა უარყონ განაცხადი, გააბათილონ რეგისტრაცია და აკრძალონ ისეთი ნიშნის გამოყენება, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს აღრევა ამ ქვეყანაში მოქმედ საყოველთაოდ ცნობილ ნიშანთან. კონვენციის ამ დებულების შინაარსი ის არის, რომ საყოველთაოდ ცნობილი სასაქონლო ნიშანი რეგისტრაციის გარეშეც უნდა იყოს დაცული. საყოველთაოდ ცნობილ ნიშანს შესაბამისად მაღალი რეპუტაციაც გააჩნია და ამიტომ არის აუცილებელი მასზე გამორჩეული დაცვის რეჟიმის გავრცელება. ამ დებულების მართებულობა იმითაც დასტურდება, რომ თუ მოხდება ცნობილი ნიშნის მსგავსი ან იდენტური ნიშნის რეგისტრაცია ან გამოყენება, მაშინ ცხადია იქნება არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის ფაქტი, რაც ფრიად მავნე იქნება თავად საზოგადოებისათვის. მაგალითად, ლაღიძის წყლების აღმნიშვნელი ნიშანი რომ სხვამ გამოიყენოს, უდავო იქნება ზიანი როგორც მესაკუთრისთვის, ასევე საზოგადოებისათვის, თუნდაც იმიტომ, რომ წყლის ხარისხი სრულიად სხვა იქნება.

ცნობილია თუ არა ესა თუ ის ნიშანი ქვეყანაში, წყვეტს შესაბამისი სასამართლო ან სხვა კომპეტენტური ორგანო, მაგალითად, საქართველოს საპატენტო უწყება. აუცილებელი არ არის მოცემულ ქვეყანაში ცნობილი ნიშნით მარკირებული საქონლით ინტენსიური ვაჭრობა ფაქტი იყოს. ნიშანი შეიძლება ცნობილი გახდეს ამ ქვეყანაში რეკლამის გაწევის ხარჯზე ან სხვა ქვეყანაში გაჩაღებული სარეკლამო კომპანიის მეშვეობით. მაგალითად, საქართველოში არცთუ ისე დიდი ხნის წინათ „კოკა-კოლას“ სასმელები არ იყიდებოდა, მაგრამ ნიშანი საყოველთაოდ იყო ცნობილი, ალბათ, უკვე 60-იანი წლებიდან.

თუ მოხდა ცნობილი ნიშნის იდენტური ან მსგავსი ნიშნის რეგისტრაცია, მაშინ უნდა დადგინდეს არანაკლებ ხუთწლიანი ვადა, რომლის განმავლობაშიც ცნობილი ნიშნის მფლობელს უფლება

აქვს მოითხოვოს სადავო რეგისტრაციის გაუქმება. ეს პირობა არ არის საჭირო, თუ რეგისტრაცია მოტყუების გზით იქნა განხორციელებული, მაშინ შედავების ვადა განუსაზღვრელია.

სახელმწიფო გერბის, კონტროლის ოფიციალური დამღისა და საერთაშორისო ორგანიზაციათა ემბლემის ნიშნებში გამოყენების აკრძალვა

პარიზის კონვენცია მუხლით მე-6ტერ კრძალავს სახელმწიფო გერბის, კონტროლის ოფიციალური დამღის ან საერთაშორისო ორგანიზაციათა ემბლემის რეგისტრაციას, ან ავალებს ქვეყნებს რეგისტრაცია ცნონ ბათილად, ან აკრძალონ მათი გამოყენება სასაქონლო ნიშნად, ან მის ნაწილად. ეს ქმედება აკრძალულია, თუ არ არსებობს შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოს ან საერთაშორისო ორგანიზაციის ნებართვა.

თუ არსებობს შესაბამისი ქვეყნის კომპეტენტური ორგანოს ნებართვა ამ სახელმწიფო სიმბოლიკის გამოყენებაზე, მაშინ კონვენციის ეს დებულება არ გამოიყენება. ანალოგიური სიტუაციაა საერთაშორსო ორგანიზაციების ემბლემების მიმართაც.

პარიზის კონვენცია კრძალავს აგრეთვე, საერთაშორსო ორგანიზაციების სრული ან შემოკლებული სახელწოდების გამოყენებას. ეს პირობა ვრცელდება იმ საერთაშორსო ორგანიზაციების მიმართ, რომელთა მონაწილე კავშირის ერთი სახელმწიფო მაინც არის. მაგალითად, ასეთებს განეკუთვნება „WIPO“, „UNESCO“, „NATO“ და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ, თუ შესაბამისი ქვეყნის სიმბოლიკის გამოყენების ნებართვა არსებობს, მაშინ მათი გამოყენება ვერ აიკრძალება სხვა სახელმწიფოს სიმბოლიკასთან მსგავსების ან იდენტურობის გამო. მაგალითად, საქართველოს მოქალაქეს, თუ მას შესაბამისი ნებართვა გააჩნია, ვერ აუკრძალავენ აშშ-ს ტერიტორიაზე სიტყვა „GEORGIA“-ს გამოყენებას.

პარიზის კონვენციის ამ დებულების ეფექტურობის გაზრდის თვალსაზრისით, შემოღებულია პროცედურა, რომლის თანახმადაც, მონაწილე ქვეყნებისა და საერთაშორსო ორგანიზაციების სიმბოლიკა ეგზავნება ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის საერთაშორისო ბიუროს, რომელიც მათ გამოსახულებას ავრცელებს პარიზის კავშირის ქვეყნებს შორის. სამწუხაროდ,

საქართველოს სახელმწიფო სიმბოლიკა, სხვადასხვა მიზეზით, ჯერ საერთაშორისო ბიუროში გაგზავნილი არ არის.

ნიშნის გადაცემა

პარიზის კონვენციის მე-6ქუატერ მუხლი ადგენს, რომ, თუ ქვეყანაში ნიშნის გადაცემა დაკავშირებულია სამრეწველო ან სავაჭრო საწარმოს ერთდროულად გადაცემასთან, მაშინ საკმარისია მოცემულ ქვეყანაში განლაგებული საწარმოს ან გუდვილის გადაცემა. ადრე აღნიშნული ნიშნების დამოუკიდებლობის პრინციპიდან გამომდინარე, მფლობელი არ არის ვალდებული ნიშნის გადაცემასთან ერთად გადასცეს სხვა ქვეყანაში განლაგებული მისი საწარმოს ნაწილი. ანუ, ერთ ქვეყანაში ნიშნის ან საწარმოს (ან მისი ნაწილის) გადაცემა არ იწვევს ასეთი ქმედების განხორციელების ვალდებულებას სხვა ქვეყანაში. ეს დებულება ვრცელდება იმ ქვეყნებზე, რომელთა კანონმდებლობა ავალებს ნიშნის მფლობელს ერთდროულად გადასცეს სასაქონლო ნიშანი და საწარმო.

ქვეყნები არ არიან ვალდებულნი გაავრცელონ აღნიშნული პრინციპი მომსახურების ნიშნებზე, მაგრამ არც აკრძალულია, თუ ამას ეროვნული კანონი გაითვალისწინებს.

საქართველოს კანონმდებლობით ნიშნის გადაცემასთან ერთად არ მოითხოვება საწარმოს ან მისი ნაწილის გადაცემა.

აღსანიშნავია, რომ პარიზის კონვენციის განხილული ნორმა უკვე მოძველდა, რადგან დღევანდელი საერთაშორისო ხელშეკრულებები მიმართულია იქით, რომ სასაქონლო ნიშნის გადაცემა არ იყოს დამოკიდებული საწარმოს გადაცემაზე.

პარიზის კონვენციის წევრ ქვეყნებს უფლება აქვთ არ ცნონ ნამდვილად საწარმოსთან ერთად ნიშნის გადაცემა, თუ სასაქონლო ნიშნის გამოყენება ახალი მფლობელის მიერ იწვევს, ან შეიძლება გამოიწვიოს საზოგადოების შეცდომაში შეყვანა, მაგალითად, ნაწარმის თვისებების შესახებ. ასეთი ვითარება შეიძლება წარმოიშვას, როდესაც ნიშანი გადაეცემა საქონლის რაღაც გარკვეულ ნაწილზე, რის გამოც წარმოიშობა სიტუაცია, როდესაც ნიშანს ერთდროულად იყენებს ძველი და ახალი მფლობელი. მიუხედავად იმისა, რომ ნიშანი გამოიყენება განსხვავებული ნაწარმისათვის, მომხმარებელმა საქონლის ხარისხი უნებლიეთ შეიძლება ისევ ძველ მფლობელს

დაუკავშიროს. თუ ძველი მფლობელის საქონელი მაღალი ხარისხით ხასიათდება, ხოლო ახალი მფლობელის ნაწარმის ხარისხი ჯერ კიდევ არ არის მისი დონისა, მაშინ, გასაგებია, მყიდველი შეიძლება მოტყუვდეს.

ტელ-კელი (TELLE QUELLE)

პარიზის კონვენციის მე-6ქუინქუიეს მუხლი ნიშნის მფლობელის სასარგებლოდ ითვალისწინებს კიდევ ერთ საშეღავათო პირობას, რომელიც ეხება უკვე რეგისტრირებულ სასაქონლო ნიშნებს. როდესაც სხვა ქვეყანაში მოითხოვება ისეთი ნიშნის რეგისტრაცია, რომელიც საკუთარ ქვეყანაში უკვე რეგისტრირებულია, მაშინ, თუ სარეგისტრაციოდ წარდგენილ მასალებში ნიშანმა ცვლილება არ განიცადა, იგი უნდა გატარდეს რეგისტრაციაში კონვენციის ამ დებულების თანახმად. ეს დებულება ძალაშია მაშინაც, როცა ეროვნული კანონმდებლობით ამგვარი ნიშნის დაცვა გათვალისწინებული არ არის. მაგალითად, გერმანიის კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ციფრობრივი ნიშნების რეგისტრაციას, მაგრამ იძულებული იყო ამ დებულების თანახმად, რომელიც ნიშნის უცვლელობას ითვალისწინებს და „ტელ-კელის“ პრინციპად არის ცნობილი, რეგისტრაციაში გაეტარებინა ციფრებისაგან შემდგარი ნიშანი. ასევე, საქართველოს კანონმდებლობით აკრძალულია რეგისტრაცია ისეთი ნიშნებისა, რომლებიც მიუთითებენ საქონლის წარმოების ან გასაღების ადგილზე. ასეთი აღნიშვნა შეიძლება იყოს მხოლოდ გეოგრაფიული დასახელება. მიუხედავად ამ აკრძალვისა, „საქპატენტში“ „ტელ-კელის“ პრინციპის გავლენით ხდება ზოგიერთი ასეთი ნიშნის რეგისტრაცია, მაგალითად, რეგისტრაციაში გატარდა „ნიუპორტი“, „ნევადა“ და სხვა.

ეს პრინციპი ვერ გავრცელდება ისეთ ნიშანზე, რომელიც ეროვნული კანონმდებლობით სასაქონლო ნიშნად ვერ განიხილება. მაგალითად, თუ სამგანზომილებიანი ობიექტი ან ბგერითი აღნიშვნა სასაქონლო ნიშნად არ მიიჩნევა, მაშინ ქვეყანა ვალდებული არ არის დაემორჩილოს „ტელ-კელის“ პრინციპს. ეს პრინციპი ასევე ვერ გავრცელდება ისეთ ნიშანზე, რომელიც არ აკმაყოფილებს განმასხვავებელუნარიანობის კრიტერიუმს. გარდა ამისა, უარი უნდა ეთქვა ისეთ ნიშანსაც (დაცვის თაობაზე), რომელიც ეწინააღმდეგება

მოცემული ქვეყნის მორალს ან საზოგადოებრივ წესრიგს. ნიშანი დაცვას არ ექვემდებარება მაშინაც, თუ იგი არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის გაწევის მიზეზი ხდება. გარდა აღნიშნულისა, ამ პრინციპის პირობითი ნიშანი დაცვას არ დაექვემდებარება, თუ მისი გამოყენება არღვევს სხვა პირის უფლებებს სასაქონლო ნიშანზე ან სხვა უფლებებს, მაგალითად, საფირმო სახელწოდებაზე ან საავტორო უფლებებს.

„ტელ-კელის" პრინციპით ვერ ისარგებლებს პირი, რომლის ნიშანი არ არის რეგისტრირებული წარმოშობის ქვეყანაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირი, რომელსაც განსაკუთრებული უფლება მოპოვებული აქვს წარმოშობის ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, მაგრამ ნიშანი არ არის ამ ქვეყანაში რეგისტრირებული, სხვა ქვეყანაში განსაკუთრებული უფლებების მოსაპოვებლად პარიზის კონვენციის ამ პრინციპს ვერ დაეყრდნობა.

მფლობელის ნებართვის გარეშე ნიშნის რეგისტრაცია აგენტის მიერ

კონვენციის მუხლი მე-6^{septies} ადგენს, რომ, თუ ნიშნის მფლობელის აგენტმა, ან სხვა მისმა წარმომადგენელმა მიაწოდა განაცხადი ნიშნის რეგისტრაციაზე, ან გაატარა რეგისტრაციაში ნიშანი თავის სახელზე, მფლობელის თანხმობის გარეშე, მაშინ ნიშნის მფლობელს უფლება აქვს წინ აღუდგეს რეგისტრაციას, ან მოითხოვის რეგისტრაციის გაბათილება. მფლობელს ასევე უფლება აქვს წინააღმდეგობა გაუწიოს ნიშნის უნებართვო გამოყენებას. ამასთან, ნიშნის მფლობელს უნდა დაუდგინდეს გარკვეული დრო აღნიშნული ქმედებების განსახორციელებლად. კონვენცია ნიშნის მფლობელად თვლის ნებისმიერ პირს, რომელსაც მოპოვებული აქვს განსაკუთრებული უფლება კონვენციის წევრ ნებისმიერ ქვეყანაში, მათ შორის იმ ქვეყანაში, სადაც აგენტმა ან წარმომადგენელმა მიაწოდეს განაცხადი, ან უკვე მოასწრეს რეგისტრაცია. აღნიშნული ვითარება გამორიცხული არ არის, რადგან ზოგიერთი ქვეყანა არ ატარებს ექსპერტიზას ფარდობით საფუძველზე დაყრდნობით და ნიშანს არეგისტრირებს ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის შემდეგ.

დასაშვებია აგრეთვე, რომ ნიშნის მფლობელმა მოითხოვოს აგენტის, ან წარმომადგენლის მიერ სარეგისტრაციოდ წარდგენილი,

ან რეგისტრირებული ნიშნის თავის სახელზე რეგისტრაცია.

საქონლის ნაირსახეობა, რომლისთვისაც გამოიყენება ნიშანი

საქონლის სახეობას ნიშნის რეგისტრაციაზე გავლენა არ უნდა ჰქონდეს, ასეთია კონვენციის კიდევ ერთი სავალდებულო დებულების შინაარსი, რომელიც მოცემულია მის მეშვიდე მუხლში. არა აქვს მნიშვნელობა დაშვებულია თუ არა მოცემულ ქვეყანაში რომელიმე საქონლით ვაჭრობა. ასევე, თუ საქონელი ისეთი ხარისხისაა, რომ ვერ პასუხობს უსაფრთხოების დაცვის პირობებს, ნიშანი უნდა გატარდეს რეგისტრაციაში საქონელზე ვაჭრობის გაცემის ნებართვისაგან დამოუკიდებლად. მაგალითად, თუ ქვეყანაში აკრძალულია იარაღით ან ძვირფასი ლითონებით ვაჭრობა, ამ საქონლის მიმართ სასაქონლო ნიშანს დაცვა მაინც უნდა მიეცეს და გატარდეს რეგისტრაციაში. დროთა განმავლობაში სიტუაცია შეიძლება შეიცვალოს და დაიშვას ასეთი საქონლით ვაჭრობა, მაშინ ნიშნის მფლობელის უფლებები უკვე მოპოვებული იქნება და იგი არ დაზარალდება, რაც მოხდებოდა, თუ ნიშანი რეგისტრაციაში არ გატარდებოდა.

პროდუქციის დაყადაღება

პარიზის კონვენცია მასში მონაწილე ქვეყნებისაგან ითხოვს, რომ არ იქნეს დაშვებული ქვეყანაში ისეთი საქონლით ვაჭრობა, რომელზეც არაკანონიერად გამოიყენება სასაქონლო ნიშანი ან საფირმო სახელწოდება. მე-9 მუხლის თანახმად, ყოველი ასეთი საქონელი უნდა იქნეს დაყადაღებული ქვეყანაში შეტანისას. თუ ეროვნული კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს ასეთ სანქციას, მაშინ ქვეყანამ უნდა აკრძალოს ასეთი საქონლის შეტანა, ან გაითვალისწინოს საქონლის ქვეყნის შიგნით დაყადაღება. ტრანზიტით გამავალი საქონელი ასეთ სანქციებს შეიძლება არ დაექვემდებაროს.

ამ მუხლით მოცემული სანქციების გატარება მოითხოვება ეროვნული რეჟიმის შესაბამისად.

კონვენციის დანარჩენი დებულებები ეხება პარიზის კავშირის ადმინისტრაციული ორგანოების დაფუძნებასა და ფუნქციონირებას, ქვეყნების მიერთებას, ფინანსებს და ა.შ., რომელთა დაწვრილებითი განხილვა მიზნად არ დაგვისახავს. თუ მკითხველი დაინტერესდება ალნიშნული ნორმებით, შეუძლია უშუალოდ გაეცნოს მათ ამ წიგნში მოყვანილი პარიზის კონვენციის ტექსტის წაკითხვით.

თავი 50. შემსრულებლების, ფონოგრამების დამამზადებლებისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია (რომის კონვენცია)

მომიჯნავე უფლებების დაცვა უკავშირდება თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარებას. რადიომაუწყებლობისა და ფონოჩანაწერების (გრამოფონის ფირფირტების სახით) ცხოვრებაში შემოსვლამ თავიდან შემსრულებელს დიდი პერსპექტივები გაუჩინა მისი შესრულებების საზოგადოებისათვის ფართოდ გაცნობის კუთხით. კერძოდ, შესაძლებელი გახდა მუსიკალური და სხვა სახის შესრულების ჩაწერა, ამ ჩანაწერის შენახვა და შემდგომი გავრცელება შემსრულებლის მონაწილეობის გარეშე. შემსრულებლის სახელი გაცილებით უფრო სწრაფად ხდებოდა ცნობილი და პოპულარული დიდ ტერიტორიებზე, ვიდრე ეს ადრე იყო. ეს ვითარება შემსრულებლის პირად ამბიციებს აკმაყოფილებდა და ამ კუთხით დადებითი მოვლენა იყო. მაგრამ ვითარებამ მეორე მხარე წამოსწია წინ, რომელიც შემსრულებელთა ქონებრივ მდგომარეობას უკავშირდება. იმის გამო, რომ არსებობდა ჩაწერილი შესრულება და მისი შემდგომი შესრულება გრამოფონის ან რადიომაუწყებლობის მეშვეობით, აღარ იყო შემსრულებელზე მიბმული თავად შემსრულებელს ნაკლებად სთხოვდნენ აუდიტორიის წინაშე გამოსვლას, რაც განაპირობებდა საქმებიანობისა და საარსებოდ მნიშვნელოვანი შემოსავლის დიდი წილის დაკარგვას. ასეთმა მდგომარეობამ, როგორც სპეციალისტები აღნიშნავენ, პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი ეკონომიკური კრიზის გათვალისწინებით უარყოფითი გავლენა იქონია შემსრულებელთა პროფესიული საქმიანობის თვალსაზრისით — მათ წრეში უმუშევრობამ კატასტროფულად დიდი მასშტაბები მიიღო. წარმოქმნილი ვითარების გამოსასწორებლად შემსრულებელთა ინტერესების დამცველი ორგანიზციები ავანგარდში ჩაუდგნენ შემსრულებლებისათვის ეთერში გადაცემასა და ჩაწერასთან დაკავშირებული ქონებრივი უფლებების დაწესების მოძრაობას. შემდგომ მაუწყებლობის ორგანიზაციებისა და ხმის ჩანაწერების დამამზადებლებისათვისაც იჩინა თავი ანალოგიურმა პრობლემებმა — ჩანაწერებისა და საეთერო გადაცემების ხელახალი ჩაწერისა და აღნიშნული სუბიექტების ჩარევისა და ნებართვის გარეშე სარფიანი

საქმიანობის გაჩაღების შესაძლებლობა გაჩნდა, რამაც სულ უფრო დიდი მასშტაბები შეიძინა ტექნიკური საშუალებების სრულყოფასთან ერთად. ასეთი ორგანიზაციების ინტერესების სამართლებრივი მოწესრიგების აუცილებლობაც დღის წესრიგში დადგა.

პირველი შემოთავაზებები მიმართული იყო შემსრულებლებისათვის რაიმე სპეციალური უფლებების შემოღებისაკენ. ასეთივე წინადადებები იქნა გამოთქმული ხმის ჩამწერი და სამაუწყებლო ორგანიზაციებისათვის. საკითხის მოწესრიგების მცდელობა მიმდინარეობდა როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო ნორმების შემუშავების საშუალებით.

ეროვნული კანონებიდან პირველი, რომელმაც ახალი უფლებების დაცვა გაითვალისწინა, იყო 1911 წლის ინგლისის კანონი საავტორო უფლებების შესახებ (The Copyright Act). ინგლისის მიერ გაკვალულ გზას საერთო სამართლის ოჯახის სხვა ქვეყნებიც მიჰყვა. საკითხის მოწერიგება კონტინენტური ევროპის ქვეყნებშიც მიმდინარეობდა – 1936 წელს ავსტრიამ მიიღო ახალი კანონი, რომელმაც შემსრულებლების, ხმის ჩამწერი და საეთერო სამაუწყებლო ორგანიზაციებისათვის სპეციალური უფლებები დააწესა. ასეთივე კანონი იტალიამაც მიიღო 1941 წელს. როგორც ვხედავთ, ორი მიმართულება გამოიკვეთა: საერთო სამართლის ქვეყნებმა მიზანშეწონილად მიიჩნიეს საავტორო კანონმდებლობით დაეცვათ შემსრულებელთა და შესრულების გამავრცელებელთა ხელშემწყობი ორგანიზაციების უფლებები (ფონოჩანაწერი და გადაცემა საავტორო უფლებათა ობიექტად იქნა მიჩნეული). ზოგიერთმა სხვა ქვეყანამ კი სპეციალური კანონები შემოიღო და ამით აღნიშნული სუბიექტების უფლებები სპეციალურ „Sui generis“ რეჟიმს დაუქვემდებარა. ამით შემსრულებლის, ხმის ჩამწერთა და მაუწყებლობის ორგანიზაციების უფლებები საავტოროსგან განსხვავებულ უფლებებად ცნო.

საერთაშორისო დონეზე თავდაპირველი შეთავაზებები საერთო სამართლის ქვეყნების ეროვნული კანონმდებლობის ანალოგიური იყო და ითვალისწინებდა შემსრულებლების, ხმის ჩამწერი და სამაუწყებლო ორგანიზაციების უფლებების დაცვას საავტორო სამართლის ნორმებით. კერძოდ, საკითხი მსჯელობის საგანი იყო ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის

კონვენციით დაფუძნებული კავშირის 1928 წელს რომში გამართულ დიპლომატიურ კონფერენციაზე. კონფერენციამ აღნიშნულ სუბიექტთა დაცვა ბერნის კონვენციის საგნად ვერ მიიჩნია, მაგრამ შეიმუშავა რეკომენდაცია, რომლითაც ქვეყნებს ეთხოვათ მიეღოთ ქმედითი სამართლებრივი ზომები შემსრულებელთა უფლებების დაცვისათვის.

პრობლემის მოგვარებას მცდელობას არც საზოგადოებრივი და პროფესიული ორგანიზაციები აკლებდნენ. 1934 წელს ავტორთა და კომპოზიტორთა საზოგადოებების კონფედერაციამ ხელი მოაწერა შეთანხმებას გრამოფონების ინდუსტრიის საერთაშორისო ფედერაციასთან, რომელიც ითვალისწინებდა ბერნის კონვენციის მომავალი რევიზიის დროს ამ კონვენციის დანართის შეთავაზებას. დანართით უნდა ყოფილიყო გათვალისწინებული ფონოგრამების დაცვა მათი უნებართვოდ გამრავლებისაგან და ფონოგრამის დამამზადებლებისათვის ანაზღაურების უფლების დაწესებას, რომელიც ფარდი უნდა ყოფილიყო ფონოგრამის საზოგადოებამდე დაყვანის (იმხანად მაუწყებლობის ან კინემატოგრაფიის მეშვეობით) მასშტაბისა. როგორც ვხედავთ, ეს ორი საზოგადოებრივი ორგანიზაცია ფონოგრამის დამამზადებელთა ინტერესების დაცვას ცდილობდა. შემსრულებელთა ინტერესების გამომხატველად უპირველესად შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია მოგვევლინა, რომელიც პრობლემების მოწესრიგებას ყურადღებას 1926 წლიდან უთმობდა. 1939 წელს ამ ორგანიზაციამ ბერნის კავშირის ბიუროსთან ერთად შეიმუშავა შესაბამისი წინადადებები. საკითხის საერთაშორისო კუთხით მოგვარება გაგრძელდა მსოფლიო ომის შემდეგ. სპეციალისტთა სხვადასხვა კომისიამ შეიმუშავა კონვენციის პროექტები, სადაც გათვალისწინებული იყო სამაუწყებლო ორგანიზაციების უფლებებიც, რომელთა ინტერესებიც ასევე სულ უფრო და უფრო ზიანდებოდა ინფორმაციის გამრავლებისა და კვლავწარმოების ახალი ტექნოლოგიური საშუალებების შესაძლებლობების დარად. ეს პროექტები იყო: 1951 წლის რომის პროექტი; 1957 წლის პროექტი, შემუშავებული შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის თაოსნობით; 1957 წლის კიდევ ერთი — მონაკოს პროექტი, შემუშავებული ბერნის კავშირის საერთაშორისო ბიუროსა და იუნესკო-ს მიერ შექმნილი სპეციალისტთა ჯგუფის მიერ; ჰააგის 1960 წლის პროექტი, რომელიც შემუშავდა ისმოს,

იუნესკო-ს და შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციაში მოწვეული სპეციალისტების მიერ. საბოლოოდ ეს პროექტი გახდა 1961 წელს რომში მოწვეული დიპლომატიური კონფერენციის განხილვის საგანი, სადაც 44-მა მონაწილე ქვეყანამ შეათანხმა შემსრულებლების, ფონოგრამის დამამზადებლებისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციების დაცვის კონვენციის საბოლოო ტექსტი. ადგილის მიხედვით მას რომის კონვენცია ეწოდა. იგი ღია კონვენციათა რიცხვს ეკუთვნის და მისი მხარე შეიძლება გახდეს ნებისმიერი ქვეყანა, რომელიც ბერნის კავშირის წევრია, ან საავტორო უფლებების შესახებ მსოფლიო კონვენციის მხარეა. რომის კონვენცია იმართება ისმოს, იუნესკოსა და შრომის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ. კონვენცია ძალაში შევიდა 1964 წელს. 2006 წლის მდგომარეობით მისი მხარე ქვეყანათა რიცხვი 83-ს შეადგენდა. საქართველო რომის კონვენციის მხარე გახდა 2004 წლის 17 თებერვლიდან.

რომის კონვენციის ტექსტი თანამედროვე იურიდიული ტექნიკით არის შედგენილი და XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში დადებული სხვა საერთაშორისო აქტებისაგან, მაგალითად, ბერნის კონვენციისაგან განსხვავებით (რომელიც უფრო ორიენტირებული იყო განსხვავებული სამართლებრივი სისტემების შერიგებაზე და სახელმწიფოების მიერ ურთიერთვალდებულებების გარკვევაზე), შეიცავს ისეთ ნორმებს, რომლებიც ყველა მისმა ხელმომწერმა სახელმწიფომ უნდა ჩართოს ეროვნულ საკანონმდებლო აქტებში, ან უზრუნველყოს პირდაპირი მოქმედება.

რომის კონვენცია შედგება 34 მუხლისაგან, რომლებიც მატერიალურ-სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი ხასიათისაა. ტექსტს წინ უძღვის პრეამბულა, რომელიც სამართლებრივ დატვირთვას არ ატარებს, სამაგიეროდ მკაფიოდ გამოხატავს კონვენციის დადების მიზანს.

კონვენციის სუბიექტები და ობიექტები

სათაურიდანვე პირდაპირ ირკვევა, თუ ვინ არიან კონვენციის **სუბიექტები, ესენი არიან: შემსრულებელი, ფონოგრამის დამამზადებელი და მაუწყებლობის ორგანიზაცია.**

ობიექტებიც ადვილად ამოიცნობა კონვენციის სათაურიდან. სუბიექტების საქმიანობის შედეგის მიხედვით შეიძლება გამოვარკვიოთ

რომის კონვენციით დასაცავი ობიექტები. ნათელია, რომ შემსრულებელი ქმნის „შესრულებას“, ფონოგრამის დამამზადებელი ამზადებს „ფონოგრამას“, ხოლო მაუწყებლობის ორგანიზაცია ამზადებს „გადაცემას“. კონვენციის მე-3 მუხლი სათაურის მიმდევრობით განსაზღვრავს იმ სუბიექტებსა და ობიექტებს, რომლებმაც შეიძლება ისრგებლონ რომის კონვენციით.

შემსრულებლად კონვენციის მიხედვით მიჩნეულია პირი, რომელიც არის მსახიობი, მომღერალი, მუსიკოსი, მოცეკვავე. ეს ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის, რადგან მითითებულია აგრეთვე, რომ შემსრულებლად მიიჩნევა სხვა პირიც, თუ ის თამაშობს როლს, მღერის, გამოთქმით კითხულობს, წარმოთქვამს სიტყვას, უკრავს ან სხვაგვარად ასრულებს ლიტერატურის ან ხელოვნების ნაწარმოებს. სრულიად აშკარაა, რომ შემსრულებელი ყოველთვის ფიზიკური პირია და არა აქვს მნიშვნელობა მის ასაკს ან ქმედუნარიანობას.

რომის კონვენციის ტექსტში გამოყენებული ტერმინი „ლიტერატურის ან ხელოვნების ნაწარმოები“ უნდა განიმარტოს ბერნის კონვენციით განსაზღვრული მნიშვნელობით. აქედან გამომდინარე, პირი, რომელიც ნაწარმოებს არ ასრულებს არ განიხილება რომის კონვენციის სუბიექტად. ასეთ პირებად შეიძლება დასახელდეს ცირკის მსახიობები, მაგალითად, ეკვილიბრისტები ან მასხარები. მიუხედავად იმისა, რომ რომის კონვენცია აღნიშნულ პირებს თავის საუბიექტებად არ მიიჩნევს, ეროვნული კანონებით მათ შეიძლება მიენიჭოს დაცვა. კონვენცია ხომ, უმეტეს შემთხვევაში, ქვეყნებს აძლევს უფლებას ჩამოაყალიბონ დაცვის უფრო ფართო რეჟიმი.

რომის კონვენციის სუბიექტები ვერ იქნებიან სპორტსმენებიც, რადგან მათაც ნაწარმოების შესრულებასთან კავშირი არა აქვთ, თუმცა შემსრულებლად შეიძლება მივიჩნიოთ ამ ცნების ფართო გაგებით.

უთითებს რა ნაწარმოების შესრულებაზე, რომის კონვენცია ამყარებს კავშირს საავტორო უფლებებთან — შესრულება უნდა იყოს განხორციელებული ნაწარმოებზე დაყრდნობით. მომღერალი, ნაწარმოების მხატვრულად გადმომცემი თუ სხვა სახის მსახიობი ნაწარმოებს თავისებურად აჟღერებს, ანუ მაყურებელი და მსმენელი ნაწარმოებს აღიქვამს შემსრულებლის მიერ პიროვნულად გამოხატ-

ული სახით. იურიდიულად ეს ნიშნავს, რომ შესრულება იქმნება ნაწარმოების შექმნისათვის დამახასიათებელი ინტელექტუალური შემოქმედების მონათესავე შემოქმედების შედეგად. აღნიშნულის გათვალისწინებით და იმასთან დაკავშირებით, რომ უმეტესწილად შესრულების საგანი საავტორო უფლებებით დაცული ნაწარმოებია, რომის კონვენცია გამოკვეთს მომიჯნავე უფლებების კავშირს საავტორო უფლებებთან და იმავდროულად მიჯნავს მათ ერთმანეთისაგან. პირველივე მუხლით გამოცხადებულია, რომ კონვენციით მინიჭებული დაცვით არ შეიძლება შეილახოს ან მიადგეს ზიანი საავტორო უფლებებს. ეს გარემოება ერთ-ერთი გადამწყვეტთაგანია იმისა, რომ რომის კონვენციის მხარე ქვეყანა შეიძლება გახდეს თუ ის ბერნის კონვენციის მხარეა.

აღნიშნული არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქოს რომის კონვენციის სუბიექტი ის შემსრულებელია, რომელიც შეასრულებს საავტორო უფლებებით დაცულ ნაწარმოებს. რომის კონვენციის სუბიექტი ის შემსრულებელიც არის, რომელიც მაყურებელს ან მსმენელს წარმოუდგენს შესრულებას დაფუძნებულს საავტორო უფლებებით დაცვას მოკლებულ ნაწარმოებზე, მათ შორის, ხალხური შემოქმედების ნაწარმოებზე (ფოლკლორზე).

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, რომის კონვენციის სუბიექტი შემსრულებელი ის პირია, რომელიც მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ხმით აცოცხლებს ნაწარმოებს ან მოძრაობებით წარმოგვიდგენს მას. ასეთ სუბიექტთა რიცხვში სოლო მუსიკოსი და დირიჟორიც მოიაზრება. რაც შეეხება აუდიოვიზუალური (კინემატოგრაფიული) და თეატრალური შესრულების დამდგმელ რეჟისორებს, ისინი უნდა განვიხილოთ იმ კუთხით, თუ რა ობიექტი იბადება მათი შემოქმედებით. აუდიოვიზუალური შესრულების დამდგმელი რეჟისორის საკითხი გადაწყვეტილია ცალსახად — საავტორო სამართლის სუბიექტად არის აღიარებული, რადგან მის მიერ დადგმული კინოფილმი რომის კონვენციით გაგებული შესრულება კი არ არის, არამედ წარმოებული ნაწარმოებების ჯგუფს მიკუთვნებული აუდიოვიზუალური **ნაწარმოებია**. თეატრალური დადგმის რეჟისორმა კი ერთ შემთხვევაში შეიძლება შექმნას საკუთარი შემოქმედების ნაყოფი, რომელიც კინემატოგრაფიული ნაწარმოების

სრული ანალოგიით შეიძლება იქნეს მიჩნეული თეატრალურ ნაწარმოებად (უნდა იქნეს განხილული წარმოებული ნაწარმოებების ერთერთ სახედ) და შესაბამისად, მოცემული დამდგმელი რეჟისორი საავტორო სამართლის სუბიექტი იქნება. მეორე შემთხვევაში, შემოქმედების ხასიათიდან და დონიდან გამომდინარე, თეტრალური დადგმა შეიძლება არ იქნეს მიჩნეული ორიგინალურ ნაწარმოებად (როგორც ეს ფოტონამუშევრის შემთხვევაშია), მაშინ დამდგმელი რეჟისორი, მეცნიერ-სპეციალისტების აზრით, დირიჟორის მსგავსი სუბიექტია და უნდა იქნეს განხილული რომის კონვენციის სუბიექტად.

შემსრულებელ სუბიექტზე მსჯელობა რომ დავასრულოთ, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ძალზე ხშირად შესრულება იქმნება გუნდი მღერის, გამოთქმით კითხულობს, წარმოთქვამს სიტყვას, უკრავს ან სხვაგვარად ასრულებს ლიტერატურის ან ხელოვნების ნაწარმოებს. სრულიად აშკარაა, რომ შემსრულებელი ყოველთვის ფიზიკური პირია და არა აქვს მნიშვნელობა მის ასაკს ან ქმედუნარიანობას.

რომის კონვენციის ტექსტში გამოყენებული ტერმინი „ლიტერატურის ან ხელოვნების ნაწარმოები“ უნდა განიმარტოს ბერნის კონვენციით განსაზღვრული მნიშვნელობით. აქედან გამომდინარე, პირი, რომელიც ნაწარმოებს არ ასრულებს, არ განიხილება რომის კონვენციის სუბიექტად. ასეთ პირებად შეიძლება დასახელდეს ცირკის მსახიობები, მაგალითად, ეკვილიბრისტები ან მასხარები. მიუხედავად იმისა, რომ რომის კონვენცია აღნიშნულ პირებს თავის საუბიექტებად არ მიიჩნევს, ეროვნული კანონებით მათ შეიძლება მიენიჭოს დაცვა. კონვენცია ხომ, უმეტეს შემთხვევაში, ქვეყნებს აძლევს უფლებას ჩამოაყალიბონ დაცვის უფრო ფართო რეჟიმი.

რომის კონვენციის სუბიექტები ვერ იქნებიან სპორტსმენებიც, რადგან მათაც ნაწარმოების შესრულებასთან კავშირი არა აქვთ, თუმცა შემსრულებლად შეიძლება მივიჩნიოთ ამ ცნების ფართო გაგებით.

უთითებს რა ნაწარმოების შესრულებაზე, რომის კონვენცია ამყარებს კავშირს საავტორო უფლებებთან — შესრულება უნდა იყოს განხორციელებული ნაწარმოებზე დაყრდნობით. მომღერალი, ნაწარმოების მხატვრულად გადმომცემი თუ სხვა სახის მსახიობი

ნაწარმოებს თავისებურად აჟღერებს, ანუ მაყურებელი და მსმენელი ნაწარმოებს აღიქვამს შემსრულებლის მიერ პიროვნულად გამოხატული სახით. იურუდიულად ეს ნიშნავს, რომ შესრულება იქმნება ნაწარმოების შექმნისათვის დამახასიათებელი ინტელექტუალური შემოქმედების მონათესავე შემოქმედების შედეგად. აღნიშნულის გათვალისწინებით და იმასთან დაკავშირებით, რომ უმეტესწილად შესრულების საგანი საავტორო უფლებებით დაცული ნაწარმოებია, რომის კონვენცია გამოკვეთს მომიჯნავე უფლებების კავშირს საავტორო უფლებებთან და ამავდროულად მიჯნავს მათ ერთმანეთისაგან. პირველივე მუხლით გამოცხადებულია, რომ კონვენციით მინიჭებული დაცვით არ შეიძლება შეილახოს ან მიადგეს ზიანი საავტორო უფლებებს. ეს გარემოება ერთ-ერთი გადამწყვეტთაგანია იმისა, რომ რომის კონვენციის მხარე ქვეყანა შეიძლება გახდეს, თუ ის ბერნის კონვენციის მხარეა.

აღნიშნული არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქოს რომის კონვენციის სუბიექტი ის შემსრულებელია, რომელიც შეასრულებს საავტორო უფლებებით დაცულ ნაწარმოებს. რომის კონვენციის სუბიექტი ის შემსრულებელიც არის, რომელიც მაყურებელს ან მსმენელს წარმოუდგენს შესრულებას დაფუძნებულს საავტორო უფლებებით დაცვას მოკლებულ ნაწარმოებზე, მათ შორის, ხალხური შემოქმედების ნაწარმოებზე (ფოლკლორზე).

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, რომის კონვენციის სუბიექტი შემსრულებელი ის პირია, რომელიც მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ხმით აცოცხლებს ნაწარმოებს ან მოძრაობებით წარმოგვიდგენს მას. ასეთ სუბიექტთა რიცხვში სოლო მუსიკოსი და დირიჟორიც მოიაზრება. რაც შეეხება აუდიოვიზუალური (კინემატოგრაფიული) და თეატრალური შესრულების დამდგმელ რეჟისორებს, ისინი უნდა განვიხილოთ იმ კუთხით, თუ რა ობიექტი იბადება მათი შემოქმედებით. აუდიოვიზუალური შესრულების დამდგმელი რეჟისორის საკითხი გადაწყვეტილია ცალსახად — საავტორო სამართლის სუბიექტადაა აღიარებული, რადგან მის მიერ დადგმული კინოფილმი რომის კონვენციით გაგებული შესრულება კი არ არის, არამედ წარმოებული ნაწარმოებების ჯგუფს მიკუთვნებული აუდიოვიზუალური **ნაწარმოებია**. თეატრალური დადგმის

რეჟისორმა კი ერთ შემთხვევაში შეიძლება შექმნას საკუთარი შემოქმედების ნაყოფი, რომელიც კინემატოგრაფიული ნაწარმოების სრული ანალოგიით შეიძლება მიჩნეულ იქნეს თეატრალურ ნაწარმოებად (უნდა იქნეს განხილული წარმოებული ნაწარმოებების ერთერთ სახედ) და შესაბამისად, მოცემული დამდგმელი რეჟისორი საავტორო სამართლის სუბიექტი იქნება. მეორე შემთხვევაში, შემოქმედების ხასიათიდან და დონიდან გამომდინარე, თეტრალური დადგმა შეიძლება არ იქნეს მიჩნეული ორიგინალურ ნაწარმოებად (როგორც ეს ფოტონამუშევრის შემთხვევაშია), მაშინ დამდგმელი რეჟისორი, მეცნიერ-სპეციალისტების აზრით, დირიჟორის მსგავსი სუბიექტია და უნდა იქნეს განხილული რომის კონვენციის სუბიექტად.

შემსრულებელ სუბიექტზე რომ მსჯელობა დავასრულოთ, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ძალზე ხშირად შესრულება იქმნება გუნდის მიერ, ხოლო კონკრეტულ შემთხვევებში სხვანაირად ვერც შეიქმნება. ჩვენ ვოკალურ და ინსტრუმენტულ ანსამბლებს ვგულისხმობთ. გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ასეთ შემთხვევაში ერთიანი შესრულება იქმნება მრავალი კონკრეტული შემსრულებლის შემოქმედების შედეგად და თანაავტორობის მსგავსი შემოქმედებაა სახეზე — „თანაშემსრულებლებთან“ გვაქვს საქმე. შესრულება ასეთ შემთხვევაში შეიძლება გაყოფადი ან განუყოფადი იყოს თანაავტორობით შექმნილი ნაწარმოების მსგავსად. ამ ანსამბლების ხელმძღვანელები დირიჟორის მსგავსად რომის კონვენციის სუბიექტად განიხილება.

შესრულება როგორც ობიექტი შემსრულებლის საქმიანობის განხილვისას დავახასიათეთ და დამატებითი განმარტებების გარეშეც ნათელია, რომ ერთ შემთხვევაში შესრულება სიმღერა იქნება, მეორე შემთხვევაში — მუსიკალურ საკრავზე შესრულებული მუსიკა, წაკითხვით წარმოდგენილი ნაწარმოები, სხვა შემთხვევაში მოძრაობებით გამოხატული შესრულება, მაგალითად, ცეკვის სახით და ა.შ., ამასთან, პანტომიმის შემთხვევაში გადასაწყვეტი იქნება ნაწარმოების წარმოდგენა ხდება თუ არა. შესაბამისად გადაწყდება საკითხი პანტომიმა რომის კონვენციით დასაცავი შესრულებაა თუ არა.

მოტანილი ანალიზიდან გამომდინარე, შესრულება რომის კონ-

ვენციით დაცულია, თუ ის აკმაყოფილებს **პირველ მოთხოვნას — ის უნდა წარმოადგენდეს ნაწარმოების შესრულებას**. რომის კონვენციით დასაცავ შესრულებასთან დაკავშირებით მეორე მოთხოვნა ის არის, **რომ შესრულებას ადგილი უნდა ჰქონდეს რომის კონვენციის მხარე უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე**. შესრულებას დაცვა ენიჭება არამარტო მაშინ, როდესაც ის ცოცხალი შესრულებაა, არამედ მაშინაც, როდესაც ის ფონოგრამაზეა ჩაწერეილი და როდესაც ის გადაიცემა ეთერით, თუ ის ფონოგრამაზე არ ყოფილა ჩაწერილი.

შემდეგ სუბიექტად — **ფონოგრამის დამამზადებლად** რომის კონვენციით აღიარებულია პირი, რომელიც საკუთარი გადაწყვეტილებითა და ხარჯით პირველად ჩაიწერს შესრულებას ან სხვა ბგერებს. ნათელია, რომ ამ შემთხვევაში შემქმნელობით შემოქმედებასთან კი არა გვაქვს საქმე, არამედ სამეწარმეო შემოქმედებასთან. კონვენციის მიზანი ის არის, რომ დაიცვას იმ მეწარმე სუბიექტის ქონებრივი ინტერესები, რომელიც გაიღებს გარკვეულ ხარჯებს ფონოგრამის ჩაწერისათვის და, რა თქმა უნდა, გასაღებისათვის. ამ ნიშნით ფონოგრამის დამამზადებელი ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სუბიექტისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს არ აკმაყოფილებს და ის სამართლის ამ ინსტიტუტის სფეროს სუბიექტად მხოლოდ იმიტომ არის აღიარებული, რომ ყველაზე სამართლიანად ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის რეჟიმით შეიძლება იქნეს დაცული მისი უფლებები.

ფონოგრამის დამამზადებლად ყველაზე ხშირად იურიდიული პირები გამოდიან და ამ შემთხვევაში არა აქვს მნიშვნელობა მეწარმე სუბიექტები იქნებიან ისინი თუ არა, კერძო სამართლის პირები არიან ისინი თუ საჯარო სამართლისა — მთავარია, რომ დაცული იყოს მათი საქმიანობის ეკონომიკური მხარე. ამასთან, კონვენციიდან ნათელია, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც ჩაწერას ახორციელებს მეწარმე სუბიექტის მიერ დაქირავებული მუშაკი, ფონოგრამის დამამზადებლად აღნიშნული მეწარმე პირი მიიჩნევა და არა მუშაკი.

ფონოგრამის დამამზადებელი ამზადებს ფონოგრამას და სწორედ **„ფონოგრამაა“** მისი დაცვის ობიექტი. ფონოგრამას დიდი განმარტება არ ესაჭიროება მას შემდეგ, რაც განვმარტეთ მისი დამამზადე-

ბელი. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ფონოგრამა დამზადებულია, თუ ფონოდისკზე (ან კასეტაზე, ან ფირზე და.აშ.) ჩაწერილია შესრულება ან სხვა ბგერები. ცხადია, გამოსახულება ფონოგრამაზე დატანილი ჩანაწერის შემადგენელი ვერ იქნება. აქედან გამომდინარე, რომის კონვენციით დაცულია მხოლოდ ბგერითი ჩანაწერი. ამასთან, არა აქვს მნიშვნელობა რა იქნება ჩაწერილი შესრულება თუ ბგერების სხვაგვარი გამოვლინება. დაცვას ექვემდებარება ისეთი ფონოგრამაც, რომელზეც დატანილია, მაგალითად, ფრინველების ან ცხოველების მიერ წარმოდგენილი გალობა თუ ღრიალი ან სხვაგვარი ხმები. მაგრამ ამ კონტექსტიდან არ უნდა დავასკვნათ, თითქოს ბუნებიდან შემოტანილი ბგერები შეიძლება შესრულების მსგავს დაცვის კიდევ ერთ ობიექტად მივიჩნიოთ.

მაშასადამე, ფონოგრამა დაცულია რომის კონვენციის რეჟიმით, თუ შესრულებული **პირველი მოთხოვნა — ის წარმოადგენს ხმოვან ჩანაწერს.** თუ ჩანაწერი კომბინირებულია და ხმისა და გამოსახულებებისაგან შედგება, ალბათ, ხმოვანი ნაწილი შეიძლება განვიხილოთ ფონოგრამად (ფონოგრამა ხომ ხმოვანი ჩანაწერია) და რომის კონვენციის დაცვის ობიექტად ამ ნაწილში ვაღიაროთ. რომის კონვეციის დაცვის რეჟიმით სარგებლობისათვის ფონოგრამამ უნდა დააკმაყოფილოს სხვა მოთხოვნებიც. კერძოდ, ფონოგრამა უნდა იყოს დამზადებული კონვენციის მხარე სახელმწიფოს მოქალაქის (ნამდვილი საწარმოს მქონე პირის) მიერ. ის უნდა იყოს პირველად ჩაწერილი ან გამოცემული რომის კონვენციის მხარე უცხო სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ქვეყნებს აქვთ უფლება ფონოგრამას დაცვა მიანიჭონ პირველი ჩაწერის ან პირველი გამოქვეყნების მიხედვით, ანუ შეუძლიათ გამორიცხონ ერთ-ერთი ეს პირობა და დაცვის მოთხოვნად რომელიმე ერთი დატოვონ. ამასთან, მათ არ შეუძლიათ მოთხოვნათა რიცხვიდან მოქალაქეობის პრინციპი გამორიცხონ.

მაუწყებლობის ორგანიზაცია რომის კონვენციის კიდევ ერთი სუბიექტია. ამ სუბიექტის შემოქმედება ისეთივე ხასიათისაა, როგორსაც ფონოგრამის დამამზადებლის შემოქმედება ატარებს. შესაბამისად, ამ სუბიექტის დაცვა განპირობებულია მხოლოდ მისი ქონებრივი ინტერესების დაცვით. მაუწყებლობის ორგანიზაცია, ჩვერულებრივ, მეწარმე სუბიექტია, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში

ფიქციური სამართალსუბიექტია, ანუ იურიდიული პირია. რომის კონვენციის სუბიექტად შეიძლება ის მაუწყებლობის ორგანიზაცია იყოს, რომელიც აკმაყოფილებს ერთ-ერთ შემდეგ მოთხოვნას: ამ ორგანიზაციის შტაბ-ბინა მდებარეობს რომის კონვენციის მხარე უცხო; გადაცემა ეთერში გადაიცა კონვენციის მხარე უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე განლაგებული გადამცემის მეშვეობით. ამასთან, სახელმწიფოებს შეუძლია განაცხადონ, რომ კონვენციის რეჟიმი მათ ტერიტორიაზე გავრცელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შესრულდება აღნიშნული ორივე მოთხოვნა ერთად.

ამ სუბიექტთან დაკავშირებით რომის კონვენციის ობიექტია გადაცემა, რომელიც მოიცავს ხმის ან გამოსახულების უსადენო გადაცემას. აქედან გამომდინარე, კონვენციით მოცულია როგორც რადიო, ისე სატელევიზიო გადაცემები, გადაცემული რადიოტალღების მეშვეობით. ამ პირობიდან გამომდინარე, საკაბელო სატელევიზიო გადაცემა უნდა იყოს განკუთვნილი საჯაროდ მისაღებად. გადაცემა დაცულია იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ხდება მისი ერთდროული გადაცემა (რეტრანსლაცია) სხვა მაუწყებლობის ორგანიზაციის მიერ. შესაბამისად ამისა, გადაცემა, რომელიც პირდაპირ გადაცემას არ წარმოადგენს, რომის კონვენციის დაცვის საგანი არ არის, ანუ გადაცემის ჩანაწერის გადაცემა დაცული არ არის. როგორც მაუწყებლობის ორგანიზაციის გაშუქებისასაა მოცემული, გადაცემა რომ კონვენციის რეჟიმით იყოს დაცული, ის უნდა ხორციელდებოდეს ორგანიზაციის მიერ, რომელსაც შტაბ-ბინა კონვენციის მხარე უცხო ქვეყანაში აქვს ან გადაიცემოდეს ასთი სხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე განლაგებული გადამცემით.

რომის კონვენცია ბერნისა და პარიზის კონვენციების მსგავსად, ითვალისწინებს სუბიექტების უფლებებისა და ობიექტების დაცვის განხორციელებას **ეროვნული რეჟიმის პრინციპის** დაცვით. ამასთან, რომის კონვენციაც ითვალისწინებს იმ პირობას, რომ ქვეყნებს აკისრიათ ვალდებულება დაიცვან უცხო ქვეყნის მოქალაქეთა უფლებები კონვენციით მინიჭებული მინიმუმ უფლებათა მოცულობით იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იმავე უფლებებით სარგებლობა ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული არ არის. აქვე უნდა ითქვას, რომ რომის კონვენცია ბერნის კონვენციასთან შედარებთ ეროვნულ

რეჟიმს უფრო შეკვეცილად ავრცელებს, რაც უფლებებზეც აისახება. კერძოდ, რომის კონვენციით დაცულია შემსრულებლის მხოლოდ მინიმუმ უფლებები და დაცვას არ ექვემდებარება თავად შესრულება არსობრივი თვალსაზრისით. ბერნის კონვენცია ნაწარმოებსაც მიიჩნევს ეროვნული რეჟიმის საგნად, ანუ, თუ რომელიმე ქვეყანა საკუთარ მოქალაქეებს არ ანიჭებს უფლებებს რაიმე სახის ნაწარმოებზე, ის ვალდებულია მიანიჭოს დაცვა ასეთ ობიექტს, თუ ის ბერნის კონვენციის მხარე უცხო ქვეყნის მოქალაქეს ეკუთვნის.

უფლებათა დაცვის მინიმუმი მოცემულია სუბიექტების მიხედვით. **შემსრულებლის** შემთხვევაში აუცილებლად უნდა იყოს დაცული მისი ქონებრივი უფლებები, ანუ პირადი არაქონებრივი უფლებები საკონვენციო მინიმუმ უფლებებს არ შეადგენს. აღსანიშნავია, რომ კონვენცია არ ითვალისწინებს შემსრულებლისათვის განსაკუთრებული უფლებების მინიჭებას მის შესრულებაზე. გათვალისწინებულია მხოლოდ ცალკეული ქმედებების წინ აღდგომის შესაძლებლობაზე. კერძოდ, შემსრულებელს შეუძლია აკრძალოს შესრულების უნებართვო:

— პირდაპირი გადაცემა (შემსრულებელს ჩანაწერის გადაცემის აკრძალვის უფლება არა აქვს, რაც იმის გამოძახილია, რომ შესრულებაზე განსაკუთრებული უფლებების მინიჭება კონვენციით გათვალისწინებული არ არის);

— ჩაწერა;

— ჩანაწერის კვლავწარმოება (რეპროდუცირება) მაშინ, როდესაც პირველი ჩანაწერი (დედანი, ორიგინალი) შემსრულებლის თანხმობის გარეშე დამზადდა, ან კვლავწარმოება ხორციელდება მიცემული თანხმობისაგან განსხვავებული მიზნებით და არ ხორციელდება კონვენციით დადგენილი უფლებათა შეზღუდვების ფარგლებში.

გარდა აღნიშნულისა მინიმუმ უფლებებს ეკუთვნის სხვა უფლებებიც, თუ გადაცემა გადაიცემა გაცემული ნებართვის საფუძველზე, მაშინ რომის კონვენციის მხარე სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას შესრულება ეთერით ხელმეორედ გადაცემისაგან, მაუწყებლობის მიზნით მისი ჩაწერისა და კვლავწარმოებისაგან; ფონოგრამის მეორე გამოყენების შემთხვევაში, რაც ნიშნავს ფონოგრამის გამოყენებას

საეთერო გადაცემისათვის ან სხვაგვარად საყოველთაოდ გაცნობის მიზნით, შემსრულებელს უფლება აქვს ერთჯერად ანაზღაურებაზე.

მაუწყებლობის ორგანიზაციებთან მიმართებით შემსრულებლებს აქვთ უფლება ხელშეკრულებით მოაწესრიგონ მათი ნებართვით გადაცემულ შესრულებებთან დაკავშირებული შემდგომი ქმედებების განხორციელება, მაგალითად, გადაცემის ჩანაწერის რეტრანსლირება.

კოლექტიურ შესრულებასთან დაკავშირებით რომის კონვენცია ითვალისწინებს ნორმას, რომელიც მხარე სახელმწიფოებს რთავს ნებას თავად განსაზღვრონ წესი, რომლის მიხედვითაც გაირკვევა თუ რა ფორმით იქნება წარმოადგენილი კოლექტივი უფლებების განხორციელების დროს.

შემსრულებლის უფლება არ ვრცელდება ზემოთ აღნიშნულ ქმედებებზე, როდესაც მისი ნებართვით იქნა ჩართული მისი შესრულება ვიზუალურ ან ხმოვან ჩანაწერში.

ფონოგრამის დამამზადებლის შემთხვევაში მინიმუმ დასაცავ უფლებებს ეკუთვნის დამამზადებლის განსაკუთრებული უფლება მისი ფონოგრამის პირდაპირ ან ირიბ კვლავწარმოებაზე. ბუნებრივია, ფონოგრამის დამამზადებლის განსაკუთრებული უფლება ვრცელდება ფონოგრამის ნაწილზეც.

მაუწყებლობის ორგანიზაციებთან დაკავშირებით მინიმუმ უფლება ასევე გამოხატულია განსაკუთრებული უფლებების მინიჭებით მათი გადაცემების მიმართ. ამ უფლებების ფარგლებში მოქცეულია ეთერით რეტრანსლაცია; გადაცემის მატერიალურ მატარებელზე ჩაწერა; მათი თანხმობის გარეშე გაკეთებული ეთერში გაშვებული გადაცემის ჩანაწერების კვლავწარმოებაზე ან მათი თანხმობით გაკეთებული ჩანაწერების კვლავწარმოებაზე კონვენციით გათვალისწინებული შეზღუდვების გათვალისწინებით; საყოველთაო გაცნობის მიზნით მათი გადაცემის გამოყენება, თუ ასეთი გამოყენება ხორციელდება იმ ადგილებში, სადაც დასწრება ფასიანია.

შემსრულებლის, ფონოგრამის დამამზადებლისა და მაუწყებლობის უფლებების მოქმედების ხანგრძლივობა უნდა იყოს სულ მცირე 20 წელი, რომელიც აითვლება იმ წლის დასასრულიდან, როდესაც: შესრულდა შესრულება, თუ ის არ არის ჩართული ფონოგრამაში

მოხდა ფონოგრამის ჩაწერა; მოხდა ფონოგრამის ჩაწერა; მოხდა ეთერით გადაცემა.

რომის კონვენცია ითვალისწინებს **უფლებების შეზღუდვების** შესაძლებლობას შემდეგ შემთხვევებში: შესრულება, ფონოგრამა ან გადაცემა გამოიყენება პირადი სარგებლობისათვის; გამოიყენება ზემოთ აღნიშნული ობიექტების მოკლე ნაწყვეტები მიმდინარე მოვლენების გაშუქებისას; გამოიყენება სასწავლო პროცესებში ან სამეცნიერო კვლევის მიზნებისათვის; გამოიყენება დროებითი (ეფემერული) ჩანაწერის გაკეთებისათვის მაუწყებლობის ორგანიზაციის მიერ საკუთარი ტექნიკითა და საკუთარი მაუწყებლობისათვის.

ასეთია რომის კონვენციის ძირითადი მატერიალური ნორმების არსი, რის გაშუქებაც იყო დასახული მიზნად.

თავი 51. მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის საერთაშორისო კონვენცია

მცენარეთა ახალი ჯიშების გამოყვანას კაცობრიობა უხსოვარი დროიდან ახორციელებს, ალბათ მას შემდეგ, რაც ადამიანმა პირველად მოჰკიდა ხელი მიწათმოქმედებას. ადამიანი თავისდა უნებურად სელექციონერი ხდება. მაგალითად, ჯერ კიდევ პლინიუსს აქვს მოყვანილი ცნობა ახალი მუსკატური ვაზის (APIANA UVA) ჯიშის შესახებ. პირველი სელექციონერები შემთხვევით შერჩეული ჯიშების შეჯვარების საფუძველზე ქმნიდნენ ახალ ჯიშებს. რა თქმა უნდა, შემდგომში სელექციონერთა საქმიანობა მიზანმიმართულ და მეცნიერულ ხასიათს ღებულობს. სასელექციო საქმიანობა სულ უფრო მასშტაბური ხასიათისა ხდება და ეს განსაკუთრებით შეიმჩნევა XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისიდან. ქვეყნები ღებულობენ სამართლებრივ აქტებს სელექციონერთა უფლებების დასაცავად, რომელთა წინამორბედად პაპის 1833 წლის ედიქტს ასახელებენ. იგი ეხებოდა გამოგონებებსა და აღმოჩენებზე (ტექნიკასა და სოფლის მეურნეობის სფეროში) უფლებების ფლობას. თავისი ძალზე ზოგადი შინაარსის გამო ედიქტი პრაქტიკულ ცხოვრებაში ვერ გატარდა. შემდგომ მცენარეთა დაცვის კანონები მიიღეს აშშ-მ, საფრანგეთმა, გერმანიამ, ჩეხეთმა, ნიდერლანდებმა,

ესპანეთმა, უნგრეთმა, დანიამ, დიდმა ბრიტანეთმა, შვეიცარიამ და ა.შ., შესაბამისად, გამოიკვეთა მზარდი ინტერესი მცენარეთა ახალი ჯიშების საერთაშორისო დაცვის დაფუძნებისადმი.

საერთაშორისო კონვენციის მიღებაში დიდი წვლილი შეიტანა სამრეწველო საკუთრების დაცვის საერთაშორისო ასოციაციამ (AIPPI, საქართველოში 1998 წლიდან ფუნქციონირებს ამ ასოციაციის საქართველოს ეროვნული ჯგუფი) და მცენარეთა ჯიშების დაცვის მცენარეთა სელექციონერების საერთაშორისო ასოციაციამ. AIPPI 1932 წლიდან აყენებს თავის ფორუმებზე ამ საკითხს, რომელსაც განსაკუთრებული ყურადღება ვენის 1952 წლის კონგრესზე დაეთმო. შეხვედრებზე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხად განიხილებოდა მცენარეთა ჯიშების პატენტით (აშშ-ს მსგავსად) დაცვის საკითხი, რაც საბოლოოდ უარყოფილ იქნა 1956 წელს. 1957 წელს მოწვეულ იქნა პარიზის კონფერენცია. შედეგად გამოიკვეთა სურვილი საერთაშორისო კონვენციის მიღების თაობაზე, რაც ხელს შეუწყობდა მცენარეთა ახალი ჯიშებით ვაჭრობის განვითარებას. შემდგომ საფრანგეთის მთავრობამ მოიწვია დასავლეთ ევროპის 12 ქვეყანა, რომლებსაც ერთგვაროვანი შეხედულება გააჩნდათ მცენარეთა დაცვის თაობაზე. შემუშავდა კონვენციის ძირითადი პრინციპები და 1961 წელს პარიზში ხელი მოეწერა მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის საერთაშორისო კონვენციას, რომელიც 1968 წელს ამოქმედდა. 1961 წლის კონვენციას ხელი მოაწერა ბელგიამ, დანიამ, საფრანგეთმა, გერმანიამ, იტალიამ, ნიდერლანდებმა, შვეიცარიამ, დიდმა ბრიტანეთმა. კონვენცია გადასინჯულ იქნა 1972, 1978 და 1991 წლებში. კონვენციის ძალაში შესვლისა და მისი გადასინჯვის ერთ-ერთი მთავარი შედეგი ის არის, რომ ქვეყნებმა ივალდებულეს მცენარეთა ახალ ჯიშებზე სელექციონერთა უფლებების დაცვის განხორციელება კონვენციით დადგენილი პრინციპების შესაბამისად — ანუ, საერთაშორისო ნორმებთან ჰარმონიზაციის საფუძველზე. საქართველო ამ კონვენციას 2006 წლიდან მიუერთდა პარლამენტის მიერ 2005 წლის შემოდგომის სესიაზე მიღებული რატიფიცირების აქტის საფუძველზე. 2006 წლის მდგომარეობით მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის კონვენციის მხარე სახელმწიფოთა რიცხვმა 60 შეადგინა.

მცენარეთა ახალი ჯიშების დაცვის საერთაშორისო კონვენციამ დააფუძნა კავშირი, რომელსაც მისი მხარე სახელმწიფოები შეადგენენ. კავშირის ფრანგული დასახელების აბრევიატურას „UPOV" (Union Internationale pour la Protection des Obtentions Vegetales) ფართოდ იყენებენ როგორც კონვენციის, ასევე კავშირის აღსანიშნავად. ჩვენი აზრით, უპრიანი იქნებოდა სხვა ქვეყნების მსგავსად, ქართულადაც გამოგვეყენებინა ამ კონვენციის აღსანიშნად შემოკლებული, საერთაშორისოდ ქცეული დასახელება „უპოვი".

პარიზისა და ბერნის კონვენციის მსგავსად, უპოვი ძირითად პრინციპად ეროვნული რეჟიმის პრინციპს აცხადებს. ამ პრინციპის შინაარსს აღარ გავიმეორებთ.

მცენარეთა ჯიშების დაცვისათვის დაწესებულია კრიტერიუმები, რომლებსაც უნდა უპასუხოს ჯიშმა. ეს კრიტერიუმები იგივეა, რაც მოცემულია საქართველოს კანონში მცენარეთა ახალი ჯიშების შესახებ. აქვე დავძენთ, რომ ამ კუთხით მდგომარეობა იგივე იყო 2005 წლამდე მოქმედი საქართველოს კანონის სელექციური მიღწევების შესახებ მიხედვით, რომელიც გაუქმებულ იქნა, ხოლო მის ნაცვლად 2006 წელს მიღებულ იქნა ორი ახალი კანონი „მცენარეთა ახალი ჯიშების შესახებ" და „ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ".

ჯიშს უნდა ახასიათებდეს სიახლე, განსხვავებულობა, ერთგვაროვნება, სტაბილურობა. უპოვი, პარიზის კონვენციისაგან განსხვავებით, აწესებს აგრეთვე, განაცხადის ნებისმიერ ქვეყანაში მიწოდების უფლებას. სელექციონერს შეუძლია თვითონ განსაზღვროს და აირჩიოს კავშირის ის ქვეყანა, სადაც ის საჭიროდ მიიჩნევს განაცხადის მიწოდებას. ამასთან, ასეთი განაცხადის მიწოდების შემდეგ სელექციონერს უფლება აქვს არ დაელოდოს მისი განხილვის შედეგს და მიაწოდოს განაცხადი იმავე ჯიშის დაცვაზე სხვა ქვეყანაში.

პარიზისა და ბერნის კონვენციის მსგავსად, უპოვი აწესებს ჯიშის დაცვის დამოუკიდებლობის პრინციპს.

დაწესებულია, აგრეთვე, პარიზის კონვენციიდან ცნობილი პრიორიტეტის უფლება, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს პირველი განაცხადის მიწოდების დღიდან 12 თვის განმავლობაში.

უპოვი წევრი ქვეყნებისაგან ითხოვს ჯიშის ექსპერტიზის ჩატ-

არებას და რთავს ნებას მოსთხოვონ სელექციონერს ყველა საჭირო ინფორმაციის, აგრეთვე სანერგე მასალის ან თესლის მიწოდება.

უპოვი განსაზღვრავს სელექციონერის უფლებებს და იძლევა იმ ქმედებების ჩამონათვალს, რაზედაც არის საჭირო სელექციონერის ნებართვა. საქართველოს კანონი სელექციური მიღწევების დაცვის შესახებ ასევე იძლევა ამ უფლებათა ამომწურავ ჩამონათვალს, მაგრამ ოდნავ განსხვავებულად. კერძოდ, კანონის მე-16(გ) მუხლი ერთ-ერთ ქმედებად ასახელებს შენახვას, რასაც უპოვი არ ითვალისწინებს. სამაგიეროდ, გამორჩენილია ისეთი ქმედება, როგორიცაა „გასაყიდად შეთავაზება“. ვფიქრობთ, საქართველოს კანონის რედაქცია უნდა გასწორდეს უპოვის გათვალისწინებით, რადგან შენახვა შეიძლება სულაც არ ისახავდეს კომერციულ მიზნებს.

უპოვი შეიცავს უფლებათა ამოწურვისა და შეზღუდვის ნორმებს და ასახელებს ქმედებებს, რომლებიც სელექციონერის უფლებების სფეროს არ განეკუთვნება. ამასთან, როდესაც უფლებათა შეზღუდვა მიზნად ისახავს მესამე პირისათვის რაიმე ქმედების განხორციელებაზე ნებართვის გაცემას, ქვეყანამ უნდა უზრუნველყოს სამართლიანი გასამრჯელოს გაცემა სელექციონერისათვის.

უპოვი ასახელებს დაცვის ხანგრძლივობის მინიმალურ ვადას, რომელიც მცენარეთა უმეტესი სახეობისათვის შეადგენს 20 წელიწადს, ხოლო მერქნიანი ჯიშებისა და ვაზისათვის – 25 წელიწადს.

უპოვი მთელ თავს უძღვნის ჯიშის დასახელებას და აწესებს შესაბამის მოთხოვნებს, რაც ძირითადად ასახულია საქართველოს კანონში. დადგენილია მოთხოვნა, რომ ჯიშის დაცვა უპოვის ფარგლებში უნდა ხდებოდეს ერთი დასახელებით. ქვეყანას უფლება აქვს მოითხოვოს ჯიშის დასახელების შეცვლა. ქვეყნები ერთმანეთს აცნობენ რეგისტრირებული ჯიშების დასახელებებს. დასახელების გამოყენება სავალდებულოა, თუნდაც ჯიშის დაცვის ვადა ამოწურული იყოს.

საყურადღებოა დასახელების სხვა მოთხოვნებთან ერთად მე-20(8) მუხლის შინაარსი, რომელიც სასაქონლო ნიშნებს უფრო მოუხდება, ვიდრე ჯიშების დაცვას. კერძოდ, მის მიხედვით დასაშვებია ჯიშის ასოცირება რეგისტრირებული ნიშნის დასახელებასთან.

უპოვი იძლევა სელექციონერის უფლებების ბათილად ცნობისა

და გაუქმების ამომწურავ ჩამონათვალს, რასაც შეესაბამება საქართველოს კანონი მცენარეთა ახალი ჯიშების შესახებ.

თავი 52. ისმოს ხელშეკრულება საავტორო უფლებების შესახებ

როგორც ვიცით, ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის ბერნის კონვენცია დროდადრო გადაისინჯება ხოლმე, რათა მისი ძირითადი დებულებები და ნორმები არ ჩამორჩეს ცხოვრებას და მოუწესრიგებელი არ დარჩეს ისეთი სამართლებრივი ურთიერთობები, რომლებსაც წარმოშობს კაცობრიობის მიერ ახალი ტექნიკური ობიექტების შექმნა და გამოყენება ყოველდღიურ ცხოვრებაში. საავტორო უფლებათა დაცვის შემოღება მნიშვნელოვანწილად გამოიწვია სწორედ ტექნიკის განვითარებამ, ხოლო XX საუკუნე ხასიათდება ტექნიკის ახალი ობიექტების, შეიძლება ითქვას, „მოულოდნელად სწრაფი“ პრაქტიკული გამოყენებით, იმ ზომით, რომ მოსახლეობის ყოფის ნაწილი ხდება. ამ კუთხით განსაკუთრებით ყურადღებას იმსახურებს კომპიუტერების გამოჩენა, რასაც თან მოჰყვა კომპიუტერული ქმნილებების გავრცელება, კომპიუტერული მონაცემთა ბაზების (ელექტრონული მონაცემთა ბაზების) ფართო გამოყენება და საერთოდ, ახალი საინფორმაციო სისტემებისა და ქსელების, მათ შორის გლობალური, მაგალითად, ინტერნეტის საყოფაცხოვრებო დონემდე დაყვანა. გარდა ამისა, გამოყენება ჰპოვა ნაწარმოებების კლავწარმოებისა და მოსახლეობამდე დაყვანის ახალ-ახალმა საშუალებებმა, მაგალითად, ასლების გადამღები რეპროგრაფიული ტექნიკა, ვიდეოტექნიკა, კომპაქტდისკები – CD, DVD და ა.შ., თანამგზავრული სამაუწყებლო ტექნიკა, კაბელური ტელეტექნიკა. ცხადია, ტექნიკის ასეთი განვითარება დღის წესრიგში აყენებს საავტორო უფლებების დაცვის თავისებურებების გათვალისწინებას და საჭიროების შემთხვევაში ახალი ნორმების შემოღებას.

წარმოჩენილი პრობლემების ანალიზმა ცხადყო, რომ საავტორო უფლებათა ეფექტური საერთაშორისო დაცვა, რასაც ბერნის კონვენცია ისახავს მიზნადველარ მიიღწევა და რომ საჭიროა ახალი პი-

რობებისათვის ახალი ნორმების ამოქმედება. ისმოს ორი სპეციალისტთა ჯგუფი სწავლობდა ამ საკითხებს და შემუშავებულ იქნა წინადადება, ბერნის კონვენციის დამატებით საავტორო უფლებათა შესახებ ახალი საერთაშორისო ხელშეკრულება მიღებულიყო.

1996 წელს გაიმართა დიპლომატიური კონვენცია, რომელზეც მიღებულ იქნა ახალი საერთაშორისო აქტი „ისმოს ხელშეკრულება საერთაშორისო უფლებების შესახებ“ (შემდგომ ისმოს ხელშეკრულება). იგი ღიაა ხელმოწერისათვის 1997 წლის 31 დეკემბრიდან. 2006 წლის მდგომარეობით მისმა მხარე სახელმწიფოთა რიცხვმა 58 შეადგინა. საქართველომ ისმოს ხელშეკრულების რატიფიცირება მოახდინა და მისი მხარე გახდა 2001 წლიდან.

ისმოს ხელშეკრულება არ ეწინააღმდეგება ბერნის კონვენციას და დადებულია იმის გათვალისწინებით, რომ ბერნის კონვენციის მხარე სახელმწიფოებს განსაკუთრებულ შემთხვევებში უფლება აქვთ დადონ სპეციალური ხელშეკრულებები ერთმანეთში, რომლებიც საავტორო უფლებების უფრო ფართო დაცვას ემსახურება. ისმოს ხელშეკრულება მიუთითებს, რომ იგი არ არის არანაირ კავშირში არც ერთ საერთაშორისო ხელშეკრულებასთან, გარდა ბერნის კონვენციისა. მას შეიძლება მიუერთდეს ისმოს წევრი ან ევროკავშირის ნებისმიერი ქვეყანა. იგი შეიცავს მატერიალურ-სამართლებრივ და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ ნორმებს. ჩვენ უფრო დაწვრილებით განვიხილავთ მატერიალურ-სამართლებრივ ნორმებს, ხოლო ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი ნორმების მოკლე წარმოდგენით შემოვიფარგლებით, რომლებითაც (მე-15–24-ე მუხლები) გათვალისწინებულია ასამბლეის დაფუძნება, გადაწყვეტილებების მიღების პროცედურა, ისმოს ორგანოებთან ურთიერთობა, ხელშეკრულებასთან მიერთებისა და მისი ამოქმედების წესი.

მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმები

ისმოს ხელშეკრულება ეხება ორი სახის ნაწარმოებებს, რომლებიც უნდა მივიჩნიოთ ამ ხელშეკრულებით **დაცვად ობიექტებად**, ესენია — **კომპიუტერული პროგრამა და მონაცემთა კომპილაცია, ანუ მონაცემთა ბაზა** (ჩვენ შემდგომში ამ უკანასკნელთა გამაერთიანებელ ტერმინას „მონაცემთა კრებული“ გამოვიყენებთ). ისმოს ხელშეკრულება მოიხსენიებს აგრეთვე კინემატოგრაფიულ და ფოტოგრაფი-

ულ ნაწარმოებს. ახალი ობიექტები აგრძელებს ბერნის კონვენციის ნაწარმოებების ჩამონათვალს, რომელიც ამომწურავი არ არის. ეყრდნობა რა ბერნის კონვენციას ისმოს ხელშეკრულება, თავის ობიექტებს დაცვას ანიჭებს ზემოთ აღნიშნული კონვენციის ყველა ძირითადი პრინციპის გათვალისწინებით, მუტატის მუტანდის. აქედან გამომდინარე, კომპიუტერული პროგრამაც და მონაცემთა კრებულიც უნდა აკმაყოფილებდეს დაცვადი ნაწარმოების კრიტერიუმებს. კომპიუტერულ პროგრამასთან დაკავშირებით პირდაპირ არის ნათქვამი, რომ იგი დაცვას ექვემდებარება როგორც ლიტერატურული ნაწარმოები. მონაცემთა კრებულთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ელექტრონული ქსელების გამოყენებამ ხელი შეუწყო სისტემურად ან უამისოდ, ელექტრონული ფორმითა და სივრცეში განლაგებული სხვადასხვაგვარი მონაცემების მზარდ გამოყენებას. მონაცემთა ასეთი კრებულები ისმოს ხელშეკრულებით, ანუ საავტორო-სამართლებრივი ნორმებით დაცვადი იქნება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ისინი ინტელექტუალურ-შემოქმედებით ხასიათს ატარებს. მონაცემთა კრებულები, რომლებიც ამ მოთხოვნას არ აკმაყოფილებს, სხვა კანონმდებლობით შეიძლება იქნეს დაცული.

ისმოს ხელშეკრულება აწესებს შემდეგ განსაკუთრებულ უფლებებს დაცვადი ობიექტების ავტორების სასარგებლოდ:

— **გავრცელების;**
— **გაქირავების;**
— **საჯარო გადაცემის.**

გავრცელების უფლება ისმოს ხელშეკრულებით განიმარტება ტერმინის „გავრცელება“ ვიწრო გაგებით და შეზღუდულია გაყიდვის ან მფლობელობის სხვა ფორმით გადაცემით. აქედან გამომდინარე, განსაკუთრებული უფლება ვრცელდება მხოლოდ ავტორის მიერ გაყიდვის ან მფლობელობის სხვაგავრად გადაცემის გზით, ნაწარმოების ორიგინალის ან ასლის საზოგადოებისათვის მიწოდების ნებართვის გაცემით. ასეთი ფორმულირებით დაძლეულია ბერნის კონვენციის ხარვეზი, რომლითაც გათვალისწინებულია ანალოგიური განსაკუთრებული უფლებები, მათ შორის მოსახლეობამდე დაყვანის (საზოგადოებისათვის მიწოდების) უფლება ვრცელდება მხოლოდ კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებებზე. საზოგადოებისათვის მიწოდება

შეიძლება განხორციელდეს როგორც ტრადიციული, მაგალითად ტელე ან რადიოსაკომუნიკაციო ხერხით, ასევე ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებით, ანუ კომპიუტერული ქსელებით. დადგენილია ქვეყნების უფლება,ეროვნული კანონმდებლობით დააწესონ „უფლებათა ამოწურვის“ პრინციპის შესაბამისი შემზღუდავი ნორმები.

გაქირავების უფლება

ისმოს ხელშეკრულება სავალდებულოს ხდის კომპიუტერული პროგრამების, კინემატოგრაფიული ნაწარმოებების და ყველა იმ ნაწარმოების გამოყენებისათვის, რომლებიც ჩართულია ფონოგრამაში, გათვალისწინებულ იქნეს გაქირავების განსაკუთრებული უფლება ავტორთა სასარგებლოდ. ამასთან, ამ უფლებით სარგებლობისათვის კომპიუტერული პროგრამა აუცილებლად უნდა წარმოადგენდეს გაქირავების ძირითად ობიექტს; კინემატოგრაფიული ნაწარმოებისათვის კი ცხადი უნდა იყოს, რომ გაქირავებას თან სდევს შეუზღუდავი რაოდენობით ასლების დამზადების შესაძლებლობა, რაც გამოიწვევს მატერიალურ ზიანს კვლავწარმოების უფლების განხორციელების შემთხვევაში.

გათვალისწინებულია აგრეთვე, რომ თუ ქვეყანა 1994 წლის 15 აპრილამდე უზრუნველყოფდა ფონოგრამაში ჩართული ნაწარმოებების ავტორების უფლებებს სხვა სახით, მაგალითად სამართლიანი გასამრჯელოს გაცემის გზით, მაშინ მას შეუძლია შეინარჩუნოს ასეთი წესი და არ გაითვალისწინოს გაქირავების უფლების დაწესება ასეთ ავტორთათვის.

საჯარო გადაცემის უფლება

ისმოს ხელშეკრულება ითვალისწინებს ავტორებისათვის საჯარო გადაცემის უფლების დაწესებას, რომელიც უნდა განიმარტოს ფართო გაგებით. კერძოდ, ამ უფლებით მოიაზრება ნაწარმოების დაყვანა მოსახლეობამდე (საზოგადოებისათვის მიწოდება) სადენებიანი (მავთულიანი) ან უსადენო სამაუწყებლო გადაცემის გზით, ისე, რომ ნებისმიერ პირს შეეძლოს აღიქვას ხმოვანი ან ხილული სახით იმ ადგილას, სადაც მას სურს და იმ დროს, როცა მას სურს. ასეთი ფორმულირებით გადალახულ იქნა ბერნის კონვენციის ხარვეზი და ახლა ამ უფლებით ეჭვგარეშეა, რომ მოცულია ელექტრონული სივრცით, კერძოდ, ინტერნეტით, ნაწარმოების გადაცემის უფლება.

ფოტოგრაფიული ნაწარმოების დაცვის ხანგრძლივობა

ისმოს ხელშეკრულება ერთ შემთხვევაში უარს ამბობს ბერნის კონვენციის ნორმაზე. ფოტოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით იგი აწესებს, რომ არ უნდა იქნეს გამოყენებული ბერნის კონვენციის მე-7(4) მუხლი, რომელიც ადგენს ამ ნაწარმოებზე საავტორო უფლებათა მოქმედების ხანგრძლივობას. შესაბამისად, ამ უფლებათა მოქმედების მინიმალური ხანგრძლივობა გახდა 50 წელი, ნაცვლად 25-ისა.

შეზღუდვები და გამონაკლისები

ისმოს ხელშეკრულება აწესებს ზოგიერთი შეზღუდვისა და გამონაკლისის დადგენის შესაძლებლობას ეროვნული კანონმდებლობით. ეს დასაშვებია, თუ გამონაკლისები და შეზღუდვები არ აბრკოლებს ნაწარმოების გამოყენებას ჩვეულებრივი წესით; და უსაფუძვლოდ არ ეწინააღმდეგება ავტორთა სამართლებრივად განმტკიცებულ ინტერესებს. ამასთან, შეზღუდვებისა და გამონაკლისების ფარგლები არ უნდა გასცდეს ბერნის კონვენციით დადგენილს.

გარდა აღნიშნულისა, ისმოს ხელშეკრულება ითვალისწინებს ქვეყნების ვალდებულებას, გაატარონ ქმედითი ზომები ავტორთა ინტერესების დასაცავად ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებიდან გამომდინარე შექმნილ ვითარებაში. კერძოდ, გათვალისწინებულია ვალდებულებები, რომლებიც ეხება ტექნიკურ ზომებს და ინფორმაციას უფლებათა მართვისათვის.

ტექნიკურ ზომებთან დაკავშირებული ვალდებულებანი

ქვეყნები ვალდებულია მიიღონ შესაბამისად დამაკმაყოფილებელი სამართლებრივი ღონისძიებები ავტორთა მიერ გამოყენებული ისეთი ტექნიკური ზომების გვერდის ავლის საწინააღმდეგოდ, რომლებიც ხელს უშლის ნაწარმოებების უნებართვო გამოყენებას (მაგალითად, კოდირება). გასაგებია, რომ ეს ვალდებულებანი უნდა აისახოს ეროვნულ კანონმდებლობაში, რაც მეტ-ნაკლებად უზრუნველყოფს ელექტრონულ სივრცეში ავტორთა უფლებების კომპლექსურ დაცვას.

უფლებათა მართვისათვის ინფორმაციასთან დაკავშირებული ვალდებულებანი

ისმოს ხელშეკრულებით ყურადღება გამახვილებულია ინფორ-

მაციაზე, რომელიც საჭიროა ავტორთა უფლებების ეფექტური მართვისათვის. გასაგებია, რომ, თუ არ იარსებებს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც იძლევა ავტორის ან საავტორო უფლების სხვა მფლობელის, ანდა თავად ნაწარმოების ამოცნობის შესაძლებლობას, მაშინ ძალზე გართულდება საავტორო უფლებათა გამოყენება და მართვა. ამიტომ ისმოს ხელშეკრულება ავალდებულებს ქვეყნებს გაითვალისწინონ და მიიღონ სამართლებრივი ზომები ასეთი ინფორმაციის განადგურების ან შეცვლის საწინააღმდეგოდ, გათვალისწინებულია ნაწარმოების მართლსაწინააღმდეგო გავრცელების აღკვეთა, მათ შორის იმპორტი, ეთერში გადაცემა ან მოსახლეობამდე სხვაგვარად დაყვანა, როცა ცნობილია, რომ ნაწარმოების ეგზემპლარებიდან მოსპობილია ან შეცვლილია უფლებათა მართვისათვის გათვალისწინებული ინფორმაცია.

ისმოს ხელშეკრულება საგანგებოდ ითვალისწინებს ნორმას, რომელიც ავალდებულებს ქვეყნებს მიიღონ სამართლებრივად საკმარისი ყველა ზომა იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს ავტორთათვის დადგენილი უფლებების განხორციელება დაუბრკოლებლად. საამისოდ ქვეყნებს დაეკისრა ეროვნული კანონებით შესაბამისი ნორმების გათვალისწინება, მათ შორის გადაუდებელი ღონისძიებების შესახებ.

ისმოს ხელშეკრულება დადებულია ინგლისურ, არაბულ, ჩინურ, ფრანგულ, რუსულ და ესპანურ ენებზე, რომელთა ტექსტების ძალაც სრულიად თანაბარია.

თავი 53. ისმოს ხელშეკრულება შესრულებებისა და ფონოგრამების შესახებ

ჟენევაში, ისმოს შტაბ-ბინაში გამართულ 1996 წლის დეკემბრის დიპლომატიურ კონფერენციაზე ერთდროულად იქნა მიღებული ორი ახალი ხელშეკრულება. ერთი — საავტორო უფლებების შესახებ ისმოს ხელშეკრულება, გამიზნულია ციფრულ სივრცეში საავტორო უფლებების დაცვის საკითხის მოგვარებისკენ, რასაც ველარ უზრუნველყოფს ბერნის კონვენცია, ხოლო მეორე, იმავე მიზნით იქნა მიღებული და ემსახურება მომიჯნავე უფლებების დაცვის მოგვარებას იმ გარემოების გათვალისწინებით, რასაც ველარ

უზრუნველყოფს რომის კონვენცია. აქედან გამომდინარე, ისმოს ამ ორ ხელშეკრულებას ბევრი საერთო ნიშანი ახასიათებს და შესაბამისი საკითხების განხილვისას მასზე მითითებით შემოვიფარგლებით, რადგან ზემოთ უკვე განვიხილეთ.

ეს ხელშეკრულება ასევე ღია ხელშეკრულებაა და მას შეუძლია მიუერთდეს ისმოს წევრი და ევროპის გაერთიანებაში შემავალი ნებისმიერი ქვეყანა. მიერთებისა და ფუნქციონირების სხვა წესები ანალოგიურია საავტორო უფლებების შესახებ ხელშეკრულებისა. 2006 წლის მდგომარეობით მისმა მხარე სახელმწიფოთა რიცხვმა 57 შეადგინა. საქართველომ ისმოს ხელშეკრულების რატიფიცირება მოახდინა და მისი მხარე გახდა 2001 წლიდან. შემსრულებლებისა და ფონოგრამების შესახებ ისმოს ხელშეკრულების (შემდგომ „ხელშეკრულებად" მოვიხსენიებთ) განხილვისას კვლავ შემოვიფარგლებით მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმების გაშუქებით.

ხელშეკრულება არ არის რაიმე სახით დამოკიდებული სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებებზე, გარდა ეროვნულ რეჟიმთან, შემსრულებლის უფლებებთან და დაცვის ვადებთან დაკავშირებით, რომელთა მიმართაც რომის კონვენციაზე არის მითითებული. იგი შეიცავს ტერმინთა განმარტებებს, რომელთაგანაც აღვნიშნავთ, რომ მე-2 მუხლის „ვ" პუნქტით ხელშეკრულების ქართული ტექსტი გვთავაზობს „გამოქვეყნების" განმარტებას, ხოლო აღნიშნული ნორმა დედნის მიხედვით ეხება „გამოცემას", რაზეც მეტყველებს ქართულად მოცემული თავად განმარტების შინაარსიც.

ხელშეკრულების დაცვის ობიექტებია **შესრულება** და **მისი ჩანაწერი ფონოგრამის სახით**, შესაბამისად, მოცემულია ორი სუბიექტის შემსრულებლისა და ფონოგრამის დამზადებლის უფლებები, რადგან მომიჯნავე უფლებების მთავარი (შემოქმედებითი წვლილის გაღების თვალსაზრისით) სუბიექტის – შემსრულებლის უფლებები თითქმის ყოველთვის არის დაკავშირებული ხმოვანი ჩანაწერების დამზადებასა და ფართო გავრცელებასთან. უფლებების დაცვა ან განხორციელება არ არის დაკავშირებული არანაირ ფორმალობებთან.

შემსრულებლის უფლებები

ხელშეკრულება ეხება შემსრულებლის როგორც **პირად არაქონე-**

ბრივ (მორალურ), ისე ქონებრივ – განსაკუთრებულ უფლებებს.

მორალური უფლებები მინიჭებულია შემსრულებლად აღიარებისა და შესრულების ჩანაწერის დამახინჯების, ცვლილების ან სხვაგვარი ხელყოფის ფარგლებში. ეს უფლებები ბერნის კონვენციით ავტორებისათვის დადგენილი უფლებების ანალოგიურია.

განსაკუთრებული უფლებები ორი კატეგორიისაა – ცოცხალი და ჩაწერილი შესრულებიდან გამომდინარე.

ცოცხალ შესრულებასთან დაკავშირებით შემსრულებელს ეკუთვნის საეთერო მაუწყებლობის (განმეორებითი გადაცემის გარდა), მოსახლეობამდე დაყვანის (საზოგადოებისათვის მიწოდების) და ჩაწერის განსაკუთრებული უფლებები. საეთერო მაუწყებლობისა და მოსახლეობამდე დაყვანის უფლებები საჯარო გადაცემის უფლებას წარმოადგენს, მაგრამ მეორე შემთხვევაში ელექტრონულ სივრცეში მოქმედების ფარგლები რომ გამოჩნდეს, მას მოიხსენიებენ ტერმინით „მოსახლეობამდე დაყვანა, ანუ საზოგადოებისათვის მიწოდება („communication to the public“ ნაცვლად „სადენების საშუალებით ან სხვა გზით გადაცემისა“). ითვლება, რომ ასეთი ტერმინის შინაარსი უნდა განიმარტოს ფართო გაგებით ისე, როგორც განმარტებულია ისმოს-ს ხელშეკრულებაში საავტორო უფლებების შესახებ. გამომდინარე აქედან, ამ უფლებით მოცულია შესრულების დაყვანა მოსახლეობამდე (საზოგადოებისათვის მიწოდება) სადენებიანი (მავთულიანი) სამაუწყებლო გადაცემის ან სხვა გზით, გარდა საეთერო გადაცემისა, ისე, რომ ნებისმიერ პირს შეეძლოს აღიქვას ხმოვანი სახით იმ ადგილას, სადაც მას სურს და იმ დროს, როცა მას სურს.

ფონოგრამაზე ჩაწერილ შესრულებასთან დაკავშირებით შემსრულებელს ეკუთვნის **კვლავწარმოების (რეპროდუცირების), გავრცელების, გაქირავებისა და მოსახლეობამდე დაყვანის განსაკუთრებული უფლებები.**

კვლავწარმოების უფლებასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ იგი განიმარტება ჩვეულებრივი გაგებით და მონაწილე ქვეყნები არ არიან ვალდებულნი დააწესონ უფლებათა ამოწურვის პრინციპიდან გამომდინარე რაიმე შეზღუდვები ან საერთოდ შემოიღონ რაიმე მომწესრიგებელი ნორმები. კვლავწარმოების უფლება ვრცელდება ციფრულ გარემოში კვლავწარმოებაზეც, მათ შორის, შესრულებისა და მისი ჩანაწერის (ფონოგრამის) ელექტრონულ სივრცეში უნ-

ებართვო განთავსება და/ან შენახვა წარმოადგენს კლავწარმოების ერთ-ერთ ფორმას დიპლომატიურ კონფერენციაზე შეთანხმებული დებულებების გათვალისწინებით, ამ საკითხთან დაკავშირებით. იგივე ვითარებაა გასათვალისწინებელი ფონოგრამის დამამზადებელთა და ავტორთა ანალოგიური უფლების ფარგლების განსაზღვრისას.

გავრცელების უფლება იმ სიტყვებითა და მოცულობით არის მოცემული, როგორც საავტორო უფლებების შესახებ ისმოს ხელშეკრულებით არის ეს გათვალისწინებული. ამიტომ განხილვას აღარ გავიმეორებთ. ორივე შემთხვევაში გამოყენებული ტერმინებით „ასლი" და „ორიგინალი", უნდა ითქვას, იგულისხმება ნაწარმოების ან ჩანაწერის ეგზემპლარები ბრუნვაში ჩართული სხეულებრივი ფორმით. ეს განმარტება მართებულია აგრეთვე ფონოგრამის დამამზადებლის გავრცელების უფლების შესაბამისი ნორმისთვის.

გაქირავების უფლების დაწესება დასაშვებია ისე, როგორც ამას ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს. აქედან გამომდინარე, ლოგიკურია ის, რომ ქვეყნებს, რომლებიც სხვაგვარად აწესრიგებდნენ საკითხს 1994 წლამდე (TRIPS-ის მოთხოვნათა შესაბამისად), დარჩათ უფლება შეინარჩუნონ ეროვნული კანონმდებლობით დადგენილი წესი. მაგალითად, საერთო სამართლის ქვეყნებს (აშშ, ინგლისი და სხვ.) შემსრულებლებისათვის ფონოგრამაზე ჩაწერილ შესრულებასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული უფლებები დაწესებული არა აქვთ და შესაბამისად, არ არიან ვალდებული დააწესონ ისინი, მათ შორის გაქირავების განსაკუთრებული უფლება.

ხელშეკრულება ხაზგასმით ითვალისწინებს ქვეყნების ვალდებულებას, რომ, თუ გაქირავების უფლება დაწესებულია, იგი არ უნდა იწურებოდეს შემსრულებლის მიერ ან მისი თანხმობით ფონოგრამის ეგზემპლარების გავრცელებასთან ერთად. გამოთქმულს ამტკიცებს ის ფაქტიც, რომ ფონოგრამის დამამზადებლის ანალოგიური უფლების შესახებ ხელშეკრულების ნორმა არ შეიცავს მითითებას ეროვნულ კანონმდებლობაზე.

მოსახლეობამდე დაცვანის განსაკუთრებული უფლება იმავე სიტყვებით არის გადმოცემული, როგორც საავტორო უფლებების შესახებ ისმოს ხელშეკრულებით. ამიტომ განხილვას აღარ გავიმეორებთ, ოღონდ აღვნიშნავთ, რომ ინგლისურ ტექსტში (დედანი) სიტყვები

„communication to the public“ შეცვლილია სიტყვებით „making available of phonograms“, რაც იმავე მნიშვნელობისაა და უფრო მკაფიოდ ეთანადება ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ ქართულ ტერმინს „მოსახლეობამდე დაყვანა“ ან „საზოგადოებისათვის მიწოდება“, ვიდრე „ჩაწერილი შესრულების საჯარო გადაცემა“, რომელიც მოცემულია ხელშეკრულების ქართულ ოფიციალურ თარგმანში. ამ უფლების მოცულობა ვრცელდება ნებისმიერ, მათ შორის ელექტრონულ სივრცეში გავრცელებაზე. ელექტრონულ სივრცესთან დამოკიდებულება ზოგადი განმარტებითი მუხლიდანაც ვლინდება, სადაც მოცემულია მაუწყებლობის, ფონოგრამის, გავრცელების, ჩანაწერისა და მოსახლეობამდე დაყვანის განმარტებები, რომლებიდანაც ირკვევა, რომ ისინი შეიძლება შეიცავდეს ხმების ციფრულ გამოსახულებებს, რომლებიც აქამდე არ არსებობდა, მაგრამ წარმოქმნილია ელექტრონული საშუალებებით.

ელექტრონულ სივრცეში შემსრულებლის (იგივე ითქმის ფონოგრამის დამამზადებლების, აგრეთვე ავტორების შესახებ) განსაკუთრებული უფლებების ძალა ვრცელდება შესრულების (ნაწარმოების) ელექტრონულ გარემოში შენახვაზე, ელექტრონულ სივრცეში გადაგზავნაზე (გადაწოდებაზე, გავრცელებაზე).

ფონოგრამის დამამზადებლის უფლებები

ხელშეკრილების ამ სუბიექტისათვის განსაზღვრულია მხოლოდ განსაკუთრებული უფლებები, რომლებიც ფონოგრამაზე დატანილი შესრულებიდან გამომდინარე, შემსრულებლის განსაკუთრებული უფლებების მსგავსია, მუტატის მუტანდის. ფონოგრამის დამამზადებელს ეკუთვნის **კვლავწარმოების (რეპროდუცირების), გავრცელების, გაქირავებისა და მოსახლეობამდე დაყვანის განსაკუთრებული უფლებები.** შესაბამისად, ამ უფლებათა დახასიათებას აღარ მივიჩნევთ მიზანშეწონილად.

ხელშეკრულებით დადგენილია შემსრულებლებისა და ფონოგრამის დამამზადებლებისათვის **ერთიანი გასამრჯელოს მიღების უფლების** დადგენის შესაძლებლობა ეროვნული კანონმდებლობით, რომელიც შეიძლება ცალ-ცალკე ან ერთობლივად იქნეს მოთხოვნილი. ამასთან, გასამრჯელოს ანაწილებენ თვითონ ამ უფლების სუბიექტები. ქვეყნებს შეუძლია დაადგინონ შეზღუდვები გასამრჯელოს მიმართ.

მაგალითად, მიაბან იგი მხოლოდ რაიმე სახით გამოყენებას. ეს ნორმა რომის კონვენციით გათვალისწინებული შესაბამისი ნორმის ანალოგიურია. ამასთან, ეროვნული კანონმდებლობით ამ ნორმის დაწესება სავალდებულო არ არის.

უფლებათა მოქმედების ხანგრძლივობა

შემსრულებლის განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება დადგენილია არანაკლებ 50 წლით, შესრულების ფონოგრამაზე განმტკიცების (ჩაწერის) თარიღიდან ათვლით, მოცემული წლის დასრულების დღიდან.

ფონოგრამის დამამზადებლის განსაკუთრებული უფლებების მოქმედება დადგენილია ასევე არანაკლებ 50 წლით, ოღონდ ამ ვადის ათვლა იწყება იმ წლის ბოლო დღიდან, როდესაც ფონოგრამა გამოიცა, ხოლო, თუ გამოცემა არ მომხდარა, მაშინ ფონოგრამაზე შესრულების განმტკიცების დღიდან. ამასთან, ამ ნორმის გამოყენებისათვის ერთმანეთთან გაიგივებულია ფონოგრამის გამოცემა და მისი მოსახლეობამდე დაყვანა სამავთულო ან უსადენო ტექნიკის საშუალებებით მიწოდებით იმ ადგილას და იმ დროს, როდესაც მომხმარებელი ისურვებს.

ხელშეკრულება ითვალისწინებს შეზღუდვებისა და გამონაკლისების დაწესების შესაძლებლობას მონაწილე ქვეყნების მხრივ, იმ ფარგლებით და იმდაგვარად, როგორც ეს გათვალისწინებულია ეროვნული კანონმდებლობით ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებებიდან გამომდინარე განსაკუთრებული უფლებებისათვის. ეს ნორმა რომის კონვენციის შესაბამისი ნორმისა ანალოგიურია.

საავტორო უფლებათა შესახებ ისმოს ხელშეკრულების მსგავსად, ამ ხელშეკრულებით მოცემულია მოთხოვნები ქვეყნების მიმართ, რათა აუცილებლად გაითვალისწინონ უფლებათა დარღვევის საწინააღმდეგოდ მიმართული, უფლებათა მფლობელის მიერ გამოყენებული ტექნიკური ზომების, აგრეთვე უფლებათა მართვისათვის საჭირო ინფორმაციის გვერდის აცლის, მოშლის ან განადგურების აღკვეთისათვის.

უფლებათა უზრუნველყოფისათვის გათვალისწინებულია საავტორო უფლებათა შესახებ ისმოს ხელშეკრულების მსგავსი მოთხოვნები.

თავი 54. საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება (PCT)

1970 წელს ვაშინგტონში ხელმოწერილი და 1978 წლიდან სრულფასოვნად ამოქმედებული საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება არის მრავალმხრივი საპატენტო უფლებების მოპოვების პროცედურებთან დაკავშირებული ხელშეკრულება. მისი დადების მიზანია ხელი შეუწყოს განმცხადებლებს საზღვარგარეთ გამოგონებების დაპატენტების თვალსაზრისით, რისთვისაც ადგენს მნიშვნელოვან მატერიალურ-სამართლებრივ და ორგანიზაციული ხასიათის შეღავათებს. მიღწეულია კოოპერირება განაცხადის მიწოდებასთან, საინფორმაციო ძიებასა და საპატენტო ექსპერტიზასთან,აგრეთვე საპატენტო ინფორმაციის გავრცელებასთან დაკავშირებით. **იგი არ ითვალისწინებს საერთაშორისო პატენტის გაცემას. პატენტის გაცემა მხოლოდ ეროვნული ან რეგიონული უწყებების უფლებამოსილებაა.** საპატენტო კოოპერაციის ხელშეკრულება ღია ხელშეკრულებაა. მას შეუძლია მიუერთდეს პარიზის კონვენციის მონაწილე ნებისმიერი ქვეყანა, აგრეთვე სამთავრობათაშორისო საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც ემსახურება პატენტის გაცემის რეგიონულ სისტემას. მსოფლიოში მოქმედი ასეთი ორგანიზაციები სადღეისოდ ყველა გაწევრიანებულია PCT კავშირში. 1994 წელს საქართველო მიუერთდა პარიზის კონვენციას. მიერთებასთან ერთად, სამთავრობო დეკლარაციის საფუძველზე ჩვენმა ქვეყანამ იკისრა საბჭოთა კავშირის დროს აღებული ვალდებულებების შესრულების გაგრძელება. მონაწილე ქვეყნების მიერ შექმნილია კავშირი – PCT, რომლის საქმიანობაც ფინანსირდება საერთაშორისო განაცხადებისათვის დაწესებული საფასურების ხარჯზე. 2012 წლის მდგომარეობით, PCT მხარე სახელმწიფოთა რიცხვი შეადგენდა 128-ს, რაც მის ქმედითუნარიანობასა და მაღალ ეფექტურობაზე მიუთითებს. ამის მაგალითი ისიც არის, რომ საქართველოში უცხო ქვეყნიდან პატენტის მიღების სურვილით მოწოდებული განაცხადების რიცხვიდან 98%-ზე მეტი PCT განაცხადებზე მოდის. საქართველოდან უცხო ქვეყანაში დაპატენტების მსურველებიც უპირატესობას სწორედ ამ სისტემას ანიჭებენ. PCT გაყინულ საერთაშორისო აქტს არ წარმოადგენს, იგი მრავალგზის გადაისინჯა სრულყოფისა და თანამედროვე საპატენტო სამართლის განვითარებასთან მისი ნორმების

შეხამების მიზნით. იგი შედგება პრეამბულისაგან, 8 ნაწილად დაყოფილი 69 მუხლის და მისი განუყოფელი ნაწილისაგან — ხელშეკრულების ინსტრუქციისაგან. I ნაწილი „საერთაშორისო განაცხადი“ შეიცავს 24 მუხლს; II — „საერთაშორისო წინასწარი ექსპერტიზა“ შეიცავს 10 მუხლს; III — „ზოგადი დებულებები“ შეიცავს 7 მუხლს; IV — „ტექნიკური მომსახურება“ შეიცავს 3 მუხლს; V — „ადმინისტრაციული დებულებები“ შეიცავს 7 მუხლს; VI–„დავები“ შედგება ერთი მუხლისაგან; VII — „გადასინჯვა და ცვლილებები“ შედგება ორი მუხლისაგან; ბოლო VIII ნაწილი შეიცავს 8 მუხლს. ინსტრუქცია შედგება 107 წესისაგან. გარდა ამისა, ისმოს მიერ შემუშავებულია ადმინისტრაციული ინსტრუქცია, რომელიც გამოიყენება უწყებების მიერ და რომელიც აწესებს ზოგად წესებს საპატენტო დოკუმენტაციის, მაგალითად, განაცხადისათვის ნომრის მინიჭებისა და ზოგიერთი საგანაცხადო მასალების, მაგალითად, ამონომჟავების თანამიმდევრობის წარმოდგენის მიმართ, აგრეთვე ითვალისწინებს მეთოდოლოგიურ მიდგომებს გამოგონების ერთიანობის განსაზღვრისათვის.

PCT ფუნქციონირებს საერთაშორისო ორგანოებისა და ეროვნული უწყებების მეშვეობით. საერთაშორისო ორგანოებს წარმოადგენს: **საერთაშორისო ბიურო**, განლაგებული ისმოს შტაბ-ბინაში, ჟენევაში; **საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ორგანოები** — ავსტრალიის, ავსტრიის, აშშ-ს, ევროპის, ესპანეთის, იაპონიის, კანადის, რუსეთის, სამხრეთ კორეის, ფინეთის, შვედეთისა და ჩინეთის საპატენტო უწყებები; **საერთაშორისო წინასწარი (პირობითი) ექსპერტიზის ორგანოები** — იგივე საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ორგანოებია, ესპანეთისა და სამხრეთ კორეის გარდა.

PCT ითვალისწინებს განაცხადების მიღებისა და განხილვის ორ ფაზას, რომელთა შესახებ ნორმებს „ხელშეკრულების თავებსაც უწოდებენ“. I ფაზა (შესაბამისად I თავი) **საერთაშორისო ფაზას წარმოადგენს**, ხოლო II ფაზა (შესაბამისად II თავი) **ეროვნული ფაზაა**. ქვეყნები ვალდებულია I თავს აუცილებლად მიუერთდნენ. II თავი ფაკულტატურია.

საერთაშორისო ფაზა

საერთაშორისო განაცხადის მიწოდებით იწყება საერთაშორისო

ფაზა, რომელიც მოიცავს ფორმალური მოთხოვნების შემოწმებას (მოწმდება მხოლოდ განაცხადის შედგენის და გაფორმების შესაბამისობა PCT მოთხოვნებთან, ხელმოწერების არსებობა, კომპლექტაცია და სხვა), საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ჩატარებას, ადგენს პატენტუნარიანობის თაობაზე დასკვნას და განაცხადს აქვეყნებს პრიორიტეტიდან არა უგვიანეს მე-18 თვისა. საერთაშორისო ფაზის ეს ნაწილი ხორციელდება I თავის მოთხოვნების მიხედვით. განმცხადებლის სურვილით შეიძლება ჩატარდეს საერთაშორისო წინასწარი ექსპერტიზა II თავის ნორმების თანახმად. ამ საერთაშორისო პროცედურების დასრულების შემდეგ ხორციელდება ეროვნული ფაზა, თუ განმცხადებელი გადაწყვეტს.

განაცხადის მიწოდება

საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების უფლება აქვს მონაწილე ქვეყნის მოქალაქეს, რეზიდენტს ან ამ ქვეყანაში მოქმედი საწარმოს მქონე პირს. განაცხადი მიეწოდება ეროვნულ უწყებას, რომელიც, როგორც წესი, წარმოადგენს თითოეული მონაწილე ქვეყნის მიერ განსაზღვრულ უფლებამოსილ ორგანოს, რომლებსაც PCT-ში **„მიმღები უწყება ეწოდება“**. განაცხადის მიწოდება დასაშვებია მიმღები უწყების ენაზე, მისი თარგმანის შემდგომ მიწოდების უზრუნველყოფით, დადგენილ ვადაში. საერთაშორისო ფაზის შემდგომი ეტაპების განსახორციელებლად განაცხადი უნდა ითარგმნოს (ან უნდა იყოს თავიდან წარდგენილი) ქვეყნის მიერ დასახელებული საერთაშორისო საძიებო ორგანოსა და საერთაშორისო წინასაწარი ექსპერტიზის ორგანოს მუშა ენაზე. საქართველოსათვის ეს ენებია ინგლისური და რუსული. განმცხადებელი ვალდებულია დაიცვას ეროვნული კანონის მოთხოვნები საერთაშორისო განაცხადის მიმღები უწყებისათვის მიწოდებისას. საქართველოს მაცხოვრებელმა განმცხადებელმა უნდა სთხოვოს „საქპატენტს“ საზღვარგარეთ დაპატენტების ნებართვა. დადებითი პასუხის მიღების ან 2 თვეში პასუხის მიუღებლობის შემთხვევაში განაცხადი დაექვემდებარება საერთაშორისო ფაზას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიმღები უწყება ამოწმებს განაცხადს ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნების თვალსაზრისით, კერძოდ, ხომ არ განეკუთვნება გამოგონება გასაიდუმლოებელთა რიცხვს. შესაბამისად, ჯერ განხორციელდება საიდუმ-

ლო განაცხადების განხილვისათვის დადგენილი წესი და განაცხადი ან დაექვემდებარება საერთაშორისო ფაზას, ან არა. საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება თავდაპირველადვე მიეწოდოს მიმღებ უწყებას, ანუ იგი შეიძლება არ ეფუძნებოდეს ადრინდელ განაცხადს. ამ შემთხვევაში საერთაშორისო განაცხადის მიღების თარიღი და პრიორიტეტის თარიღი ერთმანეთს დაემთხვევა. შესაბამისად, ყველა ვადა PCT-ს მიხედვით აითვლება ამ თარიღიდან. პარიზის კონვენციის მიხედვით შეიძლება საერთაშორისო განაცხადით მოთხოვნილ იქნეს ადრინდელი – პირველი განაცხადის პრიორიტეტი, ანუ საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება ეფუძნებოდეს ეროვნულ უწყებაში უკვე შეტანილ განაცხადს. ამ შემთხვევაში საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების თარიღი და პრიორიტეტის თარიღი ერთმანეთისაგან განსხვავებულია. ზოგიერთი ვადა, მაგალითად, გამოქვეყნებისათვის დადგენილი აითვლება მხოლოდ პრიორიტეტის თარიღის მიხედვით. საერთაშორისო განაცხადის მიღების თარიღი კი განმსაზღვრელი იქნება, მაგალითად, პატენტის მოქმედების ვადის ათვლისათვის შესაბამის ქვეყანაში, რადგან საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების თარიღი ჩთ-ს მიხედვით მიიჩნევა ეროვნულ უწყებაში მიწოდების თარიღად. ეს თარიღი იმოქმედებს იმდენი და იმ ეროვნული უწყებების წინაშე, რომლებიც აღნიშნა განმცხადებელმა განცხადების ბლანკში და აირჩია აღნიშნული ქვეყნების ტერიტორიაზე პატენტის მიღების სურვილით. საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების თარიღს ადგენს მიმღები უწყება და ანიჭებს მას საერთაშორისო განაცხადის ნომერს. გარდა ამისა, მიმღები უწყება ამოწმებს PCT მოთხოვნებით დაწესებულ ფორმალობებს. თუ ეს მოთხოვნები დაცულია და შესაბამისი საფასურები გადახდილია, მიმღები უწყება გადაუგზავნის განაცხადის ერთ ეგზემპლარს „სარეგისტრაციო ეგზემპლარი“ საერთაშორისო ბიუროს, მეორე ეგზემპლარს, „საინფორმაციო ძიებისათვის განკუთვნილი ეგზემპლარი“ – საერთაშორისო საძიებო ორგანოს (საქართველოს შემთხვევაში საქპატენტი ასეთ ეგზემლარს უგზავნის ან ევროპის საპატენტო უწყებას ან „როსპატენტის“ სამრეწველო საკუთრების ფედერალურ ინსტიტუტს). მესამე ეგზემპლარი, „საშინაო ეგზემპლარი“ რჩება მიმღებ უწყებას. განმცხადებელი იხდის **საერთაშორისო საფასურებს**. ამასთან

დაწესებულია შეღავათები იმ ქვეყნების მოქალაქეთათვის, რომლებშიც ერთ სულ მოსახლეზე მოდის 3000 $-ზე ნაკლები ეროვნული შემოსავალი. საქართველოც ასეთ ქვეყანათა რიცხვს არის მიკუთვნებული და შესაბამისად, განმცხადებელი გადაიხდის 75%-ით შემცირებულ საფასურს. გარდა აღნიშნულისა, განმცხადებელი იხდის განაცხადის დამუშავებისა და გადაგზავნის საფასურს მიმღები უწყების სასარგებლოდ. საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება წარდგენილ იქნეს, აგრეთვე, ელექტრონული სახით, ქაღალდის მატარებელზე შემდგომი მიწოდების უზრუნველყოფით, რაც ხელსაყრელია განმცხადებლისათვის, რადგან კიდევ უფრო უმცირებს გადასახადს. საერთაშორისო განაცხადის მიწოდება დასაშვებია პირდაპირ საერთაშორისო ბიუროში. არ არის გამორიცხული, რომ საერთაშორისო განაცხადი შემთხვევით მოხვდეს სხვა ქვეყნის უწყებაში, რომელიც განმცხადებლის მოქალაქეობიდან გამომდინარე, არ არის მიმღები უწყება. ასეთ შემთხვევაში საერთაშორისო განაცხადი აღირიცხება და, რადგან სხვა უწყებაში მიწოდებული საერთაშორისო განაცხადი საერთაშორისო ბიუროში მიწოდებულად ითვლება, იგი გადაეგზავნება საერთაშორისო ბიუროს. ასეთი განაცხადებიც გაივლის მიმღები უწყების მიერ განსახორციელებად ზემოთ აღწერილ პროცედურას. ამის გათვალისწინებით, განმცხადებელს ყოველთვის ურჩევნია საერთაშორისო განაცხადი საკუთარ მიმღებ უწყებას მიაწოდოს, რომელიც იმავდროულად აღმოუჩენს საჭირი პირველად დახმარებას ფორმალობების გადალახვის თვალსაზრისით, რაც იმის გარანტია გახდება, რომ ფორმალობების შეუსრულებლობის მიზეზით მისი საერთაშორისო განაცხადი არ იქნება უარყოფილი. რაც მნიშვნელოვანია, გარანტირებული იქნება ეროვნულ უწყებაში დედაენაზე მიწოდებული განაცხადისათვის მინიჭებული პრიორიტეტით სარგებლობა. საერთაშორისო ფაზის განხორციელების ვადები აითვლება პრიორიტეტის თარიღიდან.

საერთაშორისო საინფორმაციო ძიება და პატენტუნარიანობის შესახებ დასკვნა

საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ორგანო ატარებს გამოგონების მიმართ საერთაშორისო საინფორმაციო ძიებას, რომელიც მოიცავს PCT მინიმუმს – 1920 წლიდან არსებულ საპატენტო

ინფორმაციას შემდეგი ქვეყნების მიხედვით: აშშ, გერმანიის, დიდი ბრიტანეთის, იაპონიის, საბჭოთა კავშირის (რუსეთის), საფრანგეთის, შვეიცარიის. მინიმუმში შედის აგრეთვე გამოქვეყნებული ყველა საერთაშორისო და რეგიონული განაცხადი და სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი, რომელთა სიაც განსაზღვრულია. ინფორმაცია, რომელიც არ არის გამოქვეყნებული ძიების ჩამტარებელი ორგანოს მუშა ენაზე ან ენებზე, მხედველობაში არ მიიღება, თუ არ არსებობს ინგლისური რეფერატი. ასეთი წესი მოქმედებს, მაგალითად, იაპონურ ან რუსულ ენაზე გამოქვეყნებული საპატენტო ინფორმაციის მიმართ. საერთაშორისო ძიება მთავრდება პრიორიტეტის თარიღიდან ათვლით არა უგვიანეს 9 თვისა, ან საერთაშორისო ძიებისათვის განკუთვნილი განაცხადის ეგზემპლარის მიღების დღიდან არა უგვიანეს 3 თვისა, თუ ეს თარიღი უფრო გვიან იწურება. საერთაშორისო საინფორმაციო ძიება არ მთავრდება, მაგალითად, ისეთი ინფორმაციის მოძიებით, რომელიც სრულად შეიცავს გამოგონების არსებით ნიშნებს და ფაქტობრივად აბათილებს გამოგონების სიახლეს. ეს იმიტომ, რომ საერთაშორისო ფაზის დროს არ გამოიტანება გადაწყვეტილება პატენტის გაცემა-არგაცემის თაობაზე. შესაბამისად, საინფორმაციო ძიების განმახორციელებელი ორგანო ვალდებულია შექმნას სრული სურათი არსებული ტექნიკის დონის შესახებ გამოგონების მიმართ. საინფორმაციო ძიება ტარდება გამოგონების ფორმულის მთლიანი მოცულობით, იმ შემთხვევაშიც, როდესაც გამოგონების ერთიანობა დარღვეულია. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში განმცხადებელი გადაიხდის დამატებით საფასურს. საინფორმაციო ძიება მთავრდება საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების შესახებ ანგარიშის შედგენით, რომელშიც მიეთითება გამოგონების შესატყვისი ყველა საინფორმაციო წყარო გამოგონების ფორმულის შესაბამის მუხლთან მიმართებით. ანგარიში არ შეიცავს რაიმე დასკვნას პატენტუნარიანობის შესახებ. ანგარიში გადაეგზავნება საერთაშორისო ბიუროს, რომელიც ურთავს მას საერთაშორისო განაცხადს, აგრეთვე განმცხადებელს, რომელსაც აქვს უფლება ანგარიშში მითითებული ინფორმაციის ანალიზის შემდეგ შეცვალოს გამოგონების ფორმულა დასაშვებ ფარგლებში ან შეწყვიტოს დაპატენტება, თუ პატენტუნარიანობა ბათილდება.

ყველა შემთხვევაში პროცედურა მომგებიანია განმცხადებლისათვის, რადგან იზოგება სიტუაციის არცოდნის შემთხვევაში გასაწევი ხარჯები, ან განაცხადის დაპატენტება გრძელდება მაღალი გარანტიით.

განაცხადის გამოქვეყნება

საერთაშორისო ბიურო საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ორგანოსაგან ანგარიშის მიღების შემდეგ აკომპლექტებს განაცხადს და აქვეყნებს მას. საერთაშორისო გამოქვეყნება ხდება პრიორიტეტის თარიღიდან 18 თვის გასვლის შემდეგ, თუ მანამ განმცხადებელმა, რომელსაც არ სურდა გამოქვეყნება, არ გაიტანა განაცხადი. გამოქვეყნებას ექვემდებარება განაცხადი საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ანგარიშთან და შეცვლილი გამოგონების ფორმულასთან ერთად. ამიტომ, გასაგებია, რომ ასეთი წესით გამოქვეყნებული ინფორმაცია ძალზე ღირებულია ტექნიკის შესაბამისი დარგის სპეციალისტებისათვის. ამასთან, ინგლისურ, გერმანულ, ესპანურ, იაპონურ, რუსულ, ფრანგულ და ჩინურ ენაზე მიწოდებული განაცხადი ქვეყნდება ამავე ენებზე, სხვა ენებზე მიწოდებული განაცხადები კი ქვეყნდება ინგლისურად გადათარგმნილი. გამოგონების რეფერატები ქვეყნდება როგორც შედგენილი განაცხადის ენაზე, ისე ინგლისურ და ფრანგულ ენებზე. გამოქვეყნების შემდეგ მესამე პირებს შეუძლიათ ზუსტად იცოდნენ არსი, განმცხადებლისა და ავტორების ვინაობა, ქვეყნები, რომლებშიც განმცხადებელს, სავარაუდოდ სურს მიიღოს პატენტი. კონკურენციული სტრატეგიიდან გამომდინარე, განმცხადებლები, პრაქტიკულად ყველა შემთხვევაში, უკლებლივ აღნიშნავენ საერთაშორისო განაცხადის განცხადების ბლანკში ჩამოთვლილ ქვეყნებს, ამიტომ ამ ქვეყნებს „აღნიშნული ქვეყნები“ ეწოდება.

საერთაშორისო წინასწარი (პირობითი) ექსპერტიზა

თუ განმცხადებელი მოისურვებს ამ არასავალდებულო საერთაშორისო ფაზით სარგებლობას, იგი ვალდებულია პრიორიტეტის თარიღიდან არა უგვიანეს მე-19 თვისა (შეღავათების გათვალისწინებით) მოითხოვოს საერთაშორისო ექსპერტიზის ჩატარება და გადაიხადოს შესაბამისი საფასური. მოთხოვნა განმცხადებელმა უნდა გაუგზავნოს უშუალოდ საერთაშორისო წინასწარი ექსპერტიზის ჩამტარებელ უფლებამოსილ ორგანოს, რაშიც მას მიმღები

უწყება დაეხმარება. ეს მოთხოვნა იურიდიულად მნიშვნელოვანი იყო 2002 წლამდე, რადგან განმცხადებელს ეძლეოდა შესაძლებლობა გადაედო ეროვნული ფაზის დაწყება იმ ვადით, რა დროც სჭირდება წინასწარი ექსპერტიზის ჩატარებას. ამჟამად დაწესდა და საქართველომ თანხმობა განაცხადა ეროვნული ფაზის დაწყების ერთიან ზღვრულ ვადაზე. საერთაშორისო ექსპერტიზა მთავრდება პრიორიტეტის თარიღიდან არა უგვიანეს 27-ე თვისა. როგორც ვხედავთ, მისი ხანგრძლივობა 8 თვეს შეადგენს, რაც განპირობებულია იმით, რომ ამ პროცედურის დროს ექსპერტი უკავშირდება განმცხადებელს, მათ შორის არსობრივი საკითხების განხილვის ირგვლივ. კერძოდ, თუ საერთაშორისო ექსპერტი თვლის, რომ არ კმაყოფილდება პატენტუნარიანობის რომელიმე კრიტერიუმი, იგი აცნობებს თავის აზრს განმცხადებელს, რომელიც იძლევა შესაბამის განმარტებებს ან ცვლის გამოგონების ფორმულას და საგანაცხადო მასალებს დასაშვებ ფარგლებში. როდესაც განმცხადებელი საბოლოოდ გადაწყვეტს თუ რომელ ქვეყნებში აპატენტებს გამოგონებას, იგი უთითებს მათ და ატყობინებს საერთაშორისო ექსპერტიზის ჩამტარებელ ორგანოს ექსპერტიზის მოთხოვნასთან ერთად. ამ ქვეყნებს „არჩეულ ქვეყნებს“ უწოდებენ, ხოლო მათ საპატენტო უწყებებს – „არჩეულ საპატენტო უწყებებს“. ექსპერტიზის შედეგები ფორმდება საერთაშორისო წინასწარი ექსპერტიზის დასკვნის სახით, რომელშიც მიეთითება აკმაყოფილებს თუ არა გამოგონება პატენტუნარიანობას, თითოეული კრიტერიუმის მიხედვით. დასკვნა გამოიტანება გამოგონების ფორმულის ყოველი მუხლის მიმართ. იგი გადაეგზავნება საერთაშორისო ბიუროსა და განმცხადებელს. იგი არ ქვეყნდება. დასკვნის მე-3 ეგზემპლარი ეგზავნება მხოლოდ იმ ქვეყნების საპატენტო უწყებებს, სადაც განმცხადებელი საბოლოოდ გადაწყვეტს დააპატენტოს გამოგონება. ამ დასკვნის პირობითობა ის არის, რომ საბოლოოდ არჩეული ქვეყნების საპატენტო უწყებებისათვის იგი სავალდებულო საბუთს არ წარმოადგენს. ანუ, დასკვნა რომც იყოს ყოველმხრივ დადებითი, პატენტი მაინც შეიძლება არ გაიცეს და, პირიქით.

ეროვნული ფაზა

დაპატენტების ეს ფაზა იწყება საერთაშორისო ფაზის დას-

რულების შემდეგ. იგი შეიძლება დაიწყოს პრიორიტეტის დღიდან არა უგვიანეს 30 თვის გასვლის შემდეგ. ამასთან, საქართველოსათვის ამ თარიღით შეუძლია ისარგებლოს განმცხადებელმა PCT საერთაშორისო ფაზის ორივე თავის შესაძლებლობებით ან მხოლოდ პირველი თავით, რომელიც შემოიფარგლება საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ჩატარებით. თუ დასაპატენტებლად არჩეულია ქვეყანა, რომელიც ამ დებულებას არ იზიარებს (PCT ქვეყნებს შეუძლიათ არ მიიღონ სამოქმედოთ ეს წესი), მაშინ განმცხადებელმა PCT I თავის განხორციელების შედეგების მიხედვით ეროვნული ფაზის დაწყება უნდა მოასწროს პრიორიტეტის თარიღიდან 30 თვის გასვლამდე. ეროვნული ფაზის დაწყება დამოკიდებულია განმცხდებლის სურვილზე, რასაც იგი ადასტურებს არჩეულ უწყებაში შესაბამისი განცხადების მიწოდებით. ეს განცხადება შეიძლება იყოს ეროვნულ ენაზე გაფორმებული პატენტის მიღების შესახებ განცხადების ბლანკი, რომელიც მიეწოდება ზემოთ მითითებული 30 თვის გასვლამდე. ამ მომენტისათვის განმცხადებელი ვალდებულია შეასრულოს ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნები და უზრუნველყოს განაცხადის ეროვნულ ენაზე თარგმნა, პატენტრწმუნებულისათვის დავალების მიცების შესახებ მინდობილობის მიწოდება და სხვა ფორმალობების დაცვა. აღსანიშნავია, რომ თარგმანისა და მინდობილობის მიმართ არ მოითხოვება ლეგალიზაცია ან ნოტარიული დამოწმება. ამ მოთხოვნების შესრულების შემდეგ არჩეული უწყება აწარმოებს ექსპერტიზას ეროვნული კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისად, გამოაქვს გადაწყვეტილება და გასცემს ან არ გასცემს პატენტს. **„საპატენტი“ ითვალისწინებს საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების შედეგებს და განმცხადებლებს ორჯერ უმცირებს არსობრივი ექსპერტიზისათვის დაწესებული საფასურის ოდენობას.** დიდ შეღავათს წარმოადგენს წინასწარი საერთაშორისო ექსპერტიზის დასკვნა, რომელსაც, ჩვეულებრივ იყენებს „საქპატენტის“ ექსპერტი, თუმცა ზოგ შემთხვევაში გამოაქვს საკუთარი გადაწყვეტილება, რომელიც განსხვავდება საერთაშორისო ორგანოს დასკვნისაგან. ზოგიერთ შემთხვევაში „საქპატენტის“ ექსპერტები საინფორმაციო ძიების პროცესში ავლენენ გამოგონებასთან უფრო ახლო მდგომ ინფორმაციას, რომელიც საერთაშორისო საინფორმაციო ძიების ანგარიშში

არ იყო მითითებული.

საქართველოს მკვიდრი განმცხადებლებისათვის საყურადღებოა ზოგიერთ ქვეყანაში PCT პროცედურის განხორციელების თავისებურება. ასე მაგალითად, აშშ-ში დაპატენტების სურვილის შემთხვევაში განმცხადებლად შეიძლება იყოს მითითებული მხოლოდ ნამდვილი ავტორი. გარდა ამისა, ზოგიერთმა ქვეყანამ, რომელიც რეგიონული საპატენტო ორგანიზაციის წევრია, განაცხადა, რომ მათ მიმართ PCT პროცედურა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ რეგიონულ უწყებაზე მითითებით. ევროპიდან ეს ქვეყნებია: ბელგია, საბერძნეთი, ირლანდია, იტალია, კვიპროსი, მონაკო, ნიდერლანდები და საფრანგეთი. აქედან გამომდინარე, თუ PCT პროცედურით ამ ქვეყნებში გადაწყდება პატენტის მიღება, მაშინ განმცხადებელი მიიღებს პატენტს ევროპის უწყებაში შემავალ ყველა ქვეყანაში. ეროვნული ფაზის განხორციელება ევროპის საპატენტო უწყების წინაშე ძვირი პროცედურაა. თუ ერთ ან რამდენიმე ქვეყანაშია სასურველი პატენტის მიღება, მაშინ განმცხადებელს ურჩევნია პატენტი PCT-ს გარეშე მიიღოს, განაცხადის შესაბამისი ქვეყნის უწყებისადმი პირდაპირ მიწოდებით.

საერთოდ, საქართველოში მაცხოვრებელ განმცხადებელს ვურჩევთ საზღვარგარეთ დაპატენტებისათვის PCT სისტემის გამოყენებას, თუ აუცილებელია არანაკლებ 5 ქვეყანაში გამოგონების დაცვა, ამ თავისებურებაზე უთითებენ საპატენტო სამართლის სფეროში დასაქმებული პრაქტიკოს-სპეციალისტები.

თავი 55. ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის შეთანხმების ოქმი

ნიშნების საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულების ამოქმედებიდან თითქმის ერთი საუკუნის გასვლის შემდეგ, დაიდო იმავე მიზანს დამორჩილებული კიდევ ერთი ხელშეკრულება. სათაურის მიუხედავად მადრიდის ხელშეკრულების პროტოკოლი (შემდგომ პროტოკოლი) დამოუკიდებელი ხელშეკრულებაა. მადრიდის ხელშეკრულების მხარედ ყოფნის მიუხედავად, მას შეუძლია მიუერთდეს პარიზის კონვენციის მონაწილე ნებისმიერი ქვეყანა ან სამთავრობათაშორისო საერთაშორისო ორ-

განიზაცია, მაგალითად, ნიშნების მარეგისტრირებელი ევროპის რეგიონული ორგანიზაცია. ამასთან, მადრიდის ხელშეკრულების მონაწილედ ყოფნის მიუხედავად, პროტოკოლის მონაწილე ქვეყნები ხდებიან მადრიდის ხელშეკრულებით შექმნილი ნიშნების რეგისტრაციის საერთაშორისო კავშირის წევრები.

პროტოკოლის მომზადება და სამოქმედოდ შემოღება განპირობებული იყო მადრიდის ხელშეკრულების იმ ხარვეზებით, რომლებსაც მიერთების ხელშემშლელ გარემოებად თვლიდა ზოგიერთი წამყვანი ქვეყანა, განსაკუთრებით ინგლისი, ამერიკა და იაპონია. ძირითადად, ეს გარემოებები იყო საერთაშორისო რეგისტრაციისათვის განაცხადის მიწოდების დამოკიდებულება წარმოშობის ქვეყანაში არსებულ რეგისტრაციაზე, წარმოშობის ქვეყანაში რეგისტრაციის გაუქმების შემთხვევაში საერთაშორისო რეგისტრაციის გაუქმება, განაცხადის მიღება და განხილვა მხოლოდ ერთ, კერძოდ, ფრანგულ ენაზე, ქვეყნებისათვის განაწილებული საფასურის ოდენობის სიმცირე. 1980 წლიდან დაწყებული პროტოკოლის მომზადების პროცესში, რასაც მრავალი წელი დასჭირდა, მიღწეულ იქნა დამაბრკოლებელი გარემოებების ამოფქვრა და ახალი საერთაშორისო აქტის ხელმოწერით დაგვირგვინება. ეს მოხდა 1989 წლის 27 ივნისს, ხოლო ამოქმედება მოხდა 1995 წლის 1 დეკემბერს. საქართველო მას მიუერთდა 1998 წლის 20 მაისიდან (ძალაში შევიდა 1998 წლის 20 აგვისტოდან), მადრიდის ხელშეკრულებასთან მიერთების გარეშე. 2006 წლის მდგომარეობით პროტოკოლის მხარე სახელმწიფოთა რიცხვი 67 იყო.

პროტოკოლი შედგება 26 მუხლისაგან და მის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს ინსტრუქცია, რომელიც საერთოა მადრიდის ხელშეკრულებისა და პროტოკოლისათვის. მადრიდის ხელშეკრულებასა და პროტოკოლს მრავალი საერთო წესი ახასიათებს, უფრო ნაკლებია განსხვავებები, რაზედაც გვსურს გავამახვილოთ ყურადღება. კერძოდ, პროტოკოლის მიხედვით:

1. განაცხადი საერთაშორისო რეგისტრაციისათვის შეიძლება მიწოდებულ იქნეს როგორც ნიშნის ეროვნული რეგისტრაციის საფუძველზე, ისე განაცხადის საფუძველზე. ამით განმცხადებელს პარიზის კონვენციით დადგენილი პრიორიტეტის უფლებით სარგე-

ბლობის რეალური საშუალება მიეცა, რადგან აღარ არის საჭირო ეროვნული რეგისტრაციის პროცესის დამთავრების ლოდინი, რომელიც მრავალ ქვეყანაში გრძელდება საკონვენციო პრიორიტეტის უფლების გამოყენებისათვის დაწესებული ზღვრულ ვადაზე მეტხანს.

2. საერთაშორისო განაცხადის მიწოდებისა და განხილვისათვის გამოიყენება ინგლისური და ფრანგული ენა. ამასთან, თუ განაცხადი მიწოდებულია მადრიდის ხელშეკრულებისა და პროტოკოლის ქვეყნების მიმართ ერთდროული რეგისტრაციის მოთხოვნით, განაცხადს ფრანგულ ენაზე თარგმნის საერთაშორისო ბიურო.

3. საერთაშორისო რეგისტრაცია ავტომატურად აღარ უქმდება წარმოშობის ქვეყანაში რეგისტრაციის გაუქმებასთან ერთად. წარმოშობის ქვეყანაში გაუქმებული ნიშნის საერთაშორისო რეგისტრაციის მფლობელს უფლება აქვს აქციოს საერთაშორისო რეგისტრაცია ეროვნულ განაცხადებად და განაცხადის შეტანის თარიღად გამოიყენოს გაუქმებული საერთაშორისო რეგისტრაციის თარიღი.

4. მონაწილე ქვეყნებს უფლება აქვთ წინააღმდეგობა გაუწიონ რეგისტრაციას და უარი თქვან თავიანთ ტერიტორიაზე საერთაშორისო რეგისტრაციის გავრცელების თაობაზე 18 თვის განმავლობაში, ნაცვლად 12 თვისა. როდესაც ეროვნული რეგისტრაცია ითვალისწინებს შედავებას მესამე პირთა მხრიდან და შედავება შეტანილ იქნა (მაგალითად, „საქპატენტის“ სააპელაციო პალატაში), უწყება ვალდებულია აცნობოს ამის შესახებ საერთაშორისო ბიუროს არა უგვიანეს 7 თვისა შედავების მიწოდების დღიდან. შესაბამისად, გამოდის, რომ, თუ შედავება დაიწყო მე-18 თვეს, უარის თქმისათვის ეროვნულ უწყებას 24 თვეზე მეტი ეძლევა.

5. ქვეყანას შეუძლია მოითხოვოს ნაცვლად იმ საერთაშორისო საფასურებისა, რომლებიც უნდა განაწილდეს მოცემულ ქვეყანაზე, ინდივიდუალური საფასურების დაწესება. ამ შემთხვევაში საფასურების ოდენობა არ უნდა აღემატებოდეს იმ თანხას, რასაც ქვეყანა მიიღებდა ეროვნული პროცედურით, ნიშნის 10 წლით რეგისტრაციის ჩათვლით გამოკლებული საერთაშორისო ბიუროსათვის განკუთვნილი საფასურების მიხედვით.

6. პროტოკოლის წევრი შეიძლება გახდეს რეგიონული უწ-

ყება, როგორც საერთაშორისო სამთავრობათაშორისო ორგანიზაცია, რომლისთვისაც მიწოდებული განაცხადი შეიძლება გახდეს საერთაშორისო რეგისტრაციის საფუძველი.

7. ნიშნის საერთაშორისო რეგისტრაცია წარმოებს 10 წლით, ყოველი მომდევნო 10-წლიანი პერიოდით უსასრულოდ გაგრძელების უფლებით, ნაცვლად 20 წლით რეგისტრაციისა, ხელშეკრულების მიხედვით.

დანარჩენ ასპექტში მადრიდის ხელშეკრულება და პროტოკოლი ძირითადად შეიცავს მსგავს პროცედურულ და სხვა მოთხოვნებს. განაცხადი უნდა მიეწოდოს წარმოშობის ქვეყნის უწყებას განსაზღვრულ (პროტოკოლისთვის ინგლისურ ან ფრანგულ) ენაზე და სპეციალური საბუთების გამოყენებით, რომელთა ფორმაც დადგენილია. საერთაშორისო რეგისტრაცია შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს მხოლოდ საქონლის იმ ჩამონათვლის მიხედვით, რომელიც ფიგურირებს ეროვნულ განაცხადში ან ეთანადება რეგისტრირებულ ნიშანს. ნიშნად რეგისტრაცია შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს სიტყვიერი, გამოსახულებითი და კომბინირებული, ან ხმოვანი სიმბოლოსათვის, აგრეთვე კოლექტიური ნიშნისათვის.

განაცხადში უნდა იქნეს წარმოდგენილი: განმცხადებლის ამოცნობისათვის საკმარისი მონაცემები, ნიშნის გამოსახულება დადგენილი ზომით, მითითება ფერზე ან ფერთა კომბინაციაზე, თუ დაცვა ფერადი სახით მოითხოვება; მითითება იმაზე ორგანზამილებიანი ნიშანია დაცვადი, თუ მოცულობითი; საქონლის ჩამონათვალი, დაჯგუფებული საერთაშორისო კლასიფიკაციის მიხედვით; ნიშნის სიტყვიერი აღწერა (რას წარმოადგენს სიმბოლო), თუ ეროვნული განაცხადი ასეთ აღწერას შეიცავს და სხვა მონაცემებს.

განაცხადის მიწოდებისათვის უნდა იქნეს გადახდილი დადგენილი საერთაშორისო და ეროვნული უწყებისათვის განკუთვნილი საფასური. საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება ეფუძნებოდეს ორ ან მეტ ეროვნულ განაცხადს. განაცხადი შეიძლება მიწოდებულ იქნეს **წარმოშობის ქვეყნიდან**, რომელიც შეიძლება იყოს მადრიდის კავშირის ის ქვეყანა **სადაც განმცხადებელს აქვს მოქმედი საწარმო; სადაც განმცხადებელს საცხოვრებელი ადგილი აქვს; რომლის მოქალაქეც არის განმცხადებელი.** განმცხადებლად შეიძლება იყოს წარმოდგე-

ნილი რამდენიმე პირი. ხელშეკრულებისაგან განსხვავებითა პროტოკოლი არ ითხოვს, რომ განმცხადებელი იყოს აუცილებელ კავშირში წარმოშობის ქვეყანასთან. საერთაშორისო განაცხადის შეტანის თარიღად ითვლება ეროვნული განაცხადის შეტანის დღე, თუ საერთაშორისო განაცხადი შეტანილ იქნა ამ დღიდან ორი თვის განმავლობაში. თუ არადა, განაცხადის შეტანის თარიღი საერთაშორისო განაცხადის მიწოდების თარიღი იქნება. განმცხადებელი არ არის ვალდებული მიმართოს წარმომადგენელს — პატენტრწმუნებულს. მას იგი დასჭირდება მხოლოდ თუ მოუხდება შედავების შეტანა იმ ქვეყანაში, რომელიც უარს აცხადებს საერთაშორისო რეგისტრაციის თავის ტერიტორიაზე გავრცელებაზე. ეს უფლება უწყებას აქვს იმ შემთხვევაში, თუ განცხადებული ნიშანი არ პასუხობს ზნეობისა და საზოგადოებრივი წესრიგის ნორმებს, ან აღიზიანებს რელიგიურ გრძნობებს (უცხო ენაზე დაწერილი სიტყვა შეიძლება ქართულად უხამსად ან შეურაცხმყოფლად იყოს წაკითხული), ან თუ აღმოჩნდება, რომ ნიშნის საერთაშორისო რეგისტრაცია არღვევს მოცემულ ქვეყანაში (მაგალითად, საქართველოში) მესამე პირთა უკვე არსებულ უფლებებს.

მიღებული საერთაშორისო განაცხადი ეროვნული უწყების (მაგალითად, „საქპატენტის“) მიერ გადაიგზავნება საერთაშორისო ბიუროს მისამართით, რომელიც ამოწმებს განაცხადს ფორმალური მოთხოვნების მიმართ და ახდენს რეგისტრაციას საერთაშორისო რეესტრში. ამის შემდეგ საერთაშორისო ბიურო დაუყოვნებლივ აქვეყნებს მონაცემებს ოფიციალურ ბიულეტენში სახელწოდებით „WIPO Gazette of International Marks. Gazette OMPI des marques internationales“, რომელიც ამ სახით გამოდის 1996 წლიდან. საერთაშორისო ბიურო დაუყოვნებლივ უგზავნის მონაწილე ქვეყნებს მონაცემებს საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ და ბიულეტენს. ამ მასალების მიღების შემდეგ აითვლება ეროვნული უწყების ვადა უარის თქმისათვის. თუ დადგენილ ვადაში ეროვნულმა უწყებამ არ განაცხადა უარი, მაშინ საერთაშორისო რეგისტრაცია მის ტერიტორიაზე ითვლება ძალის მქონედ და შეიძლება გაუქმდეს მხოლოდ სასამართლო გზით.

წარმოშობის ქვეყნად უცვლელად რჩება ის ქვეყანა, საიდანაც

წარმოიშვა განაცხადი. ეს ვითარება არ იცვლება მაშინაც, როდესაც საერთაშორისო რეგისტრაციის მფლობელობა სხვა ქვეყნის მოქალაქეს ან საწარმოს გადაეცემა. წარმოშობის ქვეყანაზე საერთაშორისო რეგისტრაციის ძალა არ ვრცელდება, რადგან საფუძველი ეროვნული განაცხადი ან რეგისტრაციაა.

რეგისტრაციის თარიღიდან საერთაშორისო რეგისტრაცია მონაწილე ქვეყნებში იგივე ძალის მქონეა, რა ძალაც ეროვნულს აქვს. განაცხადის მიწოდების ნაცვლად დასაშვებია საერთაშორისო რეგისტრაციის ძალის გავრცელება სასურველ ქვეყანაზე, ტერიტორიული გაფართოების მოთხოვნით.

საქონლის კლასები, რომლის მიხედვითაც განხორციელდა საერთაშორისო რეგისტრაცია, არ განსაზღვრავს დაცვის მოცულობას, იგი დგინდება ეროვნული კანონმდებლობის მიხედვით.

თუ წარმოშობის ქვეყანაში ნიშნის რეგისტრაცია არ გაუქმდება 5 წლის განმავლობაში, მაშინ ნიშნის რეგისტრაციის გაუქმება წარმოშობის ქვეყანაში, მაგალითად, სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ვეღარ იქონიებს გავლენას საერთაშორისო რეგისტრაციაზე.

ბოლოს აღვნიშნავთ, რომ პროტოკოლი ამტკიცებს თავის ეფექტურობას, რაც დასტურდება იმით, რომ მას პრაქტიკულად ყველა წამყვანი ქვეყანა მიუერთდა აშშ-ს ჩათვლით.

ამჟამად საქართველოში უცხო ქვეყნების ფიზიკური და იურიდიული პირები სასაქონლო ნიშანზე, უმთავრესად საერთაშორისო რეგისტრაციის საფუძველზე მოიპოვებენ უფლებებს. საშუალო მაჩვენებლებით ყოველწლიურად საქართველოში პროტოკოლის მეშვეობით რეგისტრირდება 2000-ზე მეტი ნიშანი. საერთაშორისო რეგისტრაციას ახორციელებენ აგრეთვე საქართველოში მოქმედი მეწარმენი, რომლებიც პროტოკოლს იყენებენ პრაქტიკულად ყოველთვის, როდესაც უცხო ქვეყანაში სურთ მოიპოვონ უფლებები. ეს გასაგებიც არის, რადგან პროტოკოლი ხელსაყრელია, თუნდაც იმ გაგებით, რომ პატენტრწმუნებულისათვის გადასახდელი ხარჯები იზოგება იმ პროპორციით, რამდენი ქვეყანაც არის არჩეული.

იმისათვის, რომ მადრიდის ხელშეკრულებამ თავისი მნიშვნელობა არ დაკარგოს, პროტოკოლი ითვალისწინებს ნორმას, რომლის თანახმადაც: თუ საერთაშორისო განაცხადის წარმოშობის ქვეყანა

იმავდროულად მადრიდის ხელშეკრულების მონაწილეა, მაშინ პროტოკოლი არ გამოიყენება იმ ქვეყნების მიმართ, რომლებიც ასევე მადრიდის ხელშეკრულებისა და პროტოკოლის წევრები არიან. ამ შემთხვევაში საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება დაფუძნებულ იქნეს მხოლოდ ეროვნულ რეგისტრაციაზე და, საერთოდ, გამოიყენება მხოლოდ მადრიდის ხელშეკრულება, ანუ მოქმედებს მადრიდის ხელშეკრულების შენარჩუნების დებულებები.

თაშორისო რეგისტრაციის ძალა არ ვრცელდება, რადგან საფუძველი ეროვნული განაცხადი ან რეგისტრაციაა.

რეგისტრაციის თარიღიდან საერთაშორისო რეგისტრაცია მონაწილე ქვეყნებში იგივე ძალის მქონეა, რა ძალაც ეროვნულს აქვს. განაცხადის მიწოდების ნაცვლად დასაშვებია საერთაშორისო რეგისტრაციის ძალის გავრცელება სასურველ ქვეყანაზე, ტერიტორიული გაფართოების მოთხოვნით.

საქონლის კლასები, რომლის მიხედვითაც განხორციელდა საერთაშორისო რეგისტრაცია, არ განსაზღვრავს დაცვის მოცულობას, იგი დგინდება ეროვნული კანონმდებლობის მიხედვით.

თუ წარმოშობის ქვეყანაში ნიშნის რეგისტრაცია არ გაუქმდება 5 წლის განმავლობაში, მაშინ ნიშნის რეგისტრაციის გაუქმება წარმოშობის ქვეყანაში, მაგალითად, სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ველარ იქონიებს გავლენას საერთაშორისო რეგისტრაციაზე.

ბოლოს აღვნიშნავთ, რომ პროტოკოლი ამტკიცებს თავის ეფექტურობას, რაც დასტურდება იმით, რომ მას პრაქტიკულად ყველა წამყვანი ქვეყანა მიუერთდა აშშ-ს ჩათვლით.

ამჟამად საქართველოში უცხო ქვეყნების ფიზიკური და იურიდიული პირები სასაქონლო ნიშანზე უმთავრესად საერთაშორისო რეგისტრაციის საფუძველზე მოიპოვებენ უფლებებს. საშუალო მაჩვენებლებით ყოველწლიურად საქართველოში პროტოკოლის მეშვეობით რეგისტრირდება 2000-ზე მეტი ნიშანი. საერთაშორისო რეგისტრაციას ახორციელებენ აგრეთვე საქართველოში მოქმედი მეწარმენი, რომლებიც პროტოკოლს იყენებენ პრაქტიკულად ყოველთვის, როდესაც უცხო ქვეყანაში სურთ მოიპოვონ უფლებები. ეს გასაგებიც არის, რადგან პროტოკოლი ხელსაყრელია, თუნდაც იმ გაგებით, რომ პატენტრწმუნებულისათვის გადასახდელი ხარჯები

იზოგება იმ პროპორციით, რამდენი ქვეყანაც არის არჩეული.

იმისათვის, რომ მადრიდის ხელშეკრულებამ თავისი მნიშვნელობა არ დაკარგოს, პროტოკოლი ითვალისწინებს ნორმას, რომლის თანახმადაც: თუ საერთაშორისო განაცხადის წარმოშობის ქვეყანა იმავდროულად მადრიდის ხელშეკრულების მონაწილეა, მაშინ პროტოკოლი არ გამოიყენება იმ ქვეყნების მიმართ, რომლებიც ასევე მადრიდის ხელშეკრულებისა და პროტოკოლის წევრები არიან. ამ შემთხვევაში საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება დაფუძნებულ იქნეს მხოლოდ ეროვნულ რეგისტრაციაზე და, საერთოდ, გამოიყენება მხოლოდ მადრიდის ხელშეკრულება, ანუ მოქმედებს მადრიდის ხელშეკრულების შენარჩუნების დებულებები.

თავი 56. წარმოშობის ადგილის დასახელებათა დაცვისა და მათი საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ ლისაბონის ხელშეკრულება

ხალხური ცოდნა და ტრადიციები, გეოგრაფიული და კლიმატური გარემო დიდად განაპირობებს ზოგიერთი საქონლის ხარისხსა და თვისებებს. მომხმარებელი ყველაზე მისაღებ გზას დაადგა და სხვა საქონლისაგან გამორჩევის მიზნით მათი ამოცნობისათვის წარმოშობის ადგილის დასახელების მითითების გამოყენება დაამკვიდრა. ასეთი საქონლის წარმოების ტრადიციის დამკვიდრებას ათწლეულები და ასწლეულები დასჭირდა. სადღეისოდ გეოგრაფიული ადგილის დასახელებით მონიშნული საქონელი ფართოდაა ჩართული ეკონომიკურ ბრუნვაში და, როგორც წესი, დიდი მოთხოვნილებით სარგებლობს ადგილობრივ თუ ეროვნულ ბაზარზე. ამასთან, ჟამთაცვლა კი არ აკნინებს ამგვარი საქონლის კარგ სახელს, არამედ კიდევ უფრო ფართოდ ხდება იგი ცნობილი და აღიარებული. როგორც წესი, ასეთი საქონლის მაგალითად მეცნიერები და სპეციალისტები უთითებენ ხოლმე შემდეგ გეოგრაფიულ დასახელებებს: „კონიაკი“, „შამპანური“, „პორტო“, „ცეილონის ჩაი“, „ქინძმარეული“, „ხვანჭკარა“, „წინანდალი“, „რუსული ხიზილალა“, „ტეკილა“. მაგალითები კიდევ მრავლად შეიძლება მოტანილ იქნეს.

რამდენადაც დიდია მოთხოვნილება, იმდენად დიდი მნიშვნელობა

აქვს გეოგრაფიული დასახელებით მონიშნული საქონლის დაცვას საერთაშორისო დონეზე. გააჩნია რა მრავალი დასახელების საქონელი, რომლის წარმოშობაც კონკრეტულ ადგილებთან არის დაკავშირებული და რომლების ნაწილსაც უკვე კარგად იცნობს უცხოელი მომხმარებელი, საქართველოსათვის ასეთი ნაწარმის იურიდიული დაცვა ერთ-ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ის საშუალებაა, რომლის მეშვეობითაც ჩვენს ქვეყანაში განთქმულმა საქონელმა შეიძლება მყარად დაიმკვიდროს საკუთარი ადგილი მსოფლიო ბაზარზე.

ამასთან, საკითხის სამართლებრივი გადაწყვეტა მრავალ მოსალოდნელ თუ მოულოდნელ სირთულესთან არის დაკავშირებული დღესაც. ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია დიდ დროს უთმობს მოცემული გეოგრაფიული ადგილიდან წარმოშობილი საქონლის დაცვას. საკითხის მოგვარების საქმეში ჩაერთო ევროპის გაერთიანებაც. იქმნება ახალი საერთაშორისო აქტები და მკვიდრდება თანამედროვე შეხედულებებზე აგებული სტანდარტები.

ერთ-ერთი მთავარი საერთაშორისო ინსტრუმენტი, რომელიც მიმართულია გეოგრაფიული ადგილის დასახელებით მონიშნული საქონლის დაცვისაკენ, არის საერთაშორისო მრავალმხრივი ხელშეკრულება საქონლის წარმოშობის ადგილის დასახელებათა დაცვისა და საერთაშორისო რეგისტრაციის შესახებ. ეს ხელშეკრულება დაიდო 1958 წელს ლისაბონში. შემოკლებით მას მოიხსენიებენ „ლისაბონის ხელშეკრულებად“. სადღეისოდ ამ ხელშეკრულების მხარე 24 ქვეყანაა. საქართველო მას მიუერთდა 2004 წლის სექტემბრიდან.

საერთაშორისო დაცვა ლისაბონის ხელშეკრულების მიხედვით ხორციელდება საერთაშორისო რეგისტრაციის საფუძველზე. ქვეყნები, რომლებიც მისი მხარეებია, აღიარებენ მათ ტერიტორიაზე საერთაშორისო რეგისტრაციის მოქმედებას და, შესაბამისად, ნებისმიერ მხარე სახელმწიფოში ასეთი რეგისტრაცია სრული იურიდიული ძალის მქონეა. საერთაშორისო რეესტრში წარმოშობის ადგილის დასახელების რეგისტრაცია არ არის დაკავშირებული არსობრივ სირთულეებთან. ქვეყნებს გარკვეული დრო აქვთ მიცემული, რომ მიიღონ გადაწყვეტილება რომელიმე დასახელების რეგისტრაციის ძალის საკუთარ ტერიტორიაზე გავრცელების შესახებ.

შეიძლება მოხდეს, რომ ორი სახელმწიფო იყოს პრეტენდენტი მოცემული გეოგრაფიული დასახელებით სარგებლობის კუთხით. მაგალითად, ცნობილი ლუდის „ბუდვაიზერის“ დასახელებაზე თანაბრად მართებული პრეტენზია ჩეხეთსა და გერმანიას აქვთ. უფრო რთული სიტუაცია შეიძლება შეხვდეს ქვეყანას გეოგრაფიული დასახელების რეგისტრაციისას ლისაბონის ხელშეკრულების მიხედვით, თუ ის რაიმე მიზეზების გამო გვარეობით ცნებად გადაიქცა, რომელიმე კონკრეტულ ქვეყანაში. ასეთი ბედი თავის დროზე ეწია „კონიაკს“ და „შამპანურს“ და საფრანგეთს ძალზე დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რომ უმრავლეს ქვეყნებთან შეთანხმებით დაებრუნებინა მათთვის ადრინდელი სტატუსი. ბევრ ქვეყანასთან პრობლემის მოგვარება ვერ მოხერხდა და არცა სჩანს პრობლემის გადაწყვეტის საფრანგეთისათვის სასურველი გზა.

ლისაბონის ხელშეკრულების საერთაშორისო რეესტრში 2006 წლის მდგომარეობით რეგისტრირებულია 867 დასახელება, რომელთაგანაც ძალაშია 750-ზე მეტი. საქართველოდან მათ მიემატა განთქმული ღვინოებისა და მინერალური წყლის ადგილწარმოშობის დასახელებები: „ხვანჭკარა“, „ქინძმარეული“, „წინანდალი“, „მუკუზანი“, „გურჯაანი“, „ნაფარეული“, „თელიანი“ და „ახაშენი“; ბორჯომი და „ნაბეღლავი“.

ზემოთ მოტანილი ზოგადი ხასიათის შესავლის შემდეგ გავაშუქებთ ლისაბონის ხელშეკრულების ძირითადი ნორმებს.

ლისაბონის ხელშეკრულება მოიცავს მატერიალურ-სამართლებრივ და პროცესუალურ (მე-2-მე-8 მუხლები), აგრეთვე ადმინისტრაციულ ნორმებს. ხელშეკრულების გაშუქებისას ადმინისტრაციულ ნორმებს ნაკლებად შევეხებით.

პირველი მუხლით დადგენილია სპეციალური კავშირის შექმნა, რომელსაც შეადგენს ლისაბონის ხელშეკრულების მხარე სახელმწიფოები და გამოხატულია ხელშეკრულების მიზანი — საქონლის წარმოშობის ადგილის დასახელებათა დაცვა კავშირის წევრ ყველა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ასეთი დაცვის უზრუნველყოფისათვის გათვალისწინებულია საერთაშორისო რეესტრი, რომელშიც შეიტანება ყველა ისეთი წარმოშობის ადგილის დასახელება, რომელიც დაცვით სარგებლობს წარმოშობის ქვეყანაში.

საერთაშორისო რეესტრში შეიძლება შეტანილ იქნეს წარმოშობის ადგილის ის დასახელებები, რომლებიც ეთანადება ლისაბონის ხელშეკრულებით მოცემულ განსაზღვრებას. მე-2 მუხლის მიხედვით, „წარმოშობის ადგილის დასახელება“ ნიშნავს ქვეყნის, რაიონის ან ადგილის (locality) გეოგრაფიულ დასახელებას, რომელიც ემსახურება იქ წარმოშობილი საქონლის მონიშვნას. ამასთან, წარმოშობის ადგილის დასახელებით მონიშნული საქონლის მახასიათებლები უნდა იყოს განპირობებული მთლიანად ან არსებითად მოცემული ქვეყნის, რაიონის ან კონკრეტული სხვა ადგილის გეოგრაფიული გარემოთი, რომელიც მოიცავს როგორც ბუნებრივ, ისე ადამიანურ ფაქტორებს.

მოცემული განსაზღვრებიდან გამომდინარე, საქონლის წარმოშობის ადგილის აღნიშვნა (შემდგომ — „ადგილწარმოშობის აღნიშვნა“) უნდა პასუხობდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

— უნდა წარმოადგენდეს გეოგრაფიულ დასახელებას (მაგალითად, წინანდალი). აღნიშნულის თანახმად, წარმოშობის ადგილის ამოსაცნობი სხვა აღნიშვნა, მაგალითად, ეიფელის კოშკი, ადგილწარმოშობის აღნიშვნად ვერ დარეგისტრირდება და ვერ ისარგებლებს დაცვით ლისაბონის ხელშეკრულების მიხედვით;

— გეოგრაფიული დასახელება უნდა ემსახურებოდეს საქონლის მონიშვნას, რომელიც წარმოშობილია მოცემული ქვეყნის, რაიონის ან კონკრეტული სხვა ადგილის ტერიტორიულ ფარგლებში;

— მოცემული ქვეყანიდან, რაიონიდან ან კონკრეტული სხვა ადგილიდან წარმოშობილი საქონლის მახასიათებლები (უმთავრესად ხარისხობრივი და, შედეგად, რეპუტაცია) უნდა იყოს განპირობებული ამ გეოგრაფიული ადგილისათვის დამახასიათებელი ბუნებრივი და ადამიანური ფაქტორებით. აქედან გამომდინარე, იკვეთება დასკვნა, რომ ისეთი საქონლის მოსანიშნად გამოყენებული გეოგრაფიული დასახელება, როგორიცაა, მაგალითად, „ბორჯომი“ მინერალური წყლისათვის ლისაბონის ხელშეკრულებით ვერ იქნება დაცული იმის გამო, რომ საქონლის მახასიათებლები მხოლოდ ბუნებრივი ფაქტორებით არის განპირობებული. სამაგიეროდ ღვინის ადგილწარმოშობის დასახელებად გამოყენებული გეოგრაფიული დასახელება დაიცვება ლისაბონის ხელშეკრულებით, რადგან მისი მახასიათებლები

და რეპუტაცია განპირობებულია ორივე ფაქტორით ერთდროულად. ღვინის უნიკალური თვისებები დამოკიდებულია მოცემულ ადგილას გაბატონებულ ტრადიციულ ტექნოლოგიაზე იმდენად, რომ იგმავე ღვინომასალისაგან სხვა ტექნოლოგიით დამზადებული ღვინო აღარ იქნება ის ღვინო, რომლის მოსანიშნადაც დასაშვებია გამოყენებულ იქნეს, მაგალითად, დასახელება „წინანდალი“. ამავდროულად სხვა ადგილას მოწეული ყურძნიდან „წინანდლის“ ტექნოლოგიით დამზადებული ღვინო არ შეიძლება იქნეს მონიშნული ადგილწარმოშობის დასახელებით „წინანდალი“. აღნიშნულიდან ნათელია, რომ გეოგრაფიულ ფარგლებსა და საქოლის მახასიათებლებს შორის უნდა არსებობდეს მჭიდრო კავშირი. გეოგრაფიული დასახელება, რომელიც ვერ მიუთითებს გეოგრაფიულ ტერიტორიასა და ამ დასახელებით მონიშნული საქონლის მახასიათებლებს შორის მჭიდრო კავშირზე, ადგილწარმოშობის დასახელება კი არა, არამედ წარმოშობის ჩვეულებრივი აღნიშვნა იქნება, როგორიცაა, მაგალითად, კაკლის მურაბისათვის „დამზადებულია გორში“.

— საქონლის მახასიათებლები უნდა იყოს განპირობებული გეოგრაფიული გარემოთი ან მთლიანად, ან არსებითად. ეს მოთხოვნა ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ მოცემული გეოგრაფიული გარემო ადამიანური ფაქტორის ჩათვლით ქმნის უნიკალური მახასიათებლების საქონელს. თუ საქონლის მხოლოდ მეორეხარისხოვანი მახასიათებლებია განპირობებული მოცემული ადგილის გეოგრაფიული გარემოთი ადამიანური ფაქტორების ჩათვლით, მაშინ გეოგრაფიული დასახელება ვერ იქნება ადგილწარმოშობის დასახელებად აღიარებული.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ზოგი საქონლისათვის მხოლოდ გეოგრაფიული ფაქტორები (წიაღესული პირობები, კლიმატი, ნიადაგი და ა.შ.) განაპირობებს მახასიათებლებს (მაგალითად, მინერალური წყალი, არცთუ ისე დიდი ხნის წინათ განთქმული ჭიათურის მანგანუმი). ისიც აღვნიშნეთ, რომ ასეთი საქონლის მოსანიშნად გამოყენებული გეოგრაფიული დასახელება ვერ ჩაითვლება ადგილწარმოშობის დასახელებად. არის მეორე ტიპის საქონელი — ხალხური ტრადიციებით დამზადებული ნაწარმი, მაგალითად, სვანური ან კახური ქუდი, თუშური ნაქსოვი და სხვა, რომელთა

ხარისხი უმთავრესად განპირობებულია მხოლოდ ადამიანური ფაქტორით. ამ შემთხვევაშიც გეოგრაფიული დასახელება ვერ იქნება მიჩნეული ადგილწარმოშობის დასახელებად. თუმცა თუშური ნაქსოვი ნაწარმის შემთხვევაში შეიძლება დამტკიცდეს, რომ მახასიათებლები დამოკიდებულია თუშური წარმოშობის მატყლსა და ადამიანურ ფაქტორზე ერთდროულად. თუ ამ გარემოებას ადგილი ექნება, მაშინ აღნიშნა „თუშური ნაქსოვი“, ან „თუშეთი“ ადგილწარმოშობის დასახელებად უნდა მივიჩნიოთ.

ლისაბონის ხელშეკრულება ადგენს, რომ წარმოშობის ქვეყნად ითვლება ის ქვეყანა, რომლის დასახელებაც შეადგენს საქონლის წარმოშობის ადგილის დასახელებას, რომელმაც შესძინა ამ დასახელებით მონიშნულ საქონელს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი რეპუტაცია. თუ საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებად გამოიყენება რაიონის ან კონკრეტული სხვა ადგილის გეოგრაფიული დასახელება, მაშინ წარმოშობის ქვეყნად ჩითვლება ის ქვეყანა, რომელსაც ეკუთვნის მოცემული რაიონი ან ადგილი.

ლისაბონის ხელშეკრულება მოითხოვს, რომ ადგილწარმოშობის დასახელება იყოს დაცული, როდესაც ხდება მისი პირდაპირი მითვისება, ან დასახელების უნებართვო გამოყენება მიმსგავსებული სახით. ამასთან, ადგილწარმოშობის დასახელება დაცვას ექვემდებარება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც საქონლის წარმოშობა სწორად არის მითითებული. გარდა ამისა, უფლებათა დარღვევად უნდა იქნეს განხილული ადგილწარმოშობის დასახელების გამოყენება დამატებითი მითითებებით, რომლებიც ცხადყოფს, რომ საქონელი არ არის ადგილწარმოშობის დასასელებით მონიშნული საქონელი. საამისოდ აკრძალულია გამოყენება სიტყვებისა „სახის“, „ტიპის“, „დამზადებულია“, „მიმსგავსება“ და სხვ. ასეთი სიტყვების გამოყენების მაგალითებია: „წინანდლის ტიპისა“, „წინანდლის სახისა“, „დამზადებულია წინანდლის ტექნოლოგიის მიხედვით“, „მიმსგავსებულია წინანდალს“.

ადგენს რა ზემოთ აღნიშნულ დაცვის ფარგლებს, ლისაბონის ხელშეკრულება არანაირად არ გამორიცხავს ადგილწარმოშობის დასახელებების იმავდროულ დაცვას სხვა საერთაშორისო აქტით, მაგალითად, პარიზის კონვენციით, საქონელზე ყალბი ან

შემაცდენელი აღნიშვნების დატანის აღკვეთის შესახებ მადრიდის ხელშეკრულებით. ასევე, ლისაბონის ხელშეკრულება არ უარყოფს ეროვნულ-სამართლებრივი საშუალებებით დაცვას, მათ შორის, სასამართლო გადაწყვეტილებით ან ადმინისტრაციული აქტით, თუ ასეთი დაცვით დასახელება უკვე სარგებლობდა ლისაბონის ხელშეკრულების რეესტრში შეტანამდე.

ლისაბონის ხელშეკრულება სპეციალურ ნორმას შეიცავს, რომლის მიხედვითაც არ შეიძლება ადგილწარმოშობის დასახელება განხილულ იქნეს გვარეობით ცნებად, თუ წარმოშობის ქვეყანაში მოცემული გეოგრაფიული დასახელება ადგილწარმოშობის დასახელებად არის აღიარებული და დაცვა არ არის შეწყვეტილი ან გაუქმებული.

სამრეწველო საკუთრების სხვა ობიექტებისაგან განსხვავებით ადგილწარმოშობის დასახელების დაცვა დროით შეზღუდული არ არის. ის უნდა იყოს დაცული კავშირის ქვეყნებში მანამ, სანამ დაცულია წარმოშობის ქვეყანაში.

ადგილწარმოშობის დასახელებასთან დაკავშირებული საქმეები შეიძლება წამოიწყოს ნებისმიერმა დაინტერესებულმა კერძო სამართლის თუ საჯარო სამართლის პირმა. საქმე შეიძლება წამოიწყოს აგრეთვე პროკურორმა.

გეოგრაფიული დასახელება რომ იყოს დაცული ლისაბონის ხელშეკრულების მხარე ქვეყნების ტერიტორიაზე, ის უნდა იქნეს რეგისტრირებული ადგილწარმოშობის დასახელებათა საერთაშორისო რეესტრში. რეგისტრაციას ექვემდებარება გეოგრაფიული დასახელება, რომელიც უკვე იქნა მიჩნეული ადგილწარმოშობის დასახელებად წარმოშობის ქვეყანაში. საერთაშორისო რეგისტრაცია შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ წარმოშობის ქვეყნის შესაბამისი უფლებამოსილი ორგანოს მიერ გაკეთებული განაცხადის საფუძველზე, რომელიც რეგისტრაციას ითხოვს ადგილწარმოშობის დასახელებით მოსარგებლე პირთა სახელით. საერთაშორისო ბიუროს არა აქვს უფლება არსობრივად განიხილოს საკითხი და ფორმალობების შემოწმების შემდეგ დაუყოვნებლივ არეგისტრირებს დასახელებას. რეგისტრირებული ადგილწარმოშობის დასახელების შესახებ ინფორმაცია გადაეგზავნება ლისაბონის კავშირის წევრ

სახელმწიფოებს, რომლებსაც აქვთ ერთწლიანი ვადა, რომ უარყონ (საკმარისი მიზეზების არსებობის შემთხვევაში) მათ ტერიტორიაზე საერთაშორისო რეგისტრაციის მოქმედების ძალა. თუ ამ ვადაში რომელიმე ქვეყანამ არ უარყო საერთაშორისო რეგისტრაცია, მაშინ არსობრივი კუთხით მისი უარყოფა შეუძლებელი იქნება შემდგომში და საერთაშორისო რეგისტრაცია შეიძენს ძალას ყველა ქვეყნის ტერიტორიის მიმართ. საერთაშორისო რეგისტრაციას განახლება რაიმე დროის გასვლის შემდეგ არ ესაჭიროება და ის იმოქმედებს სანამ ძალაში იქნება ადგილწარმოშობის დასახელება წარმოშობის ქვეყანაში.

საერთაშორისო რეგისტრაციამ შეიძლება დაკარგოს ძალა ორ შემთხვევაში:

— ადგილწარმოშობის დასახელება გვარეობით ცნებად იქცა;

— წარმოშობის ქვეყნის უფლებამოსილმა ორგანომ მოითხოვა საერთაშორისო რეგისტრაციის გაუქმება.

ლისაბონის ხელშეკრულების გაშუქების დასასრულს აღვნიშნავთ, რომ მის მიერ დაარსებულ სპეციალურ კავშირს აქვს ასამბლეა და საკუთარი ბიუჯეტი და, რომ მას შეუძლია მიუერთდეს პარიზის კონვენციის ნებისმიერი მხარე სახელმწიფო.

თავი 57. დიზაინების (სამრეწველო ნიმუშების) საერთაშორისო დეპონირების შესახებ ჰააგის შეთანხმება და ჟენევის აქტი

ჰააგის შეთანხმება და ჟენევის აქტი ეკუთვნის სამრეწველო საკუთრების ობიექტებზე, კერძოდ, სამრეწველო ნიმუშებზე უფლებების მოპოვების ხელშემწყობ მორიგ იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, რომელთა მიხედვითაც საქართველოს აღებული აქვს საერთაშორისო ვალდებეულებები ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში. სამრეწველო ნიმუშების მრავალ ქვეყანაში დაცვის უზრუნველყოფის კუთხით მათი მნიშვნელობა მეტად დიდია. ამ ორი ხელშეკრულებით სარგებლობა იძლევა სამრეწველო ნიმუშებზე ექსტერიტორიული უფლებების მოპოვების პრაქტიკულ შესაძლებლობას, რადგან ერთი განაცხადის საფუძველზე ხდება უფლებების მოპოვება, რომლებიც მოქმედებს მრავალი ქვეყნის ტერიტორიაზე.

იურიდიული თვალსაზრისით, ასეთი შესაძლებლობაა ჰააგის შეთანხმებისა და მისი აქტის ძირითადი საშეღავათო უპირატესობა განმცხადებლებისათვის. ეს უპირატესობა ფულადი დანახარჯების დაზოგვასაც უზრუნველყოფს, რაც განსაზღვრული ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული პროცედურების შედეგია. მაგალითად, საქართველოს მოქალაქეს შეუძლია ერთი განაცხადის მიწოდებით მოიპოვოს უფლებები ყველა იმ უცხო ქვეყანაში, რომლებიც ჰააგის შეთანხმებისა და ჟენევის აქტის მხარეა და დაზოგოს სულ მცირე 600-700 ამერიკული დოლარი ერთი ქვეყნის ანგარიშით, რადგან მას არ მოუხდება სხვადასხვა ენაზე განაცხადის მომზადება და პატენტრწმუნებულის დაქირავება, რაც, სულ მცირე, ზემოთ მითითებული თანხის გადახდასთანაა დაკავშირებული რამდენად მნიშვნელოვანია დაზოგილი თანხა, თითოელმა ჩვენგანმა შეიძლება განსაჯოს, თუ მიიღებს მხედველობაში, რომ ჰააგის შეთანხმებისა და მისი ჟენევის აქტის მხარე ქვეყნების რიცხვი 2006 წლის მდგომარეობით შეადგენდა 42-ს.

იმის გამო, რომ ჰააგის შეთანხმებაცა და მისი ჟენევის აქტიც ერთ მიზანს ისახავდა, ერთმანეთთან განუყრელ კავშირშია, მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ მათი ერთად გაშუქება.

ჰააგის შეთანხმება დაიდო 1925 წელს, პარიზის კონვენციის ეგიდით. იგი რამდენჯერმე გადაისინჯა და შეივსო. ამჟამად მოქმედებს ჰააგის შეთანხმების 1934 წლის ლონდონისა და 1960 წლის ჰააგის აქტი. ეს ორი აქტი წარმოადგენს ერთმანეთთან კავშირში მყოფ, მაგრამ ფაქტობრივად ერთმანეთისაგან სრულიად დამოუკიდებელ ორ საერთაშორისო ხელშეკრულებას. 1934 წლის ლონდონის აქტის მოქმედება საქართველოზე არ ვრცელდება. მისი გაშუქება არ მიგვაჩნია მიზანშეწონილად იმიტომაც, რომ ძალზე მცირე პრაქტიკული მნიშვნელობისაა. საილუსტრაციოდ აღვნიშნავთ, რომ ამ აქტის მიხედვით დაცულია საერთაშორისო რეგისტრაცია(დეპონირება)გავლილი სამრეწველო ნიმუშების მხოლოდ 5%. მაშასადამე, როდესაც ჰააგის შეთანხმებას ვახსენებთ, 1934 წლის ლონდონის აქტი მხედველობაში არ გვექნება და ყოველთვის ვიგულისხმებთ მხოლოდ 1960 წლის ჰააგის აქტს.

ჰააგის შეთანხმება საკმაოდ მნიშვნელოვანი ხარვეზებით ხა-

სიათდებოდა – იგი სრულად ვერ პასუხობდა სხვადასხვა სამართლებრივი ოჯახის მიმდევარი ქვეყნების ნორმებს. ეს გარემოება მასთან ქვეყნების მიერთების სურვილს მნიშვნელოვნად აბრკოლებდა (1990 წლისათვის მხოლოდ 20 ქვეყანა იყო მხარე). საქმის გამოსწორების მიზნით, გადაწყდა ჰააგის შეთანხმების ახალი აქტის მიღების საკითხი. ეს გადაწყვეტილება დაგვირგვინდა 1999 წლის ჰააგის შეთანხმების ჟენევის აქტის მიღებით. მისი მხარე ქვეყანათა რიცხვი შესამჩნევად იზრდება და შეადგენს 19 (2006 წლის მდგომარეობით). ჟენევის აქტის მიღების შემდეგ იზრდება ჰააგის შეთანხმების მხარეთა რიცხვიც. ჰააგის შეთანხმებაც და მისი ჟენევის აქტიც პროცედურული ტიპის საერთშორისო ხელშეკრულებებია, ანუ ისინი ძირითადად პროცედურულ ნორმებს შეიცავს. მიუხედავად ამისა, მათში მატერიალური და ადმინისტრაციული ნორმებიც არის გათვალისწინებული.

ორივე აქტი აღიარებს პარიზის კონვენციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპს „ეროვნულ რეჟიმს“.

ჰააგის შეთანხმება ოპერირებს ტერმინით „საერთაშორისო დეპოზიტი“, ხოლო ჟენევის აქტი ტერმინით „საერთაშორისო რეგისტრაცია“. ამ ორი ტერმინის არსი დიდად განსხვავებული არ არის. ჟენევის აქტით სიტყვა დეპოზიტი აღარ ფიგურირებს მხოლოდ იმის გამო, რომ სამრეწველო ნიმუშის დეპონირება ჰააგის შეთანხმებისაგან განსხვავებით, აღარ არის აუცილებელი. დეპონირება შეიცვალა რეგისტრაციით, მაგრამ ამ წესითა და რეგისტრაციით მოპოვებული უფლებების მოქმედება ერთნაირი იურიდიული ძალისაა.

ჰააგის შეთანხმებით განსაზღვრულია „საერთაშორისო დეპოზიტის წარმოშობის სახელმწიფო“. ასეთად მიიჩნევა:

მხარე სახელმწიფო (სახელმწიფოები), სადაც განმცხადებელს აქვს ნამდვილი მოქმედი სამრეწველო ან კომერციული საწარმო. თუ ასეთი სახელმწიფო რამდენიმეა, მაშინ ასეთი სახელმწიფო ის იქნება, რომელსაც განმცხადებელი მიუთითებს;

მხარე სახელმწიფო, სადაც განმცხადებელს აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი (თუ მას საწარმო არა აქვს ასეთ სახელმწიფოში);

მხარე სახელმწიფო, რომლის მოქალაქეც არის განმცხადებელი

(თუ მას არა აქვს მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი ასეთ სახელმწიფოში).

ჰააგის შეთანხმების ეს განსაზღვრება მნიშვნელოვანია ჟენევის აქტისათვისაც და, მიუხედავად იმისა, რომ ანალოგიურ განსაზღვრებას არ შეიცავს, ზუსტად ამ იურიდიული კონსტრუქციის მიხედვით ადგენს სუბიექტს, რომელსაც შეუძლია შეიტანოს საერთაშორისო განაცხადი (განმცხადებელს). სუბიექტი მხოლოდ ზემოთ აღნიშნული მოთხოვნების შესაბამისი პირი შეიძლება იყოს ორივე აქტის მიხედვით. ამასთან, ჟენევის აქტმა გააფართოა სუბიექტთა წრე და სუბიექტად ისეთი ფიზიკური თუ იურიდიული პირიც დაასახელა, რომელიც სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციის წევრ ჟენევის აქტის რომელიმე მხარე სახელმწიფოსთანაა დაკავშირებული ზემოთ დასახელებული მოთხოვნების საფუძველზე.

ორივე აქტის მიხედვით საერთაშორისო რეესტრში შეტანილი სამრეწველო ნიმუში წარმოშობს უფლებებს, რომელთა მოქმედება ვრცელდება ყველა იმ მხარე სახელმწიფოს ტერიტორიაზე, რომლებიც დაცვისათვის აირჩია განმცხადებელმა. ამასთან, ეს უფლება ისეთივე ძალის მქონეა, როგორი ძალაც აქვს სამრეწველო ნიმუშზე ეროვნული პროცედურებით მოპოვებულ უფლებას. აქედან ნათელად ჩანს, რომ ჰააგის შეთანხმება და ჟენევის აქტი იძლევა შესაძლებლობას გადალახულ იქნეს სამრეწველო ნიმუშზე ერთი განაცხადის მეშვეობით მოპოვებული უფლებების მოქმედების ერთი ქვეყნის ტერიტორიით შეზღუდვა, რასაც ადგილი ექნებოდა ეროვნული პროცედურებით უფლებების მოპოვების შემთხვევაში.

მნიშვნელოვანია ორივე აქტის ნორმა, რომელიც გამოკვეთს დამოკიდებულებას სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებების მიმართ, როდესაც სამრეწველო ნიმუშად გამოყენებითი ხელოვნების ნაწარმოებია რეგისტრირებული. დასაშვებადაა მიიჩნეული, რომ სამრეწველო ნიმუშის მფლობელმა გამოიყენოს იმ კანონმდებლობის ნორმები, რომლებიც უფრო ძლიერ დაცვას უზრუნველყოფს, ანუ საკუთარი სურვილისამებრ მას შეუძლია გამოიყენოს საავტორო-სამართლებრივი ან სამრეწველო-საკუთრებითი სამართლის საერთაშორისო თუ ეროვნული ნორმები. ასეთი ნორმა სრულად პასუხობს იმ ქვეყნების სამართლებრივ ნორმებსაც, რომლებსაც ე.წ. „ნორმათა

კუმულაცია“ აქვთ გათვალისწინებული სამრეწველო ნიმუშების დაცვისათვის.

ორივე აქტი ითვალისწინებს მოპოვებული უფლებების მოქმედების ვადის გაგრძელებას პირველი ხუთი წლის გასვლის შემდეგ მომდევნო ხუთწლიანი პერიოდებით. დათქმულია ასეთი გაგრძელებების მინიმალური შესაძლებლობა, ხოლო მაქსიმუმი — დაკავშირებული ყოველი მხარე სახელმწიფოში მოქმედ კანონმდებლობასთან.

სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო რეგისტრაციიდან (დეპოზიტიდან) გამომდინარე, უფლებების მოქმედების ხანგრძლივობა, ორი აქტის ნორმა ერთმანეთისაგან განსხვავებულადაა ჩამოყალიბებული. ჰააგის შეთანხმების მიხედვით, სამრეწველო ნიმუშის დაცვის ვადა არ უნდა იყოს 10 წელზე ნაკლები საერთაშორისო დეპონირების თარიღიდან ათვლით, თუ უფლებათა მფლობელმა განაახლა დეპონირება მომდევნო ხუთი წლით. თუ არ განაახლა, მაშინ ითვლება, რომ მან საკუთარი სურვილით შეიზღუდა დაცვის ვადა პირველი ხუთი წლით.

თუ რომელიმე მხარე სახელმწიფო დაცვის ხანგრძლივობას ითვალისწინებს 10 წელზე მეტი დროით, მაშინ ამ ქვეყანაში საერთაშორისო დეპოზიტით მოპოვებული ვადა შესაბამისი ვადით განისაზღვრება. ამასთან, ქვეყანას, რომლის ეროვნული კანონით გათვალისწინებულია საერთაშოირისოზე უფრო მეტი ვადა, ჰააგის შეთანხმების მიხედვით შეუძლია შეზღუდოს ის ამ საერთაშორისო აქტით გათვალისწინებული 10-წლიანი ვადით. დაცვის ხანგრძლივობის შეზღუდვის შესაძლებლობა ნაკარნახებია მხარეთა იურისდიქციის ქვეშ მყოფი სუბიექტების თანაბარი უფლებებით აღჭურვის მიზნით და ერთგვარად ეფუძნება საერთაშორისო სამართალში გავრცელებულ „ნცავალგების პრინციპს“.

ჟენევის აქტის მიხედვით, საერთაშორისო რეგისტრაციიდან გამომდინარე უფლებების მოქმედება გრძელდება არანაკლებ 15 წლისა საერთაშორისო რეგისტრაციის თარიღიდან ათვლით. ამასთან, თუ რომელიმე სახელმწიფოში უფრო ხანგრძლივი დაცვის ვადა მოქმედებს, მაშინ საერთაშორისო დაცვაც შეიძლება გაგრძელდეს ამ ქვეყნის კანონით გათვალისწინებული ვადის ამოწურვამდე.

ამასთან, ასეთ ქვეყანას ჰააგის შეთანხმებისაგან განსხვავებით, აღარ რჩება უფლება შეზღუდოს დაცვის ვადა.

საერთაშორისო (დეპოზიტის) რეგისტრაციის განხორციელებისათვის უნდა იყოს მიწოდებული ინგლისურ ან ფრანგულ ენაზე გაფორმებული საერთაშორისო განაცხადი. იგი შეიძლება იყოს წარდგენილი პირდაპირ საერთაშორისო ბიუროში ან ეროვნულ უწყებაში, რომელიც შემდგომ გადაუგზავნის საერთაშორისო ბიუროს. საერთაშორისო განაცხადი შეიძლება შეტანილ იქნეს ერთდროულად ეროვნული განაცხადის შეტანასთან ერთად, ან, თუ ქვეყნის კანონი ამას ითვალისწინებს, მას შემდეგ, რაც გავა დადგენილი დროის პერიოდი და შესრულდება გარკვეული ფორმალობები. მხედველობაშია შემთხვევა, როდესაც მოცემული ქვეყნის კანონი ითვალისწინებს უსაფრთხოების ნორმების შესრულებას. კერძოდ, თუ თავდაცვისუნარიანობის მოთხოვნებიდან გამომდინარე სამრეწველო ნიმუში შეიძლება გასაიდუმლოვდეს, მაშინ სავალდებულოა ეროვნული განაცხადის წინასწარი მიწოდება.

გასაიდუმლოების საკითხის გარკვევის შემდეგ განმცხადებელს აქვს უფლება მიაწოდოს საერთაშორისო განაცხადი. ჟენევის აქტით ასეთი განაცხადის მიწოდებისათვის გათვალისწინებული ვადის მაქსიმუმი არ აღემატება 6 თვეს. ეს ვადა იმპერატიულადაა დადგენილი და, თუ მოცემული ქვეყნის კანონი მეტ ვადას ითვალისწინებს, საერთაშორისო განაცხადის მიწოდებისათვის ეროვნული კანონის ნორმა ვერ გაახანგრძლივებს ჟენევის აქტით დადგენილ ვადას.

განაცხადის მინიმუმ შედგენილობა ორივე აქტით ერთი და იგივეა. კერძოდ, განაცხადი უნდა შეიცავდეს განცხადებას საერთაშორისო რეგისტრაციის მოთხოვნით; მონაცემებს განმცხადებლის (შემდგომში — უფლებათა მფლობელის) შესახებ; ნიმუშის გამოსახულებას ან საკუთრივ ნიმუშს (ჟენევის აქტი საკუთრივ ნიმუშის წარმოდგენას უშვებს მხოლოდ ორგანზომილებიანი სამრეწველო ნიმუშის შემთხვევაში); ნაკეთობის მითითებას, რომელშიც სამრეწველო ნიმუში იქნება ჩართული; ქვეყნების მითითებას, რომელთა ტერიტორიაზეც ვარაუდობს განმცხადებელი უფლებების გავრცელებას.

თუ განმცხადებელი მრავალი ნიმუშის დაცვას მოითხოვს ერთი

განაცხადით, მაშინ საერთაშორისო განაცხადით შეიძლება იყოს წარდგენილი არა უმეტეს 100 ნიმუშისა, რომლებიც ეკუთვნის სამრეწველო ნიმუშების საერთაშორისო კლასიფიკაციის ერთი და იმავე კლასს.

განაცხადის შედგენილობის განსხვავება დამატებით მასალებთან დაკავშირებით შესამჩნევია. მართალია, ორივე აქტით დამატებით საგანაცხადო მასალებად გათვალისწინებულია სამრეწველო ნიმუშის აღწერილობისა და სამრეწველო ნიმუშის შემქმნელის (დიზაინერის) შესახებ მონაცემების წარდგენის მოთხოვნის შესაძლებლობა, მაგრამ ჟენევის აქტი დამატებით ითვალისწინებს ასეთი პირის მიერ გაკეთებულ სპეციალურ განცხადებას (ის ნამდვილად არის სამრეწველო ნიმუშის პირველი შემქმნელი) და სიტყვიერად გამოხატული დაცვის ფარგლების მოთხოვნის წარდგენას.

განაცხადს უნდა დაერთოს შესაბამისი საფასურების გადახდის დამადასტურებელი საფასურები. ფორმალური მოთხოვნების ექსპერტიზის განხორციელების შემდეგ ის საერთაშორისო ბიუროს მიერ შეტანილ იქნება საერთაშორისო რეესტრში და გამოქვეყნდება დაუყოვნებლივ. ჰააგის შეთანხმებისაგან განსხვავებით, ჟენევის აქტით დადგენილია ქვეყნებისათვის ინდივიდუალური საფასურების მოთხოვნის შესაძლებლობაც, ოღონდ მხოლოდ იმ ქვეყნებისათვის, რომლებიც სიახლის ექსპერტიზას ატარებს.

საერთაშორისო რეგისტრაციის თარიღიდან უფლებები ითვლება მოპოვებულად განმცხადებლის მიერ მითითებულ სახელმწიფოებში, მაგრამ ყოველ სახელმწიფოს უფლება აქვს უარი განაცხადოს მის ტერიტორიაზე საერთაშორისო რეგისტრაციის მოქმედების გავრცელებაზე ეროვნული კანონის ნორმებზე დაყრდნობით. ეს შეიძლება მოხდეს როგორც მორალურ-ზნეობრივი ნორმების საფუძველზე ისე, პროცედურით გათვალისწინებული ნორმების საფუძველზე, მაგალითად, როდესაც სიახლის კრიტერიუმის შემოწმება ტარდება ეროვნული პროცედურით. თუ ქვეყანა უარს აცხადებს, მაშინ მან უარყოფითი გადაწყვეტილება უნდა გამოიტანოს არა უგვიანეს 6 თვისა ჰააგის შეთანხმების მიხედვით. ჟენევის აქტით ეს ვადა გაზრდილია 12 თვემდე, თუ ქვეყანა სპეციალურად მოითხოვს მისთვის ასეთი ვადის მიცემას.

ჟენევის აქტით გათვალისწინებულია, აგრეთვე, ქვეყნის ვალდებულება გააკეთოს სპეციალური შეტყობინება, თუ მისი ეროვნული კანონი შეიცავს სპეციალურ ნორმას სამრეწველო ნიმუშის ერთიანობასთან დაკავშირებით. თუ ასეთი შეტყობინება არ იქნა გაკეთებული და ერთიანობასთან დაკავშირებით მოცემული ქვეყნის უწყებას უარყოფითი გადაწყვეტილება გამოაქვს, მაშინ მან განმცხადებელს უნდა უჩვენოს გზები ხარვეზის გამოსასწორებლად.

ორივე აქტი ითვალისწინებს სამრეწველო ნიმუშის გამოქვეყნების გადადებას განმცხადებლის სურვილით. ეს ვადა ჰააგის შეთანხმების შესაბამისად შეადგენს 12 თვეს, ხოლო ჟენევის აქტის მიხედვით იგი გაზრდილია 30 თვემდე განაცხადის პრიორიტეტიდან ათვლით.

ჰააგის შეთანხმებითა და ჟენევის აქტით დადგენილი პროცედურების განხორციელება წესრიგდება აგრეთვე ერთიანი ინსტრუქციით, რომელიც ამ საერთაშორისო აქტების განუყრელ აქტს წარმოადგენს. გარდა ამისა, საქმიანობის გაადვილებისათვის მოქმედებს ადმინისტრაციული სახელმძღვანელო ინსტრუქცია. ადმინისტრაციულ ნორმების გაშუქება მიზნად დასახული არა გვაქვს. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ორივე საერთაშორისო აქტი ღია საერთაშორისო ხელშეკრულებების მაგალითს წარმოადგენს და მას შეუძლია მიუერთდეს ნებისმიერი სახელმწიფო, რომელიც სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციით დაფუძნებული სამრეწველო საკუთრების კავშირის წევრია.

საქართველო ჰააგის შეთანხმებისა და ჟენევის აქტის მხარე ქვეყანა 2003 წელს გახდა.

თავი 58. საპატენტო პროცედურის მიზნებისათვის მიკროორგანიზმების დეპონირების საერთაშორისო აღიარების ბუდაპეშტის ხელშეკრულება

საპატენტო სამართლისათვის უცხო არ არის პატენტის გაცემა, მიკროორგანიზმების ახალ შტამზე, ან ისეთ ობიექტებზე, სადაც გამოყენებულია ასეთი შტამი. პატენტი კი ვერ გაიცემა თუ გამოგონება არ იქნა აღწერილი იმ სისრულით, როგორც ეს მოითხოვე-

ბა. შესაბამისად, იმ შემთხვევაშიც, როდესაც დაპატენტების ობიექტია მიკროორგანიზმების ახალი შტამი ან ობიექტი, სადაც ახალი შტამია გამოყენებული, განმცხადებელმა უნდა შეძლოს გახსნას თუ რას წარმოადგენს განაცხადში წარმოდგენილი გამოგონებისათვის არსებითი მიკროორგანიზმის ახალი შტამი. როდესაც გამოგონება მიკროორგანიზმებს არ ემყარება, მაშინ ის განაცხადში სიტყვიერად აღიწერება სრულიად საკმარისად. მხოლოდ სიტყვიერი აღწერა მიკროორგანიზმებზე დაფუძნებული გამოგონების დაპატენტებისათვის საკმარისი არ არის — საჭიროა უზრუნველყოფილ იქნეს შესაძლებლობა რომ სპეციალისტს ან სხვა დაინტერესებულ პირს წარედგინოს თავად მიკროორგანიზმების შტამი.

საპატენტო უწყებების მიერ დაინტერესებული პირისათვის მიკროორგანიზმის წარდგენის უზრუნველყოფის დაკისრება უცხო ფუნქცია იქნებოდა, თუნდაც იმის გამო, რომ საჭიროა სპეციალური ცოდნისა და მოწყობილობების ფლობა, მეცნიერ-სპეციალისტთა და სხვა დონის თანამშრომელთა ყოლა. ნათელია, რომ ამ ამოცანის გადაწყვეტისათვის უმჯობესია არსებობდეს სპეციალური დაწესებულება, რომელიც მიიღებს მიკროორგანიზმების შტამების ნიმუშებს დეპონირებისათვის, შეინახავს მათ სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებით, არ დაუშვებს მათ დაბინძურებას სხვა მიკროორგანიზმებით და, საბოლოო ჯამში, მზად იქნება წარუდგინოს ნებისმიერ პირს მის მიერ შენახული ჯანსაღი მიკროორგანიზმის შტამის ნიმუში.

ხშირად გამოგონების დაპატენტება მრავალ ქვეყანაში ხდება. ასეთ შემთხვევაში მიკროორგანიზმის ნიმუშის შენახვა საჭიროა ამ მრავალი ქვეყნის დაინტერესებული პირების მოთხოვნილების გათვალისწინებით. თუკი არ იარსებებს დაწესებულება, რომელიც აღნიშნული მიზნებისათვის ქვეყნების მიერ იქნება აღიარებული ორგანო, მაშინ ყოველ ქვეყანას თავად მოუხდებოდა იზრუნოს მიკროორგანიზმების შტამების ნიმუშების შენახვაზე. გასაგებია, რომ ასეთ შემთხვევაში ერთი და იმავე მიკროორგანიზმის შტამის პარალელური შენახვისათვის დაიხარჯებოდა გაუმართლებლად დიდი ფულადი და სხვა რესურსები.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული პრობლების მოგვარების მიზნით, 1977 წელს დადებულ იქნა სპეციალური მრავალმხრივი საერ-

თაშორისო ხელშეკრულება, რომლის დანიშნულებაც პირდაპირ არის გამოხატული მისი დასახელებით. მისი მხარე სახელმწიფოთა რიცხვმა 2006 წლისათვის 61 შეადგინა.

ხელშეკრულების მხარე სახელმწიფოები შეთანხმდნენ, რომ აღიარებენ მიკროორგანიზმის შტამის ნიმუშის დეპოზიტის ძალას და საკმარისად მიიჩნევენ საპატენტო პროცედურის საჭიროებისათვის დეპონირებული ნიმუშის წარდგენას ნებისმიერი უფლებამოსილი დეპოზიტორიუმიდან. ამასთან, სრულიად არ არის საჭირო, რომ მიკროორგანიზმის ნიმუში დეპონირებული იყოს იმ ქვეყნის ტერიტორიაზე განლაგებულ უფლებამოსილ დეპოზიტორთან, რომელი ქვეყნის საპატენტო უწყებაც ითხოვს დეპონირიბული ნიმუშის წარდგენას. ასევე არ არის სავალდებულო, რომ ნიმუში იყოს დეპონირებული იმ ქვეყნის ტერიტორიაზე, სადაც წარმოიშვა გამოგონება და სადაც შეტანილ იქნა პირველი საპატენტო განაცხადი. მოკლედ რომ ვთქვათ, გამომგონებელს შეუძლია მიკროორგანიზმის დეპონირება მოახდინოს ნებისმიერ იმ უფლებამოსილ ერთ დეპოზიტართან, რომელიც დასახელებულია ბუდაპეშტის ხელშეკრულებით და ასეთი დეპონირებით დაკმაყოფილდება ნებისმიერი ხელშეკრულების მხარე ქვეყნის საპატენტო უწყების მოთხოვნები.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ბუდაპეშტის ხელშეკრულების მიხედვით დეპონირებულ მიკროორგანიზმის აღიარება შეუძლია საერთაშორისო ისეთ ორგანოებსაც, როგორიცაა რეგიონული საპატენტო უწყებები. მაგალითად, ევროპის საპატენტო უწყებას აღიარებული აქვს ასეთი დეპონირება.

ბუდაპეშტის ხელშეკრულების უფლებამოსილ დეპოზიტორად შეიძლება გახდეს ნებისმიერი მხარე სახელმწიფოს დაწესებულება, თუ ის დააკმაყოფილებს დადგენილ მოთხოვნებს. სახელმწიფო თხოვნით მიმართავს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციის გენერალურ დირექტორს.

დაწესებულება რომ უფლებამოსილ დეპოზიტარად გახდეს, უნდა იყოს მეცნიერული ორგანიზაცია და წარმოადგენდეს „მიკროორგანიზმების კულტურათა კოლექციას". მთავარი მისი მოვალეობაა, უზრუნველყოს დეპონირებული მიკროორგანიზმის ნიმუშის შენახვა, სულ მცირე 30 წლის განმავლობაში ისე, რომ შეუ-

ნარჩუნოს მას სიცოცხლისუნარიანობა. დეპოზიტორმა ნებისმიერ დროს უნდა შეასრულოს მასზე დაკისრებული მთავარი ფუნქცია – ერთი და იმავე პირობით შესანახად მიიღოს ნებისმიერი პირისაგან მიკროორგანიზმის ნიმუში და გასცეს ნებისმიერ დაინტერესებულ საპატენტო უწყებაზე დეპონირებული ნიმუში. საპატენტო უწყება დაინტერესებულ უწყებად ჩაითვლება, თუ ის იხილავს განაცხადს, რომელიც ეხება მიკროორგანიზმის ახალ შტამს ან სხვა ობიექტს, სადაც გამოგონებისათვის არსებითია მიკროორგანიზმის გამოყენება. დეპონირებული ნიმუში დეპოზიტორმა უნდა გასცეს, აგრეთვე ნებისმიერ სხვა დაინტერესებულ პირზე. ასეთ პირად მიიჩნევა პირი, რომელსაც მოცემული ქვეყნის საპატენტო უწყება აღიარებს დაინტერესებულად და მისცემს მას შესაბამის საბუთს. თუ პირს საპატენტო უწყების საბუთი არ ექნა, დეპოზიტორი მასზე დეპონირებულ ნიმუშს ვერ მისცემს.

ხელშეკრულება ითვალისწინებს დეპოზიტარის (პირი, რომელმაც დეპონირება მოახდინა) უფლებას, დართოს ნება ნებისმიერ პირს დეპონირებული ნიმუშის მიღებაზე. თუ უფლებამოსილი დეპოზიტორი ორგანო წყვეტს საქმიანობას რაიმე მიზეზის გამო, მაგალითად, როდესაც იგი ვეღარ ახერხებს ბუდაპეშტის ხელშეკრულების პირობების დაკმაყოფილებას, მაშინ დეპოზიტარს უფლება აქვს ახალი დეპონირება მოახდინოს სხვა დეპოზიტორთან.

საქართველო ბუდაპეშტის ხელშეკრულების მხარე გახდა 2005 წელს.

ამჟამად ბუდაპეშტის ხელშეკრულების პირობებს აკმაყოფილებს და ფუნქციონირებს შემდეგ ქვეყნებში განლაგებული უფლებამოსილი ორგანოები: ავსტრალია –1, აშშ –2, ბელგია – 1, ბულგარეთი –1, გერმანია – 1, ესპანეთი – 2, იაპონია – 2, ინგლისი – 7, ინდოეთი – 1, იტალია – 2, კანადა – 1, კორეა – 3, ლატვია – 1, ნიდერლანდები – 1, პოლონეთი – 2, რუსეთი – 3, საფრანგეთი – 1, სლოვაკეთი – 1, ჩეხეთი – 1, ჩინეთი – 2, უნგრეთი – 1.

თავი 59. ნიშნების რეგისტრაციისათვის განკუთვნილი საქონლისა და მომსახურების საერთაშორისო კლასიფიკაციის შესახებ ნიცის ხელშეკრულება

ყოველდღიურად ბაზარზე ბრუნავს უამრავი დასახელების საქონელი. მყიდველი თავისათვის სასურველ საქონელს ირჩევს მისთვის ცნობილი და კარგი სახელის მქონე აღნიშვნის მეშვეობით. აღნიშვნა, რომელიც ეხმარება მომხმარებელს, არის სასაქონლო ნიშანი, ანუ ის სიმბოლო, რომლითაც მონიშნულია საქონელი და რომელიც საქონლის განსხვავების უმნიშვნელოვანესი საშუალებაა. თანამედროვე მეწარმე კარგად აცნორიებს სასაქონლო ნიშნის ამ ფუნქციას და ეროვნულ თუ საერთაშორისო ბაზარზე საქონელი შემოაქვს მის მიერ შერჩეული სასაქონლო ნიშნით. ამასთან, იცის რა, რომ სასაქონლო ნიშანი დიდ ეკონომიკურ ღირებულებას წარმოადგენ (ეს ღირებულება დროთა განმავლობაში კიდევ უფრო იზრდება), მეწარმე ცდილობს სამრეწველო საკუთრებითი უფლება მოიპოვოს მასზე და გახდეს მოცემული სასაქონლო ნიშნით მონიშნული პროდუქციის ერთადერთი შემთავაზებელი. რათა მოიპოვოს ასეთი უფლება, მეწარმე დარწმუნებული უნდა იყოს ხომ არ წარმოადგენს მის მიერ შერჩეული აღნიშვნა სხვის სასაქონლო ნიშანს მოცემული საქონლისათვის. გარდა ამისა, ის უნდა ფლობდეს ამგვარ მონაცემებს იმისათვის, რომ თავიდან აირიდოს სხვისი უფლებების დარღვევა და აქედან გამომდინარე, მოსალოდნელი ეკონომიკურად უარყოფითი შედეგები. ყოველივე აღნიშნული ამოცანის უზრუნველსაყოფად ორგანოებმა, რომლებიც არეგისტრირებენ სასაქონლო ნიშნებს, უნდა გამოაქვეყნონ ოფიციალური ინფორმაცია ისე, რომ მეწარმემ ადვილად შეძლოს გაეცნოს ყველა სასაქონლო ნიშანს რეგისტრირებულს მოცემული საქონლისათვის. ამ ინფორმაციის მოძიების გაადვილებისათვის შემოღებულ იქნა საქონლისა და მომსახურების სპეციალური საერთაშორისო კლასიფიკაცია.

კლასიფიკაციის ოფიციალური ტექსტები არსებობს არაბულ, გერმანულ, დანიურ, ესპანურ, იაპონურ, იტალიურ, ლიტვურ, მაკედონიურ, ნორვეგიულ, პოლონურ, პორტუგალიურ, რუსულ, სლოვენიურ, შვედურ, ჩეხურ, ჩინურ, ხორვატიულ და ჰოლანდიურ ენებზე.

ნიცის კლასიფიკაცია არ არის გამიზნული იმისათვის, რომ მის მიხედვით განისაზღვროს სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაციიდან გამომდინარე უფლებების მოქმედების საგნობრივი ფარგლები. თუ რომელიმე ქვეყანა გადაწყვეტს და ეროვნული კანონმდებლობით გაითვალისწინებს ამ მიზნით კლასიფიკაციის გამოყენებას, ნიცის შეთანხმება მას ხელს არ შეუშლის.

ნიცის ხელშეკრულებით დაარსებულია სპეციალური კავშირი, რომელსაც შეადგენს ყოველი მხარე სახელმწიფო. კავშირს აქვს ასამბლეა. 2006 წლის მდგომარეობით ნიცის ხელშეკრულების მხარე 79 სახელმწიფო იყო. ჩვენი ქვეყანა მისი მხარე 2002 წელს გახდა.

კლასიფიკაციისათვის გამოიყენება ციფრობრივი სიმბოლოები და სასაქონლო ნიშნების მარეგისტრირებელი უწყებები ვალდებულია ოფიციალურად გამოქვეყნებულ მონაცემებში მიუთითონ მოცემული საქონლის შესატყვისი კლასის მაჩვენებელი ციფრები.

ნიცის ხელშეკრულება ითვალისწინებს ექსპერტთა კომისიას, რომლის ამოცანაა კლასიფიკაციის სრულყოფის მიზნით მასში ცვლილებების შეტანის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება და დაეხმაროს ქვეყნებს კლასიფიკაციის ერთგვაროვნად გამოყენებისა და გაადვილების საქმეში.

თავი 60. ხელშეკრულება ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ვაჭრობის თანმხვედრი უფლებების შესახებ, კონტრაფაქციული საქონლით ვაჭრობის ჩათვლით (TRIPS)

სანამ უშუალოდ ამ ხელშეკრულების შინაარსს შევეხებოდეთ, აღვნიშნავთ, რომ მისი დადება განპირობებული იყო უკვე არსებულ საერთაშორისო ხელშეკრულებებში, მათ შორის პარიზის კონვენციაში ისეთი ქმედითი ფაქტორების უქონლობით, რომლებიც აბრკოლებდნენ და კვლავაც აბრკოლებენ ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას საერთაშორისო თუ ეროვნულ დონეზე. საქმე იმაშია, რომ პარიზის კონვენცია, ისევე როგორც ბერნის კონვენცია, ლიტერატურული და მხატვრული ნაწარმოებების დაცვის შესახებ, ეროვნული რეჟიმის პრინციპისა და საპრიორიტეტო შეღავათების

გარდა, სხვა არსებით სავალდებულო ნორმებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ სამრეწველო საკუთრების (ასევე საავტორო უფლებების) დაცვას, არ შეიცავენ. უფლებათა განხორციელების უზრუნველყოფა გადატანილია ეროვნულ კანონმდებლობაზე, თავად ხსენებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები კი არ აწესებენ ამ მიმართებაში რაიმე მინიმალურ მოთხოვნებს. თანამედროვე ცხოვრება გამოირჩევა თავისი დინამიზმით. ჩვენ იმის მოწმენი ვართ, თუ რამდენად სწრაფად იცვლება ვითარება ცხოვრების ყველა სფეროში, როგორი ინტენსიურობით ვითარდება საერთაშორისო ურთიერთობები და განსაკუთრებით ვაჭრობა. ასეთი ვითარება დღის წესრიგში აყენებს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის ქმედითი უზრუნველყოფის საკითხს, რაც განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია გაცხოველებული ვაჭრობის დროს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, მსოფლიოში იმართება მრავალმხრივი შეხვედრები და მოლაპარაკებები, რომელთა დროსაც მხარეები ეძებენ ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის საკითხების გადაწყვეტის გზებს. ერთ-ერთი ასეთი საერთაშორისო მრავალმხრივი მოლაპარაკება გაიმართა ვაჭრობისა და ტარიფების გენერალური შეთანხმების (GATT) ეგიდით, რომელიც ურუგვაის რაუნდით არის ცნობილი და რომლის შედეგებიც აისახა 1993 წლის 15 დეკემბრის შეჯამებულ დოკუმენტში.

ხელშეკრულება, რომელშიც გადმოიცა ურუგვაის რაუნდის შედეგები, იქცა ახალ ფუძემდებლურ შეთანხმებად, რომელმაც დააფუძნა ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაცია (შემოკლებით ვიხმართ „ვმო“, ინგლისური შემოკლებაა – „WTO“, რუსული – „ВТО“). ხელშეკრულება მოწონებულ იქნა და ხელი მოეწერა 1994 წლის 15 აპრილს მარაკეშში. ვმო-ს დამფუძნებელი შეთანხმების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დანართი გახდა ხელშეკრულება ვაჭრობის თანხვედრი ინტელექტუალურ-საკუთრებითი უფლებების შესახებ (TRIPS). მარაკეშში ხელმოწერილი ხელშეკრულება ძალაში შევიდა 1995 წლის 1 იანვარს და მასთან ერთად ფუნქციონირება დაიწყო ახალმა საერთაშორისო ორგანიზაციამ – ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციამ.

ვმო-ს წევრი ქვეყნები (ამ ქვეყანათა რიცხვი უკვე 150 აღემატება), მათ შორის საქართველო (1999 წლის ოქტომბრიდან),

ვალდებული გახდნენ შეასრულონ TRIPS-ის მოთხოვნები და ამის უზრუნველსაყოფად დაწესდა ერთწლიანი გარდამავალი პერიოდი. ვმო-ს მონაწილე განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის TRIPS-ის ძალაში შესვლისთვის დაწესდა 4-წლიანი პერიოდი. აღნიშნული პერიოდი არ ვრცელდება იმ მოთხოვნებზე, რომლებიც ეროვნულ რეჟიმსა და უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმს ეხება.

ვმო-ს დამფუძნებელი ხელშეკრულებით დაფუძნდა TRIPS-ის საბჭო, რომლის ფუნქციაა მეთვალყურეობა გაუწიოს TRIPS-ის ცხოვრებაში გატარებას. ეს საბჭო გარდამავალი პერიოდის გასვლის შემდეგ მოამზადებს მიმოხილვით დასკვნას თუ როგორ შესრულდება TRIPS-ის მოთხოვნები.

TRIPS-ის საბჭო თავის საქმიანობას აწარმოებს ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაციასთან მჭიდრო კავშირში. ამას თავად TRIPS-ის ხელშეკრულება განაპირობებს, რომლის პრეამბულაში აღნიშნულია: „გააჩნიათ რა იმის სურვილი, რომ ვმო-სა და ისმოს შორის დაამყარონ ურთიერთდახმარებისაკენ მიმართული ურთიერთობანი...“.

TRIPS-ი მუხლით 63.2 მოითხოვს კონსულტაციების გამართვას ისმოსა და ვმო-ს შორის ისეთ საკითხებზე, რომლებიც ეხება ქვეყნის მიერ წარმოდგენილი კანონების შესაბამისობას ამ ხელშეკრულებისადმი. TRIPS-ის საბჭო ვალდებულია, აგრეთვე, მხედველობაში იქონიოს მხარეების მიერ პარიზის კონვენციის მე-6ტერ მუხლის შესრულება, რომელიც ქვეყნის ოფიციალური სამბოლიკის გამოყენებას ეხება.

TRIPS-ის მთავარი მიზანია ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა, რაც აუცილებელი პირობაა კეთილსინდისიერი საქმიანობის განხორციელებისათვის. თუ ამ ხელშეკრულების მოთხოვნებს ვერ შეასრულებს რომელიმე სახელმწიფო, ის ვმო-ს წევრი ვერ გახდება. ამის გამო, ამჟამად, მსოფლიოს პრაქტიკულად ყველა ქვეყანაში მიმდინარეობს ინტელექტუალური საკუთრების კანონმდებლობის გადასინჯვა TRIPS-ის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოყვანის მიზნით. საქართველოს კანონმდებლობაც უნდა შემოწმდეს ყურადღებით — როგორც მოქმედი, ასევე კანონ-

პროექტები. TRIPS-ის ნორმების შინაარსის გადმოცემისას შევეცდებით მცირე შედარება მოვახდინოთ და გამოვთქვათ საკუთარი შეხედულება.

TRIPS-ი შეიცავს შვიდ ნაწილს.

ნაწილი I. ზოგადი დებულებანი და ძირითადი პრინციპები

ეს ნაწილი შედგება 8 მუხლისაგან. პირველი მუხლით განსაზღვრულია ვალდებულებათა ხასიათი და მოცულობა. მასში ნათქვამია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების ქვეშ იგულისხმება ობიექტები, რომლებიც მოყვანილია მეორე ნაწილის 1-7 განყოფილებებში. ამ ობიექტთა შორის არ ფიგურირებს სამრეწველო საკუთრების ისეთი ობიექტი, როგორიც არის სასარგებლო მოდელი. გამომდინარე აქედან, ქვეყანას შეუძლია, მაგრამ ვალდებული არ არის უზრუნველყოს სასარგებლო მოდელის დაცვა. ეს ნაწილი აწესებს, რომ მონაწილე ქვეყნები ვალდებულნი არიან შეასრულონ პარიზის კონვენციის მე-1-მე-12 და მე-19 მუხლის მოთხოვნები.

მოცემულია, აგრეთვე, ეროვნული რეჟიმის პრინციპის შესრულების ვალდებულება, რომელიც სრულად ეთანადება პარიზისა და ბერნის კონვენციის მოთხოვნებს.

გათვალიწინებულია უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის მოთხოვნა, რაც არ არის არც ერთ სხვა ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ ხელშეკრულებაში. ამ პრინციპის თანახმად, ყველა ქვეყანა ვალდებულია ვმო-ს მონაწილე ყველა ქვეყანას მიანიჭოს იგივე შეღავათები, პრივილეგიები და იმუნიტეტი, რასაც ის ანიჭებს რომელიმე ერთ ქვეყანას ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის სფეროში. ეს პირობა ვრცელდება ყველა სხვა ქვეყანაზე დაუყოვნებლივ და ყოველგვარი პირობის გარეშე.

აღნიშნულია, რომ უფლებათა ამოწურვის განსაზღვრისათვის TRIPS-ის დებულებები არ უნდა იქნენ გამოყენებული. ამასთან, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ეროვნული რეჟიმისა და უპირატესი ხელშეწყობის რეჟიმის თაობაზე მე-3 და მე-4 მუხლის მოთხოვნები.

ამ ნაწილში ცალკე მუხლად არის ჩამოყალიბებული TRIPS-ის მიზნები (მუხლი მე-7): „...ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებათა დაცვა და განხორციელება ხელს უნდა უწყობდეს ტექნოლო-

გიურ ინოვაციებს და მათ გადაცემასა და გავრცელებას...“.

ნაწილი II. ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებათა ხელმისაწვდომობის, ფარგლებისა და გამოყენების პირობები

ეს ნაწილი შედგება 8 განყოფილებისაგან და სულ შეიცავს 32 მუხლს (მუხლები 9-40).

პირველი განყოფილება ეხება საავტორო და მომიჯნავე უფლებებს და შეიცავს 6 მუხლს (9-14). მოთხოვნები, ჩამოყალიბებული ამ განყოფილებაში, იგივეა, რაც ბერნის კონვენციაში არის ასახული და სავალდებულოა შესასრულებლად. ამასთან, დებულებებიც, რომელთა შესრულება სავალდებულო არ არის, კერძოდ, მე-9 მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, ვმო-ს წევრი ქვეყნები არ არიან შებოჭილი ამ ხელშეკრულების ძალით, რაიმე ვალდებულებით და არ არიან აღჭურვილი რაიმე უფლებით ბერნის კონვენციის მე-6ბის მუხლის მიმართ. ეს მუხლი ეხება არაქონებრივ უფლებებს და, ამდენად, გასაგებია TRIPS-ის პოზიცია, რადგან აღნიშნული უფლებები ვაჭრობის თანხვედრი ვერ იქნება. ამავე მუხლის მეორე პუნქტი აწესებს, რომ საავტორო უფლებათა დაცვა ვერ გავრცელდება იდეებზე, ტექნოლოგიურ პროცესებზე, მუშაობის პრინციპებსა და მათემატიკურ კონცეფციებზე. ბერნის კონვენციაში ეს მოთხოვნა პირდაპირ არ არის გადმოცემული, მაგრამ, ჩვენის აზრით, განსხვავება ამ ორ საერთაშორისო ხელშეკრულებას შორის არ არის, რადგან იდეები და ა.შ. „ნაწარმოებად“ ვერ იქნება განხილული, რომელსაც ბერნის კონვენცია იცავს.

TRIPS-ი შეიცავს კომპიუტერული პროგრამების დაცვის პირობას, როგორც ნაწარმოებისა. აღნიშნული პირობა შეიძლება შესრულდეს საავტორო უფლებათა კანონმდებლობით (ლიტერატურული ნაწარმოების დაცვის მსგავსად) ბერნის კონვენციის თანახმად. ასეთი მოთხოვნა იმის შედეგია, რომ ბერნის კონვენცია პირდაპირ არ ითვალისწინებს კომპიუტერული პროგრამის დაცვას.

გარდა აღნიშნულისა, მე-11 მუხლი ავალდებულებს TRIPS-ის მონაწილე ქვეყნებს, რომ უზრუნველყონ კომპიუტერულ პროგრამებსა და კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებზე მაინც გაქირავების უფლება. ამასთან, კინემატოგრაფიულ ნაწარმოებთან დაკავშირებით გაქირავების უფლების დაწესება შეიძლება იყოს დამოკიდებული

იმაზე, თუ რა რაოდენობით იქნა გამრავლებული ასლები კომერციული გაქირავების შედეგად. თუ ასლები გამრავლდა ისეთი რაოდენობით, რომ მნიშვნელოვანი ზიანი მიადგა განსაკუთრებული უფლების მფლობელ პირს, მაშინ გაქირავების უფლების დაწესება სავალდებულო იქნება.

რაც შეეხება კომპიუტერული პროგრამის გაქირავების უფლებას, აღინიშნება, რომ ეს უფლება არ მოიცავს ისეთ გაქირავებას, რომელის საგანსაც უშუალოდ კომპიუტერული პროგრამა არ წარმოადგენს, ანუ თუ გაქირავებისას კომპიუტერული პროგრამა მეორეხარისხოვანია.

მე-14 მუხლი ვრცელდება შემსრულებელთა, ფონოგრამის მწარმოებელთა (გამსაღებელთა) და მაუწყებლობის ორგანიზაციების უფლებებზე. ეს მუხლი ძირითადად სრულ თანხმობაშია რომის კონვენციასთან, თუმცა შეიცავს განსხვავებულ დებულებასაც ფონოგრამებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ქვეყნები ვალდებულნი არიან დააწესონ ფონოგრამის გაქირავების უფლება და გაავრცელონ.

ეს უფლება ფონოგრამის გამსაღებელზე. რაც შეეხება ავტორებსა და შემსრულებლებს, რომელთა ნაწარმოები ან შესრულება ფონოგრამაზეა ჩაწერილი, მათზე გაქირავების უფლების გავრცელება ქვეყნის ნებაზეა დამოკიდებული. ამ უფლების გავრცელება დასაშვებია, თუ ფონოგრამის დამამზადებელს არ მიადგება ქონებრივი ზიანი.

საქართველო პირველი განყოფილების მოთხოვნებს მთლიანობაში აკმაყოფილებს. ასეთი დასკვნის გაკეთების საშუალებას იძლევა საქართველოს საავტორო სამართალი, რომელმაც გაიზიარა ბერნისა და რომის კონვენციის, აგრეთვე, TRIPS-ის განხილული განყოფილების მოთხოვნები.

მეორე განყოფილება მთლიანად ეხება სასაქონლო ნიშნებს და შეიცავს მუხლებს მე-15-21-ე.

ჩამოყალიბებულია შემდეგი პირობები და მოთხოვნები:

— ნიშანი განმარტებულია, როგორც ნებისმიერი ხილვადი აღნიშვნა. ქვეყნებს უფლება აქვთ გაითვალისწინონ სასაქონლო ან მომსახურების ნიშნად სხვა სახის აღნიშვნების დაცვაც.

— ნიშნის რეგისტრაცია შეიძლება იყოს დამოკიდებული მის

გამოყენებაზე, მაგრამ ასეთმა პირობამ ხელი არ უნდა შეუშალოს განაცხადის მიწოდებას. გარდა ამისა, ის ფაქტი, რომ ნიშანი, განაცხადის მიწოდების დღიდან სამი წლის განმავლობაში, არ გამოიყენებოდა, არ უნდა იყოს განაცხადის უარყოფის ერთადერთი მიზეზი.

— საქონლის ნაირსახეობა არ შეიძლება იქცეს ნიშნის რეგისტრაციის დამაბრკოლებელ გარემოებად.

— ვმო-ს მონაწილე ქვეყნები ვალდებულნი არიან გამოაქვეყნონ მონაცემები სასაქონლო ნიშანზე. გამოქვეყნება უნდა მოხდეს ან რეგისტრაციამდე, ან დაუყოვნებლივ, რეგისტრაციის შემდეგ. ქვეყნებმა მესამე პირთათვის უნდა გაითვალისწინონ სარჩელის შეტანის შესაძლებლობა ნიშნის ბათილად ცნობის შესახებ. ეს აუცილებელი პირობაა. ამასთან ერთად, მხარეებს უფლება აქვთ გაითვალისწინონ შედავებების შესაძლებლობა ნიშნის რეგისტრაციამდე. ეს პირობა შეიძლება შესრულდეს, თუ ნიშანი გამოქვეყნდა რეესტრში შეტანამდე.

— რეგისტრაციით მოპოვებული განსაკუთრებული უფლებები უნდა შეიცავდეს ნიშნის მფლობელის უფლებას, რომ მან აუკრძალოს ნებისმიერ პირს იდენტური ან მსგავსი აღნიშვნების გამოყენება იდენტურ ან მსგავს საქონელზე. იგივე შედეგი იგულისხმება, თუ საქონელი და მომსახურება იდენტურია. TRIPS-ი აქვე, მე-16 მუხლში ითვალისწინებს, აგრეთვე, საყოველთაოდ ცნობილი ნიშნების დაცვის გაფართოებას და მიუთითებს პარიზის კონვენციაზე.

— დაიშვება გამონაკლისის დაწესება, როდესაც განსაკუთრებული უფლება ვერ გავრცელდება, მაგალითად, აღწერილობით ფრაზაზე. თუ ამ ფრაზას მესამე პირი კეთილსინდისიერად იყენებდა, ან იყენებს და მისი ინტერესების სფეროში კანონისმიერად შედის ასეთი გამოყენება, მაშინ განსაკუთრებული უფლება შეიძლება შეიზღუდოს და შეიკვეცოს აღნიშნული ქმედებით. ეს პირობა საქართველოს კანონმდებლობით სასაქონლო ნიშნების შესახებ გათვალისწინებული არ არის.

— რეგისტრაცია და ნიშნის რეგისტრაციის ყოველი მომდევნო გაგრძელება უნდა ხდებოდეს არანაკლებ 7 წლის ვადით.

— თუ რეგისტრაციის შენარჩუნებისათვის ან გაგრძელებისათვის დათქმულია ნიშნის აუცილებელი გამოყენების პირობა, მაშინ

რეგისტრაცია შეიძლება გაუქმდეს მხოლოდ ნიშნის უწყვეტად არ გამოყენების შემთხვევაში 3 წლის განმავლობაში მაინც. ამასთან, რეგისტრაცია გაუქმდება მხოლოდ მაშინ, თუ მფლობელმა ვერ გაამართლა უმოქმედება პატივსადები მიზეზით.

— ვაჭრობისას ნიშნის გამოყენება არ შეიძლება იქნეს შეზღუდული რაიმე ისეთი პირობით, რომელიც ავალდებულებს მფლობელს საკუთარი ნიშნის სხვა სასაქონლო ნიშანთან ერთად გამოყენების, ან სპეციალური რაიმე ფორმით გამოყენებას და ა.შ. ამასთან, ეს პირობა არ ნიშნავს იმას, რომ არ შეიძლება დაწესდეს მოთხოვნა აუცილებელ გამოყენებაზე ისეთი ნიშნებისა, რომლებიც ემსახურებიან საწარმოსა და საქონლის გამოცნობას. ასეთი ნიშნების ერთად (შერწყმულად) გამოყენების მოთხოვნა არ შეიძლება იქნეს დაშვებული. საქართველოს კანონმდებლობა ასეთ ნორმას არ შეიცავს.

— არ არის დაშვებული იძულებითი ლიცენზირების დაწესება. ამასთან, მფლობელს უნდა ჰქონდეს უფლება ნიშნის გადაცემაზე, როგორც საწარმოსთან ერთად, ასევე საწარმოს გარეშეც.

მესამე განყოფილება ეხება გეოგრაფიულ აღნიშვნებს და მოიცავს სამ მუხლს, კერძოდ, 22-ე-24-ე.

ტერმინი „გეოგრაფიული აღნიშვნა“ საერთაშორისო სამართალში პირველად TRIPS-ის ხელშეკრულებას შემოაქვს. ეს ტერმინი განიმარტება როგორც აღნიშვნა, რომელიც მიუთითებს, რომ საქონელი წარმოშობილია ვმო-ს მონაწილე ქვეყნიდან, მისი რეგიონიდან ან ადგილიდან. ამასთან, საქონლის განსაკუთრებული ხარისხი, რეპუტაცია, ან სხვა თვისება თუ მახასიათებელი უმთავრესად უნდა იყოს დამოკიდებული მის გეოგრაფიულ წარმოშობაზე. ეს განმარტება კრებითია და შეიცავს წარმოშობის აღნიშვნასა და ადგილწარმოშობის დასახელებას. ეს საკითხი ადრე უკვე განვიხილეთ, ამდენად, აღარ შევჩერდებით მასზე.

მესამე განყოფილების მუხლები მხარეებისაგან ითხოვს:

— გათვალისწინებულ იქნეს შესაბამისი საშუალებანი, რომ არ იქნეს გამოყენებული შეცდომაში შემყვანი აღნიშვნები ნამდვილი გეოგრაფიული აღნიშვნის მიმართ; აკრძალულ იქნეს ქმედებანი გეოგრაფიულ აღნიშვნასთან დაკავშირებით, რომლებიც არა-

კეთილსინდისიერი კონკურენციის აქტს შეადგენენ.

— ex officio ან დაინტერესებული მხარის მოთხოვნით უნდა იყოს აკრძალული სასაქონლო ნიშნის რეგისტრაცია, ან შესაძლებელი უნდა იყოს მისი გაბათილება, თუ ის შეიცავს გეოგრაფიულ დასახელებას, რომელიც მოცემულ საქონელთან კავშირში არ არის.

— შეიძლება იყოს დაცული ისეთი გეოგრაფიული დასახელება, რომელიც ჭეშმარიტია, როგორც მოცემული გეოგრაფიული ადგილის დასახელება, მაგრამ ქმნის შთაბეჭდილებას თითქოს საქონელი სხვა ტერიტორიიდან არის წარმოშობილი. ამგვარი აღნიშვნის მაგალითად, ჩვენი აზრით, გამოდგება ლუდის ცნობილი აღნიშვნა „PILSEN“. თავად გეოგრაფიული ადგილი წარმოადგენს ქალაქს ჩეხეთში, ხოლო აღნიშვნას იყენებენ როგორც ჩეხი, ასევე გერმანელი მეწარმენი.

— უნდა იყოს დაწესებული ისეთი შესაძლებლობანი, რომ აღიკვეთოს გამოყენება გეოგრაფიული აღნიშვნისა ღვინისთვის, თუ სინამდვილეში ღვინო იმ ადგილიდან არ არის წარმოშობილი, იგივე პირობა სპეციალურად არის დათქმული 23-ე მუხლით მაგარი სასმელებისათვის. ამასთან, TRIPS-ის ეს მუხლი ეყრდნობა ლისაბონის ხელშეკრულებას და კრძალავს ისეთი აღნიშვნების გამოყენებასაც, რომლებიც შეიცავენ ფრაზას: „ტიპის“, „სახის“, „სტილის“, „მაგვარი“, „მსგავსი“, „იმიტაცია“ და სხვა. ეს ქმედება აკრძალულია, თუ გეოგრაფიული აღნიშვნა სწორად არის ნაჩვენები. მაგალითად, აიკრძალება აღნიშვნა „მუკუზნის ტიპის“, „წინანდლის მსგავსი“ და სხვა. აკრძალულია ღვინოებისათვის ან მაგარი სასმელებისთვის გეოგრაფიული აღნიშვნის სასაქონლო ნიშნად რეგისტრაცია, თუ წარმოშობა და აღნიშვნა ერთმანეთს არ შეეფერება.

— თუ ღვინოებს ერთნაირი გეოგრაფიული აღნიშვნა გააჩნია, მაშინ დაცვა ორივე გეოგრაფიულ აღნიშვნას მიენიჭება. ამასთან, უნდა დაწესდეს რაიმე განმასხვავებელი ელემენტების დამატება.

ამ განყოფილების დანარჩენი მოთხოვნები ეხება საერთაშორისო მოლაპარაკებების გამართვასა და გამონაკლისებს. აღსანიშნავია 24-ე მუხლის მოთხოვნა, რომ ვმო-ს ქვეყნებს უფლება არ აქვთ შეამცირონ გეოგრაფიული აღნიშვნის დაცვის მოცულობა, იმასთან შედარებით, რაც არსებობდა წარმოშობის ქვეყანაში მისი ვმო-ში

გაწევრიანებამდე. ამასთან, ვერ აიკრძალება ერთნაირი ან მსგავსი გეოგრაფიული აღნიშვნის გამოყენება სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეთა მიერ, თუ ისინი ამ აღნიშვნით კეთილსინდისიერად სარგებლობდნენ (იყენებდნენ) არანაკლებ 10 წელიწადს 1994 წლის 15 აპრილამდე. ამავე მუხლში გათვალისწინებულია, რომ ვერ აიკრძალება ვაჭრობისას საკუთარი სახელის გამოყენება, თუ ასეთი გამოყენება შეცდომაში შემყვანი არ არის. TRIPS-ის პირობები არ ავალდებულებენ მხარეებს დაიცვან ის გეოგრაფიული აღნიშვნები, რომელიც არ არის დაცული, ან მათი დაცვა შეწყდა წარმოშობის ქვეყანაში.

საქართველოში ჯერ კიდევ გეოგრაფიული აღნიშვნის დაცვა არ ხორციელდება, რაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლობისთვის მნიშვნელოვანი ხარვეზია.

მეოთხე განყოფილება მიძღვნილია სამრეწველო ნიმუშების დაცვისადმი და შეიცავს 2 მუხლს.

ეს განყოფილება ავალდებულებს მხარეებს, რომ მათ უზრუნველყონ სამრეწველო ნიმუშების დაცვა. ამ განყოფილების სხვა პირობა პარიზის კონვენციის შესაბამისია და მათზე აღარ შევაჩერებთ მკითხველის ყურადღებას. ერთი მოთხოვნა კი ახალია. 25-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ითხოვს, რომ უზრუნველყოფილი იყოს საფეიქრო ნიმუშებისა და ტანსაცმლის მოდელების დაცვა, ან სამრეწველო ნიმუშების შესახებ კანონმდებლობით ან საავტორო სამართლით.

სამრეწველო ნიმუშების დაცვა უნდა იყოს დაწესებული არანაკლებ 10 წლისა, თუ მათი დაცვა ხორციელდება სპეციალური კანონით და არა საავტორო სამართლით.

მეხუთე განყოფილება შეიცავს 8 მუხლს (27-34) და ეხება პატენტებს.

TRIPS-ი, პარიზის კონვენციისაგან განსხვავებით, მოითხოვს, რომ პატენტი უნდა იყოს გაცემული ნებისმიერ გამოგონებაზე, რომელიც წარმოადგენს ნაწარმსა (პროდუქტს) თუ ხერხს. დათქმულია, რომ პატენტით დაცვას ექვემდებარება გამოგონება განურჩევლად იმისა, ტექნიკის რომელ დარგს ეკუთვნის. აგრეთვე აღნიშნულია, რომ საპატენტო უფლებები უნდა მოქმედებდეს იმისაგან დამოუკიდებლად, თუ სად შეიქმნა გამოგონება; ტექნიკის რომელ დარგს ეკუთ-

ვნის; აგრეთვე იმის მიუხედავად, შემოტანილია ნაწარმი ქვეყნის გარედან, თუ მის ტერიტორიაზეა დამზადებული.

გამოგონების კრიტერიუმები იგივეა, რაც საერთაშორისო პრაქტიკაშია უკვე მიღებული.

განყოფილება შეიცავს, პარიზის კონვენციისაგან განსხვავებულ სხვა პირობებს, როგორიცაა:

— მხარეებს უფლება აქვთ აკრძალონ პატენტის გაცემა, თუ საზოგადოებრივი წესრიგის, ადამიანის, ცხოველებისა და მცენარეთა სიცოცხლის, აგრეთვე, გარემოს დაცვას ექმნება სერიოზული საშიშროება. გარდა ამისა, ქვეყნებს აქვთ უფლება, მაგრამ არა ვალდებულება, რომ არ გაითვალისწინონ პატენტის გაცემა ადამიანისა და ცხოველების მკურნალობის დიაგნოსტიკურ, თერაპევტულ ან ქირურგიულ ხერხებზე. აგრეთვე დაშვებულია, რომ ვმო-ს ქვეყნებმა არ დააწესონ პატენტის გაცემა მცენარეებსა და ცხოველთა ჯიშებზე (მიკროორგანიზმების გამოკლებით) და მცენარეთა ან ცხოველების გამოყვანის ბიოლოგიურ პროცესებზე.

— განსაკუთრებული უფლებების მოცულობას უნდა შეადგენდეს: თუ პატენტის საგანს ნაწარმი წარმოადგენს — აკრძალულ ქმედებად უნდა განიხილებოდეს ამ ნაწარმის უნებართვო დამზადება, გამოყენება, გასაყიდად შეთავაზება, გაყიდვა, ქვეყნის გარედან შემოტანა (იმპორტი); თუ პატენტის საგანი ხერხია — უნდა იკრძალებოდეს ამ ხერხის გამოყენება და ამ ხერხის გამოყენებით მიღებული (დამზადებული) ნაწარმის უნებართვო გამოყენება, გასაყიდად შეთავაზება, გაყიდვა ან იმპორტი.

— პატენტის გასხვისება, გადაცემა, აგრეთვე, მის საფუძველზე ლიცენზიის გაცემა უნდა იყოს დაშვებული.

— საპატენტო უფლებების გაფორმებისათვის ქვეყნებმა უნდა დააწესონ მოთხოვნა გამოგონების აღწერილობისადმი. კერძოდ, გამოგონება ისე უნდა იყოს აღწერილი, რომ მისი განხორციელება იყოს შესაძლებელი სპეციალისტის მიერ. აგრთევე, დასაშვებია, რომ მოთხოვნილ იქნეს გამოგონების საუკეთესო ვარიანტის აღწერა, როგორც ეს გამომგონებელს განაცხადის შეტანის თარიღამდე აქვს წარმოდგენილი.

— დაწესებულია განსაკუთრებული უფლების შეზღუდვები,

რომლებიც გამოგონების იძულებით გამოყენებას ეხება. ყურადსაღებია, რომ ცალკე არის გამოყოფილი ნახევრად გამტარებთან დაკავშირებული გამოგონებანი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ასეთ გამოგონებას იყენებენ პატენტმფლობელის ნებართვის მიუხედავად, გამოყენება უნდა ატარებდეს არაკომერციულ ხასიათს, ან უნდა იყოს მიმართული კონკურენციის შეზღუდვის აღკვეთისაკენ, თუ ამას ადმინისტრაციული ან სასამართლო ორგანოები დაადგენენ.

როდესაც იძულებითი ლიცენზია გაიცემა ისეთ პატენტზე, რომელიც სხვა უფრო ადრინდელი პატენტის დარღვევის გარეშე ვერ იქნება გამოყენებული, მაშინ:

ა) გამოგონება, რომლის იძულებითი ლიცენზირება არის განზრახული, უნდა წარმოადგენდეს მნიშვნელოვან ტექნიკურ მიღწევას, დიდი ეკონომიკური ეფექტით.

ბ) პატენტის მფლობელს, რომლის უფლებაც ირღვევა, უნდა მიეცეს „ჯვარედინი“ ლიცენზიის საფუძველზე აღნიშნული დიდი ეფექტის მქონე გამოგონების გამოყენების საშუალება.

გ) ლიცენზია უფროს პატენტზე არ უნდა ექვემდებარებოდეს გადაცემას ჯვარედინი ლიცენზიით მოპოვებული უფლების გარეშე.

— პატენტის გაუქმების შემთხვევაში მის მფლობელს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა მიმართოს სასამართლოს თავისი უფლებების აღსადგენად.

— პატენტის მოქმედების ვადა არ უნდა იყოს 20 წელიწადზე ნაკლები განაცხადის შეტანის თარიღიდან.

— სამოქალაქო-სამართლებრივი დავის განხილვისას, რომელიც დაკავშირებულია ისეთ ხერხზე მოქმედი პატენტის დარღვევასთან, რომელიც განკუთვნილია პროდუქტის (ნაწარმის) მისაღებად, სასამართლოს უფლება უნდა ჰქონდეს მტკიცებულებების წარმოდგენა მოპასუხეს მოსთხოვოს. თუ მტკიცებულება წარმოდგენილ არ იქნა, მაშინ ითვლება, რომ ნაწარმი მიღებულია დაპატენტებული ხერხით. ამასთან, ამგვარი გადაწყვეტილება მიიღება, თუ ნაწარმი ახალია ქვეყნის ბაზრისათვის, ან თუ დიდი ალბათობა არსებობს იმისა, რომ ნაწარმის დამზადება მოხდა დაპატენტებული ხერხით, ხოლო პატენტმფლობელს, გონიერი ღონისძიებების გატარების მიუხედავად, არ მიეცა საშუალება, რომ დაედგინა, რომელი ხერხით იქნა

მიღებული აღნიშნული ნაწარმი.

მეექვსე განყოფილება შეიცავს სამ მუხლს (35-38) და ადგენს მოთხოვნებს ინტეგრალური მიკროსქემების დაცვის უზრუნველყოფის შესახებ.

საქართველო ჯერ ინტეგრალურ მიკროსქემებს არ იცავს.

TRIPS-ი ეყრდნობა ვაშინგტონის ხელშეკრულებას ინტელექტუალურ საკუთრებაზე ინტეგრალურ მიკროსქემებთან დაკავშირებით.

ინტეგრალური მიკროსქემის დაცვა უნდა იყოს განხორციელებული სპეციალური სამრეწველო საკუთრების ან საავტორო სამართლის სფეროში მოქმედი კანონით.

აკრძალულ უნდა იქნეს: იმპორტი, კომერციული მიზნებისათვის გავრცელება ისეთი ტოპოლოგიისა, რომელიც ინტეგრალურ მიკროსქემაშია განხორციელებული. იგივე ეხება ნაწარმს, რომელიც დამზადებულია აღნიშნული ტოპოლოგიის საფუძველზე.

დაწესებულია განსაკუთრებული უფლებების შეზღუდვები საპატენტო უფლებების შეზღუდვების ანალოგიურად.

ინტეგრალური მიკროსქემა უნდა იყოს დაცული არა ნაკლებ 10 წლისა განაცხადის წარმოდგენის ან პირველად გამოყენების დღიდან. გამოყენება კომერციული უნდა იყოს, ამასთან, არ აქვს მნიშვნელობა, მსოფლიოს რომელ ქვეყანაში იქნება გამოყენებული. დაცვა შეიძლება იყოს განსაზღვრული მისი შექმნიდან 15 წლის ვადით.

მეშვიდე განყოფილება კონფიდენციალური ინფორმაციის დაცვას ითვალისწინებს და შედგება ერთი მუხლისგან.

TRIPS-ი ითხოვს, რომ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან ეფექტური დაცვისათვის იყოს გათვალისწინებული კონფიდენციალური ინფორმაციის დაცვა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით ეს გათვალისწინებულია, ისევე როგორც კანონით ანტიმონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ. სამოქალაქო კოდექსის 1105-ე მუხლი იყენებს ტერმინს „საწარმოო-კომერციული საიდუმლოება“ და განმარტავს მას, როგორც განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ტექნოლოგიურ, ორგანიზაციულ ან კომერციულ ინფორმაციას, რაც დასტურდება მისი საიდუმლოდ შენახვისათვის გაწეული აუცილებელი და საკმარისი ღონისძიებებით.

TRIPS-ი ითხოვს, რომ კონფიდენციალური ინფორმაციის მფლობელ პირს უნდა შეეძლოს წინ აღუდგეს ამ ინფორმაციის უკანონო გავრცელებას, გახსნას ან გამოყენებას, თუ ეს ინფორმაცია მფლობელის კონტროლის ქვეშ იმყოფება. ამასთან, ინფორმაცია უნდა იყოს:

— საიდუმლო, და არ უნდა იყოს იოლად ხელმისაწვდომი;

— გააჩნდეს კომერციული ღირებულება თავისი საიდუმლოების გამო;

— უნდა იყოს მისი საიდუმლოდ შენახვის გონივრული ღონისძიებებით დაცული.

ეს აღნიშნული პირობები სრულად არის წარმოდგენილი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში.

მერვე განყოფილება ითვალისწინებს სახელშეკრულებო ლიცენზირების ისეთ პირობებზე კონტროლის განხორციელებას, რომლებიც ზღუდავენ კონკურენციას. განყოფილება შეიცავს ერთ, მე-40 მუხლს.

ქვეყნებს უფლება აქვთ დააწესონ მოთხოვნები, რომლებიც მიმართული იქნება ისეთი ქმედებების არდაშვებისაკენ, რომლებიც შესულია სალიცენზიო ხელშეკრულებებში და რომლებიც ზღუდავენ კონკურენციას, აგრეთვე არახელსაყრელ პირობებს ქმნიან ვაჭრობის განხორციელებისათვის ან ტექნოლოგიების გადაცემასა და გავრცელებისათვის.

ნაწილი III. ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებების უზრუნველყოფა

TRIPS-ის ეს ნაწილი სამართლებრივი უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია იმ უფლებებისათვის, რომლებიც მოპოვებულია, ან მათ მოსაპოვებლად შესაბამისი ნაბიჯებია გადადგმული. ნაწილი შედგება ხუთი განყოფილებისაგან და მოიცავს 22 მუხლს.

პირველი განყოფილება ზოგად ვალდებულებებს აწესებს ინტელექტუალურ საკუთრებაზე და ეყრდნობა უფლებების უზრუნველყოფის პრინციპებს. უნდა იყოს გათვალისწინებული უფლებების დარღვევის თავიდან აცილებითი საშუალებანი. ეს საშუალებანი და ღონისძიებანი არ უნდა იყოს ზედმეტად გართულებული ან ძვირი,

არ უნდა იწვევდეს ვადების გახანგრძლივებას, ან შეფერხებებს. გადაწყვეტილებანი, საქმის არსის მიხედვით, უნდა იყოს ხელმისაწვდომი და ეფუძნებოდეს მხოლოდ მტკიცებულებებს, ამასთან, მხარეებს უნდა ჰქონდეს არგუმენტების წარმოდგენის შესაძლებლობა და დაშვებული უნდა იყოს გადაწყვეტილებათა გადასინჯვა.

მეორე განყოფილება აწესებს სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ პროცედურებსა და საშუალებებს. უფლებათა განხორციელებისათვის საჭირო პროცედურების განხორციელება უნდა ხდებოდეს ნათელ და სამართლიან საფუძველზე. აუცილებელია მტკიცებულებათა წარმოდგენა, ამასთან, თუ მხარე საშუალებას არ იძლევა, უნდა იყოს შესაძლებელი გადაწყვეტილების გამოტანა არასრული მტკიცებულების მიხედვით. სასამართლოს უნდა შეეძლოს დაავალდებულოს მხარე, თავი შეიკავოს დარღვევისაგან (სასამართლო აკრძალვა). ასეთი გადაწყვეტილება გამოიყენება ისეთი საქონლის იმპორტის არდაშვების მიზნით, რომელიც არღვევს უფლებებს. მაგრამ, თუ პირმა არ იცოდა და არ ჰქონდა საკმარისი შესაძლებლობები და პირობები, რომ სცოდნოდა დარღვევის შესახებ, მაშინ ეს ზომა არ გამოიყენება. ასევე არ გამოიყენება სასამართლო აკრძალვები იძულებითი ლიცენზიის გამოყენების დროს.

თუ ქვეყანა არ ითვალისწინებს სასამართლო აკრძალვას, მაშინ უნდა დაწესდეს დეკლარაციული სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანა და შესაბამისი კომპენსაციის გადახდის დაკისრება.

ვმო-ს მონაწილე ქვეყანაში უნდა იყოს გათვალისწინებული, აგრეთვე, დაცვის სხვა საშუალებანი. კერძოდ, უნდა იყოს დაშვებული სავაჭრო ქსელიდან კონტრაფაქციული საქონლის ამოღება, მასალისა და მოწყობილობის განადგურება, რომელიც გამოიყენებოდა აღნიშნული საქონლის დასამზადებლად.

ამასთან, უნდა იყოს უზრუნველყოფილი უფლება ინფორმაციაზე. ეს პირობა ითვალისწინებს სასამართლო ორგანოს უფლებამოსილებას, რომ წაუყენოს მოთხოვნა დამრღვევ პირს, რომელმაც უნდა მიაწოდოს ინფორმაცია უფლებათა მფლობელ პირს მესამე პირთა შესახებ, რომლებიც მონაწილეობენ კონტრაფაქციული საქონლის გასაღებასა ან დამზადებაში. სასამართლოს უნდა ჰქონდეს უფლება დააკისროს შესაბამის მოდავე მხარეს ზიანის ანაზღაურება ადვოკა-

ტის ჰონორარის ჩათვლით.

ადმინისტრაციული საშუალებანი უნდა შეესაბამებოდეს ამ განყოფილების პირობებს.

მესამე განყოფილება აწესებს დროებით საშუალებებს, რაც უნდა ითვალისწინებდეს სასამართლოსათვის შემდეგი უფლებამოსილების მინიჭებას:

— გადაწყვიტოს მტკიცებულებათა შენარჩუნების (შენახვის) საკითხი;

— მეორე მხარის მოსმენის გარეშე მიიღოს გადაწყვეტილება დროებითი ზომების მისაღებად;

— მოითხოვოს მტკიცებულებების წარმოდგენა;

— მიიღოს გადაწყვეტილება კომპენსაციის გადახდაზე, დარღვევის შესახებ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე;

— მოითხოვოს საქონლის იდენტიფიცირებისათვის სხვა ინფორმაციის წარმოდგენა;

— სასამართლომ უნდა შეწყვიტოს დროებითი ზომების ძალაში ყოფნა, თუ სასამართლო პროცესი განსაზღვრული პერიოდის გასვლის შემდეგ ჯერ არ დაწყებულა.

მეოთხე განყოფილება ადგენს სასაზღვრო საშუალებათა განხორციელების განსაკუთრებულ მოთხოვნებს. მონაწილე ქვეყნებს უნდა ჰქონდეთ გათვალისწინებული ისეთი ზომები და საშუალებები, რომლებიც შესაძლებელს გახდის, რომ აღკვეთილ იქნეს ქვეყანაში კონტრაფაქციული საქონლის შეტანა. ეს აქტი უნდა განხორციელდეს სასამართლოში ან სხვა ადმინისტრაციულ ორგანოში მიმართვის საფუძველზე. საქონელი, როდესაც საკმარისი საფუძველი გააჩნია უფლებათა მფლობელს, რომ ივარაუდოს კონტრაფაქციული საქონლის შემოტანის შესაძლებლობა, შეიძლება დაყადაღებულ იქნეს ქვეყნის საზღვარზე საბაჟო ორგანოს მიერ.

ეს არ ეხება ისეთ საქონელს, რომელიც ტრანზიტით გადის ქვეყნის ტერიტორიაზე.

საბაჟო ორგანოებს უფლება უნდა ჰქონდეთ მოითხოვონ განმცხადებლისაგან ფულადი შენატანის სახის ან სხვაგვარი გარანტიის უზრუნველყოფა. ამგვარი შენატანი საკმარისი უნდა იყოს მოპასუხის უფლების დასაცავად. იმპორტიორი და განმცხადებელი

დროულად უნდა იყვნენ ინფორმირებული საქონლის დაყადაღების შესახებ.

დადგენილია, აგრეთვე, საქონლის დაყადაღების შესაბამისი ხანგრძლივობა. განმცხადებელი, რომელმაც მოითხოვა საქონლის დაყადაღება, თუ მისმა გაუმართლებელმა ქმედებამ ზიანი მიაყენა იმპორტიორს, საქონლის მიმღებს ან საქონლის მფლობელს, ვალდებულია გადაიხადოს შესაბამისი კომპენსაცია. განსაკუთრებული უფლების მფლობელს უნდა მიეცეს უფლება სარჩელის უზრუნველყოფის მიზნით ჩაატაროს საქონლის ინსპექცია. ქვეყნის კომპეტენტურ ორგანოებს უნდა ჰქონდეთ უფლება მიიღონ გადაწყვეტილება კონტრაფაქციული საქონლის განადგურების ან მიმოქცევიდან ამოღების შესახებ.

მეხუთე განყოფილება სისხლის-სამართლებრივ პროცედურებს ეხება. დაწესებულია, რომ ქვეყნებმა უნდა გაითვალისწინონ სისხლის-სამართლებრივი ზომები და ჯარიმები. ეს საშუალებანი უნდა იქნეს გამოყენებული სასაქონლო ნიშნების განზრახ გაყალბების შემთხვევაში ან საავტორო უფლებათა დარღვევის შემთხვევაში, თუ კომერციულ მასშტაბებში იქნა ჩადენილი ეს ქმედებები. შესაძლებელი უნდა იყოს დაპატიმრება და თავისუფლების აღკვეთა, ფულადი ჯარიმები, რაც სხვა ამგვარი სიმძიმის დანაშაულებრივ ქმედებებთან შეფარდებული იქნება. აღმკვეთი ზომები შეიძლება ითვალისწინებდეს, აგრეთვე, საქონლისა და მისი წარმოებისათვის განკუთვნილი საშუალებების დაყადაღებას, ჩამორთმევასა და განადგურებას. ქვეყნებს შეუძლიათ სისხლის-სამართლებრივი საშუალებები გაითვალისწინონ უფლებათა დარღვევის სხვა შემთხვევებშიც, თუ დარღვევა განზრახ ხდება და კომერციულ მასშტაბს მოიცავს.

ნაწილი IV. ინტელექტუალურ საკუთრებაზე უფლებათა მოპოვება და შენარჩუნება, მომიჯნავე INTER PARTES პროცედურები

ეს ნაწილი ერთი მუხლისაგან შედგება და აწესებს უფლებათა მოპოვებისა და შენარჩუნებისათვის ფორმალური მოთხოვნების ისეთ პრინციპებს, რომელთა განხორციელებაც მიზნად ისახავს არ დაუშვას უფლებების მოქმედების შემცირება ამ მოთხოვნების შესრულების გამო. ქვეყნებმა უნდა გაითვალისწინონ გონივრული ვადები ფორმალობებისათვის. ამ ნაწილის მთავარი მოთხოვნა ისიც

არის, რომ ქვეყნები ვალდებული არიან უფლებათა მომპოვებელ და სხვა დაინტერესებულ პირს მისცენ შესაძლებლობა საბოლოო ადმინისტრაციული გადაწყვეტილების სასამართლოში ან კვაზისასამართლო ორგანოში გასაჩივრებაზე.

ნაწილი V. დავების თავიდან აცილება და მოწესრიგება

ეს ნაწილი შედგება ორი მუხლისაგან (53-64). ქვეყნები ვალდებული არიან ხელმისაწვდომი გახადონ (გამოქვეყნების გზით, ან სხვაგვარად) კანონები და წესები, საბოლოო სასამართლო გადაწყვეტილებანი და ადმინისტრაციული ნორმები. ამასთან, აღნიშნულია, რომ კანონები, წესები და გადაწყვეტილებანი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ეროვნულ ენაზე. გარდა ამისა, მოითხოვება საერთაშორისო ორმხრივი ან მრავალმხრივი ხელშეკრულების გამოქვეყნება. ეს მოთხოვნები პარიზისა და ბერნის კონვენციაშიც არის წარმოდგენილი. ვაჭრობის პროცესში ოფიციალური სიმბოლიკის გამოყენების აკრძალვისათვის (უნებართვოდ) გათვალისწინებულია შეტყობინების გაგზავნა საერთაშორისო ბიუროში, თანახმად პარიზის კონვენციის მე-ნტერ მუხლისა.

TRIPS-ი აწესებს დავების მოწესრიგების შესაძლებლობას ქვეყანათა შორის და უთითებს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ხელშეკრულების პირობების გამოყენებაზე. კერძოდ, მითითებულია GATT-ის შეთანხმების XXII და XXIII მუხლები. ამ მუხლების 1(ბ) და 1(ც) პუნქტების თანახმად, პრეტენზიები წარედგინება TRIPS-ის საბჭოს, რომელიც თავის რეკომენდაციებთან ერთად მიაწვდის მათ ვმო-ს მინისტრთა კონფერენციას განსახილველად, რომელმაც გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს კონსენსუსის საფუძველზე.

ნაწილი VI. გარდამავალი დებულებები (მუხლები 65-ე-67-ე)

ეს ნაწილი აწესებს TRIPS-ის გამოყენების დაწყების თარიღებს. დადგენილია განსხვავებული პირობები ნაკლებად განვითარებული და განვითარებადი ქვეყნებისათვის, რომ მათ გასწიონ ყველა საჭირო მოსამზადებელი სამუშაოები. დათქმული არის ვალდებულებანი განვითარებული ქვეყნებისათვის და საერთაშორისო ორგანიზაციებისათვის მათ მიერ განვითარებად ქვეყნებისათვის შესაბამისი ტექნიკური და სხვა სახის დახმარების აღმოჩენის თაობაზე. ისმოსა და ვმო-ს შორის ამის შესახებ დადებულია სპეციალური

შეთანხმება.

ნაწილი VII. ინსტიტუციონალური საშუალებანი; დასკვნითი დებულებანი (მუხლები 68-ე-73-ე)

68-ე მუხლის თანახმად, შექმნილია ვაჭრობის თანხვედრი ინტელექტუალური საკუთრების სპეციალური საბჭო, რომელიც აწარმოებს კონსულტაციებს და აკონტროლებს ვმო-ს წევრი ქვეყნების მიერ TRIPS-ის ვალდებულებების შესრულებას.

ქვეყნები ვალდებული არიან ითანამშრომლონ, რომ არ დაუშვან ერთმანეთის ტერიტორიაზე ისეთი საქონლის მიმოქცევა, რომლებიც არღვევენ უფლებებს ინტელექტუალურ საკუთრებაზე. ამისათვის მათ უნდა შექმნან შესაბამის ადმინისტრაციულ ორგანოებში საკონტაქტო პუნქტები, უპირველესად ინფორმაციის ერთმანეთთან გაცვლის მიზნით. ეს ორგანოები მზად უნდა იყვნენ ურთიერთშეთანხმებულად იმოქმედონ ფალსიფიცირებული საქონლის გავრცელების აღკვეთისათვის.

მოცემულია სხვა პირობებიც, რომლებიც არსებულ უფლებათა გამოყენებას ეხება. TRIPS-ის რეალიზაციის კონტროლისათვის საბჭო 2000 წლის 1 იანვრის შემდეგ ორ წელიწადში ერთხელ იხილავს შედეგებს.

მუხლი 72-ე ადგენს, რომ მონაწილე ქვეყანას რაიმე დათქმების გაკეთების უფლება არ აქვს, TRIPS-თან მიმართებაში, თუ არ იქნა ამაზე სხვა მონაწილე ქვეყნების თანხმობა მიღებული.

გარდა ამისა, TRIPS-ი შეიცავს ნორმას, რომლის თანახმადაც ქვეყანა თავისუფლდება ვალდებულებისგან გამომდინარე ყველა იმ მოთხოვნების შესრულებიდან, რომლებიც წინააღმდეგობაშია მისი უსაფრთხოების ინტერესებთან. დასახელებულია, რომ ასეთ ქმედებებად შეიძლება განხილულ იქნეს ქმედებები, დაკავშირებული იარაღით ვაჭრობასთან, ბირთვულ მასალებთან, ომიანობის პერიოდთან, ან გაეროს წინაშე ვალდებულების შესრულების დაბრკოლებასთან.

ასეთი პირობები არც ერთ სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებას არ ახასიათებს, რაც აღნიშნულია ისმოს მიერ 1996 წელს მომზადებულ სპეციალურ მემორანდუმში TRIPS-ის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით.

ლიტერატურა

ეროვნული ნორმატიული აქტები

1. საქართველოს კონსტიტუცია.
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი.
3. საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ.
4. საქართველოს საპატენტო კანონი.
5. საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ.
6. საქართველოს კანონი საქონლის ადგილწარმოშობის დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნების შესახებ.
7. საქართველოს კანონი ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ.
8. საქართველოს კანონი ინტელექტუალურ საკუთრებასთან დაკავშირებულ სასაზღვრო ღონისძიებების შესახებ.
9. საქართველოს კანონი მცენარეთა და ცხოველთა ახალი ჯიშების შესახებ).
10. საქართველოს კანონი სამეურნეო კულტურების ჯიშების გავრცელებლად დაშვების, ხარისხიანი თესლისა და სარგავი მასალის შესახებ (გაუქმებულია).
11. საქართველოს კანონი მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ (გაუქმებულია და მის ნაცვლად მიღებულია კანონი თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ).

საერთაშორისო აქტები

12. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization
13. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works
14. WIPO Copyright Treaty
15. WIPO Perfomances and Phonograms Treaty
16. International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations (Rome Convention)
17. Geneva Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms
18. Brussels Convention Relating to the Distribution of Programme-Carrying Signals Transmitted by Satellite

19. Paris Convention for the Protection of Industrial Property
20. Patent Cooperation Treaty
21. Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks
22. Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks
23. Hague Agreement Concerning the International Depozit of Industrial Designs and Jeneva Act
24. Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods
25. Trademark Law Treaty
26. Lisbon Agreement for the Protection of Appelation of Origin and their International Registration
27. Patent Law Treaty
28. Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the Purposes of Patent Procedure
29. Strasbourg Agreement Concerning the International Patent Classification
30. Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of Registration of Marks
31. Viena Agreement Establishing an International Classification of the Figurative Elements of Marks
32. Locarno Agreement Establishing an International Classification for Industrial Designs
33. Nairobi Treaty on the Protection of the Olimpic Simbols
34. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
35. International Convention for the Protection of New Varieties of Plants
36. Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits
37. Europen Patent Convention
38.Council Regulations on Community Designs and Community Trademarks

სამეცნიერო და სხვა ლიტერატურა

39. დავით ძამუკაშვილი, ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, თბ., 2000.
40. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, ლექციათა კურსი, თბ., 2001. შემდგენელი დავით ძამუკაშვილი.
41. სანდრო ჯორბენაძე, ინტელექტუალური საკუთრების განმარტებითი ლექსიკონი, 1998.

42. სანდრო ჯორბენაძე, საავტორო უფლებები ცხოვრებაში, 2006.
43. თენგიზ ლილუაშვილი. საერთაშორისო კერძო სამართალი, თბ., 2000.
44. საერთაშორისო სამართალი, სახელმძღვანელო, ი. დოლიძის რედაქტორობით, თბ., 1949.
45. კონსტანტინე კორკელია. საერთაშორისო ხელშეკრულება საერთაშორისო და შიდასახელმწიფოებრივ სამართალში, თბ., 1998.
46. დავით გაბუნია, გიორგი თაქთაქიშვილი, საერთაშორისო საავტორო სამართალი, თბ., 2005.
47. დავით ძამუკაშვილი, პარიზის კონვენცია, ბერნის კონვენცია, თბ., 2000.
48. დავით ძამუკაშვილი, სამრეწველო საკუთრება (გამოგონება, სასარგებლო მოდელი, სამრეწველო ნიმუში), თბ., 1997.
49. დავით ძამუკაშვილი, სამრეწველო საკუთრება (კომერციული აღნიშვნები, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა), თბ., 1998.
50. დავით ძამუკაშვილი, საერთაშორისო ხელშეკრულებები და კონვენციები, თბ., 2002.
51. დავით ძამუკაშვილი, დიმიტრი ძამუკაშვილი, საქართველოს კანონი სასაქონლო ნიშნების შესახებ, კომენტარი, თბ., 2004.
52. დავით ძამუკაშვილი, საქართველოს საპატენტო კანონი, კომენტარი, თბ., 2003.
53. ივანე ჯავახიშვილი, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტომი VII, თბ., 1984.
54. არჩილ კოსტავა, მეტაკრეაციონიზმის შესავალი, ქუთაისი, 1999.
55. არჩილ კოსტავა, სისტემების განვითარების ძირითადი კანონები და პრობლემატიკა, ქუთაისი, 2002.
56. სიმონ არველაძე, შემოქმედება და თავისუფლება, თბ., 1977.
57. აშშ კონსტიტუცია: კომპრომისის ხელოვნება, მთარგმნელები მინდია უგრეხელიძე, ვიქტორ ყიფიანი, თბ., 1997.
58. გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის ძირითადი კანონი, მთარგმნელი როინ მიგრიაული, თბ., 1995.
59. რომის სამართლის ძეგლები. იუსტინიანეს ინსტიტუციები.,

მთარგმნელი ნუგზარ სურგულაძე, თბ., 2002.
60. საავტორო სამართალი, ქართული სასამართლი პრაქტიკა. შემდგენელი სანდრო ჯორბენაძე, თბ., 2005.
61. საიუბილეო კრებული მიძღვნილი სერგო ჯორბენაძის 70 წლისთავისადმი, თბ., 1996.
62. საიუბილეო კრებული მიძღვნილი გივი ინწკირველის 70 წლისთავისადმი, თბ., 1996.
63. თამარ ტალიაშვილი, საქონლის წარმოშობის გეოგრაფიული აღნიშვნის სამართლებრივი დაცვის საფუძვლები, საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატი, თბ., 2003.
64. ბესარიონ ძოიძე, სანივთო სამართალი, თბ., 2003.
65. ბიძინა სავანელი, სამართლის თეორია, თბ., 1993.
66. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი. წიგნი მეორე. სანივთო (ქონებრივი სამართალი), თბ., 1999.
67. ლელა ნადიბაიძე, საკუთრების შეძენის სამართლებრივი საფუძვლები, თბ., 2002.
68. შალვა ჩიკვაშვილი, მორალური ზიანი სამოქალაქო სამართალში, თბ., 1998.
69. ლადო ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997.
70. თსუ იურიდიული ფაკულტეტის 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული „სახელმწიფოსა და სამართლის აქტუალური პრობლემები“, თბ., 2003.
71. რომან შენგელია, საოჯახო სამართალი, თბ., 1999.
72. შალვა ჩიკვაშვილი, საოჯახო და მემკვიდრეობითი სამართალი, თბ., 1999.
73. მარიამ ცაცანაშვილი, ინფორმაციული საზოგადოება და ინფორმაციის სამართლებრივი რეგულირება, თბ., 1999.
74. ეკა გაბუნია, გეოგრაფიული აღნიშვნების სამართლებრივი დაცვა, თბ., 2000.
79. ოთარ კეკელაშვილი, საპატენტო სამართლის ეკონომიკური საფუძვლები, თბ., 2002.
80. ოთარ კეკელაშვილი, თამაზ ქვლივიძე გამოგონებათა დაპატენტების საფუძვლები, 1996.

81. ბორის სარალიძე, პატენტმცოდნეობა (ლექციათა კურსი), თბ., 2011.
82. სამართლის პრობლემები, რომან შენგელია – 70, საიუბილეო კრებული, თბ., 2012.
83. Model Law for developing countries on Marks, Trade Names and Acts of Unfair Competition, BIRPI Publication N805 (E), Geneva, 1967.
84. Model Law for developing cointries on Appelations of Origin and Indications of Source, WIPO Publication N809 (E), Geneva, 1975.
85. Model Provisious on Protection Against Unfair competition, WIPO Publication N832 (E), Geneva, 1996.
86. Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention, WIPO Publication N617 (E), Geneva, 1994.
87. Franchising Guide, WIPO Publication N480 (E), Geneva, 1994.
88. Guide to the International Registration of Marks, Wipo Publication N430 (E), Geneva, 1993.
89. International Property Reading Material, WIPO Publication N476 (E), Geneva, 1998.
90. Protection Against Unfair Competition, WIPO Publication N725 (E), Geneva, 1994.
91. Collective Administration of Copyright and Neighboring Rights, Wipo Publication N688 (E), Geneva, 1994.
92. Introduction to Trademark Law and Practice. The Basic Concepts. A WIPO Training manual, WIPO Publication N653 (E), Geneva, 1993.
93. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, by W.R. Cornish, Third Edition, London, Sweet and Maxwell, 1996.
94. Guide to the application of the Paris Convention for the Protection of industrial Property, by professor G.H.C. Bodenhausen, WIPO Publication No 611(E), 1991
95. Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, WIPO PublicationNo 615(E), 1978
96. Copyright and Neighbouring Rights, by Delia Lipszyc, UNESCO Publishing, 1999
97. Intellectual Property Reding Material, WIPO, 1998, second edition, WIPO Publication No 476(E)
98. WIPO Intellectual Property handbook: Policy, Law and Use, WIPO Publication No 489 (E), 2004
99. Fundamentals of United States Intellectual Property Law: Copyright,Patent, and

Trademark, by Sheldon W. halpern, Craig Allen Nard, Kenneth L. Port, 1999
100. Principles of Patent Law, University Case Law Series, by Donald S. Chisam, Craig Allen Nard, Herbert F. Schwartz, Pauline Newmann, F. Scott Kieff, 1998
102. Patents for Chemicals, Pharmaceuticals and Biotechnology. Fundamentals of Global Law, Practice and Strategy, by Philip W, Grubb, Oxford University Press, third edition, 1999
103. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights, by William Cornish, third edition, Sweet&Maxwell, 1999
104. Intellectual Property. The Law of Trademarks, Copyright, Patents and Trade Secrets, by Deborah E. Bouchaux, 2000
105. Intellectual Property: Trademark, Copyright and Patent Law, by Rochelle Cooper Dreyfus, Roberta Rosenthal Kwal, The foundation Press Inc. 1996
106. New UK Registered Design Law, Intellectual Property Today, by Alex Piesold, 2002
107. Guide to Industrial Property in Japan, Japanese Patent Office, 1994
108. The Commercial Law of Intellectual Property, by Peter A. Alces and Harold F. See, 1994
109. Guide to the Rome Convention and yo the Phonograms Convention, by Claude Masouye, WIPOPublication No. 617(), 1994
110. Legal Training Course on Trademarks organised by the WIPO at the invitation of the General Administration for Industry and Commerce of the Peoples Republic of China, Beijing, May 11 to 20, 1982, WIPO Publication No. 629(E), 1983
111. Trademark Valuation, by Gordon V. Smith, 1997
112. Intellectual Property: The Law of Rights in Activities, published by Sweet&Maxwell, 2000
113. Intellectual property and Human Rights. A panel Discussion to commemorate the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights, Geneva, November 9, 1998, WIPO Publication No 762(E), 1999
114. Intellectual Property in the Information Age: The Politics of Expanding Ownership Rights, By Debora J. Halbert, Printed in USA, 1999
115. The Ontology of Syberspace: law, Philosophy, and the Future of Intellectual Property, by David Koepsell, printed in USA by Carus Publishing Company, first edition, 2000
116. Intellectual Property in Designs by John Sykes, Reed Elsevier (UK), 2005
117. New UK Registered Design Law, Intellectual Property today by Alex Piesold, 2002

117. Intellectual Property in Europe by Guy Tritton, Richard Davis, Michael Edengborough, James Graham, Simon Malinicz, Ashley Roughton, second edition, Sweet & Maxwell, 2002
118. Community Design Law, Principles and Practice by David Musker, Sweet & Maxwell, 2002
119. International Copyright, Principles and Practice by Paul Goldstein, Oxford University Press, 2004
120. The Moral Rights of Authors and Performers, an International and Comparative Analysis, by Elizabeth Adeney, Oxford University Press, 2006
121. Teaching of Intellectual Property, Principles and Methods, Edited by Yo Takagi, Larry Allman and Mpazi A. Sinjela, WIPO Academy, Cambridge University Press, 2008
122. Trade Mark Law, a Practical Anatomy, by Jeremy Philips, Oxford University Press, 2003
123. Э. П. Гаврилов Комментарий к закону об авторском праве и смежных правах, М., фонд «Правовая культура», 1996.
124. Азбука авторского права: `Пер. с англ., М., `Юрид. лит `, 1982.
125. Ю. Г. Матвеев. Международные конвенции по авторскому праву, М., `Международные отношения`, 1975.
126. Ю. Г. Матвеев, Международная охрана авторских прав, М., Юридическая литература, 1987.
127. Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран. Сборник нормативных актов: Авторское право. М., Университет дружбы народов, 1988.
128. В. А. Копылов Информационное право, М., `Юристь`, 1997.
129. Коммерческое право: Учебник/А. Ю. Бушев, О. А. Городов, Н. С. Ковалевская и др.: Изд. С Петербургского университета, 1998.
130. И. А. Носова, Н. П. Козадеров. Программное обеспечение: правовые проблемы, пути их решения, М., КомпьютерПресс, 1988.
131. В. И. Блинников, А. Н. Григорьев, В. И. Еременко. Комментарий к Евразийскому патентному законодательству, М., фонд `Правовая культура`, 1997.
132. В. И. Еременко. Законодательство о пресечении недобровестной конкуренции в зарубежных странах, М., ВНИИПИ, 1997.
133. Национальная система охраны объектов промышленной собственности республики Таджикистан (под редакцией И. Г. Тахирова), Душанбе, 1997.

134. В. И. Персиков, В. М. Савинков. Толковый словарь по информатике, М., 'Ф. и С.~, 1998.
135. Е. А. Богатых, В. И. Левченко. Патентное право капиталистических и развивающихся государств. М., Юридическая литература~, 1978.
136. Питер Розенберг. Основы патентного права США, М., Прогресс, 1979.
137. В. В. Андрюшин. Изобретательское и патентное право, Минск, Беларусь, 1975.
138. Н. К. Финкель. Правовое регулирование служебных изобретений в капиталистических странах, М., ВНИИПИ, 1989.
139. В. И. Еременко. Патентное законодательство развивающихся стран Азии, М., ВНИИПИ, 1988.
140. А. Н. Григорьев и др. Законодательство государств СНГ в области промышленной собственности, М., ВНИИПИ, 1996.
141. Патентное законодательство зарубежных стран, в двух томах, М., Прогресс, 1987.
142. Патентные законы скандинавских стран, М., ВНИИПИ, 1987.
143. Патентные законы стран американского континента, М., ВНИИПИ, 1989.
144. Патентные законы стран Карибского бассейна, М., ВНИИПИ, 1989.
145 М. М. Богуславский. Международное частное право. Учебник, 2-е изд. М., Международные отношения, 1994.
146. Изобретательское право. Учебник, М., `юридическая литература`, 1986.
147. Инженеру об изобретении. Под редакции Е. Л. Макеева, М., Атомиздат, 1974.
148. Г. С. Альтшуллер. Алгоритм изобретения. М., Московский рабочий, 1973.
149. А. Д. Корчагин и др. Как защитить интеллектуальную собственность в России. М., Инфра М., 1995.
150. А. А. Шестимиров, А. А. Минаев. Промышленные образцы. Учебное пособие. М., ВНИИПИ, 1996.
151. Гражданское право. Учебник в 2-х томах. Под редакцией Е. А. Суханова, М., Бек, 1993.
152. Гражданско-правовая норма и формы ее применения, Тбилиси, Мецниереба, 1982.
153. Правовая охрана промышленных образцов в капиталистических странах. М., ВНИИПИ, 1990.
154. И. Кондаков. Логический словарь-справочник, М., Наука, 1975.
155. А. Ф. Ренкель. Третейский патентный суд, М. ИНИЦ, 1998.
156. Типовой закон ВОИС об Авторском и смежных правах.

ავტორის მიერ გამოქვეყნებული წიგნები

1. სამრეწველო საკუთრება. გამოგონება, სასარგებლო მოდელი, სამრეწველო ნიმუში, 1997 წ.
2. სამრეწველო საკუთრება. კომერციული აღნიშვნები, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთა, 1998 წ.
3. პარიზის კონვენცია. ბერნის კონვენცია (უზენაესი სასამართლოს დაკვეთით), 2000წ.
4. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, 2000წ.
5. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი. ლექციათა კურსი (თანაავტორობით), 2001წ.
6. საერთაშორისო ხელშეკრულებები და კონვენციები (ინტელექტუალური საკუთრების სფეროში), 2002წ.
7. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, (გადამუშავებული და შევსებული) 2002წ.
8. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თნაავტორობით, 2003წ.
9. საპატენტო კანონის კომენტარი, 2004 წ.
10. სასაქონლო ნიშნების შესახებ საქართველოს კანონის კომენტარი, თანაავტორობით, 2004წ.
11. Georgian Law on Author's Rights and Neighbouring Rights, with co-authorship, 2005
12. ინტელექტუალური უფლებები, 2006წ.
13. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი, (მეორედ გადამუშავდა და შეივსო) 2006წ.
14. შრომის სამართალი, 2007წ.
15. ფოტოგრაფიული ნაწარმოების დაცვა საქართველოში, 2008
16. შრომის სამართალი (გადამუშავდა და დაემატა შრომის საერთაშორისო სამართლის კარი), 2009
17. დიზაინის სამართალი, 2011წ.